

SURİYELİLER BAROMETRESİ

SB-2021

“SURİYELİLERLE UYUM İÇİNDE
YAŞAMIN ÇERÇEVESİ”

Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN

Kasım 2022

M. MURAT ERDOĞAN

SURİYELİLER BAROMETRESİ-2021

SURİYELİLERLE UYUM İÇİNDE YAŞAMIN ÇERÇEVESİ

EĞİTEN KİTAP YAYINCILIK

ISBN: 978-625-8297-69-0

© Copyright 2022, Eğiten Kitap Yayıncılık Org. Tic. Ltd. Şti.

Kapak & Kitap Tasarım: Yelis Erbil

Baskı:

Atalay Konfeksiyon Matbaacılık ve Reklam İnş. Tur. Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti.

Sertifika No: 47911

Zübeyde Hanım Mah. Süzgün Sk. No:7 Altındağ / Ankara

Tel: 0.312. 3844182

Suriyeliler Barometresi-2021'in kitap ve yönetici özetlerine
Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak aşağıdaki linklerden ulaşılabilir:
www.unhcr.org/tr/yayinlar / www.mmuraterdogan.com

*Bu çalışma UNHCR Türkiye desteği ile gerçekleştirilmiştir.
Çalışma yazarın kişisel görüşlerini yansıtmaktadır ve söz konusu görüşler
UNHCR'yi bağlayıcı nitelikte değildir. UNHCR bu belgede yer alan bilgilerin
herhangi bir şekilde kullanımından sorumlu tutulamaz.*

Hocaların Hocası,

Türkiye'de göç çalışmalarının öncüsü

Mülkiye'deki Değerli Hocam,

Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat'a

101. doğum yılında

hayranlık, saygı ve minnet duyguları ile

Teşekkür

İlk Suriyeli sığınmacı kafilesi, 29 Nisan 2011’de 252 kişi halinde Türkiye’ye geldiğinde, kimse bu krizin bu kadar uzun süreceğini, sığınmacı sayılarının bu kadar yükseleceğini ve hatta bu tarihin Türkiye’nin geleceğinde sembolik anlamını hep koruyacak önemli bir dönüm noktası olacağını beklemiyordu. Sayıların artışından çok daha fazla dinamiklerin değişmesi ile Türkiye’deki Suriyelilerin kalıcılık eğilimlerinin ciddi bir biçimde güçlendiğine yönelik ipuçları çerçevesinde 2013’ten itibaren Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi-HUGO’da ardından da yine kurucu müdürü olduğum Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi-TAGU’da konuyla ilgili farklı temalar çerçevesinde, genelde de saha araştırmaları odaklı çalışmalara başladım. Bu çalışmaların ilk ürünü “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” çalışması 2014’te HUGO’da tamamlandığında Türkiye’deki Suriyeli sayısı 1.6 milyona ulaşmıştı. Anılan çalışma, görel olarak erken bir dönemde, Suriyelilerin çok büyük bölümünün Türkiye’de sürekli kalacağına dair bir iddiayı ortaya koyuyor ve “uyum” çalışmalarının yapılması gerektiğini ifade ediyor, bu çerçevede de “toplumsal kabul”e dikkat çekiyordu. Bu çalışmayı 2015’te Suriyelilerin iş dünyasına etkileri, 2016’da kamplarda yaşayan Suriyeli çocuklar, 2017’de ise Suriyeliler ve medya, ardından da Suriyeliler ve belediyelerin süreç yönetimi konularında çalışmalar takip etti. Bu çerçevede 2016’da hazırlıklarına başlanan ve alanında en kapsamlı akademik çalışma olan Suriyeliler Barometresi, “Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi” alt başlığı ile 2017’de gerçekleştirildi. Suriyeliler Barometresi hem Suriyeliler hem de Türk toplumunun huzurlu geleceği için toplumsal gerçekler ve algılarla yüzleşmek hedefiyle sürekliliği olan bir model geliştirdi. Bu model, “barometre” mantığında çalışmanın belirli aralıklarla benzer soru ve konularla tekrarlanmasını, böylece gelişmelerin zaman içindeki değişim eğilimlerini takip etmeyi öngörmekteydi.

Süreçle ilgili başta akademisyen ve politika yapımcıları olmak üzere kamuoyuna veri sunmayı amaçlayan Suriyeliler Barometresi, geniş bir ekip çalışması ve içten destekler ile gerçekleşmiştir. Bu çalışmada farklı düzeylerde katkıları olan herkese sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Başta 1987-2017 arasında mensubu olmaktan onur duyduğum 2010’da kurduğum H. Ü. Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi-HUGO’da önemli çalışmalar yapmama imkan hazırlayan Hacettepe Üniversitesi ailesine minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ekim 2017-Şubat 2022 arasında çalıştığım Türk Alman Üniversitesi öğretim üyeleri ve özel olarak da sevgili öğrencilerime bana verdikleri destek için çok teşekkür ederim. Çalışmalarımı Şubat 2022’de göreve başladığım Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Mülkiye Göç Araştırmaları Merkezi-MÜGAM’da sürdürmenin büyük heyecanı ve bir “Mülkiyeli” olarak gururunu yaşamaktayım. Bu süreçte gayretlerinden ve desteklerinden dolayı Sayın Rektör Prof. Dr. Necdet ÜNÜVAR ve SBF Dekanı Prof. Dr. Orhan ÇELİK hocama özel olarak teşekkür ederim.

Suriyeliler Barometresi çalışmalarında bana en çok gurur veren hususlardan birisi, çalışmaya değer ve destek veren Türkiye ve dünyada konuyla ilgili son derece saygın isimlerden oluşan “**Akademik Danışma Kurulu**” olmuştur. Bu kurulda yer alan ve çalışmada çok değerli katkılar veren başta göç alanının duayen ismi, Mülkiye’de öğrencisi olmaktan da ayrıca gurur duyduğum **Prof. Dr. Nermin ABADAN-UNAT** olmak üzere **Prof. Dr. Mustafa AYDIN**, **Prof. Dr. Banu ERGÖÇMEN**, **Prof. Dr. Mehmet Ali ERYURT**, **Prof. Dr. Elisabeth FERRIS**, **Prof. Dr. Ahmet Kasım HAN**, **Prof. Dr. Ahmet İÇDUYGU**, **Omar KADKOY**, **Prof. Dr. Neeraj KAUSHAL**, **Prof. Dr. Ayhan KAYA**, **Prof. Dr. Fuat KEYMAN**, **Ümit KIZILTAN**, **Prof. Dr. Ke-**

mal KİRİŞCİ, Prof. Dr. Nilüfer NARLI, Kathleen NEWLAND, Prof. Dr. Barbara OOMEN, Prof. Dr. Ludger PRIES, Doç.Dr. Saime ÖZÇÜRÜMEZ, Prof. Dr. Hacı Halil USLUCAN, Prof. Dr. Nasser YASSİN, Doç.Dr. Ayselin YILDIZ'a sonsuz müteşekkirim.

SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 UNHCR Türkiye iş birliğinde gerçekleştirilmiştir. Destekleri ve daha da önemlisi gösterdikleri güven ve çabaları için UNHCR Türkiye Temsilcisi **Philippe LECLERC, Neşe KILINÇOĞLU, Alev ÖRSEL KARACA, Selin ÜNAL ve Gökçe SARAYDIN** ile diğer UNHCR çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Süreç içinde önemli katkıları olan ve 2014'te kurulmasına rağmen olağanüstü bir çaba ile süreci yönetmeyi başaran **Göç İdaresi Başkanlığı'nın** değerli yönetici ve çalışanlarına ayrıca teşekkür ederim.

Araştırmanın anket saha uygulamasını gerçekleştiren Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi-ANAR **Genel Müdürü Kemal KAPTANER, Funda USLU, Ahmet BABAĞLU'na** titiz ve her daim destek sağlayan çalışmaları için çok teşekkür ederim. Ayrıca Nisan-Aralık 2022'de fellow olarak çalışmalarımı yürüttüğüm Berlin'deki CATS-SWP Ekibine ve özel olarak da **Dr. Günter SEUFERT'e** teşekkür ederim.

Ayrıca her zaman olağanüstü bir destek, fedakârlık ve sabır ile her aşamada yanımda olan **Rüya** kızıma ve sevgili eşim **Prof. Dr. Armağan ERDOĞAN'a** sonsuz ve özel teşekkürlerimi sunuyorum.

Kuşku yok ki bu çalışmanın ortaya çıkmasında en çok emeği olan SB-2021 araştırma ekibimde de yer alan, olağanüstü uyumlu ve gayretli çalışma arkadaşlarımdır. Her biri bu alanda özel isimler olan sevgili **Dr. Öğr. Üyesi Nihal EMİNOĞLU (Proje Koordinatörü/Kıdemli Uzman), Tulin HAJI MOHAMAD (Proje Suriyeliler Sorumlusu/ Kıdemli Uzman), Doç. Dr. Fulya MEMİŞOĞLU (Kıdemli Uzman) ve Deniz AYDINLI'ya (Kıdemli Uzman)** emekleri, katkıları ve sabırları için çok teşekkür ederim. Proje asistanımız **Rabia Gizem ŞENOĞLU'na** da özel teşekkür ederim. Bu yıl ekipte yer almasa da **Dr. Öğr. Üyesi Onur UNUTULMAZ'a da katkılarından dolayı teşekkür ederim.**

Bu çalışma, aynı zamanda bu zor sürecin gerçek kahramanı olan Türk toplumunun huzurlu geleceği ve Türkiye'de yaşayan herkesin onurlu hayatlarına mütevazı bir katkı çabasıdır. Bu nedenle son ve en önemli teşekkürüm 4 milyonu aşan sığınmacıyı; tereddütleri, endişeleri olsa da olağanüstü bir çaba ve fedakarlıkla karşılayan **Türk toplumudur.**

M. Murat ERDOĞAN

UNHCR Türkiye Önsöz

Evlerini terk etmek zorunda kalan insanların sayısı son on yıldır her sene artarak, kayıt altına alınmaya başlandığında bu yana en yüksek seviyeye çıktı. Dünya çapında zorla yerinden edilmiş insanların sayısı, altı ay içerisinde yaşanan en hızlı artışla 2022 yılının ilk yarısında 103 milyona ulaştı. Bu sayıya dahil olan 32,5 milyon mültecinin üçte ikisi, kendi ülkeleri dışında, sığındıkları ülkede beş yıl veya daha uzun süredir yerinden edilmiş durumda. Her sayı, travma, eziyet veya çatışma tehdidi, zulüm, güvensizlik veya insan hakları ihlalleri nedeniyle paramparça olan hayatları temsil ediyor.

Afganistan ve Suriye’de yıllardır süren krizlerin yanı sıra sayısız uzun süreli yerinden edilme durumu da dahil olmak üzere daha pek çok kriz, küresel çapta herhangi bir eyleme geçilmemesiyle birlikte medyanın ilgisini de yitiriyor. Mevcut durumlar çözülmeip yeniden alevlenirken, yeni mültecilik durumları ortaya çıkıyor. 2022 yılında Ukrayna’daki savaş, dünya çapında zorla yerinden edilmiş insanların sayısında yüzde 15’lik artışa sebep oldu. Şu anda dünyadaki her 77 kişiden birinin zorla yerinden edilmiş durumda olması korkunç bir gerçeği temsil ediyor.

2014 yılından bu yana Türkiye, 3,5 milyondan fazlası geçici koruma altındaki Suriyeliler olmak üzere 4 milyona yakın mülteci ve sığınmacıyla dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. Bu nüfusun yalnızca yaklaşık %1,36’sı Geçici Barınma Merkezleri’nde yaşarken, büyük çoğunluğu Türkiye’nin 81 ilinde kent içi, kent çevresi ve kırsal alanlarda ev sahibi toplumla birlikte yaşamaktadır.

2021 yılında, mültecilerin toplu halde Suriye’den Türkiye’ye gelişinin onuncu yılı geride kalmıştır. Türkiye’nin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Geçici Koruma Yönetmeliği’ni kapsayan kapsamlı yasal çerçevesi, iki ülke arasındaki ilişkileri büyük ölçüde tanımlayan kardeşlik ve komşuluk bağları ile birlikte; Suriye’den gelen mültecilerin korunmasını sağlayan örnek bir model sunmuştur. Son iki yılda yaşanan pandemi, sosyal mesafe önlemlerine rağmen insanların destek ve dayanışma içinde bir araya gelmesine de yardımcı olmuştur. Bununla birlikte, uzayan mülteci durumu ve Suriye’de kötüleşen güvenlik, siyasi ve ekonomik durumlar nedeniyle, mülteciler ve ev sahibi topluluk üyeleri arasındaki sosyal uyum, 2023 yılında gerçekleşecek cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar hem kamusal alanda hem de siyasi arenada büyük ölçüde kırılma riskiyle karşı karşıyadır.

UNHCR, 2019 yılından bu yana Suriyeliler Barometresi’ni desteklemektedir. Profesör Murat Erdoğan ve ekibi tarafından anketler ve odak grup görüşmeleri yoluyla yürütülen araştırma; şu anki durumun yerinden edilmiş bir nüfusa geçici olarak ev sahipliği yapmaktan daha çok bir arada yaşama meselesi haline dönüştükçe insanların görüşleri ve tutumları da dahil olmak üzere, hayatın gündelik alanlarındaki mevcut sosyal gerçekliğin kapsamlı bir analizini sağlamıştır. Suriyeliler Barometresi, zorunlu göç ve yerinden edilme, politika geliştirme ve insani yardım alanlarında çalışan ve ilgilenen herkes için güvenilir bir veri kaynağı olmaya devam etmektedir. Veriler tam olarak genellenemese de, sosyal uyum ve harmonizasyona ilişkin kapsamlı bir çerçeve sağlayan deneysel gözlemlerle temsili bir örnektir.

Profesör Erdoğan’ın rehberliğinde araştırma ekibinin emeğini ve karallığını takdir etmek istiyoruz. Akademik Kurul’un 2021 Suriyeliler Barometresi’ne yaptığı katkılar için de teşekkür etmek istiyoruz. Çalışmanın sonuçlarının günümüzün analizi için yararlı olmasını ve hem vatandaşlarının hem de sorumlu bir şekilde ev sahipliği yaptığı nüfusun ihtiyaçlarını karşılayabilen bir toplumun yararı adına gelecekteki politikalara rehberlik etmesine yardımcı olacağını umuyoruz.

Philippe Leclerc
UNHCR Türkiye Temsilcisi

İÇİNDEKİLER

SB-2021 ARAŞTIRMA VE ANALİZ EKİBİ	6
UNHCR Türkiye Önsöz	7
Grafikler	12
Tablolar	13
Kısaltmalar	17
Türkiye'deki Suriyeliler ve Uluslararası Koruma Alanında Yakın Dönem Kronolojisi	18

GİRİŞ

GİRİŞ	22
1. Mülteci Hukuku ve Türkiye'de Uluslararası Korumaya İlişkin Hukuki Çerçeve	25
a. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)	26
b. 6458 Sayılı Kanunda "Geri Göndermeme" ("non-refoulement") İlkesi	29
c. Geçici Koruma Yönetmeliği	30
d. Türkiye'deki Suriyelilerin Statüsü	32
e. Türkiye'deki Uluslararası Koruma Başvuru Sahipleri	33
f. Türkiye'deki Düzensiz Göçmenler	34
2. Toplumsal Kabul ve Uyum	36
2-a. GİB Uyum Stratejisi ve Eylem Planı	46
2-c. Türkiye'deki Suriyeliler Özelinde Toplumsal Kabul ve Uyum	50

TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURIYELİLER

I. TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURIYELİLER	56
1. Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Sayısal Veriler	56
a. Genel Görünüm	56
2. Türkiye'deki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı	59
c. "Kent Mültecileri"	63
d. Türkiye'deki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	64
e. "Mekansal Yoğunlaşma ile Mücadele Planı" ve Mahallelerin Kapatılması	67
2. Türkiye'deki Suriyeliler ve Eğitim	69
a. Türkiye'deki Suriyelilerin Genel Eğitim Durumu	69
b. Okul Çağındaki (5-17 Yaş) Suriyeli Çocuk ve Gençler	72
c. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Suriyeli Çocukların Eğitimi Konusundaki Düzenlemeleri	74
d. Türk Yüksek Öğretim Sistemi İçinde Suriyeliler	77
e. Türkçe Dil Öğrenimi ve Meslek Kursları	78
3. Türkiye'deki Suriyeliler ve Geçim Kaynakları	80
a. Çalışma Hakkının Düzenlenmesi	80
b. Sosyal Uyum Yardımı Programı (SUY/ESSN)	83

GEREKÇESİ VE ARAŞTIRMA KÜNYESİ

II. SURIYELİLER BAROMETRESİ-2021 GEREKÇESİ VE ARAŞTIRMA KÜNYESİ	88
---	----

TÜRK TOPLUMU (T.C. VATANDAŞLARI) ARAŞTIRMA BULGULARI

III-SB-2021: TÜRK TOPLUMU (T.C. Vatandaşları).....	96
III-A. SB-2021: TÜRK TOPLUMU (T.C. VATANDAŞLARI) ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE PROFİLİ	96
1. Anket Yapısı ve Profili	96
2. Odak Grup Görüşmeleri.....	100
III-B. SB-2021- TÜRK TOPLUMU ARAŞTIRMA BULGULARI	101
1. Türk Toplumunun Suriyelilerle Mekânsal Yakınlık ve Farkındalığı	101
2. Türk Toplumunu Suriyelileri Nasıl Tanımlıyor?	103
3. Türk Toplumunun Suriyelilere Uygun Gördüğü Tanımlamalar / Etiketler.....	108
4. Kültürel Benzerlik Algısı	111
5. Suriyelilere Destek.....	115
6. Suriyelilerle İlişki / İletişim.....	120
7. Sosyal Mesafe.....	123
8. Geçim Kaynakları: Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyorlar	129
9. Topluma Dıştan Bakış	133
10. Kaygılar: Güvenlik-Huzur ve Toplumsal Kabul.....	133
11. Suriyelilerden “Kişisel Zarar” Görme ve “Duyumlar”	143
12. Çalışma Hakları ve İşini Kaybetme Kaygısı.....	148
13. İşyeri Açma / Girişimcilik	152
14. “Suriyeliler Döner mi?”	155
15. “Suriyeliler Nerede Yaşamalı? “Birlikte Yaşamaya Hazır mıyız?”	158
16. Ortak Toplumsal Yaşama Bakış	161
17. Uyum: Suriyelilerin Türk Toplumuna Uyumu	165
18. Türk Toplumunun Algısında Suriyelilerin Türk Toplumuna Yönelik Yaklaşımları	171
19. Suriyeliler Türkiye’de Ne Kadar Önemli Bir Sorun?	173
20. Siyasal Haklar ve Vatandaşlık.....	175
21. Suriyeli Çocukların Eğitim İmkânlarına Bakış.....	180
22. Devletin Suriyeliler Politikasına Toplumun Bakışı	183
23. SB-2021: Bazı Güncel Konulardaki Görüşler.....	186

SURİYELİLER (GEÇİCİ KORUMA) ARAŞTIRMA BULGULARI

IV- SB-2021: SURİYELİLER ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE BULGULARI	198
IV- A. SB-2021: SURİYELİLER ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE PROFİLİ	198
1. Araştırma Altyapısı, Profili ve Güvenirlik.....	198
2. Araştırmaya Katılan Suriyelilerin Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri	200

GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİLER BULGULARI

IV- B. SB-2021: SURİYELİLER ARAŞTIRMA BULGULARI	208
1. Suriyeliler Yaşamlarını Türkiye’de Nasıl İdame Ettiriyor?	208
2. Suriyelilerin Çalışma Durumları ve Geçim Kaynakları.....	210
3. Suriyelilerin Sorun Alanları	216
4. Suriyelilerle Türklerin Kültürel Benzerliği	225
5. Suriyelilerin Türklerle Sosyal Mesafesi.....	230
6. Suriyelilerin Sosyal İlişki Düzeyleri	235
7. Suriyelilerin Türkiye’deki Yaşama, Türk ve Suriyeli Toplumuna Yönelik Algıları	237
9. Suriyelilere Göre Türk Toplumunun Suriyeliler Konusundaki Kaygıları	246
10. Suriyelilere Göre Türk Toplumunu Suriyelilere Nasıl Davranıyor?.....	249
11. “Uyum” / “Sosyal Uyum”	251
12. Türk Devletinin Suriyelilere Verdiği Destekler.....	261
13. Suriyelilerin Türkiye’de Tercih Edecekleri Statü	266

14. Suriye'ye Geri Dönmek?	270
15. Suriyeliler için Türkiye'de Gelecek Beklentisi	281
16. Size İmkân/İzin Verilse Türkiye'de Başka bir Şehre Taşınmak ve Orada Yaşamak İster Misiniz? ...	285
17. Seyahat İzni/Yol İzni	288
18. Sınır Kapılarında Mültecilerin Geçişlerinin Engellenmemesi Kararı	290
20. Bazı Güncel Konulardaki Görüşler	298

ARAŞTIRMA BULGULARI

V. SURİYELİLER BAROMETRESİ- 2021 ARAŞTIRMA BULGULARI	318
V-A: GENEL BULGULAR	318
V-A-1: SB-2021 Temel Bulguları: Türk Toplumunu	321
V-A-2: SB-2021 Temel Bulguları: Suriyeliler (GK)	327

POLİTİKA ÖNERİLERİ

V.B: POLİTİKA ÖNERİLERİ	336
Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN	358

Grafikler

SB-2021-GRAFİK 1: Suriyeli Sığınmacıların Buldukları Ülkeler (6.6 Milyon / 31 Aralık 2021)	23
SB-2021-GRAFİK 3: Türkiye’de 2005-2021 Yılları Arasında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Kişilerin Sayısı	33
SB-2021-GRAFİK 4: Türkiye’de 2005-2021 Yılları Arasında Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayılar	34
SB-2021-GRAFİK 5: Türkiye’de 2005-2021 Yılları Arasında Yakalanan Düzensiz Göçmen Uyruk ve Sayıları 35	
SB-2021-GRAFİK 6: Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin 2011-2020 Arasındaki Sayısal ve Oransal Değişimi	56
SB-2021-GRAFİK 7: Türkiye’deki Suriyeliler ve Statüleri (31 Aralık 2021)	58
SB-2021-GRAFİK 8: Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaşadığı İlk On İl (31.12.2021)	59
SB-2021-GRAFİK 9: Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı	61
SB-2021-TABLO 1: Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin En Yüksek Sayıda Kayıtlı Bulunduğu 16 Şehirdeki Sayısal ve Oransal Büyüklükleri (31.12.2021)	62
SB-2021-GRAFİK 10: Suriyeli Nüfusun İl Nüfusuna Oranı –31 Aralık 2021	63
SB-2021-GRAFİK 11: Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerindeki Sayıları (31 Aralık 2021)	63
SB-2021-GRAFİK 12: Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı(31.12.2021)	66
SB-2021-GRAFİK 13: Türkiye’deki Suriyelilerin Nüfus Piramidi	67
SB-2021-GRAFİK 14: Suriyelilerin Genel Eğitim Durumu (2016)	70
SB-2021-TABLO 2: Suriyelilerin Eğitim Durumu (2017-2021)	71
SB-2021-GRAFİK 15: Yıllara Göre Türkiye’de Eğitime Erişimi Sağlanan Suriyeli Öğrenci Sayısı	72
SB-2021-GRAFİK 16: Sınıf Seviyelerine Göre Okullaşma Sayı ve Oranları (Nisan 2021)	73
SB-2021-GRAFİK 17: Yüksek Öğrenimde Suriyeliler	78
SB-2021-GRAFİK 18: SUY Yardım Programı Kurumsal Yapısı (2021)	84
SB-2021-GRAFİK 20: SUY Yardımlarının Uyruklara Göre Dağılımı (İlk 4 Uyruk, Mayıs 2021)	86

Tablolar

SB-2021 Tablo 3: Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Konusunda Kursiyer Verileri	79
SB-2021- Tablo 4: 2011-2020 arasında Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen toplam çalışma izinleri	82
SB-2021- Tablo 5: Türkiye’deki Suriyelilerin Ekonomik Faaliyete Göre Dağılımı	83
SB-2021 Tablo 6: Anket Uygulamasının Teknik Profili	90
SB-2021 Tablo 7: SB-2021 kapsamında Gerçekleştirilen OGG’ler	93
SB-2021-Tablo 8: SB-2021 Türk Toplumunu İl Bazlı Örneklem.....	97
SB-2021-Tablo 9: Araştırmaya Katılan Türk Toplumunun Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri / Katılımcı Profili (Toplam 2.253 kişi)	98
SB-2021- Tablo 10: Örneklem Coğrafi Dağılımı ve Oransal Büyüklükleri.....	99
SB-2021-Tablo 11 (+Grafik): Yaşadığınız mahallede/semtte/bölgede Suriyeli var mı?	101
SB-2021- Tablo 12 (+Grafik): Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt)	103
SB-2021-Tablo 13: Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt %)	105
SB-2021-Tablo 14: Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt %) / Yaşadığınız mahallede/semtte bölgede Suriyeli var mı?.....	106
SB-2021-Tablo 15: Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadar uygundur? (Puan)	108
SB-2021-Tablo 16: Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadar uygundur? (Puan)	109
SB-2021-Tablo 17: Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyelilerin ne kadar için uygundur? (Puan)	110
SB-2021-Tablo 18 (+Grafik): Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz? (SB-2017/SB-2019/SB-2020).....	111
SB-2021-Tablo 19: Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne ölçüde benzediklerini düşünüyorsunuz? (%).....	113
SB-2021-Tablo 20: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%):	114
SB-2021-Tablo 21 (+Grafik): Bu güne kadar hiç Suriyelilere (dilencilere para verme dışında) aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?	115
SB-2021-Tablo 22: Bu güne kadar hiç Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı? (%).....	116
SB-2021-Tablo 23: Son 1 yılda Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?	117
SB-2021-Tablo 24: Son 1 yılda Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı? (%).....	118
SB-2021-Tablo 25: Neden hiç/son 1 yılda yardım yapmadınız? (Çoklu yanıt).....	119
SB-2021- Tablo 26: Aşağıdaki sosyal ilişki türlerini Suriyelilerle bugüne kadar kurup kurmadığınızı lütfen belirtiniz. (%).....	120
SB-2021-Tablo 27 (+Grafik): Sosyal Mesafe Grupları	124
SB-2021-Tablo 28: Suriyelilerle ilgili duygularınızı yansıtması açısından aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz. (%)	126
SB-2021-Tablo 29: Sosyal Mesafe Grupları (%).....	127
SB-2021-Tablo 30: Türkiye’deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyor? (Çoklu yanıt).....	129
SB-2021-Tablo 31: Türkiye’deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyor? (Çoklu yanıt %)	131
SB-2021-Tablo 32: Toplumumuzun Suriyelilere nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi şekilde yansıtıyor?	133
SB-2021-Tablo 33: Suriyelilerin Türkiye’de bulunmaları nedeniyle aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz. (Puan).....	134
SB-2021- Tablo 34: Suriyelilerin Türkiye’de bulunmaları nedeniyle aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz.(%)	136
SB-2021-Tablo 35: Suriyelilerin Türkiye’de bulunmaları nedeniyle aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz. (Puan).....	138
SB-2021- Tablo 36 (+Grafik): Son 5 yıl içinde Suriyelilerden... (%)	143
SB-2021- Tablo 37: Son 5 yıl içinde Suriyelilerden... (%).....	144
SB-2021-Tablo 38: Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler? (Çoklu yanıt).....	145
SB-2021-Tablo 39: Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler? (Çoklu yanıt %).....	147
SB-2021-Tablo 40: Suriyelilerin Türkiye’de çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?	149
SB-2021- Tablo 41: Suriyelilerin Türkiye’de çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%)	150
SB-2021-Tablo 42: Suriyeliler hangi durumlarda işyeri açabilmeliler?	152

SB-2021-Tablo 43: Suriyeliler hangi durumlarda işyeri açabilmeliler? (%)	153
SB-2021- Tablo 44: Türkiye'deki Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri dönmeleri konusunda düşünceniz nedir?	155
SB-2021-Tablo 45: Türkiye'deki Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri dönmeleri konusunda düşünceniz nedir? (%)	156
SB-2021-Tablo 46 (+Grafik): Türkiye'de bulunan Suriyeliler nerede yaşamalı?	159
SB-2021-Tablo 47: Türkiye'de bulunan Suriyeliler nerede yaşamalı? (%)	160
SB-2021-Tablo 48: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)	161
SB-2021-Tablo 49: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz. (Puan)	162
SB-2021-Tablo 50: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)	163
SB-2021-Tablo 54: Suriyelilerin Türk toplumuna nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi şekilde yansıtıyor? (%)	172
SB-2021-Tablo 55: Türkiye'nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu size göre kaçınıcı öncelikli konudur?	173
SB-2021-Tablo 56: Türkiye'nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu size göre kaçınıcı öncelikli konudur?	174
SB-2021-Tablo 57: Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?	176
SB-2021-Tablo 58: Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (Çoklu yanıt %)	177
SB-2021-Tablo 59: Suriyeli çocuklara devlet okullarında eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?/	180
SB-2021-Tablo 60: Suriyeli çocukların eğitimi konusunda nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%)	182
SB-2021-Tablo 61 (+Grafik): Devletin Suriyelilerle ilgili politikalarını nasıl buluyorsunuz? (Genel olarak Suriyeli politikası)	183
SB-2021-Tablo 62: Devletin Suriyelilerle ilgili politikalarını ne derece doğru buluyorsunuz? (%)	184
SB-2021-Tablo 63: Türkiye'deki Suriyeliler ve diğer mültecilerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi görüşünüzü yansıtmaktadır?	186
SB-2021-Tablo 64: Türkiye'deki Suriyeliler ve diğer mültecilerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi görüşünüzü yansıtmaktadır? (%)	188
SB-2021-Tablo 65: Bazı belediyelerin Türkiye'deki mültecilerden su, elektrik, doğalgaz, resmi işlem gibi hizmetlerden daha yüksek ücret talep etmesini ne derece doğru buluyorsunuz?	189
SB-2021-Tablo 66: Bazı belediyelerin Türkiye'deki mültecilerden su, elektrik, doğalgaz, resmi işlem gibi hizmetlerden daha yüksek ücret talep etmesini ne derece doğru buluyorsunuz? (%)	190
SB-2021-Tablo 67: Sosyal medyada yer alan/çıkan mülteciler konusundaki haberlerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi düşüncenizi yansıtmaktadır?	192
SB-2021-Tablo 68: Türkiye'de bazı Suriyelilerin sosyal medyada muz yeme görüntülerini nasıl değerlendiriyorsunuz.	193
SB-2021-Tablo 69: Sizce bu ve benzeri paylaşımlar yapanlar için yaptırım uygulanmalı mıdır?	194
SB-2021-Tablo 70: SB-2021 Anket Çalışması Bölge Kategorisi	198
SB-2021-Tablo 71: SB-2021 Suriyeliler İl Bazlı Örneklem	199
SB-2021-Tablo 72: Araştırmaya Katılan Suriyelilerin Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri (15 il - 1423 hane 7951 kişi)	200
SB-2021- Tablo 73: Cinsiyet Profili	202
SB-2021- Tablo 74: Medeni Durum Profili	202
SB-2021- Tablo 75: Sahip Olunan Belge Türü	202
SB-2021- Tablo 76: Eğitim Profili Hanedeki kişilerin öğrenim durumu	203
* 6 ve üzeri yaştaki kişilere ait sonuçlardır.	203
SB-2021- Tablo 77: Hanedeki kişiler Türkçeyi hangi seviyede biliyor? (6 ve üzeri yaştakiler)	204
SB-2021- Tablo 78: Hanedeki kişilerin Türkçeyi hangi seviyede biliyor? (%)	204
SB-2021- Tablo 79: SB-2021 kapsamında Suriyeliler ile Gerçekleştirilen OGGler	205

SB-2021- Tablo 80: Son 12 ayda/bir yılda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldınız mı?	208
SB-2021- Tablo 81: Kimden ya da nereden yardım aldınız? (Çoklu yanıt)	209
SB-2021- Tablo 82 (+Grafik): Hanedeki kişilerin herhangi bir gelir getirici işte çalışma durumu	211
SB-2021- Tablo 83: Hanedeki kişilerin herhangi bir gelir getirici işte çalışma durumu	212
SB-2021-Tablo 84: Hanedeki kişilerin herhangi bir gelir getirici işte çalışma durumu	212
SB-2021- Tablo 85: Hanedeki 12-17 yaş arasında çalışanların dağılımı	212
SB-2021-Tablo 86 (+Grafik): Hanedeki kişilerin yaptığı iş (12 + yaş)	213
SB-2021-Tablo 87: Hanedeki çalışan kişilerin Türkçeyi hangi seviyede biliyor? (%)	214
SB-2021- Tablo 88:Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde Türkiye’de sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (Puan).....	216
SB-2021- Tablo 89: Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde Türkiye’de sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (%)*	217
SB-2021- Tablo 90: Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (%)..	218
SB-2021- Tablo 91: Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde Türkiye’de sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (%)Cinsiyet.....	219
SB-2021- Tablo 92 (+Grafik): Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?.....	226
SB-2021- Tablo 93: Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz? (%).....	227
SB-2021- Tablo 94: Sosyal Mesafe Grupları.....	230
SB-2021-Tablo 95: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile ilgili duygularınızı yansıtmaya açısından aşağıdaki ifadelerle ne kadar katıldığınızı lütfen belirtiniz. (%).....	231
SB-2021- Tablo 96: Sosyal Mesafe Grupları (%).....	232
SB-2021- Tablo 97: Sosyal Mesafe Grupları (**Türkçe bilenler %).....	233
SB-2021- Tablo 98: Şimdiye kadar herhangi bir Türk vatandaşı ile aşağıdaki sosyal ilişkileriniz hiç oldu mu?	236
SB-2021- Tablo 99: Türkiye’deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerle ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan).....	237
YENİ SB-2021- Tablo 100: Türkiye’deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerle ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)	238
SB-2021- Tablo 101 (+Grafik): Türkiye’deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerle ne ölçüde katılıyorsunuz? %.....	239
SB-2021- Tablo 102: Türkiye’deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerle ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan).....	244
SB-2021- Tablo 103: Türk Toplumunu Suriyeliler ile ilgili aşağıdaki konularda ne ölçüde kaygılı olduklarını lütfen belirtiniz. (%).....	246
SB-2021- Tablo 104: Türk Toplumunu Suriyeliler ile ilgili aşağıdaki konularda ne ölçüde kaygılı olduklarını lütfen belirtiniz (Puan)	247
SB-2021- Tablo 105: Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor? (Çoklu yanıt)	249
SB-2021- Tablo 106 (+Grafik): Suriyeliler Türk toplumuna ne ölçüde uyum sağladı?	252
SB-2021- Tablo 107: Suriyeliler Türk toplumuna ne ölçüde uyum sağladı? (%).....	254
SB-2021- Tablo 108 (+Grafik): Türkiye’de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (SB-2021 (%).....	262
SB-2021- Tablo 109: Türkiye’de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (Puan).....	263
SB-2021- Tablo 110: Türkiye’de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (Puan).....	264
SB-2021- Tablo 111 (+Grafik): Türkiye’de nasıl bir statüde olmak isterdiniz?	266
SB-2021- Tablo 112: Türkiye’de nasıl bir statüde olmak isterdiniz? (%).....	268
SB-2021- Tablo 113 (+Grafik): Genel olarak Suriye’ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar?.....	271
SB-2021- Tablo 114: Genel olarak Suriye’ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar? (%).....	273

SB-2021- Tablo 115: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlarınız nedir?	274
SB-2021- Tablo 116: Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın (dönmek istememenizin) nedenlerini lütfen belirtiniz. (Çoklu yanıt %)	276
SB-2021- Tablo 117 (+Grafik): Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz?* (Çoklu yanıt)	278
SB-2021- Tablo 118 (+Grafik): Kendiniz, aileniz ve Türkiye'deki diğer Suriyeliler için Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz? (%).....	281
SB-2021- Tablo 119: Size imkân/izin verilse Türkiye'de başka bir şehre taşınmak ve orada yaşamak ister misiniz?.....	285
SB-2021- Tablo 120: Size imkân/izin verilse Türkiye'de başka bir şehre taşınmak ve orada yaşamak ister misiniz? (%).....	286
SB-2021- Tablo 121: Hangi ile gitmek istersiniz? (Çoklu yanıt)	287
SB-2021- Tablo 122: Seyahat/yol izin alma zorunluluğu hayatınızı nasıl etkiliyor? (Çoklu yanıt).....	288
SB-2021- Tablo 123 (+Grafik):Türkiye Avrupa sınırlarını yeniden kontrol etmeme kararı alırsa (sınırları açarsa) gider misiniz?	290
SB-2021- Tablo 124: Türkiye Avrupa sınırlarını yeniden kontrol etmeme kararı alırsa (sınırları açarsa) gider misiniz? (%).....	291
SB-2021- Tablo 125: Pandemi dönemi Türkiye'deki yaşantınızı ne yönde etkiledi? (Çoklu yanıt).....	293
SB-2021- Tablo 126: Pandemi dönemi Türkiye'deki yaşantınızı ne yönde etkiledi? (Çoklu yanıt).....	294
SB-2021- Tablo 127: COVİD aşısı oldunuz mu? (%).....	295
SB-2021- Tablo 128: Kaç doz olduğunuzu belirtir misiniz?	296
SB-2021- Tablo 129: Aşı olmama nedeninizi belirtir misiniz?	296
SB-2021- Tablo 130: Son bir yılda hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşadınız mı?/	297
SB-2021- Tablo 131: Bugüne kadar herhangi bir sosyal uyum faaliyetine katıldınız mı? (%).....	298
SB-2021- Tablo 132: Hangi sosyal uyum faaliyetlerine katıldınız? (Çoklu yanıt).....	299
SB-2021- Tablo 133: Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimle ilgili karşılaştığı sorunlar nelerdir? (Çoklu yanıt).....	300
SB-2021- Tablo 134: Son bir yılda hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşadınız mı?/	301
SB-2021- Tablo 135: Son 6 ayda şehirlerarasında ya da kendi şehrinizde yer değiştirdiniz/ taşındınız mı?.....	302
SB-2021- Tablo 136: Yer değiştirme/taşınma sebepleriniz nedir? (Çoklu yanıt).....	302
SB-2021- Tablo 137: Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı Türk toplumunun Suriyelilere yönelik tavrında bir değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz?.....	303
SB-2021- Tablo 138: Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı Türk toplumunun Suriyelilere yönelik tavrında bir değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz? (%).....	304
SB-2021- Tablo 139: Algıların ne yönde değiştiğini düşünüyorsunuz?.....	305
SB-2021- Tablo 140: Olumsuz yöndeki bu değişimin sebepleri nelerdir? (Çoklu yanıt)	305
SB-2021- Tablo 141: Siz, aileniz ve Türkiye'deki diğer Suriyeliler son 12 ayda/bir yılda mahallenizde ya da çalıştığınız yerlerde size göre Türk toplumu ile ne ölçüde sosyal gerginlik yaşadığınızı	306
SB-2021- Tablo 142: Türkiye'ye son dönemde gelen Afganlar ve diğer mültecilerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi/hangileri görüşünüzü yansıtmaktadır? (Çoklu yanıt %)	310
SB-2021- Tablo 143: Bazı Suriyelilerin sosyal medyada muz ile yaptıkları yayınları ne derece doğru buluyorsunuz?	311
SB-2021-Tablo 144: Bazı Suriyelilerin sosyal medyada muz ile yaptıkları yayınları ne derece doğru buluyorsunuz? (%).....	312
SB-2021- Tablo 145: Türkiye'deki Suriyelilerin sosyal medyada yaptıkları yayınlardan dolayı sınır dışı edilme kararı hakkında aşağıdaki ifadelerden hangisi görüşünüzü en iyi yansıtmaktadır?	313

Kısaltmalar

3RP:	BM Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı
AB:	Avrupa Birliği
AFAD:	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHM:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BM:	Birleşmiş Milletler
DTM :	Displacement Tracking Matrix (Yerinden Edilme İzleme Matrisi)
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
ECHO:	Avrupa Birliği, Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi
FRIT:	Facility for Refugees in Turkey
GEM:	Geçici Eğitim Merkezi
GİB	İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı
GİGM:	İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HDP:	Halkların Demokratik Partisi
HUGO:	Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
IOM:	Uluslararası Göç Örgütü
MEB:	T.C. Milli Eğitim Bakanlığı
MPM :	Göçmen Mevcudiyet Tespiti Programı (Migrants' Presence Monitoring Programme)
MÜGAM :	Ankara Üniversitesi SBF Mülkiye Göç Araştırmaları Merkezi
OGG:	Odak Grup Görüşmesi
SB:	Suriyeliler Barometresi
SUY:	Sosyal Uyum Yardımı
STK:	Sivil Toplum Örgütü
ŞEY:	Şartlı Eğitim Desteği
TAGU:	Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi
TNSA:	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
WHO:	Dünya Sağlık Örgütü
YUKK:	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Türkiye'deki Suriyeliler ve Uluslararası Koruma Alanında Yakın Dönem Kronolojisi

Türkiye'deki Suriyeliler ve Uluslararası Koruma Alanında Yakın Dönem Kronolojisi

TARİH	GELİŞMELER	TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİLERİN SAYILARI
25 Mart 2005	İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı kabul edildi.	
Mart 2011	Suriye'de mevcut yönetim karşıtı gösteriler başladı	
2011	Türkiye'de uluslararası koruma altında/başvurusu yapmış toplam kişi sayısı: 58.018 (2021: 17.925)	
15 Mart 2011	Suriye'de Deraa'da demokrasi yanlısı, yönetim karşıtı gösteriler başladı	
29 Nisan 2011	Suriye'den Türkiye'ye sığınan 252 kişilik ilk grup Hatay'ın Yayladağ sınırından Türkiye'ye ulaştı	252
Nisan 2011		252
26 Nisan 2011	Suriye ordusu, ayaklanmanın fitilinin ateşlendiği Dera'ya girdi.	
Ekim 2011	Türkiye'deki Suriyeliler için fiili "Geçici Koruma" rejimi uygulanmaya başlandı. (Geçici Koruma statüsü Ekim 2014'de resmîyet kazandı)	
Ocak 2012		14.237
30 Mayıs 2012	Türkiye, Suriye'nin tüm diplomatik personelinin ülkeden ayrılması talep etti.	
30 Haziran 2012	BM destekli Suriye Eylem Grubu öncülüğünde ilk Cenevre Görüşmesi yapıldı	
Ocak 2013		224.655
11 Nisan 2013	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girdi	
14 Kasım 2013	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği çıkarıldı	
16 Aralık 2013	Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma imzalandı.	
Ocak 2014		1.519.286
22 Ocak 2014	İkinci Cenevre Görüşmeleri başladı	
11 Nisan 2014	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu öngörüldüğü gibi, yürürlükten tam bir yıl sonra Göç İdaresi Genel Müdürlüğü faaliyete geçti.	
22 Nisan 2014	Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşletirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik çıkarıldı.	
11 Haziran 2014	DAEŞ T.C. Musul Başkonsolosluğunu ele geçirdi	
28 Haziran 2014	DAEŞ İslam Devletini ve Hilafetini ilan etti	
Eylül 2014	Göç İdaresi taşra teşkilatı oluşturulmaya başlandı	
22 Ekim 2014	Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girdi.	

Kasım 2014	DAEŞ'in Kobani'ye saldırısı gerçekleşti.	
Ocak 2015		2.503.549
18 Nisan 2015	Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şube birimleri tarafından yerine getirilen iş ve işlemleri ve kanunda belirtilen diğer iş ve işlemleri yerine getirmek üzere İl Göç İdaresi Müdürlükleri görevlendirildi.	
Eylül 2015	Aylan Kurdi'nin ölümü	
Ocak 2016		2.834.441
Ocak 2016	Suriye ile Türkiye serbest vize anlaşması sonlandırıldı	
15 Ocak 2016	Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik yürürlüğe girdi	
25 Ocak 2016	Üçüncü Cenevre Görüşmeleri başladı	
17 Mart 2016	İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girdi.	
17 Mart 2016	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik yürürlüğe girdi.	
18 Mart 2016	AB-Türkiye Mutabakatı imzalandı	
26 Nisan 2016	Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik yürürlüğe girdi.	
Ağustos 2016	Fırat Kalkanı Harekâtı başladı.	
Ocak 2017		3.426.786
Ocak 2017	Suriyelilerden alınan kayıt bilgilerinin güncellenmesi ve eksik bilgilerin tamamlanması (kayıtların güncellenmesi) süreci başladı	
23-24 Ocak 2017	Türkiye ve Rusya'nın girişimiyle ilk Astana toplantısı yapıldı.	
Ocak 2018		3.623.192
Ocak 2018	Zeytin Dalı Harekâtı başladı	
Mart 2018	Geçici Barınma Merkezleri AFAD'dan GİGM'ye devredildi.	
Ocak 2019		3.628.120
22 Temmuz 2019	İstanbul Valiliği kayıtsız veya başka illerde kayıtlı Suriyelilerin il dışına çıkışı için yazılı karar aldı	
6 Aralık 2019	YUKK'da 7196 sayılı yasa ile değişiklikler yapıldı. (Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun)	
31 Aralık 2019		3.576.370
28 Şubat 2020	Türkiye Yunanistan sınırlarını kontrol etmeme kararı aldı	
11 Mart 2020	Dünya Sağlık Örgütü "Pandemi" ilan etti. Türkiye'de ilk Covid19 vakası tespit edildi.	
Aralık 2020	911 km'lik Türkiye-Suriye sınırına örülen 837 km uzunluğundaki duvar tamamlandı	
31 Aralık 2020		3.641.370
29 Ekim 2021	GİGM, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Göç İdaresi Başkanlığı'na dönüştürüldü	
31 Aralık 2021		3.737.369

SURİYELİLER BAROMETRESİ
2021

1
GİRİŞ

GİRİŞ¹

Mart 2011’de ortaya çıkan Suriye yönetimi karşıtı gösterilerin kontrolden çıkması ve bir süre sonra da bütün Suriye’yi saran bir iç savaşa dönüşmesinin ardından, hayatlarını kurtarmak için komşu ülkelere sığınmaya çalışan Suriyelilerin dramı on seneyi bulan bir süredir devam etmektedir. 2011’de nüfusu 22.5 milyon olan Suriye’de zorla yerinden edilenlerin sayısı, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) 2021 *Global Trends (Küresel Eğilimler)* verilerine göre toplamda 13.5 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bu sayının içinde 6.8 milyon Suriyeli ülke dışında, 6.7 milyon ise ülke içinde zorla yerinden edilmiştir. ² Günümüzde Suriyelilerin %80’inden fazlası Türkiye, Lübnan ve Ürdün başta olmak üzere bölge ülkelerinde barınmaktadır. Suriyelilerin yaklaşık %15’i ise başta Almanya ve İsveç olmak üzere Avrupa’ya sığınmıştır. Suriye’deki sürecin bundan sonra ne şekilde devam edeceği konusunda net konuşmak son derece zordur. Ülkelerini terk etmek durumunda kalan Suriyelilerin hem Suriye’deki mevcut durum hem de buldukları ülkelerde kurdukları yaşam itibarıyla ülkelerine dönme imkân, motivasyon ve eğilimlerinde değişimler gözlenmektedir. Bu durum, Suriyeli sığınmacıların başta Türkiye olmak üzere yoğun olarak buldukları ülkelerin sosyal, ekonomik, siyasal ve güvenlik alanlarında ciddi planlamalar ve uygulamalar yapması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Filippo Grandi Suriye’de yaşananları “*zamanımızın en büyük insani ve mülteci krizi*” şeklinde tanımlamaktadır.³ Bu büyük krizin en önemli muhataplarından birisi, Suriye ile 911 km’lik sınırı olan Türkiye’dir. Türkiye’ye Suriye’den ilk toplu nüfus hareketi, 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısından 252 kişilik bir grupla olmuş, ardından Türkiye’ye yönelik Suriyeli sığınmacı akını 2017’ye kadar yoğun olarak devam etmiştir.⁴ Kendilerine “geçici koruma” statüsü verilen Suriyelilerin sayısı T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 31 Aralık 2021 itibarı ile 3.737.369 olarak açıklanmıştır.⁵ Nüfusunun %4,54’ünü aşan oranda Suriyeli barınmayan Türkiye’de⁶, geçici korumadan T.C. vatandaşlığına alınanlara ve gönüllü geri dönüşlere

1 Bu çalışmada Giriş ve Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler başlıkları altında yer alan bölümler, SB-2019’dan alınmış, sadece 2020-2021’de gerçekleşen değişimler güncellenmiştir.

2 UNHCR-Global Trends in Forced Displacement – 2021 <https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2021>, s.7 (Erişim: 06.09.2022) and IOM-World Migration Report 2020, p.43 (https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf) (Erişim: 06.09.2022)

3 United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR: <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> (Erişim: 06.09.202)

4 Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin New York Protokolü’ne taraf olmakla birlikte, Sözleşme’deki coğrafi kısıtlamayı korumaktadır. Bu çerçevede yapılandırılan ulusal mevzuat ile Türkiye sadece Avrupa’da (Avrupa Konseyi üyesi ülkeler olarak yorumlanmaktadır) olan olaylar sebebiyle gelen ve durumu 1951 Sözleşmesi “mülteci” tanımına uyanlara mültecilik statüsü vermektedir. Türkiye’de 2013 yılında yürürlüğe giren “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” da bu yaklaşımı benimsemiş, “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma” başlıkları ile farklı statüler düzenlemiştir. Türkiye’ye gelen Suriyeliler için ise, bir başka koruma türü olan “Geçici Koruma” statüsü verilmiştir. Bu çerçevede Türkiye’de Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebiyle yerinden edilmiş kişilerin, yapılan değerlendirmelerin ardından 1951 Sözleşmesi’ndeki ‘mülteci’ tanımını taşıdıkları belirlenmesine müteakip “şartlı mülteci” statüleri deklare edilmektedir. Bu çalışmada hukuki bağlamdan bağımsız ve Türk hukuk sisteminde bu şekilde tanımlanmadığının bilincinde olarak, sosyolojik bağlamı ve yaygın günlük kullanımı çerçevesinde genelde “Suriyeli” ya da “sığınmacı” kavramı kullanılmaktadır. Benzer biçimde zaman zaman uluslararası değerlendirmelerde kullanılan “mülteci” kavramı da yine aynı anlam ve kısıtlılıkla kullanılmaktadır. (Mülteci kavramının Türkiye’deki kamu kurumları tarafından da sosyolojik bağlamda kullanımı için Bkz.: <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/138450-our-country-has-been-home-to-the-highest-number-of-refugees-for-the-past-7-years->, <https://www.hurriyetdailynews.com/president-erdogan-slams-west-over-refugee-policy-174721>)

5 SB-2021 çalışmasında Göç İdaresi Başkanlığı tarafından 31 Aralık 2021 itibarı ile verilen Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler sayısı yani 3.737.369 esas alınmaktadır.

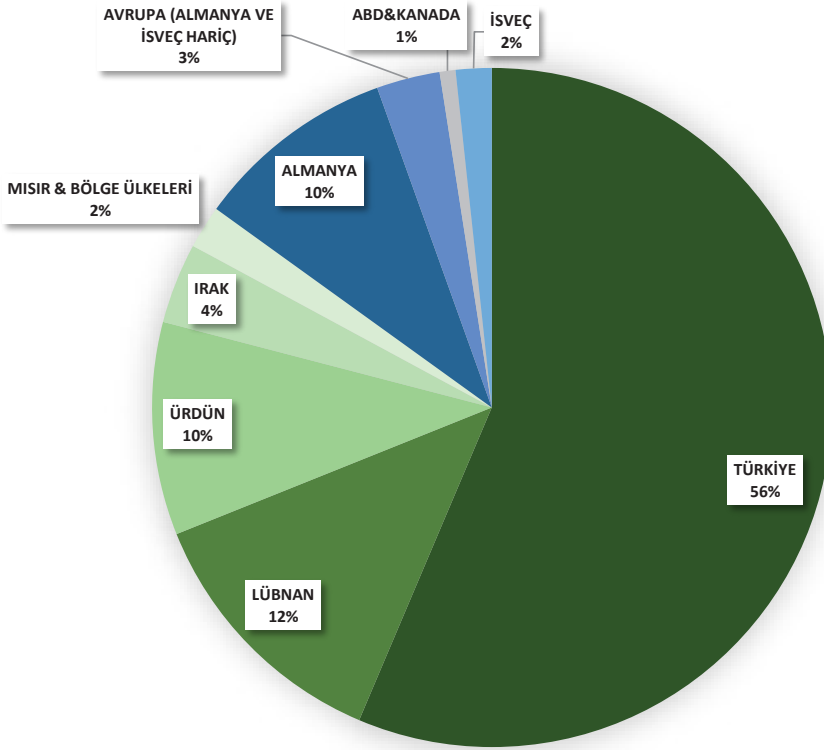
6 Göç İdaresi Başkanlığı Geçici Koruma altındaki Suriyeli sayısını, 31 Aralık 2020 tarihindeki T.C. vatandaşları sayısına (83.154.997)

rağmen, Suriyelilerin sayısında - büyük ölçüde doğal nüfus artışının (doğumların) da etkisi ile - önceki yıllara göre yavaşlayan bir şekilde de olsa artış eğilimi devam etmektedir. Türkiye’de 2011-2017 arasında geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayıları ciddi bir artış göstermiş, ardından 3.5-3.7 milyon bandında sabitlenmiştir. Aynı dönemde uluslararası koruma altındaki kişilerin sayılarında da ciddi artış yaşanmıştır. 2011 yılında Türkiye’de “Uluslararası Koruma statü sahibi” ve “Uluslararası Koruma başvuru sahibi” toplam dosya sayısının 58.018 olduğu dikkate alındığında, Türkiye’nin Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma sayıları ile 2014’ten bu yana dünyada en fazla “mülteci” barındıran ülke⁷ olmasının nasıl büyük bir değişim olduğu çarpıcı bir biçimde görülmektedir.

SB-2021-GRAFİK 1: Suriyeli Sığınmacıların Buldukları Ülkeler (6.6 Milyon / 31 Aralık 2021)

SURİYELİ MÜLTECİLERİN YAŞADIKLARI ÜLKELER (31.12.2021 / TOPLAM 6.6 MİLYON)

UNHCR’nin Global Trends-2021 çalışmasında ülkelerinden kaçmak zorunda kalan 6,6

bölerek bu orana ulaşmaktadır. Bu oran eğer Türkiye’deki T.C. vatandaşları ve Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin sayısı toplanıp, Geçici Koruma altındaki Suriyelilere bölünseydi oran % 4.17 olurdu. GİB 2022’de hesaplama sistemini yukarıda ifade edildiği şekilde değiştirmiş ve Türkiye’deki Suriyelilerin nüfusuna oranı Eylül 2022 itibari ile $(3.654.866 / 84.680.273 + 3.654.866) \% 41,29$ olarak tespit edilmiştir.

7 IOM World Migration Report 2020, s.40 https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (Erişim: 18.04.2021)

milyon Suriyeli sığınmacı 126 farklı ülkede yaşamaktadır. Aynı kaynağa göre Suriyelilerin %86'sı komşu ülkelerde yaşamaktadır.⁸ 31 Aralık 2021 itibarı ile Türkiye'deki kayıtlı⁹ Suriyelilerin sayısı 3 milyon 737 bin, yani yurtdışına kaçmak zorunda kalan Suriyelilerin toplamının %56,6'sıdır. Türkiye'yi %12,7 ile Lübnan (840 bin), % 9,98 ile Ürdün (672 bin), %3,84 ile (Kuzey) Irak (254 bin), %1,95 ile Mısır (136 bin) takip etmektedir. Suriye'ye komşu ya da Suriye bölgesinde bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı 31 Aralık 2021 itibarı ile 5 milyon 684 bin olduğu için, Suriyeli sığınmacıların yaklaşık 1 milyonunun yani %15'inin Avrupa Birliği, diğer Avrupa ülkeleri, Kanada, ABD, gibi ülkelerde yaşadığı anlaşılmaktadır. Avrupa'daki Suriyelilerin % 75'inden fazlası Almanya (635 bin)¹⁰ ve İsveç'te (113 bin) yaşamaktadır.¹¹

-
- 8 UNHCR-Global Trends in Forced Displacement – 2021 <https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2021>, s.7 (Erişim: 06.09.2022) and IOM-World Migration Report 2020, p.43 (https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf) (Erişim: 06.09.2022)
- 9 Suriyeli mülteciler konusundaki sürecin başından itibaren önemli veri sorunları yaşanmaktadır. Başka ülkelere sığınmış olan Suriyelilerin sayıları konusunda da zaman zaman tartışmalar yaşanmaktadır. Bu çalışmada UNHCR tarafından kabul edilen, ülke başına kayıtlı Suriyeli sayıları esas alınmaktadır. Örneğin Lübnan'da 831 bin kayıtlı Suriyeli esas alınmaktadır. Oysa Lübnan yetkilileri bu sayının 1.5 milyon olduğundan söz etmektedir.
- 10 UNHCR-Global Trends-2020 verilerine göre Almanya'da 2020 içinde 102,600 yeni sığınma başvurusu yapılmış, bunun içinde ilk sırada 34,400 ile Suriyeliler ilk sırada, 9.900 ile Afganlar ikinci, 9.800 ile Iraklılar üçüncü sırada yer almıştır (s.39). UNHCR-Global Trends-2019 (s.40) ve 2020 ile 2020 verileri bir arada değerlendirildiğinde Almanya 2010-2020 arasında 2.2 milyon ile en fazla sığınma başvurusu yapılan ülke oldu. Bu sayı içinde yaklaşık 635 bin ile Suriyeliler ilk sırada yer almaktadır. Suriyelileri Afganistanlılar (242,000) ve Iraklılar (213,000) takip etmektedir. (UNHCR-Global Trends-2019 (<https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5ee200e37/unhcr-global-trends-2019.html>))
- 11 UNHCR 3RP çerçevesinde bölge ülkelerinde sayıları vermekte ve güncellemektedir (<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>). Ancak Avrupa ülkeleri ile ABD ve Kanada sayılarına ulaşmak konusunda sorunlar bulunmaktadır. Her ne kadar burada verilen sayılar gerçek sayılara son derece yakın olsa da kesin sayılar olarak zikredilemez.

1. Mülteci Hukuku ve Türkiye’de Uluslararası Korumaya İlişkin Hukuki Çerçeve¹²

Mülteci hukukunun en önemli dayanağı, 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”dir. Beyannamenin 14. maddesi “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” hükmü ile yapılacak bütün uluslararası ve ulusal düzenlemeleri çerçeveleyecek bir özellik taşımaktadır. Uluslararası hukuk bakımından sığınmacılar ve mülteciler konusundaki hukuki zemin 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi” ve bunu tamamlayan “Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü” ile düzenlenmiştir. 2015 itibarı ile 1951 Sözleşmesi’ne 145, 1967 Protokolü’ne ise 146 devlet taraftır¹³. Bu anlaşmaya göre:

*“Mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır”.*¹⁴

UNHCR verilerine göre 2021’de dünyada 89,3 milyon zorla yerinden edilmiş kişi bulunmaktadır. Bu sayı içinde 27,1 milyon kişi “mülteci” statüsüne sahipken, 4,3 milyon insan vatansız olarak yaşamlarını sürdürürken, geri kalanı ise farklı statülere sahiptir.¹⁵

Dünyadaki mülteci sayısı ne yazık ki her geçen gün artmaktadır. Dünyada her 1 dakikada 30 kişi daha zorla yerinden edilmektedir. Tüm bu veriler Birleşmiş Milletler’in (BM) ilgili kurumlarının tespit edebildiği rakamlardır ve UNHCR da bu sayıların en az (“at least”) olduğunu ifade etmektedir. Bütün bu gerçekler içinde bir başka gerçek de mülteci ve sığınmacılardan kaynaklanan sorumluluk ve yük paylaşımındaki adaletsizliktir. Adil yük paylaşımı ve mülteci barındıran ülkelerle daha fazla dayanışma konusunda 2016 sonrasında BM öncülüğünde ortaya konulan çabalar, “Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat” metnine dönüşmüştür. Ancak mevcut dengesizliğin ortadan kalkması konusunda bu tür çabaların farkındalık yaratması önemli rol oynasa da uygulamada etkisinin sınırlı olacağı bilinmektedir.

Türkiye, mülteci hukuku konusunda sürecin başından beri uluslararası kamuoyu ile birlikte hareket etmiştir.¹⁶ Cenevre Sözleşmesini 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış olan Türkiye, içinde bulunduğu istikrarsız bölgeden kaynaklanan potansiyel riskleri azaltmak için o dönemde uluslararası hukukun sözleşmenin kendisine verdiği imkânı kullanarak Sözleşmeyi coğrafi kısıtlama ile imzalamıştır¹⁷. Sözleşmeye taraf olan her ülke için başlangıçta tanınan

12 Bu bölümdeki değerlendirmelerde kısmen M.M.Erdoğan, Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum (2015), Bilgi Üniv. Yayınevi, İstanbul, s.43 vd. den yararlanılmıştır.

13 UNHCR (2021) <https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b73bod63.pdf>

14 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 1. Bölüm, Madde 1 (2) https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM__d00/c002/km__00002024ss0053.pdf (Erişim: 10.09.2022)

15 Bu sayı Ukrayna krizi sonrasında 100 milyona ulaşmıştır. <https://www.unhcr.org/62a9d1494/global-trends-report-2021>

16 Türkiye’nin göç konusundaki deneyimlerinin kapsamlı biçimde analizi için Bkz.: A İçduygu, K Kirisci (2009) Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey İstanbul: İstanbul Bilgi University Yayınları

17 1951 Sözleşmesi 1(B)

iki önemli kısıtlama söz konusu olmuştur. Kısıtlamalardan ilki, sözleşmenin içinde yer alan “zaman aralığı” ile ilgilidir. Buna göre sadece “1951 öncesi olaylar” için mülteci statüsünden söz edilmektedir. İkinci kısıtlama ise “coğrafi” olandır. Zira Sözleşmede “Avrupa’da meydana gelen olaylar” ifadesi yer almakta, bu da mülteciliği sadece Avrupa ile ilişkilendirmektedir. Bu iki kısıtlama da 1967 protokolü ile ortadan kalkmıştır. Ancak Türkiye, tarih kısıtlamasının kaldırılmasını uygun görse de, Avrupa ile belirlenen -ki Türkiye burada Avrupa’yı Avrupa Konseyi üye ülkeler şeklinde tanımlamaktadır- coğrafi kısıtlamayı sürdürme kararı almıştır. Günümüzde 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olan ülkeler arasında, coğrafi kısıtlamayı uygulayan sadece 4 ülke (Türkiye, Kongo, Madagaskar, Monako) kalmıştır.

Türkiye’de uluslararası koruma (sığınma) başvuru sahipleri ile mülteciler konusundaki ilk önemli iç düzenleme, 1994’te “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzerine Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile yapılmıştır. Uluslararası hukuk bakımından oldukça tartışmalı olan ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) taşınan davalarda ortaya çıkan pek çok soruna kaynaklık eden bu yönetmelik, 2006 yılında yeniden düzenlenmiştir. Türkiye’de bu konuda kapsamlı ve uluslararası hukuka uyumlu düzenlemelerin yapılması konusundaki beklenti, özellikle AB ile yapılan müzakere sürecinde hız ve önem kazanmıştır. 2001 Katılım Ortaklığı Belgesinde “orta vade” öncelikleri arasında “Genişletilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler” başlığı altında “İltica alanında 1951 Cenevre Sözleşmesi için getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ve mülteciler için ikamet ve sosyal destek birimlerinin geliştirilmesi” talebi dile getirilmiştir. Bu talep 2003 ve 2006 Katılım Ortaklığı Belgelerinde de ayrıntılandırılmış ve tekrarlanmıştır. AB tarafından sonucusu 2008’de açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi bu konudaki düzenlemenin esaslarını 24. fasıl çerçevesinde dile getirmekte ve özellikle “entegre sınır yönetimi”, “sivilleşme” ve “coğrafi kısıtlamanın kaldırılması” hususlarına vurgu yapmaktaydı. AB tarafından 2001’de kabul edilen ve özel olarak geçici koruma statüsünü tanımlayan “AB Konseyi Direktifi” de Türk hukukunca benimsenmiştir. Bu Direktif, özel olarak 1990’lı yıllarda Balkanlarda yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. AB’nin bu önemli belgesinde geçici korumanın temel amacı, mülteci ve sığınmacıların, ivedi olarak güvenli bir ortama erişimlerini sağlamak ve temel insan haklarını güvence altına almak olarak nitelenmektedir. AB’nin, kitlesel akın durumunda geçici koruma statüsünün tanınmasına ilişkin Konsey Direktifi’ne göre, geçici koruma, kitlesel akın durumlarında uygulanan istisnai bir usul olarak, geniş çapta sığınma olayları ile baş edilemediğinde gündeme gelecek ve olağan sığınma usulüne hanel getirmeyecek bir mekanizma olarak öngörülmüştür. Türkiye’de bu bağlamda en önemli belgelerden birisi 2005 yılında yayınlanan “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı”dır.¹⁸ Bu plan aynı zamanda Türkiye’de yeni ve kapsamlı bir göç yasasının da önemli bir zemini olmuştur.

18 **Ulusal Eylem Planının girişinde şu ifadelere yer verilmiştir:**

Avrupa Birliği’ne katılım doğrultusunda yaşanan gelişmeler sürecinde ve Avrupa Birliği ile Üye Devletlerin mevzuat yükümlülüğüne cevaben, Türk Hükümeti 2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesini imzalamış ve 19 Mayıs 2003 tarihinde bu belgeyi revize ederek bu doğrultuda Avrupa Birliği mevzuatının benimsenmesi için Ulusal bir Program takip etmektedir.... Göç ve iltica alanında AB’nin Adalet ve İçişleri alanındaki müktesebata (mevzuata) uyum sağlayabilmek amacı ile, Türkiye sınır kontrolü, göç ve ilticadan sorumlu farklı devlet birimlerini bir araya getirdiği özel bir görev gücü oluşturmuştur. Türkiye, genel bir strateji geliştirebilme amacı ile bu alanlarda üç çalışma grubu (sınırlar, göç ve iltica) kurmuştur... Özel Görev Gücü çalışmalarının sonunda; «Türkiye’de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi» Nisan 2003’te, «Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi (İltica Strateji Belgesi)» Ekim 2003’te, «Türkiye’de Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Strateji Belgesi (Göç Strateji Belgesi)» Ekim 2003’te hazırlanmıştır.

a. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)

Türkiye’de göç yönetimi konusundaki gelişmeler ile Türkiye-AB ilişkilerinin yakın bir ilişki olduğu bilinmektedir. Aralık 1999’da Türkiye’nin AB tarafından “aday ülke” ilan edilmesinden sonra 2001’de hazırlanan Türkiye’nin “Ulusal Programı” ve AB’nin “Katılım Ortaklığı Belgeleri”nde¹⁹ özellikle Schengen Anlaşmasının tam olarak uygulanmasına hazırlık, düzensiz göç ile mücadele ve entegre sınır yönetimi konularına özel olarak yer verilmiştir. Bu ve sonraki belgelerde Türkiye’nin göç yönetimini sivilleştirilmesi ve AB ile uyumlu bir sınır yönetimi politikası izlemesi hususu sıklıkla dile getirilmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de göç yönetimi konusunda bir yasa yapma ve bir kurum oluşturma çalışmaları Suriye’den gelen kitlesel göçten çok daha önce başlamıştır. Türkiye’de 4 Nisan 2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile ilk kez konuyla ilgili kapsamlı bir yasal düzenleme gerçekleşmiş, İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) 4 Nisan 2014’te faaliyete geçmiştir.²⁰ Böylece Kanun bütün olarak yürürlüğe girmiştir.

YUKK ile birlikte Türkiye’deki Uluslararası Koruma bakımından mevzuatta daha önce yer almayan bazı kavramların yer alması da sağlanmıştır. İlgili Kanun, Uluslararası Koruma çeşitleri olarak “mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” kavramlarını beraberinde getirmiştir. Kanunun hazırlandığı dönemde Suriye’den başlayan kitlesel akınlar mevzuat içine “geçici koruma”nın da girmesine vesile olmuştur. YUKK’un bu statülere ilişkin tanımlamaları şu şekildedir:

MÜLTECİ: “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” (YUKK-Md.61)

1951 Sözleşmesi’ndeki coğrafi kısıtlamayı benimseyerek yapılandırılan YUKK, “şartlı mülteci” kavramını mevzuata şu şekilde yerleştirmiştir:

ŞARTLI MÜLTECİ: “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” (YUKK-Md.62)

19 T.C. Dışişleri Bakanlığı: https://www.ab.gov.tr/katilim-ortakligi-belgeleri_46226.html (Erişim: 29.05.2022)

20 29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile GİGM’nin statüsü Başkanlık olarak değiştirilmiştir.

Türkiye’de yasal statüsü “mülteci” olanların sayısı 2019 itibarı ile 28 kişidir.²¹ Türkiye’de asıl önemli grup kuşku yok ki Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebi ile yerinden edilenlerin durumudur. Sayıları yüz binleri bulan uluslararası koruma başvuru sahiplerinin, başvurularının kabulü durumunda alacakları statü bu noktada “şartlı mülteci” statüsüdür.

Bu başvurulardan mülteci veya şartlı mülteci statüsü kapsamında olmayan, ancak yine de koruma ihtiyacı olan kişiler için yasanın 63. maddesi ile “ikincil koruma” statüsü düzenlenmiştir.

İKİNCİL KORUMA: *“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek ,b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.” (YUKK-Md.63)*

YUKK’un kitlesel göç hareketleri konusunda ise “geçici koruma”dan hareket ettiği görülmektedir. Bölgede yaşanan kitlesel göç hareketleri nedeni ile halen Suriyeliler için geçerli olan “geçici koruma” statüsü büyük önem taşımaktadır. Geçici koruma konusunda düzenleme kanunda şu şekilde yapılmıştır:

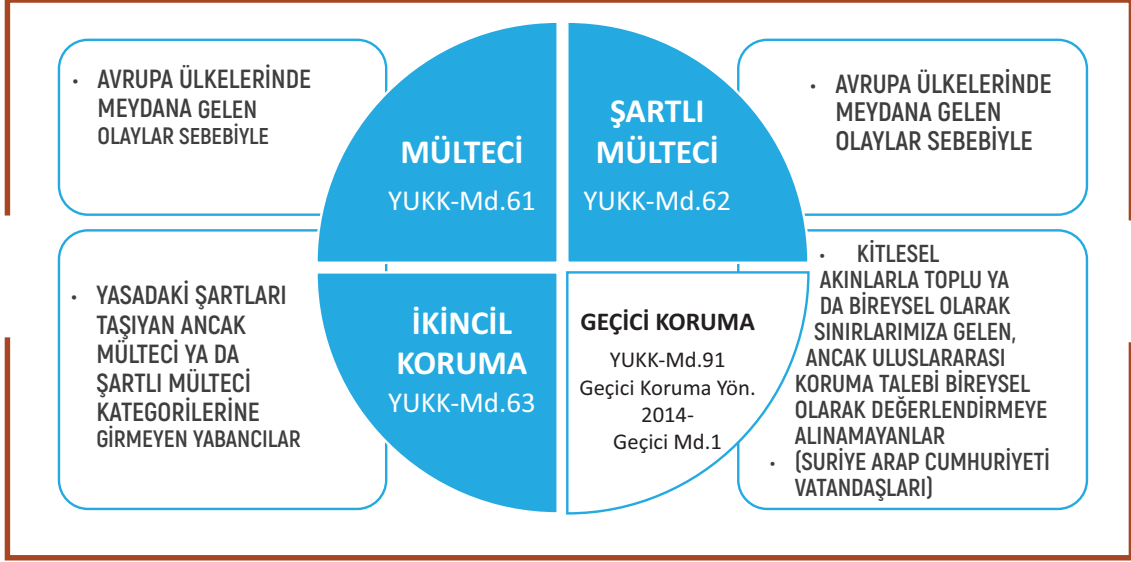
GEÇİCİ KORUMA:

(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. (YUKK-Md. 91)

SB-2021-GRAFİK 2: Türk Hukukuna Göre Uluslararası Koruma Düzenlemesi

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458 / 4.4.2013) ve Geçici Koruma Yönetmeliği (6883/22.10.2014)

Dünyada genelde mültecilere yönelik her geçen gün daha kısıtlayıcı ve korumacı politikalar benimseniyor önlemler alındığı gözlenmektedir. Bu durum genelde krize komşu ya da yakın ülkelerin süreçlerden daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır. BM tarafından da ifade edildiği üzere, mültecilerin %83'ü orta ya da az geliri olan yoksul ülkelerde yaşamaktadır. Zengin ve gelişmiş ülkelerin her geçen gün daha da belirginleşen mültecilere yönelik kısıtlayıcı ve korumacı yaklaşımları, yeniden yerleştirme başta olmak üzere pek çok veriye yansımaktadır. 2019'da 107.800 olan yerleştirme sayısı, 2020 yılında 34,400, 2021'de 57,500 olmuştur. 'dür. Bu sayı bir önce yılki üçte biri anlamına gelmektedir.²² Bu durum Türkiye'nin mülteci politikasını da farklı şekillerde etkilemektedir. Türkiye bir taraftan kendi iltica sistemini geliştirmeye çalışmakta, bir taraftan 2014'ten bu yana dünyada en fazla sayıda mülteciyi barındırmakta, öte yandan Cenevre Sözleşmesine taraf olmakla birlikte, mültecilik için coğrafi kısıtlamayı uygulamaya da devam etmektedir. Ancak bu konudaki tartışmaların da Suriye krizi ve Türkiye'nin ortaya koyduğu politikalar nedeni ile ciddi bir biçimde arka planda kaldığı gözlenmektedir.

b. 6458 Sayılı Kanunda "Geri Göndermeme" ("non-refoulement") İlkesi

YUKK, uluslararası ve geçici koruma kapsamındakiler de dahil olmak üzere yabancılar bakımından "geri göndermeme" ilkesini hukuka ve uluslararası sözleşmelerde ortaya çıkan yükümlülüğe uygun biçimde açıkça tanımlamış ve garanti altına almıştır.

Türkiye'nin taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesinin 33. Maddesi "geri göndermeme ilkesi"ni şu şekilde tanımlamaktadır:

22 UNHCR-Global Trends in Forced Displacement – 2021, s.3. (<https://www.unhcr.org/publications/brochures/62a9d1494/global-trends-report-2021.html>) (Erişim: 02. 09.2022)

"Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir." (Md. 33)

Türkiye'nin taraf olduğu 1984 tarihli "İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme" de bu hususu düzenlemektedir:

"Hiçbir taraf devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir" (Madde 3/1)

YUKK, yukarıda anılan sözleşmelerde yer alan ve bağlayıcı olan bu hükmün kapsamını daha da genişleterek, bünyesine almıştır:

"Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez."(Md. 4)

YUKK'taki bu düzenleme, tereddüte mahal bırakmayacak şekilde sadece mülteci, şartlı mülteci, uluslararası koruma ve geçici koruma gibi statü sahiplerini değil; geri gönderileceği ülkesinde; işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacak tüm yabancıları koruma altına almaktadır.²³

c. Geçici Koruma Yönetmeliği²⁴

YUKK'un 91. maddesinde tanımlanan "Geçici Koruma"nın içeriğinin Bakanlar Kurulu tarafından bir yönetmelik ile belirleneceği ifade edilmekteydi. İlgili Geçici Koruma Yönetmeliği 22 Ekim 2014'te Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁵ Ancak 9 Temmuz 2018'de Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine geçiş ile birlikte hem YUKK'ta hem de Geçici Koruma Yönetmeliği'nde bazı değişiklikler yapılmıştır.²⁶ 2.7.2018 tarihli 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)'nın 71 inci maddesiyle, yasada yer alan "Bakanlar Kurulu" ibaresi "Cumhurbaşkanı", "Bakanlar Kurulunca" ibaresi "Cumhurbaşkanınca" şeklinde değiştirilmiştir. Aynı doğrultuda Geçici Koruma Yönetmeliğinde 25.12.2019 tarihli ve 30989 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 1851 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile "Bakanlar Kurulu" ibaresi

23 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda değişiklik yapılmasına dair 03.10.2016 tarih 676 sayılı KHK hakkında Anayasa Mahkemesine açılan davada, AYM Anayasa Mahkemesi, 30/05/2019 tarihli kararında KHK ile yapılan değişikliklerin, kötü muamele yasağıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkını ihlal ettiğine karar vermiş, bu ihlalin KHK ile değişik kanun maddeleri nedeniyle yapısal sorundan kaynaklandığı tespit ederek Kanunda değişiklik yapılması amacıyla keyfiyetin yasama organına bildirilmesine karar verilmiştir. (AYM, Y.T. Başvurusu. Başvuru No: 2016/22418, K.T.: 30/05/2019)

24 T.C. Resmi Gazete (22.10.2014): <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> (Erişim: 2 Haziran 2022)

25 Geçici Koruma Yönetmeliği konusundaki ayrıntılı değerlendirmeler "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" çalışmasında yer almaktadır. Bu başlık içinde yer alan bilgiler de bu kaynaktan alıntılanmıştır.

26 Haziran 2021 itibarı ile güncel YUKK için: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (Erişim: 2 Haziran 2022), güncel Geçici Koruma Yönetmeliği için: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20146883&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5> (Erişim: 2 Haziran 2022)

“Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir. Bu çerçevede yönetmeliğin 9. maddesi “Geçici koruma kararı, Bakanlığın teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından alınır” demektir. 10. maddenin 2. fıkrasında ise “Cumhurbaşkanınca geçici koruma kararı alınmasını müteakip geçici korumadan yararlananlar hakkında verilebilecek bireysel kararlar Genel Müdürlük tarafından alınır” denilmektedir.

Yönetmelik, kayıt altına alma konusunda yaşanan ve yaşanacak sorunları da ortadan kaldırmak amacıyla yabancıların biyometrik kaydının yapılmasına, bunun için hem parmak izi alınması hem de adres kayıt sistemine kayıt yaptırılması zorunluluğu getirmiştir. Yabancılar, temel hizmetlere ve diğer sosyal yardımlara erişim hakkı da sadece kayıtlı oldukları illerde bulunmaları şartı ile sağlanmaktadır. Yönetmeliğe göre geçici korunanların çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar, İçişleri Bakanlığı görüşü alınarak adı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın (bir önceki ismi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın) teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca belirlenir. Bu yabancılar ancak Cumhurbaşkanınca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışabilir ve bu izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvurabilir.

Yönetmelikte “geri gönderme yasağı”, Türkiye'nin taraf olduğu 1951 Sözleşmesi (m.33) ve AİHM (md.3) ve YUKK 4. Maddeler ile uyumlu biçimde açıkça ifade edilmektedir (Md.6). Düzenlemeye göre yönetmelik kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyecektir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 11. Maddesi ise geçici koruma uygulamasının sona erdirilmesi hususunu düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre:

“MADDE 11- (1) Bakanlık, geçici korumanın sona erdirilmesi için Cumhurbaşkanına teklifte bulunabilir. Geçici koruma, Cumhurbaşkanı kararıyla sonlandırılır.

(2) Cumhurbaşkanı, sonlandırma kararıyla birlikte

- a) Geçici korumayı tamamen durdurarak geçici korunanların ülkelerine dönmesine,*
- b) Geçici korunanlara, koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesine ya da uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine,*
- c) Geçici korunanların, Kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye'de kalmalarına izin verilmesine, karar verebilir.*

Geçici korumanın bireysel olarak sona ermesi veya iptali konusunda ise 12. maddede şu düzenleme yapılmıştır:

MADDE 12: *Geçici korunanların;*

- a) *Kendi isteğiyle Türkiye'den ayrılması,*
- b) *Üçüncü bir ülkenin korumasından faydalanması,*
- c) *Üçüncü bir ülkeye insani nedenler veya yeniden yerleştirme kapsamında kabul edilmesi ya da üçüncü bir ülkeye çıkış yapması,*
- ç) *Ölmesi,*
- d) *Kanunda yer alan diğer yasal kalış türlerinden birisi ile kalış hakkı kazanması,*
- e) *Türk vatandaşlığını kazanması, hallerinde geçici koruma bireysel olarak sona erer."*

2019'da eklenen yeniden düzenlenen 3. Fıkra ile "bildirim yükümlülüğü" de geçici korumanın sonlandırılmasının bir nedeni olarak sayılmaktadır: Buna göre,

"Mazeretsiz olarak bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmeyenlerin geçici korumaları Valilik tarafından iptal edilir. Bu maddenin uygulanmasında 13. madde hükümleri uygulanır."

d. Türkiye'deki Suriyelilerin Statüsü

Savaş ve çatışma ortamından kaçarak kitlesel bir biçimde Türkiye'ye gelen Suriyelilere, nasıl bir statü verileceği hususu 2014'e kadar tartışılmıştır. Bu konuda ilk önemli düzenleme Nisan 2013'de çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yapılmış ve bireysel başvurular için "uluslararası koruma", kitlesel durumlarda ise "geçici korumanın" uygulanabileceği ifade edilmiştir. Yönetmeliğe kaynaklık eden 2013'te yasalaşan YUKK'un 91. maddesinde "Geçici Koruma" şu şekilde tanımlanmaktadır:

"(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir."

Geçici Koruma Yönetmeliği, YUKK'un 91. maddesine istinaden 22 Ekim 2014'te çıkartılmıştır. Bu yönetmelik aynı zamanda Türkiye'deki Suriyelilerin statüsünü de belirlemiştir. Yönetmeliğin geçici 1. Maddesi şu şekildedir:

"28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş"

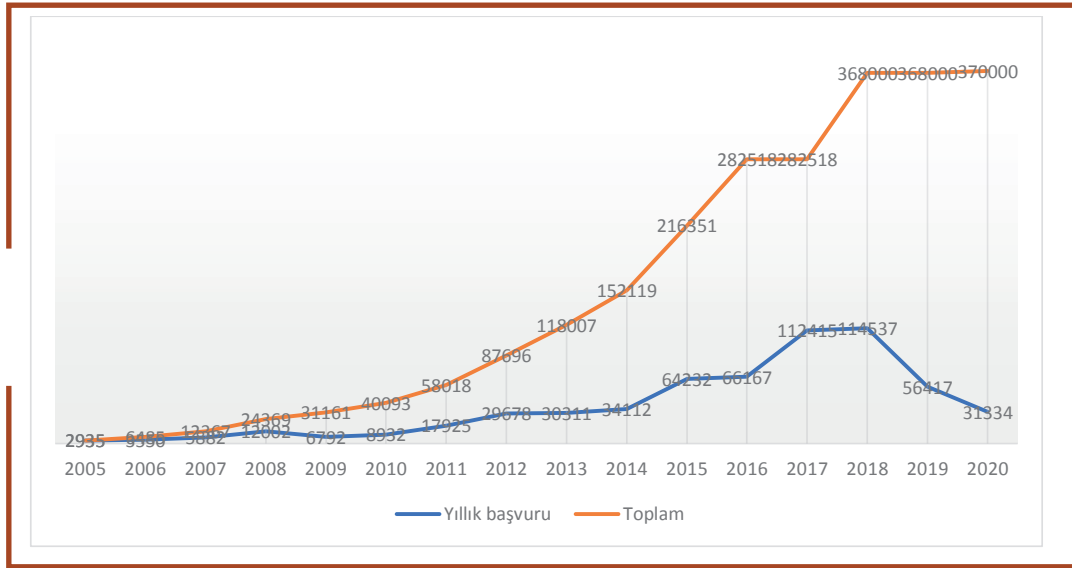
olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz.”

Böylece Türkiye'deki Suriyelilere “geçici koruma” statüsü verilmiştir.

e. Türkiye'deki Uluslararası Koruma Başvuru Sahipleri

Türkiye'ye yönelik bireysel ya da kitlesel insani hareketlilik Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafya ve istikrarsız bölge nedeni ile her zaman yaşanmıştır. Ancak bölge ülkelerinin kendi içlerinde yaşadıkları yoğun ve uzun süreli güvenlik zaafı Türkiye'ye yönelen insanların sayısını ciddi biçimde artırmaktadır. GİB'in 2017'de yayınladığı “Türkiye'de 2005-2016 Yılları Arasında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Kişilerin Sayısı” başlıklı tablo, son on yılda yaşanan olağanüstü artışı açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu tabloya göre Suriyelilerin kitleler halinde Türkiye'ye gelmeye başladığı 2011'deki başvuru sayısı 17.925, toplam sayının ise sadece 58.018 olması dikkat çekicidir. Bu sayının Geçici Koruma kapsamındaki kişilerle birlikte kısa zamanda milyonları aşması ve 2019 sonunda 4 milyonu bulması, yönetsel ve toplumsal alanda yaşanan durumu anlamak bakımından önemli bir referans noktası olarak anlaşılabilir.

SB-2021-GRAFİK 3: Türkiye'de 2005-2021 Yılları Arasında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Kişilerin Sayısı

Not-1: GİB verilerine göre 2021'de yapılan yeni başvuru sayısı 29.256'dır. Ancak bu sayı grafiğe eklenmemiştir.

Not-2: GİB (daha önce GİGM) 2016'ya kadar yıllık ve toplam sayıları birlikte veriyordu. Ancak 2017 ve sonrasında toplam sayı verilmemektedir. Grafikte yer alan 2018 ve 2020 toplam sayıları o yıllara ait UNHCR kaynaklarından alınmıştır. 2021 toplam sayısı konusunda net bir veri bulunamadığından 2020 veriri tekrarlanmıştır.

Kaynak: GİB: <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> (Erişim: 06.09.2022) ve <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Turkey%20General%20Fact%20Sheet%20September%202020.pdf>

Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı 3RP Türkiye Ülke Bölümü 2021-2022'de Türkiye'de 2020 itibarı ile kayıt altına alınmış uluslararası koruma kapsamındaki kişi (başvuru ve statü sahibi) sayısı 320 bin civarında verilmektedir.²⁷ GİB ( ) uluslararası koruma başvuru sayılarını yıllık olarak ilan etse de (2017'de 112, 2018'de ise 114 bin) o yıldaki toplam mevcut uluslararası koruma sayılarını vermemektedir. Burada başvurusu kabul edilenlerin ülkesine gönüllü geri dönüş yapması ya da üçüncü bir ülkeye gitmesi gibi durumlar, sayıların değişmesine neden olmaktadır.²⁸ Ancak UNHCR-Türkiye tarafından Mart 2020'de uyruk dağılımı verilmeksizin, Türkiye'deki kayıtlı uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi sayısı 330 bin olarak verilmiştir.²⁹

Resmi veriler Türkiye'de) 2021 sonu itibarı ile 4 milyonun üzerinde geçici koruma ve uluslararası koruma statüsündeki kişinin yaşadığını göstermektedir. Bu sayıya Türkiye'de ikamet izni türlerinden biri ya da çalışma izni ile kalan yabancılar ile kayıtsız kişiler/düzensiz göçmenler dahil değildir.

f. Türkiye'deki Düzensiz Göçmenler

Türkiye'nin düzensiz göçmen sayılarında özellikle 2015 sonrasında çok ciddi artış dikkat çekmektedir. Çok sayıda düzensiz göçmenin GİB'in verilerine göre büyük bölümü Afganistan, Pakistan ve Irak'tan olmak üzere 2015-2021 arasında 1 milyon 500 binin üzerinde düzensiz göçmen yakalanmıştır. Düzensiz göçmenlerin yaklaşık %70'i sınır ihlali yapanlardan, %30'u ise vize ihlali ya da Türkiye'den çıkış yapan Suriyelilerden oluşmaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın 15 Eylül 2021 tarihli Göç Kurulu toplantısında verilen sayılara göre ise 2016 yılından Eylül 2021'e kadar Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı 1.293.662'dir. Yakalanan düzensiz göçmenler içinde en büyük gruplar 470 bin ile Afganistan, 196 bin ile de Pakistan vatanşadır. Ancak yakalananlar içinde 195 bin yani %15'i mükerrer, yani birden fazla yakalanmış kişilerden oluşmaktadır. Aynı açıklamaya göre Türkiye 2016-2021 arasında toplam 283 bin 790 yakalanan göçmeni kendi ülkelerine geri göndermiş, sınır dışı etmiştir. Açıklamada 2016 yılından itibaren Türkiye sınırlarında engellenen düzensiz göçmen sayısı ise 2 milyon 327 bin olarak verilmektedir.³⁰

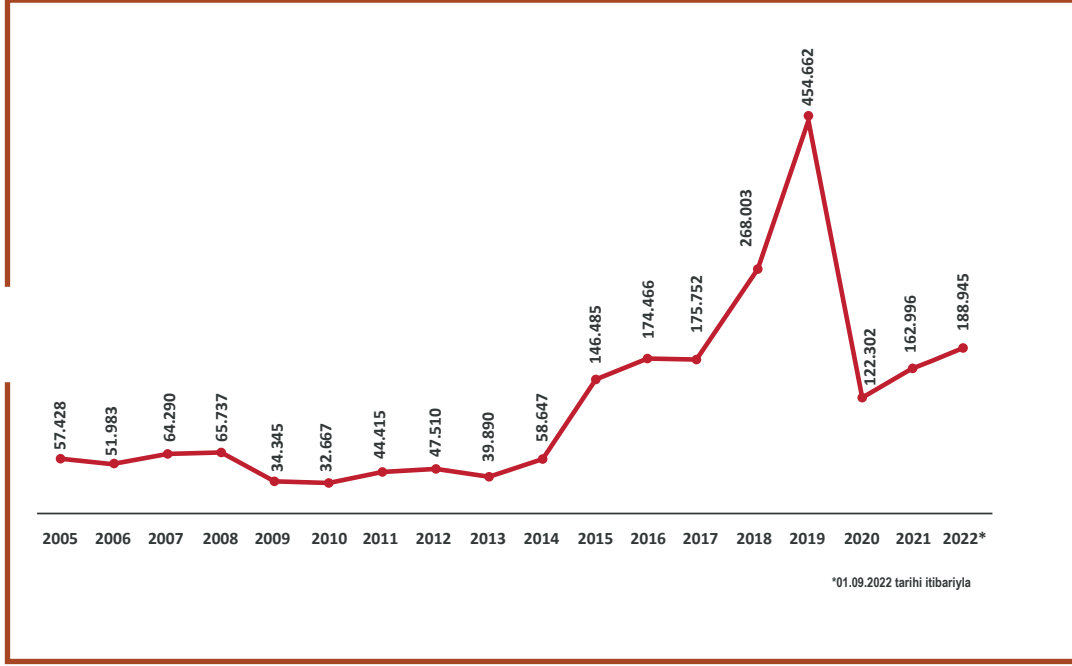
27 Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı 3RP Türkiye Ülke Bölümü 2021-2022 (2021) https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/03/3RP-Turkey-Country-Chapter-2021-2022_TR-opt.pdf (Erişim: 25.04.2021). UNHCR Türkiye'nin 2017 verilerinde Türkiye'de uluslararası koruma altındakilerin ülke dağılımı şu şekilde verilmiştir: 170 bin Afganistan, 142 bin Irak, 39 bin İran, 5.700 Somali ve 11.700 diğer ülkelerden gelenler olmak üzere toplamda 368.400'dir. <http://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (Erişim: 20.10.2017)

28 GİGM: <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporlari/2017-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> (Erişim: 10.09.2022) T.C. İçişleri Bakanı S.Soylu 24 Temmuz 2019'de NTV'ye yaptığı açıklamasında uluslararası koruma altındakilerin sayısını "337 bin civarı" olarak vermiştir. S.Soylu aynı açıklamasında Türkiye'deki geçici koruma altındakilerin sayısının 3 milyon 634 bin, ikametle Türkiye'de kalanların ise 1 milyon 23 bin olmak üzere toplamda sayının 4.9-5 milyona ulaştığını ifade etmektedir. <https://www.youtube.com/watch?v=RSzHgMMlkxw> (Erişim: 24.11.2019) (7.08. saniye ve devamı).

29 UNHCR Eylül 2021 raporunda bu sayıyı 330 bin olarak vermektedir. UNHCR Turkey Operational Update September 2021 (<https://data2.unhcr.org/en/documents/details/89474>) (Erişim: 15.10.2021)

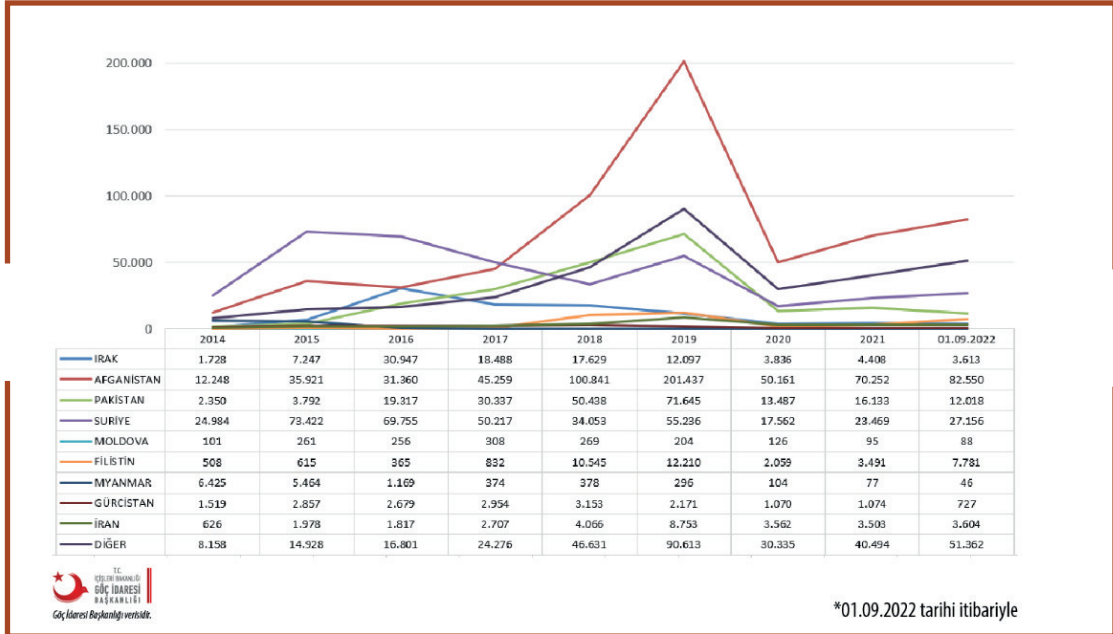
30 İçişleri Bakanı S.Soylu, "Göç Kurulu Toplantısı"nda konuştu Açıklaması (15.09.2021) Haberler.com <https://www.haberler.com/haberler/icisleri-bakani-soylu-goc-kurulu-toplantisi-na-14398552-haberi/> (Erişim: 10.09.2022)

SB-2021-GRAFİK 4: Türkiye’de 2005-2021 Yılları Arasında Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayılar

Kaynak: GİB: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim: 25.08.2022)

SB-2021-GRAFİK 5: Türkiye’de 2005-2021 Yılları Arasında Yakalanan Düzensiz Göçmen Uyruk ve Sayıları

Kaynak: GİB: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim: 06.09.2022)

2. Toplumsal Kabul ve Uyum

Suriyeliler Barometresi çalışması, Türkiye'deki Suriyeliler konusunda durum tespiti yapmayı, "huzur ve onur içinde, bir arada yaşama konusunda bir çerçeve" ortaya koyarak toplumsal uyum sürecine katkı sunmayı hedeflemektedir. Kitlesele insani hareketlilikler ile birlikte "yerel/ev sahibi toplum" ile ülkeye hangi nedenle ve ne şekilde gelirlerse gelsinler, "yeni gelenler" arasında bir arada nasıl yaşanacağı konusu kaçınılmaz olarak gündeme gelmektedir. Bu bağlamda "uyum" (veya literatürde kullanılan benzer içerikli kavramlar olan "integration" / "harmonization" / "cohesion", vb.) ve özellikle de "toplumsal uyum" ("social cohesion") kavramlarının genel literatürde ve konu özelinde nereye oturduğuna dair çok özet bir değerlendirme yapmak,³¹ ardından da bu çalışmada toplumsal uyumun temel zemini olduğu iddia edilen "toplumsal kabul"den ne anlaşıldığını ifade etmek önem taşımaktadır.

Kitlesele insani hareketliliğin yoğunlaşması, farklı dinsel, kültürel, etnik, sosyal grupların birlikte ortak yaşamının nasıl "en az sorunla" başarılacağı; bu toplumsal çeşitliliğin mümkünse nasıl bir "toplumsal kazanca" dönüştürüleceğine dair pek çok alternatif konsept geliştirilmiştir. Bunların içinde entegrasyon³² (*integration*), uyum/sosyal uyum (*social cohesion*), içerme (*inclusion*), asimilasyon (*assimilation*), kültürleşme (*acculturation*), çokkültürcülük (*multiculturalism*), kültürlerarasıcılık (*interculturalism*), hoşgörü/taahhüt (*tolerance/tolerantion*) vb. kavramlar sıklıkla dile getirilmektedir. Dünyada 2000 yılında 150 milyon civarında olan göçmen sayısının, 2021'de 281 milyona, mülteciler ve zorla yerinden edilmişlerin sayısının ise aynı dönemde 38 milyondan 89.3 milyona çıkması, yani insani hareketliliğin her geçen gün daha da yoğunlaşması ve çeşitlenmesi ile alana ilişkin yeni kavramlar da üretilmektedir.³³ Dünya tarihinde ender görülen bir boyuta ulaşan Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar ve onlarla ilgili uyum çalışmaları da yeni kavramsal tartışmalara imkân sağlamakla kalmamakta, aslında bu tartışmaları zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmanın çerçevesini çizen "uyum" kavramının temel motivasyonu, bu kavram etrafında geliştirilen pek çok kavramda da olduğu gibi, bir araya gelen toplumun farklı kesimleri/grupları arasında olası sosyal, ekonomik, siyasal sorun ve çatışmaların yaşanmamasını ya da en az seviyede yaşanmasını sağlamak; mümkünse, oluşan toplumsal çeşitliliğin topluma katkılarını artırmaktır. Uluslararası literatürde "*social cohesion*" olarak kullanılan bu kavramın Türkçe literatürdeki karşılığı çoğunlukla "sosyal uyum", bazen de

31 "Sosyal uyum" (Social cohesion) konusunda çok kapsamlı ve güncel bir değerlendirme için Bkz.: IOM-World Migration Report 2020, p.185 vd. (https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf) ve R. Bauböck –M.Tripkovic (Eds.) (2017) The Integration of Migrants and Refugees, An EUI Forum on Migration, Citizenship and Demography, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies (https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/45187/Ebook_IntegrationMigrantsRefugees2017.pdf?sequence=3&isAllowed=y) (Erişim: 01.09.2021)

32 IOM Göç Sözlüğü entegrasyonu şöyle tanımlamaktadır: "Farklı ülkelerde ve bağlamlarda farklı kullanılan ve anlaşılan "entegrasyon" terimi, göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç olarak tanımlanabilir. Genellikle göçmenler ve ev sahibi toplumlar arasında iki yönlü bir süreçte atfta bulunur. Ev sahibi toplumların göçmenleri kabul konusundaki gerekli somut koşullar, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Entegrasyon ile daimi yerleşimin kast edilmesi gerekmez. Ancak göçmenlerin ve ev sahibi toplumların haklarına ve yükümlülüklerine, farklı türde hizmetlere ve işgücü piyasasına erişime, göçmenleri ve ev sahibi toplulukları ortak bir amaç için bir araya getiren temel değerlerin tanımlanmasına ve bunların gözetilmesine ilişkin hususlara işaret eder." https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (Erişim: 05.09.2022)

33 UNHCR (2022) <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>, IOM (2022) <https://www.iom.int/data-and-research>

“sosyal bütünleşme” olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma bağlamında “sosyal uyum” kavramı ile bir toplumda yaşayan yabancıların (göçmenler, mülteciler vd.), başka bir ifadeyle çoğunluktan (ev sahibi toplumdaki) sayıca az ve farklı olan “diğerlerinin”, “toplumun huzurunu bozan bir tehdit unsuru olarak” algılanmadığı, toplumun her kesiminin çatışma ve gerginlikten uzak, huzur içerisinde bir arada oldukları bir yaşamın koşullarının/ yol haritasının nasıl olacağı ortaya konmaktadır.

Göç tartışmalarının ayrılmaz birer parçası olan “uyum”, “harmonizasyon”, “entegrasyon” ile son dönemde daha yoğun olarak kullanılan “sosyal uyum” kavramları, farklı bağlamlarda ve farklı öncelikler ile üretilmiştir. Ancak literatürde en yoğun olarak kullanılan ve tartışmaların merkezinde yer alan “entegrasyon” kavramı genelde mevcut olanı önceleyen/temel alan bir karaktere sahip olduğu ve bu bağlamda da kendi içinde birbiriyle bağlantılı –en az- 4 önemli sorun barındırdığı gerekçesi ile sıklıkla eleştirilmektedir. Kavrama yöneltebilecek ilk eleştiri “entegrasyon” kavramının sosyal alandan daha çok mühendislik/mekanik bir alana ait olması ve sonradan sosyal alan için kullanılmasının getirdiği sorunsalla ilgilidir. Mekanik bir ürünün parçalarının birbirine eklenmesi bir “entegrasyon” olayıdır. Bu durumun sosyal alandaki tatbikinin sorunlu olacağı açıktır. Entegrasyon konusundaki diğer itirazlar ise kavramın “hiyerarşik özünden” kaynaklanmaktadır. Bu aynı zamanda kavramın üçüncü sorununu da ortaya koymaktadır: “Kime, neye, nasıl uyum?”. Bu soru siyasi/ideolojik bir cevapla şekillenir. Süreci yöneten güç –ki bu genelde ev sahibi toplumun devletidir- daha çok güvenlik kaygıları ve endişeler ile şekillenen bir politik karar ile “uyumu” genelde “mevcut olan” çoğunluğun (ki burada “yerel toplum” kastedilir) “öncüllüğünün” kabulü ve bunun yeni gelenlere dayatılması şeklinde tanımlar. Bu yaklaşım aynı zamanda “kuralı belirleme hakkı olan yerleşikler” bakışına da imkan sağlayabilir. Böylece bir arada yaşamın kuralı/zemini, sonradan gelenin var olana kendini uyumlaması şeklindeki bir yaklaşımı meşrulaştırabilmektedir. İşte tam bu noktada kavramla ilgili ciddi sorun ortaya çıkmaktadır: “Entegrasyon”, sonradan gelenlerin var olana uyması şeklinde meşrulaştırıldığı için, bu yaklaşım zaman içinde “asimilasyon”u da meşrulaştırabilir.³⁴ Bu nedenle pek çok sosyal bilimci için “entegrasyon”, neredeyse bir “tuzak” kavramı olarak asimilasyona giden yoldur.³⁵ K.Bade ise uyumu ‘merkezi alanlarda (eğitim, öğretim, ilerleme, ekonomi ve işgücü piyasası, sağlık hizmetleri, yasal ve sosyal sistem vb. gibi sosyal yaşama eşit şartlarda mümkün olan en yüksek katılım derecesi olarak tanımlıyor.³⁶ L.Pries’in “Teilhabe in der Migrationsgesellschaft: Zwischen Assimilation und Abschaffung des Integrationsbegriffs (Göç toplumuna katılım: asimilasyon ve entegrasyon kavramının kaldırılması arasında) çalışması da bu konuda önemli bir yaklaşım farklılığı ihtiyacına dikkat çekmektedir.³⁷

34 Suriye asıllı Alman vatandaşı Bassam Tibi'nin 1998'de yazdığı “Kimliği Olmayan Avrupa” başlıklı kitabında dile getirdiği, Almanya ve Avrupa'daki Müslüman göçmenlerin entegrasyonu konusunda önerdiği “Leitkultur” (“öncü kültür”) kavramı, “hiyerarşik yapı” ve “neye, kime uyum” tartışmaları bu bakımdan oldukça ilginç ipuçları vermektedir. Bkz. Bassam Tibi (1998) Europa ohne Identität? Leitkultur oder Wertebeliebigkeit, Siedler V..

35 Entegrasyon kavramının asimilasyona yol açan bir doğası olduğunu sıklıkla dile getiren ve kavrama itiraz eden Türkiye’de göç çalışmalarının duayenlerinden Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat’ın yaklaşımı için Bkz.: N.Abadan-Unat, (2017) Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı).

36 Klaus J. Bade (2009) Wirtschaft und Arbeitsmarkt als Integrationsmotor. Statement auf dem Integrationskongress der FDP-Bundestagsfraktion, »Wege zu einer erfolgreichen Integration«, Berlin, 29.6.2009, http://kjade.de/bilder/Berlin_Wirtschaft_und_Arbeitsmarkt_FDP_S.1

37 Ludger Pries () Teilhabe in der Migrationsgesellschaft: Zwischen Assimilation und Abschaffung des Integrationsbegriffs IMIS-BEITRÄGE, Heft 47/2015, Herausgeber: Vorstand des Instituts für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien (IMIS) der Universität Osnabrück, s. 7.35. (https://www.imis.uni-osnabrueck.de/fileadmin/4_Publikationen/PDFs/imis47.pdf)

Göç konusunda çalışanların belki de uzlaştığı en temel konu, "uyum", "sosyal uyum" ya da bu bağlamda üretilen diğer kavramlar konusunda herkesin her dönemde kabul edeceği ortak bir tanımdan söz etmenin mümkün olmadığıdır. Standart bir tanımın olmayışı kavramla ilgili farklı öznel sonuç ve değerlendirmelere yol açmaktadır. Avrupa Birliği tarafından hazırlanan "Entegrasyon Konusunda Politika Yapıcılar ve Uygulayıcılar için El Kitabı"nda³⁸ "entegrasyonun göçmenlerin ve yurttaşların ortak katılımıyla işleyen dinamik ve iki yönlü bir süreç olduğu, eğitim ve istihdam alanlarının göçmenleri toplumda daha aktif duruma getirdiği, göçmenlerin ev sahibi toplumunun dilini, tarihini öğrenmesinin entegrasyon için vazgeçilemez bir koşul olduğu" belirtilmiştir. Burada "sonradan gelenlerin" sahip olması gereken hak ve imkanlara vurgu yapılırken, ev sahibi toplumun önceliklendirildiği de görülmektedir. Demireva da "Göç, Çeşitlilik ve Sosyal Uyum" başlıklı çalışmasında öncelikle bu kavram konusunda evrensel bir tanım olmadığını ve "sosyal uyum"un genellikle "dayanışma" (solidarity), "birliklilik" (togetherness), "hoşgörü" (tolerance) ve "uyum içinde bir arada yaşama" (harmonious coexistence) gibi kavramlarla ilişkilendirildiğini ifade eder. Demireva burada spesifik bir topluluğun sosyal düzenine referans vermekte ve "Bir toplum içinde yer alan tüm topluluklara ait vizyon ve aidiyet duygusu; insanların farklı geçmiş ve koşullarının çeşitliliğinin takdir edilmesi ve olumlu olarak değerlendirilmesi; farklı kökenlerden gelenlerin benzer yaşam olanaklarına ulaşması; işyerinde, okullarda ve mahallelerde farklı kökenlerden insanlar arasında güçlü ve pozitif ilişkilerin varlığı, sosyal uyumu gösterir" demektedir.³⁹ UNHCR'nin uzun süreli mültecilik hallerinde "kalıcı çözümler" (durable solutions) olarak sunduğu 1. "Mültecilerin evlerine gönüllü dönüşü için çaba harcamak", 2. "Üçüncü ülkeye yerleştirmeye çalışmak", ve 3. "uyum politikalarını devreye sokmak" yaklaşımı ile örtüşen bu tanımlama genel bir kabul görmektedir.⁴⁰

Kuşku yok ki, insanlar topluluklar halinde yaşamaya başladıklarından bu yana bir arada çatışmasız ve gerilimsiz huzur içinde yaşamın nasıl mümkün olabileceğini tartışmaktadır. Ancak 1648 Westfalya Anlaşması sonrasında ulus devletler ve ulusal kimliklerin ön plana çıkması, Anderson'un ifadesi ile "hayali cemaatlerin"⁴¹ ve devletlerin sınırlarının daha net belirlenmesi konuya başka bir boyut kazandırmıştır. Göç yazınının önde gelen isimleri olan ve "Göçler Çağı" çalışmaları ile alana büyük katkı sağlayan Castles ve Miller'in de dile getirdikleri gibi kitlesel insani hareketlilik/göç tarihin her döneminde var olmuş ve önemli etkiler yaratmıştır.⁴² Yazarlar, sınır ötesinden gerçekleşen yoğun göçlerin belirlediği çağın, birisi "devletlerin egemenlik anlayışı", ötekisi ise "toplumsal dönüşüm ve uyum süreçleri" olmak üzere iki önemli soruyu da gündeme getirdiğinden söz etmektedirler. Yazarların, "sınır-ötesi göç sadece fiziki değil, duygusal/kültürel sınırları da tahrip etmekte, yıkmaktadır" sözleri de göçün etkilerini anlamak bakımından önemlidir. Süreç sancılı olsa da göçten arındırılmış bir toplum yapısı artık neredeyse imkansızdır. Faist'in dediği gibi dünyadaki birçok politikacı göçü "yeni

38 Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye Ulusal Ajansı, Erasmus+. Avrupa'daki Göçmenlerin Entegrasyonu'nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap http://www.ll2ii.eu/pdf/Guidebook_for_Local_Bodies_and_Operators_on_Integration_of_Migrants_in_Europe_TR.pdf Erişim Tarihi: 12.01.2020.

39 N. Demireva (2017) Immigration, Diversity and Social Cohesion. Briefing, The Migration Observatory, University of Oxford, ayrıca UNHCR: Solutions for Refugees (<https://www.unhcr.org/solutions.html>) ve IOM World Report 2020-sayfa.343.

40 UNHCR: Solutions for refugees (<https://www.unhcr.org/50a4c17f9.pdf>) (Erişim: 10.12.2019)

41 B.Anderson (2015) Hayali Cemaatler, Metis Yayınevi, İstanbul.

42 1993'de Castles&Miller imzalı kitap daha sonra yeni yayınlarında Hass'ın da katkıları ile yeni baskılar yapmıştır. Son baskı için bkz.: S. Castles&H. De Hass, M. Miller (2018) The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, Sixth Edition, The Guilford Press.

normal" olarak görmektedir."⁴³ Faist aynı zamanda sosyal uyum denilen şeyin konusunun sadece sınır ötesinden gelenlerle ilgili olmadığını da altını çizmektedir. Buna göre, bir ülke içinde de, vatandaşlar arasında etnik, dinsel, kültürel ya da diğer farklılıklardan kaynaklanan "ötekileştirme" ya da "sosyal uyum" tartışmaları yaşanabilmektedir.⁴⁴

Sınır-ötesi / sınır-aşırı insani hareketliliklerin yerel toplumlarda yarattığı etkiler bakımından son yüzyılda pek çok çalışma ve teori ortaya konmuştur. Bu alandaki çalışmalar, sosyal uyumun farklı alanlarına vurgu yapılarak geliştirilmiştir. Başından beri bir göç ülkesi olarak kurulan Amerika'da 20. yüzyılın başında nüfusun üçte birden fazlasını Amerika dışında doğanların oluşturduğu Chicago'daki gruplar arası ilişkileri inceleyen ve temel amaçları "*birleştirici bir ulusal kimliğin inşası*" olan Chicago Sosyoloji Ekolü, kentsel alanda uyum konusuyla bilimsel açıdan ilgilenen ilk kuram olarak bilinir.⁴⁵ Bir arada yaşayan farklı toplulukların aynı potada erimesini uyum için gerekli gören Chicago Sosyoloji Ekolü'nün "*Erime Potası*" (*Melting Pot*) modeli göçmenlerin etno-kültürel ve dinsel kimliklerinden belirli ölçüde uzaklaşmak suretiyle Amerikan potasında eritilerek tek bir kültürün oluşturulmasını yani neticede -olumlu bir anlam yükleyerek- "*asimilasyonu*" savunur. Çünkü bu akım ve etkilediği akımlar, göçmenlerin göç etmeden önceki eski kimlik ve kültürlerinin varlığını sürdürmesini geldikleri yerdeki düzen için bir tehdit/tehlike olarak algılamaktadırlar. Bogardus'un 1925'te ortak yaşamı daha iyi anlamak ve sorunları tespit için geliştirdiği, Suriyeliler Barometresi çalışmasında da kullanılan, "*sosyal mesafe ölçekleri*" de aslında farklılığı, ayrışmayı anlamak ve gidermek için geliştirilmiştir.⁴⁶ Bu konunun öncü isimlerinden olan Amerikan kent sosyoloğu R. E. Park'ın "*sosyal uyum konsepti*" ve "*İrk İlişkileri Döngüsü*" (*Race Relations Cycle*) adını verdiği teorisi⁴⁷ uyum sürecinin "*karşılaşma*" ve "*ilişki kurma*", "*sınırlı kaynaklar üzerinde rekabet*", "*devletin yeni gelenleri kamusal alana dâhil etme çabası*" ve "*isteğe bağlı ya da zorunlu olarak asimilasyon ya da uyum*" olmak üzere dört farklı aşamadan geçtiğini belirtir. Ancak sonucu asimilasyon olan ve kendisini adeta bir "*huzur projesi*" olarak tanıtan yaklaşım "*eritme potası*" beklenildiği kadar başarılı olamamıştır. Göçmenler etnik kültürel kimliklerini belirli ölçüde unutmak yerine göçün yarattığı yapısal ve psikolojik zorluklar nedeni ile kimliklerine daha fazla sarılma eğilimi göstermişlerdir⁴⁸. Yani asimilasyon beklenirken, ayrışma daha da artmış, çatışma potansiyeli yükselmiştir.

Hem asimilasyon teorilerinin beklenen başarıyı gösterememesi hem de "*toplumsal çeşitliliğin*" her alanda ön plana çıkması ile birlikte 1960'lı yıllardan itibaren uyum bağlamında asimilasyon politikalarının reddedilmesine ve felsefe olarak "*çokkültürcülük*" (*multicultural-*

-
- 43 T.Faist (2018) A Primer on Social Integration: Participation and Social Cohesion in the Global Compacts. (COMCAD Working Papers, 161). Bielefeld: Universität Bielefeld, Fak. für Soziologie, Centre on Migration, Citizenship and Development (COMCAD). <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-58138-7>
- 44 OECD tarafından yapılan ve bir ülkenin kendi vatandaşları arasındaki uyumu ele alan "*sosyal uyum endeksi*" çalışması bu bakımdan dikkat çekici sonuçları ortaya koymaktadır: <https://www.oecd.org/dev/inclusivesocietiesanddevelopment/social-cohesion.htm>
- 45 A.Kaya (2014) "Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış", *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı 14, 2014, s.12
- 46 E.S. Bogardus (1925) "Social Distance and Its Origins." *Journal of Applied Sociology* 9 (1925): 216-226, ve Emory S. Bogardus (1947) *Measurement of Personal-Group Relations, Sociometry*, 10: 4: 306-311.
- 47 Bkz.: Stanford M. Lyman (1968) *The Race Relations Cycle of Robert E. Park*, *The Pacific Sociological Review*, Vol. 11, No. 1 (Spring, 1968), pp. 16-22
- 48 A.Kaya, a.g.e. s. 13.

lism), uygulama olarak ise uyumun (entegrasyon), gündeme yerleştiği görülmektedir.⁴⁹ Farklı grupların diğerleriyle çatışmadan uyum içinde yaşayabileceği görüşüne dayanan⁵⁰ “çokkültürcülük” (multiculturalism) kavramı ilk kez 1957 yılında New Mexico’lu bir eğitim uzmanı olan Edward A. Medina tarafından kullanılmıştır. Medina, çokkültürcülüğü “başarılı bir şekilde bir arada yaşamının anahtarı” olarak sunmuş, yani çok dilli ve çok kültürlü bir toplumun barış içinde bir arada yaşaması için çokkültürcülük anlayışını ve uygulamalarını önermiştir. Çokkültürcülük “çok kültürlü bir toplumda farklı kültürel grupların kendilerine has aidiyetlerinin idamesi ve desteklenmesi süreci veya siyaseti” olarak tanımlanmaktadır. Kavramın popülerleşmesinde 1971 tarihli “Kanada Çokkültürcülük Yasası”nın çok önemli etkisi olduğu bilinmektedir. Bu yasa ile Kanada ülkedeki farklı kültürleri veya kültürel toplulukları Kanada’nın ayrılmaz bir mirası ve büyük bir zenginliği olarak nitelemiş ve bunların ahlaki olarak eşit olduklarını açıklıkla ifade etmiştir. Bu yaklaşım farklı kültürel grupları tanımakta, kültürlerini yaşamalarına izin vermekte ve bu nedenle her kültür grubunun bağımsız ibadethanelerini, okullarını tesis etmelerini de desteklemektedir.

Entegrasyonu açıklamaya dair yapılan çalışmalar daha çok entegrasyon sürecine odaklanarak, entegre olmak için gerekli koşulları ya da göç alan topluma kültürel, yasal ve politik eklemlenmenin asgari standardını ortaya koymayı çabalamışlardır. Burada hedef, “sonradan gelenlerin” (göçmenlerin) eğitim, iş yaşamı, sağlık ve refah devletinin imkânlarında eşit konuma getirilmesi ve hâkim toplumun kurumlarından dışlanmasının önüne geçilmesi olmuştur.⁵¹ Kaya, devletin belirleyiciliğini ve etkinliğini “uyum konusu etno-kültürel ve dinsel açılardan farklı grupların bir arada yaşadığı toplumlarda her zaman önemli bir nitelik arz etmiştir. Uyum konusundaki tartışmaların niteliği, büyük ölçüde ilgili toplumların ve devletlerin göç pratiği karşısındaki yaklaşımlarına bağlıdır” sözleri ile ifade etmektedir.⁵²

Uyumun ne olduğu konusunda en bilinen tanımlardan birisini yapan Hynie, uyumu en genel hatları ile “ekonomik ve sosyal anlamda dahil olma ve katılım, ama aynı zamanda hem yeni gelen topluluğun hem de ev sahibi topluluğun değişmesi ve birbirini değiştirmesi”⁵³ şeklinde tanımlamaktadır. “Uyumu anlamak” başlıklı önemli makalelerinde Ager&Strang ise uyumu “haklar ve uygulamalar, toplum içindeki gruplar arasındaki sosyal bağlantı süreçleri, dil, kültür ve yerel çevre ile ilgili engellerin azlığı” şeklinde tanımlamakta ve burada özellikle istihdam, konut, eğitim ve sağlık alanlarında başarı ve erişimin belirleyici olduğunun altını çizmişlerdir.⁵⁴ Jenson sosyal uyumun yapısal boyutunu beş unsura ayırmakta ve bunları aidiyet/izolasyon (sosyal uyum aynı topluluğun bir parçası olma duygusu, paylaşılan ortak değerler gerektirir), içerme/dışlama (sosyal uyum özellikle iş gücü piyasası açısından kapasite gerektirir), katılım/pasiflik (Sosyal uyum siyasi katılım ve kamu işlerinin yönetiminde aktif şekilde yer almayı gerektirir), kabul görme/reddedilme (sosyal uyum çoğulculuğu farklılıklara

49 Bu konuda liberal bir yaklaşım için Bkz.: W. Kymlicka, (1995), *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press.

50 B.Kartal ve E.Başçı, (2014) Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri, CBU Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2) s.222.

51 Bkz. A.Yükleyen & G. Yurdakul (2011) *Islamic Activism and Immigrant Integration: Turkish Organizations in Germany, Immigrants & Minorities*, 29:01, 64-85 .

52 A.Kaya, Türkiye’de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış, İdeal Kent, Sayı 14, Ekim 2014, ss. 11-28.

53 M. Hynie (2018). Refugee integration: Research and policy. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 24(3), 265-276.

54 Bk.z: Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21, 166–191.

karşı tolerans olarak değerlendirir) ve meşruiyet/gayri meşruluk (sosyal uyum çatışma durumlarında kamusal ve özel kurumların arabulucu olarak hareket etmelerini gerektirir) olarak sıralamaktadır.⁵⁵ Bernard ise Jenson'ın ortaya koyduğu bu beş unsura eşitlik/eşitsizlik unsurunu eklemiştir.⁵⁶ Schmitt sosyal uyum kavramını varılması gereken amaçlar doğrultusunda ele almıştır. Bu amaçlar farklılıkların, eşitsizliklerin, sosyal dışlanmanın giderilerek sosyal ilişkilerin, sosyal etkileşimlerin, sosyal bağların güçlendirilmesi olarak ifade edilmiştir.⁵⁷ Sosyal uyumun güven, katılım, yardım etme isteği unsurlarına vurgu yapan Chan ise, sosyal uyumu ikili bir çerçevede ele almıştır. "Yatay boyut" topluluklar arası uyumu "dikey boyut" ise devlet-vatandaş uyumunu göstermektedir.⁵⁸ Ancak Unutulmaz'ın da vurguladığı gibi bütün göç ve uyum politikaları, göç alan (muhatap) ülkenin koşulları, amaçları ve kapasitesi çerçevesinde geliştirmeye çalıştığı bir "siyasal proje"dir.⁵⁹

Uyum bağlamında ortaya konulan önemli konseptlerden birisi olan "çokkültürcülük" özellikle Batı Avrupa'da Müslüman göçmenlerden kaynaklı biçimde sıklıkla tartışılmaktadır. Aslında çok kültürlülük ile "çokkültürcülük" arasında önemli fark bazen gözardı edilebilmektedir. Oysa çokkültürlülüğün bir gerçeklik olduğunu, yani birden fazla kültür grubunun varlığının ve aynı zamanda farklı kültürlerin ahlaki eşitliğinin kabulüne dayandığını anlamak gerekmektedir.⁶⁰ Ancak bu yaklaşım da farklı toplulukların kendi içlerine kapanmalarını teşvik ederek toplumda bütünleşme değil, ayrışmaya neden olacağı; birbirleriyle yan yana yaşayan ama birbirleriyle bir şey paylaşmayan 'paralel toplum' ve yaşamların çatışmalar yaratacağı/yaratığı gerekçeleri ile sıklıkla eleştirilmiştir.⁶¹

"Asimilasyon" ve "çokkültürcülük" modellerinin içinde barındırdığı düşünülen sorunların çözümü "entegrasyon" konsepti ile giderilmeye çalışılmıştır. Yani entegrasyon, sonradan gelenlerin mevcut topluma hızla ve eşit haklarla katıldıkları, aynı zamanda geldikleri toplumun değerlerini benimsedikleri, ancak sahip oldukları kültürel değerleri de koruyabildikleri bir anlayışı temsil etmektedir. Bütün bu tartışmalarda toplumu tek bir birim olarak gören klasik yaklaşımın egemen olduğu, özellikle küreselleşme ve iletişim çağında kendiliğinden gelişen birden fazla kültürel aidiyet hususunun unutulmaması gerektiği de açıktır. İngiltere'nin 2007'de Castles başkanlığında kurduğu "Uyum ve Bütünleşme/Kaynaşma Komisyonu (*Commission on Integration and Cohesion*) asimilasyon ve çokkültürcülüğün olumsuzluklarını azaltan bir kavram olarak entegrasyonu ve toplumsal uyum kavramlarını ön plana çıkar-

55 J.Jenson, "Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research", Canadian Policy Research Networks, Ottawa, 1998, s. 15

56 P.Bernard (2000) "Social Cohesion: A Dialectical Critique of a Quasi-Concept", Strategic Research and Analysis Directorate, Department Of Canadian Heritage, Ottawa, s. 19.

57 Regina, Berger Schmitt, Social Cohesion as an aspect of the quality of Societies: Concept and Measuremet. Eureporting Working Paper No 14, Centre For Survey Research And Methodology, Mannheim, 2000, s. 28

58 Joseph Chan, Ho -pong to ve Elaine Chan, "Reconsidering social cohesion: Developing a Definitionand Analytical Framework for Empirical Research", Social Indicators Research, 2006, 75(2),s. 294

59 Bu konuda Bkz.: O.Unutulmaz (2016) Gündemdeki Kavram: Göçmen Entegrasyonu-Avrupadaki Gelişimi ve Britanya Örneği, Gülfer İhlamur-Öner, A.Ş. öner (der.) Küreselleşme Çağında Göç Kavramları ve Tartışmalar, İletişim Yayınları İstanbul, 2016, s. 157

60 Bkz.: N.Yurdusev: İflas eden çok kültürcülük mü yoksa Almanya mı? (<https://www.dunyabulteni.net/iflas-eden-cok-kulturculuk-mu-yoksa-almanya-mi-makale,14912.html>) (Erişim: 29.12.2019) Ayrıca Bkz.: W.Kymlicka (1995)

61 Bu konuda İngiltere'de yaşanan ve genelde Müslüman göçmenlerin merkezinde olduğu bazı olayların ardından Hükümetin Ted Cantle'ye bir rapor hazırlama görevi vermesi önemli bir dönüm noktası olmuştur. 2001 yılında yapılan çalışma ve hazırlanan "Cantle Raporu"nda, çok kültürlülüğün toplumsal ve kültürel gruplaşmalara yol açtığı ve paralel yaşamların ortaya çıktığı, farklı toplumsal gruplar arasında toplumsal diyalogün olmadığı ve hatta temasın bile gerçekleşmediği iddia edilmektedir. Bkz.: http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/25_05_06_oldham_report.pdf (Erişim: 29.12.2019)

mıştır. Göç ve uyum tartışmalarında genelde göçmenleri bir blok olarak görme ve buradan hareketle bütün göçmenler ve göçmenlik hallerine yönelik indirgemeci bir anlayışı ortaya konulmaktadır. Oysa göçmen kitleler homojen bir blok olmadıkları gibi statik de değildirler, yani zaman içinde hızla dönüşmektedirler. Dolayısıyla göçmen gruplarının kendi içlerinde de heterojen ve her geçen gün daha da karmaşıklaşan bir kimlik yapıları söz konusudur. Bunu Foroutan "hibrit kimlikler"⁶² olarak tanımlamaktadır. Bu yeni gerçeklik, uyum sürecini daha da karmaşık hale getirmekte, yeni kimlikler yeniden tanımlamaya ihtiyaç duymaktadır.

Uyum konusunda en çok tartışılan konulardan birisi de "aidiyet" kavramıdır. Bu kavram bir taraftan süreci tam bir asimilasyona götüreceği şekilde tanımlanabilecek iken, bir diğer taraftan yerel halk ile sonradan gelenlerin en azından ortak bir kültür şemsiyesi altında kendilerini bir toplumun parçaları gibi hissetmesine imkan sağlayan bir kavram olarak da düşünülebilmektedir. Aidiyetin baskın bir grup ile tanımlanması, kaçınılmaz olarak asimilasyon politikalarını meşrulaştırır ve uyum içindeki hiyerarşik yapı canlanmış olur. Ancak aidiyetin olmadığı "sadece bir coğrafya üzerinde birlikte yaşam hali" de kopuşlara, paralel yaşamlara ve hatta çatışmalara kaynaklık edebilir. Bu konudaki tartışmalara zemin oluşturan 3B, yani "Being" / "Belonging" / "Becoming" (Varolmak/Ait Olmak/Dönüşmek) arasındaki hassas dengelerin kurulması; asimilasyona gitmeden ama çeşitlilik ve ortaklık üzerine duygusal bir sahiplenmeyi de içeren bir toplum olma halinin kurulması için imkanlar sağlanmalıdır. Bu yapılırken, söz konusu sürecin devlet üzerinden ideolojik ve zorlama ile değil, toplum üzerinden ve gönüllülük üzerine olması gerekmektedir. Bu da ancak güçlü bir toplumsal kabul ile gerçekleştirilebilir.

2000'li yılların başından itibaren kendi göç yönetimi sistemini oluşturmaya çalışan Türkiye'nin 2013 yılında yürürlüğe giren YUKK ile "uyum" konusunu ilk kez ciddiyetle ve yasanın önemli bir parçası haline getirecek şekilde ele aldığı gözlenmektedir. Burada uyumu sürecin vazgeçilmez bir parçası haline getiren yasa, felsefi bir duruş sergileyerek, uyum ile asimilasyon arasında çok net bir çizgi çizdiğini, hatta bunun için "harmonizasyon" kavramını tercih ettiğini ortaya koymaktadır. YUKK'un 96. maddesi ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne uyum çalışmaları konusunda görevler yüklemiştir. İlgili madde açık ve net bir uyum tanımı yapmazken, kurumlar arası işbirliğini vurgulayan şu ifadelerle yer vermiştir: "*Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.*" Yasa yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek üzere Genel Müdürlük bünyesinde Uyum ve İletişim Dairesi oluşturmaktadır. Uyum konusundaki felsefi arka plan da şu şekilde ifade edilmektedir: "*uyum; ne asimilasyon ne de entegrasyondur. Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyondur*"⁶³ ifadesi kullanılmaktadır.

62 Bkz.: N. Foroutan,, I.Schäfer (2009) Hybride Identitäten – muslimische Migrantinnen und Migranten in Deutschland und Europa. In: Aus Politik und Zeitgeschichte (5/2009), S. 11-18.

63 T.C. Göç İdaresi Başkanlığı: Uyum Hakkında: <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda> (Erişim: 02.08.2022)

Uyum ile ilgili pek çok tartışma, başta bu kavramın içerdiği felsefe, kavramdan ne kastedildiği ve gerçek hayata nasıl uygulanacağı çerçevesinde daha da yoğunlaşarak devam edecek gibi görünmektedir. Uyum konusunda bir kavram üretmek son derece iddialı ve doğal olarak da risklidir. Zira hem uyum sadece göçle bağlantılanacak bir şey değildir, hem de sadece göç kaynaklı olsa da dünyada birbirinden farklı onlarca farklı uyum süreçleri yaşanmaktadır. Türkiye'deki Suriyeli'nin, Almanya'daki Türk'ün, Kanada'daki Somalili'nin, Japonya'daki Çinli'nin, Fransa'daki Cezayirli'nin uyum süreçlerini tek bir kavram içine yerleştirmek mümkün ve gerçekçi değildir. Bu kısıtlılıkların ve hatta "fazla genel", "muğlak" ve "soyut" olma risklerinin de farkında olarak Suriyeliler Barometresi'nde sıklıkla kullanılan uyum kavramından ne anlaşıldığını ifade etmek, böylece uyum politikalarına ve/veya uyum ile ilgili gelecek tahayyüllere arka plan olacak mütevazı bir tanımlama kaçınılmaz olmuştur. Bu tanım çabası kavramı ideolojiden ve hiyerarşik yapısından uzak tutmayı ve Kant'ın ifade ettiği temel bir ilkeyi içinde barındırmaktadır. Her ne kadar Suriyeliler Barometresi çalışması teorik tartışmalardan ziyade, saha çalışmasının sonuçlarını ön plana çıkararak, uyum konusunda toplumsal algıların ve toplumsal kabulün altını çizmeyi hedeflemekteyse de I.Kant'ın "*öyle davran ki davranışın temelindeki ilke, tüm insanlar için geçerli olan evrensel ilke veya yasa olsun*"⁶⁴ sözünü de dikkate alarak bir tanım önerisinde de bulunmaktadır. Suriyeliler Barometresinin sosyal uyum ile kastettiği şu şekilde tanımlanabilir: "**Sosyal Uyum, kendiliğinden, isteyerek ya da zorunlu olarak bir araya gelen toplulukların, çoğulculuğun kabul gördüğü ortak bir aidiyet zemininde karşılıklı kabul ve saygı çerçevesinde huzur içinde bir arada olabildiği duygu ve yaşam biçimidir.**"

Kitlesel insani krizlerde ve devamındaki "bir arada barış içinde yaşama kültürü" olarak tanımlayabileceğimiz uyum süreçlerinde farklı koşullar, aktörler, engeller, fırsatlar, ilkeler ve süreçler yaşanmaktadır. Bu çalışmada bütün bu süreçler açısından en hassas ve önemli olanlardan birinin "toplumsal kabul" olduğu tezi savunulmaktadır. Bir toplumda "kabul" düzeyinin, göçün niteliğine göre farklılık gösterdiğinin altını çizmek gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, kendi rızası ile göç eden iradi göçmenler ile zorunlu göç mağduru olan sığınmacıların/mültecilerin sosyal uyumu ve ev sahibi toplumla ilişkileri birçok noktada ayrışmaktadır ve bu nedenle de toplumdaki varlıkları farklı sonuçlar doğurmaktadır. Dünyada 2021 itibarıyla 281 milyon uluslararası göçmenin yaşadığı ülkeleri ve bunların içinde 89,3 milyon civarında zorla yerinden edilmiş kişilerin ağırlıkta yaşadığı yerleri incelediğimizde,⁶⁵ bu iki gruba yönelik olarak, gelişmiş ülkelerin politikalarında derin farklılıklar olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bilindiği üzere zorla yerinden edilmiş olanların %73'ü komşu ülkelerde, % 86'sı kalkınmakta olan ülkelerde yaşamaktadır. Yani gelişmiş ülkelerde yaşayan mültecilerin oranı % 14 civarındadır. Ancak konu iradi veya literatürdeki diğer bir isimleri ile 'ekonomik göçmenler' olunca, oranlar radikal biçimde değişmektedir. Bunun bir tesadüf olmadığı açıktır. Göçmenler, özellikle de düzenli ve nitelikli göçmenler, yaşadıkları ülkede birer "katma değer" olarak algılanırken; mülteciler/sığınmacılar bir sorun ve risk unsuru olarak görülmekte ve devlet politikaları da buna göre belirlenmektedir. Bu bağlamda, büyük sayılardaki mülteciler için uyum politikaları konusunda da planlamalar ve uygulamaların oldukça sınırlı olduğu açıktır.

64 Bkz.: Immanuel Kant (2013) Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi (Çev. İ. Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara.

65 UNHCR-Global Trends: Forced Displacement in 2020 <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (Erişim: 21.06.2022)

Türkiye'nin 2011 sonrasında karşı karşıya kaldığı durum, benzeri çok da görülmeyecek türden yoğunlukta bir zorunlu göç tecrübesidir ve Türkiye milyonları aşan sığınmacı için uyum politikaları geliştirmek durumunda kalmıştır.

Sınır aşan kitlesel insani göçlerde süreci belirleyen beş farklı alan karşımıza çıkmaktadır:

1. Kamusal alanda alınan önlemler, uygulamalar, sınır ve süreç yönetimi,
2. Ev sahibi toplumun toplumsal alandaki dayanışma ve kabulü,
3. "Sonradan gelenlerin" tutumları,
4. Göçe neden olan kaynak ülkedeki durum,
5. Uluslararası toplumun konuya yaklaşımı ve müdahalesi.

Birbiri ile kuşkusuz kesişen bu alanlar hem zorlu dönemlerin aşılmasında hem de bir arada yaşamın sorunsuz bir şekilde devam etmesi, hatta bir olumluluğa evrilmesinde özel rol oynamaktadır. Buna ilaveten farklı bazı dinamiklerin de, uyum süreçlerinde önemli rol oynadığı bilinmektedir:

"Yeni Gelenlerin" Motivasyonu yani gönüllü göçmen veya mülteci olmaları, toplumun bu gruplara yönelik algıları/tepkileri bakımından ele alındığında uyum sürecinin en önemli unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır, zira gönüllü göç yönetilebilir ve düzenli hali tercih edilir bir durum olarak algılanırken; sığınmacılık/mültecilik ise belirsizlik, geçicilik, **öngörülemezlik**, travmatik bir durum olarak algılanmaktadır. Bu yaklaşım Eylül 2020'de yayınlanan AB'nin "Yeni Göç ve Sığınma Paketi"nda (New Pact on Migration and Asylum) da gözlenmektedir.⁶⁶

Bu durum mülteciler için uyum konusunun göçmenler için uyum konusuna göre çok daha sorunlu bir alan olduğunun önemli bir kanıtı olarak okunabilir.

Bu vesile ile BM'nin göçmen ve mülteciler konusunda ortaya koyduğu küresel çabanın da anılması gerekmektedir. 2016'da New York Deklarasyonu ile BM'de başlayan süreç sonunda 2018'de resmileşen iki önemli uluslararası belge ortaya çıkmıştır. 'Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç İçin Küresel Mutabakat' (Global Compact on Safe, Orderly and Regular Migration⁶⁷), "Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat" (Global Compact on Refugees⁶⁸). Burada iki farklı mutabakat belgesi üretilmesi, hem hukuki çerçeve hem de haklar açısından iki grubun farklı rejimlere tabii olmasından kaynaklanmaktadır. Her iki mutabakat çalışması da adil bir sorumluluk paylaşımını, kalıcı çözümleri ve doğal olarak da uyum süreçlerinin önemini vurgulamaktadır.

Aktörler: Uyum sürecinin belirleyicisi olan altı ana aktörden söz etmek mümkündür: Ev sahibi (yerel) toplum, ev sahibi devlet kurumları, "yeni gelenler" (göçmenler / sığınmacılar / mülteciler); özellikle mülteciler bakımından önemli rol oynayan başta BM kurumları olmak üzere uluslararası kuruluşlar, STK'lar ve son olarak da "kaynak ülke" kurumları olarak sıralanabilir. Bu aktörlerin her biri, uyum sürecini kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı etki düzeyine sahip olmakla birlikte, aralarındaki koordinasyon da sürecin yönetimi için esas teşkil etmektedir.

66 EU Commission (23.09.2020) New Pact on Migration and Asylum (https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_en). Bu konudaki bir değerlendirme için Bkz.: K.Kirisci, M.M.Erdoğan, N.Eminoğlu) The EU's "New Pact on Migration and Asylum" is missing a true foundation, November 6, 2020, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/11/06/the-eus-new-pact-on-migration-and-asylum-is-missing-a-true-foundation/>

67 IOM: Global Compact on Safe, Orderly and Regular Migration (2018) (<https://www.iom.int/global-compact-migration>)

68 UNHCR: Global Compact on Refugees (2018) (<https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html>)

Kültürel/Dinsel/Etnik Yakınlık mı Sayısal Büyüklük mü Daha Belirleyici? Yeni gelenlerle ev sahibi toplumun kültürel yakınlık düzeyi başlangıçta önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle, kültürel yakınlık düzeyinin yüksek olması, uyum sürecini hızlandırıcı pozitif bir etki doğurabilmektedir. Türkiye’de “Ensar-Muhacir”⁶⁹ kavramı ile sıklıkla ifade edildiği gibi dini ve etnik yakınlığın, özellikle başlangıçta toplumsal kabulde ve dayanışmada çok önemli bir rolü olduğu açıktır. Ancak bu durum sayıların büyümesi, kalıcılık eğiliminin kendini hissettirmesi ve iş, huzur, kamu hizmetlerinden yararlanmada kayıpların yaşanması gibi unsurlar sayesinde önemini yitirmekte ve gerginlik kültürel yakınlığın olumlu etkisini ortadan kaldırmaktadır. Hatta, yeni gelenlere mesafe koymak için bazen yerel toplum bilerek ve isteyerek “farklı” olduklarını ifade etmekten memnuniyet duyabilmektedir.

Sayısal Büyüklüklerin Belirleyiciliği: Yeni gelenlerin niteliği/statüsü (göçmen, sığınmacı, mülteci olmaları) uyum süreci açısından en önemli unsurların başında gelmekle birlikte, uyum sürecinin nasıl işleyeceği konusunda daha da etkili olan husus sayısal büyüklüklerdir. Ülkenin nüfusu, ekonomik durumu ve idari kapasitesine oranla makul düzeydeki sayılarda sürecin yönetimi daha mümkün iken, sayının yükselmesi durumunda toplumun tedirginliklerinin de artmasıyla bu sürecin daha da zorlaşması kaçınılmazdır. Uyumun sağlanamaması ve sürecin yönetilememesi, sığınmacıların daha çok içine dönmesine ve gettolaşmasına neden olacağı gibi, yerel toplumun da bu gruplara karşı tepkisinin ve tedirginliklerinin artmasına yol açacaktır. Bu kısır döngü beraberinde, kamu hizmetlerinin gerilemesi, suç oranlarının artması, iş kaybı ve endişesi, kimlik kaybı gibi sorunları ortaya çıkarabilecektir. Literatürde “Gettolaşma” ya da “paralel toplum yapılanması” denilen bu durum, sonradan gelenler için korunaklı gibi görünse de izolasyona da zemin hazırlamakta, hatta bazen yeni gelenler kendi ulusal-kültürel kimliklerini, o kimliğin ötekisi ev sahibi toplum olacak şekilde yapılandırabilmektedirler.⁷⁰ Bu bağlamda, uyum süreçleri bağlamında orta ve uzun vadede sayısal büyüklüklerin hem ev sahibi toplum hem yeni gelenler bakımından kültürel yakınlıktan daha önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Yerleştirme Planlaması ve Yerel Yönetimler: Gelişmiş ülkelerin pek çoğunda uluslararası korumaya başvuranlar için bir yerleştirme planlaması gerçekleştirilmektedir. Örneğin Almanya’daki eyalet sistemini gözeten “*Königsteiner Schlüssel*” sistemi ile mülteciler belirlenen kriterler çerçevesinde ülkeye girdikleri andan itibaren dengeli olarak dağıtılmaktadır. Böylece eyaletler, kentler, ilçeler arasındaki yük dağılımı büyük ölçüde dengelenmektedir. Bu durum göç yönetimi bakımından ülkelere önemli bir imkân vermektedir. Ancak kitlesel akınlar neticesinde ortaya çıkan durumlarda, özellikle de kaynak ülkeye komşu olan ülkelerde merkezi bir planlama yapmak ve mültecileri bu şekilde yerleştirmek çok kolay olmamaktadır. Türkiye’ye 29 Nisan 2011’den bu yana gelen, önceleri sınır bölgesindeki illerde yapılan ve sayıları 26’ya, kapasiteleri 270 bine kadar çıkan kamplara (Geçici Barınma Merkezlerine) yerleştirilen Suriyelilerin sayısı artınca, Türkiye’deki kurumlar onların kendi iradeleri ile istedikleri yere gidip yerleşmesine “sessiz bir kabul” göstermiştir. Düzenli kayıtlamaların başlaması ile birlikte Suriyelilerin Türkiye’nin her tarafına ve gayet dengesiz biçimde dağıldıkları anlaşılmıştır. Sadece

69 Arapça bir kelimeler olan “Muhacir” ile, Mekke’den Medine’ye göç eden Hz.Muhammed ve arkadaşları (yani Müslüman göçmenler); “Ensar” ile ise, onlara kucak açan ve ev sahipliği yapan Medineliler kast edilmektedir.

70 A.N.Yurdusev (1997). Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği, A.Eralp (Ed.), Türkiye ve Avrupa: Batılılaşma, Kalkınma, Demokrasi. Ankara: İmge Kitabevi, 17-85.

bölgeler arasında değil; iller, ilçeler ve hatta mahalleler arasında bile çok önemli sayısal farklılıklar oluşmuştur. Suriyeliler yerleştikleri kenti ya da ilçeyi orada tanıdıkları veya akrabaları olmasına, çalışma imkânı bulunmasına ve yaşamak için -özellikle mali bakımdan- uygun olmasına göre kendi iradeleri ile seçmişlerdir. Bugün Suriyeliler Türkiye nüfusunun %4,5'ini oluşturmakla birlikte, yaşadıkları il nüfusuna oranlarındaki aşırı dengesizlik dikkat çekicidir. Örneğin, Suriyeli nüfusu Kilis'in nüfusunun % 80'ini aşarken⁷¹, bu oran İstanbul'da %3,6, Ordu'da ise %0,11'dir. Büyük kentlerin ilçeleri arasındaki farklar da dikkat çekicidir. Örneğin Şanlıurfa'da 13 ilçeden birisinde 2000 Suriyeli varken, bir diğerinde sayı 80 bini aşmaktadır. İstanbul'un 39 belediyesinden birisinde 100'ün altında Suriyeli bulunmaktayken, bir diğerinde sayınının 70 bini aşması da bu dengesizliği net biçimde göstermektedir. Bu durumun süreci yönetmeyi güçleştirdiği açıktır.⁷² Ancak Türkiye'de edinilen tecrübe dikkat çekicidir ve denilebilir ki Suriyelilerin iradesi ile "kendiliğinden yerleşme" süreci, Suriyelilerin kendilerini güvende hissetmelerinde, kendi kendilerine yeter bir hayat kurmalarında ve çalışmalarında en önemli faktör olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar yerel toplum, sayılar arttığında ve toplam nüfus içinde belirli bir oranı aştığında bu durumdan endişe ediyor olsa da, sonradan gelenler için durum bambaşka bir anlam taşımaktadır. İşte tam da bu noktada hangi modelin yerel toplum ve sonradan gelenler için daha doğru olduğu tartışılmalıdır. Ancak bu konuda ilk ortaya çıkan husus, yerel toplum ile sonradan gelenin konuya yaklaşımlarının son derece farklı olduğudur. Bu çerçevede belki de söylenmesi gereken önemli hususlardan birisi, kendiliğinden bir yerleşim söz konusu olduğunda, kısıtlı kaynaklarını sığınmacılar için de kullanmak durumunda kalan yerel yönetimlerin bu sürecin "kurbanı" olma riskidir. Eğer merkezi yönetim, bir anda nüfusları artan yerel yönetimlere kaynak aktarmaz ise, o zaman hem sosyal gerginliklerin artması söz konusu olabilecek hem de yerelde verilen hizmetler, hizmeti iyi vereni cazibe merkezine dönüştürerek mağdur edebilecektir.⁷³

2-a. GİB Uyum Stratejisi ve Eylem Planı

Türkiye'de yabancıların uyumu konusundaki kurumsal yaklaşım, GİB'i merkezine alan bir yaklaşım ile ortaya konulmaktadır. Bu durum YUKK'un 96. maddesinde "Uyum"⁷⁴ başlığı altında şu şekilde ifade edilmektedir:

YUKK- Madde 96 - (1) "Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel

71 GİB, 2022'de Suriyelilerin nüfusa oranı konusunda yeni bir hesaplama sistemine geçmiştir. Daha önce bir ilde kayıtlı Suriyeli sayısı, o ildeki T.C. Vatandaşı nüfusuna bölünerek bir oran elde ediliyordu. 2022'deki değişiklik ile kayıtlı Suriyeli nüfus, o il nüfusu ile toplanıp, sonra kayıtlı Suriyeli nüfusa bölünerek oranlar tespit edilmiştir. Yeni hesaplamanın istatistiksel olarak daha anlamlı olduğu açıktır. Bu durumda örneğin Kilis'teki Suriyelilerin toplam Kilis'te yaşayanlara oranı % 80'den % 38 civarına düşmüştür.

72 Bu konuda önemli bir çalışma için Bkz.: S.Özçürümez- A.İçduygu (2020), Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünlüşme: Kavramlar, Modeller Ve Uygulamalar İle Türkiye, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

73 Bu konuda güncel bir çalışma için Bkz.: S. Özçürümez, & J.Hoxha (2022). Expanding the boundaries of the local: Entrepreneurial municipalism and migration governance in Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 1-19. doi:10.1017/npt.2022.19

74 GİB, kendi sayfasında YUKK'un (gayri-resmi) İngilizce çevirisini de vermektedir. Burada "uyum" kelimesi "harmonization" olarak kullanılmaktadır. (<https://en.goc.gov.tr/kurumlar/en.goc/Ingilizce-kanun/Law-on-Foreigners-and-International-Protection.pdf>)

yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.”

Anılan yasa maddesi çerçevesinde uyum konusunda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yaklaşımını ve stratejisini ortaya koyan “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı: 2018-2023”⁷⁵ de GİGM tarafından hazırlanmış ve kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu belgede “misyon”, “ülkemizin tarihsel birikimi ile ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde göçmenlerin tüm iş ve işlemlerini bütüncül bir insan hakları yaklaşımı temelinde toplumsal uyumu tesis edecek şekilde düzenlemek ve kurumlararası koordinasyonu sağlamak”; “vizyon” ise “insan odaklı, şeffaf ve hak temelli göç yönetimi doğrultusunda toplumsal uyumun varlığını sürdürmek” olarak belirlenmiştir. Belgede “etkin bir uyum politikasının temellerini oluşturmak için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde ilgili kamu kurumları ile birlikte belediyelerin, uluslararası kuruluşların, sivil toplum kuruluşlarının ve ülkemizde yaşayan yabancıların görüşleri alınarak katılımcı bir yöntemle” çalışıldığı belirtilmektedir, böylece “yabancılara hizmet sağlayan kurumlar arasında koordinasyon kurularak yabancılara verilen hizmetlerin kalitesi arttırılacaktır” denilmektedir. Belgede konunun güvenlik boyutuna da “ülkemize uyum sağlayan kişilerin marjinalleşme riskinin azalmasıyla kamu düzeni ve güvenliğine dolaylı olarak destek olunacaktır” şeklinde temas edilmektedir.

Belgede ayrıca, “**Ülkemize uyum sağlayan kişilerin marjinalleşme riskinin azalmasıyla kamu düzeni ve güvenliğine dolaylı olarak destek olunacaktır**” ifadesi ile de konunun güvenlik boyutuna dikkat çekilmektedir.

GİB tarafından hazırlanan ve kamuoyu ile paylaşılan “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı: 2018-2023” bu konuda en önemli resmi doküman olarak tanımlanabilir. Bu planda “toplumsal uyum” şöyle tanımlanmaktadır:

“Toplumsal uyum; göçmenlerin kültürel, sosyal ve ekonomik olarak yaşadıkları topluma dâhil edilerek ortak bir aidiyet hissi geliştirebilmesi, kültürlerarası etkileşim, istişare, toplumsal diyalog çerçevesinde farklılıkların karşılıklı tanınması, saygının devam ettirilmesi ve bir arada yaşamalarının sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal uyum genel olarak göçmenlerin toplumsal kabulü ve birlikte yaşam kültürünü hedeflemektedir. Göçmenin sağlıklı bir şekilde kimliğinin tanınması ve toplumsal hayata dışlanmadan katılabilmesi için dil, din ve kültür gibi farklılıklarının tanınması, kısaca çeşitliliğin toplumsal kabulü toplumsal uyum için önemlidir. Ayrıca, göçmenlerin toplumda kendi yetenek ve çalışmalarından dolayı takdir edilmesi ve faydalı bir birey olarak algılanması toplumsal uyum için önemli faktörlerdir.”

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, uyum çalışmalarının genel felsefesini ise şu şekilde tanımlamaktadır:

“Farklı hukuki statülerle ülkemizde yaşayan farklı uyruktan, kültürden, inançtan milyonlarca yabancıların bu topraklar üstünde Türk toplumu ile bir arada yaşamaları etkin bir göç yönetiminin ayrılmaz bir bileşeni olan uyum politikalarının önemini daha da

75 GİB (23.07.2020) Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı: 2018-2023 <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf> (Erişim: 02.03.2022)

artırmaktadır. Etkin bir uyum politikasının temellerini oluşturmak için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde ilgili kamu kurumları ile birlikte belediyelerin, uluslararası kuruluşların, sivil toplum kuruluşlarının ve ülkemizde yaşayan yabancıların görüşleri alınarak katılımcı bir yöntemle “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı” hazırlanmıştır. Söz konusu belgelerle yabancılara hizmet sağlayan kurumlar arasında koordinasyon kurularak yabancılara verilen hizmetlerin kalitesi arttırılacaktır. İhtiyaç odaklı hizmetlerin sunulması yabancıların ülkemizde toplum ile olan karşılıklı uyumlarına destek olacaktır. Ülkemize uyum sağlayan kişilerin marjinalleşme riskinin azalmasıyla kamu düzeni ve güvenliğine dolaylı olarak destek olunacaktır’.

Buna göre uyumun temel amacı; yabancıların sosyal hayatın tüm alanlarına üçüncü kişilerin aracılığı olmadan dâhil olabilmesidir. Geliştirilmesinde uyum çatısı altında altı tematik konunun (toplumsal uyum, bilgilendirme, eğitim, sağlık, işgücü piyasası ve sosyal destek (sosyal hizmet ve yardımlar)) belirlendiği Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı’nda “toplumsal uyum genel olarak göçmenlerin toplumsal kabulü ve birlikte yaşam kültürünü hedeflemektedir” denilmektedir.

GİB-GİGM’nin hem bir uyum strateji ve eylem planı belgesi geliştirmesi, hem de bu konuda uzmanların, akademisyenlerin, yerel yönetimlerin, STK’ların da aralarında bulunduğu geniş istişarelere yer vermesi son derece değerlidir. Bilindiği üzere uyum sürecinin bir boyutu devletin, kamu kurumlarının düzenlemeleridir. Ama asıl belirleyici olan toplumun uyum konusunda açacağı alandır. Bu bağlamda devletin konuyu daha orta ve uzun vadeli ele alması ve koordinasyon alanında yaşanan sorunlara dikkat çekmesi önem taşımaktadır. GİB-GİGM’nin toplumsal uyumu tanımlamasının da “toplumsal kabul”, “içerme” ve “aidiyete” vurgu yapması ama öte taraftan da “farklılıkların tanınması” ve “birlikte yaşam kültürü”nden söz etmesi çoğulcu ve modern bir uyum yaklaşımının hedeflendiğini göstermektedir.

Her ne kadar Türkiye’deki genel beklenti/istek Suriyelilerin bir an önce evlerine dönmesi yönünde olsa da kalıcılık eğilimleri güçlendikçe uyum çalışmalarının gündeme gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu konuda özellikle GİB, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı⁷⁶ (AÇSG) tarafından gerçekleştirilen başta Suriyeliler olmak üzere ülkedeki farklı statülerdeki yabancılara yönelik projelerin pek çoğunun uyum politikaları çerçevesinde gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Sürecin dinamikliği ve belirsizlikler dolayısı ile politikaların bir kısmı “geçicilik” üzerine inşa edilse de pek çok alanda “de-facto uyum” çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların bir bölümü ise (örneğin okul çağındaki çocukların eğitime erişimi) uyum çalışmalarının değil, daha çok temel hak ve hürriyetlere ulaşım zemininde gerçekleşmektedir.

76 T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 21 Nisan 2021’de T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olarak iki ayrı bakanlık olarak ayrılmıştır.

Türkiye’de konuyla ilgili bir başka önemli doküman ise 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma Planı’dır. Bu belgede “yabancıların uyumu”⁷⁷ konusu sıklıkla dile getirilmiş ve kamu kurumlarına bir görev olarak verilmiştir.⁷⁸

2-b. Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) Sosyal Uyum⁷⁹

Sosyal uyum konusunda önemli bir başka belge de “3RP Türkiye Ülke Bölümü 2021-2022”dir. Bilindiği üzere Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’ı kapsayan “Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı” 3RP (Regional Refugee and Resilience Plan), insani yardım ve kalkınma müdahalelerini UNHCR ve UNDP liderliğinde tek bir planda birleştiren; mültecilerin korunma ve insani ihtiyaçlarının yanı sıra, etkilenen kişi ve kurumların dayanıklılık, istikrar ve kalkınma ihtiyaçlarını ele alan bir plandır. Bu çalışmada, sosyal uyum konusundaki hem genel bir durum tespiti hem de son bir yılda yaşanan pandeminin etkisi şu şekilde ifade edilmiştir:

“Türkiye’de geçici koruma sağlanan Suriyelilere ilişkin kapsamlı yasal çerçeve, sosyal uyum bileşenlerini ve uyuma yönelik çabaları kapsamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kapsayıcı politika çerçevesi ve ev sahibi toplumun pozitif tutumu, geçici koruma sağlanan Suriyelilerin, uluslararası koruma başvuru sahiplerinin ve statü sahiplerinin dışlanmasını azaltmaya ve ev sahibi toplum ile olumlu ilişkilerin teşvik edilmesine yönelik önemli bir katkı sağlamıştır. Ancak, COVID-19 salgını toplumun birçok kesimini olumsuz yönde etkilemiştir ve bu nedenle sosyal gerilimlerin artması riskini ele almak için 2021/22 döneminde sosyal uyumu teşvik etmeye yönelik yatırımların artırılması gerekmektedir. Geçim kaynaklarının kaybı ve iş imkanları için artan rekabet, yanlış bilgilendirme ve dil engelleri, Türkiye’de sosyal uyumu etkileyen ve sürekli ve koordineli destek gerektiren başlıca faktörler arasındadır.”⁸⁰

3RP’nin sosyal uyum ile ilgili kısmında, Şubat 2018’de Türkiye Cumhuriyeti Devleti Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı’nı kabul ettiği ve yasal çerçeveye uygun olarak ve GİB/GİGM koordinasyonunda, geçici koruma sağlanan Suriyeliler, uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri ve ev sahibi toplum arasında hem ulusal hem de il düzeyinde uyum faaliyetlerini teşvik edildiği vurgulanmaktadır. Sosyal uyum ile ilgili olarak 3RP kapsamında sektörler arası bir çerçeve geliştirilmiş ve Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı ile uyumlu hale getirilmesi için güncellenmiştir. 2021/2022 döneminde, 3RP ortakları, ev sahibi toplum arasında farkındalık yaratma çabalarını artıracak, sosyal gerilimlere neden olan yanlış bilgilendirmeye ilgili zorlukları ele alacak ve ev sahibi toplum ve kanaat önderlerini kapsayan ve yerel olarak yönetilen müdahaleleri destekleyecektir. 3RP dökümanında “Uyum kavramının

77 Kalkınma Planının İngilizce versiyonunda uyum/sosyal uyum yerine “integration” ya da “social adaptation” kullanılmış, ancak dikat çekici biçimde “harmonisation” kullanılmamıştır.

78 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023): Md. 96. ... çevre ülkelerdeki istikrarsızlıklara da bağlı olarak dış göçün artması ve belirli kentlerde yoğunlaşması, nüfus dağılımı ve göçle gelen nüfusun kentsel yaşama entegrasyonuna ilişkin etkili politikaları gerektirmektedir.(s.22); Md. 546.Göçmenlerin sosyal uyumu sağlanacak; göç yönetiminin kapasitesi güçlendirilecektir.(s.145); Md. 661.2. Ülkemizde bulunan yabancıların ekonomik ve sosyal yaşama entegre edilmesine yönelik göç yönetiminin kurumsal yapısı güçlendirilecektir. (s.168) Bkz.: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf (Erişim: 12.04.2022)

79 Türkiye 3RP Ülke Bölümü: 2021-2022 <https://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2022/03/3RP-2022-Document-Turkish-Version-v3.pdf> (Erişim: 12.04.2022)

80 3RP Türkiye Ülke Bölümü 2021-2022 <https://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2022/03/3RP-2022-Document-Turkish-Version-v3.pdf> (Erişim: 12.04.2022)

yasal çerçeveye dahiliyeti, ulusal hizmet sunumu kapsamında (sağlık ve eğitim gibi) sosyal uyum bileşenlerinin farklı kamu kurum ve süreçleri tarafından yaygınlaştırılmasına olanak sağlamıştır. Bu, geçici koruma sağlanan Suriyeliler ve uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin kendi kendine yeterliliğine katkıda bulunmak için sosyal ve ekonomik katılımı artırmaya yardımcı olmaktadır” denilmektedir.

3RP dökümanında, *“Geçici koruma sağlanan Suriyeliler, uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri için kendi kendine yeterlilik ve dayanıklılığın teşvik edilmesi, uyumun kilit unsurlarından biridir ve salgın döneminde daha da önemli ve zorlayıcı hale gelmiştir”* denilmektedir. 3RP ortaklarının, tüm ekonomik sektörlerdeki geçim kaynakları faaliyetlerini desteklemeye, örgün eğitime, mesleki eğitime ve yaşam becerileri gelişimine erişimi teşvik etmeye ve kayıtlı işgücü piyasasının önündeki engelleri kaldırmaya çalışmaya devam edeceği vurgulanan belgede özel olarak da yerel yönetimlerden söz edilmektedir. 3RP sosyal uyum bölümünde *“Belediyeler, toplumlar arasındaki etkileşimlerde ön planda oldukları için, uyum ve sosyal uyum programlarının uygulanmasında kilit rol oynamaktadır. Yerel hizmetler ve tesisler, artan nüfustan kaynaklı baskının hafifletilmesi ve ev sahibi toplum arasındaki olumsuz algının azaltılması için daha fazla desteğe (ör. dijital araçlar) ihtiyaç duymaktadır. 3RP ortakları, topluluklar arasındaki diyaloga destek vererek ve bu konuda arabuluculuk yaparak liderlik rolü üstlenen yerel kurumları desteklemeye devam edecektir”* ifadeleri yer almaktadır.

2-c. Türkiye’deki Suriyeliler Özelinde Toplumsal Kabul ve Uyum

Türkiye’de sayıları 3.6 milyonu aşan Suriyeli ile on yılı bulan dönemi *“minimum düzeyde çatışmalı”* ve hatta bu bağlamda *“oldukça başarılı”* olarak nitelemek mümkündür. Türkiye’deki kamu kurumları, başlangıçtaki öngörülerini tamamen aşan bu dev insani krizin sorunsuz geçmesi konusunda olağanüstü çabalar ortaya koymuş ve bu konuda başta BM kurumları olmak üzere pek çok uluslararası kurumla işbirliğine gitmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye’deki kurumlar dünya tarihinde bile ender görülen bu yoğunluktaki bir krizde, üstelik kurumsal yapılanmada yaşanan dezavantajlara, özellikle de doğrudan konunun muhatabı olan 2021’de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2014 yılında kurulmasına rağmen en az sorun üretecek şekilde süreci yönetmeyi başarmışlardır. Buradaki temel eleştiri noktası genel bir stratejik yaklaşımın tesis edilmesi yerine, sorunun içeriğinden kaynaklanan dinamik yapısının da neden olduğu *“sorun çözme”* amaçlı ve çoğunlukla kısa vadeli planlamaların/projelerin tercih edilmiş olmasıdır. Türkiye’deki beklenti, Suriye’deki savaş ve siyasi krizin sona ermesi ve Suriyelilerin Türkiye’den ayrılarak evlerine geri dönmeleridir. Bu yaklaşım süreç yönetiminin ister istemez *“kısa vadeli”* ve *“sorun çözme”* üzerine bina edilmesine yol açmaktadır. Kamusal alandaki karar ve uygulamalar zaman içinde değişime uğramakla birlikte, *“geri dönüş”* beklentisine rağmen, sahadaki gerçekliğin gerektirdiği adı konulmamış ama farklı düzey ve kurumlarda oldukça yaygın bir uyum politikasının da sürdürüldüğü gözlenmektedir.

Türkiye’de Suriyelilere yönelik toplumsal dayanışma ve toplumsal kabul düzeyinde özellikle son iki yılda ciddi bir aşınma ve konunun siyasallaşmasından kaynaklı gerginlik ve karamsarlık kendisini hissettirmektedir. Üstelik bu yeni durumun bundan sonraki süreçte de varlığını sürdüreceğine dair pek çok emare gözlenmektedir. Aslında bu durum çok fazla sürpriz de sayılamaz. Üstelik son yıllarda Suriyeliler dışında büyük bölümü düzensiz göçmen olan

diğer ülkelerden gelenlerin varlığı da toplumdaki tedirginliği körüklemiş görünmektedir. Bir anda milyonlarca mülteci ve düzensiz göçmene ev sahipliği yapmasının getirdiği pek çok sorunu Türk toplumu uzunca bir süre yüksek toplumsal kabul ve dayanışma ile geçirmiş olsa da, artık yeni bir döneme geçildiği açıktır. Suriyelilerin neredeyse tamamı kentsel alanlarda Türklerle birlikte yaşıyor, çalışıyor olmalarına, yani ciddi bir “toplumsal şok” yaşanmasına rağmen 2019’a kadar ülkede ciddi gerginlik ya da atışmaların yaşandığı söylenemez. Burada en önemli hususlardan birisi de Türk toplumunun Suriyelilerin geri döneceklerine dair umutlarını kaybetmesi olduğu söylenebilir. Bir başka önemli husus da Türk toplumunun uzun süreden beri yaşadığı kaygıların ve endişelerin yeterince ciddiye alınmaması ve güvenilir bir iletişim stratejisi yerine duygusal söylemlerin sürece egemen olması olduğu söylenebilir. Kırılgan da olsa yüksek toplumsal kabule ve Suriyelilerin Türkiye’deki memnuniyetlerine ilişkin pek çok bulgunun tespit edildiği SB-2017, SB-2019’da ve hatta kısmen SB-2020’de ortaya çıkan tablo ile SB-2021 verileri arasındaki kopuş oldukça belirgindir. Hem Türk toplumu hem de Suriyeliler bakımından oldukça karamsar bir tablonun ortaya çıkması bu bakımdan şaşırtıcı değildir. Hatta sürecin siyasallaşmasının gecikmiş olduğu bile söylenebilir. Bu süreçte kuşku yok ki başlangıçta dini/kültürel yakınlığın ve “geçicilik” beklentisinin önemli rol oynadığı ve Türk toplumunun büyük bir dayanışma ve başarı ortaya koyduğu söylenebilir.

Kuşku yok ki krizin başladığı dönemde ve hatta 2013’e kadar ne sayıların bu kadar yükseleceği ne de Suriyelilerin bu kadar uzun kalacağı beklenmiyordu. Ancak süreç beklentilerden farklı işledi. Bu nedenle gerek Suriye gerekse Türkiye ve ülkedeki Suriyeliler için yeni bir durum ortaya çıktı. Türkiye açık kapı politikası ile birlikte konuyu “acil durum yönetimi” hatta “afet yönetimi” şeklinde ele aldı ve bu süreçte Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)⁸¹, başta Geçici Barınma Merkezlerinin oluşturulması ve acil destek hizmetlerinin verilmesi konusu olmak üzere pek çok konuda son derece önemli bir rol üstlendi. 2011-2013 arasında Suriye’den gelenler hızla oluşturulan ya da inşa edilen kamplara yerleştirildi. Ancak kampların kapasitesi yetersiz kalmaya başlayınca, Suriyelilerin kendi imkânları ile ve sınır bölgesi dışında da barınmaları söz konusu oldu. Bu da kısa bir süre sonra kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sayısının ve Türkiye’ye dağılımının yolunu açmış oldu. Ancak 2014’e kadar süreç yönetimini domine eden hususların “Suriye’deki yönetimin geleceği ile Türkiye’deki Suriyelilerin geri dönmeleri arasındaki doğrudan bağlantı”, “acil durum yönetimi” ve “geçicilik” olduğu söylenebilir.

Uyum çalışmalarının oldukça karmaşık, dinamik ve çok yönlü olduğu, daha da önemlisi uyum politikalarının kalıcılığı özendirme riski dikkate alınarak, zorunlu kalınmadıkça tercih edilmediği de bilinmektedir. Bu bağlamda Türkiye’deki Suriyeliler konusunda da bugün bile net bir karar vermek ve buna yönelik politikalar uygulamak bir yana, zaman zaman birbiri ile taban tabana zıt politikaların (“geri dönüşün teşviki ve geri dönüş imkanlarının Suriye’de yaratılması” ile “uyum politikası”) aynı anda uygulanabildiğine de şahit olunabilmektedir.

Kültürel yakınlığın başlangıçta önemli olumlu rol oynadığı söylenebilir. Ancak Türkiye’deki son döneme kadar toplumsal kabulün yüksek olması sadece “kültürel yakınlık” ile açıklanamaz. Kabulü kolaylaştıran üç önemli dinamikten söz edilebilir. Bunlardan birisi Türkiye’nin

81 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile ilgili yapılan düzenlemeler kapsamında, 15 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan 4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

kendi içinde oldukça yoğun iç göç yaşaması, yani son derece mobil toplumsal bir dinamiğe sahip olmasıdır. Durağan olmayan, hatta ultra yoğun bir dinamizm içinde olan toplum yapısı sonradan gelenlere yönelik tepkileri ve kaygıları azaltmaktadır. İkinci önemli husus ise Türk ekonomisinin önemli bir yapısal sorunu olan kayıt dışı ekonominin varlığıdır. %36'yı aşan kayıt dışı ekonomi, doğru ve sürdürülebilir olmasa da sığınmacıların kendilerine yeni iş alanları yaratmalarına ve kendi ayakları üzerinde durmalarına ve daha da önemlisi -özellikle sınır bölgesinde aşırı yoğunluk olan yerlerdeki kısmi etkiler dışında- Türk toplumunu ciddi manada mağdur edecek işsizlik yaratmalarına imkan sağlamıştır. SB araştırma verileri, Suriyelilerin %37,9'unun çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Her ne kadar bu veri resmi olarak kanıtlanamaz ve bu anlamda da dikkatle ifade edilmesi gereken bir araştırma verisi olsa da çalışan Suriyelilerin sayısı konusunda da önemli bir fikir vermektedir. Araştırma verileri Suriyelilerin Türkiye'deki 10 milyonu aşkın kayıt dışı çalışan T.C. vatandaşlarının arasında kendilerine yer açtığını göstermektedir. Üçüncü önemli husus olarak da Suriyelilerin "performansından" söz etmek gerekmektedir. Türk toplumunun Suriyeliler ile ortak yaşamında nispeten az sorun yaşanmasında kuşku yok ki "sonradan gelenlerin" (Suriyelilerin) ülkede çatışmasız ve sorun yaratmaksızın yaşamalarının da büyük katkısı bulunmaktadır. Bu tür kitlesel insani hareketlerde yerel toplumu en çok tedirgin eden hususlardan olan "hızla artacak kriminalite (suç/suçluluk)" endişesi genelde gerçekleşmemiştir. Suriyeliler hem kendi ayakları üzerinde durmayı başarmış hem de toplumun huzurunu bozacak eylemlere girişmemiştir. Bütün bunlar ne kadar sürdürülebilir bunu zaman gösterecektir; ama on yılın pek çok endişeye rağmen nispeten başarılı geçtiği ve bu konuda Türk toplumunun dayanışma ve toplumsal kabulün birinci derecede rol oynadığı söylenebilmektedir.

Türkiye'deki Suriyeliler tecrübesinin geleceğini muhtemelen devletin politikalarından daha fazla Türk toplumu belirleyecektir. İşte tam da bu noktada Türkiye'nin toplumsal kırılma noktalarının oynayacağı role dikkat çekmek gerekmektedir. Kısa süre içinde 4 milyonu aşan sayıda mülteciyi içine alan Türkiye'nin önünde iki temel sorun alanı bulunduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi konunun göçmenler değil, mülteciler ile ilgili olması ve buna devlet olarak da toplum olarak da hazırlıksız olunması, diğeri ise Türk toplumunun içindeki kırılma noktaları ve hatta son dönemde sıklıkla görülen "öfke" halinin yeni gelenler ile daha da kırılma noktasına gelme riski olduğu söylenebilir. Toplumsal kırılma noktaları Türkiye'de 2018 Yılında Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını iyileştirme Vakfı (Eurofound) ve Bertelsmann Stiftung'un sosyal uyum modelinden uyarlanarak sosyal uyum endeksi oluşturulmuştur. "Türkiye'de Sosyal Uyum" başlıklı çalışmada sosyal uyumun ana bileşenleri bağlantılılık, sosyal ilişkiler ve ortak fayda anlayışı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre Türk toplumunda toplumsal bağlantılılık duygusu ve sosyal ilişkiler güçlü olmakla birlikte güven ve adalet algısı için aynı durum söz konusu değildir. Farklılıkların kabulü konusunda yüksek seviyede olumlu bir yaklaşımın varlığından söz eden çalışmada, sosyal uyumun toplum olma boyutuna işaret eden ortak fayda anlayışının alt-orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu çalışmada F.Keyman'ın "Türkiye, ortak değerlerin yaratılmasında, sivil topluma katılımı, farklı insanlara güvenle bakmada zayıf bir "kimlikler ülkesi" görüntüsünde. Bu anlamda, "Değerler Türkiye'sinde değil, "Kimlikler Türkiye'sinde yaşıyoruz saptamasını yapabiliriz" sözleri konunun aslında sadece sonradan gelen ve ülkenin vatandaşları olmayanları değil, bütün top-

lumsal grupları ilgilendirdiğini de ortaya konulmaktadır.⁸² Buradan bakıldığında Türkiye'deki mülteciler ve özel olarak da Suriyeliler konusunda "kimlikler Türkiye'sinin yapısına uygun biçimde yeni bir kırılmanın oluşma riski olduğu söylenebilir.⁸³ Benzer bir başka yaklaşım da G.Sak'ın, 2016'da Türkiye'nin Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'nin sosyal uyum (*social cohesion*) endeksinde 155 ülke arasında 120'nci sırada yer almasını konu aldığı makalesinde dile getirilmiştir. G.Sak, bu durumun iç çatışmaların ve çatışma potansiyelinin varlığını ve sosyal sermayenin zayıf olduğu anlamına geldiğini, gelecekte çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalılabileceğini ifade etmektedir.⁸⁴ Buradan hareketle geleceğin Türkiye'sinde demografik olarak da oldukça etkili olacak bir grup ile yaşamının getireceği risklerin yükseldiği ve hatta mevcut kırılma alanlarına eklenecek yeni bir toplumsal kırılmanın geliştiğinden söz etmek gerekmektedir. Üstelik bu kırılmanın dışarıdan manipüle edilmeye oldukça açık olduğu da söylenebilir. Bunu ortadan kaldırmak çok mümkün olmasa da olumsuz etkilerinin azaltılması için yapılması gereken pek çok şey olduğu açıktır. Ortak, onurlu, huzurlu bir hayat için devlete, topluma ve Suriyelilere düşen çok görev bulunmaktadır.

Göç ve uyum politikaları neticede siyasi bir alana, bir taraftan da bir duyguya işaret etmektedir. Siyasi öz bazen sonradan gelenlerin doğrudan ya da dolaylı asimilasyonunu, bazen de mevcut toplumu yeni gelenler üzerinden dizayn etmeyi planlayabilir. Ancak bu çalışmada ifade edilen uyumun ideolojik ya da hiyerarşik bir yapısı olmadığı, nihai olarak çoğulcu ama ortak aidiyet bilincinin geliştiği bir toplumdur söz edildiği özellikle vurgulanmalıdır. Uyum konusu "kime, neye, nasıl uyum" sorusundan bağımsız değildir. Bu nedenle genelde sonradan gelenler kendilerini "gayet uyumlu", ev sahipleri ise sonradan gelenleri "uyumsuz" olarak nitelermeyi tercih ederler. Konunun karmaşık, çok aktörlü, değişken yapısı uyumun çerçevesini çizmeyi zorlaştırmaktadır. Zaten bu konuda ne eksiksiz bir uyum modelinden de eksiksiz uygulamalardan söz etmek mümkün olacaktır. Önemli olan etnik, dinsel, kültürel farklılıkları olan toplumların huzur içinde bir arada yaşamasını başarmasıdır. O nedenle bu çalışmada da üzerinde durulacak olanın bir modelden ziyade bir "çerçeve" olduğundan söz edilebilir.

Türkiye'deki Suriyeliler başta olmak üzere mülteciler ve düzensiz göçmenler konusunun pandemi ve ekonomik sorunların da etkisi ile siyasetin merkezine yerleşmesi toplumsal kabul seviyesine de ciddi bir aşınma, toplumda ciddi kaygı yükselişi ve sosyal mesafe gözlenmektedir. Türk toplumunun daha önce oldukça yüksek seviyede olan kabul düzeyinin, kabulden daha fazla "kerhen" ve "tolerans" düzeyinde gerçekleştiği gözlenmektedir. Türkiye'de sığınmacılar-mülteciler konusunun uzunca süre siyaseti domine eden bir faktöre dönüşmemesi, geri döneceklerine dair beklentiler, toplumun kaygı ve şikayetleri Suriyelilere aktarmamaları, Suriyelilerin çatışmasız ve sorun yaratmaksızın ülkede yaşamaları ile ilişkilendirilebilir. Kitlel insanî hareketlerde yerel toplumu en çok tedirgin eden hususlar, özellikle de "ucuz işçilik nedeni ile işlerini kaybetme" ve "hızla artacak suç ortamı (kriminalite)" endişelerinin sınırlı düzeyde gerçekleşmesi de bu tavırda etkili olmuş denilebilir. Ancak son dönemde kimlik ve

82 A.Ataseven, Ç.Bakiş (2018) "Türkiye'de Sosyal Uyum, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul.

83 A.Ataseven, Ç.Bakiş, a.g.e.s.5.

84 G.Sak (2016) "Türkiye sosyal uyum endeksinde 155 ülke arasında 120'nci", TEPAV web sayfası: <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5513> (Erişim: 29.12.2019)

demografi bağlamındaki tartışmaların daha ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Yani yakın ve gerçek tehditler yerine gelecekte meydana gelebilecek kimliksel tehdit alanları toplumun daha çok ilgisini çekmektedir. Ancak bütün bu değişimde toplumun küçümsenen ve yeterince cevaplanamayan kaygılarından kaynaklandığı da söylenebilir. Sürecin siyasileşmesini, sadece bu konuyu sömüren popülist politikacı ya da kanaat önderlerinin çabaları ile açıklamak yanıltıcı olabilir. Göç ve mülteciler konusunda güvenlikleştirme bir gerçeklik olsa da bazen toplumun da siyasileri bu yönde motive ettikleri de bir gerçekliktir. “Securitization from Society⁸⁵” olarak da tanımlanabilecek olan bu durum aslında Türkiye’deki süreci açıklamak bakımından oldukça elverişli bir konsept sunmaktadır.

SURİYELİLER BAROMETRESİ
2021

2

TÜRKİYE'DE
GEÇİCİ
KORUMA
ALTINDAKİ
SURİYELİLER

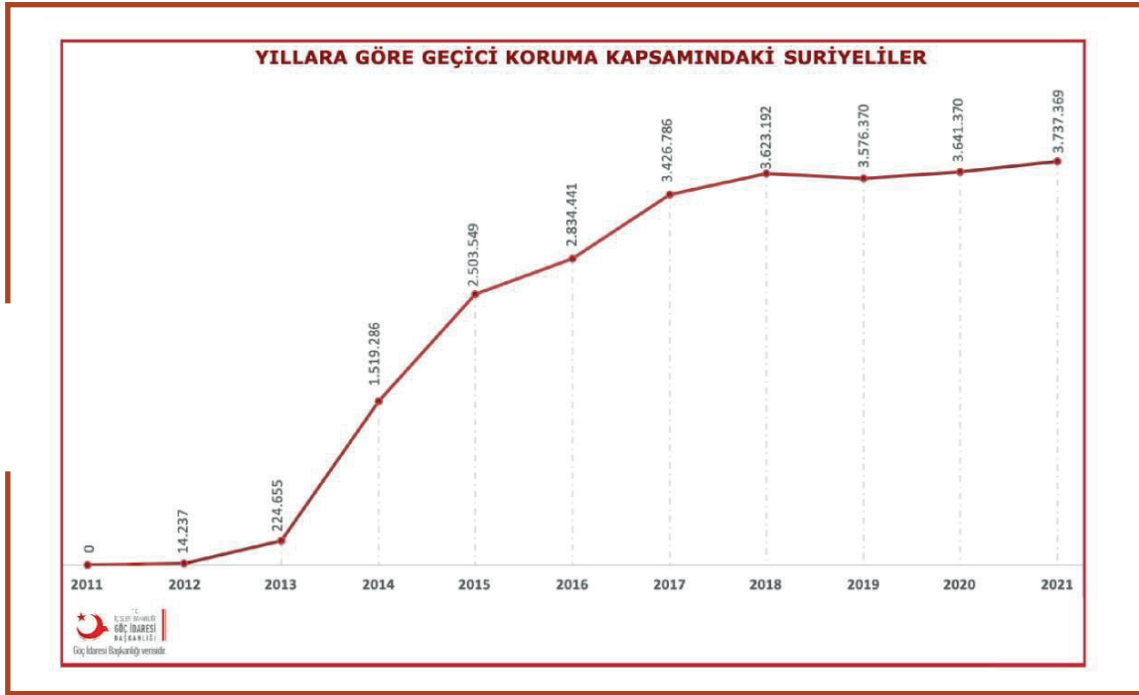
I. TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURIYELİLER

1. Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Sayısal Veriler

a. Genel Görünüm

Suriye'den Türkiye'ye ilk toplu nüfus hareketi, 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik bir grupla olmuş, ardından Suriyelilerin Türkiye'ye girişi son yıllarda azalan bir oranda da olsa aralıksız devam etmiştir. Türkiye'de kendilerine Geçici Koruma statüsü verilen Suriyelilerin sayısı 2012 başında 14 bin, 2013'te 224 bin, 2014'te 1 milyon 519 bin, 2015'te 2.5 milyon, 2016'da 2.8 milyon, 2017'de 3.4 milyon, 2018'de 3.6 milyon, 2019'da 3.5 milyon, 31 Aralık 2020'de 3 milyon 641.370, 31 Aralık 2021'de ise 3.737.369 olmuştur. Bu sayı, TÜİK verilerine göre 2021'de 84.6 milyon olan Türkiye nüfusunun % 4.41'ine, eğer Suriyeli sayısı toplam nüfusa eklenir ise % 4.22'sine denk gelmektedir.⁸⁶

SB-2021-GRAFİK 6: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin 2011-2020 Arasındaki Sayısal ve Oransal Değişimi

YIL	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
TOPLAM SURIYELİ SAYISI	14.237	224.655	1.519.286	2.503.549	2.824.441	3.426.786	3.623.192	3.576.370	3.641.370	3.737.369
YILLIK DEĞİŞİM SAYILARI	14.237	210.418	1.294.631	984.263	330.892	592.345	196.406	-46.822	65.000	95.999
TÜRKİYE NÜFUSU MİLYON	73.7	74.7	75.6	76.6	77.7	78.7	80.8	82.0	83.1	82.2
TÜRKİYE NÜFUSUNA ORANI %87	0,01	0,3	2,00	3,26	3,63	4,35	4,48	4,36	4,38	4,54

GİB: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 05.01.2022)

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin % 93’ünden fazlası Geçici Koruma altında olmakla birlikte, 31 Aralık 2021 itibarıyla 104 bin Suriyeli de ikamet izni ile Türkiye’de yaşamaktadır. Ayrıca son dört yılda hızlanan bir tempoda Geçici Koruma altında olan Suriyelilerden bir bölümüne Türk vatandaşlığı verilmiştir. Bu sayı 31 Aralık 2021 itibarıyla 84 bin 152’si çocuk olmak üzere 193 bin 293 olarak açıklanmıştır.⁸⁸ Yabancıların T.C. Vatandaşlığı almaya başvurma hakkı “evlilik”, Türkiye’de en az 5 yıl kesintisiz ikamet izni ile yaşaması, belirli miktarda yatırım yapmaları şeklinde gerçekleşebilmektedir.⁸⁹ Ancak Türkiye’deki Suriyelilerin statüsünü belirleyen Geçici Koruma Yönetmeliği, bu statüde Türkiye’de yaşamının vatandaşlığa başvuru hakkını doğurmadığını açık biçimde ifade etmektedir.⁹⁰

87 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Göç İdaresi Başkanlığı, Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Türkiye ve il nüfusuna oranını, Suriyeli nüfusu Türkiye’nin ya da ilin nüfusuna bölerek hesaplamaktaydı. Bu durumda Suriyelilerin toplam içindeki oranı değil, karşılaştırma yüzdesi tespit ediliyordu. Örneğin Kilis’te 141 bin il nüfusu ve 106 bin Suriyeli için oran % 75,9 olarak tespit ediliyordu. Ancak Mart 2022’de oran tespiti toplam nüfus üzerinden yapılmaya başlanmıştır. Yani yerel nüfus (Türkiye’de ya da ilgili ildeki T.C. Nüfusu ile geçici koruma altındaki Suriyeliler hariç diğer yabancılar toplamı) ile o ilde kayıtlı Suriyeli (GK) sayısı toplamı, Suriyeli-GK sayısına bölünerek daha gerçekçi oran tespit edilmektedir. Bu durumda 31 Aralık 2021’deki aynı sayılarla Kilis’teki Suriyeli-GK oranı % 42,91 olarak tespit edilmektedir. Benzer durum Türkiye geneli için de geçerlidir. Her ne kadar GİB verisi ortalamayı % 4,54 olarak verse de, istatistiksel olarak doğru olan oran % 4,34 (3.737.369 / 82.210.952+3.737.369 = 4,34) olmalıdır.

88 ENSONHABER internet sitesi ve diğer medya kurumları tarafından İçişleri Bakanı S.Soylu’nun konuyla ilgili açıklamasına binaen verilen haber: ENSONHABER (<https://www.ensonhaber.com/gundem/vatandaslik-alan-suriyeli-sayisi-2022-kac-suriyeli-turk-vatandasi-oldu>) (Erişim: 07.07.2022). İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün 21 Ağustos 2022’de verdiği bilgiye göre T.C. Vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı anılan tarihte 211.908’e yükselmiştir. Bu sayı içinde 91.270 çocuk bulunurken, yetişkinlerde vatandaşlık alan erkeklerin sayısı 64.271, kadınların sayısı ise 55.862’dir. (<https://www.ensonhaber.com/gundem/turk-vatandasligi-kazananlarin-sayisi-yayinlandi>).

89 **5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 11. Maddesi:**

Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda;

Kendi millî kanununa, vatanısız ise 4721 sayılı Türk Medenî Kanununa göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak.

Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmiş olmak.

Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini; Türkiye’de taşınmaz mal edinmek, iş kurmak, yatırım yapmak, ticaret ve iş merkezini Türkiye’ye nakletmek, çalışma iznine tabi olarak bir iş yerinde çalışmak ve benzeri davranışlarla teyit etmiş olmak veya Türk vatandaşı ile evlenmek, ailece müracaat etmek, daha önce Türk vatandaşlığını kazanmış olan ana, baba, kardeş ya da çocuk sahibi olmak veya eğitimini Türkiye’de tamamlamak.

Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak.

Toplum içinde birlikte yaşamının gerektirdiği sorumluluk duygusu ile davranarak iyi ahlak sahibi olduğunu göstermek, davranışları ile çevresine güven vermek, toplumca hoş karşılanmayan ve toplum değerlerine aykırı kötü alışkanlığı bulunmamak.

Toplumsal yaşama uyum sağlayabilecek düzeyde Türkçe konuşabilmek.

Türkiye’de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak.

Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak.

şartları aranır.

90 Geçici Koruma Yönetmeliği: MADDE 25- (1) “Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye’de kalış hakkı sağlar. Ancak bu belge Kanunda

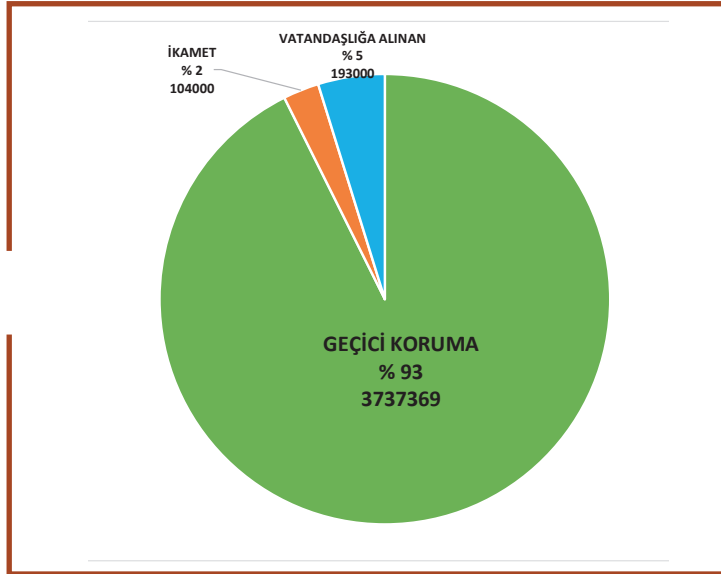
Bu çerçevede Türkiye'deki Suriyelilerin vatandaşlığa alınmaları "istisnai vatandaşlık" yoluyla gerçekleşmektedir. Türk Vatandaşlığı Kanunu 12. Maddesi istisnai vatandaşlığa alınabilecek kişileri ve usulünü şu şekilde düzenlemiştir:

"Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulunun kararı ile aşağıda belirtilen yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler.

Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler.

4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 31 inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu. Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler."

SB-2021-GRAFİK 7: Türkiye'deki Suriyeliler ve Statüleri⁹¹ (31 Aralık 2021)

Kaynak: GİB: (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, (Erişim: 07.07.2022)

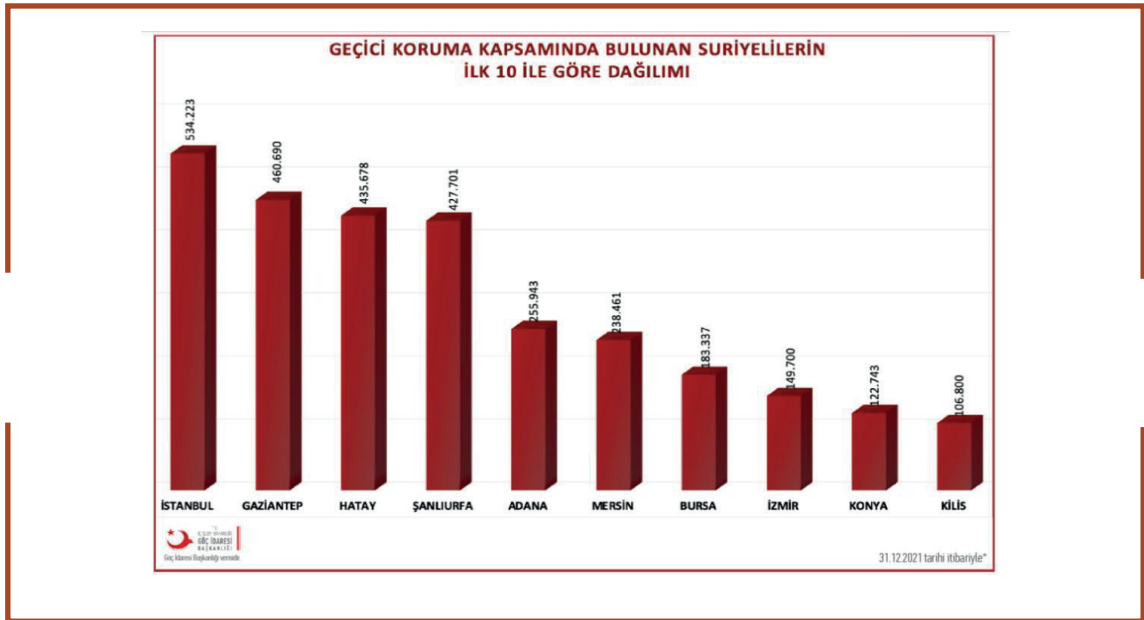
düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz."

91 Bu tabloda "Türkiye'deki Suriyeliler" in içinde "vatandaşlığa alınanlar" in da yer alması, sosyal uyum bağlamında değerlendirme yapmak için tercih edilmiştir. Ayrıca vatandaşlığa alınan Suriyelilerin istisnalar dışında Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlıklarını da korudukları da bilinmektedir. Bu bağlamda Türkiye'deki "Suriyeli toplumu" 4 milyonun biraz üzerinde görünmektedir.

b. Türkiye'deki Suriyelilerin illere Göre Dağılımı

Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin illere dağılımı doğal olarak kayıt yeri itibarı ile bilinmektedir. Ancak illerdeki kayıtlı sayılar ile fiilen o illerde bulunanların sayıları değişebilmektedir. Bu durum özellikle Suriye sınırına yakın bölgelerde yaşayanlar ile batı illerinde ve özellikle de metropollerde yaşayan Suriyeliler bakımından gözlemlenmektedir.⁹² GİB ile Uluslararası Göç Örgütü (IOM) işbirliğinde 2017-2019 arasında gerçekleştirilen DTM (Displacement Tracking Matrix) ve FMS (Flow Monitoring Surveys) araştırmalarında, Suriyelilerin kayıtlı oldukları iller dışında, özel olarak da İstanbul'da yaşadıklarına ilişkin önemli verilere ulaşılmıştır.⁹³ 22 Temmuz 2019'da İstanbul Valiliği'nin "Düzensiz Göç İle Mücadele Konusunda Basın Açıklaması"⁹⁴ bu bakımdan önemli bir milat olarak kabul edilebilir. Temmuz 2019 sonrasında "düzensiz göç ile mücadele" kapsamında, İstanbul başta olmak üzere bütün Türkiye'de hem kayıt/sayı tespitleri doğrudan GİB tarafından yapılmaya başlanmış hem de kayıtlı illere gönderme işlemleri hızlandırılmıştır.

SB-2021-GRAFİK 8: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaşadığı İlk On İl (31.12.2021)

GİGM: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 05.01.2022)

- 92 İçişleri Bakanı S.Soylu 16.06.2022'deki bir açıklamasında bu duruma önemli bir örnek vermiştir. "Kilis nüfusunun 145 bin olduğunu belirten Soylu, burada toplam 109 bin 687 Suriyeli kaydı bulunduğunu, ancak 2 yıldan beri 18 bin 504 kişinin Kilis'te olmadığını tespit ettiklerini, Kilis'te bulunan Suriyeli nüfusunun böylece 91 bin 183 olduğunu dile getirdi." AHABER (16.06.2022) (<https://www.ahaber.com.tr/gundem/2022/06/16/son-dakika-turkiyedeki-suriyeli-sayisi-ne-kadar-icisleri-bakani-suleyman-soylu-acikladi>) (Erişim: 07.07.2022)
- 93 IOM-Türkiye: https://displacement.iom.int/sites/default/files/public/reports/T%C3%BCrkiye_Compilation_06_June_22.pdf ; IOM-Turkey: <https://turkiye.iom.int/migrants-presence-monitoring-reports> (Erişim: 12.04.2022)
- 94 İstanbul Valiliği (22.07.2019) "Düzensiz Göç İle Mücadele Konusunda Basın Açıklaması" <http://www.istanbul.gov.tr/duzensiz-goc-ile-mucadele-ile-ilgili-basin-aciklamasi> (Erişim: 07.07.2022)

31 Aralık 2021 itibarı ile kayıt yeri esasına göre en fazla Suriyeli barındıran il, 534.223 ile İstanbul'dur. İstanbul'daki kayıtlı Suriyelilerin İstanbul nüfusuna oranı %3,56'dır. Sayısal olarak İstanbul'u takip eden Gaziantep'te 460 bin Suriyeli (nüfusun % 21,73'ü), Hatay'da 435 bin Suriyeli (nüfusun % 24,55'i) ve Şanlıurfa'da 427 bin Suriyeli (nüfusun % 20,29'u) yaşamaktadır. Kilis il bazında nüfusuna oranla en fazla Suriyeli barındıran şehirdir. Kilis yerel nüfusu 141 bin, Suriyeli sayısı 106 bindir. Yani nüfusun % 75,59'sına denk gelen bir Suriyeli söz konusudur. Suriyelilerin Türkiye'de 100 binden daha fazla sayıda bulunduğu il sayısı ise 10'dur. Genel olarak, zaten pek çok yapısal sorunu olan kentlere çok yüksek sayılarda Suriyelinin gelmesiyle, bu kentlerdeki yoksulluk ve kamu hizmetlerinde yaşanan sorunlar daha da artmıştır.

Türkiye'deki Geçici Koruma altına alınan Suriyelilerin kayıtlı oldukları illere göre dağılım tablosu, iller arasındaki önemli farklılıkları ortaya koymaktadır. Türkiye ortalaması olan %4,54'ün üzerinde yer alan il sayısı 12'dir. Nüfusa oranla yoğunluk bakımından sıralama Kilis (%75,59), Hatay (%24,55), Gaziantep (%21,73), Şanlıurfa (%20,29), Mersin (%12,94), Adana (%11,48), Mardin (% 10,74), Osmaniye (%8,05), Kahramanmaraş (%8,21), Bursa (%6,00), Kayseri (%5,59) ve Konya (%5,52) şeklinde gerçekleşmektedir.⁹⁵

95 Türkiye'deki Suriyelilerin kayıt sayıları üzerinde zaman zaman tartışmalar yaşanmaktadır. 31 Aralık 2021 itibarı ile GİB'in kayıtlı Geçici Koruma Altındaki Suriyeli sayısı 3.737.369 olmakla birlikte, bu sayı 2022 Temmuz ayında yaklaşık olarak 100 bin azalmıştır. Bu azalmanın nedeni kayıt güncellemeler ve adres kontrollerinde "bulunamayan" Suriyelilerden kaynaklanmaktadır. GİB veri sisteminde bir yıl içinde kendisi ya da aile üyelerinden bir kişinin online sistemde işlem yapmaması halinde, kayıtlar "pasife" alınmaktadır. Bu durum 2019'da da yaşanmış ve 28 Aralık 2019'daki sayı üç gün sonrasında yaklaşık 120 bin azalmıştır. Konuyla ilgili olarak İçişleri Bakanı S.Soylu "Kilis'te toplam 109 bin 687 Suriyeli kaydı bulunduğunu, ancak 2 yıldan beri 18 bin 504 kişinin Kilis'te olmadığını tespit ettiklerini, Kilis'te bulunan Suriyeli nüfusunun böylece 91 bin 183'e düştüğünü ifade etmiştir (Anadolu Ajansı (15 Haziran 2022) "Suriyeliler huzur olduğu zaman kendi ülkelerine geri gidecekler" <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-soylu-turkiye-de-yilbasindan-bugune-kadar-13-tane-deasli-canli-bomba-bulduk/2614374>). İçişleri Bakanlığı Bakan Yardımcısı İsmail Çataklı da 21 Haziran 2022'de TBMM İnsan Hakları Komisyonu üyelerine verdiği bilgide 122 bin Suriyeli'nin "kayıp" ve kayıtlarının "askıya" alındığını söylemiştir. GİB'in Temmuz 2022'de güncellenen verilerinde, sınır bölgesindeki Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Kilis'te Suriyeli sayılarında radikal düşüşler olduğu gözlenmiştir. (<https://onedio.com/haber/icisleri-bakan-yardimcisi-catakli-122-bin-suriyeli-nin-kayip-oldugunu-soyledi-aradik-taradik-yoklar-1077298>).

SB-2021-GRAFİK 9: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

ÜLKEMİZDE BULUNAN GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMLARI (31.12.2021 itibarıyla)									
NO	İLLER	KAYIT EDİLEN SURIYELİ	İ. NÖFUS	KAYITLI SURIYELİ NÖFUSU İLE İ. NÖFUSUNUN KARŞILAŞTIRILMA YÜZDESİ	İ. SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN SURIYELİ	İ. NÖFUS	KAYITLI SURIYELİ NÖFUSU İLE İ. NÖFUSUNUN KARŞILAŞTIRILMA YÜZDESİ
	TOPLAM	3.737.369	82.280.952	4,54%		TOPLAM	3.737.369	82.280.952	4,54%
1	ADANA	295.943	2.244.748	13,40%	42	KAHRAMANMARAŞ	95.810	1.384.279	8,21%
2	ADYAMAN	22.936	631.039	3,63%	43	KARABÜK	1.451	234.171	0,62%
3	AFYONKARAHİSAR	13.434	735.813	1,71%	44	KARAMAN	828	351.791	0,23%
4	AĞRI	1.261	534.586	0,24%	45	KARS	193	283.159	0,07%
5	AKSARAY	9.928	408.201	0,96%	46	KASTAMONU	2.835	370.459	0,77%
6	AMASYA	1.097	331.263	0,33%	47	KAYSERİ	82.740	1.482.941	5,50%
7	ANKARA	101.858	5.504.786	1,85%	48	KIRSEKİ	1.952	270.486	0,72%
8	ANTALYA	3.787	2.454.014	0,15%	49	KIRLAZELİ	1.013	359.249	0,28%
9	ARDAHAN	119	95.920	0,12%	50	KIRŞEHİR	1.893	229.516	0,82%
10	ARTVİN	40	168.860	0,04%	51	KİLİS	104.800	341.454	75,50%
11	AYDIN	8.947	1.108.754	0,75%	52	KOCALİ	56.244	1.383.504	2,84%
12	BALIKESİR	4.993	1.225.782	0,41%	53	KONYA	122.743	2.224.384	5,52%
13	BARTIN	342	197.422	0,17%	54	KÜTAHYA	1.947	567.438	0,34%
14	BATMAN	15.919	619.021	2,57%	55	MALATYA	31.871	801.767	3,98%
15	BAYBURT	34	81.372	0,04%	56	MANİSA	14.290	1.442.186	0,98%
16	BİLECE	899	215.480	0,39%	57	MARDİN	91.455	891.822	10,74%
17	BİNGÖL	1.097	281.433	0,39%	58	MERSİN	238.461	1.829.875	12,90%
18	BİTLİS	1.218	350.643	0,35%	59	MUĞLA	11.596	881.159	1,17%
19	BOLU	4.429	304.618	1,45%	60	MUŞ	1.618	419.692	0,39%
20	BURDUR	8.548	262.897	3,23%	61	NEVŞEHİR	13.155	296.226	4,44%
21	BURSA	185.357	3.057.247	6,00%	62	NİĞDE	6.750	358.036	1,89%
22	ÇANAKKALE	5.150	536.513	0,96%	63	ORDU	947	794.282	0,13%
23	ÇANKIRI	808	186.503	0,43%	64	OSMANİYE	44.083	547.823	8,05%
24	ÇORUM	3.411	519.193	0,66%	65	RİZE	1.198	342.749	0,35%
25	DENİZLİ	14.095	1.028.170	1,36%	66	SAKARYA	15.743	1.017.844	1,59%
26	DİYARBAKIR	24.210	1.782.256	1,36%	67	SAMSUN	9.646	1.327.875	0,73%
27	DÜZCE	1.725	389.471	0,44%	68	SİRT	4.773	330.874	1,44%
28	ERZİNE	1.082	402.237	0,27%	69	SİNOP	230	214.076	0,11%
29	ERZURUM	13.969	581.450	2,21%	70	SİVAS	3.568	629.795	0,57%
30	ERZURUM	133	231.136	0,06%	71	ŞANLIURFA	437.701	2.168.013	20,19%
31	ERZURUM	1.170	753.742	0,16%	72	ŞIRNAK	14.914	596.990	2,78%
32	ERZURUM	5.987	805.311	0,89%	73	TEKİRDAĞ	12.590	1.074.230	1,16%
33	GAZİANTP	400.690	2.085.795	22,09%	74	TOKAT	1.204	391.218	0,30%
34	GİRESUN	276	443.544	0,06%	75	TRABZON	3.641	799.276	0,46%
35	GÜMÜŞHANE	150	139.712	0,11%	76	TUNCELİ	43	83.357	0,05%
36	HAKKARİ	5.114	279.858	1,83%	77	UŞAK	5.130	361.541	0,87%
37	HATAY	439.678	1.654.507	26,33%	78	VAN	2.130	1.145.279	0,19%
38	HÖDÜZ	77	200.635	0,04%	79	YALOVA	5.932	253.124	1,55%
39	ISPARTA	7.925	431.143	1,84%	80	YOZGAT	3.272	409.248	1,29%
40	İSTANBUL	534.223	15.011.868	3,56%	81	ZONGULDAK	717	586.358	0,12%
41	İZMİR	149.790	4.165.022	3,63%					

SB-2021-TABLO 1: Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin En Yüksek Sayıda Kayıtlı Bulunduğu 16 Şehirdeki Sayısal ve Oransal Büyüklükleri (31.12.2021)

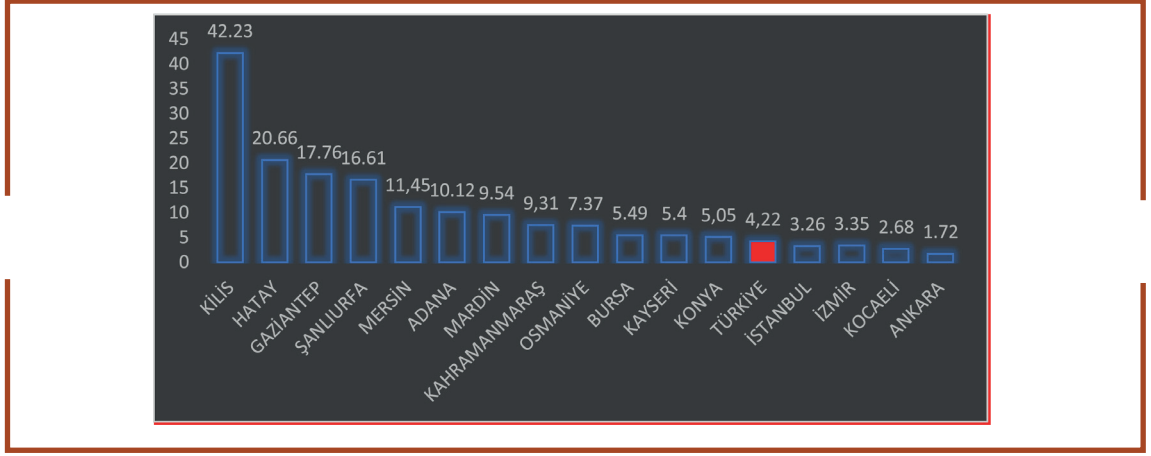
GK altındaki Suriyeli-Sayı En Yüksek 15 Şehir	Şehir	Nüfusu	Suriyeliler GK	% Nüfusa Oranı* (Şehirdeki 100 kişi içinde o şehre kayıtlı Suriyeli-GK Sayısı)	Nüfusu İçinde En Oranda Suriyeli-GK Kayıtlı Olan Şehir
	Türkiye	84 680 273	3.737.369	4,22	
1	İstanbul	15 840 900	534.223	3,26	14
2	Gaziantep	2 130 432	460.690	17,76	3
3	Hatay	1 670 712	435.678	20,66	2
4	Şanlıurfa	2 143 020	427.701	16,61	4
5	Adana	2 263 373	255.943	10,12	6
6	Mersin	1 891 145	238.461	11,17	5
7	Bursa	3 147 818	183.337	5,49	10
8	İzmir	4 425 789	149.900	3,35	13
9	Konya	2 277 017	122.743	5,08	12
10	Kilis	145 826	106.800	42,23	1
11	Ankara	5 747 325	101.858	1,72	16
12	Kahramanmaraş	1 171 298	95.610	7,50	8
13	Mardin	862 757	91.455	9,54	7
14	Kayseri	1 434 357	82.740	5,40	11
15	Kocaeli	2 033 441	56.244	2,68	15
16	Osmaniye	553 012	44.083	7,37	9

Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin % 90’ından fazlası bu listede yer alan 44 bin ve daha fazla Suriyeli-GK kaydı olan 15 şehirde kayıtlıdır. % 10 ise diğer 66 ilde kayıtlıdır. Türkiye’deki Suriyelilerin % 40’i beş sınır şehrinde (Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Kilis, Mardin) bulunmaktadır. Üç büyük metropol şehirde (İstanbul, Ankara ve İzmir) bulunan Suriyeliler, Türkiye’deki toplam Suriyelilerin % 21’ine denk gelmektedir.

*Hesaplama, ilgili şehirde kayıtlı geçici koruma altındaki Suriyeli sayısının, ADNKS sistemine göre şehrin nüfusu ile o şehre kayıtlı Suriyeli-GK’ların toplamına bölünmesi ile yapılmıştır.

SB-2021-GRAFİK 10: Suriyeli Nüfusun İl Nüfusuna Oranı -31 Aralık 2021

(Oransal Olarak Türkiye Ortalaması Üzerinde ve/ya da 40 Binden Fazla ya da Suriyeli-GK Kaydı Olan Şehirler)

c. "Kent Mültecileri"

Türkiye'deki Suriyelilerin önemli özelliklerinden birisi, özellikle 2013'ten sonra "kent mültecileri"ne dönüşmeleridir. 31 Aralık 2021 itibarıyla Türkiye'de bulunan 3 milyon 737 bin Suriyelinin sadece %1,36'sı (51,471) 5 ilde bulunan 7 geçici barınma merkezinde (kampta) (Hatay (3), Kilis (1), Adana (1), Kahramanmaraş (1), Osmaniye (1)) yaşamaktadır. Kamplarda yaşayanların sayısındaki düşüş devam etmektedir. Yani Suriyeliler Türkiye'nin neredeyse tamamına yayılmış biçimde kent mültecileri olarak kamplar dışında yaşamaktadırlar.

SB-2021-GRAFİK 11: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerindeki Sayıları (31 Aralık 2021)

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine göre dağılımı (5 ilde 7 barınma Merkezi)

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	
ADANA (1)	Sarıçam	16.957	16.957
HATAY (3)	Altınözü	2.451	8.368
	Yayladağı	3.320	
	Apaydın	2.597	
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	9.663	9.663
KİLİS (1)	Elbeyli	8.212	8.212
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	8.271	8.271
TOPLAM			8.271
GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ İÇİNDE BULUNAN SURİYELİ SAYISI			3.685.898

GİGM: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 05.01.2022)

d. Türkiye'deki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

Türkiye'de bulunan Suriyelilerin yaş ortalamasının Türkiye ortalamasının 10 yaş daha altında olduğu görülmektedir. Türkiye nüfusunun 2021 TÜİK verilerine göre yaş ortalaması 33.1 iken geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaş ortalaması 22.54'tür. TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre; 2021 yıl sonu itibarıyla, Türkiye nüfusu 84 milyon 680 bin 273 kişi iken bunun 22 milyon 738 bin 300'ünü çocuklar oluşturdu. Bu sayı Türkiye nüfusunun %26,9'unun 0-17 yaş arasındaki çocuklardan oluştuğunu göstermektedir. Her ne kadar bu oran AB üye ülkeler ortalamasının üzerinde yer alsada Türkiye'de 0-17 yaş grubunu içeren çocuk nüfusta ciddi bir azalma dikkat çekmektedir. 0-17 yaş arasındaki grup 1970 yılında toplam nüfusun %48,5'ini oluştururken bu oran 1990 yılında %41,8 ve 2021 yılında %26,9'a düşmüştür.⁹⁶ Türkiye'deki Suriyelilerde ise 0-17 yaş grubunun toplam Suriyeli nüfusa oranı % 45,65 olarak görülmektedir.

Türkiye'de 2011 sonrasında doğan Suriyeli bebek sayısı her geçen gün artmaktadır.⁹⁷ Hayatın normalleşmesinin de bir sonucu olarak anlaşılabilir olan yeni doğan bebek sayısı özellikle 2016 sonrasında hızlanmıştır. Türkiye'de 2011-2015 arasında 116 bin, 2016'da 82 bin, 2017'de 111 bin, 2018'de 113 bin, 2019'da 107 bin⁹⁸, 2020'de 101 bin⁹⁹, 2021'de ise yaklaşık 110 bin Suriyeli bebek doğmuştur¹⁰⁰. T.C. Sağlık Bakanlığının resmi verilerine göre 2011-2021 arasında **Türkiye'de dünyaya gelen Suriyeli bebek sayısı 750 bini aşmıştır**. Suriyeliler içinde 0-9 yaş arasında yer alan ve büyük bölümü Türkiye'de doğmuş olan bebek ve çocukların sayısı 31 Aralık 2021 itibarı ile 511 bini 0-4, 571 bini 5-9 yaş grubunda olmak üzere 1 milyon 83 bindir. 0-9 yaş grubundaki bebek ve çocukların yaklaşık % 75'i Türkiye doğumludur.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018'e (TNSA) göre¹⁰¹ Türkiye'de "doğurganlık hızı" yani bir kadının doğurganlık yaşamı süresince, yaşa özel doğurganlık hızlarının geçerli olması durumunda doğuracağı toplam çocuk sayısı¹⁰² 2.3 olarak tespit edilmiştir. Bu düzey kentsel alanlarda 2.2, kırsal alanlarda 2.8 olarak gerçekleşmektedir. Ayrıca Türkiye'de kadın başına en yüksek doğurganlık hızı 3.2 ile Doğu Anadolu'da, en düşük ise 1.6 ile Karadeniz'de gerçekleşmektedir.¹⁰³ Aynı çalışmanın

96 TÜİK: İstatistiklerle Çocuk-2021 (20 Nisan 2022) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633> (Erişim: 07.07.2022)

97 T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından verilen bilgilere göre 31 Aralık 2016'da Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı 198.948'dir. 30 Eylül 2017'de ise bu sayı 276.158'e çıkmıştır. T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Göç Sağlığı Daire Başkanlığı Nisan 2011-Eylül 2017 Sağlık Hizmetleri Sunumu. (Hacettepe Üniversitesi-16 Ekim 2017)

98 Cumhurbaşkanı R.T.Erdoğan'ın Cenevre'de 17 Aralık 2019'da düzenlenen Küresel Mülteci Forumu'nda yaptığı konuşmada son 8 yılda ülkemizde 516 bin civarında Suriyeli bebeğin dünyaya geldiğini ifade etmiştir. Bkz.: T.C. Cumhurbaşkanlığı: (<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/113993/kuresel-multeci-forumu-nda-yaptiklari-konusma.>) (Erişim: 09.01.2019)

99 2020 yılında Türkiye'de doğan 101.203 bebek sayısı Göç İdaresi genel Müdürlüğünden temin edilmiştir

100 2011-30 Haziran 2022 arasında Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı 798.667'dir. Bu veri GİB ve Sağlık Bakanlığından temin edilmiştir.

101 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2019) http://www.hips.hacettepe.edu.tr/nufus_arastirmalari.shtml (Erişim: 07.07.2022)

102 Toplam doğurganlık hızı: Bir kadının doğurganlık yaşamı süresince, yaşa özel doğurganlık hızlarının geçerli olması durumunda doğuracağı toplam çocuk sayısıdır.

103 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2019) Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2019) 2018 Nüfus ve Sağlık Araştırması Suriyeli Göçmen Örnekleme https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/yayinlar/2019_tnsa_SR_compressed.pdf (Erişim: 07.07.2022) S. 55

özel olarak Türkiye'deki Suriyeliler için yapılan "Türkiye 2018 Nüfus ve Sağlık Araştırması: Suriyeli Göçmen Örnekleme" başlıklı bölümünde Suriyeli göçmen kadınlar için toplam doğurganlık hızını kadın başına 5.3 çocuk olarak tespit etmiştir. Türkiye ortalamasının iki katından fazla olan bu doğurganlık hızı son yıllarda Suriyeliler ve demografik dönüşüm bağlamında sıklıkla dile getirilmekte ve bu konuda geleceğe yönelik projeksiyonlar yapılmaktadır. Ancak konunun uzmanları, 2011 öncesinde Suriye'de böyle bir doğurganlık seviyesi gözlenmediğine dikkat çekerek, Türkiye'deki Suriyelilerdeki doğurganlık hızının yüksekliğinin bir bölümünün "ertelenmiş evlilikler ve ertelenmiş doğumlar"dan kaynaklandığını, bu yüksek oranın devam etmesinin de beklenmediğini ifade etmektedirler.¹⁰⁴

31 Aralık 2021 itibarı ile 5-17 yaş grubunda yani "zorunlu okul çağında" yer alan Suriyeli çocuk ve gençlerin sayıları 1 milyon 195 bin civarında görünmektedir.

Aktif çalışma yaşındaki nüfus (15-64) ise, 2020'de olduğu gibi 2021 sonunda da 2.2 milyon civarındadır. Ancak çocuk çalışanların da hesaba katılması halinde 12 yaş ve üzeri aktif çalışma nüfusu 2.4 milyondur.

---

104 SB-2021 çalışması çerçevesinde konuyla ilgili olarak kendisi ile görüşülen Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Ali Eryurt, bu yüksek doğurganlıkta ertelenmiş ve evlilik ve doğumların etkisine dikkat çekerek, Suriyelilerde 5.3 düzeyinin sabit kalması ya da daha da artmasının bilimsel bir temeli olmadığını ifade etmektedir. Prof. Eryurt, tecrübeler ve göç teorileri, göçmenlerin doğurganlık davranışlarının zaman içerisinde yerel nüfusa yakınsayacağını öngördüğünü, bu durumun örneğin Türkiye'deki iç göç sürecinde de gözlemlendiğini vurgulamaktadır. Prof. Eryurt, bilimsel verilere ve gerçek hayat pratiklerine aykırı olduğu kabul edilerek, Suriyeli kadınların başlangıç nüfusu 1 Ocak 2020 olmak üzere sabit doğurganlık, sabit ölümlülük, sıfır göç varsayımı modeli ile 5.3'deki doğurganlık hızı sabit kalacak şekilde hipotetik bir model üzerinden yapılacak projeksiyonda, 2050'deki nüfuslarının 8.95 milyon olarak öngörülebileceğini ifade etmektedir. TÜİK projeksiyonlarına göre 2050 Türkiye nüfusu ise 93.4 milyon olacağına göre, bu gerçekçi olmayan hipotetik model üzerinden Türkiye'deki toplam 102 milyon nüfus içinde Suriyelilerin oranı % 8.77'ye ulaşmaktadır. Ancak doğurganlık 5.3'de sabit, doğuştan yaşam beklentisi sabit, göç yok gibi senaryo bağlamında elde edilen bu senaryonun hiçbir şekilde bilimsel ve gerçekçi bir senaryo olmadığı, doğurganlığın azalmasının daha gerçekçi bir beklenti olduğu da unutulmamalıdır.

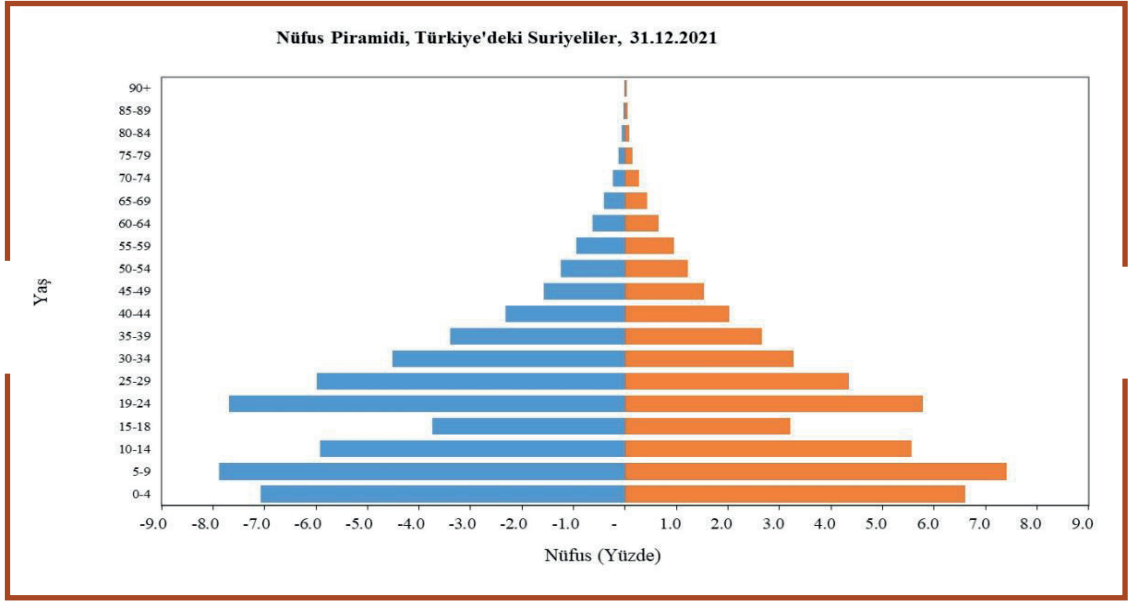
SB-2021-GRAFİK 12: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı(31.12.2021)

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	2.010.301	1.727.068	3.737.369
0-4	264.347	246.770	511.117
5-9	294.583	276.673	571.256
10-14	221.408	207.994	429.402
15-18	139.826	119.752	259.578
19-24	287.169	216.350	503.519
25-29	223.898	162.492	386.390
30-34	168.839	122.538	291.377
35-39	126.687	99.212	225.889
40-44	86.570	75.476	162.046
45-49	58.679	57.367	116.046
50-54	46.550	45.404	91.954
55-59	35.419	35.472	70.891
60-64	23.349	24.110	47.459
65-69	15.209	16.056	31.265
70-74	8.987	9.900	18.887
75-79	4.420	5.478	9.898
80-84	2.421	3.232	5.653
85-89	1.152	1.701	2.853
90 ve üstü	788	1.091	1.879

Kaynak: GİGM: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 05.09.2022)

Türkiye'deki Suriyelilerin cinsiyet bazlı dağılımı -Suriyelilerin bulunduğu Lübnan ve Ürdün'deki duruma da uygun biçimde- oldukça ilgi çekicidir. Türkiye'de Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin 2 milyon 10 bini yani %53,78'i erkeklerden, 1 milyon 727'si yani %46,21'i kadınlardan oluşmaktadır. Grafik-13'de da görüleceği üzere 0-54 yaş aralığındaki bütün yaş gruplarında Suriyeli erkeklerin nüfusunun kadınlardan daha fazla olduğu açıktır. Erkek-kadın dengesi en çok 19-29 yaş arasında bozulmaktadır. Burada erkeklerin oranı %57,5 kadınlarınki %42,4'tür. Başka bir ifade ile Türkiye'de 19-29 yaş arasında 100 Suriyeli kadına karşılık 136 Suriyeli erkek yaşamaktadır.¹⁰⁵

SB-2021-GRAFİK 13: Türkiye'deki Suriyelilerin Nüfus Piramidi

Grafik: Prof. Dr. Mehmet Ali Eryurt (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü)

e. "Mekansal Yoğunlaşma ile Mücadele Planı" ve Mahallelerin Kapatılması¹⁰⁶

Türkiye'ye Nisan 2011'den beri gelmeye başlayan Suriyeli mülteciler 2011 ve 2012'de genel olarak sınır bölgesine ve kamplara yerleştirildiler. Ancak kapasitesi 250 bine ulaşan 26 kamp da yetersiz kalınca¹⁰⁷, 2013'ten itibaren Suriyelilerin Türkiye içinde yerleşimi kendiliğinden gerçekleşti. Suriyeliler genel olarak başta Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis olmak üzere Suriye sınırına yakın bölgelerden Türkiye'nin batısındaki başta İstanbul olmak üzere büyük kentlere doğru hareket ettiler. Suriyeliler konusundaki kayıtların güncellenmesi çalışmaları sonrasında ise, normalde de izne tabi olan Suriyelilerin kayıtlı oldukları iller dışına yerleşmek ya da seyahat etmeleri hususunda daha sıkı önlemler alınmaya çalışıldı. Ancak Türkiye'deki Suriyeliler için özel bir yerleştirme politikası yapılmadığı için Suriyelilerin kentsel alanlardaki yerleşimlerinde çok ciddi sayısal/oransal farklılıklar oluştu. Bekleneceği üzere Suriyeliler yerleşmek için bir yer seçerken, o yerde iş bulmayı, Suriyelilerin olmasını, uygun fiyatla ev bulmayı, nispeten daha uygun gıda ve giyim eşyaları ile kamu hizmetlerine daha kolay ulaşmayı hedefleyerek tercihlerde bulundular. Bu durum illerin ilçeleri arasında ve ilçelerin mahalleleri arasında olağanüstü sayısal/oransal farklılıklar ve daha da önemlisi getto yapıları ortaya çıkardı. Örneğin Ankara'da 100 bin civarındaki Suriyeli sadece 4 ilçede ve o ilçelerin belirli mahallelerinde yaşamaktadır. İstanbul'da bazı ilçelerde birkaç bin olan sayı, bazı ilçelerde yüzbinlere ulaşabilmektedir.

106 Bu politika 2022'de uygulamaya alındığından, konuyla ilgili değerlendirmeler geniş bir biçimde SB-2022'de ele alınacaktır. Bkz.: GİB (30 Haziran 2021) Mahalle Kapatma Duyurusu hk. (<https://www.goc.gov.tr/mahalle-kapatma-duyurusu-hk2>)

107 AFAD (2016) https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25327/xfiles/14a-Turkiye_nin_Afet_Yonetimindeki_Basarili_Uygulamalari_Turkce_.pdf

Türkiye’de başta Antalya olmak üzere başından beri bazı illerde Suriyelilerin kayıtlarına izin verilmiyordu. Ancak bu konuda ilk önemli adım 22 Temmuz 2019’da İstanbul Valiliği’nin “Düzensiz Göç İle Mücadele Konusunda Basın Açıklaması”¹⁰⁸ ile atıldı denilebilir. Bu açıklamanın iki maddesi özel olarak Suriyelilere ayrılmış ve şöyle denilmiştir:

- *Geçici koruma kapsamında olmayan (kayıtsız ve/veya kimliği bulunmayan) Suriye uyruklu yabancılar, İçişleri Bakanlığımızın talimatı ile belirlenen illere sevk edilmektedir. İstanbul, geçici koruma kaydına kapalıdır.*
- *Geçici koruma kapsamında olmakla birlikte, İstanbul ilinde kaydı olmayan (diğer illere kayıtlı) Suriye uyruklu yabancıların, kayıtlı buldukları illere geri dönmeleri için 20 Ağustos 2019 tarihine kadar süre verilmiştir. Belirtilen süre sonunda geri dönmediği tespit edilenler, İçişleri Bakanlığımızın talimatı doğrultusunda kayıtlı oldukları illere sevk edileceklerdir.”*

Bu konuda kamuoyu ile paylaşılan ikinci önemli adım İstanbul’un Fatih ve Esenyurt ilçeleri bağlamında olmuştur. GİB’in 24 Ocak 2021’de sosyal medya hesaplarından duyurduğu açıklamayla, İstanbul’un Esenyurt ve Fatih ilçelerinde yabancıların “ilk başvuruları” 15 Ocak’tan itibaren sınırlandırılmıştır.¹⁰⁹ Bu uygulama sadece Suriyeliler ile ilgili olmamakla birlikte, Suriyelilerin sayısal artışının kararlarda etkili olduğu söylenebilir.

Ankara’nın Altındağ ilçesinin Battalgazi mahallesinde 10 Ağustos 2021’de meydana gelen ve bir kişinin öldüğü olaylar sonrasında, Suriyelilerin “mekânsal yoğunlaşması” hususu bir kez daha gündeme geldi. Burada ilk uygulama gerçekleştirildi ve İçişleri Bakanlığı tarafından Altındağ’da yaşayan Suriyelilerin bir bölümünün başka il, ilçe ya da mahallelere yerleşimi sağlandı.

22 Şubat 2022’de İçişleri Bakanı tarafından kamuoyu ile paylaşılan ve adına “Mekansal Yoğunlaşma ile Mücadele” adı verilen bir planla yeni ve daha kapsamlı bir aşamaya geçilmiştir.¹¹⁰ Mahalle bazlı yürütülen ve 2022’de uygulanan bu politika çerçevesinde nüfusu içinde % 20’den fazla yabancı olan mahalleler yeni kayıtlara istisnalar dışında kapatılmıştır.

108 İstanbul Valiliği (22.07.2019) “Düzensiz Göç İle Mücadele Konusunda Basın Açıklaması” <http://www.istanbul.gov.tr/duzensiz-goc-ile-mucadele-ile-ilgili-basin-aciklamasi> (Erişim: 07.07.2022)

109 Göç İdaresi Başkanlığı (24 Ocak 2021) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izni-talepleri-hakkinda>

110 TRT Haber (22 Şubat 2022) Sığınmacıların yerli nüfusa oranı yüzde 25’i geçmeyecek (<https://www.trthaber.com/haber/gundem/siginmacilarin-yerli-nufusa-orani-yuzde-25i-gecmeyecek-657342.html>)

2. Türkiye'deki Suriyeliler ve Eğitim¹¹¹

Türkiye'deki Suriyelilerin eğitim konusunu dört farklı alan üzerinden ele almak gerekmektedir. Bunlardan ilki Türkiye'ye gelen ve Geçici Koruma altına alınan Suriyelilerin genel eğitim seviyesidir. İkinci konu zorunlu okul çağındaki çocuk ve gençlerin eğitime erişimi, üçüncüsü yükseköğretimdeki yani Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören Suriyeliler, dördüncüsü ise dil ve meslek eğitimleridir.

a. Türkiye'deki Suriyelilerin Genel Eğitim Durumu

Türkiye'deki Suriyelilerin genel eğitim durumu konusu hem uyum ve topluma katkı hem de okul çağındaki çocukların okullaşması ve okulda başarısı bakımından son derece önemlidir. Bu konuda eldeki sınırlı veriler, Suriyelilerin Türkiye ortalamasının oldukça altında bir eğitim seviyesine sahip olduklarını göstermektedir. Bu durum eğitim ve uyum süreçlerini yakından ilgilendirmektedir. Eğitim seviyesi, en çok da çocukların eğitimi konusunda ailelerin desteğinin alınması bakımından önem taşımaktadır. Yine Türkçe öğrenilmesi, ekonomiye katkı, girişimcilik, çalışma biçimleri, toplumsal hayatın çeşitlendirilmesi, yerel toplumun değer skalasının bilinirliği vb. konularda da genel eğitim seviyesinin önemli rol oynayacağı söylenebilir. Suriyelilerin ekonomik ve toplumsal hayata uyumunda önemli bir yeri olan ve yetişkinler için planlanan meslek edindirme çalışmalarının verimliliği konusu da yine eğitim seviyesi ile yakından ilişkilidir.

Türkiye'de 2021 verilerine göre okur-yazar olmayan kişilerin oranı erkeklerde % 0,7, kadınlarda % 4.3 olmak üzere toplamda % 2,5'dir.¹¹² 31 Aralık 2021 itibarı ile Türkiye'nin nüfusunun %4.2'sine denk gelen Suriyeli nüfusun genel eğitim durumu hakkında oldukça sınırlı bilgi bulunmaktadır. Bugüne kadar konu hakkında kayıt esnasında alınan verilere dayalı olarak kamuoyu ile paylaşılan neredeyse tek resmi kaynak T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2016'da AB ile müzakereler için hazırlanan "Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi"¹¹³ başlıklı çalışmadır. Bu çalışma AB ile yapılan ve 18 Mart 2016'da ortaya çıkan "AB-Türkiye Mutabakatı" müzakereleri için önemli bir altyapı oluşturmuştur.¹¹⁴ AB Komisyonunun Haziran 2016'da yayınladığı "Needs assessment report for the preparation of an enhanced EU support to Turkey on the refugee crisis"¹¹⁵ başlıklı çalışmada da esas alınan bu belgeye göre, Mart 2016

111 Bu bölümdeki bazı bilgiler için M.M.Erdoğan tarafından 2019'da yazılan ve SB-2019'da da yararlanılan çalışma için bkz.: M.M.Erdoğan –M.Çorabatır (2019) "Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam Ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri", GIZ, Quadra Programı.

112 Türkiye'de 2021 verilerine göre okur-yazar olmayanların en yüksek oranda olduğu il % 5,56 ile Mardin, ikinci il % 5,17 ile Şanlıurfa, üçüncü il ise % 5,13 ile Siirt'tir. 'dır. TÜİK: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,-Kultur,-Spor-ve-Turizm-105> ve <https://cip.tuik.gov.tr/#> (Erişim: 07.07.2022)..

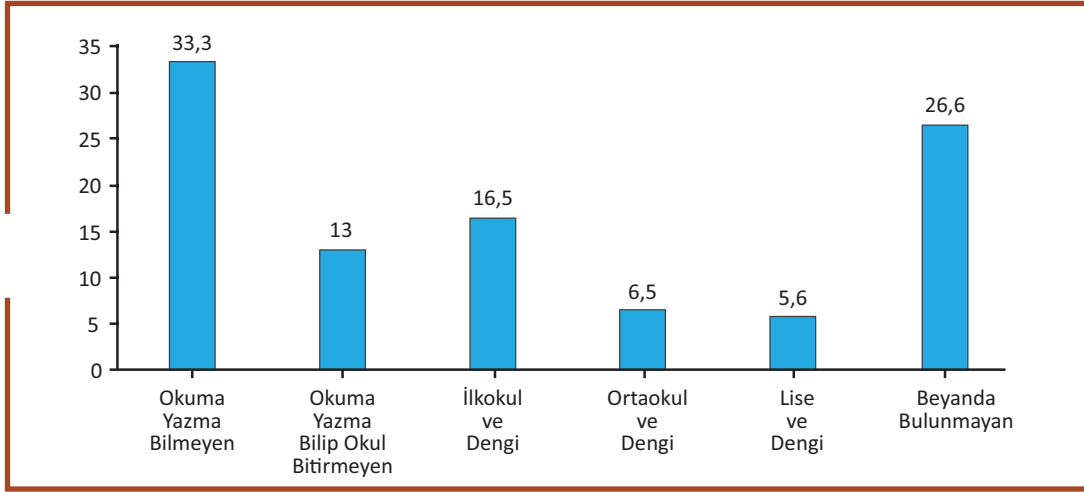
113 T.C. Kalkınma Bakanlığı: Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi, Mart 2016 /Ministry of Development: First Stage Needs Assessment Covering 2016-2018 Period for Syrians with Temporary Protection Status in Turkey, March 2016, S.6.

114 AB-Türkiye Mütabakatı/ "EU-Turkey Statement" (<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>) (https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa). (Erişim: 07.07.2022)..

115 European Commission (June 2016) Framework Contract Commission 2011 EUROPEAID/129783/C/SER/multi Lot 1: Studies and technical assistance in all sectors Letter of Contract No. 2015/366838 Technical Assistance for a comprehensive needs assessment of short and medium to long term actions as basis for an enhanced EU support to Turkey on the refugee crisis Needs assessment report for the preparation of an enhanced EU support to Turkey on the refugee crisis June 2016. (https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/2016__April/160804__NA_report__FINAL_VERSION.pdf) (Erişim: 07.07.2022)..

itibarı ile kayıt esnasında alınan 2.749.410 Suriyelinin beyanları çerçevesinde, okur-yazar olmayanların oranının % 33,3, okula gitmediği halde okur-yazar olan ancak bir diploması olmayanların oranı ise % 13 olarak ifade edilmektedir. Türkiye’de Suriyelilerin eğitim durumu konusunda paylaşılan önemli bir veri de Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün 2018 çalışmasında yer almaktadır. Bu çalışmada 6 yaş ve üstü Suriyeli hane halkı nüfusu içinde kadınlarda % 40, erkeklerde ise % 35 oranında Suriyelinin ya hiç okula gitmediği ya da ilkokulu tamamlamadığı tespit edilmiştir.¹¹⁶

SB-2021-GRAFİK 14: Suriyelilerin Genel Eğitim Durumu (2016)

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı: Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi, Mart 2016

Kalkınma Bakanlığı tarafından GİB’deki 2.7 milyon Suriyelinin ilk kayıt verileri kullanılarak oluşturulan Mart 2016 tarihli tablo, Türkiye’de bulunan Suriyelilerin %33’ünün okur yazar olmadığını, %13’ünün ise okur-yazar olsa da herhangi bir okul diplomasına sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Aynı tabloda %26.6’lık bir grubun da “cevapsız” olarak işaretlendiği gözlenmektedir. Bu tabloda yer alan verilerin güvenilirliği konusunda bazı tereddütler olduğu açıktır. Zira ilk kayıt sürecinde yeterince sağlıklı veri toplanamadığı için 2017’de veri güncelleme çalışması yapılmıştır. Ancak güncelleme sonrasında ortaya çıkan durum kamuoyu ile paylaşılmamıştır. Dolayısı ile bu tablodan hareketle yapılacak yorumlarda dikkatli olmak gerekmektedir. Yine de bu veri dikkate alınırca çok ciddi bir eğitim sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Yine benzer bir biçimde AFAD ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) işbirliğinde yapılan “2016 Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması” çalışmasında da resmi eğitimi olmayan Suriyelilerin oranı % 14,9, ilkokuldan az eğitimi olanların oranı ise % 14,3 olarak tespit edilmiştir.¹¹⁷ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün 2018 çalışmasında ise eğitimi olmayan ya da ilkokulu bitirmemiş Suriyelilerin oranı erkekler içinde % 35, kadın-

116 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2019) 2018 Nüfus ve Sağlık Araştırması Suriyeli Göçmen Örnekleme https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/yayinlar/2019_tnsa_SR_compressed.pdf (Erişim: 07.07.2022)

117 Mehmet Ali Eryurt -Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü: 18-59 yaşlarındaki Suriyeli Mültecilerin Eğitim Durumu, 2016 Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması, AFAD-SB-WHO.

lar içinde ise % 40 olarak tespit edilmiştir.¹¹⁸

Türkiye'deki Suriyelilerin eğitim durumu konusunda kaynaklardan birisi de Türkiye genelinde temsili bir örneklem ile hane halkı anketi uygulanan Suriyeliler Barometresi çalışmasıdır. Sosyal uyum için son derece önemli bir etken olan "eğitim durumu" konusunda ortaya çıkan tablo da, Türkiye'deki Suriyelilerin, Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde bir eğitim ortalamasına sahip olduğunu ortaya koymaktadır.¹¹⁹ "Okuma yazma bilmiyor" şeklinde tespit edilenler SB-2017'de % 19,7, SB-2019'da 8,2, SB-2020'de % 9, SB-2021'de ise % 14,4 iken, "hiç okula gitmedi ama okuma yazma biliyor" oranları SB-2017'de % 10,1, SB-2019'da 16,7, SB-2020'de % 17,5; SB-2021'de ise % 19,6'dır. Yani Türkiye'de % 6,3 olan okur-yazar olmayan ya da herhangi bir okul bitirmemişlerin oranı Suriyelilerde SB-2017'de % 29,8, SB-2019'da 24,9, SB-2020'de 26,5, SB-2021'de ise % 34 olarak tespit edilmiştir.

Genel tabloyu anlamak bakımından MEB'in savaş öncesi Suriye'sine yönelik verileri de bazı ipuçları vermektedir. Buna göre Suriye'de 2011 öncesinde ilköğretimde %92, ortaöğretimde %69, lise seviyesinde ise %26 okullaşma söz konusudur. Yaklaşık aynı tarihte Türkiye'de ilköğretimde %99, Ortaokulda %93, liselerde ise %70 okullaşma görülmektedir. Yani Suriye'nin okullaşma ortalaması %62,3 iken, Türkiye'ninki %87,3'tür.¹²⁰ Üstelik Türkiye'ye en çok nüfusun geldiği Kuzey Suriye'de bu ortalamalar daha da düşüktür. Dolayısı ile Türkiye'deki Suriyelilerin genel eğitim seviyesi konusunda var olan pek çok dolaylı veri, genel eğitim tablosunun Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde olduğunu ortaya koymaktadır.

SB-2021-TABLO 2: Suriyelilerin Eğitim Durumu (2017-2021)

Hanedeki Kişilerin Eğitim Durumu (6 ve üstü yaş grubu)

%	SB-2017 (Kamp Dışı)	SB-2019	SB-2020	SB-2021
Okuma yazma bilmiyor	19,7	8,2	9,0	14,4
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	10,1	16,7	17,5	19,6
Okuma yazma bilmiyor + Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	29,8	24,9	26,5	34,0
İlkokul	27,5	31,7	38,1	33,6
İlköğretim/ortaokul	20,0	22,0	19,0	18,7
Lise ve dengi okul	10,9	11,4	9,4	9,4
Ön lisans/MESYO	3,2	2,7	2,0	1,6
Lisans	7,9	7,0	4,9	2,6
Lisansüstü/doktora	0,7	0,3	0,1	0,1

118 Bu çalışmada Türkler arasında eğitimi olmayan /ilkokulu bitirmemişlerin oranı erkeklerde % 14, kadınlarda % 25 olarak tespit edilmiştir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2018-TNSA), http://www.hips.hacettepe.edu.tr/2018_tnsa_analiz_ve_rapor-56 (Erişim: 12.04.2022)

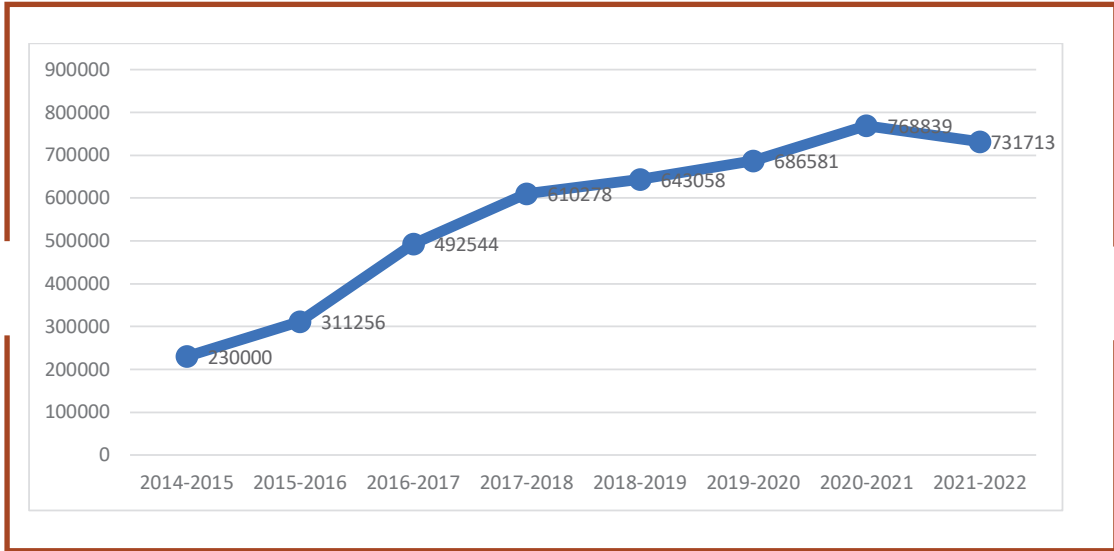
119 TÜİK verilerine göre Türkiye'de +6 yaş grubunda 2021 itibari ile okur-yazar olmayanların oranı erkeklerde % 0,7, kadınlarda % 4,3 olmak üzere toplamda % 2,5'dur. Bkz.: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1>

120 Suriyeliler Barometresi-2017, s.44, Suriyeliler Barometresi-2019, s.127.

b. Okul Çağındaki (5-17 Yaş) Suriyeli Çocuk ve Gençler¹²¹

Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitimi konusu, hem kayıp kuşakların en aza indirilmesi, onurlu bir yaşam hem de bir arada huzur içinde yaşama yönelik gelecek planlamaları bakımından hayati bir önem taşımaktadır. GİB ve MEB verilerine göre 31 Aralık 2021 itibarı ile Türkiye’de 5-17 yaş arasında yer alan yani zorunlu okul çağındaki Suriyeli çocukların sayısı 1 milyon 195 bindir. Bu sayı Türkiye’deki Geçici Koruma altındaki toplam Suriyeli sayısının %31,97’sine denk gelmektedir. Bir anda karşı karşıya kalınan ve bütün eğitim kapasitesini zorlayan bu büyük sayı konusunda Türkiye olağanüstü bir çaba sergilemektedir. Suriyeli çocukların 2014-2015 eğitim yılında 230 bini, 2015-2016’da 311 bini, 2016-2017’de 492 bini 2017-2018’de 610 bini, 2018-2019’da 643 bini, 2019-2020’de 686 bini, 2020-2021 eğitim yılında 774 bini, 2021-2022’de ise 731 bini okullaştırılmıştır. Bu öğrencilerin % 98,5’i devlet okullarında, % 1’i yani 7.796’sı ise yoğun Türkçe eğitimin de verildiği ancak eğitimin dilinin Arapça olduğu Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) bulunmaktadır. Son verilere göre bu çocukların halen % 61.17’si okullaştırılmıştır. Bu öğrencilerin MEB verilerine göre resmî okullarda ve GEM’lerde öğrenim gören öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranları ana okul (okul öncesi) %32,5, ilkokulda %77,7, ortaokulda %82,6, lise eğitimi ise %30,8 olarak gerçekleşmiştir. Eğitim konusundaki en önemli sorunlardan birisinin okul bırakma süreci olduğu, özellikle ileri yaşlarda ve sınıflarda okulu terkin çok ciddi bir biçimde artmasından da açık biçimde anlaşılmaktadır.

SB-2021-GRAFİK 15: Yıllara Göre Türkiye’de Eğitime Erişimi Sağlanan Suriyeli Öğrenci Sayısı

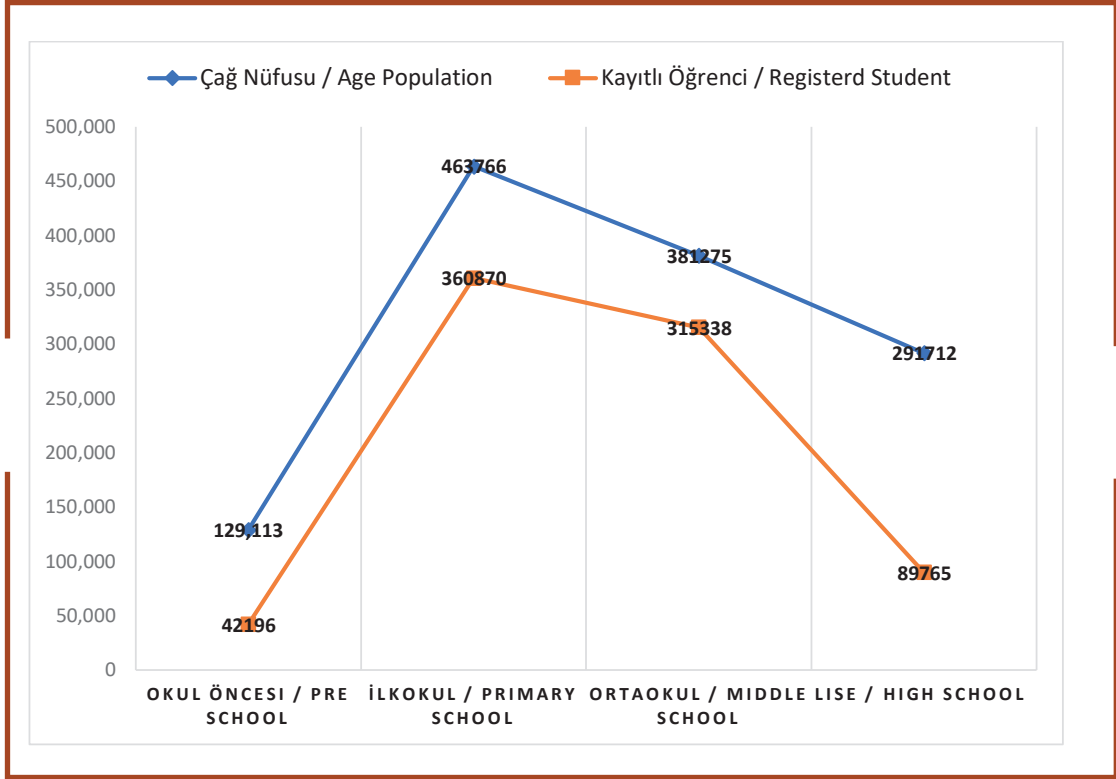

Kaynak: “MEB/HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu-2021 (http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/15173151_HBOGM_Yzleme_ve_DeYerlendirme_Raporu-2021.pdf) (Erişim: 16.07.2022)

121 Bu bölümdeki veriler T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı ve MEB- HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ-İzleme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan “MEB/HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu-2021”dan alınmıştır. (http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/15173151_HBOGM_Yzleme_ve_DeYerlendirme_Raporu-2021.pdf) (Erişim: 16.07.2022)

Türkiye’de eğitim gören Suriyeli okul çağı çocukların cinsiyetlerine göre dağılımı 2021 yılında açıklanmamıştır. Ancak eldeki son veri olan 2020 verilerinde oldukça dengeli bir dağılım olduğu gözlenmektedir. Buna göre 2020-2021’de toplamda 684.728 öğrenciden kız öğrencilerin oranı %49,18, erkek öğrencilerin oranı ise %50,82 olarak gerçekleşmiştir.

SB-2021-GRAFİK 16: Sınıf Seviyelerine Göre Okullaşma Sayı ve Oranları (Nisan 2021)

Kaynak: “MEB/HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu-2021 (http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/15173151_HBOGM_Yzleme_ve_DeYerlendirme_Raporu-2021.pdf) (Erişim: 16.07.2022)

11 Mart 2020’de DSÖ tarafından ilan edilen Covid-19 Pandemisi sonrasında genel olarak okulların kapatılması ve uzaktan eğitime geçilmesi ile Suriyeli çocukların online eğitime erişimi ve başarılarının da ciddi darbe aldığı bilinmektedir.¹²²

122 Bkz. Hakan Gülerce, Fatma Kaçar, Hüsnüye Kablan (2022) Suriyeli Sığınmacı Çocukların Covid-19 Pandemisi Sürecinde Eğitim Hayatında Yaşadığı Sorunlar, AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt: 10 Sayı: 31 Sayfa: 92 – 108. (https://www.researchgate.net/publication/361460503_SURIYELI_SIGINMACI_COÇUKLARIN_COVID-19_PANDEMISI_SURECINDE_EGITIM_HAYATINDA_YASADIGI_SORUNLAR/link/62b2c3aedc817901fc721830/download), (Erişim: 16.07.2022); UNHCR (2020) UNHCR Raporu: Koronavirüs mültecilerin eğitimi için büyük bir tehdit – dünyadaki mülteci çocukların yarısı okula gitmiyor (<https://www.unhcr.org/tr/25197-unhcr-raporu-koronavirus-multecilerin-egitimi-icin-buyuk-bir-tehdit-dunyadaki-multeci-cocuklarin-yarisi-okula-gitmiyor.html>) (Erişim: 16.07.2022); SGDD Göç Akademisi (2020) COVID-19’un Mülteciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Raporlara Dayalı Sistemik Bir Derleme (https://sgdd.org.tr/yayinlar/asam_academy_rapor_201008_tr_c.pdf) (Erişim: 16.07.2022).

c. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Suriyeli Çocukların Eğitimi Konusundaki Düzenlemeleri

MEB sürecin başından beri Suriyeli çocukların okullara erişimi konusunda düzenlemeler yapmıştır. Bunun ilk önemli adımı 7 Eylül 2013'te çıkarılan "MEB Orta Öğretim Kurumları Yönetmeliği"dir. Anılan yönetmeliğin 29. maddesi ile "Yabancı Uyruklu Öğrenciler" başlığı altında ilk kez kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır.¹²³ Ancak süreç hızlı ilerleyince Eylül 2014'te MEB'in "Yabancı Uyruklulara Yönelik Eğitim Hizmetleri" başlıklı bir genelgesi ile Suriyeli çocukların okula kaydolmasında oturma izni şartı kaldırılmıştır. 22 Ekim 2014'te Resmi Gazetede yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği, eğitim hizmetlerini 28. maddede düzenlemiştir. Burada eğitim bir hak olarak tanımlanmış, görev ve denetim ise MEB'e bırakılmıştır. Yönetmeliğin "Hakların uygulanmasında kısıtlamalar" başlıklı 35. maddesi dikkat çekicidir. Burada "*Yükümlülüklerini kısmen veya tamamen ya da istenilen sürede yerine getirmeyenler, yükümlülüklerine uymaları konusunda ilgili birimler tarafından uyarılır, uymayanlar hakkında adli ve idari işlem başlatılır*" denildikten sonra, "acil sağlık" ve "eğitim" kapsam dışı bırakılmıştır: "Kendilerine uyarı yapıldığı halde, yükümlülüklerine uymayanlar hakkında; eğitim ve acil sağlık hizmetleri hariç, diğer haklardan faydalanmalarında tamamen veya kısmen kısıtlamaya gidilebilir."¹²⁴ MEB, Suriyeli öğrencilere verilen eğitimin belgelendirilmesi amacıyla 2015 yılı Haziran ayında "Yabancı Öğrenciler İçin Lise Yeterlik ve Denklik Sınavı" düzenlemiştir. Yaklaşık 8.500 adayın katıldığı sınavda başarılı olanlara MEB onaylı denklik belgesi veya diploma verilmiş; mezun durumda olanların Türkiye'deki çeşitli üniversitelere yerleşmesi sağlanmıştır.

MEB'in Suriyeli öğrenciler için 2016 yılında oldukça önemli atılımlar yaptığı görülmektedir. MEB'in ilk önemli adımı AB Delegasyonu ile 3 Mart 2016 tarihinde Türkiye'deki Sığınmacılar (Suriyeliler) için Mali İmkân (FRIT) kapsamında eğitim giderleri için 300 milyon € anlaşma imzalamak olmuştur. Ama asıl önemli adım Ağustos 2016'da gerçekleşmiş ve MEB Suriyeli çocukların eğitime erişimi konulu "yol haritası"nı belirlemiştir. Burada 2011-2015 arasındaki dönem ile karşılaştırıldığında çok ciddi bir yaklaşım farklılığı dikkat çekmektedir. MEB "yol haritası" ile yeni bir kurumsal yapı da oluşturmuş ve Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü içinde "Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı"nı kurmuştur.¹²⁵ Yeni planlama ile mültecilerin eğitim alanında ulusal sistem içinde hak ve hizmetlere erişim imkanı düzenlenmiş ve Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemi içine entegrasyonu temel hedef olarak belirlenmiştir. Bunun doğal sonucu olarak, Arapça ve Suriye müfredatına göre eğitim veren GEM'lerin de 3 yıl içinde yani 2020'ye kadar kademeli olarak kapatılmasına dair bir hedef belirlenmiştir.

Suriyeli çocuklar için de standartlara uygun, kaliteli ve aynı zamanda yerel toplumu rahatsız ve mağdur etmeyecek bir eğitim sağlayabilmek için öğretmen, derslik ve okul başta olmak üzere teknik kapasite artışını hızla sağlamak gerekmektedir. Kapasite artışı hem kayıp

123 MEB Orta Öğretim Kurumları Yönetmeliği: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm> (Erişim:03.07.2022)

124 Geçici Koruma Yönetmeliği: <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20146883&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5> (Erişim:03.07.2022)

125 MEB: <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr> (Erişim:03.07.2021)

kuşakların azaltılması hem de yerel toplum ile Suriyeliler arasında hizmette yaşanabilecek aksaklıklar nedeniyle gerginliklerin ortaya çıkmaması için önemlidir. Ancak bunun ne kadar güç ve zaman alan bir süreç olduğu da unutulmamalıdır. Zira MEB verilerine göre Türkiye’de ortalamada bir derslik 30 öğrenci, bir ilköğretim okulu 720 öğrenci kapasiteli olarak yapılandırılmakta, her 20 öğrenci için de 1 öğretmen planlanmaktadır. Bu çerçevede Türkiye’de 1 milyon 195 bin Suriyeli öğrenci için ihtiyaç son derece büyüktür. Kuşku yok ki eğitim aynı zamanda bir kapasite ve maliyet kalemidir.

MEB’in Temmuz 2017’de yaptığı ihtiyaç analizi çalışmasında hem genel hem de il bazlı ihtiyaç ortaya konulmuştur.¹²⁶ Buradaki en çarpıcı bilgi ise, analizin yapıldığı tarihte 856 bin olarak hesaplanan okul çağındaki Suriyeli çocuklar için ihtiyacın 1.189 okul olarak belirlenmiş olmasına rağmen “AB Projeleri Kapsamında Yapılacak Okul” sayısının sadece ihtiyacın % 15.3’üne denk gelen 183 olarak verilmesidir.¹²⁷ Bu çalışmada örneğin Şanlıurfa’daki okul çağı çocuk sayısı 142.042, ihtiyaç duyulan okul sayısı ise 197 olarak verilmiştir. Oysa Ekim 2018’de bu sayı 152.742’e çıkmış, okul ihtiyacı da 212’ye yükselmiştir. Şanlıurfa’da “AB Projeleri Kapsamında Yapılacak Okul Sayısı” ise 14’te kalmıştır. Kuşku yok ki Şanlıurfa ve diğer kentlerde AB Projeleri kapsamı dışında doğrudan MEB tarafından yapılan ya da özel sektörün yaptığı okullar ile diğer bağışçı kurumların yaptığı okullar da söz konusudur. Ancak ihtiyacın bütünüyle karşılanabilmesi için epeyce zaman gerektiği açıktır.

Eğitimin maliyeti de diğer önemli sorundur. TÜİK’in MEB’den aldığı verilerle yaptığı hesaplamalarına göre 2020’de Türkiye’de öğrenci başına eğitim maliyetleri okul öncesi öğrenciler için yıllık 1.781 USD, ilkokul öğrencileri için yıllık 1.354 USD, ortaokul öğrencileri için yıllık 1.330 USD, lise öğrencileri için ise yıllık 1.469 USD’dir. Bu maliyet hesaplamasında devletin payı % 75 olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede genel bir hesaplama yapıldığında, zorunlu okul çağındaki (5-17) çocukların 12 yıllık eğitiminin yıllık ortalama maliyetinin 1.112 USD olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de 2014-2021 arasındaki toplam Suriyeli öğrenci/yıl sayısı ise 4 milyon 475 bin olmuştur. Eğer 2014-2021 arasındaki dönemdeki öğrenci/yıl sayısı 1.112 USD ile çarpılırsa, 4 milyar 976 milyar USD eğitim maliyeti ortaya çıkmaktadır.¹²⁸ Yine aynı hesaplama Türkiye’de ortalamada yılda 700 bin Suriyeli öğrencinin, kamu için yıllık eğitim maliyetinin 778 milyon USD civarında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Türkiye’deki Suriyeli 5-17 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin % 90’ının eğitime erişimi sağlandığında bunun yıllık maliyetinin 1.9 milyara çıkacağı da hesaplanabilir. Ancak hiç kuşku yok ki, bu maliyet özellikle Türkiye için çok yüksek olsa da, asıl kaygının hem kayıp kuşaklar hem de ülkenin geleceği

126 T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı Geçici Koruma Kapsamındaki Öğrencilere Yönelik Eğitim Hizmetleri, Temmuz 2017 (PPP: Slayt: 37).

127 AB Geçici Koruma Altındaki Suriyelerin Eğitim Altyapısını Desteklemek amacıyla; FRİT kapsamında 150 Milyon Avro (75 Betonarme Okul Binası), MADAD2 kapsamında 68 Milyon Avro (30 Okul Binası Prefabrik+ Betonarme) ve FRİT (Ek Fon) 45 Milyon Avro (46 Prefabrik Okul) yapılması planlanmıştır. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı Geçici Koruma Kapsamındaki Öğrencilere Yönelik Eğitim Hizmetleri, Temmuz 2017 (PPP:Slayt:36)

128 TÜİK: Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2020 (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2020-37199>) (Erişim: 11.07.2022)

bakımından bu yüksek eğitim maliyeti değil, hala okullaştırılmayan çocuklar konusunda yaşanması gerekmektedir.¹²⁹

MEB'in Suriyeli çocuklar konusunda AB ile işbirliğinde geliştirdiği "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi-PIKTES" Mart 2016 Türkiye-AB anlaşması çerçevesinde 3 Ekim 2016'da başlatılmıştır.¹³⁰ Projenin beklenen çıktıları ise "Suriyeli öğrencilerin eğitime erişiminin artırılması", "Suriyeli öğrencilere sunulan eğitimin kalitesinin artırılması" ve "Eğitim kurumlarının ve personelinin operasyonel kapasitesinin iyileştirilmesi" şeklinde tanımlanmıştır.¹³¹ Eğitim alanında fiziki koşullar ve öğretmenlerin -özel hizmet içi eğitimlerle güçlendirilmesi gibi- kapasite artışı gerçekleştirilmeden, sadece Suriyeli çocukların okullaştırılmasının Türk Milli Eğitim Sistemi üzerinde de olumsuz etkiler yaratması riski oldukça yüksektir. Kayıp kuşakların olmaması, ama aynı zamanda Türk çocukların eğitim kalitesinin düşmemesi için yapılması gerekenler, sadece mali değil, kapasite sorunlarının varlığını da dikkate almayı gerektirmektedir.

MEB'in AB finansmanı ve UNICEF işbirliğinde Suriyeli öğrenciler için 2016 yılında oldukça önemli atılımlar yaptığı görülmektedir. Yapılan önemli çalışmalardan birisi AB tarafından Mayıs 2017'den bu yana 66,5 milyon USD ile finanse edilen ve yoksul Suriyeli aileler bakımından son derece önemsenen "Şartlı Eğitim Yardımı" (ŞEY)'dir .

Şartlı Eğitim Yardımı

MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, MEB Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü, UNICEF ve Türk Kızılay iş birliğinde, Türkiye'de bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin okul devamlılığının sağlanması koşuluyla Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) yapılmaktadır. Ödemeler ayda 4 günden fazla devamsızlık yapmamaları şartıyla iki ayda bir öğrenci başına ailelerin Kızılay kartlarına yapılmaktadır. Mayıs 2017'de toplam faydalanıcı sayısı 56.245 iken, sayı UNICEF'in verdiği bilgiye göre Eylül 2019 itibarı ile 525 bine çıkmış,¹³² Kasım 2021'de ise sayı 706.067'ye ulaşmıştır. Program kapsamında, kız öğrencilerin eğitime devamını teşvik etmek ve okul terklerinin önüne geçmek amacıyla kız öğrencilere ödenen aylık ödeme miktarı erkek öğrencilere göre daha fazladır. Ayrıca her eğitim öğretim dönemi başında ek ödemenin yanında bütün faydalanıcılara 100TL, ortaokul ve lise öğrencilerine ise 150TL teşvik ödemesi yapılmaktadır.

129 Burada yapılan hesaplamalarda 2020-2021 öğretim yılında sayısı 47.482'ye çıkan Suriyeli üniversite öğrencilerinin maliyeti hesaba dahil edilmemiştir. TÜİK verilerine göre bir üniversite öğrencisinin yıllık maliyeti 2.961 USD'dir. Bunun devlet tarafından karşılanan % 75'i yani yıllık yaklaşık 2.220 USD üzerinden hesaplama yapıldığında, 2012'den 2021'e kadar olan süre içindeki toplam öğrenci/yıl sayısı 165.261 olduğu yani yaklaşık maliyetin 366 milyon USD ettiği söylenebilir. Bkz.: TÜİK: Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2020 (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamaları-Istatistikleri-2020-37199> (Erişim: 11.07.2022))

130 PIKTES bütçesinin tamamı, Avrupa Birliği tarafından, "Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT)" anlaşması çerçevesinde doğrudan hibe yöntemiyle karşılanmaktadır. 03.10.2016 tarihinde başlatılan Proje, halen Türkiye'de 26 ilde sürdürülmektedir. 2018 yılı Aralık ayında 2. fazına başlayan PIKTES Projesi 2022 yılı Ekim ayına kadar devam etmesi planlanmıştır.

131 PIKTES-Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Projesi konusunda: <https://pictes.meb.gov.tr/izleme/> (Erişim: 13.07.2019) ve "MEB/HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu-2021 (http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/15173151_HBOGM_Yzleme_ve_DeYerlendirme_Raporu-2021.pdf) (Erişim: 16.07.2022)

132 UNICEF-Türkiye: Türkiye'de geçici koruma altındaki çocukların eğitimine ilişkin istatistik raporu (2020-2021) <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/turkiyede-geçici-koruma-altındaki-cocukların-eğitimine-ilişkin-istatistik-raporu-2020-2021> (Erişim: 12.04.2022)

d. Türk Yüksek Öğretim Sistemi İçinde Suriyeliler

Bir bölümü ülkesinde yüksek öğrenimini yarıda bırakarak gelenler, bir bölümü ise Türkiye’de ilköğretim ve lise eğitimi aldıktan sonra Yabancı Öğrenci Sınavı (YÖS) ve dil sınavlarını başarıyla üniversitelere giren Suriyeli öğrenci sayısı sürekli olarak artış göstermektedir.¹³³ Türkiye’deki Suriyeli üniversite öğrenci sayısı 2016-2017 akademik yılında 14.747, 2017-2018 akademik yılında 20.701, 2018-2019 akademik yılında 27.606, 2019-2020 akademik yılında 37.236, 2020-2021 öğretim yılında ise 47.482’ye çıkmıştır. Suriyeli öğrencilerin 29.400’ü erkek (% 61,91), 18.082’si (% 38,08) ise kadınlardan oluşmaktadır.¹³⁴ Suriyeli öğrenciler, Türkiye’de yaklaşık 224 bin civarında olan uluslararası öğrenciler arasında da % 21 ile son dört yılda sayısal büyüklük olarak ilk sırada yer almaktadırlar.

2017-2018 verilerine göre aralarında 410 doktora, 1.650 yüksek lisans öğrencisi bulunan Suriyeli öğrenciler için başta Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) olmak üzere pek çok ulusal ve uluslararası kurum burslar sağlamaktadır. Bunun içinde özellikle AB desteği, DAFI, HOPES ve SPARK burslarının önemli yeri bulunduğu bilinmektedir. Ancak yapılan araştırmalara göre Suriyeli üniversite öğrencileri içinde burs alanların oranı %15’ler civarında görünmektedir.¹³⁵

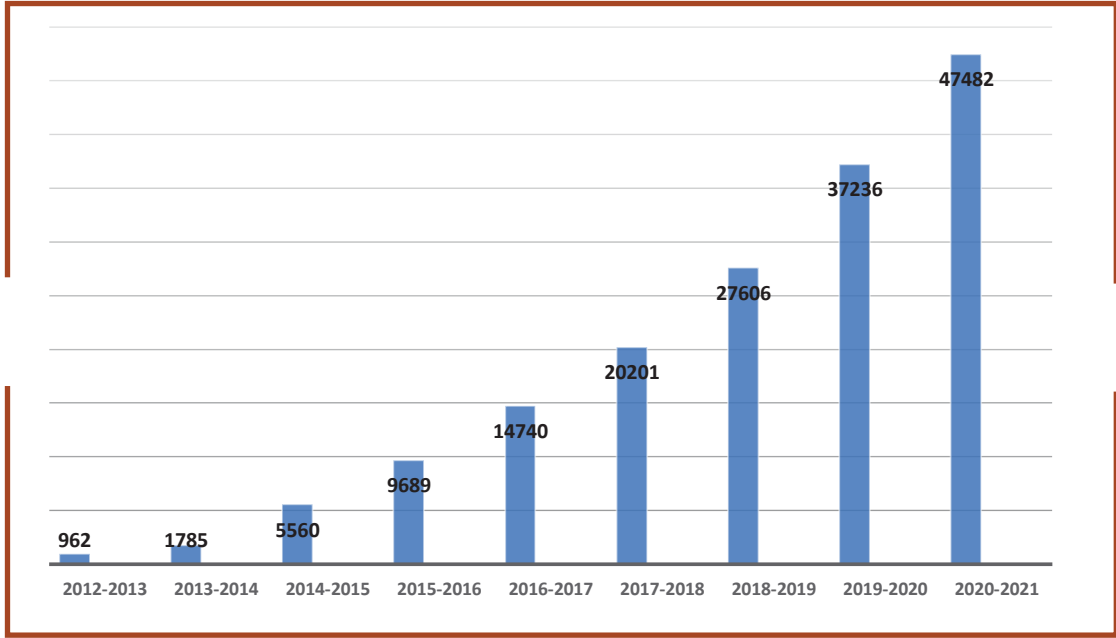
Suriyelilerin Türk üniversitelerinde her geçen gün daha yüksek sayılarla öğrenim görmesi konusunda Türk devletinin ve ilgili kurumlar olan MEB ve YÖK’ün özel çaba sarf ettiği bilinmektedir. Burada 4 temel amacın ortaya çıktığı görülmektedir:

1. Savaş ortamının yıkıcılığından kaçan, bir bölümü üniversite eğitimini yarıda bırakan bir bölümü ise Türkiye’de okuyarak üniversiteye girme hakkına sahip olan Suriyeli gençlerin onurlu ve gelecek perspektifleri olan bir hayata kavuşmaları, kayıp kuşakların engellenmesi, insan sermayesinin geliştirilmesi,
2. Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türkiye’de bulunan ve kalıcılık eğilimleri her geçen gün güçlenen 3.6 milyonu aşan Suriyeli ile Türk toplumu arasında sosyal köprüler oluşturması, böylece bir arada huzur içinde yaşama kültürünün önemli aktörleri haline gelmesi,
3. Türkiye’ye katkı sunmaları,
4. Ülkelerine dönmeleri halinde, yeni Suriye’nin inşasında özel rol üstlenmeleri.

133 M.M.Erdoğan, A.Erdoğan, B.Yavçan, T.H.Mohamad (2019) Elite-Dialogue-II: “Elite Dialogue-II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye’de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog Projesi”, TAGU-TMK.

134 Türkiye’de 2020-2021 akademik yılında 224 bin uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Bunların 142 bini erkek (%64), 81 bini (% 36) ise kadındır. Yükseköğretim Kurulu-YÖK: <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim: 10.07.2022)

135 A.Erdoğan, M.M.Erdoğan O.K.Unutulmaz, S.G.Decker (2021) “How are the Prospects for Refugees to Become Active Members of Society? - The Vision and Practices in Turkish Adult Education”, in **Adult Education as a Means to Active Participatory Citizenship in Europe**, ed. by Natasha Kersh, Hanna Toiviainen, Georgios Zarifis and Pirkko Pitkänen Springer, Lifelong Learning Book Series, 79-101. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-65002-5_5

SB-2021-GRAFİK 17: Yüksek Öğretimde Suriyeliler

Kaynak: YÖK: <https://istatistik.yok.gov.tr/> Erişim: 11.07.2022)
YÖK tarafından yayınlanan yıllık sayılar tablolaştırılmıştır.

Türkiye'nin bu konuda ortaya koyduğu çabada uluslararası kurumların, özellikle de mali destek bakımından önemli bir rolü olduğu da ifade edilmelidir. Ancak bu rolün daha fazla güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kılınması da son derece önemlidir. Kayıp kuşakların engellenmesi, insan sermayesinin geliştirilmesi herkes için ortak yüce bir değer olarak savunulmalıdır.

e. Türkçe Dil Öğrenimi ve Meslek Kursları

Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Türkiye'deki Suriyeliler için başta Halk Eğitim Merkezileri olmak üzere farklı mecralarda genel kurslar, mesleki kurslar, Türkçe Öğretim Kursları, Türkçe okuma-yazma kursları düzenlemektedir. Genel Müdürlüğün 2021 İzleme ve Değerlendirme Raporundaki verilere göre geliştirilen modüller sayesinde şu ana kadar kurslara katılım sağlayan Suriyeli sayısı 877 bini yani % 59'u kadın ve % 41'i erkek olmak üzere 1 milyon 487 bindir. Türkiye ilk kez bu sayıda "yabancı" için Türkçe eğitim modülleri de geliştirmek durumunda kalmıştır.

SB-2021 Tablo 3: Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Konusunda Kursiyer Verileri

Kurs Türü	Kadın	Erkek	Toplam
Genel Kurslar	477.011	356.740	833.751
Mesleki Kurslar	91.205	35.701	126.906
Türkçe Öğretim Kursları	277.996	188.279	466.275
Türkçe Okuma-Yazma Kursları	30.943	29.941	60.884
TOPLAM	877.155	610.661	1.487.816

Kaynak: MEB/HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu-2021 (http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/15173151_HBOGM_Yzleme_ve_DeYerlendirme_Raporu-2021.pdf) (Erişim: 16.07.2022)

Stratejik hedeflerden birisi Suriyelilerin Halk Eğitimi Merkezleri (HEM) üzerinden yürütülen kurslara katılım oranlarının artırılmasıdır. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün verilerinin de gösterdiği üzere, Türkiye’deki Suriyeliler için hem Türkçe dil eğitimi hem de meslek eğitimi konusunda önemli bir çaba ortaya konulmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı ile Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü arasındaki iş birliği protokolü çerçevesinde, yasal kalış hakkına sahip yetişkin yabancıların (17-65 yaş) ülkemizdeki sosyal, ekonomik ve kültürel hayata uyumlarının kolaylaştırılması amacı ile 8 saatlik “Sosyal Uyum ve Yaşam Programı” geliştirilmiştir. Program, HEM’ler üzerinden yürütülmektedir. Eğitimler yabancıların sosyal hayatlarındaki durumları göz önünde bulundurularak, hafta içi gündüz veya akşam ve hafta sonu olmak üzere, esnek bir modelde, HEM öğretmenleri ve/veya usta öğreticileri tarafından verilmektedir. Program Türkçe, Arapça ve Farsça başta olmak üzere ihtiyaç duyulan dillerde tercüman eşliğinde uygulanmaktadır. Program, Türkiye’nin kültürel yapısı, gelenek ve görenekleri, genel ahlak ve toplumsal yaşam kuralları, sosyal yaşam kuralları, hak ve yükümlülükler, sosyal hayata ilişkin bilgilendirme, eğitim, hukuk ve sağlık olanakları ve geçim kaynaklarına erişim konularını içermektedir. Sosyal Uyum ve Yaşam Programı, İstanbul, İzmir, Bursa, Ordu, Karabük, Çankırı, Yozgat, Gaziantep, Şanlıurfa, Ankara ve Adana (Adana, Kahramanmaraş, Hatay ve Kilis illerinde kamp içi) illerinde uygulanmaktadır. Programla ilgili eğitici eğitimleri tamamlamıştır. Bir yılda toplam, 503.500 kişiye ulaşılması hedeflenen eğitimlerin hedef kitesi 1.000.000’a çıkarılmıştır.¹³⁶

136 MEB/HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu-2021 (http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/15173151_HBOGM_Yzleme_ve_DeYerlendirme_Raporu-2021.pdf) (Erişim: 16.07.2022)

3. Türkiye'deki Suriyeliler ve Geçim Kaynakları¹³⁷

Bütün kitlesel insani hareketlerin en hassas konularından birisi yaşam kaynakları ve istihdam başta olmak üzere çalışma alanıdır. Yerel toplum, sonradan gelen ve çok büyük ihtimalle "ucuz işçi" olarak çalışacak olan göçmen-mülteci-sığınmacı olanların işlerini ellerinden alacaklarından endişe ederler. Özellikle işsizliğin yüksek olduğu durumlarda, yerel halkta "yeni gelenlere" yönelik endişe daha da artar. Suriyelilerin 2011'de Türkiye'ye gelmesi sonrasında Türk toplumu da bu "endişe" ile karşı karşıya kalmıştır. Birkaç sene içinde nüfusunun %5'ini aşan sayıda sığınmacı alan Türkiye'de doğal olarak istihdam konusu gündeme gelmiştir. 2015 yılında hazırlanan ve Türk iş dünyasının konuyla ilgili görüşlerine yer verilen TISK raporunda¹³⁸, sadece işini ucuz işgücü arzı nedeniyle kaybetme riskinden rahatsızlık duyan emekçilerin değil, aynı zamanda kayıt dışı ekonomi nedeni ile ortaya çıkacak olumsuzluklara dikkat çeken işverenlerin de kaygılı olduğu gözlenmiştir. Kurumsal şirketler, ucuz işçilik ve kayıtdışı ile rekabet etmenin güçlüklerini dile getirmişler, hatta sırf bunun için Suriyelilere çalışma haklarının verilmesinin daha doğru olacağını ifade etmişlerdir. Burada kurumsal olan ve kayıt dışı insan çalıştırması mümkün olmayan şirketler ile kurumsal olmayan ve kısmen ya da bütün olarak kayıtdışı faaliyetlerde bulunan ticari yapılar arasında ciddi bir ayrışma yaşandığı açıktır. İkinci önemli ayrışma ise daha çok sınıfsal olmakla birlikte niteliksiz ya da çok az nitelik gerektiren iş alanlarında ortaya çıkan bir duruma işaret etmektedir.

Türkiye'ye Nisan 2011'de gelmeye başlayan Suriyelilerin çalışmaları hususu 2013'ten itibaren artan bir öneme sahip olmuştur. 2013'e kadar genelde kamplarda yaşayan ve sayıları nispeten az olan Suriyeliler temel ihtiyaçları için acil durum yönetimi mantığıyla Türk devleti tarafından karşılanmıştır. Ancak Suriyelilerin sayılarının artması ve kamp dışı yaşayan Suriyeli sayısının hızlı artışı nedeni ile 2013 sonundan itibaren başka bir evreye geçilmiştir. Suriyelilerin kamp dışı alanlarda, kent merkezlerinde yaşamaya başlamasıyla birlikte ekonomik faaliyetlerin içinde yer almaları süreci bir planlama ile değil, kendiliğinden başlamıştır.

Türkiye'deki Suriyelilerin kamplar dışında yaşaması konusunda merkezi bir planlama yapılmamış, Suriyeliler de öncelikle tanıdıklarının olduğu ve çalışabilecekleri, günlük hayatlarını idame ettirebilecekleri yerlere yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

a. Çalışma Hakkının Düzenlenmesi

Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin çalışmalarına imkân sağlayan düzenleme YUKK kanununun 91. maddesinde düzenlenen "Geçici Koruma Yönetmeliği"nin, 29. maddesine dayanılarak "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" ile 15 Ocak 2016'da yürürlüğe girmiştir. Düzenlemeye göre, geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışmaları şu koşul ve imkanlarla düzenlenmiştir:

1. Süre Şartı: Türkiye'de en az 6 ay geçici koruma statüsünde olmak
2. Yer Şartı: İstisnai izin verilenler dışında sadece kayıt olunan yerde çalışmak

137 Bu bölümdeki bilgiler için M.M.Erdoğan tarafından 2019'da yazılan ve SB-2019'da da yararlanılan çalışma için bkz.: M.M.Erdoğan -M.Çorabatır (2019) "Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam Ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri", GIZ, Quadra Programı.

138 M.M.Erdoğan ve C.Ünver [2015] Perspectives, Expectations and Suggestions of the Turkish Business Sector on Syrians in Turkey, TISK.

3. Kota Şartı: Bir işyerinde çalışan vatandaş sayısının %10'undan fazla çalışmama (eğer işverenin verdiği iş ilanına 4 hafta içinde vatandaşlar ilgi göstermez ise kota aşılabilmektedir.)
4. İşveren Şartı: Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından yapılır.
5. Ücret Şartı: Asgari ücretin altında ücret ödenemez
6. İŞKUR: İŞKUR tarafından aktif işgücü hizmetleri kapsamında düzenlenen kurs ve programlara katılabilir ve bu kapsamda bir işyerinde mesleki eğitim ve işbaşı eğitimi görebilirler
7. Muafiyet: Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacaklar için Valiliklere başvuru yapılması ile çalışma izni muafiyeti sağlanmaktadır.
8. Sınırlama: Kanunlarda yalnızca Türk vatandaşları tarafından icrasına izin verilen iş ve meslekler için Suriyeliler başvuramaz.

Türkiye'deki Suriyelilerin ekonomik faaliyetleri ve uyumu bakımından son derece önemli olan ve Suriyelilerin resmi olarak çalışmasına imkân sağlayan bu adım, kayıtdışı çalışan Suriyelilerin kayıtlı hale gelmesi bakımından sınırlı katkıda bulunmuştur. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın "Yabancıların Çalışma İzinleri" başlıklı raporunda 2018 için Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen çalışma izni sayısı 31.526'sı erkek, 3.047'si kadın olmak üzere toplamda 34.573 olarak açıklanmıştır.¹³⁹ Bakanlığın 2019 verilerinde yabancılara verilen toplam 145.232 çalışma izni içinde Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen çalışma izni sayısı 63.789 olarak ifade edilmektedir.¹⁴⁰ Bakanlığın 2020 verilerinde ise yabancılara verilen toplam 123.574 çalışma izni içinde Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen çalışma izni sayısı, bir önceki yıla göre 1.420 azalarak 62.369 olarak verilmiştir. Ancak Türkiye'de ikamet izni ile yaşayan yaklaşık 95 bin Suriyeli olduğu da bilinmektedir. Verilen çalışma izinleri içinde Geçici Koruma altında olan ile ikamet ile Türkiye'de bulunan Suriyelilere dair bir ayırım yapılmadığından, geçici koruma altındakilere verilen çalışma izni sayısı tam olarak anlaşılabilir değildir. UNHCR'nin iki ayrı çalışmasında daha yüksek sayılardan söz edilmektedir. Ağustos 2019'daki bir belgede Türkiye'nin 80 bin çalışma izni verdiği,¹⁴¹ 2020 tarihli diğer bir belgede ise 132.497 çalışma izni verildiği ifade edilmektedir.¹⁴² Ancak kayıtlı çalışan kişi sayısı konusunda farklı kuurmlardan farklı sayılar gözlenmektedir. Bu farklılığın bir bölümü yasal düzenlemedeki muafiyet alanları¹⁴³ ve aynı kişilerin yıllık yenilenen izinlerinden kaynaklanması olasıdır.

139 T.C. **Çalışma** ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Yabancıların Çalışma İzinleri Work Permits of Foreigners <https://www.csgeb.gov.tr/media/31746/yabanciizin2018.pdf> ve <https://www.csgeb.gov.tr/media/63117/yabanciizin2019.pdf> (Erişim: 10.04.2021). Bakanlık tarafından Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları için verilen çalışma izni sayıları 15 Kasım 2018'de 32.199, 31 Mart 2019'da ise 31.185 olarak verilmişti. UNHCR tarafından yayınlanan 3RP-Regional Strategic Overview-2020-2021 çalışmasında ise (12. Sayfa) Türkiye'nin Suriyelilere verdiği çalışma izni sayısı 132.497 olarak verilmektedir. Bu çalışmada T.C. Aile, **Çalışma** ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın açıkladığı *Çalışma İstatistikleri belgesindeki 34.573 sayısı esas alınmıştır.*

140 T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı <https://www.csgeb.gov.tr/media/87487/yabanciizin2020.pdf>

141 Update: Durable Solutions for Syrian Refugees (July-August 2019) <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/70892>

142 UNHCR- 3RP Regional Strategic Overview (2020) <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/73116> (Erişim: 02.05.2020)

143 *Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacaklar için valiliklere başvuru yapılması ile çalışma izni muafiyeti sağlanmaktadır.*

SB-2021- Tablo 4: 2011-2020 arasında Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen toplam çalışma izinleri

Toplam Suriyelilere Verilen Toplam Çalışma İzin Sayısı: 140.310

YIL	2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
	22	96	26	194	70	724	157	2.384	280	3.739	1.145	12.145	1.641	19.325	3.047	31.526	4.383	59.406	3.967	58.402
Çalışma İzni sayısı	118		220		794		2.541		4.019		13.290		20.966		34.573		63.789		62.369	
Sürelili / Süresiz	117+1		219+1		794 +0		2.541 +0		4.019+ 0		13.288+2		20.966+0		34570+3		63.789+0		62.369+0	

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2020) Yabancıların Çalışma İzinleri-2019 / Work Permits of Foreigners-2019 <https://www.csqb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/> (Erişim: 07.01.2022)

Çalışma İzinlerinin içinde ikamet ile Türkiye’de yaşayan Suriyeliler de bulunmaktadır. Verilen çalışma izinlerinin ne kadarının Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere verildiği konusunda bilgi bulunmamaktadır.

Çalışma İzinlerinin bir bölümü aynı kişinin izninin uzatılması şeklindedir. Yani sayı 140 bin olsa da kişi sayısı muhtemelen daha azdır.

Türkiye’de toplam yabancılara verilen çalışma izni(2019): 145.232 (Suriyeliler: % 43,9)

Türkiye’deki Suriyelilerin kayıt dışı ekonomi içinde kendilerine alan açtıkları ve çalıştıkları bilinen bir gerçektir. Ancak burada ne kadarının çalıştıkları sorusuna yanıt bulmak, bazı projeksiyonlar çerçevesinde yapılacak tahminler dışında, kayıt dışı ekonominin doğası gereği oldukça zordur. Bu konuda Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye ofisi tarafından “Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler” başlığı altında 2020’de açıklanan ancak daha çok 2017-2018 durumunu analiz eden çalışma, önemli ipuçları vermektedir¹⁴⁴. “Dolaylı tespit yöntemi” ile yapılan çalışmaya göre Türkiye’de çalışan Suriyeli sayısı 2017 itibarıyla 940.921 olarak verilmektedir. Aynı çalışmada bunlar arasında “üretkenliğin nispeten düşük olduğu düşük vasıflı pozisyonlarda çalışan 862.039’u (%91,6) kayıt dışı çalışmaktadır” denilmektedir. Araştırmada 5-14 yaş grubundaki çocuklardan da yaklaşık 17 bini kız, 109 bini erkek olmak üzere 125 bin çocuk çalışan olduğu da ifade edilmektedir.

SB-2021- Tablo 5: Türkiye'deki Suriyelilerin Ekonomik Faaliyete Göre Dağılımı

İstatistik

Faaliyet	Toplam Suriyeli Sayısı	Suriyeliler arasındaki pay	Sektör Payı içinde
Tarım	63.110	7.8	1.2
İmalat	392.350	48.2	7.4
TGDA	(252.888)	(64.5)	(16.1)
other	(139.462)	(35.5)	(3.7)
İnşaat	107.389	13.2	5.2
Ulaşım ve İletişim	11.492	1.4	0.8
Ticaret ve konaklama	144.273	17.7	2.6
parekende	(51.572)	(35.7)	(2.0)
yiyecek	(43.363)	(30.1)	(3.5)
diğer	(49.338)	(34.2)	(3.0)
İş faaliyetleri	12.843	1.6	0.5
Eğitim	22.258	2.7	1.4
Sağlık	8.990	1.1	0.8
Diğer hizmetler	51.076	6.3	5.0
Toplam (1)-(2)/Ortalama (3)	813.781	100,0	2.9

Kaynak: ILO-Türkiye (2020), Hane Halkı İstihdam Aanketi-2017 ve yazarın kendi hesaplamaları.

Notlar: Tabloda (i) ekonomik faaliyetlerin her birinde çalışan Suriyeli mülteci sayısı, (ii) Suriyeli çalışanların ekonomik faaliyetlerin her birinde uyruğa göre payı ve (iii) Suriyeli çalışanların sektöre göre payı gösterilmektedir.

Türkiye'deki Suriyelilerin % 86,9'u 4 sektörde (imalat % 48,2, ticaret ve konaklama %17,7, inşaat % 13,2, tarım % 7,8) çalışmaktadırlar. Dikkat çekici biçimde Suriyelilerin tarım ve hayvancılık alanında daha az aktif oldukları gözlenmektedir. Bu konuda AB'nin de politikalarına uyumlu biçimde ve AB'den destek alınarak bazı teşvik politikalarının istihdama ve sosyal uyuma katkı sağlayabileceği beklenebilir.¹⁴⁵

b. Sosyal Uyum Yardımı Programı (SUY/ESSN)

Suriyelilerin bir bölümü için mali destek programları Türkiye ile AB arasında 18 Mart 2016 mutabakatı ile AB'nin 4 sene boyunca Türkiye'deki sığınmacılar için sağlamayı taahhüt ettiği (3+3 milyar €) kaynak ile başlamıştır. Bu destek içinde ayrılan kaynak ile "Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı" (FRIT-1 ve FRIT-2) çerçevesinde Sosyal Uyum Yardımı (SUY) (The Emergency Social Safety Net-ESSN) adındaki bir program ile yürütülmektedir. Dünyanın en büyük nakit para destek (cash transfer) programı haline gelen SUY, 2016 sonundan itibaren Suriyeli ve diğer mültecilerin bir bölümü için nispeten düzenli bir mali kaynağa dönüşmüş-

145 Bu konuda önemli bir çalışma için Bkz.: Kemal Kirişçi (February 2020) How the EU can use agricultural trade to promote self-reliance for Syrian refugees in Turkey, TENT Foundation. (<https://www.tent.org/resources/self-reliance-for-syrian-refugees/> Erişim: 01.04.2021)

tür.¹⁴⁶ Kişi başına ayda 120 TL (13 €¹⁴⁷) destek sağlanan SUY Programı, Türkiye’de uluslararası koruma/geçici koruma alanında, kamp dışında yaşayan yabancı uyruklu kişilerin temel ihtiyaçlarını onurlu bir şekilde karşılamalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır. Nisan 2021’de 155 TL’ye, Temmuz 2022’de ise 230 TL’ye yükseltilen SUY kapsamında ayrıca aile bazlı olarak üç ayda bir kez olmak üzere ilave bir mali destek sağlanmaktadır. Yardım, “muhtaçlık durumunun”¹⁴⁸ değerlendirmesi yapıldıktan sonra, KIZILAYKART aracılığı ile verilmektedir. Genel olarak “Kızılay Kart” şeklinde bilinen SUY destek programı AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Bürosu (ECHO) tarafından finanse edilmektedir. Program T.C. Aileve Sosyal Hizmetler Bakanlığı¹⁴⁹, Türk Kızılayı ve Uluslararası Kızılaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) tarafından uygulanmakta, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ise destekleyici kurumlar olarak görev almaktadır.¹⁵⁰

SB-2021-GRAFİK 18: SUY Yardım Programı Kurumsal Yapısı (2021)

Mayıs 2011 verilerine göre SUY programı ile düzenli yardım alan kişi sayısı 1.847.218, hane sayısı ise 326.918’dir. Programdan yararlanmak için başvuran kişi sayısı ise 2.8 milyonun (608 bin hane) üstündedir. Kişi başına aylık 155 TL olan destek çerçevesinde aylık 286 milyon TL, yıllık ise 3.4 milyar TL dağıtılmaktadır. Mayıs 2021 itibarı ile SUY programından yararla-

146 AB Türkiye Delegasyonu: <https://www.avrupa.info.tr/tr/turkiyedeki-multeci-krizine-avrupa-birliginin-mudahalesi-710> (Erişim: 12.12.2019)

147 31 Aralık 2020 tarihindeki Avro kuru 9.1 TL, 31 Aralık 2021’de ise 14,66’dır.

148 4 veya daha fazla çocuğu olan aileler, çok sayıda “bağımlı” bireyi olan aileler (her bir sağlıklı yetişkin başına en az 1,5 bağımlı birey), hanede başka bir yetişkinin olmadığı ve 18 yaşından küçük en az 1 çocuğun olduğu yalnız ebeveynler, bir veya daha fazla engellinin olduğu aileler, engellilik oranı %40 üzerinde olanlar, tek başına yaşayan kadınlar, ailede başka yetişkinin olmadığı 60 yaş üstü yaşlı kimseler “muhtaç kişiler olarak tespit edilmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından takdir hakkı kullanılarak sisteme dahil olanlar da bulunmaktadır. Ancak bunların sayısı Aralık 2019 itibarı ile 28.312 oranı ise % 1.7’dir.

149 21 Nisan 2021’de Resmi Gazete’de yayımlanan karara göre Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ikiye ayrıldı, yerine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kuruldu. Bu iki bakanlığı da ilgilendiren SUY konusunda bundan sonraki süreçte nasıl bir görev paylaşımı yapılacağı Nisan 2021 itibarı ile belirsizdir.

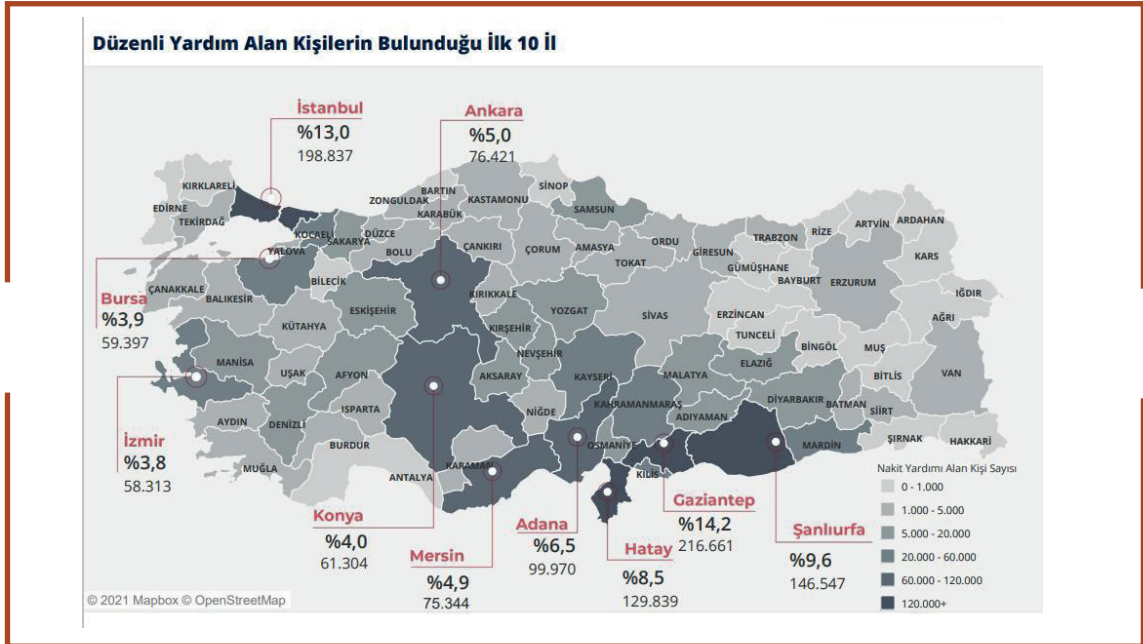
150 SUY Programının ilk uygulama döneminde (2016-2019) uygulayıcılar arasında BM Dünya Gıda Programı (WFP), destekleyicileri arasında ise başlangıçta Başbakanlık, ardından İçişleri Bakanlığının bir kurumu olan AFAD yer almaktaydı.

nanların % 89,7'si yani 1 milyon 657 bini geçici koruma altındaki Suriyeliler, % 5,9'u (109.463 kişi) Iraklılar, % 3,6'si (66.552) ise Afganlardır. Sığınmacılar için bu kaynak özellikle kentsel alanlarda yaşayan, temel ihtiyaçları ve gıda gereksinimlerinin yanında kira, elektrik, su, ulaşım vb. giderleri ödemek zorunda olan aileler için yeterli olmasa da son derece önemlidir.

SUY yardımları geçici koruma altındaki Suriyelilerin % 45'inin yani 1.6 milyonunun ve yaklaşık 200 bin uluslararası koruma altındaki diğer ülke vatandaşları için önemli bir düzenli kaynağa dönüşmüştür. Ancak bu desteğin yeterli olmadığı açıktır. Daha da önemlisi bu yardımlardan faydalanamayan en az 2 milyon Suriyelinin olduğu da açıktır.¹⁵¹ Bu durum Suriyelilerin ve diğer uluslararası koruma altındakilerin yaşamlarını sürdürebilmek için çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. Üstelik SUY yardımlarının Aralık 2016'da başladığı ve 2018 başında 1.1 milyona, 2019 başında 1.5 milyona, Aralık 2019'da ise 1.7 milyona, 2020'den sonra da ise 1.8 milyona ulaştığı dikkate alındığında, Nisan 2011'den itibaren Türkiye'ye gelmeye başlayan Suriyelilerin mali destek ihtiyaçlarının kendi çalışmaları ile karşılandığı daha iyi anlaşılmaktadır.

SUY'dan yararlananların içinde en büyük grup "hanede en az 4 çocuk olan" ailelerdir. Bunların toplam içindeki payı % 55,2'dir (1 milyon 20 bin kişi). İkinci grup, "bağımlılık oranı" 1,5'dan yüksek olanlardır. Bunun toplam içindeki payı % 23,5, yararlanıcı sayısı ise 435 bin kişidir. Hanede en az 1 engelli bulunan ve destek alanların oranı % 9,3 (171 bin kişi); hanede çalışan yaş aralığında 1 kişi ve en az 1 çocuk olanların SUY içindeki payı ise % 8,6'dır (158 bin kişi).

SB-2021-GRAFİK 19: Düzenli SUY Yardımlarının İllere Göre Dağılımı

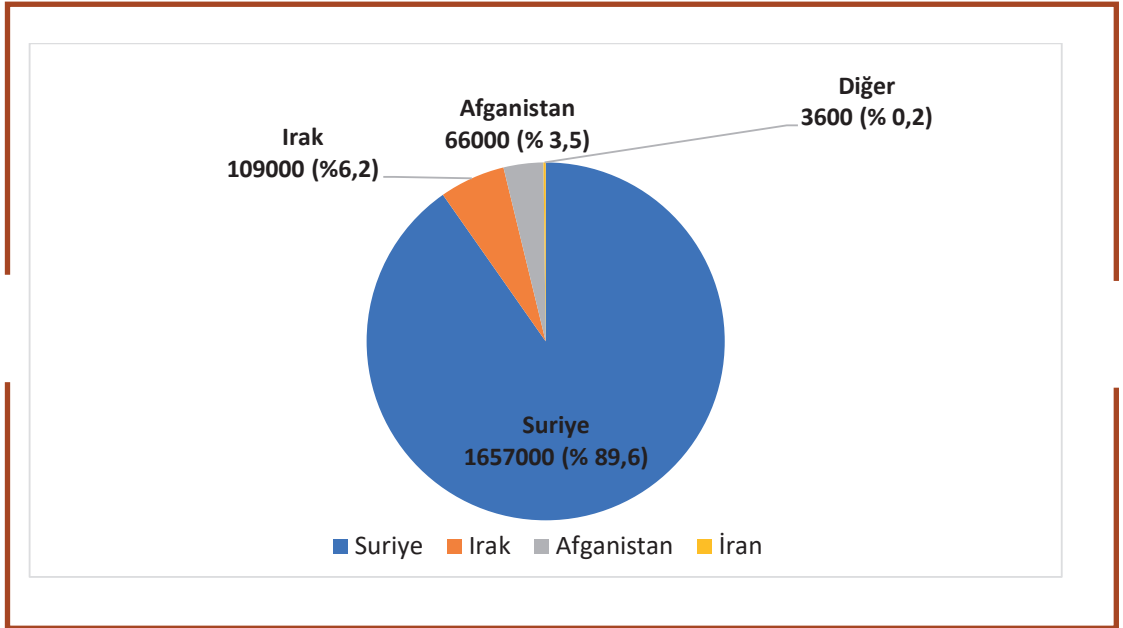

Kaynak: Kızılay, Kızılaykart Programları Aylık SUY Programı Infografiği-Kasım 2021(https://kizilaykart.org/arsiv/suy/2021/11/report_tr.pdf)

151 Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin ortalama hane büyüklüğü 5.8 olarak hesaplanmaktadır.

SUY programının önemli bir katkısının da yoğun biçimde sığınmacıya ev sahipliği yapan kentler için dolaylı bir nakit akışı sağlamasıdır. Bu durum yerel ekonominin güçlenmesinde, dış kaynak ile desteklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin kişi başına 155 TL ödemeler dikkate alındığında Gaziantep'te 258 bin sığınmacı için ödenen paranın bu kente ayda 40, yılda ise 480 milyon TL; Şanlıurfa'da 188 bin sığınmacı için ödenen paranın ayda 29, yılda 350 milyon; Hatay'a ise 168 bin kişi için ödenen paranın ise ayda 26, yılda 312 milyon TL kaynak girişine imkân sağladığı görülmektedir. Bu da SUY desteğinin sadece doğrudan yararlanıcı sığınmacılar için değil, sınırlı ölçüde de olsa aynı zamanda yerel ekonomi için de değerli bir kaynak aktarımı olduğunu göstermektedir.

SB-2021-GRAFİK 20: SUY Yardımlarının Uyukslara Göre Dağılımı (İlk 4 Uyuks, Mayıs 2021)

SURİYELİLER BAROMETRESİ
2020

3

GEREKÇESİ VE
ARAŞTIRMA
KÜNYESİ

II. SURIYELİLER BAROMETRESİ-2021 GEREKÇESİ VE ARAŞTIRMA KÜNYESİ

SURIYELİLER BAROMETRESİ (SB) çalışması, Geçici Koruma altındaki Suriyeliler ve Türk toplumu ile eş zamanlı ve düzenli yapılan bir araştırma olarak yapılandırılmıştır. Alanında en kapsamlı çalışma olan ve temsili örneklem üzerinden kamuoyu araştırmasına ilave olarak odak grup görüşmeleri (OGG) üzerinden gerçekleştirilen SB çalışması, 2014'teki "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum", 2017, 2019 ve 2020'deki "Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" çalışmaları ile devamlık göstermektedir. SB, politik tartışma alanının mümkün olduğunca dışında kalarak, Suriyeliler ile Türk toplumu arasında sosyal alanda yaşananlara dikkat çekmeye, karşılıklı algıları tespit etmeye, daha da önemlisi algılardaki değişimi/gelişimi ölçmeye çalışmaktadır. Yine bu bağlamda ortak yaşam durumu, öngörüler, beklentiler, sorunlar, endişeler, işbirlikleri ve sosyal uyum süreçleri bir araştırmanın sınırlılıklarının farkında olarak ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Kuşku yok ki burada yapılan değerlendirmelerde esas alınan kapsamlı anket çalışması ve OGG Bulguları genele teşmil edilemez. Başka bir ifade ile burada her ne kadar değerlendirmeler "Türk toplumu" ya da "Türkiye'deki Suriyelilerin görüşü" olarak verilmiş olsa da her iki toplumsal grubun da homojen sosyal gruplar olmadığı, bu görüşlerin odak grup ve anket katılımcılarına ait olduğu; yapılan tespitlerin "mutlak gerçeklik" olarak değil, araştırmaya katılan kişilerin görüşlerinden hareketle ifade edildiği, ancak bu sınırlılıklar içinde referans edilen toplumlarla ilişkilendirilebileceği unutulmamalıdır. Bu çalışmada akademik çerçevede mümkün olan en gerçek fotoğraf çekilmeye çalışılmakta; bunun için de araştırmanın metodolojisi, saha uygulaması ve analizleri titizlikle yapılmaktadır. Ancak bunlara rağmen ortaya çıkan çalışmanın temelde bir saha araştırmasının ürünü olduğu ve sınırlılıkları olduğu açıktır.

Temel amacı "uyum içinde birlikte yaşama dair bir çerçeve" sunmak olan SB'nin her yıl bir kez olmak üzere tekrarlanması planlanmaktadır. Araştırmanın hem konu ile ilgili çalışan kamu kurumlarına, araştırmacılara, akademisyenlere, sivil toplum örgütlerine, uluslararası kurumlara ve diğer ilgililere sağlıklı-düzenli veriler sağlaması hem de veri temelli politikalar için kaynak olması beklenmektedir.

Kitlesel insani hareketlilikler toplumlarda kaygılar yaratır. Özellikle de mülteciler konusu, dünyanın her yerinde "ekonomik" olarak da tanımlanan "düzenli" göçmenlerden daha fazla kaygı yaratan bir sorun alanı olarak tanımlanmaktadır. Onun için dünyada uluslararası göçmenlerin çok büyük bölümü gelişmiş ülkelerde yaşarken ve onlara kapı aralanırken, mültecileri almak konusunda bu ülkeler son derece dikkatli ve mesafeli davranmaktadırlar.¹⁵² Mültecilerin sadece %17'sinin gelişmiş ülkelere ulaşabildiği gerçeği de bunun göstergesidir.¹⁵³ Bu

152 En fazla "göçmen" bulunan ülkeler içinde ilk on ülke şu şekilde sıralanmaktadır: ABD (50.7 milyon), Almanya, Suudi Arabistan, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa, Kanada, Avustralya, İtalya: IOM-World Migration Report, p.10.

En fazla mülteci barındıran ilk on ülke sıralaması ise Türkiye, Pakistan, Uganda, Sudan, Almanya, İran, Lübnan, Bangladeş, Etiyopya, Ürdün: United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR: <https://www.unhcr.org/globaltrends2018/> (Erişim: 15.07.2022)

153 United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2021/03/10-Facts-About-Refugees_2021_TR.pdf (Erişim: 15.07.2022)

oran Ukrayna krizi öncesinde % 14 civarındaydı. Bu nedenle, mültecilerle bir arada yaşamak ve uyum politikaları uygulamak ile göçmenlerle bir arada yaşamak hali oldukça farklı ve göçmenlere kıyasla mülteciler noktasında daha da zor ve karmaşıktır. Türkiye’de de uyumun sıklıkla tartışıldığı ve uygulandığı bu süreçte öncelikli olanın “göçmenler” değil “mülteciler” olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Suriyeliler Barometresi çalışması, Türkiye’de Suriyeliler konusunda gerçekleşen, Türk toplumu ve geçici koruma altındaki Suriyelileri inceleyen en kapsamlı çalışmalardan birisidir. SB araştırmasının en önemli özelliği ise, zaman içindeki değişimlerin izlenmesine imkân sağlamasıdır. Bu çerçevede SB çalışması bundan sonraki yıllarda da aynı model üzerinden ve büyük ölçüde aynı sorularla devam edecektir. Bu çalışmada geçmişe yönelik kısmi bir referans kaynağı olarak M.M.Erdoğan tarafından 2013’te gerçekleştirilen ve 2014’te yayınlanan araştırmanın (“Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum”) verileri hatırlatılmaktadır. Böylece konuya ilgi duyan araştırmacıların veri karşılaştırması yapmalarına imkân sağlanmaktadır. SB-2021’de, aynı model üzerinden uygulanan SB-2017, SB 2019 ve SB-2020 araştırmalarının bulguları karşılaştırmalı biçimde verilmektedir.¹⁵⁴ SB araştırmasının soruları MÜGAM ekibi ve proje danışmanları tarafından hazırlanmış, değerlendirme ve raporlama çalışması da MÜGAM tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁵

---

154 SB çalışmalarına Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde online ulaşmak için: SB-2019: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>, SB-2020: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/SB-2020-turkce-son.pdf>

155 Suriyeliler Barometresi çalışmasını geliştiren, raporlayan ve yöneticiliği yapan Prof. Dr. M. Murat Erdoğan, ekibi ile birlikte Suriyeliler Barometresi çalışmasının öncül çalışması olan “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” (2013-2014) ve ardından SB-2017 çalışmalarını, müdürü olduğu Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi-HUGO; SB-2019 ve SB-2020 çalışmalarını ise yine müdürü olduğu Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi-TAGU bünyesinde gerçekleştirmiştir. Prof. Erdoğan Şubat 2022’den itibaren Ankara Üniversitesi’ne geçmiş ve burada Mülkiye Göç Araştırmaları Merkezi Direktörü olarak görevlendirilmiştir. Bu nedenle SB-2021 çalışması da MÜGAM bünyesinde gerçekleştirilmiştir.

SB-2021 Tablo 6: Anket Uygulamasının Teknik Profili

	T.C.Vatandaşları	Suriyeliler (GK)
Örneklem Büyüklüğü	2.253 Kişi NUTS-2 düzeyindeki nüfusları dikkate alınarak hazırlanan ve Türk toplumunu temsil eden kotaya göre 26 ilde 2.253 kişi	1.423 Hane Suriyeli sayısı en yüksek olan ilk 15 ilde 1.423 hane (Araştırmaya dahil edilen 15 ildeki Suriyeli-GK nüfusu, Türkiye'deki toplam GK sayısının %89,4'üne denk gelmektedir.
Araştırmanın Evreni	Türk toplumunun ortalama hane büyüklüğü TÜİK 2020 verileri çerçevesinde 3,3 olarak alınmıştır. * Hane sayısı ise Türkiye'de yaşayan toplam 84.680.273 (TÜİK-ADNKS 2021) / 3,3 = 25.660.689 olarak hesaplanmıştır.** Örneklem büyüklüğü bu verilere dayanarak %95 güven düzeyi ve $\pm 2,06$ güven aralığında 2.253 olarak hesaplanmıştır.	Araştırmanın evreni belirlenirken, Suriyelilerde ortalama hane büyüklüğü 6 olarak belirlenmiştir. Toplam hane sayısı ise Türkiye'de yaşayan toplam Suriyeli sayısının bu ortalama hane büyüklüğüne bölünmesi ile yaklaşık $3.737.369/6 = 622.895$ (GİGM: 2021) olarak hesaplanmıştır. *** (Çalışmanın Suriyeliler bölümü, Aralık 2021 itibarı ile toplam geçici koruma altındakilerin % 1.36'sı civarında olan kamplardaki Suriyelileri ve başka statülerde yaşayanları (ikamet, vatandaşlık vd.) kapsamamaktadır.)****
Anket Uygulama Modeli	Kişi Bazlı / (CAPI - Bilgisayar destekli yüz yüze anket yöntemi)	Hane Bazlı / (CAPI - Bilgisayar destekli yüz yüze anket yöntemi)
Anket Uygulama Zamanı	21 Aralık 2021-2 Ocak 2022	28 Aralık 2021 - 19 Ocak 2022
Güven Düzeyi	% 95	% 95
Güven Aralığı	$\pm 2,06$	$\pm 2,59$
Kota Belirleme ve Uygulama Yöntemi (Anket uygulamasında il- ilçe- mahalle esaslı çerçevede anketler evlerde uygulanmakla birlikte, Pandemi koşulları nedeniyle, zorunlu durumlarda bazı anket uygulamaları ev dışı ortamlarda gerçekleştirilmiştir.)	Anket uygulaması Türk toplumu için NUTS-2 düzeyinde 26 il kent merkezinde 18+ yaş grubunda, sorulan soruları anlayacak ve cevap verecek yeterlilikteki kişiler üzerinde yapılmıştır. Her hanede sadece 1 kişi ile anket uygulanmıştır. Anket uygulanacak bireylerin seçiminde basit rastgele örnekleme yönteminden yararlanılmış ve illerde anket uygulanacak bireylerin sayıları NUTS-2 düzeyindeki nüfusları dikkate alınarak hazırlanan kotaya göre belirlenmiştir. İllerde görüşme yapılacak hanelerin seçiminde il saha sorumluları rasgele yürüyüş kuralını uygulamış ve anket uygulamasında cinsiyet ve yaş grupları oranlarının temsiline azami ölçüde özen gösterilmiştir. Araştırma sonuçları yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek analizini de amaçladığı için örnekleme bunlara da dikkat edilmiştir.	Suriyeliler için yapılan çalışma, bir hane halkı araştırması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gerekli bilgiler Suriyelilerle yüz yüze uygulanan bir anket formu ile kamp dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilerden toplanmıştır. Anketler, hane halkında bilgi vermeye yetkili kişi ile yapılmıştır. Araştırmanın evreni belirlenirken, ortalama hane büyüklüğü 6 olarak belirlenmiştir. Toplam hane sayısı ise Türkiye'de yaşayan toplam Suriyeli sayısının bu ortalama hane büyüklüğüne bölünmesi ile yaklaşık $3.737.369/6 = 622.895$ (GİGM: 2021) olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma ile bu hanelerde yaşayan toplamda 7.591 Suriyelinin cinsiyet, yaş, eğitim, çalışma durumu gibi verilerine ulaşma imkânı sağlanmıştır.

* **Kaynak:** TÜİK(Türkiye İstatistik Kurumu), İstatistiklerle Aile, 2020 – Link: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2020-37251> (Erişim Tarihi: 01.03.2022)

** **Kaynak:** TÜİK(Türkiye İstatistik Kurumu), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021 - Link: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuculari-2021-45500> (Erişim Tarihi: 01.03.2022)

*** **Kaynak:** T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler,2021 - Link: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 01.03.2022)

*** **Kaynak:** T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler,2021 - Link: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 01.01.2022)

Anket sonuçları oransal değerlerle verildiği gibi, "Likert" türü sorularda, özellikle karşılaştırmaları değerlendirmelerde, 5 üzerinden özel bir puanlama sistemi de kullanılmıştır.¹⁵⁶

Araştırma alan uygulaması konuyla ilgili uzman kuruluşlardan biri olan Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi-ANAR tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁷

Odak Grup Görüşmeleri (OGG)

Suriyeliler Barometresi (SB) 2021 çalışması kapsamında, T.C. vatandaşları ("Türk Toplum") ve Geçici Koruma statüsündeki Suriyelilerle ("Suriyeliler") yapılan iki geniş çaplı anket çalışmasının yanı sıra 22 OGG yoluyla da birincil veri toplanmıştır. Odak Grup Görüşmeleri (SB-OGG) 9'u T.C. vatandaşları, 14'ü Suriyeliler olmak üzere 6 ayrı ilde (Ankara, İstanbul, Gaziantep, Hatay, Mardin, Şanlıurfa) gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın Suriyeliler bölümü kamplarda ve başka statülerde yaşayanları (ikamet, vatandaşlık vd.) kapsamaktadır.¹⁵⁸

OGG'ler anketler aracılığıyla toplanan verilerin daha iyi anlaşılması, örneklendirilmesi ve derinleştirilmesi, ayrıca anketlerin yöntemsel sınırlılıkları nedeniyle sorulamayan bazı soruların grup tartışması esnasında katılımcılara yöneltilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, anket çalışmasında olduğu gibi, OGG'ler de Suriyeli ve Türk Toplumundan katılımcılara ayrı ayrı uygulanmıştır.

- SB-2021 çerçevesinde 2'si metropol,4'ü ise sınır bölgesinde olan 6 şehirde (İstanbul, Ankara, Hatay, Gaziantep, Mardin, Şanlıurfa) toplam 23 OGG gerçekleştirilmiştir.
- OGG'lerin 9'u T.C. vatandaşları ile 4 şehirde; 14'ü ise Suriyeliler (GK) ile 6 şehirde yapılmıştır.
- OGG'lere katılan toplam T.C. vatandaşı sayısı 55 (9 OGG, ortalama 6 katılımcı), Suriyeli sayısı 114 (14 OGG, ortalama 8 katılımcı) olmak üzere toplamda 169 kişidir.

156 5'li Likert ölçeği kullanılarak sorulan ve çok sayıda hücrenin yer aldığı tablolardan oluşan sorularda anlaşılmayı ve değişkenlerin bir-biriyle mukayesesi için yüzdelik değerler puana dönüştürülmüştür. Puanlama için kullanılan yöntem şu şekildedir: İlgili ölçeklerde her madde için cevaplar; 1=Hiç yeterli değil/hiç katılmıyorum/çok sorun yaşıyoruz/hiçbirine uygun değil/hiç kaygılı değilim, 2=Yeterli değil/katılmıyorum/sorun yaşıyoruz/çok azına uygun/kaygılı değilim, 3=Ne yeterli, ne yetersiz/ne katılıyor, ne katılmıyorum/bazen sorun yaşıyoruz, bazen yaşamıyoruz/ yarısı için uygun, yarısı için değil/ne kaygılı ne de kaygısızım, 4=Yeterli/katılıyorum/sorun yaşamıyoruz/çoğunluğuna uygun/kaygılıyım, 5=Çok yeterli/çok katılıyorum/hiç sorun yaşamıyoruz/tamamına uygun/çok kaygılıyım, 6=Fikrim yok/bilmiyorum, 7=Cevap yok, şeklindedir. Puan hesaplarına geçilmeden önce, kodlar 1→1, 2→2, 3→3, 4→4, 5→5, 6→0, 7→0 olacak şekilde kodlanmıştır. 1= Tamamına uygun 2= Çoğunluğuna uygun 3= Yarısı için uygun, yarısı için değil 4= Çok azına uygun 5= Hiçbirine uygun değil 6=Fikrim yok/bilmiyorum, 7=Cevap yok şeklinde olan soru için ise, kodlar 1→5, 2→4, 3→3, 4→2, 5→1 ,6→0, 7→0 olacak şekilde kodlanmıştır. Her bir soru için verilen cevapların aritmetik ortalaması alınmıştır. Bu işlemler SPSS programında yapılmıştır.

Kullanılan puan skalası:

- a) 0-2,99 puan: 'Yeterli değil'; 'Katılmıyorum'; 'Sorun yaşıyor'; 'Uygun değil'; 'Kaygılı değil'
b) 3,0-5,0 puan: 'Yeterli'; 'Katılıyor'; 'Sorun yaşamıyor'; 'Uygun'; 'Kaygılı'.

157 ANAR Araştırma: <http://www.anararastirma.com.tr/tr/>

158 31 Aralık 2021 itibari ile Türkiye'de 5 ilde bulunan toplam 7 Geçici Barınma Merkezinde kalan geçici koruma statüsü Suriyeli sayısı 51,471'e düşmüştür. Bu da anılan tarih itibari ile toplam geçici koruma altındaki Suriyelilerin % 1,36'sı anlamına gelmektedir. Bkz. GİGM, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim: 05.01.2022).

- Ortalama OGG katılımcı sayısı 7.3'dür. OGG'lerde T.C. Vatandaşları için 5, Suriyeliler için ise 7 farklı sosyo-ekonomik grup (kategori) oluşturulmuştur.

Önceki yıllardaki SB çalışmalarında edinilen tecrübe, özellikle Suriyelilerin anketlere vermiş olduğu yanıtlar ile OGG'lerdeki görüşmelerden çıkan değerlendirmelerin farklılaşabildiğini ve Suriyelilerin OGG'lerde kendilerini daha rahat ifade ettiklerini göstermiştir. Öte yandan Türk Toplumunu ile yapılan anketler ve OGG sonuçları karşılaştırıldığında ise büyük ölçüde benzerlik gösteren sonuçlar olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, SB-2021 çalışmasında Suriyelilerle daha fazla sayıda OGG gerçekleştirmenin araştırma açısından daha verimli olacağı düşünülmüş ve SB-2020'de eşit sayıda (10+10) düzenlenen OGG'ler, SB-2021'de **9** T.C. Vatandaşları (Türk Toplumunu) ve **13** Suriyelilerle olmak üzere toplam **22 OGG** ile tamamlanmıştır.

OGG'lerde elde edilecek olan verinin toplumun büyük kısmı hakkında bilgi verebilmesi ayrıca daha küçük önemli grupların farklı görüş ve deneyimlerinin göz ardı edilmemesi için katılımcılar arasında önemli bir çeşitlilik bulunması hedeflenmiştir. Bu nedenle, rasgele grupların oluşturulması yerine, OGGlerin her birinde seçilmiş profildeki bireylerin katılımı hedeflenmiştir (Tablo 1).

Anket çalışmasının yanı sıra, Türk toplumunun görüş, deneyim ve beklentileri hakkında daha derinlemesine bilgi edinilmesi amacıyla yapılan OGG'lerde, toplumun büyük kısmı hakkında bilgi vermesi yanında daha küçük ama önemli grupların farklı görüş ve deneyimlerinin göz ardı edilmemesi amaçlanmış ve bir çeşitlilik hedeflenmiştir. Bu nedenle, rasgele grupların oluşturulması yerine, OGG'lerin her birinde seçilmiş profildeki bireylerin katılımı hedeflenmiş ve T.C. vatandaşı ve Suriyeli OGG'lerde farklı mesleklerden bireylerden oluşan gruplar bir araya getirilmiştir. Bunlar öğretmenler, öğrenciler, esnaf ve çalışanlar olarak seçilmiştir. OGG'de katılımcıların önceden rızaları alınarak görüşmeler ses cihazlarıyla kayıt altına alınmış ve bu ses kayıtları daha sonra tamamen deşifre edilmiş ya da yazılı olarak kayıtları tutulmuş ve analize hazırlanmıştır. Toplanan bu kapsamlı ve niteliksel verinin analizini sistematik bir biçimde yaparak sonuçlar çıkarabilmek için niteliksel veri analiz yazılımı olan MAXQDA programı kullanılmıştır. Bu bağlamda, görüşmelerin deşifrelerinin tamamı öncelikle programa yüklenmiş ve daha sonra her biri belirlenen kodlar ve alt kodlar kullanılarak kodlanmıştır. Böylece her bir kod kullanılarak aramalarda yapılan bütün OGG'lerin ilgili birimlerini bir araya getirme, çeşitli kodların kullanımında OGG türü veya şehrine göre kıyaslamalar yapma imkânı olmuştur.

SB çalışmaları toplumsal algı ve görüşleri anlamaya yönelik olduğu için OGG'lerdeki alıntılar katılımcıların görüşlerini yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır. Buradaki alıntılar, yazarların, kurumların ya da "gerçek durumu" değil, doğrudan OGG katılımcıların görüşlerini yansıtmaktadır.

SB-2021 Tablo 7: SB-2021 kapsamında Gerçekleştirilen OGG'ler

ŞEHİRLER		T.C. Vatandaşları / Türk Toplumunu	Suriyeliler (GK)	Toplam OGG sayısı
		Kategoriler	Kategoriler	
Metropol Şehirler	İstanbul	* Esnaf/Çalışan (5) * İşsiz Genç/Yeni mezun (5) * Kadın (5)	* Esnaf/Çalışan (6) * Öğrenci (7) * Gazeteciler (8)	6
	Ankara	* Öğrenci (7)	* Öğrenci (9) * Kadın (8)	3
Sınır Şehirleri	Hatay	* Esnaf/Çalışan (6) * Öğrenci (6)	* Avukatlar (7) * Kadın (9)	4
	Gaziantep	* Çalışan (7) * Öğrenci(8) * STK Çalışanı (6)	* Kadın (7) * Esnaf/Çalışan (6) * Esnaf/Çalışan (7) * STK Çalışanı (10)	7
	Mardin	-	* Akademisyen (8) * Öğrenci (9)	2
	Şanlıurfa	-	*Öğrenci (13)	1
Toplam OGG		9	14	23

*Türk Toplumunu OGG Katılımcı Sayısı, Toplam: 55 (9 OGG, ortalama 6 katılımcı)

*Suriyeli OGG Katılımcı Sayısı, Toplam: 114 (14 OGG, ortalama 8 katılımcı)

OGG'lerde Yer Alan Toplam Kişi Sayısı: 169 Kişi (Ortalama: 7.3)

SB-2021 Araştırması, çoklu araştırma teknikleri kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmiştir:

- Ayrıntılı literatür taraması,
- Mevcut resmi ve diğer istatistiki verilerin taranması,
- İlgili hukuki metinlerin incelenmesi,
- SB-2017, SB-2019 ve SB-2020 verilerinin gözden geçirilerek anket formlarının hazırlanması/güncellenmesi
- SB kapsamlı anket çalışmasının uygulanması
- OGG'lerin gerçekleştirilmesi ve raporlanması
- Anket bulgularının SB-Akademik Danışma Kurulu ile paylaşılması ve gelen görüşlerin değerlendirilmesi

SB-2021 araştırmasının anket ve odak grup görüşmeleri 2021 yılının Aralık, 2022 yılının Ocak aylarında gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları, doğal olarak anılan tarihlerdeki durumu yansıtmaktadır.

SURİYELİLER BAROMETRESİ
2021

4

TÜRK
TOPLUMU (T.C.
VATANDAŞLARI)
ARAŞTIRMA
BULGULARI

III-SB-2021: TÜRK TOPLUMU (T.C. Vatandaşları)

III-A. SB-2021: TÜRK TOPLUMU (T.C. VATANDAŞLARI) ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE PROFİLİ

1. Anket Yapısı ve Profili

SB-2021 çerçevesinde gerçekleşen Suriyelilerle ilgili Türk toplumunun görüş ve algıları için yapılan anket uygulaması çalışması, NUTS-2 düzeyinde 26 il kent merkezinde 18+ yaş grubunda, sorulan soruları anlayacak ve cevap verecek yeterlilikteki kişiler üzerinde yapılmıştır. Her hanede sadece 1 kişiye anket uygulanmıştır. Anket uygulanacak bireylerin seçiminde basit rastgele örnekleme yönteminden yararlanılmış ve illerde anket uygulanacak bireylerin sayıları NUTS-2 düzeyindeki nüfusları dikkate alınarak hazırlanan kotaya göre belirlenmiştir. İllerde görüşme yapılacak hanelerin seçiminde il saha sorumluları rasgele yürüyüş kuralını uygulamış ve anket uygulamasında cinsiyet ve yaş grupları oranlarının temsiline azami ölçüde özen gösterilmiştir. Araştırma sonuçları yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek analizini de amaçladığı için örnekleme bunlara da dikkat edilmiştir. T.C. Vatandaşları araştırma örnekleme, TÜİK tarafından belirlenen Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) -*Nomenclature of Territorial Units for Statistics* (NUTS) Düzey2 (NUTS-2) esas alınarak 26 il üzerinden temsili esasa uygun biçimde oluşturulmuştur. AB ülkelerinin kullandığı İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) (Nomenclature of Territorial Units for Statistics-NUTS) Türkiye’nin Avrupa Birliğine uyum süreci doğrultusunda, 2002/4720 no’lu kanun gereğince yapılan çalışmalar neticesinde kabul edilmiştir. Bu bağlamda NUTS Türkiye’de yapılacak araştırmaların standardı ve güvenilirliği bakımından bir rehber niteliğindedir. Araştırmanın konusu ve hedefine göre 1, 2 ve 3 düzey olarak belirlenen NUTS’dan birisi tercih edilir. Bu nedenle SB çalışması için de evrensel güvenilirlik ve açıklayıcılık kuralları çerçevesinde 26 ili kapsayan NUTS-2 (İBBS-2, Düzey-2) kullanılmıştır.

SB-2021 Türk toplumu araştırması için toplam 2.253 geçerli anket uygulanmıştır. 26 ilin örnekleme, sadece uygulamanın gerçekleştiği il bazında değil, TÜİK tarafından belirlenen o il ile çevresi dikkate alınarak hesaplanmıştır. Araştırmada bölge, sosyo-ekonomik statü, cinsiyet ve yaş kotaları uygulanmıştır. Anket uygulaması CAPI - Bilgisayar Destekli Yüz Yüze Anket Yöntemi ile 10-25 Aralık 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın güven düzeyi %95 ve güven aralığı ise $\pm 2,06$ olarak gerçekleşmiştir.

SB-2021-Tablo 8: SB-2021 Türk Toplumunu İl Bazlı Örneklem

Sıra No.	İller	#	%	Sıra No.	İller	#	%
1	İstanbul	419	18,6	14	Gaziantep	67	3,0
2	Ankara	155	6,9	15	Kayseri	66	2,9
3	İzmir	124	5,5	16	Konya	65	2,9
4	Bursa	116	5,1	17	Tekirdağ	56	2,5
5	Kocaeli	111	4,9	18	Balıkesir	55	2,4
6	Adana	107	4,7	19	Mardin	52	2,3
7	Antalya	92	4,1	20	Van	50	2,2
8	Aydın	91	4,0	21	Malatya	47	2,1
9	Manisa	87	3,9	22	Kırıkkale	44	2,0
10	Hatay	84	3,7	23	Kastamonu	33	1,5
11	Şanlıurfa	83	3,7	24	Ağrı	32	1,4
12	Samsun	80	3,6	25	Zonguldak	31	1,4
13	Trabzon	76	3,4	26	Erzurum	30	1,3
Toplam						2253	100,0

Araştırmada ortaya çıkan bulguların daha anlamlı değerlendirmesi için anketin uygulandığı temsili grubun cinsiyet, yaş, sınırlı iller/ metropol iller¹⁵⁹ /diğerleri, eğitim, meslek, etnik köken, mezhep gibi farklı özellikleri de dikkate alınmış, gelen cevaplar çapraz tablolar ile ayrıca analiz edilmiştir.

159 SB-2017'e ilave olarak iller için yapılan kategorileştirmeye ("sınırlı iller/diğer iller") SB-2019'de İstanbul, İzmir ve Ankara'yı içine alan "metropol iller" kategorisi eklenmiştir.

SB-2021-Tablo 9: Araştırmaya Katılan Türk Toplumunun Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri / Katılımcı Profili (Toplam 2.253 kişi)

	#	%		#	%
Cinsiyet			Bölge		
Kadın	1115	49,5	Sınır iller	393	17,4
Erkek	1138	50,5	Metropol iller	698	30,9
			Metropol olmayan iller	1162	51,5
Yaş			Diğer iller*	1860	82,4
18-24 arası	366	16,2	Çalışma Durumu**		
25-34 arası	491	21,8	Özel sektör çalışanı	590	26,2
35-44 arası	541	24,0	Ev kadını/kız	488	21,7
45-54 arası	413	18,3	Esnaf	424	18,8
55-64 arası	265	11,8	Emekli	269	11,9
65 ve üzeri	177	7,9	Öğrenci	146	6,5
Öğrenim Durumu			İşsiz	136	6,0
Okuryazar değil	40	1,8	Kamu sektörü çalışanı	112	5,0
Okuryazar	37	1,6	Serbest meslek erbabı	54	2,4
İlkokul	528	23,4	İş insanı	27	1,2
Ortaokul/ilköğretim	416	18,5	Çiftçi	2	0,1
Lise veya dengi okul	779	34,6	Cevap yok	5	0,2
Üniversite/lisansüstü	453	20,1	TOPLAM	2.253	100,0

* "Diğer iller", metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

**Çalışma durumu: "Çiftçi" ve "Cevap yok" sayıca az olduğundan aşağıda verilen bazı tablolarda gösterilmemiştir.

Araştırmada çalışmanın yapıldığı 26 ilin 5'i (Adana, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Mardin) Suriye sınırına yakın bölgede bulunan ve nüfusları dikkate alındığında çok yüksek oranlarda Suriyeli barındıran illerdir. Ortak yaşamın çok daha belirgin gerçekleştiği bu illerdeki veriler, diğer bölgelerle karşılaştırılarak önemli ipuçlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. 3 il (İstanbul, Ankara, İzmir) "metropol iller" kategorisinde, 18 il ise "diğer iller" (metropol ve sınır bölgesinde olmayan iller) olarak Türkiye'nin farklı bölgelerinden temsile uygun şekilde seçilmiştir. Anket uygulamasında sınır illeri %17,4, metropoller %30,9, diğer iller ise %51,5 olarak yer almıştır.

SB-2021- Tablo 10: Örneklemin Coğrafi Dağılımı ve Oransal Büyüklükleri

Bölge	Sınır iller	Diğer iller			
		Metropol iller	Metropol (ve sınır bölgesinde) olmayan iller		
İller	Adana	Ankara	Ağrı	Kastamonu	Manisa
	Gaziantep	İstanbul	Antalya	Kayseri	Samsun
	Hatay	İzmir	Aydın	Kırıkkale	Tekirdağ
	Mardin		Balıkesir	Kocaeli	Trabzon
	Şanlıurfa		Bursa	Konya	Van
			Erzurum	Malatya	Zonguldak
Anket Sayısı 2.253	393	698	1.162		
Anket Oranı % 100	% 17,4	% 30,9	% 51,5		
	% 17,4		% 82,4		

2. Odak Grup Görüşmeleri

SB-2021 çerçevesinde T.C. vatandaşları ile 4 ilde toplam 9 OGG yapılmıştır. Bu OGG'lere katılan T.C. vatandaşı sayısı 55'tir. COVID-19 pandemisi nedeniyle,SB-2020'de de yapıldığı gibi, OGG'ler çevrimiçi olarak yapılmıştır. Böylelikle katılımcıların sağlıkları riske edilmediği gibi, salgın nedeniyle toplantılara katılım sayılarının düşük olması riskinin önüne geçilmiştir.

ŞEHİRLER		T.C. Vatandaşları / Türk Toplum OGG Grupları	Toplam OGG sayısı
		Kategoriler	
Metropol Şehirler	İstanbul	* Esnaf/Çalışan (5) * İşsiz Genç/Yeni mezun (5) * Kadın (5)	3
	Ankara	* Öğrenci (7)	1
Sınır Şehirleri	Hatay	* Esnaf/Çalışan (6) * Öğrenci (6)	2
	Gaziantep	* Çalışan (7) * Öğrenci (8) * STK Çalışanı (6)	3
	Ortalama OGG katılımcı sayısı 6'dır		

Mevcut SB-2021 çalışmasında, hem anketlerden hem de FGD'lerden elde edilen veriler ve bulgular birbiriyle bağlantılı olarak kullanılmıştır. Araştırmanın ampirik temelini anket bulguları sağlarken, FGD verileri çeşitli bulguların yorumlanmasında ve daha derin bir anlayışa ulaşılmasında etkili olmuştur.

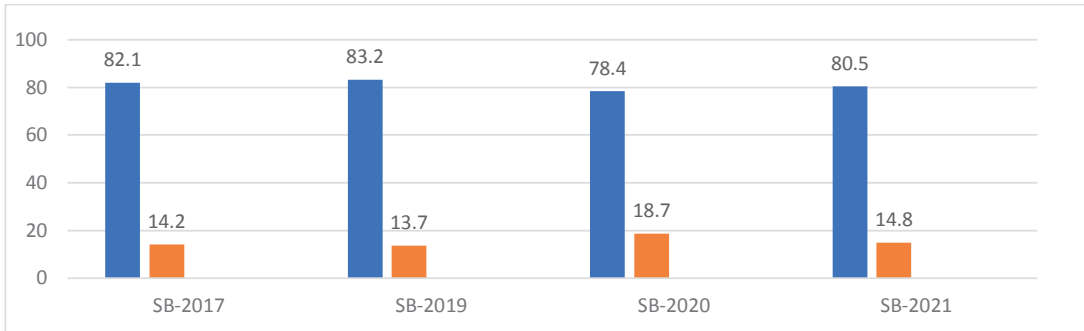
III-B. SB-2021- TÜRK TOPLUMU ARAŞTIRMA BULGULARI

1. Türk Toplumunun Suriyelilerle Mekânsal Yakınlık ve Farkındalığı

Kapsamlı tespit çalışması yapma, ardından da sosyal uyum konusunda bir kavramsal çerçeve sunma arayışı içinde olan SB araştırmalarında, Türk toplumuna ilk olarak Suriyeliler ile yaşam alanlarının fiziki bağlamda ne kadar paylaşıldığına yönelik bir soru yöneltilmiştir. Türkiye'deki Suriyelilerin % 1,36'sı dışındakilerin kampların dışında yaşadıkları, onların da çok büyük oranda kentsel alanlarda ikamet ettikleri bilinmektedir. Ancak bölgeler, kentler, ilçeler ve hatta mahalleler arasında çok ciddi yoğunluk farklılıkları olduğu için, çalışmaya "Yaşadığınız mahallede/semtte/bölgede Suriyeli var mı?" sorusu ile başlanmıştır. Bu soru hem bir "farkındalık" sorusu, hem de daha sonraki algılara yönelik cevaplarla, fiziki olarak birlikte yaşam arasındaki ilişkileri anlamak için özel bir önem taşımaktadır. Bu soruya dört SB çalışmasında da "evet, az var" ya da "evet çok var" cevabını verenlerin toplam oranı % 80 civarındadır. SB-2021'de bu konuda gelen cevap % 80,5 olarak belirlenmiştir. Bu oran, aslında % 90'ından fazlası kentsel alanlarda yaşayan Suriyelilerin Türk toplumu ile bir arada yaşadığının önemli bir göstergesidir. Suriyeliler ile mekânsal paylaşım, sadece sınır illerinde değil, büyük kentlerde de gözlenmektedir.

SB-2021-Tablo 11 (+Grafik): Yaşadığınız mahallede/semtte/bölgede Suriyeli var mı?

	2017		2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%	#	%
Evet	1715	82,1	1890*	83,2*	1772*	78,4*	*1814	*80,5
Hayır	297	14,2	311	13,7	422	18,7	333	14,8
Fikrim yok/cevap yok	77	3,7	70	3,1	65	2,9	106	4,7
Toplam	2089	100,0	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

*Evet cevabı "Evet, çok var" ile "Evet, az var" ifadelerinin birleştirilmesi ile elde edilmiştir.

Not: Geçmiş dönemde cevap "Yaşadığınız mahallede/semtte/bölgede Suriyeli var mı?" seçeneği, SB-2021'de "Yaşadığınız mahallede/semtte Suriyeli var mı?" şeklinde güncellenmiştir.

OGG Bulguları (SB-2021-T)

“Yaşadığınız mahallede/semtte/bölgede Suriyeli var mı? & Günlük hayatınızda Suriyelilerle nerede karşılaşıyorsunuz?” sorularına OGG’lerde verilen yanıtlara bakıldığında, önceki SB çalışmalarında da olduğu gibi Gaziantep, Hatay gibi sınır illerinde yaşayanların Suriyelilerle daha çok karşılaştıkları ve aynı/yakın yerlerde ikamet ettikleri görülmektedir. Sınır illerinde görüşülen katılımcıların birçoğu hem apartmanlarında Suriyeli olduğunu hem de sokaklarda Suriyelilerle çokça karşılaştıklarını belirtmiştir.

Ankara ve İstanbul’da yapılan OGG’lerde ise katılımcıların büyük bölümünün yaşadığı semtte hiç Suriyeli olmadığı veya tek tük karşılaştıkları belirtilmiştir. Öte yandan, mahallelerinde Suriyeli olmadığını ifade eden katılımcıların birçoğu toplu taşıma ve işyerlerinde zaman zaman Suriyelilerle karşılaştıklarını söylemiştir. Katılımcıların büyük bölümü günlük hayat akışında karşılaştıkları Suriyelilerin genelde sessiz-sakin ve kendi halinde olduklarını vurgulamış ve çok sıkı bir iletişim- etkileşim içinde olmadıklarını belirtmişlerdir.

2. Türk Toplumunu Suriyelileri Nasıl Tanımlıyor?

Farklı toplumsal gruplar arasında sosyal karşılaşma ve etkileşimin zeminini anlamak bakımından, toplumların birbirini nasıl tanımladığı önemlidir. Bu bağlamda SB çalışmalarının ilk içerik sorusu bir tanımlama sorusu olarak tasarlanmıştır. Türk toplumuna 10 farklı seçenek ile ülkedeki Suriyelileri nasıl tanımlayabilecekleri, bunun için en uygun ifadenin ne olacağı çoklu seçenek tanınarak sorulmaktadır. Türk toplumu nezdinde SB-2017’de en güçlü “tanımlama” seçeneği %57,8 ile “zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlar” iken, SB-2019’de bu tanımlamanın %35 ile dördüncü sıraya düştüğü, Suriyelileri tanımlamada tehdit algılarının, “ötekileştirme” ve yaygın endişeleri barındıran tanımlamaların öne çıktığı gözlenmiştir.¹⁶⁰ SB-2020 çalışmasında Türk toplumunda “mağdur” algısının yeniden ilk sıraya çıktığı gözlenmekte, ancak diğer endişe tasvir eden tanımlamaların da güçlü bir biçimde dile getirildiği gözlemlenmektedir. SB-2021’de ilk sıraya “ileride sorun açacak tehlikeli insanlardır” seçeneği % 40,7 destek alarak ilk sıraya çıkarken, ikinci sırada % 38 ile “bize yük olan insanlar”, üçüncü sırada ise % 37,5 ile “zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlar” tercihi yer almıştır. “Ülkelerini koruyamayan insanlardır” seçeneğinin de yine % 37,5 destek aldığı da vurgulanmalıdır.

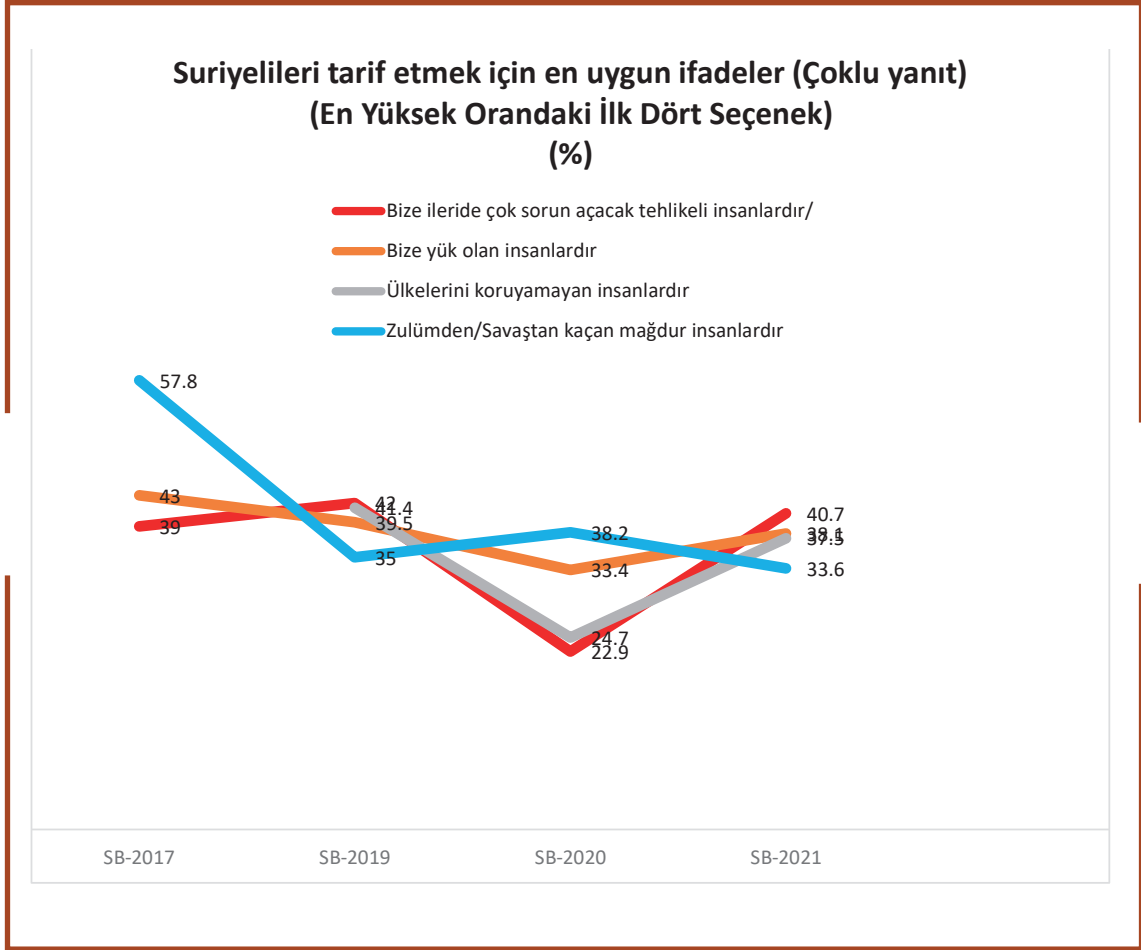
SB-2021- Tablo 12 (+Grafik): Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt)

Sıra No.		2017		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%	#	%
1	Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlardır/ *ileride ülkemizde sosyal ve ekonomik sorunlar yaratacak insanlardır	814	39,0	954	42,0	518	22,9	917	40,7
2	Bize yük olan insanlardır	899	43,0	896	39,5	755	33,4	859	38,1
3	Kendi ülkelerini korumayan insanlardır	-	-	940	41,4	559	24,7	846	37,5
4	Zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlardır	1208	57,8	794	35,0	863	38,2	758	33,6
5	Ülkemizde misafirlerdir	424	20,3	495	21,8	512	22,7	409	18,2
6	Ucuz iş gücü olarak sömürülen insanlardır	298	14,3	308	13,6	290	12,8	399	17,7
7	Bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlardır	376	18,0	448	19,7	206	9,1	373	16,6
8	Din kardeşlerimizdir	433	20,7	446	19,6	366	16,2	270	12,0
9	Dilenciler/sadece yardımlarla yaşayan insanlardır	509	24,4	343	15,1	257	11,4	216	9,6
10	Kendi halinde, zararsız insanlardır	306	14,6	158	7,0	165	7,3	197	8,7
11	Diğer	15	0,7	42	1,8	14	0,6	21	0,9
	Fikrim yok/cevap yok	32	1,5	20	0,9	33	1,5	27	1,2

*SB-2017, 2019 ve 2020’de “Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlardır” seçeneği, SB-2021’de “ileride ülkemizde sosyal ve ekonomik sorunlar yaratacak insanlardır” şeklinde güncellenmiştir.

160 Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014 araştırmasında soru tek seçenekli olarak sorulmuş ve ilk sıraya “Zulümden kaçan insanlardır” (% 41.1) alırken, “ülkemizdeki misafirlerdir” (% 20.8), “din kardeşlerimizdir” (% 12.1) bunu takip etmiştir. “Bize yük olan insanlardır” ise %20.1 destek almıştır.

Demografik gruplar bağlamında değerlendirildiğinde, SB-2021'de "zulümden/ savaştan kaçan mağdur insanlardır" yani "mazlum-mağdur" algısında kadınların, 65 yaş üzerindekiilerin, okula gitmemişlerin, sınır illerinde yaşayanların ve ev kadınlarının bu tanımlamayı daha belirgin biçimde benimsedikleri anlaşılmaktadır. "Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlardır"/ İleride ülkemizde sosyal ve ekonomik sorunlar yaratacak insanlardır" seçeneği ise en fazla kadınlarda, 25-34 yaş arası grupta, en üst seviyede eğitimlilerde, sınır illeri dışındaki bölgelerde ve emekliler arasında diğer gruplara göre daha yüksek oranda desteklenmektedir.

*SB-2017, 2019 ve 2020'de "Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlardır" seçeneği, SB-2021'de "İleride ülkemizde sosyal ve ekonomik sorunlar yaratacak insanlardır" şeklinde güncellenmiştir.

SB-2021-Tablo 13: Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt %)

	İleride ülkemizde sosyal ve ekonomik sorunlar yaratacak insanlardır	Bize yük olan insanlardır	Kendi ülkelerini korumayan insanlardır	Zulümden/ savaştan kaçan mağdur insanlardır	Ülkemizde misafirlerdir	Ucuz iş gücü olarak sömürülen insanlardır	Bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlardır	Din kardeşlerimizdir	Dilenciler/ sadece yardımlarla yaşayan insanlardır	Kendi halinde, zararsız insanlardır	Diğer	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet												
Kadın	42,2	38,9	38,1	34,2	19,0	17,3	16,6	10,0	10,3	9,4	0,6	1,6
Erkek	39,3	37,3	37,0	33,1	17,3	18,1	16,5	14,0	8,9	8,1	1,2	0,8
Yaş												
18-24 arası	35,2	35,5	40,2	30,9	17,5	15,8	18,6	13,4	12,3	10,1	0,3	1,4
25-34 arası	44,6	40,5	35,6	30,3	15,5	21,8	15,5	8,6	10,6	9,4	0,8	0,6
35-44 arası	40,1	37,3	39,7	32,9	17,0	17,9	14,0	11,5	8,1	7,2	1,1	1,7
45-54 arası	43,3	37,5	37,8	35,4	19,6	14,0	21,8	11,9	8,7	8,5	0,7	1,0
55-64 arası	37,4	39,2	35,5	37,0	22,6	17,4	13,6	14,0	8,3	8,7	1,9	0,8
65 ve üzeri	41,8	39,0	33,3	41,8	20,3	18,6	15,3	17,5	9,6	9,6	1,1	2,3
Öğrenim Durumu												
Okuryazar değil/ okuryazar	29,9	31,2	15,6	58,4	32,5	10,4	5,2	18,2	5,2	18,2	2,6	5,2
İlkokul	34,7	36,9	34,3	36,6	23,7	13,8	15,3	12,1	7,8	10,8	0,4	2,3
Ortaokul/ilköğretim	43,0	38,9	45,0	31,0	14,2	15,9	18,5	10,3	10,6	7,2	0,7	1,0
Lise veya dengi okul	39,9	38,5	39,3	31,8	15,7	16,6	17,8	12,5	10,9	8,1	1,0	0,8
Üniversite/lisansüstü	48,8	39,3	35,3	31,6	17,2	27,2	15,9	11,5	9,3	7,3	1,3	0,2
Bölge												
Sınır iller	39,2	44,0	30,3	38,2	27,5	9,2	9,4	3,1	1,0	14,8	0,5	3,1
Diğer iller*	41,0	36,9	39,1	32,7	16,2	19,5	18,1	13,9	11,4	7,5	1,0	0,8
Metropol iller	41,0	34,5	39,3	32,7	14,0	22,3	20,9	11,2	8,5	7,7	1,1	0,4
Metropol olmayan iller	41,0	38,3	39,0	32,7	17,5	17,8	16,4	15,5	13,2	7,3	0,9	1,0
Çalışma Durumu												
Özel sektör çalışanı	42,9	38,6	41,9	27,3	15,8	20,0	19,8	9,5	11,4	8,5	0,8	0,5
Ev kadını/kız	34,8	40,8	31,8	42,4	23,0	11,7	12,7	11,3	6,6	10,7	0,6	2,7
Esnaf	39,9	35,8	42,7	34,9	13,2	14,4	18,4	13,7	8,3	9,0	0,7	1,4
Emekli	48,0	37,2	36,1	33,5	18,6	19,3	18,6	14,9	6,7	7,1	2,2	0,7
Öğrenci	43,2	35,6	44,5	26,7	15,8	15,1	17,8	8,9	15,1	7,5	-	1,4
İşsiz	36,8	40,4	27,2	30,9	19,9	25,0	11,0	9,6	14,0	9,6	0,7	0,7
Kamu sektörü çalışanı	42,9	30,4	33,0	37,5	25,0	22,3	13,4	19,6	9,8	8,9	0,9	-
Serbest meslek erbabı	44,4	42,6	33,3	29,6	18,5	40,7	18,5	11,1	14,8	1,9	3,7	-
İş insanı**	29,6	40,7	29,6	37,0	25,9	18,5	-	18,5	11,1	11,1	-	-
Genel	40,7	38,1	37,5	33,6	18,2	17,7	16,6	12,0	9,6	8,7	0,9	1,2

SB-2017, 2019, 2020 ve 2021 çalışmalarına birlikte bakıldığında, toplumdaki vicdan ve dayanışma duygusu ile rahatsızlıkların ve endişelerin dile getirildiği tavrın birlikte ortaya çıktığı gözlenmektedir. Ancak SB-2021 verileri, ilk kez dört tanımlama içinde ilk üçünün endişe ve olumsuzluk içerdiğini, "zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlar" seçeneğinin en alt seviyeye (% 33,6) inerek dördüncü sırada yer aldığını göstermektedir.

SB-2021-Tablo 14: Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler (Çoklu yanıt %) / Yaşadığınız mahallede/semte bölgede Suriyeli var mı?

Sıra No.	Suriyelileri tarif etmek için aşağıdaki ifadelerden en uygun gördüğünüzü lütfen belirtiniz (Çoklu yanıt)	Yaşadığınız mahallede/semte Suriyeli var mı? (%)				
		Evett, çok var	Evett, az var	Hayır, yok	Fikrim yok/cevap yok	Genel
1	İleride ülkemizde sosyal ve ekonomik sorunlar yaratacak insanlardır	42,6	40,3	35,4	41,5	40,7
2	Bize yük olan insanlardır	41,4	34,7	38,7	29,2	38,1
3	Kendi ülkelerini korumayan insanlardır	39,9	36,8	30,3	42,5	37,5
4	Zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlardır	30,9	36,7	34,8	34,0	33,6
5	Ülkemizde misafirlerdir	15,4	19,9	21,9	20,8	18,2
6	Ucuz iş gücü olarak sömürülen insanlardır	16,3	19,5	20,7	8,5	17,7
7	Bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlardır	16,6	17,9	16,5	5,7	16,6
8	Din kardeşlerimizdir	9,9	13,1	13,8	18,9	12,0
9	Dilenciler/sadece yardımlarla yaşayan insanlardır	8,5	10,3	11,4	9,4	9,6
10	Kendi halinde, zararsız insanlardır	7,6	10,6	8,1	7,5	8,7
11	Diğer	0,7	1,2	1,5	-	0,9
	Fikrim yok/cevap yok	0,8	1,3	1,2	4,7	1,2

Suriyelileri tanımlamakla ilgili önermelere, yaşadıkları bölgede Suriyelilerin olup olmadığına dair soru ile birlikte bakıldığında, hem sıralama hem de oransal olarak bazı trendleri takip etme imkanı ortaya çıkmaktadır. Buna göre SB-2020 ile de benzerlik gösterecek şekilde yakınlarında Suriyeli olmadığını ifade edenlerin Suriyelileri "Zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlar" şeklinde tanımlamasının daha güçlü olduğunu, ama "bize yük olan insanlar", kendi ülkelerini koruyamayanlar" ya da "bize ileride çok sorun açacak" değerlendirmesi yapanların, Suriyeli nüfus ile birlikte yaşayanlarda daha baskın olması dikkat çekmektedir. Bu durum merhamet duygusunun birlikte yaşamayanlarda daha fazla, olumsuz algıların ise daha çok Suriyelilerle birlikte yaşayanlarda olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda uyum çalışmalarında sıklıkla duyulan "*tanırsan seversin*" yaklaşımının her zaman olumlu etkiler yaratmadığı, bazen tanınmanın ayrışmayı daha da güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Ancak SB-2021'de SB-2020'den farklı olarak "mazlum-mağdur" seçeneğinin, Suriyelilerin az bulunduğu bölgelerde de desteklenmesinde aşınma olduğu gözlenmektedir.

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Suriyelilere yönelik algıları ölçebilmek için OGG'lerde de katılımcılara "Suriyeli" denince akıllarına ilk ne geldiği, başka bir ifadeyle, Suriyelileri tarif etmek için hangi kavramları kullandıkları sorulmuştur.

Sınır illerinde, önceki SB çalışmalarında da olduğu gibi, çoğunlukla "keyiflerine düşkün", "ucuz işgücü", "nankör", "eğitimsiz" gibi daha ziyade negatif kavramların Suriyelilerin tanımlamasında kullanıldığı gözlenmektedir.

- *"Ülkemin insanı daha az değer görüyor onlardan. Suriyelilere sağlanan desteğin bize de sağlanması gerekiyor.. (Profil?)*
- *"Keyiflerine düşkünler, yetecek kadar kazanıyor gerisini harcıyorlar. Geleceğini düşünmüyorlar"* (Hatay-TR-Öğrenci)

Bununla birlikte, yine sınır illerinde birkaç katılımcının (özellikle de STK çalışanları görüşmelerinde öne çıkan) Suriyelilerin mağduriyetini vurgulayan, "arada kalmışlık", "aidiyet yoksunluğu" ve "çekingen insanlar" gibi ifadelerine de rastlanmıştır. Ankara ve İstanbul'da yapılan görüşmelerde ise, daha önceki SB çalışmalarında olduğu gibi, Suriyelilere yönelik "savaş mağduru" çerçevesinde ifadelerin ağırlıkta yer aldığı görülmektedir. Örneğin, "dezavantajlı", "günah keçisi", "kimsesizler", "öteki", gibi tanımlamalar sıklıkla yapılmıştır.

- *"Zorunlu göçe maruz kalan kitle, Türkiye'de ötekileştirilen sınıf. Nedeni de kendi ülkelerinde yaşadıkları olaylar"* (İstanbul-TR-Çalışan)
- *"Öteki ve misafir. Bizden olmayan, yabancı, kendi içimize dahil edemediğimiz bir olgu olarak geliyor"* (İstanbul-TR-Yeni mezun)

Türk toplumunun Suriyelileri tanımlama biçimi bakımından OGG'lerde anket sonuçlarına benzer yanıtların ortaya çıktığı görülmektedir. Sınır illerinin katılımcıları, yani Suriyelilerle günlük hayatın içinde daha fazla etkileşim içinde olan kişiler Suriyelileri tanımlarken daha tepkili, eleştirel ve negatif ifadeler kullanırken, metropol illerden katılan ve Suriyelilerle daha az karşılaşan kişilerin daha merhametli bir yaklaşımda buldukları görülmektedir.

3. Türk Toplumunun Suriyelilere Uygun Gördüğü Tanımlamalar / Etiketler

Suriyelileri tanımlamada Türk toplumunun ortaya koyduğu kalıplara bakıldığında, ciddi mesafe ve önyargının SB-2017, SB-2019 ve SB-2020'dekinden daha da güçlü bir biçimde devam ettiği anlaşılmaktadır. Araştırma, Türk toplumunun Suriyelileri olumlu sıfatlarla tanımlamaktan kaçındığını, olumsuz nitelikleri daha güçlü bir biçimde Suriyeliler için uygun gördüğünü ortaya koymaktadır. SB-2021'de en güçlü tanımlamalar içinde "güvenilmez" sıfatına % 52,7 oranıyla gelirken, olumlu sıfatlar arasında en güçlü olarak % 24,9 ile "çalışkan" yer almaktadır.

SB-2021-Tablo 15: Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadarı uygundur? (Puan)

Sıra No.		Hiçbirine uygun değil	Çok azına uygun	Uygun değil	Yarisına uygun, yarisına değil	Çoğunluğuna uygun	Tamamına uygun	Uygun	Fikrim yok/ cevap yok
1	Çalışkan	33,0	17,0	50,0	20,0	19,7	5,2	24,9	5,1
2	Kibar	45,1	21,7	66,8	19,0	6,4	1,4	7,8	6,4
3	Güvenilir	47,7	19,3	67,0	17,8	4,7	1,3	6,0	9,2
4	İyi	32,0	18,7	50,7	29,2	9,7	1,6	11,3	8,8
5	Tembel	12,6	12,6	25,2	21,5	27,3	19,8	47,1	6,2
6	Kaba	8,8	10,9	19,7	21,1	28,1	23,5	51,6	7,6
7	Güvenilmez	7,9	7,6	15,5	22,4	29,0	23,7	52,7	9,4
8	Kötü	8,2	10,6	18,8	30,8	21,9	17,1	39,0	11,4

SB serisi itibarı ile bakıldığında, olumsuz sıfatların tercih edilmesinde SB-2017'den SB-2019'a ciddi bir sıçrama, SB-2020'de, muhtemelen pandeminin de etkisi ile nispi bir yumuşamanın yaşandığı, ama SB-2021'de olumsuzluk vurgusunun yeniden yükselişe geçtiği gözlenmektedir. Ancak Türk toplumunun Suriyelilere yönelik olumlu sıfatlara verdiği değer de en fazla "çalışkan" olmak üzere bütün nitelermelerde (iyi, kibar, güvenilir gibi) istikrarlı bir biçimde arttığı gözlenmektedir.

SB-2021-Tablo 16: Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyeliler için ne kadar uygundur? (Puan)

Sıra No.		2017	2019	2020	2021
1	Güvenilmez	2,9	3,3	3,2	3,3
2	Kaba	2,8	3,3	3,1	3,2
3	Tembel	2,8	3,3	3,0	3,1
4	Kötü	2,7	3,1	3,0	2,9
Ortalama puan		2,3	2,5	2,5	2,5
5	Çalışkan	2,0	2,0	2,1	2,3
6	İyi	1,9	1,7	1,9	2,0
7	Kibar	1,7	1,7	1,7	1,8
8	Güvenilir	1,7	1,6	1,6	1,7
		0-2,99	3,0-5,0		
<p>Not: SB-2017, 2019, 2020 çalışmalarında yer alan "Pasaklı/pis", "Mesafeli", "Cana yakın", "Temiz" sıfatları SB-2021'de çıkarılmış, 4 olumlu 4 olumsuz sıfat değerlendirmeye alınmıştır.</p>					

Suriyeliler konusunda Türk toplumunun algısına cinsiyet, yaş, eğitim, çalışma durumu vb. özellikler itibarı ile bakıldığında genelde çok yakın sonuçlara ulaşıldığı, anlamlı farklılıklar olmadığı gözlenmektedir.

SB-2021-Tablo 17: Aşağıdaki özellikler ülkemizdeki Suriyelilerin ne kadarı için uygundur? (Puan)

	Güvenilmez	Kaba	Tembel	Kötü	Çalışkan	İyi	Kibar	Güvenilir	Ortalama puan
Cinsiyet									
Kadın	3,2	3,2	3,1	2,8	2,3	2,0	1,7	1,6	2,5
Erkek	3,3	3,3	3,1	3,1	2,4	2,1	1,8	1,7	2,6
Yaş									
18-24 arası	3,3	3,3	3,1	3,1	2,4	2,1	1,8	1,6	2,6
25-34 arası	3,3	3,2	3,1	3,0	2,4	2,0	1,8	1,7	2,6
35-44 arası	3,3	3,3	3,2	3,0	2,3	2,0	1,7	1,6	2,6
45-54 arası	3,3	3,3	3,2	2,9	2,2	2,1	1,8	1,7	2,5
55-64 arası	3,2	3,2	3,0	2,9	2,3	2,0	1,8	1,7	2,5
65 ve üzeri	2,9	3,1	2,9	2,7	2,2	1,9	1,7	1,6	2,4
Öğrenim Durumu									
Okuryazar değil/ okuryazar	2,8	2,8	2,6	2,6	2,7	2,3	2,2	2,0	2,5
İlkokul	3,1	3,2	2,9	2,8	2,4	2,1	1,8	1,7	2,5
Ortaokul/İlköğretim	3,4	3,3	3,2	3,1	2,3	2,0	1,8	1,6	2,6
Lise veya dengi okul	3,3	3,3	3,2	3,0	2,3	2,0	1,7	1,6	2,6
Üniversite/lisansüstü	3,2	3,2	3,2	3,0	2,2	2,0	1,7	1,7	2,5
Bölge									
Sınır iller	3,1	3,1	3,0	2,9	2,6	2,1	2,0	1,8	2,6
Diğer iller*	3,3	3,3	3,1	3,0	2,3	2,0	1,7	1,6	2,5
<i>Metropol iller</i>	3,3	3,3	3,2	2,9	2,3	2,1	1,7	1,7	2,6
<i>Metropol olmayan iller</i>	3,3	3,2	3,1	3,0	2,2	2,0	1,7	1,6	2,5
Çalışma Durumu									
Özel sektör çalışanı	3,4	3,4	3,3	3,2	2,3	2,0	1,7	1,6	2,6
Ev kadını/kız	3,0	3,0	2,9	2,5	2,4	2,0	1,8	1,7	2,4
Esnaf	3,3	3,3	3,1	3,0	2,4	2,0	1,8	1,7	2,6
Emekli	3,2	3,3	3,1	2,9	2,3	2,0	1,7	1,6	2,5
Öğrenci	3,4	3,3	3,2	3,1	2,2	2,0	1,8	1,7	2,6
İşsiz	3,5	3,4	3,1	3,2	2,4	2,2	1,9	1,7	2,7
Kamu sektörü çalışanı	3,3	3,2	3,2	2,9	2,2	2,1	2,0	1,8	2,6
Serbest meslek erbabı	3,0	2,9	3,0	2,8	2,1	2,1	1,7	1,6	2,4
İş insanı**	3,2	3,4	2,9	3,0	2,5	2,1	1,9	1,9	2,6
Genel	3,3	3,2	3,1	2,9	2,3	2,0	1,8	1,7	2,5

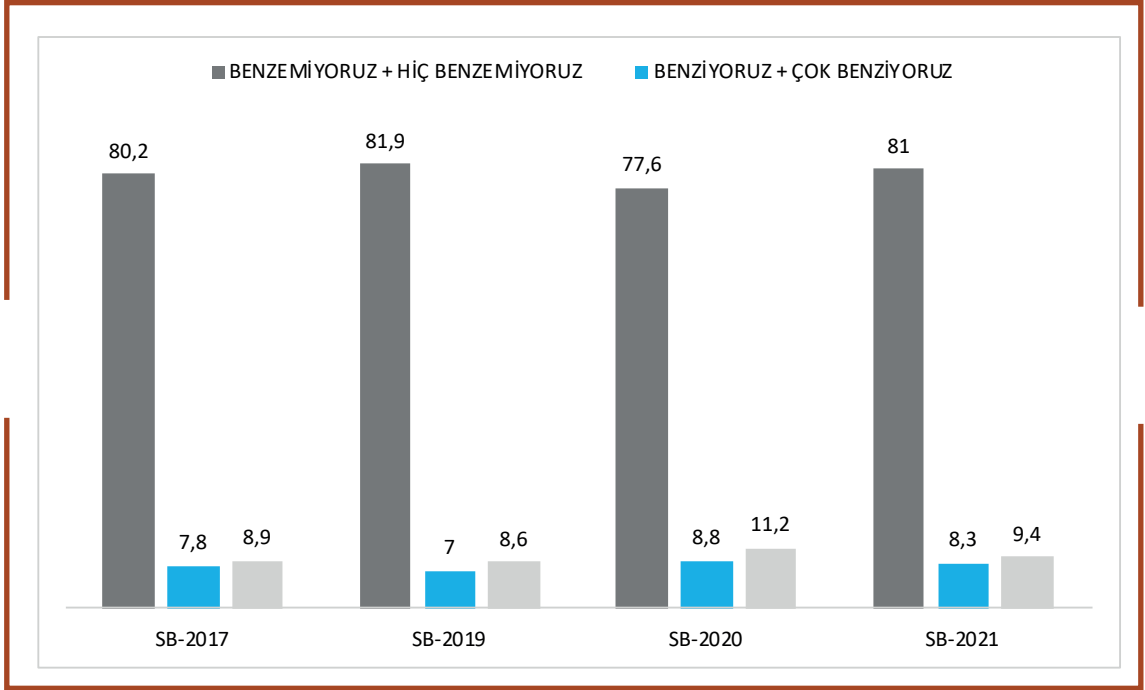
4. Kültürel Benzerlik Algısı

Kitlesel insani hareketliliklerin hem başlangıç döneminde hem de birlikte yaşam süreçlerinde, sonradan gelenler (göçmen ya da mülteci) ile yerel (ev sahibi) toplum arasındaki kültürel yakınlığın oynadığı rol, göç literatürünün önemli konularından birisidir. Suriye ile Türkiye arasında tarihi ortak geçmişe, 911 km sınır komşuluğuna, büyük ölçüde benzer dini ve mezhepsel özelliklere rağmen, SB çalışmaları, Türk toplumunun Suriyeliler ile arasına ciddi bir kültürel mesafe koyduğunu göstermektedir. Her ne kadar siyaset dilinde “Ensar”, “din kardeşliği”, “komşuluk”, “mezhepsel benzerlik”, “ortak geçmiş” vs. vurguları olsa da toplumda bunun karşılığının oldukça sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. “Türkiye’deki Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?” sorusuna “hiç benzemiyorlar” ve “benzemiyorlar” şeklinde cevap verenlerin SB-2021’de toplamı % 81 gibi oldukça yüksek bir seviyede gerçekleşmektedir. “Benziyorlar” ve “çok benziyorlar” seçeneklerine gelen destek sadece % 8,3’tür.¹⁶¹ “Kültürel olarak hiç benzemiyorlar” ve “benzemiyorlar” diyenlerin toplam oranı SB-2017’de % 80,2, SB-2019’da % 81,9, SB-2020’de % 77,6 iken bu oran SB-2021’de % 81’e çıkmıştır. Suriyeliler ile kültürel benzerliğe sahibiz diyenlerin oranı üç çalışmada da en fazla % 8,8 oranında çıkmaktadır.

SB-2021-Tablo 18 (+Grafik): Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz? (SB-2017/SB-2019/SB-2020)

	2017		2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%	#	%
Hiç benzemiyorlar	853	40,8	1147	50,5	1177	52,1	1219	54,1
Benzemiyorlar	823	39,4	712	31,4	575	25,5	607	26,9
Ne benziyor, ne benzemiyorlar	185	8,9	196	8,6	253	11,2	211	9,4
Benziyorlar	152	7,3	153	6,7	192	8,5	179	8,0
Çok benziyorlar	10	0,5	7	0,3	7	0,3	7	0,3
Fikrim yok/cevap yok	66	3,1	56	2,5	55	2,4	30	1,3
Toplam	2089	100,0	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

161 2014’de yapılan “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” araştırmasında “Suriyeliler ile kültürel olarak aynı olduğumuza düşünüyorum” önermesine % 45.3 “katılmıyorum”, % 25.3 ise “kesinlikle katılmıyorum” (toplamda % 70.6) cevabı verilmiş, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” diyenlerin toplam oranı % 17.2 olarak gerçekleşmişti. Çapraz: (Katılmayanlar) Sınır Bölgesi: % 75,6 / Diğer iller: % 69,6. Bkz. S.139.

SB-2021’de “Kültürel benzerlik” önermesine demografik ve sosyo-ekonomik kategoriler çerçevesinde bakıldığında, en çarpıcı ayrışmanın kadınlar ile erkekler arasında gerçekleştiğini görmekteyiz. Kadınların % 85,2’si, erkeklerin ise % 77’si “benzemiyoruz” görüşündedir. Ancak bu soru için asıl şaşırtıcı sonuç, “sınır illeri”nde yaşayan T.C. vatandaşları ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Suriye ile sınırı olan ya da sınır bölgesine bağlantılı illerden oluşan bu grup, aslında Suriyeliler ile dil, din, etnik köken, gelenek, kültür vb. konularda oldukça yakın özelliklere sahiptir. Buna rağmen, SB-2020’de Türkiye ortalamasında “kültürel olarak Suriyelilere benzemiyoruz” diyenlerin oranı % 77,6 iken, sınır illerinde bu oran % 83,4 olarak tespit edilmişti. SB-2021’de ise ortalama % 81 iken, sınır illerindeki oran % 79,6 olarak tespit edilmiştir. Bu şaşırtıcı durum daha önce yapılan Şanlıurfa Barometresi çalışmasında da gözlenmiştir.¹⁶² Türkiye ortalaması ile sınır illeri arasında birbirine oldukça yakın değerlere ulaşılması aslında başlı başına şaşırtıcıdır. Ancak zaman zaman sınır bölgesindekilerin Türkiye ortalamasının bile üzerinde “benzemiyoruz” görüşünde olmaları, göç ve uyum politikalarının, tasavvur edilen kültürel benzerlik üzerinden yapılmasının her zaman istenilen sonuçların alınmasına yetmediği anlaşılmaktadır. Ancak kültürel yakınlık, akrabalık, dindaşlık, ırkdaşlık vb. söylemlerin, kitlesel insani hareketlerde başlangıç aşamasında önemli ve olumlu bir rol oynadığı bilinmektedir. “Zor durumda olan kardeşlere destek” kendini hissettirmektedir. Ancak sonradan gelenlerin kalış süreleri uzadıkça ve yerel toplumu tedirgin edecek sayısal büyüklüklere ulaşıncaya, kültürel benzerlik algısı da katkısı da azalmaktadır.

SB-2021-Tablo 19: Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne ölçüde benzediklerini düşünüyorsunuz? (%)

	Hiç benzemiyorlar	Benzemiyorlar	Benzemiyor	Ne benziyor, ne benzemiyorlar	Benziyorlar	Çok benziyorlar	Benziyor	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	54,5	30,7	85,2	7,9	4,8	0,3	5,1	1,8
Erkek	53,7	23,3	77,0	10,8	11,0	0,4	11,4	0,8
Yaş								
18-24 arası	54,6	27,6	82,2	12,8	4,6	-	4,6	0,4
25-34 arası	57,2	28,1	85,3	7,3	5,9	0,4	6,3	1,1
35-44 arası	55,6	28,9	84,5	7,9	6,8	-	6,8	0,8
45-54 arası	50,8	27,6	78,4	10,7	8,5	1,0	9,5	1,4
55-64 arası	54,0	22,6	76,6	6,4	14,0	0,4	14,4	2,6
65 ve üzeri	47,4	21,5	68,9	13,6	13,6	-	13,6	3,9
Öğrenim Durumu								
Okuryazar değil/okuryazar	39,0	31,2	70,2	11,7	14,3	-	14,3	3,8
İlkokul	54,5	24,2	78,7	8,7	9,1	0,6	9,7	2,9
Ortaokul/ilköğretim	56,5	27,9	84,4	9,6	4,8	0,5	5,3	0,7
Lise veya dengi okul	53,5	29,4	82,9	8,9	7,7	0,1	7,8	0,4
Üniversite/lisansüstü	55,0	24,3	79,3	10,4	8,8	0,2	9,0	1,3
Bölge								
Sınır iller	59,5	20,1	79,6	11,7	7,6	-	7,6	1,1
Diğer iller*	53,0	28,4	81,4	8,9	8,0	0,4	8,4	1,3
Metropol iller	54,7	25,2	79,9	9,8	8,8	0,4	9,2	1,1
Metropol olmayan iller	51,9	30,3	82,2	8,4	7,6	0,3	7,9	1,5
Çalışma Durumu								
Özel sektör çalışanı	57,1	28,3	85,4	9,5	4,6	-	4,6	0,5
Ev kadını/kız	52,5	29,9	82,4	8,8	5,7	0,2	5,9	2,9
Esnaf	56,1	22,9	79,0	9,7	9,9	0,7	10,6	0,7
Emekli	50,6	22,3	72,9	10,4	13,8	0,7	14,5	2,2
Öğrenci	52,1	31,5	83,6	12,3	4,1	-	4,1	-
İşsiz	56,6	27,2	83,8	7,4	8,1	-	8,1	0,7
Kamu sektörü çalışanı	46,4	25,9	72,3	10,7	14,3	0,9	15,2	1,8
Serbest meslek erbabı	53,7	33,3	87,0	3,7	9,3	-	9,3	-
İş insanı	55,6	22,2	77,8	-	22,2	-	22,2	-
Genel	54,1	26,9	81,0	9,4	8,0	0,3	8,3	1,3

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

Kültürel benzerlik kadar, kültürel çeşitliliğe katkı da önemli bir tartışma alanıdır. TC. vatandaşlarının “Suriyelilerle kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir” önermesine katılmayanların oranı SB-2020’de % 87,5, SB-2021’de ise % 88,2 olarak tespit edilmiştir. Kültürel benzerliğe inananların oranı dört araştırmada % 8,2 ile % 4,3 arasında değişmektedir. Bu oranlar, toplumsal, ekonomik ve siyasal eğilimlerin hemen hepsinin benzer görüşte olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Türk toplumunun Suriyelilerin Türkiye’deki kültüre katkıları olacağına dair neredeyse hiçbir umutları olmadığı anlaşılmaktadır.

SB-2021-Tablo 20: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%):

“Suriyelilerle kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir”

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyor, ne katılmıyorum	Katılıyorum	Çok katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/ cevap yok
SB-2017	52,8	31,8	84,6	7,7	5,7	0,5	8,2	1,5
SB-2019	79,3	11,1	90,4	3,3	3,7	0,6	4,3	2,0
SB-2020	68,1	19,4	87,5	5,8	4,8	0,5	5,3	1,4
SB-2021	62,0	26,2	88,2	5,0	3,9	0,6	4,5	2,3

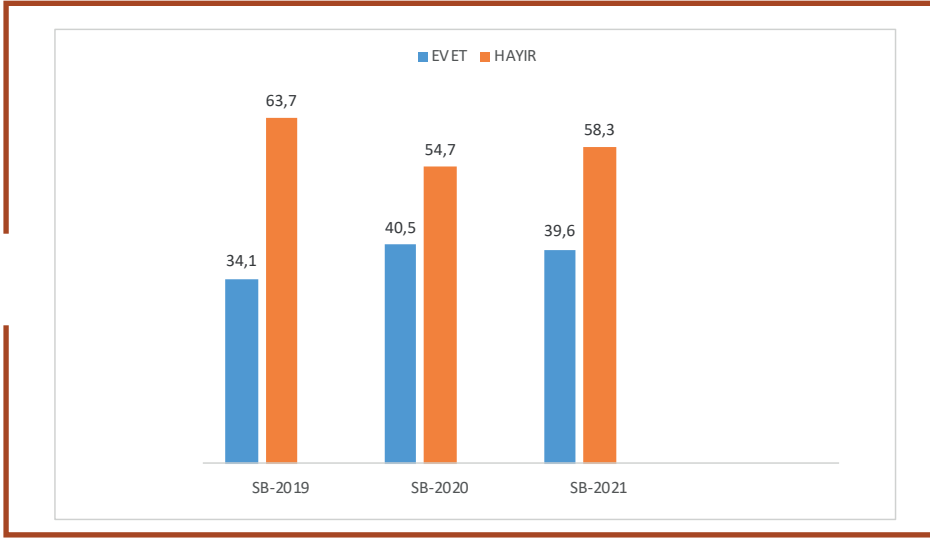
5. Suriyelilere Destek

29 Nisan 2011 sonrasında Türkiye'ye gelmek zorunda kalan Suriyeliler konusunda toplumsal dayanışma ve aktif destek konusunda Türk toplumunun olağanüstü bir rol oynadığı açıktır. Türk kamu kurumlarının, ulusal ya da uluslararası sivil toplum örgütlerinin, uluslararası kurumların Suriyelilere yönelik destek hizmetlerinden bağımsız bir biçimde, özellikle de Suriyelilerin kamplar dışında, kentsel alanlarda yaşamalarıyla birlikte, bu dayanışma daha görünür hale gelmiştir. Bu nedenle Suriyelilere yönelik tavrın hem niteliği hem de değişim sürecini anlamak için dayanışmanın daha somut bir alanı olan "ayni ya da nakdi yardım" eylemi önem taşımaktadır. "Bugüne kadar hiç Suriyelilere (dilencilere para verme dışında) ayni veya nakdi yardım yaptınız mı?" sorusuna SB-2019'da %34,1 oranında evet yanıtı gelirken, SB-2020'de bu oran daha da yükselerek % 40,5'e ulaşmış, SB-2021'de ise çok az bir azalış ile % 39,6 "evet" yanıtı alınmıştır.¹⁶³ Suriyelilere ayni ya da nakdi destek verenler konusuna demografik özellikler itibarı ile bakıldığında, çok ciddi ve anlamlı ayrımlar olmadığı gözlenmektedir. Burada belki de dikkat çeken en önemli husus, SB-2020'de genel ortalamanın altında bir destek verdiğini söyleyen sınır bölgesinde yaşayan halkın, SB-2021'de Türkiye ortalaması olan % 39,6'dan oldukça yüksek seviyede % 44,3 ile destek verdiğini ifade etmesidir.

SB-2021-Tablo 21 (+Grafik): Bu güne kadar hiç Suriyelilere (dilencilere para verme dışında) ayni veya nakdi yardım yaptınız mı?

	2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%
Evet, yaptım	774	34,1	914	40,5	893	39,6
Hayır, yapmadım	1446	63,7	1237	54,7	1313	58,3
Bilmiyorum/hatırlamıyorum/cevap yok	51	2,2	108	4,8	47	2,1
Toplam	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

163 2014 "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" çalışmasında bu soru "Suriyeli Sığınmacıların kendisine ya da sığınmacılara ulaştırılmak üzere herhangi bir kurum/kuruluşa bir şekilde ayni veya nakdi bağışta, yardımda buldunuz mu?" sorusuna "evet" diyenlerin oranı % 30 civarında çıkmıştır. s.129.

SB-2021-Tablo 22: Bu güne kadar hiç Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı? (%)

	Evet, yaptım	Hayır, yapmadım	Bilmiyorum/hatırlamıyorum/cevap yok
Cinsiyet			
Kadın	34,9	62,9	2,2
Erkek	44,3	53,7	2,0
Yaş			
18-24 arası	35,5	62,0	2,5
25-34 arası	36,5	60,9	2,6
35-44 arası	41,6	56,9	1,5
45-54 arası	44,3	53,0	2,7
55-64 arası	40,8	57,7	1,5
65 ve üzeri	38,4	60,5	1,1
Öğrenim Durumu			
Okuryazar değil/okuryazar	40,3	58,4	1,3
İlkokul	43,4	54,7	1,9
Ortaokul/ilköğretim	36,1	62,3	1,6
Lise veya dengi okul	38,3	59,2	2,5
Üniversite/lisansüstü	40,8	57,2	2,0
Bölge			
Sınır iller	44,3	54,5	1,2
Diğer iller*	38,7	59,1	2,2
Metropol iller	40,8	56,7	2,5
Metropol olmayan iller	37,3	60,5	2,2

Çalışma Durumu			
Özel sektör çalışanı	35,1	63,1	1,8
Ev kadını/kız	34,2	63,5	2,3
Esnaf	52,4	46,0	1,6
Emekli	41,6	57,2	1,2
Öğrenci	31,5	65,1	3,4
İşsiz	33,8	64,0	2,2
Kamu sektörü çalışanı	47,3	48,2	4,5
Serbest meslek erbabı	38,9	57,4	3,7
İş insanı**	59,3	40,7	-
Genel	39,6	58,3	2,1

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 27 kişiye ait sonuçlardır.

Not: Çalışma durumu: "Çiftçi" ve "Cevap yok" sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir.

Suriyelilere ayni-nakdi yardım konusunda ilk yıllarda olağanüstü gayretli olan Türk toplumunda, Suriyelilerin kalıcı olma emareleri göstermeleri ve kendi ihtiyaçlarını çalışarak karşılamasıyla birlikte yardım yapma motivasyonlarında bir azalma olduğu gözlenmekteydi. Ancak pandeminin de etkisi ile bu desteğin yeniden arttığı anlaşılmaktadır. Suriyelilere yardım yaptığını ifade edenlere (ki bu sayı 893'tür) son bir yılda ne ölçüde yardım yaptıkları sorusu yöneltilmiştir. Son iki yıl, Suriyelileri daha ağır ekonomik sorunlarla mücadele etmek zorunda bırakan pandemi dönemine denk geldiği için, bu soru aynı zamanda "pandemi döneminde dayanışmanın ölçülmesi" olarak da değerlendirilmiştir. "Son 1 yılda Suriyelilere ayni veya nakdi yardım yaptınız mı?" sorusuna gelen yanıtlarda, Türk toplumunun Suriyelilere ayni ya da nakdi desteğinin SB-2020'de % 79,7, SB-2021'de ise % 79 olduğu gözlenmiştir.

SB-2021-Tablo 23: Son 1 yılda Suriyelilere ayni veya nakdi yardım yaptınız mı?

	2020		2021	
	#	%	#	%
Evet, yaptım	728	79,7	705	79,0
Hayır, yapmadım	174	19,0	168	18,8
Bilmiyorum/hatırlamıyorum/cevap yok	12	1,3	20	2,2
Toplam	914	100,0	893	100,0

Not: "Bugüne kadar hiç Suriyelilere ayni veya nakdi yardım yaptınız mı?" sorusuna «Evet yaptım» cevabını verenlere ait sonuçlardır.

SB-2021-Tablo 24: Son 1 yılda Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı? (%)

	Evet, yaptım	Hayır, yapmadım	Bilmiyorum/ hatırlamıyorum/ cevap yok
Cinsiyet			
Kadın	76,1	20,0	3,9
Erkek	81,1	17,9	1,0
Yaş			
18-24 arası	76,2	19,2	4,6
25-34 arası	77,7	20,7	1,6
35-44 arası	81,8	16,0	2,2
45-54 arası	79,8	18,0	2,2
55-64 arası	76,9	22,2	0,9
65 ve üzeri	79,4	19,1	1,5
Öğrenim Durumu			
Okuryazar değil/okuryazar	58,1	32,3	9,6
Okuryazar	78,6	19,2	2,2
İlkokul	77,3	21,3	1,4
Ortaokul/ilköğretim	80,9	17,4	1,7
Lise veya dengi okul	81,1	16,2	2,7
Üniversite/lisansüstü	79,9	18,4	1,7
Bölge			
Sınır iller	79,9	18,4	1,7
Diğer iller*	78,7	18,9	2,4
Metropol iller	75,1	21,8	3,1
Metropol olmayan iller	81,1	17,1	1,8
Çalışma Durumu			
Özel sektör çalışanı	78,3	20,8	0,9
Ev kadını/kız	75,4	19,8	4,8
Esnaf	81,1	17,1	1,8
Emekli	81,2	18,8	-
Öğrenci	76,1	19,6	4,3
İşsiz	67,4	26,1	6,5
Kamu sektörü çalışanı	86,8	11,3	1,9
Serbest meslek erbabı**	81,0	19,0	-
İş insanı**	87,5	12,5	-
Genel	79,0	18,8	2,2

* "Bugüne kadar hiç Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?" sorusuna «Evet yaptım» cevabını verenlere ait sonuçlardır.

Türk toplumu içinde Suriyelilere aynı ya da nakdi yardım yapmayanlara ikinci bir takip sorusu sorularak, gerekçeler anlaşılmaya çalışılmıştır. “Suriyelilere neden yardım yapmadınız?” sorusuna gelen cevaplarda SB-2020 ile SB-2021 arasında önemli bir farklılaşma dikkat çekmektedir. SB-2020’de ilk sırada “yardım etmek istemedim” yer alırken, “bizim vatandaşlarımız içinde ihtiyacı olanlara vermeyi tercih ediyorum” yanıtı ikinci, “yardıma ihtiyaçları olduğunu düşünmüyorum” diyenlerin oranı ise üçüncü sırada yer almaktaydı. SB-2021’de ise ilk sırayı % 28,9 ile “Bizim vatandaşlarımız içinde ihtiyacı olanlara vermeyi tercih ediyorum”, ikinci sırayı ise çok benzer bir oran ile “Mali imkânlarım yardım etmeye elverişli değil” cevabı almaktadır. SB-2020’de % 42,2 ile oldukça yüksek seviyede gerçekleşen “Yardım etmek istemedim” seçeneği SB-2021’de % 27,9 ile üçüncü sıraya inmiştir.

SB-2021-Tablo 25: Neden hiç/son 1 yılda yardım yapmadınız? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		2020		2021	
		#	%	#	%
1	Bizim vatandaşlarımız içinde ihtiyacı olanlara vermeyi tercih ediyorum	332	23,5	428	28,9
2	Mali imkânlarım yardım etmeye elverişli değil	204	14,5	427	28,8
3	Yardım etmek istemedim	595	42,2	413	27,9
4	Zaten onlara pek çok kurum destek veriyor	217	15,4	393	26,5
5	Yardıma ihtiyaçları olduğunu düşünmüyorum	261	18,5	329	22,2
6	Yardım edecek fırsat/yol bulamadım	172	12,2	109	7,4
7	Onlara yardım etmek onları tembelleştirir, böyle bir alışkanlık edinmelerini istemem	43	3,0	52	3,5
8	Diğer	7	0,5	9	0,6
	Fikrim yok/cevap yok	33	2,3	11	0,7

Not: “Bugüne kadar hiç Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?” sorusuna «Hayır, yapmadım» cevabını verenler ile “Son 1 yılda Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?” sorusuna «Hayır, yapmadım» cevabını veren 1481 kişiye ait sonuçlardır.

6. Suriyelilerle İlişki / İletişim

Geçici koruma altındaki Suriyeliler Aralık 2020 itibarı ile Türkiye nüfusunun %4,38'ine ulaşmış, kamp nüfusu toplam Suriyeli nüfus içinde %1,36'ya düşmüştür. Bu duruma rağmen, bölgeler, kentler, ilçeler, semtler ya da mahalleler arasındaki ciddi farklılıklar bulunduğu da bilinmektedir. Merkezi bir yerleştirme planlaması yapılmadığı için ortaya çıkan bu duruma, son yıllarda bazı il, ilçe ya da mahallelerin kayda kapatılması ve hatta geçici koruma altındaki Suriyelilerin aşırı yoğunlaştıkları alanlardan alınarak başka yerlere nakledilmesi şeklinde tasarlanan "Mekansal Yoğunlaşma İle Mücadele Planı"¹⁶⁴ çerçevesinde İçişleri Bakanlığı tarafından müdahale edilmeye çalışılmaktadır.

SB-2021- Tablo 26: Aşağıdaki sosyal ilişki türlerini Suriyelilerle bugüne kadar kurup kurmadığınızı lütfen belirtiniz. (%)

Sıra No.		2017			2019			2020			2021		
		Evet	Hayır	Fikrim yok/ cevap yok	Evet	Hayır	Fikrim yok/ cevap yok	Evet	Hayır	Fikrim yok/ cevap yok	Evet	Hayır	Fikrim yok/ cevap yok
1	Sohbet etmek	46,1	53,0	0,9	38,0	61,5	0,5	48,4	50,6	1,0	47,7	52,2	0,1
2	Destek/ yardımlaşma	-	-	-	-	-	-	30,5	67,9	1,6	26,5	73,0	0,5
3	Alışveriş yapmak	26,5	72,7	0,8	19,6	79,9	0,5	27,4	71,3	1,3	23,8	75,7	0,5
5	Dostluk/ arkadaşlık etmek	14,2	84,0	1,8	12,1	87,5	0,4	21,3	77,5	1,2	15,1	84,4	0,5
4	İş ilişkisi kurmak	15,6	82,8	1,6	12,2	87,3	0,5	19,6	79,0	1,4	14,8	84,9	0,3
6	Sorun yaşamak*	10,6	87,2	2,2	12,9	86,7	0,4	19,7	79,0	1,3	-	-	-
7	Kavga etmek*/ tartışmak**				7,7	91,9	0,4	13,2	85,7	1,1	11,2	88,5	0,3
8	Flört/duygusal ilişki**	3,4	94,9	1,7	0,6	99,0	0,4	4,9	93,8	1,3	2,0	97,6	0,4
9	Evlilik	2,9	95,6	1,5	0,4	99,2	0,4	4,9	93,9	1,2	1,9	97,7	0,4

* "Sorun yaşamak" ve "kavga etmek" maddeleri SB-2017'de tek madde şeklinde verilmiştir.

Mekansal yoğunlaşma, sosyal uyum süreçlerini analiz etmek ve daha etkili politikaların geliştirilmesi için SB çalışmalarında önemsenmektedir. Daha önceki araştırmalarda olduğu gibi SB-2021 araştırmasında da elde edilen bulgular Türk toplumunun Suriyeliler ile olan sosyal ilişkilerinin hemen her alanda arttığını ortaya koymaktadır. Ancak bulgular, bu ilişkilerin ciddi bir artış eğiliminde olmadığını, ilişkilerin yoğunluğu/niteliğinin de oldukça "mesafeli" olduğunu göstermektedir. En basit sosyal ilişki biçimlerinden birisi olan "sohbet etmek" konusunda SB-2017'de % 46,1 olan oranın aradan 5 sene geçtikten sonra SB-2021'de sadece % 47,7 olması gibi hemen bütün verilerde değişimin azalması dikkat çekicidir. Suriyelilerin özellikle ortak mekan paylaşımlarının artması, kısıtlı da olsa artık Türkçe konuşabilmeleri ve iş hayatı içinde yer almaları hem olumlu hem de olumsuz ilişki biçimlerinin varlığını açıklamaktadır. Ancak hem Suriyelilerin mekânsal yoğunlaşmasının getirdiği yaşam pratikleri hem de Türk toplumunun Suriyelilere yönelik ortaya koyduğu sosyal mesafe ilişkilerin niceliksel ve niteliksel gelişimini sınırlandırmaktadır.

Sosyal ilişki türleri konusunda yapılan demografik değerlendirmelerde cinsiyet, yaş, eğitim, mesleki durum ve bölgesel farklılıklar konularında çok ciddi eğilim ya da tecrübe farklılıklarına rastlanmamaktadır. (Konuyla ilgili ayrıntıları ek tablolar arasında görebilirsiniz.)

OGG Bulguları (SB-2021-T)

OGG'lerde **"Suriyelilerle nasıl bir ilişkiniz/iletişim var? Deneyimlerinizi paylaşır mısınız?"** sorusuna istinaden katılımcıların sadece bir kısmı bizzat kendi deneyimlerini paylaşmışlardır. Aktarımlarda çok fazla olumsuz deneyimle karşılaşılma olmamış olup, sadece birkaç kişinin "endişe" duyduklarına dair vurgu yaptıkları görülmektedir. Sınır illeri ve metropoller arasında bu konuda büyük farklılıklar tespit edilmemiş, başka bir ifadeyle katılımcıların her şehirde ikamet edenleri, sadece bir örnek üzerinden de olsa Suriyelilerle yaşadıkları deneyimlerden bahsetmişlerdir.

- *"Yardım ettik ama zamanla tartışmalar da oldu. Çok gürültü yapıyorlar, kendi aralarında kavga ediyorlar. Tartıştıyorduk polis geliyordu. Polis gözaltına alıyordu onları, onlar da sınır dışı edilmekten korkuyordu."* (Hatay-TR-Öğrenci)
- *"Suriyelilerle her gün muhababım, yaşadığım mahallede Suriyeliler var. Ama en çok çocuklarla iletişimim var, onlarla konuşuyorum, dillerini biliyorum, ama arkadaşlarım yok"* (İstanbul-TR-Kadın)
- *"Marketlerinden alışveriş yaptım, dil nedeniyle çok bir iletişim olmuyor. Gelen kesimin eğitim seviyesi ne kadar iyi olursa olsun, zaman kısa olduğu için dil bilgileri zayıf."* (İstanbul-TR-Çalışan)
- *"İlk zamanlarda Suriyeliler çekiniyorlardı, ama şimdi kendi düzenleri var, işyeri mahallesi...Milliyetçi tavırlar sergiliyorlar "İyi olmasına bakarım. (Ailem sıkıntı yapar. Avrupalı olsa tamam der ama Suriyeliye değil)"* (Ankara-TR-Öğrenci)

7. Sosyal Mesafe

Sayıları 3,7 milyonu aşan ve %98'inden fazlası kampların dışında yaşayan Suriyeliler konusunda karşılıklı "sosyal mesafe" (*social distance*) ölçümü, Suriyeliler Barometresi çalışmasının önemli hedeflerinden birisi olarak belirlenmiştir. Emory S. Bogardus'un 1925'de geliştirdiği "sosyal mesafe" konusu¹⁶⁵ sosyal uyumu anlamlandırmak bakımından önemli bir araç sağlamaktadır. SB çalışmasının düzenli olarak uyguladığı "sosyal mesafe" ölçekleri özellikle ortak yaşam pratikleri bakımından büyük önem taşımaktadır. Suriyelilerle sosyal mesafe ölçeği hesaplamasında Cluster ve Discriminant analizleri kullanılmıştır. Bu çerçevede "Katılıyorum" cevabını verenlere "1", "Kısmen katılıyorum" cevabını verenlere "0", "Katılmıyorum" cevabını verenlere ise "-1" değeri verilerek puanlama yapılmıştır. Daha sonra her bir anket için bu değerlerin ortalamaları alınarak sosyal mesafe puanı hesaplanmıştır. Bu hesaplamada verilerin dağılımları göz önünde bulundurarak "Cluster analizi" ile 5 gruba ayrılmıştır. Ayrılan bu grupların uygun olduğu "Discriminant analizi" ile tespit edilmiştir. 5 gruba ayrılan sosyal mesafe puanlamalarının, ayrılan gruplar ile arasındaki korelasyonlarına bakıldığında %98,5 kuvvetli bir ilişki bulunmuştur.¹⁶⁶

"Suriyeliler ile ilgili duygularınızı yansıtması açısından aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz" sorusuyla ve on farklı önerme ile anlaşılmaya çalışılan "sosyal mesafe" konusundaki bulgular, bize Türk toplumunun Suriyelilere yönelik ortaya koyduğu son derece yüksek düzeydeki sosyal mesafenin SB-2021'de de biraz gerilemekle birlikte devam ettiğini göstermektedir. Türk toplumu, özellikle 2013 sonrasında Suriyeliler ile bir arada yaşamakla birlikte, her ne kadar SB-2019'da -0,51 mesafe SB-2020'de -0,42'ye gerilemiş, SB-2021'de ise yine -0,42'de kalmış olsa da hala "uzak" kategorisinde yer almaktadır. Ayrıntıları daha sonra verilecek olan Suriyelilerin Türklere mesafesi konusunda ise dikkat çekici bir değişiklik gözlenmektedir. Hala "çok yakın" kategorisinde olsa da Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik sosyal mesafeleri +0,71'den +0,55'e gerilemiştir.

165 Emory S. Bogardus (1925) "Social Distance and Its Origins." *Journal of Applied Sociology* 9 (1925): 216-226.

166 Cluster and Discriminant Analysis konusunda Bkz.: C. Fraley and A. E. Raftery (1999) *Software for Model-Based Cluster and Discriminant Analysis* (<https://www.stat.cmu.edu/~brian/724/week14/mclust-old.pdf> (Erişim: 10.09.2022))

SB-2021-Tablo 27 (+Grafik): Sosyal Mesafe Grupları

	2017			2019			2020			2021		
	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı
Çok uzak	748	36,1	-0,95	1157	51,0	-0,97	792	35,2	-0,99	932	41,4	-0,95
Uzak	555	26,8	-0,51	347	15,3	-0,55	589	26,2	-0,62	552	24,6	-0,52
Ne uzak, ne yakın	363	17,5	-0,02	383	16,9	-0,10	428	19,1	-0,11	396	17,6	-0,01
Yakın	220	10,6	0,44	244	10,8	0,36	282	12,6	0,38	192	8,5	0,45
Çok yakın	186	9,0	0,88	135	6,0	0,87	156	6,9	0,86	178	7,9	0,90
Genel	2072	100,0	-0,36	2266	100,0	-0,51	2247	100,0	-0,42	2250	100,0	-0,42

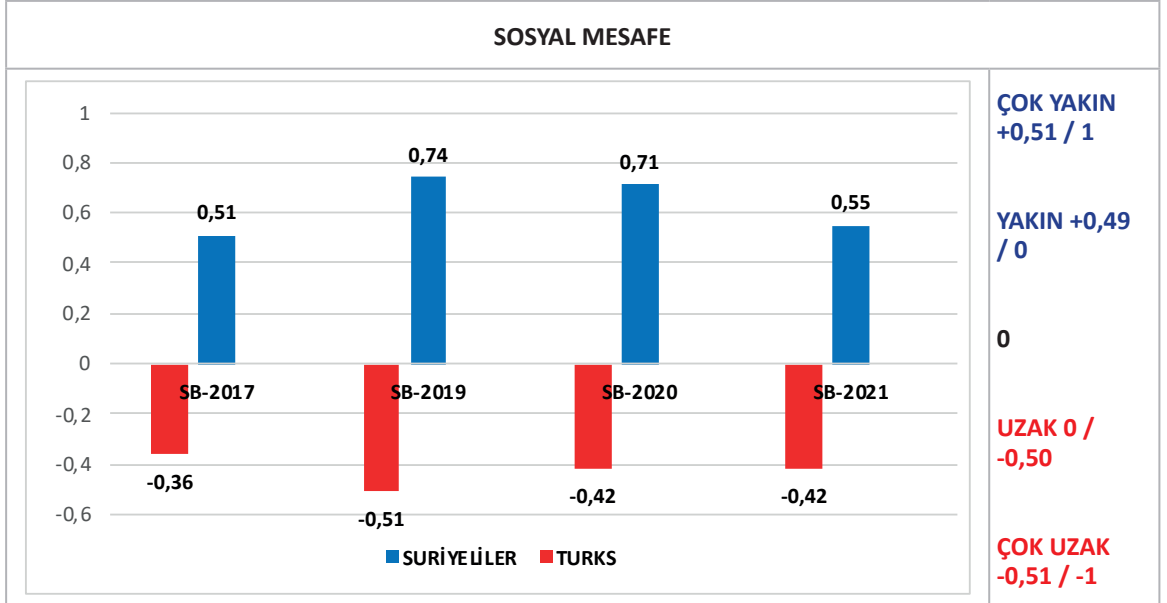
-1,00 ; -0,80 Puan:
Çok Uzak

-0,79 ; -0,30 Puan:
Uzak

-0,29 ; 0,29 Puan:
Ne uzak, ne yakın

0,30 ; 0,69 Puan:
Yakın

0,70 ; 1,00 Puan:
Çok Yakın

Not: SB-2017'de 17 kişi, SB-2019'de 5 kişi, SB-2020'de 12 kişi, SB-2021'de 3 kişi sosyal mesafe ifadelerine (10 madde) cevap vermediğinden gruplamaya dâhil edilmemiştir.

“Suriyeliler ile ilgili duygularınızı yansıtması açısından aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz” sorusuyla ve on farklı önerme ile anlaşılmaya çalışılan “sosyal mesafe” konusundaki bulgular, bize Türk toplumunun Suriyelilere yönelik ortaya koyduğu son derece yüksek düzeydeki sosyal mesafenin SB-2021’de de biraz gerilemekle birlikte devam ettiğini göstermektedir.

Türk toplumu, özellikle 2013 sonrasında Suriyeliler ile bir arada yaşamakla birlikte, her ne kadar SB-2019’da -0,51 mesafe SB-2020’de -0,42’ye gerilemiş, SB-2021’de ise yine -0,42’de kalmış olsa da hala “uzak” kategorisinde yer almaktadır. Ayrıntıları daha sonra verilecek olan Suriyelilerin Türklere mesafesi konusunda ise dikkat çekici bir değişiklik gözlenmektedir. Hala “çok yakın” kategorisinde olsa da Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik sosyal mesafeleri +0,71’den +0,55’e gerilemiştir.

Sosyal mesafe bulgularının ayrıntılarına bakıldığında, eğitim/okul ortamında birliktelik hususunun (*“Suriyeli çocukların benim çocuğumun okulunda eğitim görmesinden rahatsız olmam”*) en yüksek seviyede (% 41,3) kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Bunu, azalan eğilimde de olsa bir Suriyeli ile “aynı işyerinde çalışmak”, “aynı apartmanda oturmak” ve “aynı mahallede oturmak” seçenekleri takip etmektedir. Mesafenin en çok açıldığı hususlar ise bekleneceği üzere bir Suriyeli ile (kendisi, çocukları, kardeşleri açısından) “evlenme” ve “iş ortaklığı” seçeneklerinde ortaya çıkmaktadır. Ancak SB-2020 ile SB-2021 oranları karşılaştırıldığında bütün verilerde mesafenin sınırlı da olsa azaldığı gözlenmektedir.

SB-2021, SB-2019 ve SB-2017 çalışmalarına topluca bakıldığında ise sosyal mesafenin her üç çalışmada da belirgin biçimde “uzak” kategorisinde olduğu, ancak örneğin SB-2017’de % 36,1 olan “çok uzak” mesafenin, SB-2019’da % 51’e yükseldiği, SB-2020’de % 35,2’ye düştüğü, ama SB-2021’de % 41,4’e yükseldiği gözlenmektedir. “Çok yakın” ve “yakın” toplamının ise SB-2017’de % 19,6, SB-2019’da % 16,8, SB-2020’de % 19,5, SB-2021’de ise % 16,4 olarak gerçekleştiği görülmektedir. SB-2021, dört çalışmada tespit edilenler arasında en düşük seviyede olanıdır. Bu bağlamda Türk toplumunun Suriyelilere yakınlaşmayı çok tercih etmese de uzaklaşmasında bir azalma olduğu, bunun yerini kanıksamanın aldığı söylenebilir.

Sosyal mesafe ölçeği, Türk toplumunun Suriyelilere karşı çok belirgin bir sosyal mesafe içinde olduğunu göstermektedir. Kadınların erkeklere göre, orta eğitimlilerin yüksek eğitimlilere göre, sınır bölgesinde Suriyelilerle yoğun yaşayanların diğer şehirlerde yaşayanlara göre, emeklilerin ve işsizlerin diğer çalışma gruplarına göre daha yüksek seviyede “çok uzak” bir pozisyon aldığı gözlenmektedir. **Sınır illerindeki nüfusun Suriyeliler ile olan görel kültürel yakınlığının, sosyal mesafeyi azaltmadığı, aksine artırdığı son derece dikkat çekicidir. Bu veriler, yüksek sayılarda Suriyeli olan illerin, kültürel yakınlığı göz ardı ederek, mesafeyi daha da artırdıklarını ortaya koymaktadır.**

SB-2021-Tablo 28: Suriyelilerle ilgili duygularınızı yansıtmaları açısından aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz. (%)

		Katılmıyorum -	Kısmen katılmıyorum -	Katılıyorum +	Fikrim yok/ cevap yok
Suriyeli çocukların benim çocuğumun okulunda eğitim görmesinden rahatsız olmam	2021	41,9	13,6	41,3	3,2
	2020	43,7	16,3	37,0	3,0
	2019	52,0	13,2	32,3	2,5
Bir Suriyeli ile aynı işyerinde çalışmaktan rahatsız olmam	2021	48,2	15,7	32,5	3,6
	2020	48,1	17,1	32,4	2,4
	2019	56,3	12,6	28,2	2,9
Bir Suriyeli ile aynı apartmanda yaşamaktan rahatsız olmam	2021	55,9	14,6	27,4	2,1
	2020	53,4	17,9	26,5	2,2
	2019	60,4	14,8	23,3	1,5
Oturduğum mahallede bazı Suriyeli ailelerin de yerleşmesinden rahatsız olmam	2021	51,1	16,4	30,7	1,8
	2020	53,0	18,2	26,3	2,5
	2019	59,4	14,2	24,7	1,7
Bir Suriyeli ile arkadaş olabilirim	2021	55,7	15,9	26,8	1,6
	2020	54,7	17,8	25,6	1,9
	2019	61,1	15,4	21,8	1,7
Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları bir mahalleye yerleşmekten rahatsız olmam	2021	64,8	12,3	21,1	1,8
	2020	62,3	14,5	20,9	2,3
	2019	70,5	11,3	16,7	1,5
Bir Suriyeli ile iş için ortaklık kurabilirim	2021	76,8	7,9	11,9	3,4
	2020	72,7	12,1	11,9	3,3
	2019	75,3	10,2	12,1	2,4
Erkek ya da kız kardeşimin bir Suriyeli ile evlenmesinden rahatsız olmam	2021	78,3	7,2	11,3	3,2
	2020	77,4	9,5	10,4	2,7
	2019	81,3	8,5	8,2	2,0
Çocuğumun Suriyeli biriyle evlenmesine izin veririm	2021	79,0	7,0	11,1	2,9
	2020	78,7	9,4	9,3	2,6
	2019	81,5	8,5	7,6	2,4
Bir Suriyeli ile evlenebilirim	2021	85,0	4,8	7,9	2,3
	2020	84,7	6,1	6,6	2,6
	2019	86,9	6,6	5,0	1,5

SB-2021-Tablo 29: Sosyal Mesafe Grupları (%)

	Çok uzak	Uzak	Ne uzak, ne yakın	Yakın	Çok yakın
Cinsiyet					
Kadın	43,6	24,3	18,2	8,1	5,8
Erkek	39,3	24,8	17,0	9,0	9,9
Yaş					
18-24 arası	38,5	24,9	20,5	10,4	5,7
25-34 arası	44,4	24,2	17,1	7,7	6,6
35-44 arası	40,6	26,7	17,2	8,5	7,0
45-54 arası	38,3	24,9	19,4	8,5	8,9
55-64 arası	44,5	24,5	15,5	4,9	10,6
65 ve üzeri	44,6	17,1	13,1	12,6	12,6
Öğrenim Durumu					
Okuryazar değil/okuryazar	39,5	19,7	17,1	13,2	10,5
İlkokul	40,2	24,7	19,4	7,0	8,7
Ortaokul/ilköğretim	49,3	24,5	13,5	7,2	5,5
Lise veya dengi okul	41,5	24,0	18,1	9,1	7,3
Üniversite/lisansüstü	35,8	26,1	18,6	9,7	9,8
Bölge					
Sınır iller	45,4	17,6	20,7	9,4	6,9
Diğer iller*	40,6	26,0	17,0	8,3	8,1
Metropol iller	39,1	24,1	18,1	8,9	9,8
Metropol olmayan iller	41,5	27,2	16,3	8,0	7,0
Çalışma Durumu					
Özel sektör çalışanı	42,6	28,2	15,8	8,1	5,3
Ev kadını/kız	42,2	24,4	19,5	8,6	5,3
Esnaf	40,3	22,6	17,0	8,5	11,6
Emekli	45,3	20,2	13,5	9,4	11,6
Öğrenci	32,2	31,5	19,9	9,6	6,8
İşsiz	44,9	20,6	18,4	9,6	6,5
Kamu sektörü çalışanı	37,5	21,4	25,0	8,0	8,1
Serbest meslek erbabı	38,9	25,9	22,2	1,9	11,1
İş insanı**	37,0	7,4	22,2	14,8	18,6
Genel	41,4	24,6	17,6	8,5	7,9

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 27 kişiye ait sonuçlardır.

Not1: Çalışma durumu: "Çiftçi" ve "Cevap yok" sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir.

Not2: 3 kişi sosyal mesafe ifadelerine (10 madde) cevap vermediğinden gruplamaya dâhil edilmemiştir

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Sosyal mesafe ölçüğü OGG'lerde de değerlendirilmiş olup, "Suriyeli ile iş yapmak", "Suriyeli ile arkadaş/dost olmak", "Suriyeli ile komşu olmak", "Çocuğumun Suriyeli bir çocukla aynı sınıfta eğitim görmesi", "Suriyeli ile evlenme", şeklindeki hipotetik sorulara OGG katılımcıları genelde "*Suriyeli olması sorun olmaz*" şeklinde yanıt vermiştir. Bu yanıtlar anket bulgularıyla da tamamen örtüşmektedir. Ancak altı çizilmesi gereken husus, bir Suriyeli ile "evlenme" gibi bir yakın ilişki durumuna OGG katılımcılarının genelinin "ailem istemez" vurgusudur. Başka bir ifadeyle katılımcılar her ne kadar kendileri açısından bunu sorun olarak görmese de, aile ve çevrenin etkisiyle (onlar istemeyeceği için) bu görüşlerinin farklılaşabileceğini belirtmişlerdir. Yani aslında katılımcılar arasında yer alan genç kitlenin evlenme konusunda bir Suriyeliye karşı mesafesinin ve itirazının olmaması olumlu algıların olduğunu gösterirken, mevzu toplumsal ve ailevi alana dayandığında ister istemez fikirlerin olumsuz yönde değişebileceği görülüyor. Bu bağlamda anketlerde ortaya çıkan "evlenme"ye olan mesafenin OGG'lerde de kısmen benzer şekilde sonuç verdiğini görmek mümkündür.

Katılımcılara ayrıca ailelerinin neden Suriyeli ile evlenmelerini istemeyecekleri sorusu da yöneltilmiş ve bu sayede Suriyelilere yönelik algılar tekrar çözümlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların büyük bir bölümü kendileri için sorun olmasa da ailelerinin Suriyeli biriyle evlenmelerine sıcak bakmayacaklarını hatta bazılarının asla istemeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu soruya gelen yanıtlara bakıldığında ailelerin özellikle de Suriyelileri daha muhafazakâr ve milliyetçi olarak görmekten kaynaklı bu durumu kabul etmeyeceklerini belirtmeleri dikkat çekicidir. Bu soru ve verilen cevaplar, Suriyelilere yönelik genellenen bakış açılarını görmek (hepsinin muhafazakâr ve milliyetçi olduğu gibi) açısından da dikkat çekicidir. Öte yandan ailelerin bazıları çocuklarının "Avrupalı/Batılı" biriyle evlenmesine sıcak bakarken, farklı milletlere yönelik "Batılı" "Doğulu" ayırımından kaynaklandığı anlaşılan yaklaşım farkına gidildiği görülmektedir. Katılımcılar içerisinde ailesinin Suriyeli biriyle evlenmesine sıcak bakacağını belirten hiç olmazken, sadece bir katılımcının Suriyelilerin muhafazakâr olduğunu söyleyerek ne kendisinin ne de ailesinin böyle bir evliliği istemeyeceğini belirtmesi dikkat çekicidir. Bu konuda sınır illeri ile metropoller arasında benzer görüşlerin olması da ayrıca not etmeye değerdir.

- "*Sevgi evrenseldir... Sıkıntı olmaz... Muhafazakarlığa takılırdı ailem.*" (Ankara-TR-Öğrenci)
- "*İyi olmasına bakarım. (Ailem sıkıntı yapar. Avrupalı olsa tamam der ama Suriyeliye değil)*" (Ankara-TR-Öğrenci)

8. Geçim Kaynakları: Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyorlar

Sosyal uyum konusunda yapılan çalışmalarda sıklıkla ev sahibi toplumun sonradan gelenlere itirazının önemli bir bölümünün, onların yarattığı ya da yarattığına inanılan "mali yükler" olduğu bilinmektedir. SB çalışmalarında Türk toplumunun Suriyeliler vesilesi ile yaşadığı en önemli kaygılardan birinin ülke ekonomisine zarar vermeleri olduğu da görülmektedir (Bkz. Tablo: 31). Sığınmacı ya da göçmenlere yerel halkın vergileri ve kamu kurumları üzerinden verilen destek, hem eleştiri hem de olumsuz algı meselesine dönüşebilmektedir. Bu konu Türkiye'deki Suriyeliler bağlamında da önemli bir bilgi eksikliğinin yaşandığı alanlardan birisidir. SB çalışmaları Suriyeliler ile bir arada yaşanılmasına rağmen, "nasıl yaşadıklarına" dair bilgilerin oldukça eksik olduğunu, asıl belirleyici olanın ön yargılar ve "doğru bilinen yanlışlar" olduğunu göstermektedir. "Çoklu yanıt" tekniği ile "Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyorlar" sorusuna gelen cevaplar, toplumun %80'inden fazlasının (SB-2017'de %86,2, SB-2019'da %84,5, SB-2020'de % 80,6, SB-2021'de % 82,5) Suriyelilerin "Türk devletinin yardımı ile" yaşadıklarına inandığını göstermektedir. Yani Türk toplumunun % 80'inden fazlası Suriyelilerin Türk devletinin aynı ya da nakdi desteği ile yaşadığına dair bir kanı olduğunu ortaya koymaktadır.

SB-2021-Tablo 30: Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyor? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		2017		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%	#	%
1	Türk Devletinin yardımı ile	1801	86,2	1918	84,5	1820	80,6	1858	82,5
2	Çalışarak	1040	49,8	1155	50,9	1123	49,7	1447	64,2
3	Dilenerak	1359	65,1	1231	54,2	1199	53,1	1113	49,4
4	Hayırseverlerin desteği ile	666	31,9	478	21,0	478	21,2	623	27,7
5	Yabancı kuruluşların/devletlerin desteği ile	101	4,8	181	8,0	152	6,7	384	17,0
6	STK'ların (dernek-vakıf vb.) desteği ile	170	8,1	218	9,6	201	8,9	339	15,0
7	Diğer	-	-	22	1,0	41	1,8	163	7,2
	Fikrim yok/cevap yok	19	0,9	31	1,4	41	1,8	20	0,9

Suriyelilere ilişkin verilerin analizinde de görüleceği üzere, Suriyeliler içinde başta SUY olmak üzere devletten ya da başka kurumlardan destek alanların oranı % 40 civarındadır. SB

çalışmalarında ve başta Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun olmak üzere sahada yapılan çalışmalarda Suriyelilerin yaşamlarını temelde çalışarak idame ettirdiklerinin ortaya çıkmasına rağmen toplumdaki algının oldukça farklı olduğu gözlenmektedir.

SB çalışmalarında yer alan Türk vatandaşlarına göre Suriyeliler yaşamlarını temelde Türk devletinin desteği ile sürdürmektedir. Bunu "dilenerek" ve "çalışarak" seçenekleri takip etmektedir. Suriyelilerin kent merkezlerine yerleşmeleri ve kentsel alanlarda bir kısım Suriyeli çocuk ya da yetişkinin dilenmesine şahitlik edilmesi, Türk toplumunda Suriyelilerin yaygın biçimde dilencilik yaptığına dair algıyı yaygınlaştırmıştır. SB-2021'de bile bu konu 3. sıradadır ve % 49,4 oranında kabul görmektedir. Ancak ilk kez SB-2021'de "çalışarak" seçeneği ikinci sıraya çıkmıştır. Türk toplumu, Suriyelilerin çalıştıklarının her geçen gün daha da farkındadır. Suriyelilerin çalışarak hayatlarını idame ettikleri konusundaki görüşler SB-2017'de %49,8, SB-2019'da % 50,9 , SB-2020'de % 49,7 ve SB-2021'de ise % % 64,2 olarak destek almıştır. Bu durum Suriyelilerin topluma/devlete yük olduğuna dair algıyı bir ölçüde dengelemektedir. Bu da toplumdaki kabul seviyesine olumlu yansımaktadır. Suriyelilerin çalışmasının biri olumlu diğeri olumsuz iki etkisi, toplumsal uyum alanında sıklıkla tartışılmaktadır. Bir taraftan topluma/devlete yük olunması bağlamında konu ele alınmakta, çalışmayan ve devletin yardımı ile yaşayanlar "yük" olarak nitelendirilmektedir. Ancak Suriyelilerin çalışması halinde de Türk toplumda iş kayıplarının ortaya çıkması riski oluşmaktadır. Bu endişe konusundaki on yıllık tecrübe, kaygıların büyük ölçüde gerçekleşmediğini, yani sınır bölgesinde Suriyelilerin yoğun yaşadığı illerindeki istisnai durum hariç olmak üzere, endişe edilecek boyutlarda iş kayıplarının yaşanmadığını göstermiştir. Bütün bunların toplumsal kabulün ya da en azından tahammülün güçlenmesine zemin yaratmış görünmektedir.

SB-2021-Tablo 31: Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyor? (Çoklu yanıt %)

	Türk Devletinin yardımı ile	Çalışarak	Dilenecek	Hayırseverlerin desteği ile	Yabancı kuruluşların/ devletlerin desteği ile	STK'ların (dernek-vakıf vb.) desteği ile	Türkiye'deki Suriyelilerin destekleri ile	Yurtdışındaki akraba/ tanıdıklarından gelen destekle	Diğer	Fikrim yok/bilmiyorum
Cinsiyet										
Kadın	87,2	62,3	50,5	27,3	16,4	14,4	3,6	1,7	1,0	0,9
Erkek	77,9	66,1	48,3	28,0	17,7	15,6	4,5	2,2	1,5	0,9
Yaş										
18-24 arası	80,9	58,2	55,5	26,5	12,8	17,2	6,3	3,3	1,1	0,8
25-34 arası	81,5	64,4	48,9	27,3	16,1	14,5	4,3	2,6	1,4	1,0
35-44 arası	83,4	62,1	47,3	25,3	14,4	16,1	4,3	1,3	1,3	0,9
45-54 arası	82,8	69,2	47,9	30,0	22,3	13,3	2,9	1,5	1,5	-
55-64 arası	83,8	68,3	46,8	27,5	15,1	14,0	2,6	1,5	0,8	0,4
65 ve üzeri	83,1	65,0	52,0	32,8	27,1	14,7	2,8	1,1	1,1	3,4
Öğrenim Durumu										
Okuryazar değil/okuryazar	81,8	75,3	32,5	35,1	9,1	6,5	3,9	1,3	1,3	3,9
Okuryazar	85,2	67,4	41,5	26,3	15,0	11,6	2,7	1,5	0,4	1,1
İlkokul	86,1	65,4	54,3	26,0	14,7	13,0	3,8	2,4	1,0	0,5
Ortaokul/ilköğretim	80,2	62,6	53,1	27,3	18,4	16,2	4,6	1,9	1,9	0,6
Lise veya dengi okul	79,9	60,3	50,6	30,0	20,8	20,5	4,9	2,2	1,3	0,9
Üniversite/lisansüstü	85,8	65,9	27,2	21,1	12,2	8,4	1,0	0,8	0,5	0,8
Bölge										
Sınır iller	85,8	65,9	27,2	21,1	12,2	8,4	1,0	0,8	0,5	0,8
Diğer iller**	81,8	63,9	54,1	29,0	18,1	16,5	4,7	2,2	1,4	0,9
Metropol iller	85,5	76,1	55,9	37,7	27,4	22,6	6,0	3,3	0,9	0,3
Metropol olmayan iller	79,5	56,5	53,0	23,8	12,5	12,7	3,9	1,5	1,7	1,3
Çalışma Durumu										
Özel sektör çalışanı	82,9	63,2	55,9	29,3	18,8	18,5	5,6	2,0	1,2	0,8
Ev kadını/kız	88,5	67,0	42,6	24,6	12,1	10,5	1,8	1,2	0,8	1,4
Esnaf	76,7	70,5	47,2	28,8	13,4	15,8	5,0	2,8	1,4	0,2
Emekli	84,0	65,8	52,0	30,5	24,9	16,0	2,2	1,5	0,4	1,9
Öğrenci	80,1	53,4	56,8	21,9	14,4	18,5	6,2	2,1	1,4	1,4
İşsiz	87,5	55,9	36,0	30,1	20,6	9,6	3,7	1,5	1,5	-
Kamu sektörü çalışanı	78,6	58,9	52,7	26,8	21,4	11,6	1,8	3,6	2,7	-
Serbest meslek erbabı	74,1	55,6	51,9	29,6	18,5	18,5	11,1	1,9	5,6	-
İş insanı**	70,4	66,7	44,4	22,2	18,5	22,2	-	-	-	-
Genel	82,5	64,2	49,4	27,7	17,0	15,0	4,0	2,0	1,2	0,9

Demografik ve bölgesel özelliklere göre yapılan analizde en dikkat çeken husus, SB 2017, 2019, 2020'de Suriyelilerin çalışarak hayatlarını idame ettiklerine dair algının Suriye'ye sınır bölgedeki şehirlerde daha güçlü olmasına rağmen, SB-2021'de metropol kentlerde (İstanbul, Ankara, İzmir) ortalamanın (% 64,2) oldukça üzerinde % 76,1 ile desteklenmesidir. Bu şehirlerde Suriyelilerin yabancı kuruluşların/devletlerin desteği ile yaşadıklarına yönelik inanç da ortalamanın oldukça üzerindedir.

9. Topluma Dıştan Bakış

SB araştırmaları ile Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki tavrını anlamak, yani toplumun değerlendirilmesi konusunda bazı önermeler üzerinden ipuçları yakalamak istenmiştir. "Toplumumuzun Suriyelilere nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi şekilde yansıtıyor?" başlıklı soruya SB-2017 (% 32,9), SB-2019 (%29,1) ve SB-2020'de (%35,8) gelen en güçlü cevap "Halkımız Suriyelilere kucak açmıştır" şeklindeydi.¹⁶⁷ SB-2021'de daha önceki çalışmalarda ve özellikle de OGG'lerde dile getirilen bir seçenek olarak "Halkımız Suriyelilere karşı gayet hoşgörülü davranmaktadır" eklenmiştir. Bu seçenek, daha önce üç çalışmanın verileri ile karşılaştırmayı zorlaştırmaktadır. İlginç biçimde SB-2021'de "Halkımız Suriyelilere kucak açmıştır" seçeneği % 10,2 destek ile dördüncü sıraya inerken, "Halkımız Suriyelilere karşı gayet hoşgörülü davranmaktadır" seçeneği % 28,5 destek ile ilk sırada yer almıştır. SB-2021'de ikinci sırada ise "Halkımız Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır" seçeneği tercih edilmiştir. Önceki çalışmalarda "Suriyeliler ucuz işçi olarak sömürülmektedir" seçeneğinin SB-2021'de "Halkımız Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir/ Suriyelileri ucuz işçi olarak kullanmaktadır" şeklinde değiştirilen önermeye gelen destek ise SB-2017'de ve SB-2019'da % 18 civarında iken, bu seçenek SB-2020'de ciddi bir yükselişle hem ikinci sıraya çıkmış hem de % 25,1 oranında destek almıştır. SB-2021'de ise bu seçenek % 16,5 ile üçüncü sıradadır. "Halkımız Suriyelileri aşağılamaktadır" ya da "Halkımız Suriyelilere kötü davranmaktadır" önermelerine gelen destek ise bütün çalışmalarda % 9'un altında destek görmüştür.

SB-2021-Tablo 32: Toplumumuzun Suriyelilere nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi şekilde yansıtıyor?

(Tablonun çapraz versiyonları için Bkz.: EK Tablolar)

Sıra No.		2017		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%	#	%
1	Halkımız Suriyelilere karşı gayet hoşgörülü davranmaktadır	-	-	-	-	-	-	641	28,5
2	Halkımız Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır	681	32,6	699	30,8	428	18,9	635	28,2
3	Halkımız Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir/ *Suriyelileri ucuz işçi olarak kullanmaktadır	391	18,7	410	18,0	568	25,1	372	16,5
4	Halkımız Suriyelilere kucak açmıştır	687	32,9	660	29,1	809	35,8	229	10,2
5	Halkımız Suriyelilere kötü davranmaktadır	121	5,8	131	5,8	167	7,4	154	6,8
6	Halkımız Suriyelileri aşağılamaktadır	144	6,9	137	6,0	200	8,9	104	4,6
7	Diğer	-	-	-	-	23	1,1	37	1,6
	Fikrim yok/cevap yok	65	3,1	234	10,3	64	2,8	81	3,6
	Toplam	2089	100,0	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

167 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014: "Türk halkı Suriyeli sığınmacılara kucak açmıştır": "Katılanlar: % 78, Katılmayanlar: % 9,8.

10. Kaygılar: Güvenlik-Huzur ve Toplumsal Kabul

29 Nisan 2011’de Türkiye’ye gelmeye başlayan ve özellikle de 2013 sonrasında kamp dışında çoğunlukla da kentsel alanlarda yaşayan Suriyeliler konusunda Türk toplumunun hem “kabul” ve “dayanışma” gösterdiği hem de ciddi kaygılara sahip olduğu gözlenmektedir. SB-2017 ve SB- 2019’da da ifade edildiği üzere “yüksek ama kırılan kabul”, endişe ve kaygılarla birlikte bir “tahammül” şekline dönüşmektedir. 2011’de çok kısa sürmesi beklenen sürecin uzaması ve sayıların kısa zaman içinde milyonları aşması ile dayanışma duygularının törpülediği, kaygıların ise arttığı bir gidişat gözlenmektedir. Temel olarak sosyal uyum konusundaki durumu açıklamaya çalışan SB çalışmaları, Türk toplumunun destek ve kaygılarını da tespit etmek amacıyla da özel sorular yöneltilmektedir. Böylece Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki kaygılarının nedenleri, çeşitleri ve boyutları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Kaygı/endişe sorularında, kitlesel insani hareketliliklerde ortaya çıkan dört temel kaygı olan “işini kaybetme”, “suç oranlarının artması”, “kamu hizmetlerinin bozulması” ve “kimlik bozulması” hususları özel olarak Türk toplumuna yöneltilmiştir.

SB-2021-Tablo 33: Suriyelilerin Türkiye’de bulunmaları nedeniyle aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz. (Puan)

Sıra No.		2017	2019	2020	2021
1	Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum	3,4	3,8	3,7	3,7
2	Suriyelilerin Türkiye’nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum	3,3	3,6	3,6	3,6
3	Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum	-	3,7	3,6	3,6
4	Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozacaklarını düşünüyorum ¹⁶⁸	3,4	3,7	3,5	3,5
5	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozacaklarını düşünüyorum	-	3,5	3,5	3,5
Ortalama puan		3,2	3,6	3,5	3,5
6	Suriyelilerin işlerimizi elimizden alacaklarını düşünüyorum	3,1	3,5	3,4	3,4
7	Suriyelilerin şahsıma, aileme, çocuklarıma zarar vereceklerini düşünüyorum	2,9	3,4	3,0	3,2
8	Vatandaş olmaları ve Türkiye’nin kaderine, geleceğine karar vereceklerini düşünüyorum/ **Vatandaş olmalarından kaygılıyım	-	3,5	3,8	-
9	Suriyelilerin toplumumuza zarar vereceklerini düşünüyorum	3,3	3,6	3,5	-

*SB-2017, 2019, 2020’de “Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozacaklarını düşünüyorum” seçeneği, SB-2021’de “Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal huzuru bozduklarını düşünüyorum” şeklinde güncellenmiştir.

**SB-2019’da “Vatandaş olmaları ve Türkiye’nin kaderine, geleceğine karar vereceklerini düşünüyorum” seçeneği, SB-2021’de “Vatandaş olmalarından kaygılıyım” şeklinde güncellenmiştir.

SB-2017 ve SB-2019 araştırmalarında, her alandaki kaygıların artış eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Ancak SB-2020’de bu kaygılarda çok mikro düzeyde de olsa azalma tespit edilmiştir. SB-2017 araştırmasında ortalama kaygı düzeyi 5 üzerinden 3.2 iken, bu SB-2019’da 3.6’e çıkmış, SB-2020’de ise 3.5 olarak gerçekleşmiştir.¹⁶⁹ SB-2021’de ortalama kaygı seviyesi 3.5 olarak tekrarlanmıştır. Bütün bu oranlar, zaten oldukça yüksek ve göz ardı edilmemesi gereken bir kaygıya işaret etmektedir. Bütün veriler Türk toplumundaki kaygılara gerekli ve yeterli bir cevap verilemediğini de ortaya koymaktadır. Bu durum sürecin siyasileşmesinde de etkili olmaktadır. Toplumun yeterince ciddiye alınmayan kaygı ve tepkileri, siyaseten çok kullanışlı bir alan açmış görünmektedir.

SB-2021’de Türk toplumunda Suriyelilerden kaynaklı en ciddi endişenin/kaygının % 70,3 ile (3.7 puan) “ülkemin ekonomisine zarar verecekleri” olduğu anlaşılmaktadır. Bu kaygı son üç SB çalışmasında da ilk sırada yer almaktadır. “Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum” önermesi % 67,4 ile ikinci sırada yer alırken, bunu % 67,1 ile “Suriyelilerin Türkiye’nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum”, % 65,9 ile de “Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal huzuru bozduklarını düşünüyorum” takip etmektedir. Türkiye’de son iki yılda sıklıkla gündeme gelen “demografik değişim ve kimlik bozulması” kaygısı da yine % 64,2 gibi yüksek bir oranda temsil edilmektedir. Burada ilginç olan, 7 seçenek içinde son ikide kalan “Suriyelilerin işlerimizi elimizden alacaklarını düşünüyorum” ve “Suriyelilerin şahsıma, aileme, çocuklarıma zarar vereceklerini düşünüyorum” seçenekleridir. Bu tablodan hareketle Türk toplumunun iş kayıplarından ya da kriminal ortamdan Suriyelileri nispeten daha az oranda sorumlu tuttuğu anlaşılmaktadır.

---

169 SB-2017’de kaygı alanları 6, SB-2019’da ise 9 olarak yapılandırılmıştır.

SB-2021- Tablo 34: Suriyelilerin Türkiye’de bulunmaları nedeniyle aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz.(%)

Sıra No.		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyor, ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/ cevap yok
1	Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum	6,9	12,2	19,1	8,9	42,8	27,5	70,3	1,7
2	Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum	5,7	12,1	17,8	10,3	41,1	26,3	67,4	4,5
3	Suriyelilerin Türkiye’nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum	6,5	12,1	18,6	11,5	43,4	23,7	67,1	2,8
4	Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal huzuru bozduklarını düşünüyorum	5,8	11,2	17,0	12,4	40,1	25,8	65,9	4,7
5	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozacaklarını düşünüyorum	7,0	15,1	22,1	10,5	39,4	24,8	64,2	3,2
6	Suriyelilerin işlerimizi elimizden alacaklarını düşünüyorum	9,5	17,9	27,4	10,8	39,8	20,4	60,2	1,6
7	Suriyelilerin şahsıma, aileme, çocuklarıma zarar vereceklerini düşünüyorum	13,7	19,8	33,5	11,5	38,1	15,3	53,4	1,6

Suriyeliler vesilesi ile yaşanan kaygılar için demografik analiz yapıldığında çarpıcı bir biçimde, bütün 9 alanda da neredeyse bütün SB çalışmalarında da Suriye’ye sınır olan bölgelerde yoğun Suriyeli nüfusu ile birlikte yaşayanların, Türkiye ortalamasının çok daha üzerinde yüksek seviyede kaygılı olduğu gözlenmektedir. SB-2021 itibarı ile ortalama kaygı puanı 3.5 iken, sınır bölgelerindeki puan 3.7 olarak tespit edilmiştir. Bu durum sınır bölgesinde hem sayısal hem de nüfuslarının içinde yüksek oranlarda Suriyeliler ile yaşayan illerdeki endişelerin ve buna bağlı gerilimin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Sınır bölgesindeki illerde yaşayan insanlar “Suriyelilerin Türkiye’nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerine” ve “Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozacaklarına” Türkiye ortalamasının belirgin biçimde üzerinde inanmakta ve hatta onlar için “işini kaybetme” endişesi bile bu önermelerin

altında kalmaktadır. Bu da -daha önce de farklı vesilelerle ifade edildiği üzere- varsayılan kültürel yakınlık ile sosyal uyum süreçleri arasındaki ilişkinin çok da doğrusal bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır. SB-2021’de dikkat çekici bir başka grup ise “çalışma durumu” alanında “işsiz” olanların tavırlarında gözlenmektedir. İşsiz olanlar, başta ülke ekonomisine zarar verilmesi olmak üzere hemen bütün kaygı alanlarında ortalamanın üzerinde kaygı belirtmektedirler. İşsiz kategorisinin kaygı seviyesi 3.7’dir. Buna benzer biçimde kaygı seviyesi ortalama 3.6 olan “özel sektör çalışanları”nın kaygıları da dikkat çekmektedir.

SB-2021-Tablo 35: Suriyelilerin Türkiye’de bulunmaları nedeniyle aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz. (Puan)

	Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum	Suriyelilerin Türkiye’nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum	Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum	Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal huzuru bozduklarını düşünüyorum	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozacaklarını düşünüyorum	Suriyelilerin işlerimizi elimizden alacaklarını düşünüyorum	Suriyelilerin şahsıma, aileme, çocuklarım zarar vereceklerini düşünüyorum	Ortalama puan
Cinsiyet								
Kadın	3,7	3,6	3,6	3,6	3,5	3,4	3,2	3,5
Erkek	3,6	3,6	3,5	3,5	3,5	3,3	3,1	3,5
Yaş								
18-24 arası	3,7	3,6	3,5	3,7	3,6	3,4	3,2	3,5
25-34 arası	3,7	3,6	3,7	3,6	3,6	3,4	3,3	3,6
35-44 arası	3,6	3,7	3,7	3,6	3,6	3,4	3,2	3,5
45-54 arası	3,7	3,6	3,6	3,5	3,6	3,4	3,2	3,5
55-64 arası	3,6	3,4	3,4	3,3	3,3	3,3	3,0	3,3
65 ve üzeri	3,5	3,3	3,3	3,3	3,2	3,2	2,9	3,3
Öğrenim Durumu								
Okuryazar değil/okuryazar	3,3	3,1	3,2	3,2	3,0	3,1	2,7	3,1
İlkokul	3,6	3,4	3,5	3,5	3,4	3,4	3,1	3,4
Ortaokul/ilköğretim	3,8	3,7	3,7	3,7	3,6	3,5	3,3	3,6
Lise veya dengi okul	3,6	3,6	3,6	3,6	3,6	3,4	3,2	3,5
Üniversite/lisansüstü	3,7	3,7	3,5	3,6	3,5	3,3	3,1	3,5
Bölge								
Sınır iller	3,8	3,7	3,9	3,8	3,6	3,7	3,3	3,7
Diğer iller*	3,6	3,5	3,5	3,5	3,5	3,3	3,1	3,4
Metropol iller	3,6	3,5	3,4	3,5	3,6	3,3	3,1	3,4
Metropol olmayan iller	3,6	3,6	3,5	3,5	3,4	3,3	3,2	3,5
Çalışma Durumu								
Özel sektör çalışanı	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	3,5	3,3	3,6
Ev kadını/kız	3,6	3,3	3,5	3,4	3,4	3,4	3,1	3,4
Esnaf	3,6	3,6	3,5	3,5	3,5	3,3	3,1	3,4
Emekli	3,7	3,6	3,6	3,4	3,4	3,4	3,0	3,4
Öğrenci	3,6	3,7	3,4	3,6	3,5	3,3	3,3	3,5
İşsiz	3,8	3,8	3,9	3,8	3,8	3,7	3,3	3,7
Kamu sektörü çalışanı	3,7	3,5	3,4	3,6	3,5	3,4	3,2	3,5
Serbest meslek erbabı	3,7	3,5	3,4	3,5	3,4	3,3	3,1	3,4
İş insanı**	3,3	3,3	3,0	3,2	2,9	3,0	2,8	3,1
Genel	3,7	3,6	3,6	3,5	3,5	3,4	3,2	3,5

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 27 kişiye ait sonuçlardır.

Not: Çalışma durumu: “Çiftçi” ve “Cevap yok” sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Türkiye'deki Suriyelilerin toplumsal hayata etkilerini değerlendirmek üzere, Suriyelilerin ülkenin sosyo-kültürel yapısına, ekonomisine, siyasetine ne gibi etkileri olduğu OGG katılımcılarına da sorulmuş ve bu etkileri "olumlu" "olumsuz" olarak ayrıştırmaları istenmiştir.

Bütün şehirlerde yapılan görüşmelerde ekonomiye olumlu etki olabilecek hususlardan bahseden oldukça az sayıda katılımcı olmuştur. Bahsedilen olumlu etki ise, tarım alanında iş gücü eksikliğini bir dönem Suriyelilerin gidermiş olması, kimsenin yapamıyacağı ağır işlerde çalışmış olmaları, kayıtsız ve ucuza çalıştıkları için birçok sektörde ayakta tuttukları ve bu sayede ekonomiye canlı tutarak olumlu etki yarattıkları şeklinde olmuştur.

Görüşmelerin neredeyse tamamında katılımcılar - anket sonuçlarında da görüldüğü gibi - Suriyelilerin ülke ekonomisine olumsuz etki yarattığını belirtmişlerdir. Bunun üzerine katılımcılara "hangi anlamda ekonomi olumsuz etkilendi?" diye sorulduğunda ise - anketlerden farklı biçimde -Türkler için iş imkanlarının azalması ve işsizliğin artması ve ülkede kayıt dışılığın artması gerekçe olarak gösterilmiştir. Öte yandan bazı katılımcıların Suriyeli gençlerde de işsizlik sıkıntısı olduğunu vurgulaması dikkat çekicidir. Ayrıca, katılımcıların büyük bölümünün Suriyelilerin vergiden muaf olduğunu düşünmesi ve bunun da haksız rekabet oluşturmasından yakınmaları dikkat çekicidir.

- *"Tamamen olumsuz etkisi var. Biz yarım kilo alıyoruz, onlar çokça alıyor, fiyatları yükseltiyorlar, vergiden muaf ve Türklerin işlerine el koyuyorlar.."* (Hatay-TR-Öğrenci)

Devletin sunduğu hizmetlerde, Suriyeliler gelince daha fazla sorunlar yaşanmaya başlandı. Bazı bölgelerde kamu hizmetlerinde aksaklıklar yaşanıyor. (Ankara-TR-Öğrenci)

Katılımcıların bir kısmında ise Suriyelilerin birçok açıdan daha avantajlı olduğunu, devletten çokça yardım aldıklarını ve bu nedenle de "kendilerinin" (yerel halkın) mağdur olduğunu belirttikleri görülmüştür.

- *"Yeni gelenlerin eskilerin işini daha ucuza çalışarak ele geçirmesi bir düşmanlık doğurabilir. Biz sonuçlar üzerinden değerlendirme yaparsak Suriyelilere bakış olumsuz olacaktır. Kiralar arttı, maaşlarımız düştü. Rant sahipleri için bakarsanız olumlu görünüyor, işçi hakları açısından bakarsanız olumsuz olarak görülebilir"* (Gaziantep-TR-Çalışan)

Bunun yanı sıra, ekonomiye olumsuz etkiler içinde - özellikle Ankara ve İstanbul'da yapılan görüşmelerde- Suriyelilerin de mağdur edildiğini, işçi haklarından yoksun bıraktıklarını ve bazı işverenlerin bu durumu suiistimal ettiklerini ifade eden katılımcılar da bulunması dikkat çekicidir.

- *“Ekonomik açıdan olumsuz bir gidişat varsa burada suçlanacak kişiler ucuza çalışan mülteciler değil, işverenler. Ekonomiye olumsuz etkilemesinin nedeni onları ucuza çalıştıran işverenler ya da ruhsatsız iş yeri açan varsa yapılması gerekeni yapmayan, kurulu düzen içinde bunun denetlenmesini gerçekleştirmeyen idareciler”* (İstanbul-TR-Kadın)
- *“Etkiler olumsuz. .. İşverenin lehine olan bir durum, istediği zaman işten atıyor, sigortasız, düşük ücretle güvencesiz çalıştırabiliyor. Hatta keyfince hak gaspı yapıyor.”* (İstanbul-TR-Çalışan)
- *“İşçi hakları ve standartları bakımından olumsuz. Kayıt dışı ekonomi artıyor.”* (Ankara-TR-Öğrenci)

Sosyo-kültürel yapıya etkilerine bakıldığında OGG'lerde hem sınır illeri hem de metropollerin genelinde oldukça az sayıda katılımcı Suriyelilerin sosyo-kültürel yapıya sınırlı olumlu etkisinden söz etmiştir. Sınır illeri özelinde ele aldığımızda Gaziantep katılımcılarının çoğu herhangi bir olumlu etkiden bahsetmezken, gastronomi şehri olarak da bilinen Hatay katılımcılarının mutfak kültürü üzerinden olumlu değerlendirme yapması ve Suriyelilerin bu alanı zenginleştiklerini düşünmeleri dikkat çekicidir.

Metropol şehirlerde yapılan görüşmelerde ise sadece İstanbul'daki “Kadın OGG'den olumlu değerlendirme gelmiştir. Görüşmeye katılan kadınların büyük bölümü, Suriyelilerin de homojen olmadıklarını, kendi içlerinde farklı kültürel dinamiklerin olduğunu ve bunların yerel halkla birlikte düşünüldüğünde sosyo-kültürel yapıyı birçok anlamda çeşitlendirdiğini ve olumlu bir etki yarattığını belirtmişlerdir.

- *“Kültürel ve toplumsal açıdan olumludur, çünkü toplum çeşitleniyor. Suriyeliler de kendi içinde farklılıklarıyla geldi, olumlu buluyorum...Çeşitlilik kattılar”* (İstanbul-TR-Kadın)
- *“Kültürel anlamda olumlu olduğunu düşünüyorum. Sosyal uyum programları düzenliyoruz, burada da o kültürel çeşitliliğin olumlu sonuçlar yarattığını görüyoruz”* (İstanbul-TR-Kadın)

Görüşmelerin çok büyük bölümünde katılımcılar Suriyelilerin sosyo-kültürel yapıyı olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Suriyelilerin sosyo-kültürel yapıya etkilerinin olumsuz tarafı üzerine katılımcıların değerlendirmeleri genel olarak üç konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki, kültürel açıdan Suriyelilerin Türklerden çok farklı olduğu ve bunun da iki toplum arasında çatışmaya neden olduğu, bir diğeri ahlaki değerler ve aile yapısı açısından Suriyelilerin farklı olduğu ve son olarak da Suriyelilerin gettolaşma eğilimi ve bunun yarattığı ayrışma algısıdır.

Suriyelilerin kültürel açıdan farklı olduğunu ve bunun da toplum yapısını olumsuz yönde etkilediğini düşünenler, "kültürel fark"tan kastettiklerinin tam olarak ne olduğunu belirtmemiş, ancak ifadelerinden kent hayatına adaptasyon, medeni toplum yaşayışı, dil farklılığından kaynaklı uyumsuzluklar olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle İstanbul ve Ankara görüşmelerinde bu hususların öne çıkması dikkat çekicidir.

- "Entegrasyon konusunda sıkıntı yaşıyoruz, çok çocuk sahibi olma, farklı dil gibi öğelerin bir araya gelmesi ama kaynaşamamak söz konusu" (İstanbul-TR-Yeni mezun)
- "Eviden yurdundan edilmiş olmanın, burada yaşıyor olmanın psikolojik sıkıntılarını yaşıyorlar. Kültürel anlamda buraya uyumda sıkıntı yaşıyorlar. Geçmişte bıraktıkları kültür feodal bir kültür, Türkiye'yle mukayese edildiğinde 50 yıl öncesini yansıtıyor. (Ankara- TR - Kadın?)

Sosyo-kültürel yapıya etkiler tartışmasında öne çıkan bir diğer husus **Suriyelilerin gettolaşma eğilimi** ve özellikle de bazı mahalle/bölgelerde yoğunlaşmaları nedeniyle yerli halkın kendini adeta turist/yabancı gibi hissediyor olması üzerinden olmuştur. Gettolaşma eğilimi ve bunun yarattığı endişe hem sınır illerinde hem de metropollerde yapılan mülakatlarda ortaya çıkmıştır.

- "Bazı yerlerde Suriyeli çok diye kendimizi Suriye'de gibi hissediyoruz. Turistler de bunu garipsiyor." (Hatay-TR-Öğrenci)
- "Ankara'da gettolaşma olduğunu düşünüyorum, kaynaşma olamıyor. Keçiören'de yaşasam da ayırız." (Ankara-TR-Öğrenci)
- "Bazı mahallelerde çok yoğunluk var, o semtlere direkt etiket yapıştırılıyor. Artık yerel halk için cazip bir semt olmaktan çıkıyor" (İstanbul-TR-Yeni mezun)

Türkiye'deki Suriyelilerin siyasete etkileri sorusuna ise görüşme yapılan bütün illerde ağırlıkta olumsuz etkilerden bahsedilmiştir. Olumsuz etkiler içinde katılımcıların büyük bölümü mülteci konusunun araçsallaştırıldığını, başka bir ifadeyle "siyasi malzeme" haline geldiğini söylemiş ve bunun da hem toplumda ayrışmayı hem de Suriyelilere yönelik ırkçı tutum ve davranışları tetiklediğini belirtmişlerdir.

- "Siyasilerin çıkarları noktasında piyon, koz olarak kullanılıyorlar. Olumsuz etkisi insanları bu şekilde piyon olarak görüp insani bağlar kullanılıyor olmaları" (İstanbul-TR-Çalışan)
- "Özellikle siyasetçilerin dilinde Suriyelilerin kalması ya da gitmesi üzerine kurulmuş bir söylem var...Suriyeliler üzerinden bir oy toplama kampanyası, bir seçim vaadi olarak sunuluyor 'geri göndermek'. Bunun da ayrıştırıcı olduğunu düşünüyorum" (İstanbul-TR-Kadın)

- *“Suriyeliler seçim kartı. Ne iktidar ne muhalefet gündeminde değil. (Ankara-TR-Öğrenci)*
- *“Siyaset dili zehirlendi. Karşıtlık arttı.” (Ankara-TR-Öğrenci)*
- *“Siyaset için siyasi partilerin popülist sığ söylemlerle düşmanlaştırma yarattığını düşünüyorum” (İstanbul-TR-Çalışan)*
- *“Oy kullanarak geleceğimize karar vermelerinden endişe ediyorum” (Hatay-TR-Çalışan)*
- *“Şu an seçim olsa seçimi kazanacak durumdadır. Bu Hatay halkını rahatsız ediyor” (Hatay-TR-Çalışan)*

Ayrıca, Suriyelilere yönelik söylem ve politikaların uluslararası arenada, özellikle de Avrupa ülkelerince eleştirildiğini ve bunun Türkiye'nin imajını zedelediğini de vurgulayan katılımcılar görülmüştür.

- *“Avrupa açısından Türkiye'ye olumsuz bakış açısı oluştu” (İstanbul-TR-Çalışan)*

Görüşmelerde siyasete olumlu etkisi olduğu yönünde oldukça az yorum yapılmıştır. Bu yorumlar içerisinde dikkat çekici olan, yukarıda belirtildiği gibi Türkiye'nin göç ve Suriyeliler politikasının Avrupa ülkelerinin gözünde imajı zedelediğini belirtenlerin aksine, AB'nin Türkiye'ye bu konuda olumlu baktığı ve hatta övgüde bulunduğu yönündedir.

- *“AB ilişkilerde bir dönem bu konu ilişkileri canlandırdı ama şu an değil.” (Ankara-TR-Öğrenci)*
- *“Türkiye AB'den daha fazla övgü alıyor.” (Ankara-TR-Öğrenci)*
- *“Muhalefet partisine olumlu etkisi oldu. Mülteci düşmanlığı artıyor ve muhalefet de bunu kullanıyor... Hükümet olumsuz etkileniyor... Onlar kardeşiniz demeleri yeterli kalıyor.” (Ankara-TR-Öğrenci)*

11. Suriyelilerden “kişisel zarar” görme ve “duyumlar”

a. Fiili Olarak Zarar Görmek

Toplumda Suriyelilere yönelik kaygılar ile bu kaygıları haklı kılabacak tecrübeler arasındaki ilişki analiz bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda SB-2017’de %57,4, SB-2019’da %61.1, SB-2020’de % 45,8 SB-2021’de % 33,5 olarak tespit edilen “Suriyelilerin şahsıma, aileme, çocuklarıma zarar vereceklerini düşünüyorum” diyenlerin varlığından hareket ederek, bu zarar görmenin gerçekleşip gerçekleşmediği sorgulanmıştır. Zaman ve eylem belirlenerek somutlaştırılmaya çalışılan soru “Son 5 yıl içinde bir Suriyeliden zarar gördünüz mü?” şeklinde yöneltilmiş, katılımcıların kendilerinin, ailelerinin ya da çevrelerinin zarar görüp görmediği anlaşılmaya çalışılmıştır.

SB-2021- Tablo 36 (+Grafik): Son 5 yıl içinde Suriyelilerden... (%)

	2017			2019			2020			2021		
	Evete	Hayır	Hatırlamıyor/ cevap yok	Evete	Hayır	Hatırlamıyor/ cevap yok	Evete	Hayır	Hatırlamıyor/ cevap yok	Evete	Hayır	Hatırlamıyor/ cevap yok
Siz bizzat bir zarar gördünüz mü?	9,4	90,4	0,2	13,7	86,0	0,3	11,4	87,8	0,8	11,7	88,0	0,3
Ailenizde zarar gören oldu mu?	7,7	92,0	0,3	8,0	91,1	0,9	6,8	92,4	0,8	7,1	92,3	0,6
Çevrenizde zarar gören oldu mu?	38,0	57,4	4,6	34,7	63,5	1,8	30,8	67,3	1,9	32,2	65,5	2,3

SB-2021 araştırmasına göre son 5 yıl içinde Suriyelilerden bizzat zarar gördüğünü ifade edenlerin oranı % 11,7 olarak tespit edilmiştir. Bu oran SB-2017'de %9,4, SB-2019'da % 13,7, SB-2020'de ise %11,4 idi. SB-2019'daki % 13,7 seviyesi dört SB içinde en yüksek orandır. SB-2020 ile SB-2021 arasında ise % 11,4'den % 11,7'ye doğru bir yükseliş gözlenmektedir. "Ailesinde zarar gören" olduğunu ifade edenlerin oranı SB-2017'de %7,7, SB-2019'da %8, SB-2020'de % 6,8 iken, bu oran SB-2021'de % 7,1 olarak gerçekleşmiştir. Daha çok duyuma dayalı olan "çevrenizde zarar gören var mı" sorusuna SB-2017'de % 38, SB-2019'de % 34,7, SB-2020'de % 30,8, SB-2021'de ise % 32,2 ile destek gelmiştir.

Suriyelilerden zarar görme konusundaki demografik incelemede, yoğun Suriyeli nüfusun yaşadığı sınır bölgesinde bütün değerlerin daha yüksek olduğu görülmektedir. Doğrudan (kişisel ya da aile bağlamında) zarar % 16, ailede zarar gören % 8,1, çevrede zarar gören oranı ise % 34,9 olarak ifade edilmiştir.

SB-2021- Tablo 37: Son 5 yıl içinde Suriyelilerden... (%)

		Siz bizzat bir zarar gördünüz mü?	Ailenizde zarar gören oldu mu?	Çevrenizde zarar gören oldu mu?
Sınır illeri	Evet	16,0	8,1	34,9
	Hayır	84,0	91,9	64,6
	Hatırlamıyor/cevap yok	-	-	0,5
Diğer iller (Metropol iller & Metropol olmayan iller)	Evet	10,8	6,9	31,6
	Hayır	88,9	92,4	65,6
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,3	0,7	2,8
Metropol iller	Evet	11,7	7,2	33,7
	Hayır	87,8	92,0	64,9
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,5	0,8	1,4
Metropol iller	Evet	10,2	6,8	30,4
	Hayır	89,5	92,6	66,1
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,3	0,6	3,5
Genel	Evet	11,7	7,1	32,2
	Hayır	88,0	92,3	65,5
	Hatırlamıyor/cevap yok	0,3	0,6	2,3

b. Zararın Niteliği (“Ne Tür Zarar Gördünüz?”)

Kaygıları daha iyi anlayabilmek için, SB çalışmasına 2017’de yer almayan bir soru SB-2019’dan itibaren çalışmalara eklenmiş ve “zararın niteliği” anlaşılmaya çalışılmıştır. Suriyelilerden kişisel ya da ailevi zarar gördüğünü ifade edenlere “Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler?” şeklinde çoklu yanıt verilebilen ve 9 seçeneği olan ilave bir soru daha yöneltilmiştir. Araştırmaya dahil olan T.C. vatandaşları, kendileri, aileleri ya da çevrelerine Suriyeliler tarafından verilen ve 9 farklı seçenek içinde % 10’dan fazla destek alan beş “zarar görme alanını” ön plana çıkarmıştır. Bu ilk beş “zarar” SB-2021’de şu şekilde sıralanmıştır: “sataşma/taciz” (SB-2019: %40,5; SB-2020: % 45,4, SB-2021: % 48,5); “şiddet” (SB-2019: %38,2; SB-2020: 40,7 SB-2021: % 46,1); “hırsızlık” (SB-2019: %43,5; SB-2020: % 47,9, SB-2021: % 44,6) ; “huzursuzluk/gürültü” (SB-2019: % 38; SB-2020: 36,7; SB-2020: % 38, SB-2021: % 42); “mülkü işgal” (SB-2019: % 38; SB-2020: 36,7; SB-2020: % 38, SB-2021: % 10,9).

SB-2021-Tablo 38: Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%
1	Sataşma/taciz	360	40,5	365	45,4	384	48,5
2	Şiddet	339	38,2	327	40,7	365	46,1
3	Hırsızlık	386	43,5	385	47,9	353	44,6
4	Huzursuzluk/gürültü	337	38,0	295	36,7	333	42,0
5	Mülkü işgal	87	9,8	119	14,8	86	10,9
6	İlişki/evlilik nedeniyle aile düzeni bozuldu	45	5,1	22	2,7	33	4,2
7	İşimi kaybettim	57	6,4	45	5,6	28	3,5
8	Maddi/ekonomik zarar/dolandırıcılık	17	1,9	9	1,1	10	1,3
9	Diğer	48	5,4	12	1,5	23	2,9
	Fikrim yok/cevap yok	8	0,9	8	1,0	3	0,4

Not-1: 2021’de Son 5 yıl içinde Suriyelilerden bizzat kendisinin, ailesinin veya çevresinde zarar gördüğünü söyleyen kişilere ait sonuçlardır.

Not-2: Sıralama, son (bu çalışma için SB-2021) çalışmasındaki en yüksekte en düşük olana şeklinde yapılmaktadır.

Burada verilen oranlar, algı temelli bir araştırmaya dayanmaktadır. Bu nedenle bu oranlar, gerçek veri olarak okunamaz. Eldeki kısıtlı resmi veriler, Suriyelilerin suça karışma oranlarının ortalamaların altında gerçekleştiğini göstermektedir.¹⁷⁰ Ancak SB çalışmasında ortalama her on kişiden birisi “kişisel zarar” gördüğünden söz etmektedir. SB-2021’de kendisinin, ailesinin ya da yakınlarının son beş sene içinde Suriyelilerden zarar gördüğünü ifade eden toplamda % 50’ye varan kitlenin en yüksek oranda ifade ettikleri zarar görme alanları “sataşma/taciz”, “şiddet”, “hırsızlık” ve “huzursuzluk/gürültü”dür. Burada, bir kişinin beş yıl içinde birden fazla zarar/sorun yaşama ihtimali nedeni ile “çoklu yanıt” imkanı tanınması, gerçek durumun tespitini zorlaştırmaktadır.

Zarar görme maddeleri arasında dikkat çekici biçimde “işimi kaybettim” seçeneğine SB-2019’da yedinci sırada % 6,4, SB-2020’de % 5,6 ile altıncı sırada, SB-2021’de % 3,5 ile yedinci sırada yer verilmesi dikkat çekicidir.

170 Bu konuda İçişleri Bakanı S.Soylu’nun açıklaması için Bkz.: Onedio.com.tr (23.03.2022) İçişleri Bakanı S.Soylu, “Türkiye’de kendi vatandaşlarımızın suç oranı %2.2, Suriyelilerin %1.3, hemen hemen yarısı kadar.” (<https://onedio.com/haber/suleyman-soy-lu-nun-suriyeli-ve-turk-vatandaslarinin-suc-oranini-karsilastirmasi-tepkilerin-odaginda-1056050>). Ayrıca konuyla ilgili önemli bir akademik çalışma için Bkz.: Aysegul Yılmaz Kayaoglu (2022) Do refugees cause crime? <https://avesis.itu.edu.tr/publication/detail-s/48a8e872-517a-45ef-9845-049f71e236a4/do-refugees-cause-crime> (Do refugees cause crime: “In doing so, the paper employs instrumental variables, difference-in-differences (DiD), and staggered DiD methods to explain if the conflict-fleeing Syrians have pushed Turkey’s crime rates higher in the short and the long run. It also controls for a multitude of time-varying provincial characteristics and presents a battery of robustness checks against various identification threats. As a result, DiD estimates show that refugees do not have any causal effect on the crime rates in Turkey. More strikingly, its IV estimates provide evidence for a rather negative effect on the crime rates per capita whilst finding a null effect on the crime rates per native resident in particular.”)

SB-2021-Tablo 39: Nasıl bir zarar gördünüz/gördüler? (Çoklu yanıt %)

	Sataşma/ taciz	Şiddet	Hırsızlık	Huzursuzluk/ gürültü	Mülkü işgal	İlişki/evlilik nedeniyle aile düzeni bozuldu	İşimi kaybettim	Dolandırıcılık/ maddi zarar	Diğer	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet										
Kadın	51,5	42,6	42,6	39,0	9,5	5,6	1,9	0,6	3,6	-
Erkek	46,0	49,0	46,2	44,6	12,0	3,0	4,8	1,8	2,3	0,7
Yaş										
18-24 arası	54,5	48,7	44,8	48,7	8,4	2,6	3,2	-	1,3	0,6
25-34 arası	45,3	43,0	46,4	40,8	10,6	8,4	7,3	1,1	0,6	-
35-44 arası	49,3	44,3	41,8	43,8	10,0	1,5	3,0	1,0	3,5	0,5
45-54 arası	48,6	50,7	40,6	37,7	11,6	3,6	2,2	2,9	4,3	0,7
55-64 arası	49,4	44,2	49,4	44,2	15,6	7,8	1,3	1,3	7,8	-
65 ve üzeri	34,9	46,5	53,5	25,6	14,0	-	-	2,3	2,3	-
Öğrenim Durumu										
Okuryazar değil/ okuryazar	52,0	52,0	60,0	40,0	16,0	12,0	4,0	-	4,0	-
İlkokul	48,3	46,6	34,3	36,0	10,1	2,2	2,2	2,2	4,5	-
Ortaokul/ilköğretim	55,0	50,3	53,3	41,4	10,1	4,7	2,4	0,6	0,6	-
Lise veya dengi okul	47,3	46,6	47,7	44,1	11,4	4,3	4,6	0,7	3,6	0,7
Üniversite/lisansüstü	42,4	38,1	38,1	46,8	10,8	4,3	4,3	2,2	2,2	0,7
Bölge										
Sınır iller	50,3	58,7	51,0	39,9	10,5	12,6	4,2	0,7	2,1	-
Diğer iller*	48,1	43,3	43,1	42,5	10,9	2,3	3,4	1,4	3,1	0,5
Metropol iller	49,4	54,4	41,1	46,0	9,5	4,2	2,7	1,5	5,3	0,4
Metropol olmayan iller	47,2	35,8	44,6	40,2	11,9	1,0	3,9	1,3	1,6	0,5
Çalışma Durumu										
Özel sektör çalışanı	50,4	46,5	41,6	46,5	9,3	3,5	3,1	0,9	2,7	0,4
Ev kadını/kız	49,0	44,3	48,3	32,2	10,1	6,0	2,0	-	1,3	-
Esnaf	47,4	44,9	51,9	38,5	11,5	3,2	4,5	3,2	5,1	1,3
Emekli	42,9	44,2	44,2	37,7	11,7	-	1,3	2,6	5,2	-
Öğrenci	57,1	48,2	42,9	53,6	12,5	5,4	3,6	-	1,8	-
İşsiz	48,3	53,3	35,0	46,7	5,0	10,0	6,7	-	-	-
Kamu sektörü çalışanı	45,2	41,9	29,0	35,5	19,4	3,2	6,5	3,2	3,2	-
Serbest meslek erbabı**	33,3	50,0	50,0	54,2	12,5	4,2	8,3	-	4,2	-
İş insanı**	58,3	50,0	50,0	66,7	33,3	-	-	-	-	-
Genel	48,5	46,1	44,6	42,0	10,9	4,2	3,5	1,3	2,9	0,4

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 12 kişi, Serbest meslek erbabı 24 kişiye ait sonuçlardır.

Not1: Çalışma durumu: "Çiftçi" sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir.

Not2: Son 5 yıl içinde Suriyelilerden bizzat kendisinin, ailesinin veya çevresinde zarar gördüğünü söyleyen kişilere ait sonuçlardır.

12. Çalışma Hakları ve İşini Kaybetme Kaygısı

Bütün kitlesel göç hareketlerinde, ev sahibi toplumlari en çok tedirgin eden hususlardan birisi, özellikle de ucuz işgücü karşısında işini kaybetme endişesidir. Bu durum yeni gelenlere yönelik tepki ve endişelerde önemli bir rol oynamaktadır. Türk toplumunun özellikle ilk dönemdeki bu yaygın endişesi, zaman içinde önceliğini kaybetme eğiliminde görünmektedir. Yani Suriyeliler kentsel alanlarda yerleşmelerine ve çalışarak hayatlarını idame ettirmelerine rağmen, algılar bağlamında Suriyeliler nedeni ile işini kaybetme konusunda SB çerçevesinde ciddi bulgulara ulaşamamaktadır. Kuşku yok ki, özellikle Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı sınır illerinde bu tür iş kayıpları Türkiye geneline göre daha yoğun yaşanmaktadır.

SB araştırmaları, Türkiye'deki Suriyelilerin en az % 33,6'sının yani yaklaşık 1 milyon civarındaki Suriyelinin aktif çalışma hayatı içinde olduğunu ortaya koymaktadır (Bkz.: Suriyelilerin Çalışma Durumları ve Geçim Kaynakları). Bu sayılar ILO tarafından yapılan çalışmalarda da yaklaşık aynı sayılar ortaya konulmaktadır.¹⁷¹ Ancak bunun Türkiye'de artan işsizlik ile ilişki bağı kurulamamaktadır. Burada Türk ekonomisinin önemli yapısal sorunlarından olan kayıtdışı ekonominin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Suriyelilerin tamamına yakınının kayıtdışı ekonomi içinde kendilerine yeni alanlar açtığı, bunun da yerel işgücünün mağduriyetine sınırlı etki yarattığı anlaşılmaktadır. Bu nedendir ki Suriyelilerden yana duyulan kaygılar sıralamasında iş kaybı endişesi oldukça alt sıralarda yer almaktadır. "Kaygılar: Güvenlik-Huzur ve Toplumsal Kabul" alt başlığında da ayrıntılı biçimde ifade edildiği üzere Türk toplumunun "Suriyeliler işimizi elimizden alacak" kaygısı SB-2017'de 6 kaygı önermesi içinde 5. sırada (puan 3.2), SB-2019 ve SB-2020'de ise 9 kaygı önermesi içinde 8. sırada (puan 2019: 3.6, 2020: 3.5), SB-2021'de ise 7 seçenek içinde 6. sırada yer almaktadır.

"Suriyelilerin Türkiye'de çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?" sorusu çerçevesinde SB-2017, SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 verileri değerlendirildiğinde, "Kesinlikle çalışma izni verilmemelidir/çalışmalarına izin verilmemelidir" diyenlerin oranının SB-2017'de %54,6, 2019'da %56,8, SB-2020'de % 49, SB-2021'de ise biraz daha azalarak % 43'e gerilemiştir.¹⁷² "Sadece belirli işler için geçici çalışma izni" verilmesini önerenlerin oranı SB-2017'de %29,8, SB-2019'da %21,4, SB-2020'de % 24,4, SB-2021'de ise % 14 olarak tespit edilmiştir. Suriyelilerin her türlü işte "kalıcı" çalışma izni almasına olumlu bakanların oranı ise SB-2017'de %5,5, SB-2019'de %3,8, SB-2020'de % 7,4, SB-2021'de ise % 8,4'e yükselmiştir.

Özetle, Suriyelilere çalışma izni verilmesi konusunda Türk toplumunun kaygıları hala çok yüksek düzeydedir ve toplumun % 43'ü bu izinlerin verilmesine karşı çıkmaktadır. Türk toplumunun yaygın kanısı olan "Suriyeliler Türk devletinin yardımı ile yaşamaktadırlar" önermesi, Suriyelilerin Türk vergi ödeyicileri ve dolayısı ile devletine yük olduğu anlamına gelmektedir. Ancak bu rahatsızlığı dile getiren aynı kitlenin, çalışma yasağını da destekle-

171 ILO Türkiye (2021) https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_738602.pdf

172 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014: Çalışma Hakları: Kesinlikle çalışma izni verilmemelidir (%47,4); Belli işlerde kısmi geçici çalışma izni verilmelidir(%29,5); Her türlü işte çalışmalarına geçici çalışma izni verilmelidir (% 13,2) Her türlü işte çalışmalarına kalıcı çalışma izni verilmelidir (% 5,4) Belli işlerde kalıcı çalışma izni verilmelidir (% 4,5).

mesi dikkat çekicidir. Yukarıda başka bir bağlamda da ifade edildiği, SB-2019’da % 56,8 olan karşıtlığın üç yıl sonunda % 43’e gerilemesi bir taraftan da Türk toplumunun Suriyelilerin çalışmasından memnuniyetini göstermektedir. Aslında Türk toplumu, doğrudan iş kaybına neden olmayacaklarsa, Suriyelilerin Türk devletinin yani Türk vergi ödeyenlerin vergileri ile yaşamalarındansa, çalışmalarını daha doğru bulduğunu, bu eğilimin de güçlendiğini söylemek mümkündür.

SB-2021-Tablo 40: Suriyelilerin Türkiye’de çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?

	2017		2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%	#	%
Kesinlikle çalışma izni verilmemelidir / çalışmalarına izin verilmemelidir	1141	54,6	1290	56,8	1107	49,0	968	43,0
Her türlü işte çalışmalarına geçici çalışma izni verilmelidir/ *Geçici (sürelili) çalışma izni ile her türlü işte çalışabilirler	169	8,1	336	14,8	363	16,1	732	32,5
**Sadece belirli işlerde çalışmaları için çalışma izni verilmelidir	621	29,8	487	21,4	552	24,4	316	14,0
Her türlü işte çalışmalarında kalıcı çalışma izni verilmelidir/ ***Kalıcı (süresiz) çalışma izni ile her türlü işte çalışabilirler	115	5,5	85	3,8	168	7,4	189	8,4
Diğer	-	-	-	-	13	0,6	11	0,5
Fikrim yok/cevap yok	43	2,0	73	3,2	56	2,5	37	1,6
Toplam	2089	100,0	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

*Geçmiş dönemde cevap “Her türlü işte çalışmalarına geçici çalışma izni verilmelidir” seçeneği, 2021 döneminde “Geçici (sürelili) çalışma izni ile her türlü işte çalışabilirler” şeklinde güncellenmiştir.

** 2019 döneminde “Sadece belirli işlerde çalışmaları için çalışma izni verilmelidir” ifadesinin 2017 yılındaki cevapların “Bellli işler için geçici çalışma izni verilmelidir” ve “Bellli işlerde kalıcı çalışma izni verilmelidir” ifadelerinin birleşmesi ile elde edilmiştir.

***Geçmiş dönemde cevap “Her türlü işte çalışmalarında kalıcı çalışma izni verilmelidir” seçeneği, 2021 döneminde “Kalıcı (süresiz) çalışma izni ile her türlü işte çalışabilirler” şeklinde güncellenmiştir

Çalışma izinleri konusunda “Kesinlikle çalışma izni verilmemelidir / çalışmalarına izin verilmemelidir” seçeneğini tercih eden en kaygılı gruplar kimlerdir diye bakıldığında, kadınların, 35 yaş üstündekilerin, okur-yazar olmayan ya da ilkökul mezunlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak asıl büyük tepkinin % 43 olan ortalamanın yaklaşık % 4,3 puan üzerinde (% 47,3) bir oran ile sınır bölgesinden geldiği görülmektedir. Bu bölgede Suriyelilerden kaynaklı iş kaybının daha etkili olduğu açıktır ve bu durum tercihlere de yansımaktadır.

SB-2021- Tablo 41: Suriyelilerin Türkiye’de çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%)

	Kesinlikle çalışma izni/ çalışmalarına izin verilmemelidir	Geçici (sürelili) çalışma izni ile her türlü işte çalışabilirler	Sadece belirli işlerde çalışmaları için çalışma izni verilmelidir	Kalıcı (süresiz) çalışma izni ile her türlü işte çalışabilirler	Diğer	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	42,8	33,4	15,0	6,7	0,3	1,8
Erkek	43,2	31,6	13,1	10,0	0,7	1,4
Yaş						
18-24 arası	36,6	33,9	18,3	7,9	0,8	2,5
25-34 arası	41,8	32,0	15,1	8,8	0,6	1,7
35-44 arası	44,0	31,8	14,2	8,5	0,4	1,1
45-54 arası	45,5	32,9	11,4	8,5	-	1,7
55-64 arası	45,7	34,7	11,3	6,8	0,8	0,7
65 ve üzeri	46,3	28,8	11,9	10,2	0,6	2,2
Öğrenim Durumu						
Okuryazar değil/ okuryazar	33,8	35,1	14,3	10,4	-	6,4
İlkokul	42,6	33,9	10,8	10,6	0,2	1,9
Ortaokul/ilköğretim	46,6	31,0	13,9	7,5	-	1,0
Lise veya dengi okul	43,6	32,9	15,1	6,9	0,3	1,2
Üniversite/lisansüstü	40,4	31,1	15,9	8,8	1,8	2,0
Bölge						
Sınır iller	47,3	29,3	13,2	9,2	-	1,0
Diğer iller*	42,0	33,2	14,2	8,2	0,6	1,8
Metropol iller	44,7	34,4	9,5	8,9	1,1	1,4
Metropol olmayan iller	40,4	32,4	17,0	7,8	0,3	2,1
Çalışma durumu						
Özel sektör çalışanı	45,6	30,2	15,8	7,1	0,3	1,0
Ev kadını/kız	41,2	36,9	13,9	6,4	-	1,6
Esnaf	41,7	31,4	10,8	13,0	1,2	1,9
Emekli	49,4	33,5	6,7	8,9	-	1,5
Öğrenci	30,8	37,0	21,2	6,8	0,7	3,5
İşsiz	44,9	31,6	17,6	5,1	-	0,8
Kamu sektörü çalışanı	39,3	26,8	22,3	8,0	0,9	2,7
Serbest meslek erbabı	46,3	27,8	14,8	5,6	1,9	3,6
İş insanı**	40,8	29,6	3,7	22,2	3,7	-
Genel	43,0	32,5	14,0	8,4	0,5	1,6

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 27 kişiye ait sonuçlardır.

Not: Çalışma durumu: “Çiftçi” ve “Cevap yok” sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Sizce Suriyelilerin Türkiye’de çalışması ile ilgili ne gibi bir politika izlenmeli?

sorusuna anketlerden farklı bir biçimde OGG katılımcılarının verdiği cevaplar, Suriyelilerin çalışmasına karşı katı bir mesafelerinin olmadığını ortaya koymaktadır. Hatta, inşaat sektörü ve tarım gibi alanlarda çalışana ihtiyaç olduğu ve Suriyelilerin bu gibi sektörlerde istihdam edilebileceği de belirtilmiştir. Ancak neredeyse bütün katılımcılar, kayıt dışı istihdama karşı olduklarını belirtmiş, bunu da hem yerel toplumla eşit ve dengeli şartlarda bir rekabetin oluşabilmesi için “ücretler dengeli olsun” “piyasayı düşürmesinler” gibi ifadelerle belirtmişler hem de Suriyelilerin adil ve insan onuruna yakışır şartlarda çalışabilmeleri için gerekli olduğu

ifade etmişlerdir.

- *“Gerçek bir denetimin oluşturulması gerekiyor. İlk olarak yapılması gereken bu nedenle denetim politikasının ciddi bir şekilde revize edilmesi olmalı. Çalışma haklarının düzenlenmesiyle sağlık haklarına da daha iyi erişim sağlayacaklar”* (İstanbul-TR-Çalışan)
- *“Eğitimle ilgili düzenlemeler yapılmalı. Özellikle çocuklar ve kadınlarla daha fazla ilgilenilmesi gerek. Sadece meslek kazandırıcı kurslara ağırlık vermek değil, akademik bağlamda güçlendirme şeklinde yol çizilmeli. Meslek kazandırmanın aciliyeti var ama eğitim yoluyla da bu ele alınmalı”* (İstanbul-TR-Çalışan)
- *“İdeal olan belli çalışanı olan işletmelerin bir iki engelli çalıştırması gibi, bu tür kota uygulamaları yapılabilir. Suriyelilerle kısıtlamak istemiyorum, genel olarak göçmenlere yönelik uygulanabilir”* (İstanbul-TR-Yeni mezun)
- *“Ancak bu insanlar arasında mesela tarımı iyi bilen insanlar var. Onları değerlendirebiliriz. Eğer bu insanları üretimin ve katma değerinin bir parçası yaparsak uyum için de katkı sağlayacaklardır. Kendilerini Türkiye’de geçici olarak hissetmeyeceklerdir.”* (Gaziantep-TR-Çalışan)

13. İşyeri Açma / Girişimcilik

Türkiye'deki Suriyelilerin kendi ayakları üzerinde durabilmesi ve ekonomik uyum süreçleri bakımından girişimcilik önemli bir rol oynamaktadır. Girişimcilik, önce kişinin kendisine ardından da başkalarına istihdam yaratması anlamına gelir. Bu işletmeler tek kişilik bir işletme olabileceği gibi, yüzlerce ve hatta binlerce kişiyi istihdam eden işletmeler/şirketler şeklinde de olabilir. Ancak Türkiye'de Suriyelilerin işyeri/işletme/şirket kurmalarına Türk toplumunun oldukça yüksek oranlarda karşı çıktığı anlaşılmaktadır. Suriyelilerin çalışmalarına izin verilmesine karşı çıkanların oranı SB-2017'de %54,6, 2019'da %56,8, SB-2020'de % 49 iken, "Suriyeliler hangi durumlarda işyeri açabilmeliler?" sorusundaki seçenekler içinde "kesinlikle açmamalıdır" cevabı SB-2019'da % 67,2, SB-2020'de % 55,5, SB-2021'de ise % 54,2'dir. Bu oran çalışma hakları verilmesi konusundaki reddiyelerinden daha güçlüdür. Burada arka planda "kalıcılığın reddedilmesi" hususunun önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Ancak hem çalışma izinleri hem de işyeri açmaya izin verilmesi hususunda Türk toplumunun son 3 yıldaki esnekliği de toplumsal kabul ve toplumsal uyum bakımından dikkat çekicidir.

SB-2021-Tablo 42: Suriyeliler hangi durumlarda işyeri açabilmeliler?

	SB-2019*		SB-2020		SB-2021	
	#	%	#	%	#	%
Kesinlikle açamamalılar	1.526	67,2	1253	55,5	1221	54,2
Vergilerini öderlerse açabilmeliler	469	20,6	564	25,0	716	31,8
Sadece belli iş alanları için açabilmeliler	193	8,5	257	11,4	196	8,7
Her türlü iş ve işletme alanı için açabilmeliler	-	-	60	2,6	62	2,7
Eğer Türklerin de çalışacağı büyük yerler açarlarsa açabilmeliler	38	1,7	79	3,5	29	1,3
Diğer	-	-	2	0,1	2	0,1
Fikrim yok/cevap yok	45	2	44	1,9	27	1,2
Toplam		100,0	2259	100,0	2253	100,0

*SB-2017'de bu soru yer almamaktadır.

SB-2019'da ise "Her türlü iş ve işletme alanı için açabilmeliler" seçeneği yer almamaktadır. SB-2020 ve SB-2021'de "Kesinlikle açamamalılar" seçeneği SB-2019'da "Kesinlikle izin verilmemeli" şeklinde sorulmuştur.

Konuyu demografik özellikler ile ilişkilendirdiğimizde, işyeri açmaya % 54,2'den daha yüksek seviyede reddiyenin SB-2021'de kadınlarda, orta yaş grubunda, ilkokul mezunlarında ve sınır bölgelerinde yaşayan kişilerde daha güçlü olduğu gözlenmektedir.

SB-2021-Tablo 43: Suriyeliler hangi durumlarda işyeri açabilmeliler? (%)

	Kesinlikle açamamaları	Vergilerini öderlerse açabilmeliler	Sadece belli iş alanları için açabilmeliler	Her türlü iş ve işletme alanı için açabilmeliler	Eğer Türklerin de çalışacağı büyük yerler açırlarsa açabilmeliler	Diğer	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet							
Kadın	57,7	28,0	9,1	2,0	1,6	0,1	1,5
Erkek	50,8	35,5	8,3	3,5	1,0	0,1	0,8
Yaş							
18-24 arası	50,8	33,3	9,0	3,3	2,5	-	1,1
25-34 arası	53,2	32,4	9,4	3,1	0,8	0,2	0,9
35-44 arası	57,7	30,5	7,8	2,0	0,6	0,2	1,2
45-54 arası	53,8	33,4	7,3	3,1	1,2	-	1,2
55-64 arası	57,4	27,9	10,2	2,6	1,1	-	0,8
65 ve üzeri	49,7	32,8	10,2	2,3	2,8	-	2,2
Öğrenim Durumu							
Okuryazar değil/ okuryazar	42,9	28,6	13,0	7,8	3,9	-	3,8
Okuryazar	53,8	33,7	8,3	2,3	0,8	-	1,1
İlkokul	63,5	25,7	7,0	2,4	0,2	-	1,2
Ortaokul/ilköğretim	53,3	33,2	8,6	2,6	1,4	-	0,9
Lise veya dengi okul	49,7	33,1	10,2	3,1	2,2	0,4	1,3
Üniversite/ lisansüstü	56,7	26,5	12,7	1,8	1,3	-	1,0
Bölge							
Sınır iller	56,7	26,5	12,7	1,8	1,3	-	1,0
Diğer iller*	53,7	32,9	7,8	3,0	1,3	0,1	1,2
Metropol iller	54,6	38,0	3,2	2,6	0,7	0,1	0,8
Metropol olmayan iller	53,1	29,9	10,7	3,2	1,6	0,1	1,4
Çalışma Durumu							
Özel sektör çalışanı	58,3	30,5	6,8	2,2	1,2	-	1,0
Ev kadını/kız	56,6	29,7	9,2	1,4	1,2	-	1,9
Esnaf	49,3	39,2	6,6	3,8	0,9	-	0,2
Emekli	53,5	31,2	8,9	3,0	1,5	-	1,9
Öğrenci	50,0	32,9	10,3	4,1	2,1	-	0,6
İşsiz	57,4	22,1	14,0	3,7	1,5	0,7	0,6
Kamu sektörü çalışanı	47,3	31,3	12,5	3,6	2,7	0,9	1,7
Serbest meslek erbabı	55,6	29,6	9,3	1,9	-	-	3,6
İş insanı**	48,2	33,3	14,8	3,7	-	-	-
Genel	54,2	31,8	8,7	2,7	1,3	0,1	1,2

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 27 kişiye ait sonuçlardır.

Not: Çalışma durumu: "Çiftçi" ve "Cevap yok" sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemişti

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Suriyelilerin iş yeri açmaları konusunda ise, özellikle sınır illerindeki görüşmelerde katılımcıların ciddi tepkileri olduğu görülmektedir.

- *"İşyeri açmalarıyla ilgili sınırlama olmalı...Mesela Mersin'de mülk sahibi çoğu ama Türklerin yok." (Hatay-TR-Öğrenci)*
- *"Çarşamba mahallesi tümüyle Suriyeli dükkân hiç Türk yok... Çığırından çıkmış... Kendinizi Şam'da sanıyorsunuz." (Hatay- TR-Öğrenci)*

Çalışma imkanlarının Suriyelilere yönelik seyahat kısıtlaması ile değerlendirildiği noktada ise, katılımcıların bir kısmı seyahat kısıtlamasının makul olduğunu ve devam etmesini, bir diğer kısmı ise özellikle başka şehirlerde iş bulabilmeleri için Suriyelilere yönelik kısıtlamanın kaldırılması gerektiğini vurgulanmıştır.

- *"Bence çalışma haklarının bu şekilde kalması daha iyi. Çalışmak isteyen biri kendi şehrinde de iş bulabilir" (Gaziantep-TR-Öğrenci)*
- *"Öncelikle seyahat serbestliğinin sağlanması lazım. Bu iş bulma imkânını da arttıracaktır" (Gaziantep-TR-Çalışan)*

14. "Suriyeliler Döner mi?"

Türkiye'deki Suriyeliler konusunda Türk toplumunun tavrında, Suriyelilerin kalıcı olacağına dair algı güçlendikçe, endişelerin, karamsarlığın ve itirazların arttığı gözlenmektedir. 2014'te Türkiye'de henüz 1.6 milyon Suriyeli varken yapılan çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerin tamamının geri döneceğine inanların oranı %45,1 olarak tespit edilmiştir.¹⁷³ Ancak 2017 sonrasında toplumdaki algının ciddi bir şekilde değiştiği gözlemlenmektedir. "Türkiye'deki Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri dönmeleri konusundaki düşünceniz nedir?" başlıklı soruya gelen cevaplarda, eğer "Hiçbiri geri dönmez" ve "Bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye'de kalır" seçeneklerinin toplamı dikkate alınırsa SB-2017 araştırmasında %70,5, SB-2019'da % 78,4, SB-2020'de % 80,3, SB-2021'de ise % 79,1'e ulaşılmaktadır. Yani Türk toplumunun yaklaşık % 80'i Suriyelilerin tamamının ya da büyük bölümünün Türkiye'de kalacaklarını düşünmektedir. Türk toplumu içinde Suriyelilerin tamamının ya da çok büyük bölümünün geri döneceğine olan inanç toplamı ise SB-2017 araştırmasında %6,7, SB-2019'da % 4,6, SB-2020'de % 2,3, SB-2021'de ise % 2,4 olarak tespit edilmiştir.. SB çalışmalarında seçenekler arasında yer alan "Yarısı döner, yarısı ise Türkiye'de kalır" ve "Çoğunluğu geri döner, yarısından azı Türkiye'de kalır" seçenekleri de dikkate alındığında - Türk toplumunun % 90'ının Suriyelilerin savaş bitse bile en az yarısının Türkiye'de kalacağına inandığını gözlemlemekteyiz. Yani aradan geçen zamanda Türk toplumunda Suriyelilerin kalıcılığına itirazların artmasına rağmen, geri gideceklerine dair umut ve inancın azaldığı görülmektedir.

SB-2021- Tablo 44: Türkiye'deki Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri dönmeleri konusunda düşünceniz nedir?

Sıra No.		2017		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%	#	%
1	Hiçbiri geri dönmez	793	38,0	1106	48,7	1070	47,4	950	42,2
2	Bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye'de kalır	679	32,5	674	29,7	744	32,9	831	36,9
3	Yarısı döner, yarısı ise Türkiye'de kalır	238	11,4	203	8,9	247	10,9	231	10,2
4	Çoğunluğu geri döner, yarısından azı Türkiye'de kalır	189	9,0	145	6,4	103	4,6	132	5,9
5	Tamamı geri döner	-	-	42	1,8	53	2,3	55	2,4
6	Tamamına yakını geri döner, çok azı Türkiye'de kalır	141	6,7	63	2,8	-	-	-	-
7	Diğer	-	-	-	-	1	0,1	-	-
	Fikrim yok/cevap yok	49	2,4	38	1,7	41	1,8	54	2,4
Toplam		2089	100,0	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

173 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014:

"Şu an Türkiye'de 1,5 milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacı var. Suriyeli sığınmacıların savaş bittikten sonra ülkelerine dönmelerine ilişkin düşüncenizi aşağıdaki ifadelerden hangisi ifade eder?":

Hepsinin geri dönmesini bekliyorum (%45,1);

Yarısından az kısmının kalmasını bekliyorum (% 9,4);

Tamamının kalacağını düşünüyorum (% 12,1);

Yarıdan fazla kısmının kalmasını bekliyorum düşünüyorum (% 15,7);

En az yarısının kalmasını bekliyorum (%17,6).

Suriyelilerin geri dönmesi konusunda SB-2021'de demografik analizde çok önemli ve anlamlı ayrımlar gözlenmemiştir.

SB-2021-Tablo 45: Türkiye'deki Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri dönmeleri konusunda düşünceniz nedir? (%)

	Hiçbiri geri dönmez	Bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye'de kalır	Yarısı döner, yarısı ise Türkiye'de kalır	Çoğunluğu geri döner, yarısından azı Türkiye'de kalır	Tamamı geri döner	Fikrim yok/cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	43,1	36,4	10,2	4,9	2,3	3,1
Erkek	41,3	37,3	10,3	6,8	2,6	1,7
Yaş						
18-24 arası	46,4	33,3	11,7	3,6	3,6	1,4
25-34 arası	44,0	38,1	9,6	5,1	1,8	1,4
35-44 arası	42,7	36,4	11,1	5,2	2,8	1,8
45-54 arası	42,1	36,6	10,4	7,3	1,2	2,4
55-64 arası	36,2	38,5	8,7	9,1	3,4	4,1
65 ve üzeri	35,6	40,7	8,5	6,8	2,3	6,1
Öğrenim Durumu						
Okuryazar değil/okuryazar	28,6	37,7	16,9	6,5	2,6	7,7
İlkokul	39,6	34,5	10,6	8,5	3,0	3,8
Ortaokul/ilköğretim	49,0	32,5	9,6	4,3	2,6	2,0
Lise veya dengi okul	43,9	36,5	10,0	5,4	2,8	1,4
Üniversite/lisansüstü	38,2	44,4	9,7	4,9	0,9	1,9
Bölge						
Sınır iller	43,8	31,8	10,2	7,6	4,1	2,5
Diğer iller*	41,8	38,0	10,3	5,5	2,1	2,3
Metropol iller	41,8	39,3	10,0	6,7	0,9	1,3
Metropol olmayan iller	41,8	37,2	10,4	4,7	2,8	3,1
Çalışma Durumu						
Özel sektör çalışanı	46,3	34,9	9,3	5,1	3,6	0,8
Ev kadını/kız	42,0	33,8	10,7	5,7	2,7	5,1
Esnaf	43,4	37,2	9,2	7,8	1,2	1,2
Emekli	32,7	42,8	8,9	7,8	3,7	4,1
Öğrenci	41,1	40,4	13,0	2,1	2,1	1,3
İşsiz	47,8	34,6	10,3	4,4	0,7	2,2
Kamu sektörü çalışanı	33,0	45,5	11,6	6,3	0,9	2,7
Serbest meslek erbabı	40,7	38,9	13,0	5,5	1,9	-
İş insanı**	48,2	29,6	22,2	-	-	-
Genel	42,2	36,9	10,2	5,9	2,4	2,4

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Türkiye'deki Suriyelilerin geleceği konusunda OGG katılımcılarının görüşleri, iki ana soruyla tartışmaya açılmış ve değerlendirilmiştir.

Türkiye'deki Suriyeliler savaş bittikten sonra ülkelerine dönecek mi? sorusuna katılımcıların neredeyse tamamı "dönmeyecekler", "dönmezler" şeklinde yanıt vermiştir. Neden dönmezler? diye sorulduğunda verilen yanıtların ise Türkiye'de rahat oldukları, olanaklarının fazla olduğu, çocuklarının birçoğunun burada doğduğu gibi gerekçelerle açıklandığı görülmektedir.

- *"Dönmezler... Türkiye'de rahatlar, bunu Suriye'de bulamazlar."* (Hatay-TR-Öğrenci)
- *"Göçen insan geri dönemez zaten. Çocukları burada doğdu."* (Gaziantep-TR-STK çalışanı)
- *"Çoğu geri dönmeyecek. İyi-kötü bir düzen kurdu uzun çabalarla, savaş sonrası önceki düzeni aynı huzuru bulamayacak endişesiyle dönmeyebilirler"* (İstanbul-TR-Çalışanı)
- *"Empati kurduğumda geri dönmenin mantıklı olmadığını düşünüyorum. Savaşın etkileri devam ediyor"* (İstanbul-TR-Çalışanı)
- *"En azından bir milyon kişi geri dönmeyecek diğerleri de şartlara bakacak"* (İstanbul-TR-Çalışanı)
- *"Özellikle evlenenler, iş kuranlar için bir dönüş söz konusu olacağını düşünmüyorum"* (İstanbul-TR-Yeni mezun)

Katılımcılardan Suriyeliler ülkesine döner yanıtını verenlerin ise, "çok az bir kısmı" "yüzde 15'i kadarı döner" dediklerini belirtmek gerekir. Bu açıdan "dönmezler" diyenlerle arada çok fark olmadığı ve bu sonuçların anket bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir.

15 “Suriyeliler Nerede Yaşamalı? “Birlikte Yaşamaya Hazır mıyız?”

Türk toplumu, aradan geçen on yılı aşkın tecrübe ile Suriyelilerin Türkiye’de kalıcılıklarının arttığı görüşündedir. Toplumun neredeyse %90’ı Suriyelilerin en az yarısının Türkiye’de kalacağını düşünmektedir. Ancak “burada kalıcı olacaklar” görüşü beyan edilmesine rağmen, birlikte yaşam iradesinin son derece zayıf olduğu, yani Türk toplumunda Suriyelileri “gönülsüz bir kabullenme” durumu olduğunu söylemek mümkündür. Suriyelilerin Türkiye’de kalıcı olduklarını düşünen Türk toplumuna “Suriyeliler nerede yaşamalı” sorusu yöneltildiğinde, geri gönderme ve izolasyon olarak tanımlanabilecek taleplerin gündeme geldiği gözlenmektedir. Zira halen %98’inden fazlası kentsel alanlarda Türk toplumu ile birlikte yaşayan Suriyelilerin “istedikleri yerde Türk toplumuyla birlikte” yaşamasına destek SB-2017’de %7,9, SB-2019’da %5,3, SB-2020’de % 6,8, SB-2021’de ise % 7,5’dir. Buna ilaveten SB-2017’de %7,7; SB-2019’da %5,5, SB-2020’de % 6,1 ve SB-2021’de ise % 4,8’i “Suriyeliler Türkiye’ye dengeli dağıtılmalı” görüşündedirler. Ortak yaşama iradesinin bir işareti olarak değerlendirilebilecek bu iki seçenek ortalamada % 15 bandında kalmaktadır. Ancak Türk toplumunun % 90’ı Suriyelilerin kalıcılığına inanıyor olsa da, % 85’i bir arada yaşamayı değil, onların bir biçimde ya geri gönderilmesini ya da izole edilmesini önermektedir.¹⁷⁴ SB-2021’de Suriyeliler konusundaki öneriler şu şekilde sıralanmaktadır: “her halükârda geri gönderilmeliler” (2017: % 11,5, 2019: % 25, SB-2020: % 48, SB-2021: % 49,7), “Suriye’de güvenli bölgelerde yaşamalılar” (SB-2017: %37,4, SB-2019: %44,8, SB-2020:% 32,5; SB-2021:% 32,3), “sadece kamplarda yaşamalılar” (2017: %28,1, 2019: %15, SB-2020:% 3,1, SB-2021:% 2,8), “Türkiye’de onlara özel şehir kurulmalı” (2017: %4,8, 2019: %2,4, SB-2020:%1,1, SB-2021:%1,0). Bu durum Türk toplumunun birlikte yaşamaya hazır ve istekli olmadığı şekilde değerlendirilebilir. “Her halükârda geri gönderilmelidirler” seçeneğinin her çalışmada daha çok tercih edilmesi; SB-2017, SB-2019’da en güçlü seçenek olan “Suriye’de kurulacak güvenli bölgelere gönderilmeli ve orada yaşamalılar” seçeneğinin bunu takip ettiği gözlenmektedir. Suriyelilerin Suriye’ye geri gönderilmeleri talebi bu iki seçeneğin toplamına bakıldığında SB-2017’de %48,9, SB-2019’de %69,8, SB-2020’de % 80,5 ve SB-2021’de % 82’ye ulaşmıştır.

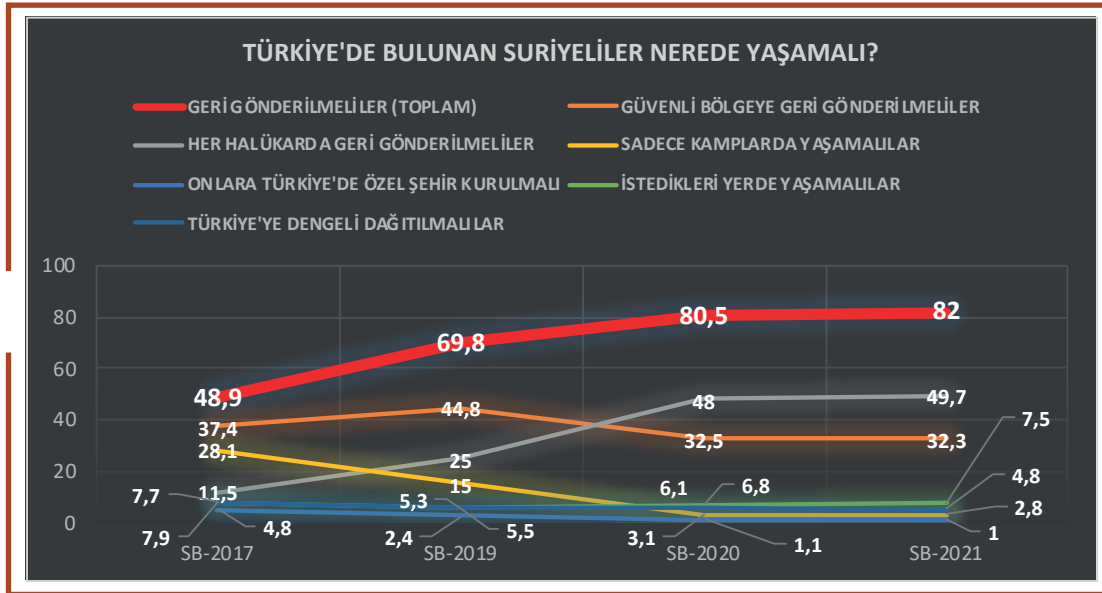
174 Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014:

“Sığınmacılar, sadece kamplarda barındırılmalıdır”: Katılanlar: % 73,3 / Katılmayanlar: % 19.

Sığınmacılar, sınır boyunca Suriye topraklarında tampon bölge oluşturularak orada kurulacak kamplarda bakılmalıdır: Katılanlar: % 68,8 / Katılmayanlar: % 18,1.

SB-2021-Tablo 46 (+Grafik): Türkiye’de bulunan Suriyeliler nerede yaşamalı?¹⁷⁵

Sıra No.		2017		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%	#	%
1	Her halükarda geri gönderilmeliler	240	11,5	568	25,0	1083	48,0	1121	49,7
2	Suriye’de kurulacak güvenli bölgelere gönderilmeli ve orada yaşamalılar	781	37,4	1017	44,8	735	32,5	727	32,3
Gönderilmeliler (1+2 Toplam)			48,9		69,8		80,5		82,0
3	İstedikleri şehirde yaşayabilmeli	166	7,9	120	5,3	153	6,8	169	7,5
4	Türkiye’ye dengeli dağıtılmalı	161	7,7	126	5,5	138	6,1	108	4,8
5	Sadece kamplarda yaşamalılar	587	28,1	341	15,0	70	3,1	62	2,8
6	Onlara Türkiye’de özel şehirler kurulmalı	100	4,8	54	2,4	24	1,1	23	1,0
7	Diğer	-	-	-	-	12	0,5	-	-
	Fikrim yok/cevap yok	54	2,6	45	2,0	44	1,9	43	1,9
Toplam		2089	100,0	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

“Suriyeliler nerede yaşamalı” konusundaki soruya gelen cevapların demografik inceleme si yapıldığında, kadınların, 45-54 yaş grubunun, ortaokul eğitim seviyesindekilerin, metropol şehirlerin ve özel sektör çalışanlarının geri göndermeye daha yüksek oranda destek verdiği gözlenmektedir.

175 Sıralama SB-2021 verilerine göre en yüksek orandan en düşük olana göre yapılmıştır. Ancak analizi kolaylaştırmak için 1. (“Her halükarda geri gönderilmeliler”) ve 2. (“Suriye’de kurulacak güvenli bölgelere gönderilmeli ve orada yaşamalılar”) seçeneklerin toplamı da “Gönderilmeliler” başlığı altında ayrıca verilmiştir.

SB-2021-Tablo 47: Türkiye’de bulunan Suriyeliler nerede yaşamalı? (%)

	Her halükarda geri gönderilmeliler	Suriye’de kurulacak güvenli bölgelere gönderilmeli ve orada yaşamalılar	İstedikleri şehirde yaşayabilmeli	Türkiye’ye dengeli dağıtılmalı	Sadece kamplarda yaşamalılar	Onlara Türkiye’de özel şehirler kurulmalı	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet							
Kadın	50,3	34,1	6,8	3,7	2,1	0,8	2,2
Erkek	49,2	30,5	8,2	5,8	3,4	1,2	1,7
Yaş							
18-24 arası	47,5	31,4	9,6	4,4	3,6	1,1	2,4
25-34 arası	49,5	33,4	7,7	4,3	1,6	1,4	2,1
35-44 arası	50,5	32,5	6,1	5,7	2,8	1,1	1,3
45-54 arası	49,4	35,1	6,3	4,6	3,6	0,2	0,8
55-64 arası	49,4	31,3	7,2	5,3	3,4	0,8	2,6
65 ve üzeri	54,2	24,9	10,2	4,0	1,1	1,7	3,9
Öğrenim Durumu							
Okuryazar değil/ okuryazar	40,3	27,3	18,2	5,2	1,3	2,6	5,1
İlkokul	51,1	30,7	8,1	3,6	2,8	1,1	2,6
Ortaokul/ilköğretim	56,3	29,8	7,0	2,6	2,2	1,4	0,7
Lise veya dengi okul	49,8	33,0	6,2	5,1	3,5	0,8	1,6
Üniversite/lisansüstü	43,7	36,0	7,7	7,5	2,2	0,7	2,2
Bölge							
Sınır iller	44,8	39,7	8,9	4,1	1,3	-	1,2
Diğer iller*	50,8	30,7	7,2	4,9	3,1	1,2	2,1
Metropol iller	54,3	28,7	5,4	6,3	2,9	1,1	1,3
Metropol olmayan iller	48,7	31,9	8,3	4,1	3,2	1,3	2,5
Çalışma Durumu							
Özel sektör çalışanı	55,4	30,7	6,1	4,1	2,9	0,3	0,5
Ev kadını/kız	50,0	33,8	6,8	3,1	2,3	0,8	3,2
Esnaf	47,6	30,7	9,9	6,8	2,1	0,9	2,0
Emekli	53,9	29,0	7,8	4,5	1,9	1,5	1,4
Öğrenci	43,2	38,4	8,2	2,7	3,4	2,1	2,0
İşsiz	45,6	36,0	5,9	5,1	5,1	0,7	1,6
Kamu sektörü çalışanı	38,4	37,5	4,5	10,7	2,7	3,6	2,6
Serbest meslek erbabı	42,6	35,2	13,0	1,9	3,7	-	3,6
İş insanı**	29,6	25,9	14,8	11,1	11,1	-	7,5
Genel	49,7	32,3	7,5	4,8	2,8	1,0	1,9

16. Ortak Toplumsal Yaşama Bakış

Türk toplumunun Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki görüş ve kaygılarını ortaya koyabilmek bakımından SB içinde bir başka soru seti daha kullanılmıştır. Buradaki dört ayrı önerme- de "olumlu" vurgu ön plana çıkarılarak Türk toplumunun görüşleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Türk toplumu içinde "Suriyeli sığınmacıları kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik" önermesine "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" görüşü verenlerin toplamı SB-2017'de % 30,7, SB-2019'da % 21, SB-2020'de % 18,2, SB-2021'de ise % 15,3 olarak gerçekleşmiştir. Önermeye katılanlarda düzenli azalma, katılmayanlar da ise düzenli artış trendi dikkat çekmektedir.

"Suriyeli sığınmacılar ülkemizin ekonomisi için yararlıdır" önermesine "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" görüşü verenlerin toplamı SB-2017'de % 8,2, SB-2019'da % 6, SB-2020'de % 7,5, SB-2021'de ise % 11,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu konuda olumsuz görüş bildirenlerin oranı % 79,2 ile % 87,4 arasında değişen oldukça yüksek bir seviyede gerçekleşmektedir.

SB-2021-Tablo 48: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyor, ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/ cevap yok
Suriyeli sığınmacıları kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik								
SB-2017	34,2	20,3	54,5	12,5	23,9	6,8	30,7	2,3
SB-2019	60,8	10,1	70,9	5,6	18,3	2,7	21,0	2,5
SB-2020	53,7	17,4	71,1	8,5	12,8	5,4	18,2	2,2
SB-2021	52,6	20,5	73,1	8,0	12,9	2,4	15,3	3,6
Suriyeli sığınmacılar ülkemizin ekonomisi için yararlıdır								
SB-2017	54,1	27,9	82,0	8,3	7,4	0,8	8,2	1,5
SB-2019	77,5	9,9	87,4	4,3	5,5	0,5	6,0	2,3
SB-2020	67,4	17,5	84,9	5,8	6,7	0,8	7,5	1,8
SB-2021	55,3	23,9	79,2	6,5	10,2	1,6	11,8	2,5
Suriyeli sığınmacılar kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir								
SB-2017	52,8	31,8	84,6	7,7	5,7	0,5	6,2	1,5
SB-2019	79,3	11,1	90,4	3,3	3,7	0,6	4,3	2,0
SB-2020	68,1	19,4	87,5	5,8	4,8	0,5	5,3	1,4
SB-2021	62,0	26,2	88,2	5,0	3,9	0,6	4,5	2,3
Suriyeli sığınmacılarla huzur içinde bir arada yaşayabiliriz								
SB-2017	46,5	28,5	75,0	11,8	10,3	1,1	11,4	1,8
SB-2019	70,8	11,8	82,6	7,0	7,7	0,9	8,6	1,8
SB-2020	60,7	17,2	77,9	10,4	9,3	1,2	10,5	1,2
SB-2021	54,2	24,3	78,5	9,1	9,1	1,5	10,6	1,8

*SB-2017, 2019, 2020'de yer alan "Suriyeliler Türkiye ekonomisi için yararlıdır" seçeneği, SB-2021'de "Suriyeliler Türkiye ekonomisine katkı sağlamaktadır" şeklinde güncellenmiştir.

"Suriyeli sığınmacılar kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir" önermesine "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" görüşü verenlerin toplamı SB-2017'de % 6,2, SB-2019'da % 4,3, SB-2020'de % 5,3, SB-2021'de ise % 4,5 olarak gerçekleşmiştir. Aynı tablodaki olumsuz görüş bildirenlerin oranı % 84,6 ile % 90,4 arasında değişmektedir.

Türk toplumunun özellikle geleceğe yönelik kaygılarını anlayabilmek bakımından son derece önemli olan "Suriyeli sığınmacılarla huzur içinde bir arada yaşayabiliriz" önermesine gelen cevaplar, oldukça karamsar bir tablo ortaya koymaktadır. Bu önermeye "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" görüşü verenlerin toplamı SB-2017'de % 11,4, SB-2019'da % 8,6, SB-2020'de % 10,5, SB-2021'de ise % 10,6 olarak gerçekleşmiştir. Türk toplumunun % 75 ile % 82'si arasındaki bölümü Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşanacağına inanmamaktadır.

Türk toplumuna yöneltilen "Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşayabiliriz" önermesine gelen destek, kaygıların yaygınlığını ve ortak gelecek tasavvurunun "kerhen kabulünü" net biçimde ortaya koymaktadır. Bu önermeye gelen cevaplarda da karamsarlık kendini belli etmektedir. Önermeye "hiç katılmıyorum" ve "katılmıyorum" diyenlerin toplam oranı SB-2017'de %75, SB-2019'da % 82,6, SB-2020'de % 77,9, SB-2021'de ise % 78,5 olarak tespit edilmiştir. "Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşayabiliriz" önermesine olumlu bakanların (katılıyorum, çok katılıyorum) diyenlerin oranı ise % 8 ile 12 arasında değişmektedir (SB-2017: 11,4 % SB-2019: % 8,6, SB-2020: % 10,5, SB-2021'de % 10,6).¹⁷⁶ Elde edilen bulgular puanlamaya tabi tutulduğunda da aynı çarpıcı kaygı durumu gözlenmektedir.

Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki yaklaşımı SB-2017'den bu yana zaten genelde karamsar bir görüntü çizmektedir. Aşağıdaki tabloda puanlama esasına göre değişimler de göstermektedir ki, her önermede Türk toplumunun görüşlerinde benzer bulgulara ulaşılmakta ya da daha olumsuz/karamsar bir cevap tercih edilmektedir.

SB-2021-Tablo 49: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz. (Puan)

	2017	2019	2020	2021
Suriyelileri kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik	2,4	1,8	1,9	1,8
Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşayabiliriz/ yaşamaktayız	1,9	1,5	1,7	1,7
Suriyeliler Türkiye ekonomisi için yararlıdır/ *Suriyeliler Türkiye ekonomisine katkı sağlamaktadır	1,7	1,4	1,5	1,7
Ortalama puan	1,9	1,5	1,6	1,7
Suriyeliler kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir	1,6	1,3	1,5	1,5

*SB-2017, 2019 ve 2020'de "Suriyeliler Türkiye ekonomisi için yararlıdır" seçeneği, SB-2021'de "Suriyeliler Türkiye ekonomisine katkı sağlamaktadır" şeklinde güncellenmiştir.

176 Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014: "Suriyelilerin Türkiye'de kalması büyük sorunlara yol açabilir": Katılanlar: % 76,5; Katılmayanlar: % 16,5.

SB-2021-Tablo 50: Suriyelilerin ülkemizde yaşamasının sonuçlarıyla ilgili aşağıda yer alan ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Ne katılıyor, ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/ cevap yok
2017								
Suriyeli sığınmacıları kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik	34,2	20,3	54,5	12,5	23,9	6,8	30,7	2,3
Suriyeli sığınmacılarla huzur içinde bir arada yaşayabiliriz	46,5	28,5	75,0	11,8	10,3	1,1	11,4	1,8
Suriyeli sığınmacılar ülkemizin ekonomisi için yararlıdır	54,1	27,9	82,0	8,3	7,4	0,8	8,2	1,5
Suriyeli sığınmacılar kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir	52,8	31,8	84,6	7,7	5,7	0,5	6,2	1,5
2019								
Suriyeliler kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik	60,8	10,1	70,9	5,6	18,3	2,7	21,0	2,5
Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşayabiliriz	70,8	11,8	82,6	7,0	7,7	0,9	8,6	1,8
Suriyeliler Türkiye ekonomisi için yararlıdır	77,5	9,9	87,4	4,3	5,5	0,5	6,0	2,3
Suriyeliler kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir	79,3	11,1	90,4	3,3	3,7	0,6	4,3	2,0
2020								
Suriyelileri kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik	53,7	17,4	71,1	8,5	12,8	5,4	18,2	2,2
Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşayabiliriz	60,7	17,2	77,9	10,4	9,3	1,2	10,5	1,2
Suriyeliler Türkiye ekonomisi için yararlıdır	67,4	17,5	84,9	5,8	6,7	0,8	7,5	1,8
Suriyeliler kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir	68,1	19,4	87,5	5,8	4,8	0,5	5,3	1,4
2021								
Suriyelileri kabul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik	52,6	20,5	73,1	8,0	12,9	2,4	15,3	3,6
Suriyeliler Türkiye ekonomisine katkı sağlamaktadır	55,3	23,9	79,2	6,5	10,2	1,6	11,8	2,5
Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşamaktayız	54,2	24,3	78,5	9,1	9,1	1,5	10,6	1,8
Suriyeliler kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir	62,0	26,2	88,2	5,0	3,9	0,6	4,5	2,3

*SB-2017, 2019 ve 2020'de "Suriyeliler Türkiye ekonomisi için yararlıdır" seçeneği, SB-2021'de "Suriyeliler Türkiye ekonomisine katkı sağlamaktadır" şeklinde güncellenmiştir.

OGG Bulguları (SB-2021-T)

İleride Türkiye’de kalan Suriyelilerle Türk toplumunun huzur içinde bir arada yaşayabileceğini düşünüyor musunuz? sorusuna görüşülenlerin çok büyük bir kısmı, anket verileri ile paralel biçimde, “Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşanacağına inanmadıklarını” belirtmişlerdir. Özellikle sınır illerindeki görüşmelerde bu konuda neredeyse hiç olumlu görüş bildiren ve umudu olan tespit edilmemiştir, aksine katılımcılar huzurun zor hatta imkânsız olduğu vurgusunu sıklıkla yapmışlardır.

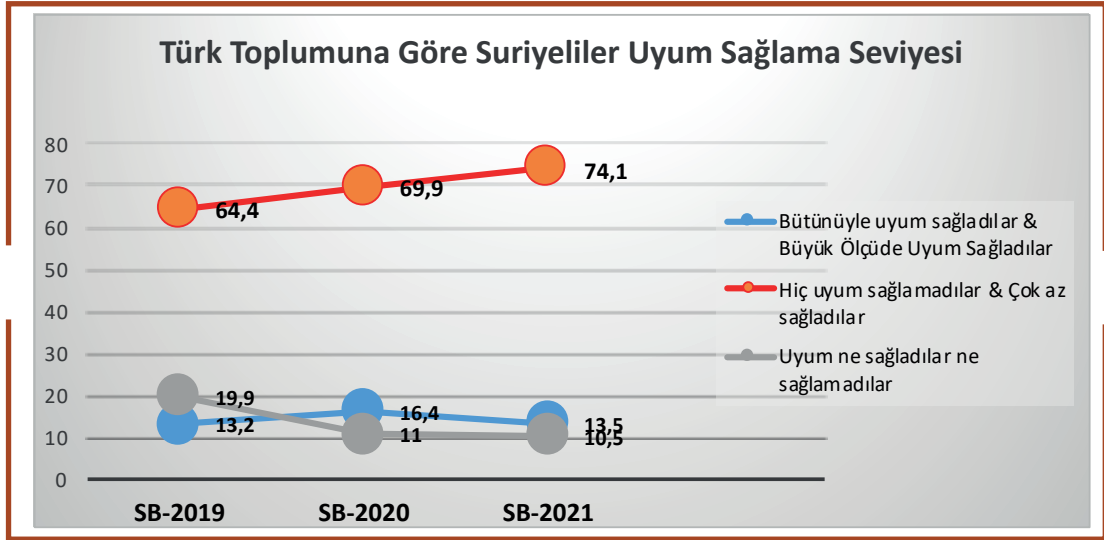
Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşanabileceğini belirten katılımcıların ise, bunun ancak doğru politikaların uygulanmasıyla mümkün olabileceğini belirttikleri ve bazı katılımcıların huzurlu yaşanabileceğine “inanmak istediklerine” dair görüşleri not edilmiştir. Bu olumlu sayılabilecek nitelikte yorumların ağırlıklı olarak metropollerde yapılan görüşmelerde ortaya çıktığını da ayrıca belirtmek gerekir.

17. Uyum: Suriyelilerin Türk Toplumuna Uyumu

Suriyeliler Barometresi çalışması, temelde sosyal uyum konusundaki durumu ortaya koymaya çalışan bir çalışmadır. Ancak "uyum" / "sosyal uyum" konusu, objektif ve sübjektif öğelerin bir araya geldiği karmaşık bir sosyolojik kavramdır. Burada kamunun karar ve uygulamaları kadar hatta ondan daha fazla toplumun verdiği reaksiyonlar ve algılar öne çıkmaktadır. Dolayısı ile bir araya gelmiş toplumsal gruplar arasında uyumun varlığının ölçülmesi de son derece zordur. Bu bağlamda SB çalışmasında, uyum/sosyal uyum konusunun ev sahibi toplumlardaki karşılığı bağlamında, ilk kez 2013'te literatüre kazandırılan "toplumsal kabul"¹⁷⁷ kavramının bu sürecin en önemli zemini olduğundan hareket edilmektedir.

SB-2021-Tablo 51 (+Grafik): Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı?

	2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%
Hiç sağlamadı	1050	46,2	1081	47,9	1103	48,9
Çok az sağladı	413	18,2	497	22,0	567	25,2
Ne sağladı, ne sağlamadı/*kısmen	452	19,9	248	11,0	236	10,5
Büyük ölçüde sağladı	248	10,9	300	13,3	264	11,7
Bütünüyle sağladı	52	2,3	69	3,1	40	1,8
Fikrim yok/cevap yok	56	2,5	64	2,7	43	1,9
Toplam	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

SB-2019'da "Kısmen" seçeneği, 2020 ve 2021 döneminde "Ne sağladı, ne sağlamadı" şeklinde güncellenmiştir.

177 Toplumsal kabul (social acceptance) kavramı ilke kez M.Murat Erdoğan tarafından 2013 yılındaki çalışmada kullanılmıştır: Bkz. M. Murat Erdoğan (2013) Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Raporu.

Uyum konusunun ev sahibi olanlar ile sonradan gelenler arasında oldukça farklı değerlendirildiği bilinmektedir. Bu nedenle elde edilen verilerin değerlendirmesi bize birtakım ipuçları verse de uyumun niteliğini ve seviyesini ölçmeye yetmeyeceği açıktır. Türk toplumuna yöneltilen “Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı?” sorusuna gelen cevaplar, Türk toplumunun Suriyelilerin uyumu konusunda oldukça karamsar olduklarını göstermektedir. SB-2021’de Türk toplumunun % 1,8’i Suriyelilerin Türk toplumuna “bütünüyle” uyum sağladığını, % 11,7’si ise “büyük ölçüde uyum sağladığını” ifade ederken, “çok az” diyenler % 25,2, “hiç uyum sağlayamadı” diyenler ise % 48,9 olarak değerlendirilmiştir. Yani “bütünüyle ve büyük ölçüde uyum sağladı” görüşünde olanların toplam oranı % 13,5 iken, % 74,1 “hiç uyum sağlamadı, çok az sağladı” cevabını vermektedir. Dikkat çekici bir biçimde Türk toplumunun Suriyelilerin uyum sağlama süreçlerini her yıl daha da az “başarılı” bulmaktadır. SB-2019’da uyum sağladı görüşünde olanlar % 13,2 iken, uyum sağlayamadı görüşündekiler % 64,4; SB-2020’de bu oranlar % 16,4 ile % 69,92’tür. Yani, ortak yaşam süresi uzadığı halde, Türk toplumunun Suriyelilerin uyum sağlamadığına dair yaklaşımı güçlenmektedir. Oysa Suriyelilere “uyum sağladığınızı düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltildiğinde, ortaya çıkan sonuç tam tersini işaret etmekte ve Suriyeliler kendilerini Türk toplumuna her geçen gün daha fazla uyum sağlamış bulmaktadırlar (Bkz. SB-2021-TABLO-106). İşte tam da bu noktada “neye uyum, kime uyum” sorusu gündeme gelmektedir. Bu arada vurgulamak gerekir ki, dünyadaki başka örneklerde de (mesela Almanya’daki Türkler için de) “sonradan gelenlerin” kendilerini “uyumlu”, ev sahiplerinin ise onları “uyumsuz” bulma yaklaşımı oldukça yaygın bir durumdur.¹⁷⁸

Uyum süreçlerine demografik veriler çerçevesinde bakıldığında, SB-2021’de Suriyelilerin “uyum sağlamadığını” ifade edenlerin büyük çoğunluğunun daha çok kadınlar, 18-24 yaş grubu, ortaokul mezunları, özel sektör çalışanları olduğu gözlenmektedir. SB-2020’de sınır illerindekiler, Türkiye ortalaması olan % 64,4’ün üzerinden bir oranla (% 75,8) Suriyelileri “uyum gösterememiş” olarak nitelendirilmişti. SB-2021’de sınır illeri ve metropol illeri dışında kalan diğer illerde oran biraz daha yüksek tespit edilmiştir. Ancak OGG’lerde sınır illerinde yaşayanların Suriyelilerin uyumu konusunda daha karamsar oldukları gözlenmiştir.

178 Avrupa’daki Türklerin uyum süreçleri konusunda yapılan Euro-Turks-Barometre çalışmasında Türkler kendilerini yaşadıkları toplumlara son derece yüksek derecede uyum sağlamış görmektedirler. Bkz: M.M.Erdoğan (2013) Euro-Turks-Barometre. http://fs.hacettepe.edu.tr/hugo/dosyalar/ETB_rapor.pdf (Erişim: 12.10.2019)

SB-2021-Tablo 52: Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı? (%)

	Hiç sağlamadı	Çok az sağladı	Ne sağladı, ne sağlamadı	Büyük ölçüde sağladı	Bütünüyle sağladı	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	49,9	25,1	10,6	10,0	1,7	2,7
Erkek	48,1	25,2	10,4	13,4	1,8	1,1
Yaş						
18-24 arası	45,4	32,5	10,1	8,5	1,1	2,4
25-34 arası	50,1	25,3	11,4	11,4	1,6	0,2
35-44 arası	51,0	23,1	10,7	11,1	2,4	1,7
45-54 arası	46,2	24,9	11,4	13,1	1,9	2,5
55-64 arası	51,7	23,4	7,5	14,0	1,5	1,9
65 ve üzeri	49,2	19,2	10,2	14,7	1,7	5,0
Öğrenim Durumu						
Okuryazar değil/okuryazar	33,8	27,3	15,6	11,7	2,6	9,0
İlkokul	47,0	23,5	9,1	15,5	1,3	3,6
Ortaokul/ilköğretim	52,2	28,4	8,4	7,7	2,6	0,7
Lise veya dengi okul	49,2	24,8	11,3	11,4	1,8	1,5
Üniversite/lisansüstü	50,6	24,5	11,7	11,5	1,3	0,4
Bölge						
Sınır iller	45,0	22,1	8,7	19,6	3,1	1,5
Diğer iller*	49,8	25,8	10,9	10,1	1,5	1,9
Metropol iller	42,6	28,9	12,6	12,2	1,6	2,1
Metropol olmayan iller	54,1	23,9	9,8	8,8	1,5	1,9
Çalışma Durumu						
Özel sektör çalışanı	52,0	26,9	9,5	8,5	1,5	1,6
Ev kadını/kız	44,5	26,8	11,9	11,3	1,2	4,3
Esnaf	51,2	20,5	11,8	12,5	2,8	1,2
Emekli	53,2	20,8	8,2	15,6	1,5	0,7
Öğrenci	41,8	32,9	8,2	11,0	2,7	3,4
İşsiz	50,0	27,2	9,5	11,8	1,5	-
Kamu sektörü çalışanı	42,0	30,4	11,6	14,3	0,9	0,8
Serbest meslek erbabı	44,4	20,4	18,5	14,8	1,9	-
İş insanı**	55,6	11,1	3,7	25,9	3,7	-
Genel	48,9	25,2	10,5	11,7	1,8	1,9

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 27 kişiye ait sonuçlardır.

Not: Çalışma durumu: "Çiftçi" ve "Cevap yok" sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir.

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların "uyum" kelimesinden ne anladıkları ve bu çerçevede de Suriyelilerin Türkiye'ye ve Türk toplumuna uyum sağlayıp sağlamadıkları konusundaki fikirleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Buna istinaden aşağıda yer alan sorular katılımcılara yöneltilmiştir.

Türkiye'deki Suriyelilerin ülkeye ve topluma uyum sağlayıp sağlamadıkları sorusu her şeyden önce katılımcıların "uyum" kavramını nasıl yorumladıklarına bağlıdır. Bunu tam olarak çözümleyebilmek için de görüşme sırasında kolaylaştırıcılar herhangi bir uyum tanımı yapmamış, aksine uyumdan ne anladıklarını doğrudan katılımcılara sormuşlardır. Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde, katılımcıların sıklıkla "bir arada yaşayabilme", "toplumsal dinamiklere ayak uydurabilme", "farklılık ve çeşitliklere saygı", "ortak paydada buluşma" gibi ifadelerle uyum tanımı yaptıkları görülmüştür.

- *"Kendi özlerini bozmadan yeni topluma hukuki, ekonomik, sosyal uyumu, içselleştirme" (İstanbul-TR-Çalışan)*
- *"Karşılıklı tolerans, karşılıklı olma hali" (İstanbul-TR-Çalışan)*
- *"Farklılıkların kabul edilebilir olması, karşılıklı olarak farklı yaşam tarzlarının normalleştirilmesi, saygı duyarak yaşama" (İstanbul-TR-Çalışan)*
- *"Kültürel ve günlük olarak ait hissetme. İki yönlü bakıyorum. İki grubun bir şekilde üçüncü bir etken olmadan birbirini kabul etmesi, günlük yaşama ait hissetmesi" (İstanbul-TR-Çalışan)*
- *"Beraber yaşamak, beraber bir şeyler üretmek adına karşılıklı fedakarlıklar yapmak uyum. Hem bizim hem onların karşılıklı yapması gerekenler uyum" (İstanbul-TR-Yeni mezun)*
- *"Sosyal ve kültürel yaşama ayak uydurmak, ülkenin bir parçası haline gelmek için yapılması gerekenler" (İstanbul-TR-Yeni mezun)*
- *"Bunu bir ev olarak düşünün. Salon, mutfak nerede onu bilmek gerekir. Bilmediğiniz bir eve gittiğinize tahmin etmeye o eve göre hareket etmeye çalışmak gerekir. Uyum yaşanan yere uymaktır." (Gaziantep-TR-Çalışan)*
- *"Onlar ilk geldiklerinde tedirginlerdi, korkuyorlardı, güven duygularını kaybetmişlerdi. Bu yüzden iki toplum için de 'güven içinde hissetmek' diyorum" (Gaziantep-TR-Çalışan)*

Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlayıp sağlamadığı konusunda görüşmelerde "uyum sağladı" diyen - bütün şehirler içerisinde - sadece iki katılımcı olması dikkat çekicidir. Her iki katılımcı da Suriyelilerin dil öğrenmeye çalışmalarını ve Türkiye'de eğitimine devam edenlerin olmasının önemli olduğunu ve bunun uyumun bir parçası olduğunu vurgulamışlardır.

- *“En uyumlu oldukları alan eğitim. Okullaşma oranı yüksek. Tercüme ihtiyacını ailelerin çocukları karşılıyor.” (Ankara-TR-Öğrenci)*
- *“İstanbul’da bir kafeye denk geldim, Türkçe konuşma kulübü kurmuş göçmenler. İçerisinde Suriyeliler dahil başka gruplar da vardı. Burada kalacaklar, onlar da dili öğrenmek istiyorlar (İstanbul-TR-Yeni mezun)*

Bunun dışında katılımcıların çok büyük bir bölümü Suriyelilerin uyum sağlamadığı ve sağlayamayacakları görüşündedir. Özellikle sınır illerinde yapılan görüşmelerde katılımcıların çok büyük bölümünün kültürel farklılıktan ötürü uyum sağlayamadığını belirtmesi dikkat çekicidir.

- *“Bence uyum sağlayamayacaklar ne yaparsak yapalım. Algılar, dünya görüşümüz çok farklı. Ortak geçmişimiz yok” (Hatay-TR-Öğrenci)*
- *“Uyum sağlanması için her konuda eşit olmalıyız. Aile terbiyesi, ekonomik durum, görgü kuralları” (Hatay-TR-Öğrenci)*
- *“Uyum sağlanacağını düşünmüyorum. Görgü kurallarını bilmiyorlar.” (Hatay-TR-Öğrenci)*
- *“Ben uyum sağladıklarını düşünmüyorum. Biz de onlara uyum sağlayamıyoruz. Kültürlerimiz, aldığımız eğitim çok farklı” (Gaziantep-TR-Öğrenci)*
- *“Bazılarının bizim gibi giyinmek, davranmak istediklerini görüyoruz ama her ne kadar bunu yapmaya çalışsalar da bize uyum sağladıklarını sanmıyorum. Bambaşka iki kültüre sahibiz ve bu yüzden iki taraf da zorlanıyor” (Gaziantep-TR-Öğrenci)*
- *“Biz onlara uyum sağlamak durumunda kaldık. Dil bilmiyorlar biz onlarla anlaşmaya çalıştık. Örneğin 2010 yılında 100 liraya yapılan işi 10 liraya ailece yaptılar yine onların evine 100 lira girdi ancak biz yapamadık. Şimdi öyle değil ama yine de piyasada fiyatı onlar belirliyor” (Gaziantep-TR-Çalışan)*
- ***“Ne ülkelere karşı ne de Türkiye’ye karşı bir bağ kuramıyorlar diye düşünüyorum” (Gaziantep-TR-STK Çalışanı)***

İstanbul ve Ankara’da yapılan görüşmelerde ise katılımcılar Suriyelilerin bazılarının uyum sağladığını, bazılarının ise sağlamadığını belirterek konuya sınıfsal yaklaşmış, aynı şekilde bazı konularda uyum sağlanırken, halen bazı konularda uyum sorunu olduğunun altını çizmişlerdir. Öte yandan, uyumun çift yönlü bir süreç olduğu, yani ev sahibi toplumun da uyum sürecinin parçası olduğu vurgusu bu illerde öne çıkmaktadır. Hatta katılımcıların birçoğu bu konuda yerel halkı eleştirerek Batı’dan gelenlere kucak açıp, Suriye’den gelenleri ötekileştiren bir yaklaşım olduğunu da belirtmektedir.

- *“Batıdan gelene kucak açıyoruz. Suriyelilere karşı kucak açmıyoruz. Biz de uyum göstermiyoruz” (İstanbul-TR-Yeni mezun)*

- *“Bence batıdan gelene kucak açma tamamen çıkar ilişkisi. Onunla İngilizce konuşuyoruz ama Arapça konuşmaktan bir çıkarımız yok. Bence bu güç ve çıkar ilişkisi ön plana çıkıyor, Suriyelilerle böyle bir durum yok”* (İstanbul-TR-Yeni mezun)
- *“Popüler olmadıkları için onları kabul etmemiz biraz zor oldu bence. Batıya entegre yiz, izlediğimiz diziler vs. Yumuşak güç odaklıyız ama Suriyelilerle böyle bir durum yok”* (İstanbul-TR-Yeni mezun)
- *“Evet ya da hayır diye bir cevap verilemez. Uyum sağlayan da var sağlamayan da. Bunun nedeni Suriyeliler değil bu durum Türk devlet politikalarından kaynaklanıyor.”* (İstanbul-TR-Çalışan)
- ***“Uyum denilince aklıma uzun bir süre geliyor. Kendi aralarında yaşayan da var entegre olmaya çalışan da. Yerel halkta da aynısı söz konusu. Onları Kabul etmeye çalışan var, etmeyen var. Birbirine uyum sağlamaya çalışanlar ve birbirine hiç dokunmayanlar. Bu da uyumu geciktiriyor.”*** (İstanbul-TR-Çalışan).
- *“Bir kısmı uyum sağladı, bir kısmı uyum sağlamadı. Çalıştığım yerde üniversiteli Suriyeli öğrencileri görüyorum, bir kısmı çok iyi anlaşıyor bir kısmı dışlandığını düşündüğü için kendini geri çekiyor. Biraz ait hissetmek hissedememek sorunu olarak görüyorum”* (İstanbul-TR-Çalışan)
- *“Eğitim ve barınmada uyum sağlamadılar... İlkokul çocukları - eğitimde fırsat eşitsizliği var bu yüzden eğitime uyum sağlayamıyorlar... Barınma- gettolaşma var. Beraber yaşama alanı yok.”* (Ankara-TR-Öğrenci)
- *“İstihdam! İyi fakülteden mezun olan Suriyeliler burada kötü koşullarda çalışıyor... Yani onlar açısından uyum olarak görülemez. Emek sömürsü hâkim.”* (Ankara-TR-Öğrenci)

18. Türk Toplumunun Algısında Suriyelilerin Türk Toplumuna Yönelik Yaklaşımları

SB araştırmasında Türk toplumunun kaygılarını ve beklentilerini daha net biçimde görebilmek için, Suriyelilere yönelik bazı olumlu ve olumsuz önermelerle görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Dördü "olumlu", üçü "olumsuz" sayılabilecek önermelere gösterilen ilgi açık biçimde toplumdaki reddiyeyi ve olumsuzlamayı ortaya koymaktadır. SB-2021 verilerine göre Türk toplumunun bu önermeler içinde en yüksek oranda katıldığı görüş, SB-2020'de de olduğu gibi "Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor" olmuştur. Bu görüşe SB-2019'da % 30,9, SB-2020'de % 34, SB-2021'de ise % 31,9 destek verilmiştir. İkinci sırada SB-2019'da % 32,2, SB-2020'de % 33,2, SB-2021'de % 27,3 destek alan "Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor" önermesi gelmektedir. Üçüncü sırada ise SB-2021'de eklenen bir seçenek olan "Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba göstermiyor" önermesi % 11,5 ile gelmektedir. Diğer önermeler % 9'un altında kalmıştır. Tablo açık biçimde Türk toplumunun "olumlu" seçeneklere uzak durduğunu ve olumsuz seçenekleri ön plana çıkardığını göstermektedir.

SB-2021- Tablo 53: Suriyelilerin Türk toplumuna nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi şekilde yansıtır?

	2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%
Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor	702	30,9	769	34,0	719	31,9
Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor	731	32,2	751	33,2	614	27,3
Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba göstermiyor	-	-	-	-	259	11,5
Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	302	13,3	180	8,0	186	8,2
Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	132	5,8	214	9,5	124	5,5
Suriyeliler Türk toplumunu çok seviyor	66	2,9	119	5,3	104	4,6
Suriyeliler Türk toplumuna karşı çok saygılı davranıyor	90	4,0	70	3,1	77	3,4
Diğer	-	-	17	0,7	6	0,3
Fikrim yok/cevap yok	248	10,9	139	6,2	164	7,3
Toplam	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

Demografik incelemede sınır illerinde yapılan değerlendirmelerin daha karamsar olduğu açık biçimde görülmektedir. Örneğin "Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor" önermesine destek verenlerin oranı SB-2020'de % 60,6 iken SB-2021'de % 50,6 olarak tespit edilmiştir.

SB-2021-Tablo 54: Suriyelilerin Türk toplumuna nasıl davrandığını aşağıdaki ifadelerden hangisi en iyi şekilde yansıtır? (%)

	Suriyeliler Türk toplumunu hiç sevmiyor	Suriyeliler Türk toplumunu sömürüyor	Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba göstermiyor	Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	Suriyeliler Türk toplumunu çok sevir	Suriyeliler Türk toplumuna karşı çok saygılı davranıyor	Diğer	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet									
Kadın	31,7	27,5	11,4	8,1	6,1	3,7	3,9	0,2	7,4
Erkek	32,2	27,0	11,6	8,4	4,9	5,5	2,9	0,4	7,1
Yaş									
18-24 arası	35,8	24,9	13,1	7,9	4,6	4,6	3,0	0,3	5,8
25-34 arası	30,1	31,6	10,2	10,6	5,7	2,2	3,1	0,4	6,1
35-44 arası	32,5	30,1	11,3	7,6	5,0	3,9	2,2	0,4	7,0
45-54 arası	35,4	21,3	11,1	7,0	6,3	6,5	4,4	-	8,0
55-64 arası	29,4	27,5	10,9	9,8	4,2	6,0	3,8	-	8,4
65 ve üzeri	22,6	24,9	14,1	5,1	8,5	6,8	6,2	0,6	11,2
Öğrenim Durumu									
Okuryazar değil/ okuryazar	39,0	18,2	3,9	7,8	5,2	6,5	9,1	-	10,3
İlkokul	32,6	24,0	11,4	7,3	5,1	6,3	4,4	0,2	8,7
Ortaokul/ilköğretim	38,7	28,1	11,1	5,5	6,0	3,6	1,9	0,2	4,9
Lise veya dengi okul	32,0	26,8	11,6	9,6	4,9	5,0	2,8	0,1	7,2
Üniversite/lisansüstü	23,6	32,5	13,2	9,5	6,6	2,6	3,8	0,7	7,5
Bölge									
Sınır iller	50,6	19,8	2,8	5,3	8,1	2,3	5,9	-	5,2
Diğer iller*	28,0	28,8	13,3	8,9	5,0	5,1	2,9	0,3	7,7
Metropol iller	29,5	23,6	16,9	11,9	4,9	2,9	2,3	0,3	7,7
Metropol olmayan iller	27,0	31,9	11,2	7,1	5,0	6,5	3,3	0,3	7,7
Çalışma Durumu									
Özel sektör çalışanı	36,1	26,6	11,9	7,1	5,9	2,7	2,7	0,3	6,7
Ev kadını/kız	30,3	27,5	8,8	8,2	7,4	4,3	4,1	-	9,4
Esnaf	32,8	21,2	15,1	10,4	3,5	6,6	2,6	0,5	7,3
Emekli	29,0	26,4	13,8	7,4	6,7	5,6	3,7	0,4	7,0
Öğrenci	30,1	29,5	9,6	11,6	3,4	4,8	2,7	-	8,3
İşsiz	33,1	38,2	11,0	6,6	3,7	2,2	1,5	-	3,7
Kamu sektörü çalışanı	31,3	27,7	9,8	6,3	8,0	3,6	6,3	-	7,0
Serbest meslek erbabı	16,7	48,1	3,7	7,4	1,9	7,4	9,3	-	5,5
İş insanı**	22,2	29,6	11,1	3,7	-	18,5	7,4	3,7	3,8
Genel	31,9	27,3	11,5	8,2	5,5	4,6	3,4	0,3	7,3

19. Suriyeliler Türkiye’de Ne Kadar Önemli Bir Sorun?

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunun da bazen sürekli, bazen dönemsel sorunları olması doğaldır. Türk toplumunun son yıllarda terörle mücadele, ekonomi, istihdam, toplumsal gerginlik, dış politika vb. pek çok alanda sorunlar yaşadığı söylenebilir. SB araştırmasında “Türkiye’nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu sizce kaçınıcı öncelikli konudur?” sorusu ile Türk toplumunun Suriyelileri ne ölçüde bir sorun olarak gördüğü ve sorunlar arasında hangi sıraya koyduğu açıklanmaya çalışılmıştır. SB-2019 çalışmasında Suriyeliler konusunu Türkiye’nin “en önemli”, “ikinci en önemli” ve “üçüncü en önemli” sorun olarak görenlerin toplamı %60’ı aşmaktadır. SB-2020 araştırmasında bu üçünün toplamı % 52,3’e gerilemiştir. SB-2021’de ise bu üç kategorinin toplamı yeniden % 60,4’e yükselmiştir. Toplamda bir puanlama yapıldığında, Türk toplumu için Suriyeliler konusu Türkiye’nin SB-2019’da 3.3, SB-2020’de 3.8, SB-2021’de ise 3.3 sıradaki sorunu olarak algılanmaktadır. Yani Türk toplumu her halükârda Suriyeliler konusunu Türkiye’nin ilk üç-dört sorunundan birisi olarak gördüğünü ifade etmektedir. “Suriyeliler bir sorun değildir/ilk 10’a girmez” diyenlerin oranı SB-2019’da %5,4, SB-2020’de % 5.6 iken SB-2021’de bu % 3,2’ye düşmüştür.

SB-2021-Tablo 55: Türkiye’nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu size göre kaçınıcı öncelikli konudur?

	2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%
1. öncelikli	617	27,2	418	18,5	572	25,4
2. öncelikli	325	14,3	340	15,1	398	17,7
3. öncelikli	426	18,8	422	18,7	406	18,0
1+2+3		60,3		52,3		60,4
4. öncelikli	196	8,6	212	9,4	209	9,3
5. öncelikli	191	8,4	278	12,3	215	9,5
6. öncelikli	64	2,8	106	4,7	73	3,2
7. öncelikli	61	2,7	80	3,5	56	2,5
8. öncelikli	44	1,9	61	2,7	62	2,8
9. öncelikli	17	0,7	37	1,6	23	1,0
10. öncelikli	115	5,1	116	5,1	102	4,5
Suriyeliler bir sorun değildir /ilk 10’a giremez	123	5,4	126	5,6	73	3,2
Fikrim yok/cevap yok	92	4,1	63	2,8	64	2,9
Toplam	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0
Ortalama		3,3		3,8		3,3

Suriyelileri daha önemli sorun görmek konusunda demografik analizde çok ciddi farklılıklar gözlenmemektedir. Ancak 65 yaş üzerinin, ortaokul/ilkokul mezunlarının, metropol ve sınırda olmayan illerin ve işsizlerin Suriyelileri daha fazla sorun olarak görme bakımından öne çıktıkları anlaşılmaktadır.

SB-2021-Tablo 56: Türkiye'nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu size göre kaçınıcı öncelikli konudur?

	Ortalama		Ortalama
Cinsiyet		Bölge	
Kadın	3,3	Sınır iller	3,4
Erkek	3,4	Diğer iller*	3,3
Yaş		<i>Metropol iller</i>	
18-24 arası	3,4	<i>Metropol olmayan iller</i>	3,2
25-34 arası	3,3	Çalışma Durumu	
35-44 arası	3,3	Özel sektör çalışanı	3,4
45-54 arası	3,5	Ev kadını/kız	3,4
55-64 arası	3,2	Esnaf	3,4
65 ve üzeri	3,1	Emekli	3,2
Öğrenim Durumu		Öğrenci	
Okuryazar değil/okuryazar	3,9	İşsiz	3,0
İlkokul	3,2	Kamu sektörü çalışanı	3,4
Ortaokul/ilköğretim	2,9	Serbest meslek erbabı	2,8
Lise veya dengi okul	3,4	İş insanı**	4,4
Üniversite/lisansüstü	3,6		
Genel			3,3

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 22 kişi öncelik belirtenlere ait sonuçlardır.

Not 1: Çalışma durumu: "Çiftçi" ve "Cevap yok" sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir.

Not 2: Ortalama, öncelik belirtenler üzerinden hesaplanmıştır.

Bu soru çerçevesinde önemli bir "sınırlılık uyarısına" dikkat çekmek isteriz. Sosyal bilimlerde spesifik bir konuda saha çalışması yapıldığında, mülakat yapılan kişinin görüşlerinde, sübjektiflik artabilir ve genelde o anda konuşulan konuya daha fazla önem verdiğini gösteren cevaplar alınabilir. SB çalışması özel olarak Türkiye'deki Suriyeliler konusunda yapıldığı için, benzer bir yanılma ihtimalinin olduğu açıktır. Bu nedenle "Türkiye'nin en önemli 10 sorunu içinde Suriyeliler konusu sizce kaçınıcı öncelikli konudur?" sorusuna verilen cevaplara ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir. Türkiye genelinde yapılan bir başka saha çalışmasında Suri-

yeliler/mülteciler konusunun daha başka bir sırada yer alması anket tekniğinin doğasındaki bu sorunla açıklanabilir. Dolayısı ile buradaki sıralamaya ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir.

20. Siyasal Haklar ve Vatandaşlık

SB araştırmalarında toplumun % 90'nına yakını, Suriyelilerin en az yarısının Türkiye'de kalacağı düşüncesini ifade ediyor olmasına rağmen, Türk toplumunda Suriyelilere siyasal haklar verilmesi ve vatandaşlık konusunda ciddi itirazları dikkat çekmektedir. Araştırmanın da ortaya koyduğu gibi, Türk toplumunun Suriyeliler konusunda dile getirilen en önemli endişelerinden birisi Suriyelilerin vatandaşlık almalarıdır. Bu konu "Kaygılar: Güvenlik-Huzur ve Toplumsal Kabul" başlığı altında ele alınmış ve toplumun Suriyelilere yönelik bütün diğer kaygıları içinde vatandaşlık konusu ön plana çıkmıştı. SB çalışmalarında "siyasal haklar verilmesi" ve "vatandaşlık" konularında özel sorular da sorularak, Türk toplumunun konu hakkındaki düşünce ve algısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. "Suriyelilere siyasal hakları ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?" sorusuna Türk toplumunun SB-2017'de % 85,6'sı, SB-2019'da % 87,1'i SB-2020'de ise % 83,8'i "hiçbir siyasal hak verilmemelidir" görüşünü dile getirdikleri ortaya konulmuştur. Siyasal haklar ile vatandaşlık arasındaki ilişki, herkes tarafından bilinmeyebilir. Bu nedenle SB-2021 çalışmasında siyasal haklar sorusundan vazgeçilmiş, sadece vatandaşlık konusundaki sorunun sorulmasına karar verilmiştir.

SB-2021-Tablo 57: Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?

Sıra No.		2017*		2019		2020*		2021*	
		#	%	#	%	#	%	#	%
1	Hiçbiri vatandaşlığa alınmamalı	1584	75,8	1737	76,5	1621	71,8	1529	67,9
2	Eğitilmişler vatandaşlığa alınmalı	124	5,9	114	5,0	223	9,9	325	14,4
3	Bir Türk vatandaşı ile evlenenler vatandaşlığa alınmalı	-	-	65	2,9	106	4,7	212	9,4
4	Türkiye’de doğanlar vatandaşlığa alınmalı	101	4,8	48	2,1	180	8,0	193	8,6
5	Belli bir süredir Türkiye’de yaşayanlar vatandaşlığa alınmalı	153	7,3	135	6,0	184	8,1	156	6,9
6	Türk kökenliler-Türkmenler vatandaşlığa alınmalı/ **Türk kökenliler vatandaşlığa alınmalı	63	3,0	53	2,3	91	4,0	147	6,5
7	Türkçe bilenler/öğrenenler vatandaşlığa alınmalı	47	2,2	9	0,4	55	2,4	73	3,2
8	Hepsi vatandaşlığa alınmalı	84	4,0	35	1,5	82	3,6	50	2,2
9	Gençler vatandaşlığa alınmalı	11	0,5	-	-	13	0,6	30	1,3
10	Diğer	-	-	-	-	6	0,2	31	1,4
	Fikrim yok/cevap yok	61	2,9	75	3,3	45	2,0	72	3,2

* 2017, 2020 ve 2021 dönemlerinde çoklu yanıtıdır.

**Geçmiş dönemde cevap “Türk kökenliler-Türkmenler vatandaşlığa alınmalı” seçeneği, 2021 döneminde “Türk kökenliler vatandaşlığa alınmalı” şeklinde güncellenmiştir

Çoklu cevap verebilme imkanı tanınan “Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?” sorusuna “hiçbiri vatandaşlığa alınmamalı” cevabı SB-2017’de % 75,8, SB-2019’de % 76,5, SB-2020’de % 71,8, SB-2021’de ise % 67,9 olarak tespit edilmiştir. “Hepsi vatandaşlığa alınmalı” diyenlerin oranı SB-2017’de % 4 iken, bu oran 2019’da % 1,5, SB-2020’de % 3,6, SB-2021’de ise % 2,2 olarak tespit edilmiştir.¹⁷⁹ . “Eğitimli olmak”, “Türkiye doğmuş olmak”, “Türkmen olmak”, “Türkçe bilmek”, “genç olmak” gibi koşullu destek seçenekleri ise SB-genelde % 20-25 civarındadır.¹⁸⁰ Bu tablo, vatandaşlık politikasında Türk toplumunun -siyasal eğilimleri de aşan- ciddi kaygıları olduğunu ortaya koymaktadır

179 Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014:

“Suriyeli Sığınmacılar Türk vatandaşlığına alınmalıdır”: Katılanlar: % 7,7 / Katılmayanlar: % 84,5.

180 Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması-2014:

“Suriyeli Sığınmacılar Türk vatandaşlığına alınmalıdır”

Katılanlar: % 7,7 / Katılmayanlar: % 84,5.

SB-2021-Tablo 58: Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (Çoklu yanıt %)

	Hiçbiri vatandaşlığa alınmamalı	Eğitimiler vatandaşlığa alınmalı	Bir Türk vatandaşı ile evlenenler vatandaşlığa alınmalı	Türkiye'de doğanlar vatandaşlığa alınmalı	Belli bir süredir Türkiye'de yaşayanlar vatandaşlığa alınmalı	Türk kökenliler vatandaşlığa alınmalı	Türkçe bilenler/öğrenenler vatandaşlığa alınmalı	Hepsi vatandaşlığa alınmalı	Gençler vatandaşlığa alınmalı	Diğer	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet											
Kadın	70,9	12,6	9,4	8,6	6,2	5,8	2,4	1,3	1,7	1,0	3,6
Erkek	64,9	16,3	9,4	8,5	7,6	7,2	4,0	3,2	1,0	1,8	2,8
Yaş											
18-24 arası	64,2	15,3	9,0	10,4	6,6	7,4	3,0	2,2	2,5	0,8	3,0
25-34 arası	66,6	16,7	9,2	7,9	7,9	5,7	3,5	2,9	0,8	1,0	3,7
35-44 arası	72,6	11,6	7,6	7,6	5,2	6,3	2,6	1,7	1,1	1,7	2,2
45-54 arası	67,1	16,0	11,1	8,7	6,3	7,5	3,6	1,9	1,5	2,9	3,1
55-64 arası	72,1	9,1	7,9	6,4	7,2	4,2	3,0	2,6	0,8	0,8	3,0
65 ve üzeri	59,9	19,2	14,7	12,4	11,3	9,0	4,5	2,3	1,7	-	5,6
Öğrenim Durumu											
Okuryazar değil/ okuryazar	55,8	10,4	16,9	11,7	5,2	9,1	2,6	3,9	3,9	-	10,4
İlkokul	72,2	10,2	9,5	8,9	5,7	3,8	2,7	2,3	0,9	1,1	3,8
Ortaokul/ilköğretim	74,8	10,6	8,7	7,9	5,0	4,3	3,8	2,9	1,0	0,5	1,4
Lise veya dengi okul	65,7	16,6	7,8	8,5	7,1	8,0	2,6	1,9	1,3	1,4	3,2
Üniversite/lisansüstü	62,3	19,9	11,5	8,4	10,2	8,8	4,6	1,8	1,8	2,6	2,9
Bölge											
Sınır iller	74,8	7,6	12,2	10,7	6,6	3,1	3,1	2,3	0,8	0,8	2,5
Diğer iller*	66,4	15,9	8,8	8,1	7,0	7,3	3,3	2,2	1,5	1,5	3,3
Metropol iller	63,0	17,3	12,5	12,3	11,0	8,2	3,7	1,7	1,0	2,3	2,7
Metropol olmayan iller	68,4	15,0	6,6	5,6	4,6	6,7	3,0	2,5	1,7	1,0	3,7
Çalışma durumu											
Özel sektör çalışanı	70,0	14,2	8,5	8,8	6,6	6,1	2,7	2,0	1,2	1,2	2,0
Ev kadını/kız	72,5	11,3	9,8	8,2	6,4	4,7	2,0	0,4	1,4	1,0	4,7
Esnaf	63,4	16,5	9,7	7,8	6,8	8,7	3,1	4,2	1,2	1,7	3,3
Emekli	69,5	14,1	10,4	8,9	8,6	7,1	4,1	3,3	1,5	0,4	2,6
Öğrenci	58,2	19,9	10,3	11,0	6,8	9,6	4,1	-	2,7	1,4	4,1
İşsiz	70,6	14,7	11,0	11,0	7,4	4,4	5,1	2,2	1,5	0,7	2,2
Kamu sektörü çalışanı	61,6	13,4	9,8	6,3	8,9	5,4	5,4	1,8	0,9	3,6	3,6
Serbest meslek erbabı	64,8	14,8	5,6	7,4	7,4	9,3	5,6	1,9	-	1,9	1,9
İş insanı**	66,7	18,5	3,7	7,4	-	3,7	3,7	3,7	-	11,1	3,7
Genel	67,9	14,4	9,4	8,6	6,9	6,5	3,2	2,2	1,3	1,4	3,2

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 27 kişiye ait sonuçlardır.

Not: Çalışma durumu: "Çiftçi" ve "Cevap yok" sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir

Vatandaşlık konusunda demografik inceleme yapıldığında dikkat çekici husus yine Suriyeli nüfusun yüksek sayı ve oranlarda yaşadığı sınır illerindeki vatandaşlardan gelmektedir. "Vatandaşlık verilmesin" konusunda Türkiye ortalaması % 69,9 iken sınır illerinde bu oran % 74,8'e çıkmaktadır. Ayrıca kadınların, 35-44 yaş arasındaki grubun, ortaokul mezunlarının ve işsizlerin, vatandaşlık verilmesine Türkiye ortalamasının üzerinde itirazları olduğu anlaşılmaktadır. Vatandaşlık konusunda OGG'lerde anketlere göre çok daha sert bir muhalefetin olduğu gözlenmiştir.

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Vatandaşlık düzenlemesinin nasıl olması gerektiği konusunda OGG'lerde katılımcılara sorulan sorulara bütün şehirlerde öncelikli olarak, vatandaşlık politikasının şeffaf olmadığı cevabı verilmiş ve bu husus eleştiri noktası olmuştur. Katılımcıların çok büyük bölümü bu politikanın nasıl yürütüldüğünü yani hangi şartlarda Suriyelilere vatandaşlık verildiğini bilmediklerini ve bu sürecin şeffaflıkla yürütülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yine katılımcıların çok büyük bölümü Suriyelilerin "3'te 2'si vatandaşlığa geçmiştir" şeklinde görüş bildirmiştir.

- "Şeffaf olmalı... Kim vatandaş bilelim... Belli kriterlere göre verilebilir." (Ankara-TR-Öğrenci)
- "Vatandaşlık başvurusu nasıl yapıyorlar bilmiyoruz bence onlar da bilmiyor." (Ankara-TR-Öğrenci)

Kimlere vatandaşlık verilmesi gerektiği hususunda ise, katılımcıların büyük bölümü, belli bir süredir (ne kadar olduğu tam belirtilmemiştir) Türkiye'de ikamet edenlere, kültüre değer katanlara, ülkeye katma değer sunanlara verilmeli şeklinde cevap vermiştir.

- "Aday vatandaşlık süreci olsun... Seçim ve memuriyet gibi hakları olmasın... Nitelikli insanlara verilsin." (Hatay-TR-Çalışan)

Sizce Suriyelilerin Türkiye'de seçme seçilme hakkı olmalı mı? sorusuna verilen yanıtlarda vatandaşlığa geçenlerin seçme seçilme hakkı olabileceği vurgusu - özellikle metropollerde- öne çıkarken; sınır illerinde görüşülen katılımcılar, vatandaşlık vurgusu/istisnası dahi sunmadan, **her koşulda Suriyelilere seçme seçilme hakkı verilmesine "hayır" demişlerdir.** Öte yandan sadece "İstanbul çalışan" grubunda yer alan birçok katılımcının, vatandaş olmasalar da Suriyelilerin yerel seçimlerde oy verebilecekleri belirtilirken, aynı soru kolaylaştırıcı tarafından sınır illerindeki katılımcılara yöneltildiğinde özellikle Hatay grubunun demografik kaygılarla "asla" diye karşılık verdiği, zira küçük yerlerde muhtarlık vs. seçimlerini dahi sayının fazla olması sebebiyle kazanabilecekleri endişesi güttükleri tespit edilmiştir.

Seçme-seçilme hakkı "Olmalı" ya da "Olmamalı" diyenlerin ifadeleri;

- "Genel seçimlerde oy kullanmaları konusunda kritik bir durumdayız.. Ülkeyi iyi bilmeleri gerekirdi.. Ama yerelde verebilirler.. Belediye hizmetlerine onlar da maruz kalıyor çünkü" (Ankara-TR-Öğrenci)
- "Şu an değil ama ilerde hem genel hem yerelde verebilirler.. Zamanla uyum sağlandığında ve iyice burayı tanıyınca... Siyasi arenayı daha iyi anladıktan sonra vermeleri anlamlı olur... Yaşanmışlık gerekir." (Ankara-TR-Öğrenci)
- "Vatandaşlık verilebilir ama oy vermesinler" (Gaziantep-TR-STK çalışanı)

21. Suriyeli Çocukların Eğitim İmkânlarına Bakış

Suriyelilerin Türkiye’de kalıcılıkları güçlendikçe, çocukların eğitimi konusu ön plana çıkmaktadır. Aralık 2021 itibarı ile Türkiye’de Suriyeli okul çağındaki (5-17 yaş arası) çocuk sayısı 1 milyon 195 bindir.¹⁸¹ Halen bu çocuklardan okullarındaki oranı % 65 civarındadır.¹⁸² Ancak okullaşamayan kayıp kuşaklar da bir başka gerçektir. Halen bu sayı 400 binin üzerinde görünmektedir.

SB-2021-Tablo 59: Suriyeli çocuklara devlet okullarında eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?/

*Suriyeli çocukların eğitimi konusunda nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?

Sıra No.		2017		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%	#	%
1	Üniversite eğitimi de dâhil olmak üzere her türlü eğitim imkânından yararlanabilmeliler/ **Her türlü eğitim hakkından faydalanabilmeliler	198	9,5	136	6,0	675	29,9	660	29,3
2	12 yıllık zorunlu eğitimden yararlanabilmeliler	491	23,5	608	26,8	521	23,0	357	15,8
3	Sadece Türkçe öğretilmelidir	680	32,6	326	14,4	275	12,2	355	15,8
4	Hiçbir şekilde eğitim verilmemelidir	537	25,7	380	16,7	381	16,9	325	14,4
5	Suriyeli çocuklar devlet okullarında ayrı sınıflarda eğitim almalılar	-	-	355	15,6	155	6,9	319	14,2
6	Suriyelilere Türk çocuklardan ayrı Arapça eğitim veren okullarda eğitim verilmeli	-	-	218	9,6	138	6,1	78	3,5
7	Okullara gidememeli ama mesleki eğitim alabilmeliler/ ***Sadece meslek eğitimi alabilmeliler	103	4,9	30	1,3	46	2,0	58	2,6
8	Diğer	-	-	-	-	11	0,5	8	0,3
	Fikrim yok/cevap yok	80	3,8	218	9,6	57	2,5	93	4,1
	Toplam	2089	100,0	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

* Geçmiş dönemde soru “Suriyeli çocuklara devlet okullarında eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?” şeklinde, 2021 döneminde “Suriyeli çocukların eğitimi konusunda nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?” şeklinde güncellenmiştir.

**Geçmiş dönemde cevap “Üniversite eğitimi de dâhil olmak üzere her türlü eğitim imkânından yararlanabilmeliler” seçeneği, 2021 döneminde “Her türlü eğitim hakkından faydalanabilmeliler” şeklinde güncellenmiştir.

***Geçmiş dönemde cevap “Okullara gidememeli ama mesleki eğitim alabilmeliler” seçeneği, 2021 döneminde “Sadece meslek eğitimi alabilmeliler” şeklinde güncellenmiştir

181 T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (2021) https://hobgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_05/21110500_MayYs2021_internet_bulteni_.pdf (Erişim: 23.05.2021)

182 Toplam kayıtlı öğrencilerin 8.437’si yani % 1,09’u YÖBİS sisteminde yani Geçici Eğitim Merkezlerinde bulunmaktadır.

SB-2017, SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 bulgularına göre Türk toplumunun, Suriyeli çocukların eğitimi konusunda "duyarlılık" içinde olduğu gözlenmektedir. "Suriyelilerin çocuklarına Türkiye'deki okullarda eğitim verilmesine ilişkin nasıl bir düzenleme yapılmalıdır" sorusuna gelen cevaplarda "Üniversite eğitimi de dahil olmak üzere her türlü eğitim imkânından ücretsiz yararlanabilmeliler" önermesine SB-2017'de %9,5, SB-2019'da %6, oranında destek verilirken SB-2020'de ciddi bir artış ile bu oran % 29,9'a yükselmiş, SB-2021'de de benzer bir oranda (%29,3) kalmıştır. "12 yıllık zorunlu eğitimden ücretsiz yararlanabilmeliler" önermesine SB-2017'de verilen %23,5 destek, SB-2019'da %26,8'e çıkmış, SB-2021'de ise -bir önceki seçenek bunu da kapsadığı için biraz düşerek- % 23 olarak gerçekleşmiştir. SB-2021'de ise bu oran % 15,8'e düşmüştür. Toplumda % 14-17 civarındaki bir kitlenin düzenli bir biçimde "hiçbir şekilde eğitim verilmemelidir" ifadesine destek verdikleri, bu görüşün SB-2017'de %25,7, SB-2019'da %16,7, SB-2021'de % 16,9, SB-2021'de ise % 14,4 düzeyinde ilgi gördüğü gözlemlenmektedir.

SB-2021 çalışmasında özellikle Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı sınır illeri belirgin itiraz ve eleştirileri yansıtmakta, bu riskin toplumsal uyuma da olumsuz yansıtacağına dair işaretler vermektedir. Sınır illerinde SB-2021'de her ne kadar genel eğitim verilmesi konusunda Türkiye ortalamasının üzerinde bir oranda cevap alınmış olmakla birlikte, "Hiçbir şekilde eğitim verilmemelidir" seçeneğine rekor seviyede destek gelmiştir. Türkiye ortalaması % 14,4 iken, bu sınır illerinde % 19,8'e çıkmaktadır. Benzer biçimde "Suriyeli çocuklar devlet okullarında ayrı sınıflarda eğitim alabilmeliler" ve "Suriyelilere Türk çocuklardan ayrı Arapça eğitim veren okullarda eğitim verilmeli" önermelerine de sınır illerinde Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde destek gelmiştir. Bütün bunların, önemli kamu hizmetlerinden olan eğitim konusundaki aksamaların getirdiği itirazlar olarak okunması mümkündür.

SB-2021-Tablo 60: Suriyeli çocukların eğitimi konusunda nasıl bir düzenleme yapılmalıdır? (%)

	Her türlü eğitim hakkından faydalanabilmeliler	12 yıllık zorunlu eğitimden yararlanabilmeliler	Sadece Türkçe öğretilmelidir	Hiçbir şekilde eğitim verilmemelidir	Suriyeli çocuklar devlet okullarında ayrı sınıflarda eğitim almamalıdır	Suriyelilere Türk çocuklardan ayrı Arapça eğitim veren okullarda eğitim verilmeli	Sadece meslek eğitimi alabilmeliler	Diğer	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet									
Kadın	26,4	17,4	14,9	13,5	17,1	3,4	2,2	0,5	4,6
Erkek	32,2	14,3	16,6	15,4	11,2	3,5	3,0	0,2	3,6
Yaş									
18-24 arası	28,1	14,8	16,7	16,7	12,0	3,3	4,4	0,3	3,7
25-34 arası	31,8	15,5	17,7	12,6	12,8	2,9	3,5	0,2	3,0
35-44 arası	28,1	15,7	15,7	14,0	16,3	3,9	2,4	0,6	3,3
45-54 arası	27,8	18,2	14,0	14,8	16,2	2,9	1,0	0,5	4,6
55-64 arası	27,5	14,3	16,2	14,3	14,7	5,3	1,9	-	5,8
65 ve üzeri	34,5	16,4	11,9	15,2	10,2	2,8	1,7	0,6	6,7
Öğrenim Durumu									
Okuryazar değil/ okuryazar	26,0	18,2	6,5	14,3	15,6	10,4	-	-	9,0
İlkokul	28,6	16,1	13,4	14,6	15,0	5,1	1,1	0,4	5,7
Ortaokul/ilköğretim	24,0	12,3	17,5	17,8	17,8	2,6	3,1	0,5	4,4
Lise veya dengi okul	30,0	18,0	15,1	14,4	12,1	3,5	3,1	0,4	3,4
Üniversite/lisansüstü	34,2	14,8	19,4	11,3	13,2	1,1	3,3	0,2	2,5
Bölge									
Sınır iller	34,1	8,4	1,3	19,8	23,2	9,2	0,8	-	3,2
Diğer iller*	28,3	17,4	18,8	13,3	12,3	2,3	3,0	0,4	4,2
Metropol iller	31,4	19,6	11,6	17,3	12,3	1,0	3,3	1,1	2,4
Metropol olmayan iller	26,4	16,1	23,1	10,8	12,2	3,0	2,8	-	5,6
Çalışma Durumu									
Özel sektör çalışanı	29,5	14,1	15,6	16,1	16,3	2,7	2,7	0,5	2,5
Ev kadını/kız	25,0	17,2	13,7	12,9	18,6	4,5	1,4	0,2	6,5
Esnaf	34,0	13,0	17,7	15,6	12,5	3,1	1,2	0,2	2,7
Emekli	32,0	16,0	12,3	15,6	12,6	3,3	1,5	0,4	6,3
Öğrenci	28,8	17,8	24,7	6,8	8,9	2,1	6,2	0,7	4,0
İşsiz	26,5	22,1	8,1	17,6	8,1	7,4	5,1	0,7	4,4
Kamu sektörü çalışanı	28,6	21,4	19,6	8,9	11,6	3,6	4,5	-	1,8
Serbest meslek erbabı	18,5	14,8	25,9	22,2	9,3	-	5,6	-	3,7
İş insanı**	37,0	14,8	18,5	11,1	7,4	-	3,7	-	7,5
Genel	29,3	15,8	15,8	14,4	14,2	3,5	2,6	0,3	4,1

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 27 kişiye ait sonuçlardır.

Not: Çalışma durumu: "Çiftçi" ve "Cevap yok" sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir

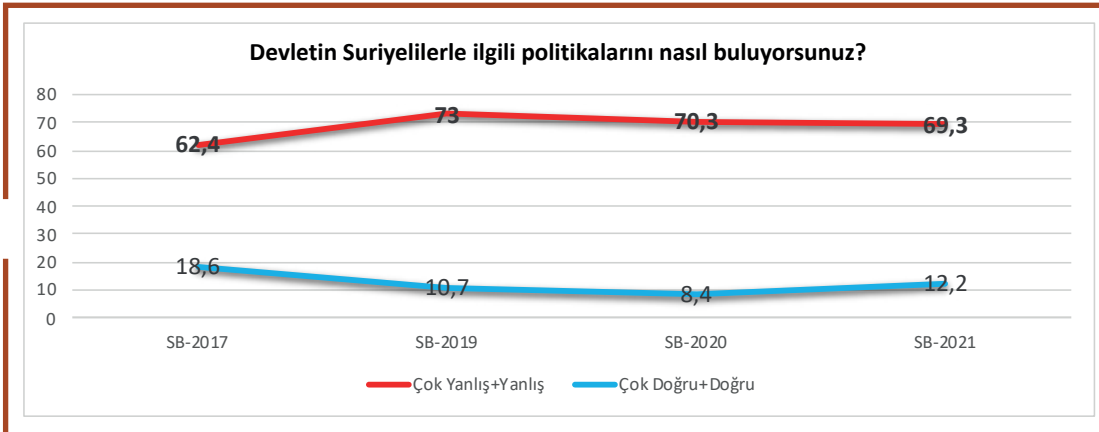
22. Devletin Suriyeliler Politikasına Toplumun Bakışı

Türk toplumunun 2011'den bu yana karşı karşıya kaldığı durum ve süreç yönetimine bakışını analiz edebilmek için SB içinde bazı sorulara yer verilmektedir. Bunlardan birisi de "Devletin Suriyelilerle ilgili politikalarını nasıl buluyorsunuz? (Genel olarak Suriyeli politikası)" sorusudur. Devletin politikalarını "doğru" ve "çok doğru" bulanların toplam oranı SB-2017'de % 18,6 iken, bu SB-2019'da % 10,7, SB-2020'de 8,4, SB-2021'de ise % 12,2 olarak gerçekleşmiştir. Devletin politikalarını "çok yanlış" ve "yanlış" bulanların oranı ise SB-2017'de % 62,4 iken, bu SB-2019'da % 73, SB-2020'de 70,3, SB-2021'de ise % 69,3'tür. Bu durum, toplumun % 70 civarının devletin Suriyeliler politikasından memnun olmadığını ve hatta yanlış bulduğunu ortaya koymaktadır. Çok "yanlış" bulanların oranında sürekli bir artış dikkat çekmektedir.

SB-2021-Tablo 61 (+Grafik): Devletin Suriyelilerle ilgili politikalarını nasıl buluyorsunuz? (Genel olarak Suriyeli politikası)

	2017		2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%	#	%
Çok yanlış	505	24,2	823	36,2	761	33,7	874	38,8
Yanlış	799	38,2	836	36,8	827	36,6	687	30,5
Ne yanlış, ne doğru	331	15,8	290	12,8	323	14,3	276	12,2
Doğru	307	14,7	210	9,3	169	7,5	241	10,7
Çok doğru	81	3,9	32	1,4	21	0,9	33	1,5
Fikrim yok/cevap yok	66	3,2	80	3,5	158	7,0	142	6,2
Toplam	2089	100,0	2271	100,0	2259	100,0	2253	100,0

Not: SB-2017, 2019 ve 2020 çalışmalarında soru "Devletin Suriyelilerle ilgili politikalarını nasıl buluyorsunuz?" şeklinde sorulmuş SB-2021'de "Devletin Suriyelilerle ilgili politikalarını ne derece doğru buluyorsunuz?" şeklindeki soruda maddeler arasında "Genel olarak Suriyeliler politikası" şeklinde sorulmuştur

Bu genel değerlendirmenin ardından Türk toplumunun politika alanları bakımından konuya nasıl baktığının anlaşılması için SB-2021’de ilave bir soru daha sorulmuştur. “Devletin Suriyelilerle ilgili (okuyacağımız) politika alanlarında yaptıklarını ne derece doğru buluyorsunuz?” sorusuna gelen cevaplarda, genel ortalamada % 69,3 olarak “çok yanlış” ve “yanlış” bulunan politika ve en çok rahatsızlık yaratanın Türkiye içinde Suriyelilerin yerleşim/dağıtım politikası (% 68,5) olduğu, bunu “mali destek politikası”nın izlediği anlaşılmaktadır. Türk toplumunun sınırlı düzeyde olsa da en fazla doğru bulduğu politika devletin Suriyelilere yönelik “sağlık” politikası (% 23,9), ardından da eğitim (% 20,9) politikasıdır. Devletin uyum politikalarını doğru bulanlar toplamda % 13,7, yanlış bulanlar ise % 66,3’tür.

SB-2021-Tablo 62: Devletin Suriyelilerle ilgili politikalarını ne derece doğru buluyorsunuz? (%)

	Çok yanlış	Yanlış	Yanlış	Ne yanlış, ne doğru	Doğru	Çok doğru	Doğru	Fikrim yok/cevap yok
Sağlık politikası	32,2	26,7	58,9	10,8	21,8	2,1	23,9	6,4
Eğitim politikası	28,6	26,6	55,2	13,7	19,4	1,5	20,9	10,2
Mali destek politikası	42,5	25,5	68,0	9,3	14,8	2,7	17,5	5,2
Türkiye içinde dağıtım politikası	38,3	30,2	68,5	10,7	12,1	2,0	14,1	6,7
Uyum politikaları	34,9	31,4	66,3	11,0	12,3	1,4	13,7	9,0
Genel olarak Suriyeliler politikası	38,8	30,5	69,3	12,3	10,7	1,5	12,2	6,2

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Türkiye'nin Suriyelilere yönelik politikalarının katılımcılar tarafından nasıl görüldüğü ve değerlendirildiğini anlamak konusunda OGG'lerden de veri toplanmaya çalışılmıştır.

“Türk devletinin Suriyelilerle ilgili politikalarını doğru buluyor musunuz?” sorusu esasen genel bir soru olup, katılımcılardan politika olarak akıllarına ilk ne geldiğini de anlamak amacıyla, spesifik bir politikadan bahsetmeden, yani yönlendirme yapmadan cevap alınmaya çalışılmıştır. OGG'lerdeki iki istisna dışındaki bütün katılımcılar, Türkiye'nin politikalarını eleştiren ve yanlış bulduklarını vurgulayan ifadeler kullanmıştır.

Türkiye'ye yönelik politika eleştirilerinde ise, sistemli ve bütüncül bir politika olmadığı eleştirisi sıklıkla dile getirilmiş, yerleştirme politikası olmadığı vurgulanmış ve güvenlik zafiyetinin altı çizilmiştir. Öte yandan, katılımcıların birçoğu açık kapı politikasını eleştirmiş, ülkeye girişlerde sıkı kontroller uygulanmadığını belirtmişlerdir. Eleştiriler konusunda sınır illerinde ve metropollerde yapılan görüşmelerde benzer konuların ortaya atıldığı tespit edilmiştir. Sadece İstanbul'dan bir katılımcı “açık kapı” politikasını doğru bulduğunu ve Gaziantep'ten bir diğer katılımcı da Suriyeli çocukların okullaşması konusunda iyi adımlar atıldığını belirtmiştir.

- *Yerleşme politikası yok... Herkes kafasına göre dağıldı bu olmamalı... Devlet kontrol etmeliydi.”* (Hatay-TR-Çalışan)
- *“Ülkeye kontrolsüz alındı insanlar... Düzgün kayıt yapılmadı. Şehirlerde kümeleşme oldu... Aslında politikası yok ülkenin. (Yerleştirme politikasının olmaması) Bu soruyu görünce aklıma politika bile gelmedi...”* (Ankara-TR-Öğrenci)
- *“Buradan kutuplaşma alanı yaratılması yerine hem Suriyeliler hem Türkler için partilerin bir araya gelip ortak politika üretmesi gerek”* (İstanbul-TR-Yeni mezun)

23. SB-2021: Bazı Güncel Konulardaki Görüşler

23-a-Diğer Mülteciler Konusundaki Görüşler

Türkiye'ye Suriyeliler 29 Nisan 2011'den itibaren gelmeye başladılar. Ancak özellikle 2013 sonrasında Türkiye'ye başta Afganistan, Pakistan ve Irak olmak üzere pek çok ülkeden gelen düzensiz göçmenler ve sığınmacıların sayısında olağanüstü bir artış oldu. Kendilerine geçici koruma verilen Suriyeliler bir tarafa, uluslararası koruma başvurusu yapmış ya da statü almış sığınmacı sayısı kısa zamanda 300 bini aşmıştır¹⁸³. Daha da dikkat çekici olan husus düzensiz göçmenlerin sayısında yaşanan olağanüstü artıştır. Türk güvenlik güçlerinin sadece 2019'da yakaladığı düzensiz göçmen sayısı 454 bindir. Düzensiz göçmen ve sığınmacı akını Türkiye'nin bütün önlemlerine rağmen, özellikle İran sınırından devam etmektedir. Bu durum son yıllarda Türk toplumunda Suriyelilere yönelik tepkilerin artmasında da etkili olmuştur. Toplumda sürecin yönetilemediği, sınırların korunamadığı algısı güçlenmektedir. Özellikle son iki yılda yoğun erkek sığınmacı ve düzensiz göçmen kitlelerin Türkiye'ye giriş ya da dolaşma görüntüleri sosyal medyaya yayılınca, Suriyeliler ana hedef olmak üzere bütün yabancılara karşı toplumdaki tedirginlik ve itirazlar güçlenmiş, süreç hızla politize olmaya başlamıştır.

Bu bağlamda Türk toplumuna Suriyeliler ve diğer mülteciler/sığınmacılar arasında bir fark gözetip gözetmediklerini anlayabilmek için SB-2021'de ilk kez olmak üzere "Türkiye'deki Suriyeliler ve diğer mültecilerle ilgili size okuyacağım ifadelerden hangisi görüşünüzü yansıtmaktadır?" başlığı altında bazı önermeler yöneltilmiştir. Bu önermelerde açık ara ilk güçlü kabul alan önerme % 71,7 ile "Hiçbir mülteci Türkiye'ye kabul edilmemelidir" olmuştur. Ancak ikinci seçenek, "Türkiye'nin tüm mültecilere koruma vermesi doğrudur" % 16,2 destek almıştır. Bu destek Türk toplumun % 15-20 civarındaki bir bölümünün uluslararası koruma konusunda olumlu bir bakışa sahip olduğunu göstermektedir. Ama Türk toplumu % 71'in üzerindeki çok güçlü bir oran ile Türkiye'ye gelenin kim ve nereden geldiğinden bağımsız bir biçimde kabul edilmemesi konusunda oldukça açık bir reddiyeyi ortaya koymaktadır.

SB-2021-Tablo 63: Türkiye'deki Suriyeliler ve diğer mültecilerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi görüşünüzü yansıtmaktadır?

Sıra No.		#	%
1	Hiçbir mülteci Türkiye'ye kabul edilmemelidir	1616	71,7
2	Türkiye'nin tüm mültecilere koruma vermesi doğrudur	365	16,2
3	Sadece Suriyeliler kabul edilmeli, diğer mülteciler kabul edilmemelidir	45	2,0
4	Sadece Afganlar kabul edilmeli, diğer mülteciler kabul edilmemelidir	40	1,8
5	Sadece Iraklılar kabul edilmeli, diğer mülteciler kabul edilmemelidir	15	0,7
	Fikrim yok/cevap yok	172	7,6
Toplam		2253	100,0

Bu konuda demografik analize bakıldığında "Hiçbir mülteci Türkiye'ye kabul edilmemelidir" görüşüne destek verenler içinde en yüksek oran kadınlar, 23-34 yaş arasındakiler, orta- okul mezunları, sınır illerinde yaşayanlar ve işsizlerdir. Sınır illerinde yaşayanlar bütün diğer gruplara göre % 79,6 ile en yüksek reddiyeyi temsil etmektedir. "Türkiye'nin tüm mültecilere koruma vermesi doğrudur" görüşünü paylaşanlar arasında en yüksek oran ise erkekler, 45- 54 yaş arasındakiler, üniversite mezunları, metropol iller, esnaf ve serbest meslek erbabıdır.

SB-2021-Tablo 64: Türkiye'deki Suriyeliler ve diğer mültecilerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi görüşünüzü yansıtmaktadır? (%)

	Türkiye'nin tüm mültecilere koruma vermesi doğrudur	Hiçbir mülteci Türkiye'ye kabul edilmemelidir	Sadece Suriyeliler kabul edilmeli, diğer mülteciler kabul edilmemelidir	Sadece Afganlar kabul edilmeli, diğer mülteciler kabul edilmemelidir	Sadece Iraklılar kabul edilmeli, diğer mülteciler kabul edilmemelidir	Fikrim yok/cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	13,0	76,3	1,6	1,1	0,5	7,5
Erkek	19,3	67,2	2,4	2,5	0,9	7,7
Yaş						
18-24 arası	14,2	68,3	3,8	1,6	1,4	10,7
25-34 arası	14,5	74,1	2,6	1,0	0,4	7,4
35-44 arası	15,9	73,0	1,5	2,0	0,7	6,9
45-54 arası	19,1	70,5	1,0	1,5	0,5	7,4
55-64 arası	15,8	73,2	1,1	2,3	0,8	6,8
65 ve üzeri	19,8	68,9	1,7	3,4	-	6,2
Öğrenim Durumu						
Okuryazar değil/okuryazar	13,0	67,5	3,9	-	-	15,6
İlkokul	16,9	72,7	1,1	1,9	0,8	6,6
Ortaokul/ilköğretim	13,9	76,4	3,4	1,9	0,7	3,7
Lise veya dengi okul	16,2	70,7	2,4	1,8	0,5	8,4
Üniversite/lisansüstü	18,1	68,7	0,7	1,8	0,9	9,8
Bölge						
Sınır iller	13,7	79,6	2,5	0,3	0,3	3,6
Diğer iller*	16,7	70,1	1,9	2,1	0,8	8,4
Metropol iller	18,2	68,6	2,6	0,4	0,9	9,3
Metropol olmayan iller	15,8	70,9	1,5	3,1	0,7	8,0
Çalışma Durumu						
Özel sektör çalışanı	14,2	72,7	1,5	2,2	1,5	7,9
Ev kadını/kız	13,3	76,6	1,4	1,0	0,2	7,5
Esnaf	20,8	69,6	1,2	0,9	0,7	6,8
Emekli	17,5	71,0	1,5	3,7	0,4	5,9
Öğrenci	13,7	66,4	6,8	1,4	-	11,7
İşsiz	13,2	77,2	2,2	0,7	0,7	6,0
Kamu sektörü çalışanı	19,6	63,4	4,5	1,8	-	10,7
Serbest meslek erbabı	20,4	63,0	3,7	3,7	-	9,2
İş insanı**	37,0	59,3	-	3,7	-	-
Genel	16,2	71,7	2,0	1,8	0,7	7,6

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** İş insanı 27 kişiye ait sonuçlardır.

Not: Çalışma durumu: "Çiftçi" ve "Cevap yok" sayıca az olduğundan tabloda gösterilmemiştir

23-b-Bazı Belediyelerin Açıklamaları

Türkiye’de son iki yılda Suriyeliler konusunun siyasileşme sürecine girdiği görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de çok tartışılan bazı konularda Türk toplumunun görüşünü anlamak için SB-2021’de şöyle bir soru sorulmuştur: “Bazı belediyelerin Türkiye’deki mültecilerden su, elektrik, doğal gaz, resmi işlem gibi hizmetlerden daha yüksek ücret talep etmesini ne derece doğru buluyorsunuz?” Buna gelen cevaplar Türk toplumunun % 61,3’ünün belediyelerin bu tür açıklama ya da uygulamalarından memnun olmadığını ortaya koymaktadır. Bunu çok doğru ve doğru bulanların oranı ise % 27,6’dır.

SB-2021-Tablo 65: Bazı belediyelerin Türkiye’deki mültecilerden su, elektrik, doğalgaz, resmi işlem gibi hizmetlerden daha yüksek ücret talep etmesini ne derece doğru buluyorsunuz?

	#	%	
Çok yanlış	471	21,0	61,3
Yanlış	909	40,3	
Ne doğru, ne yanlış	144	6,4	6,4
Doğru	387	17,2	27,6
Çok doğru	235	10,4	
Fikrim yok/cevap yok	107	4,7	4,7
Toplam	2253	100,0	

Belediyelerin mültecilere yönelik hizmetleri daha yüksek ücretlerle talep etme politikasına karşı çıkanlar içinde erkekler, 45-54 yaş arasındakiler, ilkokul mezunları, sınır ya da metropol olmayan illerde yaşayanlar ve esnaflar Türkiye ortalamasının üzerinde tepki göstermiştir. Bu tür politikaları doğru bulanlar içinde sınır bölgesindeki illerde yaşayanlar özel bir yere sahiptir. Bu grup politikayı % 38,6 ile desteklemektedirler. Ayrıca erkekler, 25-34 yaş arasındakiler, ortaokul mezunları ve serbest meslek erbabı da ortalamanın üzerinde bu politikayı doğru bulmaktadırlar.

SB-2021-Tablo 66: Bazı belediyelerin Türkiye'deki mültecilerden su, elektrik, doğalgaz, resmi işlem gibi hizmetlerden daha yüksek ücret talep etmesini ne derece doğru buluyorsunuz? (%)

	Çok yanlış	Yanlış	Yanlış	Ne doğru, ne yanlış	Doğru	Çok doğru	Doğru	Fikrim yok/cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	20,0	40,6	60,6	6,6	17,3	9,3	26,6	6,2
Erkek	21,8	40,1	61,9	6,2	17,0	11,5	28,5	3,4
Yaş								
18-24 arası	20,5	38,0	58,5	8,7	17,5	11,2	28,7	4,1
25-34 arası	21,8	39,3	61,1	6,7	18,5	10,4	28,9	3,3
35-44 arası	19,4	43,1	62,5	4,6	17,9	10,5	28,4	4,5
45-54 arası	21,5	41,2	62,7	7,3	15,0	11,1	26,1	3,9
55-64 arası	20,4	40,8	61,2	5,7	16,2	10,6	26,8	6,3
65 ve üzeri	23,2	37,3	60,5	5,1	16,9	6,8	23,7	10,7
Öğrenim Durumu								
Okuryazar değil/okuryazar	26,0	32,5	58,5	10,4	11,7	3,9	15,6	15,5
İlkokul	23,9	42,4	66,3	4,9	14,4	8,0	22,4	6,4
Ortaokul/ilköğretim	19,0	35,8	54,8	6,0	22,8	11,8	34,6	4,6
Lise veya dengi okul	20,1	41,6	61,7	6,2	17,4	11,6	29,0	3,1
Üniversite/lisansüstü	19,6	41,3	60,9	8,2	15,7	11,3	27,0	3,9
Bölge								
Sınır iller	32,8	18,8	51,6	5,9	24,4	14,2	38,6	3,9
Diğer iller*	18,4	44,9	63,3	6,5	15,6	9,6	25,2	5,0
Metropol iller	18,6	43,0	61,6	6,4	16,2	9,9	26,1	5,9
Metropol olmayan iller	18,2	46,0	64,2	6,5	15,3	9,5	24,8	4,5
Çalışma Durumu								
Özel sektör çalışanı	20,8	38,0	58,8	6,8	19,2	10,5	29,7	4,7
Ev kadını/kız	21,9	40,6	62,5	5,9	16,8	6,1	22,9	8,7
Esnaf	23,8	39,6	63,4	5,2	14,2	14,9	29,1	2,3
Emekli	20,8	40,1	60,9	4,5	18,2	10,4	28,6	6,0
Öğrenci	17,1	43,8	60,9	11,6	19,2	7,5	26,7	0,8
İşsiz	19,9	44,8	64,7	8,1	14,0	11,7	25,7	1,5
Kamu sektörü çalışanı	12,5	44,6	57,1	7,1	17,9	12,5	30,4	5,4
Serbest meslek erbabı	14,8	38,9	53,7	7,4	22,2	13,0	35,2	3,7
İş insanı**	33,3	48,2	81,5	-	11,1	7,4	18,5	-
Genel	21,0	40,3	61,3	6,4	17,2	10,4	27,6	4,7

OGG Bulguları (SB-2021-T)

Bütün OGG'lerde gündeme getirilen ve katılımcılara sorulan mültecilere belediyelerin farklı (daha yüksek) fiyat uygulaması hususunu, Hatay'daki katılımcıların bir kısmı dışında bütün katılımcılar olumsuz bulmuş, eleştirmiş, ırkçılık ve siyasi menfaatleri için söylediği sözler olarak değerlendirmişlerdir. Hatay'da bir grup öğrenci açıklamaları yerinde bulunurken, dozajını kaçırmamak (yani aşırı ırkçı olmamak) kaydıyla başka belediyelerin ve Hatay'ın da bu tarz uygulamalara gitmesinin mümkün olabileceğini belirtmişlerdir.

Bu tür politikaları ve açıklamalarını doğru bulmayanlar ise genelde sert ifadelerle bu tepkilerini dile getirmişlerdir.

23-c-Sosyal Medya ve Suriyeliler

Türkiye'deki Suriyeliler konusunda genel tartışma alanının sosyal medya mecraları olduğu söylenebilir. Facebook, Twitter, TikTok başta olmak üzere pek çok alanda hem Türklerin Suriyelilere tepkilerinin hem de Suriyelilerin kendi hayatlarına ya da eleştirilerine yönelik paylaşımlara sıklıkla rastlanmaktadır. Ekim 2021'de yaşanan "muz" ile çekilen videolar tartışmalarını da dikkate alarak SB-2021'de Türk toplumunun sosyal medya paylaşımları konusundaki görüşlerini anlamaya yönelik bazı sorular yöneltilmiştir.

Türk toplumuna "Sosyal medyada yer alan/çıkan mülteciler konusundaki haberlerle ilgili size okuyacağım ifadelerden hangisi düşüncenizi yansıtmaktadır?" sorusuna gelen iki birbirine çok yakın cevaplar "Provakatif/kışkırtıcı olduğunu düşünüyorum" (% 20,6) ile "Doğru haberler olduğuna inanıyorum" (% 20,5) şeklindedir. Yine bir başka güçlü cevap ise "Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı tehlikeleri dile getirdiklerini düşünüyorum" (% 14,8) şeklindedir. Kuşku yok ki bütün dünyada sosyal medya (buna "bireysel medya" adı da verilmektedir) toplumlara her geçen gün daha fazla yön veren ve kontrol edilmesi de neredeyse imkansız olan faktör haline gelmiştir. Türk toplumunun da sosyal medya kullanımı konusunda oldukça aktif olduğu açıktır. Son yıllarda Suriyeliler başlıklı pek çok sosyal medya paylaşımı, genel olarak da olumsuz bir haberleştirme ile gündemi belirleyebilmektedir.

SB-2021-Tablo 67: Sosyal medyada yer alan/çıkan mülteciler konusundaki haberlerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi düşüncenizi yansıtmaktadır?

Sıra No.		#	%
1	Provakatif/kışkırtıcı olduğunu düşünüyorum	464	20,6
2	Doğru haberler olduğuna inanıyorum	462	20,5
3	Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı tehlikeleri dile getirdiklerini düşünüyorum	334	14,8
4	Abartılı olduğunu düşünüyorum	190	8,4
5	Siyasi amaçlı olduğunu düşünüyorum	171	7,6
6	Suriyelilere haksızlık yapıldığını düşünüyorum	26	1,2
7	Diğer	6	0,3
	Fikrim yok/bilmiyorum	573	25,4
	Cevap yok	27	1,2
Toplam		2253	100,0

SB-2021 kapsamında Ekim 2021’de bir televizyon programında İzmir’de kendisi ile röportaj yapılan bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının “Türkiye’deki Suriyelilerin ekonomik durumu Türk vatandaşlarından daha iyi” dedikten sonra “Ben muz yiyemiyorum, onlar kilolarca muz alıyor” sözleri üzerine, Türkiye’deki bazı Suriyeliler sosyal medyada muz yeme videoları paylaşılması konusu da soru olarak yöneltmiştir. Konu bir politikacının suç duyurusu ile yargıya intikal etmiş ve hemen ardından 45 Suriyeli “provakatif muz görüntüsü paylaşımı yapmak” gerekçesi ile gözaltına alınmış ve sınır dışı edilecekleri ifade edilmiştir.¹⁸⁴ Nisan 2011’den bu yana Türkiye’de bulunan Suriyelilerin ilk kez bu tür ve oldukça da ses getiren toplu eylemleri uzun süre tartışılmıştır. Bu konuda SB-2021’de “Türkiye’de bazı Suriyelilerin sosyal medyada muz yeme görüntülerini nasıl değerlendiriyorsunuz?” başlıklı bir soru ile Türk toplumunun görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Gelen cevaplar içinde görüntüleri izlemediğini yani konudan haberdar olmadığını ifade edenlerin oranı % 31,6 ile ilk sırada yer almaktadır. Bunun ardından gelen ilk cevap konuyu “nankörlük” (% 17,3), “Türk toplumuna yapılan bir hakarettir” (% 16,4) “Provakatif/kışkırtıcı ve olumsuz bir paylaşım” (% 12,2) şeklinde tanımlamaktadır. Konuyu “eğlence amaçlı” ya da “gayet normal bir davranış” olarak niteleyenlerin toplam oranı % 3,2’dir.

SB-2021-Tablo 68: Türkiye’de bazı Suriyelilerin sosyal medyada muz yeme görüntülerini nasıl değerlendiriyorsunuz.

Sıra No.		#	%
1	Görüntüleri izlemedim	713	31,6
2	Nankörlüktür	390	17,3
3	Türk toplumuna yapılan bir hakarettir	369	16,4
4	Provakatif/kışkırtıcı ve olumsuz bir paylaşım	274	12,2
5	Türk devletine yapılan bir hakarettir	156	6,9
6	Eğlence amaçlı bir paylaşım	45	2,0
7	Gayet normal bir davranıştır	26	1,2
8	Diğer	12	0,5
	Fikrim yok/cevap yok	268	11,9
Toplam		2253	100,0

184 Göç İdaresi Başkanlığı 12 Kasım 2022’de yaptığı bir açıklamada, “Sosyal medyada provakatif muz görüntüsü paylaşımı yapan 45 yabancı uyruklu şahıs tespit edilmiş, bu şahıslar adli işlemlerin ardından sınır dışı edilmek üzere geri gönderme merkezlerine sevk edilmiştir” ifadesini kullandı.

Türk toplumuna "Sizce bu ve benzeri paylaşımlar yapanlar için yaptırım uygulanmalı mıdır?" sorusu yöneltildiğinde ilk sırada % 39,1 ile "Sınır dışı edilmeleri gerektiğini düşünüyorum" ikinci sırada ise % 16,3 ile "Kesinlikle yaptırımı/cezası olması gerektiğini düşünüyorum" cevapları gelmiştir. "Yaptırımı/cezası olacak bir konu olduğunu düşünmüyorum" ve "Yaptırımlar uygulanabilir ama sınır dışı edilmelerinin yanlış/abartılı olduğunu düşünüyorum" diyenlerin oranı toplam % 8,7'de kalmıştır.

SB-2021-Tablo 69: Sizce bu ve benzeri paylaşımlar yapanlar için yaptırım uygulanmalı mıdır?

Sıra No.		#	%
1	Sınır dışı edilmeleri gerektiğini düşünüyorum	881	39,1
2	Kesinlikle yaptırımı/cezası olması gerektiğini düşünüyorum	366	16,3
3	Benzer paylaşımlar izlemedim	299	13,3
4	Yaptırımı/cezası olacak bir konu olduğunu düşünmüyorum	122	5,4
5	Yaptırımlar uygulanabilir ama sınır dışı edilmelerinin yanlış/abartılı olduğunu düşünüyorum	75	3,3
	Fikrim yok/bilmiyorum	491	21,8
	Cevap yok	19	0,8
Toplam		2253	100,0

OGG Bulguları (SB-2021-T)

“Sosyal medyaya ‘muz yeme/iyememe’ tartışmalarının abartıldığını düşünen OGG katılımcıları olduğu gibi, çok ağır eleştiriler de geldiği görülmektedir.

Görüntüler üzerinden Suriyelilere gelen eleştiriler;

- *“Muz konusunu gördüğümde çok sinirlenmişim ve üzülümüşüm. Bu ülkeye sığınan kişilerin böyle alay etmesine sinirlenmişim. Tabii ki bu genele yansıtılabilecek bir şey değil, o eylemi yapanlar üzerinden değerlendirilmeli” (İstanbul-TR-Kadın)*

- *“Saygısızlık, görgü kuralı bilmiyorlar” (Hatay-TR-Öğrenci)*

Abartıldığını düşünen ve konuya hassasiyetle yaklaşılması gerektiğini vurgulayan ifadeler;

- *“Fazla hassasiyetten dolayı abartıldı, suç yüklenmeye çalışılıyor o yüzden tehlikeli” (İstanbul-TR-Çalışan)*
- *“İnsanın fikrini, siyasi düşüncesini ifade etmesinin sınırları yok. Bunu ulusal ve uluslararası hukukta da yeri yok. Bu mesele siyasi bir malzeme olarak kullanılmaktadır” (Gaziantep-TR-Çalışan)*

23-d- Altındağ (Ankara) Gerginliği

Altındağ Olayları, 10 Ağustos 2021 tarihinde Ankara'nın Altındağ ilçesinin Battalgazi mahallesinde Suriyeli bir grup ile 2 Türk vatandaşı arasındaki tartışmalar sonrasında Suriyeli gruptakiler 2 Türk genci bıçaklamış, yaralılarından biri hayatını kaybetmiştir. Ancak Altındağ olayları, 11 yıllık ortak yaşamın önemli kırılma anlarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle konu hakkında OGG'lerde Türk toplumunun görüşleri elde edilmeye çalışılmıştır. Türk toplumunun bir bölümü suçun şahsiliğinden söz ederek, Türklerden gelen eylemlerin bütün Suriyelilere ve hatta bütün yabancılara yönelmesinden duydukları kaygıları dile getirirken, bir bölüm de Suriyelilerin daha dikkatli olması gerektiğini, eğer suça yönelirler ise topluca gönderilmelerinin gündeme gelmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

OGG katılımcılarının büyük bölümü Altındağ olaylarındaki görüntülerden rahatsız olduğunu, provokasyona yönelik eylemlerin ortaya çıkmasından endişe ettiklerini söylemek mümkündür. Ankara özelinde meydana bu olayın sınır illeri dahil birçok yerde yankı yapması ve katılımcıların olaya ilişkin görüş bildirebiliyor olması, bölgesel ve münferit görünen bir olayın etki ve yansımalarını değerlendirmek açısından oldukça önemlidir.

- *"Bir Suriyeli göçmen suç işlediğinde bütün Suriyeliler suçlu sayılmaz. Nasıl binlerce Türk suç işleyince, tüm Türkler suçlu değilse. Suç kişiye özel, öznel bir şey"* (İstanbul-TR-Çalışan).
- *"Var olan sorunlar derinleşti.. Olaylara göz yumuldu... Toplumsal anlamda da tepki verilmedi."* (Ankara-TR-Öğrenci)
- *"Bu tarz tepkisel olaylar artacak gibi.. Etrafımda "olacağı buydu" diyenler bile var.. Olayı konuşmayanlar çok, haliyle bu eylemleri yapanlar güç buluyor.. Medya da daha doğru haber yapmalı"* (Ankara-TR-Öğrenci)
- *"Böyle bir şey siyasi bir malzeme olarak kullanılırsa önce Gaziantep ya da Hatay'dan başlar"* (Hatay-TR-Çalışan)

SURİYELİLER BAROMETRESİ
2021

5

SURİYELİLER
(GEÇİCİ
KORUMA)
ARAŞTIRMA
BULGULARI

IV- SB-2021: SURIYELİLER ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE BULGULARI

IV- A. SB-2021: SURIYELİLER ARAŞTIRMA KÜNYESİ VE PROFİLİ

1. Araştırma Altyapısı, Profili ve Güvenirlik

Suriyeliler Barometresi-2021 araştırması çerçevesinde Türkiye örnekleme uygun olarak 15 ilde kamp dışında yaşayan toplamda 1.423 hanede "hane bazlı anket" uygulanmıştır. Bu hane halkı sayısının 881'i "sınır bölgesi illerinde" (Adana, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Mardin, Mersin, Şanlıurfa), 341'i "metropol illerde" (İstanbul, Ankara, İzmir) 201'i ise sınır bölgesinde olmayan ve metropol olmayan "diğer illerde" yaşayanlar ile CAPI¹⁸⁵ yani "bilgisayar destekli yüz yüze anket yöntemi" ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada "sınır bölgesi illeri "metropol iller" ve "diğer iller" bölgesel ayrımının yanı sıra sosyo-ekonomik statü, cinsiyet ve yaş kotaları da uygulanmıştır. Araştırma, temsili esasa dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve il bazındaki temsil dikkate alınmıştır. SB-2019 ve SB-2020'de olduğu gibi SB-2021 çalışmasında da kamplarda yaşayan yaklaşık 50 bin Suriyeli araştırma alanı dışında bırakılmıştır. Özü uyum konusunda bir konsept ortaya koymak olan SB çalışmalarının Türkiye'de hemen hepsi kentsel alanlarda Türk toplumuyla birlikte kamp dışında yaşayan Suriyelileri araştırmada muhatap alması da bu mantığı yansıtmaktadır. SB-2017, SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 karşılaştırmalarında SB-2017'nin sadece kamp dışı verileri dikkate alınmıştır.

SB-2021-Tablo 70: SB-2021 Anket Çalışması Bölge Kategorisi

	Bölge	İller	#	%	#	%
Sınır bölgesi	Sınır bölgesi iller	Adana, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Mardin, Mersin, Şanlıurfa	881	61,9	881	61,9
Diğer iller	Metropol iller	Ankara, İstanbul, İzmir	341	24,0	542	38,1
	Metropol olmayan iller	Bursa, Kayseri, Kocaeli, Konya	201	14,1		
Toplam			1423	100,0		

Suriyeliler için yapılan çalışma, CAPI yöntemi ile bir "hane halkı" araştırması şeklinde tasarlanmıştır. Anketler, hane hakkında bilgi vermeye yetkili kişi ile yapılmıştır. Araştırmanın evreni belirlenirken, ortalama hane büyüklüğü 6 olarak belirlenmiştir. Toplam hane sayısı ise Türkiye'de yaşayan toplam Suriyeli sayısının bu ortalama hane büyüklüğüne bölünmesi ile yani $3.737.369/6 = 622.895$ olarak hesaplanmıştır. Örneklem büyüklüğü bu verilere dayanarak %95 güven düzeyi ve $\pm 2,59$ güven aralığında 1.423 olarak ortaya çıkmıştır. Hane halkı uygulaması vesilesi ile 1423 hanedeki 7.591 Suriyelinin cinsiyet, yaş, eğitim, çalışma durumu gibi demografik bilgisine ulaşılmıştır. Suriyeliler ile yapılan anket çalışması 28 Aralık 2021 - 19 Ocak 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

SB çalışmalarında sosyal uyum alanında Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı sınır bölgesinde yaşayanlar ile nispeten daha az sayı ve yoğunlukta bulunan bölgeler arasında karşılaştırmalar yapabilmek için iki ana grupta (sınır bölgesi-diğer iller) üç bölgesel kategori (sınır bölgesi, metropol iller, metropol olmayan iller) oluşturulmuştur.

SB-2021-Tablo 71: SB-2021 Suriyeliler İl Bazlı Örneklem

Sıra No.	İller	#	%	Sıra No.	İller	#	%
1	İstanbul	229	16,1	9	Konya	55	3,9
2	Hatay	197	13,8	10	Kilis	45	3,2
3	Gaziantep	182	12,8	11	Ankara	43	3,0
4	Şanlıurfa	181	12,7	12	Mardin	39	2,7
5	Adana	102	7,2	13	Kayseri	37	2,6
6	Mersin	100	7,0	14	Kahramanmaraş	35	2,5
7	Bursa	80	5,6	15	Kocaeli	31	2,2
8	İzmir	67	4,7		Toplam	1.423	100,0

SB-2021 araştırmasının Suriyeliler ile ilgili anket çalışması $\pm$ % 2,6 yanılma payına göre hazırlanmış ve uygulanmış olan temsili örneklem dikkate alındığında, bazı konularda rezervler olmak kaydı ile SB-2021’de elde edilen verilerin konu hakkında güçlü ipuçları verdiği ve Türkiye’deki kamplar dışında yaşayan geçici koruma altındaki bütün Suriyelilerin profilinin gerçeğe en yakın şekilde yansıtıldığı düşünülmektedir. Ancak çalışmanın başlangıç kısmında da ifade edildiği üzere, bu araştırma ile elde edilen bulguların “kesin doğrular” ve/veya “mutlak algılar” ya da “gerçeklik” şeklinde bir iddia taşımadığı, son derece dinamik bir süreç içinde sınırlılıklarının farkında olarak toplumsal gerçekliğe yakınlaşmaya çalıştığı unutulmamalıdır.

2. Araştırmaya Katılan Suriyelilerin Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri

SB-2021-Tablo 72: Araştırmaya Katılan Suriyelilerin Katılımcı Profili ve Demografik Özellikleri (15 il - 1423 hane 7951 kişi)

	Sayı #	%		Sayı #	%
Cinsiyet (Hanedeki dağılım)			Hanedeki Kişilerin Eğitim Durumu**		
Kadın	3690	48,6	Okuma yazma bilmiyor	876	14,4
Erkek	3901	51,4	Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	1195	19,6
Toplam	7591	100,0	İlkokul	2043	33,6
Hanedeki Yaş Durumu			İlköğretim/ortaokul	1135	18,7
0-5 arası	1510	19,9	Lise ve dengi okul	573	9,4
6-11 arası	1136	15,0	Ön lisans/MESYO	97	1,6
12-17 arası	1018	13,4	Lisans	160	2,6
18-24 arası	1112	14,6	Lisansüstü/doktora	2	0,1
25-34 arası	1195	15,7	Toplam	6081	100,0
35-44 arası	816	10,8	Hanedeki Kişilerin Çalışma Durumu*		
45-54 arası	447	5,9	Çalışıyor	1664	33,6
55-64 arası	254	3,3	Ev kadını	1612	32,6
65 ve üzeri	103	1,4	Öğrenci	889	18,0
Toplam	7591	100,0	İşsiz	527	10,7
Hanedeki Türkiye'deki Statüleri			Çalışma engelli/özürlü veya yaşlı	218	4,4
Geçici koruma kimlik belgesi	6884	90,7	Emekli	35	0,7
Geçici koruma kayıt belgesi	603	7,9	Toplam	4945	100,0
Herhangi bir belge sahibi değil/kayıtsız	50	0,7	Hanedeki Kişilerin Çalıştığı İş Türü***		
TC Vatandaşı olduğuna dair kimlik belgesi	31	0,4	Yevmiyeli (gündelik) çalışan	1006	60,5
İkamet belgesi	23	0,3	Düzenli ücretli kayıtsız/sigortasız çalışan	338	20,3
Toplam	7591	100,0	Mevsimsel çalışan	104	6,3
Hanedeki Kişilerin Medeni Durumu*			Kendi hesabına çalışan/esnaf	93	5,6
Evli	2962	59,9	Düzenli ücretli kayıtlı çalışan	78	4,7
Bekâr/hiç evlenmedi	1749	35,4	İşveren (1 ve üzeri çalışanı olan)	41	2,4
Eşi öldü/dul	156	3,1	Ücretsiz aile çalışanı	4	0,2
Boşandı	57	1,2	Toplam	1664	100,0
Ayrı yaşıyor	21	0,4			
Toplam	4945	100,0			

* 12 ve üzeri yaştaki kişilere ait sonuçlardır. / ** 6 ve üzeri yaştaki kişilere ait sonuçlardır.

*** 12 ve üzeri yaşta herhangi bir gelir getirici işte çalıştığını söyleyen kişilere ait sonuçlardır

SB çalışmalarının "Suriyeliler" olarak isimlendirilen bölümü, Türkiye'de "Geçici Koruma Altındaki Suriyelileri" kapsamaktadır. Bu kapsamda SB-2021'de 1.423 hanede görüşme yapılanlar ve o hanede yaşayanlarla birlikte toplam 7.591 kişinin % 98,6'sı (7.487) "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" ya da "Geçici Koruma Kayıt Belgesi"ne sahiptir. "Geçici Koruma Kimlik/Kayıt Belgesi" olmayanların (herhangi bir statüsü yok, vatandaşlığa geçmiş ya da ikamet ile Türkiye'de kalanların) toplamı 104'tür. Anketler hane halkı şeklinde gerçekleştirildiği için, hane adına bilgileri veren kişilerin demografik özellikleri ile hanede bulunanların özellikleri farklılaşabilmektedir. SB-2021 anket uygulamasında kadınların oranı % 40,9, erkeklerin ise % 59,1'dir. Ancak hanedeki kişilerin cinsiyet dağılımı % 48,6 kadın ve % 51,4 erkek şeklindedir.

SB-2021- Tablo 73: Cinsiyet Profili

Görüşülen kişilerin cinsiyeti		
	#	%
Kadın	582	40,9
Erkek	841	59,1
Toplam	1423	100,0

Hanedeki kişilerin cinsiyeti		
	#	%
Kadın	3690	48,6
Erkek	3901	51,4
Toplam	7591	100,0

SB-2021- Tablo 74: Medeni Durum Profili

Görüşülen kişilerin medeni durumu (18 + yaş)		
	#	%
Bekar/Hiç evlenmedi	1224	86,0
Evli	86	6,1
Ayrı yaşıyor	69	4,8
Eşi öldü/dul	34	2,4
Boşandı	10	0,7
Toplam	1423	100,0

Hanedeki kişilerin medeni durumu (12 + yaş)		
	#	%
Bekar/Hiç evlenmedi	2962	59,9
Evli	1749	35,4
Ayrı yaşıyor	156	3,1
Eşi öldü/dul	57	1,2
Boşandı	21	0,4
Toplam	4945	100,0

SB-2021- Tablo 75: Sahip Olunan Belge Türü

SB-2021 Görüşülen kişilerin sahip olduğu belge türü		
	#	%
Geçici koruma kimlik belgesi	1401	98,5
Geçici koruma kayıt belgesi	22	1,5
Toplam	1423	100,0

Hanedeki kişilerin sahip olduğu belge türü		
	#	%
Geçici koruma kimlik belgesi	6884	90,7
Herhangi bir belge sahibi değil/kayıtsız	603	7,9
Geçici koruma kayıt belgesi	50	0,7
TC vatandaşı olduğuna dair kimlik belgesi	31	0,4
İkamet belgesi	23	0,3
Toplam	7591	100,0

“Türkiye’de Suriyelilerin Genel Eğitim Durumu” başlığı altında da ayrıntılarıyla verildiği üzere, Suriyeliler ile hane halkı anketi şeklinde yapılan SB çalışmaları, Türkiye’deki Suriyelilerin genel eğitim durumu konusunda önemli ipuçları sağlamaktadır. SB 2017, 2019, 2020 ve 2021 saha çalışması verileri Türkiye’deki Suriyelilerin eğitim durumunun Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. 2016 sonrasında Suriyeli çocukların Türk devlet okullarına dahil edilmesi ile Suriyelilerin ortalama eğitim verilerinde ciddi bir iyileşme gözlemlense de okur yazar olmayan ya da diploması olmayanların oranlarının çok yüksek seviyede olduğu anlaşılmaktadır. “Okuma yazma bilmiyor” ve “Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi” toplamı SB-2017’de % 30,3, SB-2019’da % 24,9, SB-2020’de % 26,5 SB-2021’de ise % 34 olarak tespit edilmiştir. Bu durum doğal olarak sosyal yapıyı, alışkanlıkları, beklentileri, verimi ve daha da önemlisi Türkiye’de okullaşan ya da okullaşacak Suriyeli çocukların eğitim süreçlerini de yakından ilgilendiren önemli bir duruma işaret etmektedir.

SB-2021- Tablo 76: Eğitim Profili Hanedeki kişilerin öğrenim durumu
* 6 ve üzeri yaştaki kişilere ait sonuçlardır.

	SB-2017		SB-2019		SB-2020		SB-2021	
	#	%	#	%	#	%	#	%
Okuma yazma bilmiyor	1200	18,5	436	8,2	513	9,0	876	14,4
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	768	11,8	891	16,7	995	17,5	1195	19,6
İlkokul	1817	28,0	1690	31,7	2167	38,1	2043	33,6
İlköğretim/ortaokul	1278	19,7	1170	22,0	1082	19,0	1135	18,7
Lise ve dengi okul	709	10,9	608	11,4	532	9,4	573	9,4
Ön lisans/MESYO	213	3,3	141	2,7	110	2,0	97	1,6
Lisans	463	7,1	373	7,0	279	4,9	160	2,6
Lisansüstü/doktora	37	0,6	15	0,3	6	0,1	2	0,1
Toplam	6485	100,0	5324	100,0	5684	100,0	6081	100,0

Eğitim ve Dil Bilgisi

SB-2021 çalışmasında, ortalamada 5 yıldan fazladır Türkiye’de ve yoğunlukla da büyük kentlerde yaşayan Suriyelilerin Türkçe bilme seviyeleri kendi beyanları ile öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede yöneltilen “Hanedeki kişiler Türkçeyi hangi seviyede biliyor?” sorusuna gelen cevaplarda “ileri seviyede” diyenler % 20,2, orta seviyede diyenler ise % 30,3 olarak tespit edilmiştir. Ancak bu verilerin, hane halkı adına anket yapılan kişinin verdiği beyanlar üzerinden hesaplandığı, sadece bir izlenim ortaya koyduğu unutulmamalıdır. “İleri derecede Türkçe bilmek”den ne anlaşıldığını belirlemek oldukça zordur. Bu cevap, sokakta, alışverişte ya da komşuları ile iletişim sürecinde “anlaşılabilir/ anlayabilir” olmanın yansıması da olabilir. Örneğin “okur-yazar olmayanların içinde % 7’nin “ileri düzeyde Türkçe” bilgisi bu duruma işaret etmektedir.

SB-2021- Tablo 77: Hanedeki kişiler Türkçeyi hangi seviyede biliyor? (6 ve üzeri yaştakiler)

	#	%
Anadil seviyesinde	293	4,8
İleri seviyede	1229	20,2
Orta seviyede	1841	30,3
Düşük seviyede	1631	26,8
Bilmiyor	1087	17,9
Toplam	6081	100,0

SB-2020 çalışmasında da olduğu gibi SB-2021'de "hiç Türkçe bilmiyor" olanların kadınlar- da, 45 ve üstü yaşlarda ve eğitim seviyesine paralel biçimde gerçekleştiği gözlenmektedir.

SB-2021- Tablo 78: Hanedeki kişilerin Türkçeyi hangi seviyede biliyor? (%)

	Anadil	İleri	Orta	Düşük	Bilmiyor
Cinsiyet					
Kadın	5,0	18,5	24,4	28,4	23,7
Erkek	4,6	21,8	35,7	25,4	12,5
Yaş					
6-11 arası	4,6	19,6	30,1	27,4	18,3
12-17 arası	5,5	42,0	35,2	11,4	5,9
18-24 arası	5,0	27,2	32,0	21,9	13,9
25-34 arası	5,0	14,1	37,5	28,7	14,7
35-44 arası	3,7	9,2	28,5	38,6	20,0
45-54 arası	5,2	4,0	17,5	40,9	32,4
55-64 arası	3,9	4,3	6,7	37,4	47,7
65 ve üzeri	5,8	2,0	8,7	24,3	59,2
Öğrenim Durumu					
Okuma yazma bilmiyor	5,0	7,0	16,3	26,7	45,0
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	5,9	18,5	35,3	28,7	11,6
İlkokul	5,3	21,1	30,9	26,7	16,0
İlköğretim/ortaokul	3,9	26,3	31,3	25,4	13,1
Lise ve dengi okul	3,5	27,1	33,5	25,6	10,3
Ön lisans/MESYO	-	21,6	39,2	34,0	5,2
Lisans/lisansüstü/doktora	3,7	24,7	37,0	25,3	9,3
Genel	4,8	20,2	30,3	26,8	17,9

Odak Grup Görüşmeleri

OGG'ler özellikle Suriyelilerin anket çalışmasında ifade etmedikleri bazı hususları daha iyi anlamak bakımından araştırmaya önemli katkı vermektedir. Bu bakımdan OGG'lerden elde edilecek olan verinin Suriyelilerin büyük kısmı hakkında bilgi verebilmesi ve ayrıca daha küçük önemli grupların farklı görüş ve deneyimlerinin göz ardı edilmemesi için katılımcılar arasında önemli bir çeşitlilik bulunması hedeflenmiştir. Bu nedenle, rasgele grupların oluşturulması yerine, OGG'lerin her birinde önceden belirlenen profildeki bireylerin katılımı hedeflenmiştir.

Bu bağlamda, SB-2021'de 14 ayrı OGG ile aynı zamanda en fazla sayıda kadın katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni, toplumsal cinsiyet farkındalığını çalışmaya güçlü bir biçimde yansıtabilmek ve kadınların farklı perspektif, deneyim, beklenti ve görüşlerini SB çalışmalarına aktarabilmektir. Kadınların yanı sıra, farklı mesleklerden bireylerden oluşan gruplar da oluşturulmuştur. Bunlar "kadınlar", "öğrenciler", "akademisyenler", "avukatlar", "esnaf", "çalışanlar", "yerel gazeteciler" ile "STK çalışanları" olarak seçilmiştir. OGG'ler Suriyelilerin yoğun biçimde yaşadığı dört sınır ili (Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Mardin) ve iki metropol şehirde (İstanbul, Ankara) Aralık 2021-Ocak 2022 içinde gerçekleştirilmiştir. Suriyelilerin OGG'leri, SB Araştırma ekibinin Suriyeli kıdemli uzmanı tarafından Arapça gerçekleştirilmiş, SB ekibinden en az bir uzman da çalışmaya tercüman aracılığı ile eşlik etmiştir. Toplamda 14 OGG'de 114 katılımcı ile gerçekleşen OGG'ler 6 ile 13 katılımcı (ortalama 8 kişi) arasında gerçekleşmiştir.

SB-2021- Tablo 79: SB-2021 kapsamında Suriyeliler ile Gerçekleştirilen OGGler

ŞEHİRLER		Suriyeliler (GK) Kategorileri
Metropol Şehirler	İstanbul	* Esnaf/Çalışan (6) * Öğrenci (7) * Gazeteciler (8)
	Ankara	* Öğrenci (9) * Kadın (8)
Sınır Şehirleri	Hatay	* Avukatlar (7) * Kadın (9)
	Gaziantep	* Kadın (7) * Esnaf/Çalışan (6) * Esnaf/Çalışan (7) * STK Çalışanı (10)
	Mardin	* Akademisyen (8) * Öğrenci (9)
	Şanlıurfa	* Öğrenci (13)
TOPLAM		14 OGG 114 katılımcı (ortalama 8 katılımcı) 6 Şehir

SURİYELİLER BAROMETRESİ
2021

6

GEÇİCİ KORUMA
ALTINDAKİ
SURİYELİLER
BULGULARI

IV- B. SB-2021: SURIYELİLER ARAŞTIRMA BULGULARI

1. Suriyeliler Yaşamlarını Türkiye’de Nasıl İdame Ettiriyor?

Türkiye’deki Suriyelilerin yaşamlarını ne şekilde idame ettirdikleri konusu sıklıkla tartışılan ve toplumsal uyumu önemli ölçüde etkileyen konulardan birisidir. 15 Ocak 2016’dan bu yana, belirli koşullar ve kendisine en az asgari ücret ödemeyi kabul eden bir işverenin ilgili kişiye çalışma izni alması ile kendilerine yasal çalışma imkânı da sağlanan Suriyelilerin çok büyük bölümünün kayıt dışı çalıştığı bilinmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın son verileri¹⁸⁶, 2018’e göre neredeyse iki katına çıksa da 2019 itibarı ile Türkiye’de çalışma izni verilen Suriyeli sayısının 63.789, 2020’de ise **62.369** olduğunu göstermektedir.¹⁸⁷ Bu sayı içinde ne kadar geçici koruma statüsünde ne kadar ikamet izni ile Türkiye’de yaşayan Suriyeli olduğuna dair kamuoyu ile paylaşılan veri yer almamaktadır.

Türkiye’de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik en önemli mali destek programı Sosyal Uyum Yardımı (SUY / Kızılay Kart)’dır. Kaynağı AB tarafından karşılanan ve 2016 yılı sonundan itibaren uygulanan bu destek programı Türkiye’de 1.6 milyonu Suriyeli, geri kalanı ise Suriyeli olmayan ve uluslararası koruma altındakiler olmak üzere toplam 1.8 milyon kişiye verilmektedir. Bu mali destek aylık kişi başına 2021 içinde 155 TL olarak gerçekleşmiştir.¹⁸⁸

Türkiye’deki Suriyelilere “Son 12 ayda/bir yılda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldınız mı?” sorusu yöneltildiğinde buna evet diyenlerin oranının SB-2017’de % 22, SB-2019’da % 36,3, SB-2020’de muhtemelen Covid-19 pandemisi nedeniyle özel olarak artan destekler sayesinde % 46,2’ye çıktığı gözlemlenmiştir. SB-2021’de ise bu oran % 31,8’e gerilemiştir.

SB-2021- Tablo 80: Son 12 ayda/bir yılda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldınız mı?

	2017		2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%	#	%
Evet	195	22,0	515	36,3	653	46,2	452	31,8
Hayır	684	77,1	896	63,2	759	53,7	968	68,0
Fikrim yok/cevap yok	8	0,9	7	0,5	2	0,1	3	0,2
Toplam	887	100,0	1418	100,0	1414	100,0	1423	100,0

186 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2020) Yabancıların Çalışma İzinleri-2019 / Work Permits of Foreigners-2019, <https://www.csgb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/> (Erişim: 22.05.2021)

187 T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı <https://www.csgb.gov.tr/media/87487/yabanciizin2020.pdf>

188 Programın başladığı tarihlerde kişi başına aylık 120 TL olan SUY yardımları, 2021 içinde 155 TL’ye, 2022’de ise 230 TL’ye yükseltilmiştir. (Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı: <https://platform.kizilaykart.org/tr/suy.html> (Erişim: 10092022) SUY ödemeleri Euro üzerinden hesaplandığında programın başladığı Aralık 2016’da ödenen 120 TL 32 €’a karşılık gelirken (1€= 3.66 TL), Aralık 2020’de (1€= 9.51 TL) 12,61 €’ya gerilemiştir. 2021’de 150 TL olan SUY yardımının Haziran 2021 kuru (1€=10,4 TL) karşılığı yeniden 15 €’ya çıkmıştır. Haziran 2022’de 230 TL karşılığı ise (1€=17TL) 13,5 € olmuştur.

Suriyelilere yardımı hangi kurumlardan aldıkları sorulduğunda, SB-2019 ve SB-2020’de %90’ın üzerindeki oranla Kızılay Kart/SUY çıkmakta iken SB-2021’de bu oran % 73,9’a düşmüştür. Ancak SB-2021’de ilk kez seçenekler arasına eklenen “BM Kurumları (UNHCR, IOM, WFP, UNDP, UNICEF, vd)” % 10,2, Uluslararası Kuruluşlar % 3,3 ve çeşitli uluslararası ve yerli STK’lar tarafından yapılan maddi yardımların PTT tarafından muhatap kişilere ulaştırılması şeklindeki yardımlar ise % 2,2 görünmektedir. Bu durum Suriyelilere yönelik destek programlarının çeşitlenmesinden daha çok, Suriyelilerin hangi destek programından mali destek aldıkları konusunda yeterince bilgi sahibi olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Gelen cevaplarda dikkat çeken husus, Belediyelerin yardım programlarında 2019’daki gibi yeniden bir yükselişin yaşanmasıdır (% 6,2) (SB-2019: % 7, SB-2020: % 2,1).

SB-2021- Tablo 81: Kimden ya da nereden yardım aldınız? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%
1	Kızılay Kart/SUY (Sosyal Uyum Yardımı)	481	93,4	592	90,7	334	73,9
2	BM Kurumları (UNHCR, IOM, WFP, UNDP, UNICEF, vd)	-	-	-	-	46	10,2
3	Belediyeler	36	7,0	14	2,1	28	6,2
4	Uluslararası kuruluşlar	10	1,9	60	9,2	15	3,3
5	Sivil Toplum Kuruluşları	20	3,9	32	4,9	12	2,7
6	Suriye’deki ailemden/akrabalarımından	11	2,1	-	-	10	2,2
7	PTT	-	-	-	-	10	2,2
8	Diğer	12	2,3	32	4,9	20	4,4
	Fikrim yok/bilmiyorum	-	-	3	0,5	5	1,1

* Son 12 ayda/bir yılda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldığını belirten kişilere ait sonuçlardır.

Türk toplumunun Suriyelilerin geçim kaynakları konusundaki algısı oldukça farklıdır. Türk toplumunun SB-2017’de %86,2’si, SB-2019’da %84,5’i, SB-2020’de %80,6’sı, SB-2021’de ise % 82,5’i Suriyelilerin “*Türk devletinin yardımı ile*” yaşadıklarına inanmaktadır. Bu algı doğal olarak Suriyelilerin “devletin, milletin üzerinde bir yük” olarak görülmesinde önemli rol oynamaktadır. Türk toplumu SB-2017’de % 54,2, SB-2019’da %65,1, SB-2020’de %53,1, SB-2021’de ise % 49,9, Suriyelilerin yaşamlarını “dilenererek” sağladıkları görüşünü ortaya koymaktadırlar. Suriyelilerin çalışarak hayatlarını idame ettirdikleri görüşü SB-2017’de %49,8, SB-2019’da %50,9, SB-2020’de üçüncü sırada ve % 49,7, SB-2021’de ise ikinci sırada ve % 64,2 olarak ifade edilmektedir.

2. Suriyelilerin Çalışma Durumları ve Geçim Kaynakları

Türkiye'deki Suriyelilerin çalışmalarına dair düzenlemeler YUKK çerçevesinde 22 Ekim 2014 tarihinde çıkan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 29. maddesinde düzenlenmiş, bu düzenlemeden hareketle 15 Ocak 2016'da Türkiye'de geçici koruma altında olan Suriyelilerin çalışmalarına yönelik olarak "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" çıkarılmıştır.¹⁸⁹ Yukarıda da ifade edildiği üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2019 verilerinde yabancılara verilen toplam 145.232 çalışma izni içinde Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen çalışma izni sayısı 63.789 olarak ifade edilmektedir. Bakanlığın 2020 verilerinde ise yabancılara verilen toplam 123.574 çalışma izni içinde Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen çalışma izni sayısı, bir önceki yıla göre 1.420 azalarak 62.369 olarak gerçekleşmiştir.¹⁹⁰ Ancak fiili çalışma sayılarının bunun çok üzerinde olduğu bilinmektedir. %98'inden fazlası kamplar dışında yaşayan ve 2016 sonundan itibaren AB tarafından fonlanan ancak yararlanıcı Suriyelilerin % 40'ını aşmayan SUY mali yardımı dışında, Türk devletinin Suriyeliler için istisnai durumlar dışında sürekli ve düzenli bir gelir transferi söz konusu değildir. Kentsel alanda sadece SUY programı dışında kalan değil, SUY desteği alanların da ayda 155 TL kişi başına kaynak ile hayatlarını devam ettirmelerinin neredeyse imkansız olduğu açıktır. Türkiye'de Suriyelilerin en fazla % 40'ının SUY yardımları ile 2016 sonrasında sınırlı bir mali destek aldıkları, % 90'ından fazlasının kentsel alanlarda yaşadığı ve toplam Suriyeli hane sayısının 600-650 bin civarında olduğu dikkate alınır, Türkiye'deki Suriyelilerin içinde çalışanların sayısının 1 milyon civarında olduğuna dair bir tahmin yapmak abartılı olmayacaktır. Yukarıda "Çalışma Hakkının Düzenlenmesi" bölümünde de yer verildiği üzere 2020'de açıklanan ancak 2017'nin analiz edildiği ILO çalışması, Türkiye'de çalışan Suriyeli sayısını da 940 bin olarak tahmin etmektedir.¹⁹¹

SB çalışmalarında hane halkı anketinin verdiği avantaj ile çalışma durumu konusunda sınırlı da olsa bazı ipuçlarına ulaşılmaktadır. Buna göre Suriyelilere sorulan "*gelir getirici bir işte çalışıyor musunuz?*" sorusuna çerçevesinde toplanan verilere göre, 12 ve üstü yaş kategorisinde hane halkının SB-2019'da %37,9'u, SB-2020'de % 29,4'ü, SB-2021'de ise % 33,6'sı "çalışıyor" görünmektedir.

Aralık 2021 itibarı ile Türkiye'de 12 ve üstü yaş grubunda olan Suriyeli sayısı 2,4 milyon civarındadır. Araştırmada "çalışıyor" şeklinde ortaya çıkan % 33,6 oran dikkate alındığında, Türkiye'de 2021'de çalıştığını beyan eden 12 yaş ve üzerindeki kişi sayısının 800 bin ile 1.1 milyon arası olduğu tahmin edilmektedir. ILO Türkiye'nin "Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler" çalışmasında da 2017 için bu sayı 940 olarak tahmin edilmiştir.¹⁹² SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 karşılaştırmasında, 2020'de muhtemelen Pandemi etkisi ile azalan çalışan oranının tekrar yükseldiği gözlenmektedir. SB çalışmalarında kendini "işsiz" olarak tanımlayanların oranı ise SB-2019: % 10,4, SB-2020: % 15,2 iken, SB-2021'de % 10,7 olarak tespit

189 Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik Resmi gazete(15.01.2016) (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>) (Erişim: 20.10.2019).

190 T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı <https://www.csgb.gov.tr/media/87487/yabanciizin2020.pdf>

191 Bkz. Luis Pinedo Caro (2020) "Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler", ILO Türkiye (9 Şubat 2020), s. 13. (https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_739463.pdf) (Erişim: 01.08.2022)

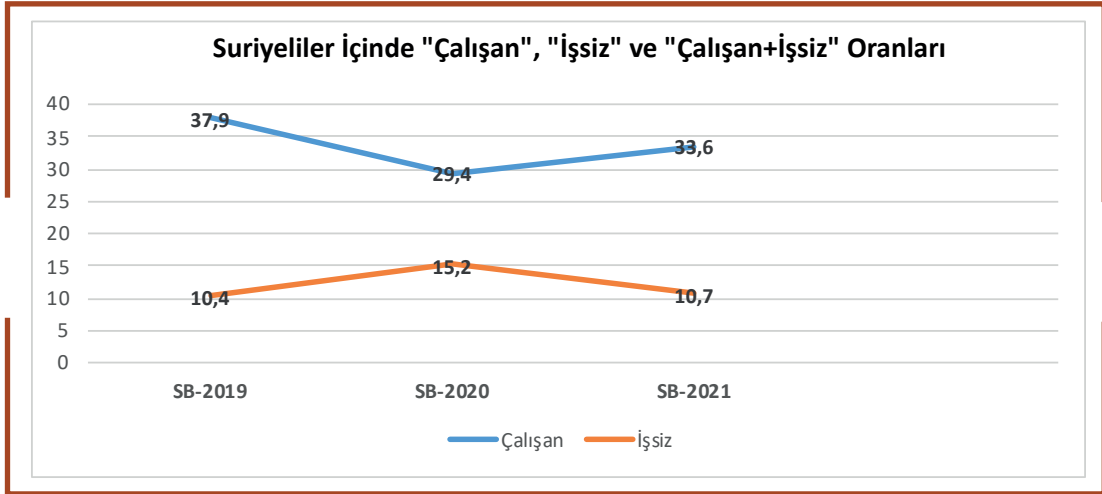
192 ILO bu çalışmasında 15 ve üstü yaş grubu çerçevesinde bu değerlendirme yapmaktadır. Bkz. ILO Syrians in The Turkish Labour Market, Data from TURKSTAT Household Labour Force Survey (HHLFS) 2017, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_738618.pdf (Erişim: 18.03.2020)

edilmiştir. Aktif çalışanlar ile işsiz olduğunu beyan edenlerin toplamı aktif çalışma yaşında % 45 civarına çıkmaktadır.

SB-2021- Tablo 82 (+Grafik): Hanedeki kişilerin herhangi bir gelir getirici işte çalışma durumu

Sıra No.		SB-2019		SB-2020		SB-2021	
		#	%	#	%	#	%
1	Çalışıyor	1.648	37,9	1343	29,4	1664	33,6
2	Ev kadını	1.420	32,7	1488	32,5	1612	32,6
5	Öğrenci	635	14,6	900	19,7	889	18,0
6	İşsiz	451	10,4	697	15,2	527	10,7
3	Çalışma engelli/özürlü veya yaşlı	182	4,2	136	3,0	218	4,4
4	Emekli	7	0,2	10	0,2	35	0,7
Toplam		4.343	100	4.574	100,0	4.945	100,0

* 12 ve üzeri yaşta kişiler için sonuçlardır.

Türkiye'deki Suriyeliler içinde cinsiyete göre çalışma durumu oldukça dengesiz bir duruma işaret etmektedir. Toplam çalışan Suriyeliler içinde kadınların oranı SB-2020'de % 7,8 iken SB-2021'de % 6,3 olarak tespit edilmiştir. Aktif çalışma yaş grubu dikkate alındığında ise erkeklerde % 65,4 olan oran kadınlarda % 4,4'e düşmektedir. TÜİK verilerine göre Ocak 2021 itibarı ile T.C. vatandaşları arasında işgücüne katılım oranı %50,3'tür. Erkeklerde işgücüne katılma oranı % 69,4, kadınlarda ise %31,5 olarak gerçekleşmektedir.¹⁹³

SB-2021- Tablo 83: Hanedeki kişilerin herhangi bir gelir getirici işte çalışma durumu

	#	%
Çalışıyor	1664	33,6
<i>Kadın</i>	<i>105</i>	<i>6,3</i>
<i>Erkek</i>	<i>1559</i>	<i>93,7</i>

SB çalışmalarında elde edilen veriler, kadınların iş gücüne katılma oranının Türkiye ortalamasının çok altında olduğunu da ortaya koymaktadır. SB-2019'da Suriyeli kadınların % 32,7'si, SB-2020'de % 32,5'i, SB-2021'de ise % 32,6'sı kendisini "ev kadını" olarak tanımlamaktadır.

SB-2021-Tablo 84: Hanedeki kişilerin herhangi bir gelir getirici işte çalışma durumu

	#	%
Kadın (12 yaş üzeri)	2412	65,4*
<i>Çalışıyor</i>	<i>105</i>	<i>4,4</i>
Erkek (12 yaş üzeri)	2533	64,9**
<i>Çalışıyor</i>	<i>1559</i>	<i>61,5</i>

* Kadınlar içerisindeki oran

** Erkekler içerisindeki oran

Suriyeli çalışanlar içinde 18 yaş altında olanların (12-17 yaş) oranı SB-2019'da % 7,7 iken, bu SB-2020'de % 6,9, SB-2021'de ise % 7,4 olarak tespit edilmiştir.

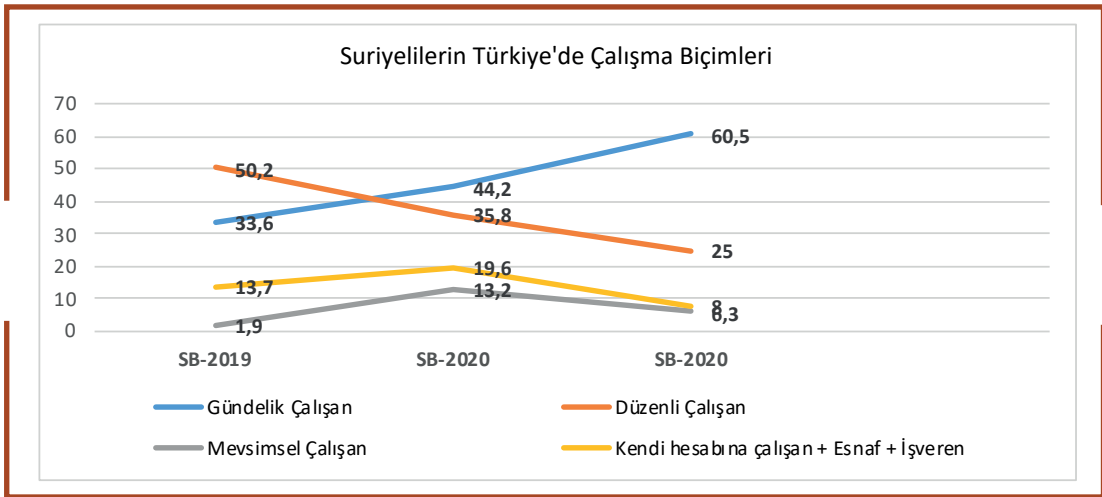
SB-2021- Tablo 85: Hanedeki 12-17 yaş arasında çalışanların dağılımı

	SB-2019		SB-2020		SB-2021	
	#	%	#	%	#	%
12 yaş	5	3,9	1	1,1	0	0
13 yaş	7	5,5	6	6,4	9	7,3
14 yaş	12	9,4	9	9,7	12	9,8
15 yaş	29	22,7	13	14,0	24	19,5
16 yaş	32	25,0	30	32,2	30	24,4
17 yaş	43	33,5	34	36,6	48	39,0
Toplam	128	100,0	93	100,0	123	100,0

Çalışan Suriyelilerin nasıl işlerde, nasıl bir statüde çalıştıklarına dair veriler de oldukça dikkat çekicidir. Buna göre çalışan Suriyelilerin SB-2019'da %50,2'si düzenli ücret getiren işlerde çalışmakta iken, SB-2020'de bu oran % 35,8'e, SB-2021'de ise % 25'e düşmüştür. Bu oran "düzenli ücretli çalışan" ve SB-2021'de ilk kez seçenekler arasına eklenen "Düzenli ücretli kayıtlı çalışan" toplamından oluşmaktadır. Ancak düzenli çalışma alanında ciddi bir azalma trendi dikkat çekmektedir. Bu durum günlük/yevmiye üzerinden çalışanların sayısına da yansımıştır. SB-2019'da %33,6 olan "yevmiyeli (günderlik) işlerde çalışma", SB-2020'de % 44,2'ye, SB-2021'de ise % 60,5'e yükselmiştir. Yani zaten güvenceli çalışmak konusunda sorun yaşayan Suriyelilerin gündelik işlerle daha da güvencesiz hale geldiği anlaşılmaktadır. Kendi hesabına çalışanlar, esnaf ya da iş insanı olan Suriyelilerin toplam oranı SB-2019'da 13,7, SB-2020'de % 6,4, SB-2021'de ise % 8'dir.

SB-2021-Tablo 86 (+Grafik): Hanedeki kişilerin yaptığı iş (12 + yaş)

Sıra No.		SB-2019		SB-2020		SB-2021	
		#	%	#	%	#	%
1	Yevmiyeli (günderlik) çalışan	553	33,6	593	44,2	1006	60,5
2	Düzenli ücretli çalışan	828	50,2	481	35,8	338	20,3
3	Mevsimsel çalışan	32	1,9	178	13,2	104	6,3
4	Kendi hesabına çalışan/esnaf	184	11,2	66	4,9	93	5,6
5	Düzenli ücretli kayıtlı çalışan*	-	-	-	-	78	4,7
6	İşveren (1 ve üzeri çalışanı olan)	41	2,5	20	1,5	41	2,4
7	Ücretsiz aile çalışanı	10	0,6	5	0,4	4	0,2
Toplam		1648	100,0	1343	100,0	1.664	100,0

* "Düzenli ücretli kayıtlı çalışan" seçeneği SB-2021'de eklenmiştir.

Suriyelilerin çalışma durumları ile Türkçe bilmeleri arasındaki bağlantı çapraz tablolar ile analiz edilmeye çalışılmıştır. Buna göre; anadilinin Türkçe olduğunu ifade edenler ile “ileri derecede Türkçe bildiklerini” ifade edenlerin toplamda % 24’ü, hiç Türkçe bilmeyenler ve az derecede bildiğini ifade edenlerin ise % 31,7’si çalıştığını beyan etmektedir. Türkçeyi orta düzeyde bildiğini ifade eden gruptakilerde çalışan oranı ise % 44,3’tür. Bu durum, Suriyelilerin Türkiye’de çalışmaları için dil bilmelerinin kendilerine avantaj sağlamadığını ortaya koymaktadır. Türkçe bilmek ile eğitim seviyesi arasındaki doğrusal ilişki, genelde nitelikli iş beklentisinde olan eğitimlilerin iş bulma şansının daha az olduğunu göstermektedir.

SB-2021-Tablo 87: Hanedeki çalışan kişilerin Türkçeyi hangi seviyede biliyor? (%)

İş türü	Anadil seviyesinde	İleri seviyede	Orta seviyede	Düşük seviyede	Bilmiyor
Yevmiyeli (günderlik) çalışan	5,1	17,9	44,2	24,9	7,9
Düzenli ücretli kayıtsız/sigortasız çalışan	2,4	22,8	43,8	25,1	5,9
Mevsimsel çalışan	2,9	19,2	48,1	24,0	5,8
Kendi hesabına çalışan/esnaf	4,3	16,1	34,4	39,8	5,4
Düzenli ücretli kayıtlı çalışan	7,7	28,2	51,3	11,5	1,3
İşveren (1 ve üzeri çalışanı olan)	19,5	12,2	48,8	9,8	9,8
Ücretsiz aile çalışanı*	-	25,0	50,0	25,0	-
Genel	4,8	19,2	44,3	24,7	7,0

** Ücretsiz aile çalışanı 4 kişiye ait sonuçlardır.

Not: 12 ve üzeri yaşta herhangi bir gelir getirici işte çalıştığını söyleyen 1664 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Suriyeliler ile yapılan OGG'lerdeki katılımcılar ağırlıkta olarak sigortalı çalışmayı istediklerini, ancak bunun işveren tarafından tercih edilmediğini belirtmektedirler. Hatta Türk toplumunda da *"Suriyeliler kayıtsız çalışıyor, bu şekilde çalışmayı istiyor"* gibi bir algı olduğunu ama aksine bunun işverenlerden kaynaklandığının altını çizmektedirler.

- *"Türkler bize bu konuda suçlu olarak bakıyorlar ama aslında durum tam tersi. Biz tabi ki sigortalı bir şekilde çalışmak istiyoruz. Benim arkadaşlarımın çoğu iş kazası geçirdi ve kimse onlara yardım etmedi ve işsiz kaldılar."*(Gaziantep- SR- Çalışan)

Çalışma izni konusunda katılımcıların büyük bölümü mevcut politikalar ve onun yarattığı zorluklar nedeniyle Suriyelilerin büyük bölümünün kayıtsız, sigortasız ve düşük ücretlerle çalışmaya razı olduklarını belirtmişlerdir. Bu nedenlerle güvencesiz ortamlarda çalışmak durumunda kalan ve hatta zaman zaman iş kazaları da geçiren Suriyelilerin mağduriyetlerin arttığı da ayrıca vurgulanmıştır. Çalışma koşullarının Türk işçilerle Suriyeli işçiler arasından haksız rekabete de yol açtığının katılımcılar tarafından belirtilmesi de oldukça önemlidir. Görüşülen kişiler bakımından çalışma izni alma süreçlerinin kolaylaştırılması ve özellikle nitelikli göçmenlerin kendi kalifikasyonlarına uygun işler bulabilmeleri konusunda da devletten bir beklenti olduğu görülmektedir.

- *"Suriyeli işçiler çok büyük ve ciddi sorunlar yaşıyorlar. Çalışma izinleri olmadığı için iş verenler işçileri ucuza çalıştırıyorlar. Bazıları maaşlarını vermiyor ve iş kazaları olunca herhangi bir tazminat ödemiyorlar. Hastane parasını bile ödemiyorlar."* (Gaziantep -SR- Çalışanlar)
- *"İşverenler Suriyelileri yasal bir şekilde çalıştırmak istemiyorlar. Çoğu düşük maaş vererek çalıştırmak istiyor. Türk işverenlere ciddi bir uyarı gelmezse bu durum böyle devam edecek."*(Gaziantep-SR- STK Çalışanları)
- *"Çalışma izin süreci çok uzun sürüyor bazen 3 ay bazen 4-5 ay sürüyor. İş veren olmama rağmen prosedür çok yavaş ve şartlar sürekli değişiyor. Eğer ben o kadar zorlanıyorsam o zaman işçiler ve diğer Suriyeliler ne yapsın? "* (İstanbul- SR- Çalışanlar)
- *"Keşke çalışma izni süreçleri ve prosedürleri daha kolay ve daha hızlı bir şekilde sonuçlandırılrsa. Türkiye'de COVID'den sonra ciddi ekonomik sorunlar yaşamaya başladı ve biz hem kendimize hem de Türkiye'ye faydalı olmak için çalışıyoruz, böyle şeylerle uğraşmak yerine işlerimizle uğraşsak herkese çok daha faydalı olacak."*(İstanbul - SR- Esnaf ve Çalışanlar)

3. Suriyelilerin Sorun Alanları

Nisan 2011'den bu yana Türkiye'ye gelen ve ortalama 5 yıldan fazladır Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin Türkiye'de ne gibi sorunlarla karşılaştıkları SB-2017 ve SB-2019'da 7 kategoride , SB-2020 ve SB-2021'de ise 9 ayrı kategoride "sorun alanları" sorusu yöneltilerek tartışılmış ve bunun sosyal uyuma etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. "Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz" sorusuna gelen cevapların SB-2017, SB-2019, SB-2020 ve SB-2021'de verilen cevapları arasında genelde benzerlik olduğunu, yani sorunlar sıralamasında benzerlik olduğu, belirgin bir biçimde de en fazla "çalışma koşulları"ndan şikâyet edildiği görülmektedir. Ancak oransal olarak gözlem yapıldığında, 2017'ye göre 2019'da yaşanan sorunlarda sınırlı da olsa azalmalar olduğu, yani iyimserliğin hakim olduğu görülürken, SB-2020 ve SB-2021'de sorunların yeniden arttığı gözlenmektedir. SB-2020'de Pandemi, SB-2021'de ise sürecin siyasileşmesinin bu bakımdan önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

SB-2021- Tablo 88:Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde Türkiye'de sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (Puan)

Sıra No.		2017	2019	2020	2021
1	Çalışma koşulları	3,2	2,9	3,4	3,3
2	Gıda temini/gıda*	2,7	2,7	3,2	3,0
3	İletişim (dil)	3,1	2,9	2,7	3,0
4	Barınma	2,7	2,7	3,0	2,9
5	Ayrımcılık	2,6	2,6	2,3	2,8
Ortalama Puan		2,7	2,6	2,8	2,7
6	Sağlık	2,5	2,5	3,0	2,6
7	Hukuki destek/koruma desteği	-	-	2,1	2,5
8	Güvenlik	-	-	-	2,3
9	Eğitim	2,1	1,9	2,4	2,2

* "Koruma desteği/hukuki destek" SB-2020'de seçeneklere dahil edilmiştir. 2017 ve 2019'de "Gıda" olan seçenek 2020 ve 2021'de "Gıda temini" olarak değiştirilmiştir.

SB-2021 verileri Türkiye'deki Suriyelilerin sekiz konu başlığı içinde en çok çalışma koşullarından rahatsız olduğunu göstermektedir. Bunu gıda temini yani günlük gıda ihtiyacına ulaşma konusundaki sorunların, dil/iletişiminde yaşanan sorunların, hayat pahalılığının ve barınmanın izlediği görülmektedir. Suriyelilerin, sorunlar kataloğunda dikkat çeken değişim "ayrımcılık" konusundaki şikâyetlerinin artış eğilimidir. SB-2017, SB-2019 ve SB-2020 araştırmaları bize Suriyelilerin en fazla memnuniyeti sağlık hizmetlerinde yaşadığını göstermektedir. Suriyelilerin en az şikâyet ettikleri konu genelde güvenlik ve eğitimidir. Ancak aradan geçen bunca zamana ve ortak yaşama rağmen Suriyelilerin dil/iletişim konusunu üçüncü sıradaki bir sorun olarak ifade etmeleri dikkat çekicidir. Dil öğrenme konusundaki imkanlarının kısıtlılığı anlaşılabilir olsa da ilginin de yeterince yüksek olmadığı anlaşılmaktadır.

SB-2021- Tablo 89: Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde Türkiye’de sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (%)*

Sıra No.		Çok sorun yaşıyoruz	Sorun yaşıyoruz	Sorun yaşanmayan	Bazen sorun yaşıyoruz, bazen yaşamıyoruz	Sorun yaşamıyoruz	Hiç sorun yaşamıyoruz	Sorun yaşamayan	Fikrim yok/cevap yok
SB-2017									
1	Sağlık	5,0	15,9	20,9	15,0	55,8	7,8	63,6	0,5
2	Barınma	10,4	15,6	26,0	16,5	49,7	7,0	56,7	0,8
3	Ayrımcılık	8,5	16,6	25,1	18,5	45,0	7,7	52,7	3,7
4	Eğitim	6,9	11,4	18,3	13,4	40,5	10,1	50,6	17,7
5	Gıda	5,7	15,3	21,0	28,2	44,2	5,9	50,1	0,7
6	İletişim (Dil)	16,7	23,7	40,4	23,8	26,9	7,0	33,9	1,9
7	Çalışma koşulları	17,8	32,5	50,3	17,6	25,0	2,4	27,4	4,7
SB-2019									
1	Sağlık	5,3	11,7	17,0	14,6	65,4	2,3	67,7	0,7
2	Eğitim	3,0	4,4	7,4	10,1	61,9	3,5	65,4	17,1
3	Ayrımcılık	9,0	12,1	21,1	14,4	59,8	2,0	61,8	2,7
4	Barınma	8,7	17,6	26,3	15,5	55,0	2,8	57,8	0,4
5	Gıda	5,6	21,1	26,7	19,0	49,7	1,0	50,7	3,6
6	İletişim (dil)	11,3	21,9	33,2	17,7	44,3	4,1	48,4	0,7
7	Çalışma koşulları	9,6	26,6	36,2	18,4	43,1	0,9	44,0	1,4
SB-2020									
1	Ayrımcılık	5,0	7,8	12,8	10,5	67,3	7,9	75,2	1,5
2	Koruma desteği/hukuki destek	5,3	5,0	10,3	8,6	63,7	10,7	74,4	6,7
3	Eğitim	5,5	16,3	21,8	14,4	48,5	7,1	55,6	8,2
4	İletişim (dil)	7,5	14,4	21,9	26,9	43,6	4,7	48,3	2,9
5	Sağlık	12,7	26,4	39,1	12,9	42,4	5,0	47,4	0,6
6	Barınma	9,3	31,2	40,5	15,2	37,4	6,1	43,5	0,8
7	Gıda	10,3	38,2	48,5	16,8	29,2	4,9	34,1	0,6
8	Çalışma koşulları	15,5	41,6	57,1	16,1	22,6	3,5	26,1	0,7
SB-2021									
1	Güvenlik	4,1	10,2	14,3	11,1	60,4	11,9	72,3	2,2
2	Koruma desteği/hukuki destek	7,1	15,0	22,1	11,9	53,8	6,9	60,7	5,3
3	Sağlık	6,0	20,7	26,7	13,2	49,1	10,3	59,4	0,7
4	Eğitim	4,1	16,4	20,5	13,2	41,6	7,9	49,5	16,8
5	Barınma	9,3	22,9	32,2	18,9	43,5	4,7	48,2	0,7
6	Ayrımcılık	8,6	22,3	30,9	17,8	41,7	5,9	47,6	3,7
7	Gıda Temini	9,1	28,8	37,9	21,4	36,5	3,9	40,4	0,3
8	İletişim (dil)	8,5	27,3	35,8	23,6	34,4	5,1	39,5	1,1
9	Çalışma koşulları	16,0	34,4	50,4	20,9	24,9	2,5	27,4	1,2

* Sıralama her Barometre için en fazla sorun yaşanmayan alandan en çok sorun yaşanan alana doğru yapılmaktadır. İlk sütunda en fazla sorun yaşanan ilk iki konu mavi ile işaretlenmiştir.

** “Koruma desteği/hukuki destek” seçeneği SB-2020’de, “Güvenlik” seçeneği SB-2021’de ilave edilmiştir. “Gıda” seçeneği, SB-2021’de “Gıda Temini” olarak değiştirilmiştir.

Her dört SB çalışmasında da Suriyelilerin şikayet ettiği konular arasında ilk sırada "çalışma koşulları" yer almaktadır. Bu konudaki şikayet SB-2017'de % 57,1; SB-2019'da % 36,2; SB-2020'de % 50,3, SB-2021'de ise % 50,4'tür. Sağlık ve eğitim konularında yaşanan sıkıntılardan da pandemi dönemi koşulları ile yakından bağlantılı olduğu görünmektedir.

SB-2021- Tablo 90: Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (%)

Sorun Alanı		Çok sorun yaşıyoruz	Sorun yaşıyoruz	Sorun yaşıyan	Bazen sorun yaşıyoruz, bazen yaşamıyoruz	Sorun yaşamıyoruz	Hiç sorun yaşamıyoruz	Sorun Yaşamayan	Fikrim yok/cevap yok
Çalışma koşulları	2021	16,0	34,4	50,4	20,9	24,9	2,5	27,4	1,2
	2020	15,5	41,6	57,1	16,1	22,6	3,5	26,1	0,7
	2019	9,6	26,6	36,2	18,4	43,1	0,9	44,0	1,4
	2017	17,8	32,5	50,3	17,6	25,0	2,4	27,4	4,7
Gıda Temini	2021	9,1	28,8	37,9	21,4	36,5	3,9	40,4	0,3
	2020	10,3	38,2	48,5	16,8	29,2	4,9	34,1	0,6
	2019	5,6	21,1	26,7	19,0	49,7	1,0	50,7	3,6
	2017	5,7	15,3	21,0	28,2	44,2	5,9	50,1	0,7
Barınma	2021	9,3	22,9	32,2	18,9	43,5	4,7	48,2	0,7
	2020	9,3	31,2	40,5	15,2	37,4	6,1	43,5	0,8
	2019	8,7	17,6	26,3	15,5	55,0	2,8	57,8	0,4
	2017	10,4	15,6	26,0	16,5	49,7	7,0	56,7	0,8
Sağlık	2021	6,0	20,7	26,7	13,2	49,1	10,3	59,4	0,7
	2020	12,7	26,4	39,1	12,9	42,4	5,0	47,4	0,6
	2019	5,3	11,7	17,0	14,6	65,4	2,3	67,7	0,7
	2017	5,0	15,9	20,9	15,0	55,8	7,8	63,6	0,5
İletişim (Dil)	2021	8,5	27,3	35,8	23,6	34,4	5,1	39,5	1,1
	2020	7,5	14,4	21,9	26,9	43,6	4,7	48,3	2,9
	2019	11,3	21,9	33,2	17,7	44,3	4,1	48,4	0,7
	2017	16,7	23,7	40,4	23,8	26,9	7,0	33,9	1,9
Eğitim	2021	4,1	16,4	20,5	13,2	41,6	7,9	49,5	16,8
	2020	5,5	16,3	21,8	14,4	48,5	7,1	55,6	8,2
	2019	3,0	4,4	7,4	10,1	61,9	3,5	65,4	17,1
	2017	6,9	11,4	18,3	13,4	40,5	10,1	50,6	17,7
Ayrımcılık	2021	8,6	22,3	30,9	17,8	41,7	5,9	47,6	3,7
	2020	5,0	7,8	12,8	10,5	67,3	7,9	75,2	1,5
	2019	9,0	12,1	21,1	14,4	59,8	2,0	61,8	2,7
	2017	8,5	16,6	25,1	18,5	45,0	7,7	52,7	3,7

(İlk kez SB-2020'de kullanılan "koruma desteği/hukuki destek" ve ilk kez SB-2021'de yer alan "güvenlik" karşılaştırma olanağı vermediği için bu tabloda yer almamaktadır.)

SB-2020 ve SB-2021’de Suriyelilerin ailece sorun yaşadıkları alanlar konusunda elde edilen verilerin demografik incelemesinde, Suriyeli kadınların ve erkeklerin anılan sorun alanlarını daha farklı tanımladıkları, kadınların her alanda erkeklere göre daha fazla sorun gördüğü anlaşılmaktadır.

SB-2021- Tablo 91: Aşağıdaki konularda aile olarak ne ölçüde Türkiye’de sorun yaşadığınızı lütfen belirtiniz. (%) Cinsiyet

		Çok sorun yaşıyoruz	Sorun yaşıyoruz	Sorun yaşayan	Bazen sorun yaşıyoruz, bazen yaşamıyoruz	Sorun yaşamıyoruz	Hiç sorun yaşamıyoruz	Sorun yaşamayan	Fikrim yok/ cevap yok
Barınma	Kadın	11,0	28,2	39,2	18,6	39,3	1,9	41,2	1,0
	Erkek	8,1	19,3	27,4	19,1	46,4	6,7	53,1	0,4
Sağlık	Kadın	6,0	28,7	34,7	15,0	44,3	5,3	49,6	0,7
	Erkek	6,1	15,2	21,3	12,0	52,3	13,7	66,0	0,7
Gıda temini	Kadın	9,8	34,9	44,7	23,1	30,1	1,9	32,0	0,2
	Erkek	8,6	24,6	33,2	20,1	40,9	5,4	46,3	0,4
Çalışma koşulları	Kadın	15,3	40,7	56,0	21,3	19,6	0,9	20,5	2,2
	Erkek	16,5	30,1	46,6	20,6	28,7	3,7	32,4	0,4
Eğitim	Kadın	3,8	23,0	26,8	12,4	37,8	5,5	43,3	17,5
	Erkek	4,3	11,8	16,1	13,8	44,2	9,6	53,8	16,3
Ayrımcılık	Kadın	6,5	28,2	34,7	16,3	39,0	4,3	43,3	5,7
	Erkek	10,1	18,3	28,4	18,8	43,5	7,0	50,5	2,3
İletişim (dil)	Kadın	8,4	36,4	44,8	22,5	28,0	2,7	30,7	2,0
	Erkek	8,6	20,9	29,5	24,3	38,9	6,7	45,6	0,6
Hukuki destek/koruma desteği	Kadın	5,7	20,3	26,0	9,5	54,8	3,1	57,9	6,6
	Erkek	8,1	11,4	19,5	13,6	53,0	9,5	62,5	4,4
Güvenlik	Kadın	4,3	13,4	17,7	10,8	62,4	6,0	68,4	3,1
	Erkek	3,9	8,0	11,9	11,3	59,1	16,1	75,2	1,6

SB-2021 verilerine göre toplam ortalamada sorun yaşama % 31 olarak tespit edilmiştir. Kadınların sorun yaşama yoğunluğu % 36 ile erkeklerden (%25,9) yaklaşık 10 puan daha fazladır.

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Suriyeli katılımcılara, OGG'ler de de Türkiye'deki Suriyelilere yönelik politika ve uygulamaları genel olarak nasıl değerlendirdikleri sorulmuş ve aşağıda katılımcıların eleştirileri ve politikalarla ilgili değişim beklentileri detaylı biçimde ele alınmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki önemli sayıdaki katılımcı Türkiye'deki Suriyelilere yönelik bazı politika ve uygulamalarla ilgili memnuniyetlerini dile getirirken, bunlar arasında en çok öne çıkan politika ve kamu hizmeti alanı ise - anket sonuçlarında da görüldüğü üzere - "sağlık hizmetleri" olmuştur. Nitekim pek çok katılımcının olumlu biçimde belirttiği bu alanla ilgili herhangi bir eleştiri veya iyileştirme beklentisinin dile getirilmemesi dikkat çekicidir.

Öte yandan, politika ve uygulamalarla ilgili yaşanan sorunlar ve değişim beklentisi noktasında öne çıkan hususlar diploma denkliği, iş bulma süreçleri, Türkçe öğrenme güçlükleri, seyahat ve yerleşme kısıtlamaları, çalışma hayatındaki uygulamalar, geçici koruma statüsünün beraberinde getirdiği belirsizlikler, geri gönderme kararları ve toplumda Suriyelilere yönelik artan "ayrımcılıkla" devletin yeterince mücadele etmediği yönündeki eleştirilerdir. Bu sorun alanlarından bazılarında OGG'lerde önemli görüşler ortaya konulmuştur:

Dil Sorunu: Yerel Halkla ve Kamu Kurumlarıyla İletişim:

OGG katılımcıların birçoğu Türkçe 'ye hâkim olamamaktan kaynaklı sorun yaşadıklarını belirtmiş, bu nedenle de özellikle kamu kurumlarında işlerini yürütmekte zorlandıklarını altını çizmişlerdir. Bazı katılımcılar, Suriyelilerin Türkçe bilmemelerinden kaynaklı kamu kurumlarına ulaşmak için Suriyeli ve diğer Arap danışmanlık şirketlerine aracılık etmeleri için başvurduklarını, ve hatta bazen bu kişiler tarafından dolandırıldıklarını, ancak işlerinin halledilmesi için yine de bu kişilerden yardım istemek ve onlara para ödemek durumunda kaldıklarını da belirtmişlerdir.

- *"Türkçe bilen artık danışmanlık şirketi açıyor ve resmi evrakları çıkartmak için bizden para istiyor. Türkçe bilmeyenler sekiz saat beklemek yerine onlara para verip işlerini hallediyor (...) Dil sorunu olmasaydı ve AB ülkeleri gibi bize bedava dil kursları açsalar bu para bu şirketlere gitmeyecekti."* (İstanbul - SR- Esnaf ve Çalışanlar)
- *"Biz Suriyeliler etrafımızdaki insanlarla iletişim kurmakta zorlanıyoruz, çünkü hala dili bilmiyoruz."* (Ankara- SR- Öğrenci)

Ayrımcılık:

OGG katılımcılarının büyük bölümü özellikle çocuklarının okulda ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmiş ve bundan kaynaklı olarak da psikolojilerinin bozulduğunun altını çizmişlerdir. Okulda Suriyeli çocuklara yönelik ayrımcılığın hem öğrencilerden hem de öğretmenlerden geldiğinin belirtilmesi dikkat çekicidir. Okullarda akran zorbalığı ve dışlanma gibi konuların hem metropol hem de sınır illerinde eşit düzeyde ve içerikte karşımıza çıkması da not edilmesi gereken bir diğer husustur.

- *"Maalesef ayrımcılık okullarda daha da arttı son zamanlarda. " (Ankara- SR- Kadın)*
- *"Çocuklarımız Türk okullarda okumalarına ve artık evde aralarında sadece Türkçe konuşmalarına rağmen bazen Türk öğrenciler tarafından ve bazen öğretmenler tarafından çok kötü bir şekilde ayrımcılığa maruz kalıyorlar. "(Hatay- SR- Kadın)*
- *"Kızım sokakta yürüdüğümüz zaman, benden 50 metre uzak yürüyor ve en son bana sebebini açıkladı. Arapça konuştuğum için kızım benden çekiniyor. 'Tamam Arapça konuşmayacağım ama artık yanımda dur' dedim, yine bana kızdı çünkü Türkler gibi Türkçe konuşmuyorum. 7 yaşındaki bir Suriyeli çocuk bana niye bunu diyor biliyor musunuz çünkü okulunda bunu duyuyor. "(Ankara- SR- Kadın)*
- *"Bireyin kişiliğini geliştiren ve inşa eden ilk sosyal hayat okuldaki çocukluğudur. Bizim çocuklarımız artık bu sosyal hayata sahip değiller. Sosyal baskılar var okullarda." (Gaziantep- SR- Kadın)*
- *"Nefret söylemleri gittikçe artıyor, özellikle okullarda. Keşke bu nefret sadece çocuklar tarafından olsa. Birçok zaman bu nefret söylemleri öğretmenler ve müdürler tarafından oluyor. "(Hatay- SR- Kadın)*

SB-2020'de katılımcılar daha çok kamu kurumlarındaki ayrımcılıktan söz ederken, SB-2021'de Suriyeli katılımcılar, Türk toplumuyla her yerde (sokaklarda, kamu kurumlarında, dükkanlarda vs.) karşı karşıya kaldıkları ayrımcılıktan bahsetmişlerdir.

- *"Suriyeli" kelimesi herhangi bir suçla eklenerek yaygınlaşmış durumda ve ayrımcılık artıyor." (İstanbul - SR- Gazeteci)*
- *"Antakya'da halk bize daha iyi davranıyor çünkü Arapça konuşuyorlar. Türkler dilini konuşmayanlara kızıyor." (Gaziantep- SR- STK Çalışanları)*
- *"Son zamanlarda ayrımcılık bizim en önemli sorunumuzdur, hiçbir şey yapmadan sadece Suriyeli olduğumuz için ayrımcılık yapıyorlar bize, bu artık her şehirde oluyor. " (Mardin - SR- Öğrenci)*
- *"Bir arkadaşım bana diyor ki: Artık sokakta Arapça bir kitap taşımaya cesaret edemiyorum ve karım aradığında, etrafımdakiler benden Arapça kelimeler duyacağı ve gerçek uyruğumu öğreneceği korkusuyla alçak sesle mırıldanıyorum. "(İstanbul - SR- Gazeteci)*
- *"Araba plakalarımız bile farklı, bu basit şey ayrımcılığı ve nefreti arttırmaya teşvik ediyor. Eskiden Suriyelileri kimlikleri ile birlikte fotoğraflarını çekiyorlardı sanki onlar bir suç yapmış ya da bir cinayet işlemiş gibi bir muamele görüyorlar. "(Gaziantep- SR- STK Çalışanları)*
- *"Ankara olaylarından sonra ayrımcılık vakalarının arttığını görüyoruz ve durumlar daha kötü olmaya devam ediyor maalesef. "(Gaziantep - SR- STK Çalışanları)*

Ayrımcılıkta Medyanın Rolü:

Görüşmelerde dile getirilen bir diğer sorun alanı haberlerde ve sosyal medyada Suriyelilerle ilgili yer alan konuların çoğu zaman suç unsurlarıyla ilişkilendirilmesi, bütün bunlardan kaynaklı olarak da yerel halkın Suriyelilere yönelik tepkilerinin artması olarak dile getiriliyor. Suriyeliler yerel halk ile aralarındaki mesafenin açılmasında, ayrımcılığın artmasında bu haberlerin çok etkisi olduğunu düşünürken, tepkilerden korktukları için topluluk içerisinde Arapça konuşmaktan ve Suriyeli olduklarının anlaşılmasından tedirgin olduklarını ve bunu gizlemeye çalıştıklarını belirtiyorlar. Bu endişelerin ve sosyal medya haberlerinin Suriyelilere yönelik ayrımcılığı artırdığı değerlendirilmesinin görüşme yapılan bütün illerde dile getirilmesi de dikkat çekicidir.

- *"Medyada Suriyeli tacizci, Suriyeli hırsız veya Suriyeli dilenci kelimelerini sık sık duyuyoruz. Türk vatandaşların öfkesinin arttığını görüyoruz. Artık Suriyeliler kimliklerini gizlemeye başladılar ve bu durum çok üzücü ve çok büyük bir problem. "(İstanbul - SR- Gazeteciler)*
- *"Medyadaki olumsuz söylemler arttı özellikle Afganistan'dan gelenlerden sonra bu tür söylemler çok fazla arttı." (Ankara- SR- Öğrenci)*
- *"Kızımın üniversitede çok iyi Türk arkadaşları vardı. İki yıl üniversitede normal bir şekilde okuduktan sonra, pandemi oldu ve onun için üniversiteler kapandı ve ardından kötü ekonomik koşullar oldu, üniversiteye geri döndükten sonra onlarla iletişim kurmak istedi ama bana durumun değiştiğini söyledi ve arkadaşlarının medyada yayınlananlardan dolayı etkilendiğini söyledi. " (Gaziantep- SR- Kadın)*
- *"Eskiden basındaki haberlerinden şikâyet ediyorduk ama şimdi sosyal medya paylaşımları bizi daha çok etkiliyor. "(Ankara- SR- Öğrenci)*

Türkiye'de Suriyelilere yönelik ayrımcılığa karşı mücadele konusunda ise OGG katılımcılarının büyük bölümü devletin bu konu ile ciddi anlamda politikalar yürütmediğini düşünmektedir.

- *"Ayrımcılığa karşı ciddi bir şekilde çalışmalar ve kanunlar çıkartılması gerekiyor. Durum böyle devam ederse çok kötüye gidecek. Biz çocuklarımız için buraya geldik ama çocuklarımız şu anda çok büyük baskılar yaşıyorlar okullarda. "(Gaziantep - SR - Kadın)*
- *"Ayrımcılık vakaları Ankara olaylarından sonra çok arttı, devlet ve hatta muhalefet bu ayrımcılığın önüne geçmeli. "(İstanbul - SR - Öğrenci)*
- *"Çocuklarımız artık kimliklerinden nefret ediyorlar ve ailelerinden uzaklaşıyorlar. Acaba Türkler bizim çocuklarımıza kucak açmaya hazır mı? Çünkü artık çocuklarımız bizden uzak kalmak istiyorlar. "(Ankara - SR - Kadın)*

Siyasi Partilerin Söylemleri:

Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'deki Suriyelilerin en büyük sorunlarından birisi olarak, son zamanlarda Suriyelilere yönelik artan siyasi baskı ve söylemleri işaret etmişlerdir.

- *"Türkiye'de muhalif partiler Suriyelilere yönelik ayrımcılığı artırıyor. (Gaziantep-SR- STK Çalışanları)*
- *"Seçimler yaklaşınca her zaman bize yapılan zarar daha artıyor." (Ankara - SR- Kadın)*
- *"Türk muhalefeti sürekli olarak Türk aktivistlerle ilgili özgürlüklerden ve insan haklarından bahsediyor ancak insan hakları ve özgürlüklerin Suriyeliler için de geçerli olduğunu unutmamak gerekiyor." (Hatay- SR- Avukatlar)*

Suriyelilere Yönelik Kısıtlamalar ve "Sınır Dışı" Tartışması

Görüşülen katılımcıların birçoğu etraflarındaki bazı Suriyelilerin haksız yere sınır dışı edildiğini veya göz altına alındığını belirtmiş ve buna istinaden kendilerine yönelik suçlamalara karşı dava açan Suriyeliler olduğunu ve hatta üçüncü ülkeye gitme taleplerinin doğduğunu belirtmişlerdir. OGG kapsamında görüşülen Suriyeli avukatlar bu konuda danışanlarının maruz kaldığı durumlarla ilgili aşağıda belirtilen örnekleri de aktarmışlardır. Genel olarak değerlendirildiğinde, hukuk dışı ve çoğu zaman keyfi olduğu düşünülen ve neticede Suriyelileri haksız yere sınır dışı etme ve/veya cezalandırma gibi uygulamaların yaygın olduğundan bahsedilmesi dikkat çekicidir.

- *" Herhangi bir idari davada Suriyeliler sınır dışı ediliyor. Bu hiç doğru değil, cani bir kişi ile ve kimliği başka bir şehirde kayıtlı olan bir kişinin aynı değerlendirmeye tabii tutulmaması gerekiyor. " (Hatay- SR- Avukatlar)*
- *"Son zamanlarda büyük bir hapisanede yaşadığımızı hissediyoruz. Kanunlar sürekli değişiyor. Olumsuz bir şekilde değişiyor tabi. Onun için Suriyeliler burada çok zorlanıyorlar. " (İstanbul- SR- Esnaf)*
- *"Arkadaşımın bir mahkemesi var. Mahkemeye bir gün gelmediği için onunla ilgili sınır dışı kararı alındı."" (Hatay- SR- Avukat)*
- *"Hatay'da birçok Suriyeli aynı yerde kayıtlı değil ve okullar artık başka illerde kayıtlı olan çocukları kabul etmiyor. Biz avukatlar olarak yardım etmeye çalışıyoruz ve bütün kurumlarla iletişim kurmaya çalışıyoruz ama kimse bize yardım etmedi. Milli eğitim müdürlüğü sadece bize bir jest yaptı ve birkaç çocuğu halk eğitim merkezlerine dahil etti ve birkaç kurs verdi onlara. " (Hatay- SR- Avukatlar)*
- *"Sınır dışı konusu ve prosedürleri Geçici koruma yönetmeliğinde mevcut değildir. Sınır dışı kararı maalesef personellerin tercihlerine ve modlarına veya ülkenin ekonomik ve siyasi agantalarına göre olan bir şeydir. " (Hatay- SR- Avukatlar)*
- *"Suriyeliler şu anda ev hapsinde yaşıyorlar ve hiçbir hak talep edemeyiz." (İstanbul- SR- Gazeteciler)*

Suriye Devletinden İstenen Belgeler Sorunu:

Birçok OGG katılımcısı, Türkiye’de kamu kurumlarının istediği belgelerin Suriye rejiminden alınması gerektiğini ancak bunun için rejime binlerce dolar ödenmesinin şart olduğunu belirtmiş, bu nedenle de genelde bu belgelerin alınamadığı ve bundan kaynaklı mağduriyetler doğduğu, hatta sahte belgeler hazırlanarak bu sıkıntının önüne geçilmeye çalışıldığı vurgulanmıştır.

- *“Binlerce dolar ödüyoruz biz rejime. Veri güncellemesi için veya ikamet çıkartmak için mesela bizden Suriye konsoloslüğundan onaylı bir pasaport veya onaylı aile defteri istiyorlar buradaki personeller. İstanbul’da yaşamıyorsan noter onayı almak için 300 dolar ödememiz gerekiyor. Sadece randevu almak için 100 dolar ödüyoruz.” (Hatay- SR- Avukatlar)*
- *“Bizden düzenli bir şekilde kimlik güncellemesi için belgeler isteniyor ve Suriye rejimi bizim işlerimizi zorlaştırıyor. Bu da cezaların kapısını açıyor.” (Gaziantep- SR- STK Çalışanları)*

4. Suriyelilerle Türklerin Kültürel Benzerliği

Toplumlar arasındaki kültürel benzerliğin ya da yakınlığın, kitlesel insani hareketlilikler sonrasındaki toplumsal karşılaşmalar ve özel olarak da toplumsal uyum üzerindeki etkisi oldukça tartışmalıdır. Dünyadaki pek çok tecrübe, özellikle kitlesel zorunlu göçler söz konusu olduğunda, başlangıçta kültürel benzerliğin/yakınlığın "kardeşlik", "soydaşlık", "dindaşlık", "komşuluk" vb. kavramlar çerçevesinde olumlu rol oynadığını ve güçlü bir dayanışma ve desteğin ortaya çıktığını göstermektedir. Ancak süreç uzadığında ve "sonradan gelenlerin" kalıcılığa doğru evrildiği fark edildiğinde, kültürel yakınlığın oynadığı rol azalmakta, sayısal büyüklüğe ve toplumdaki kırılanlıklara paralel olarak fiili kazançlar ve kayıplar ön plana çıkmaktadır. Toplumlar arasındaki benzerlik hususu temelde bir algı meselesidir. Onun için sonradan gelenler ile yerel toplumun kültürel yakınlığa bakışı da farklılaşmakta, hatta bazen kendi içinde önemli çelişkiler de barındırabilmektedir.

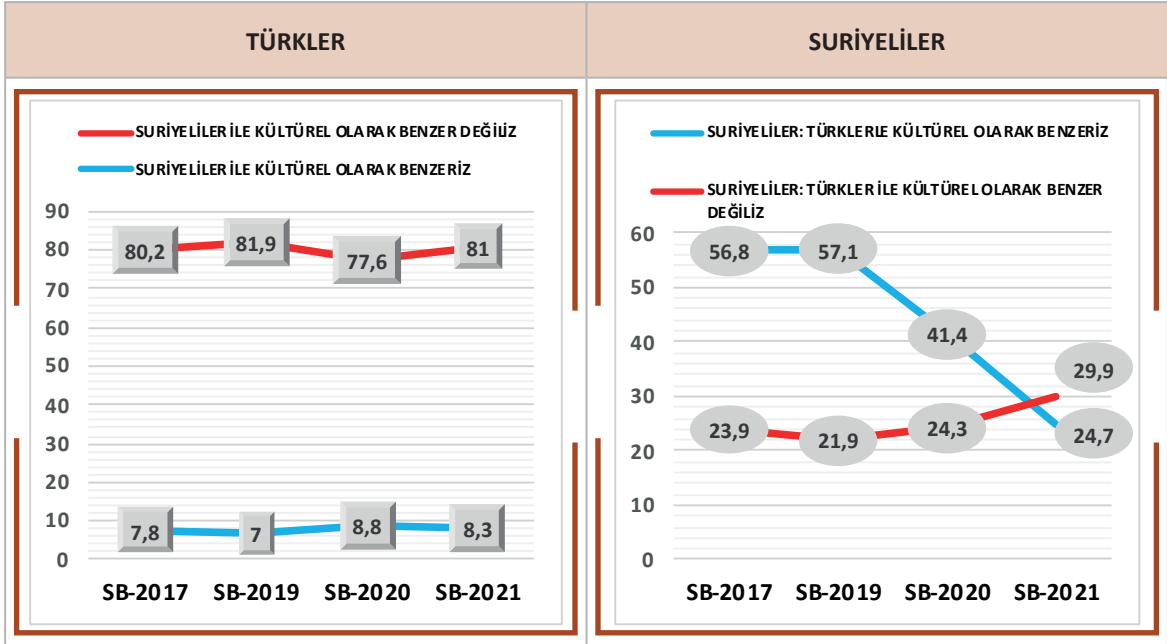
"Uyum", "sosyal uyum" ya da "entegrasyon" tartışmalarında, kültürel yakınlık ile uyum süreçleri arasındaki ilişki bakımından Türkiye'deki Suriyeliler konusu, göç literatürünü de yakından etkileyecek oldukça önemli bir test imkanı da vermektedir.

SB çalışmalarında Türk toplumuna sorulan "*Türkiye'deki Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?*" sorusu ile eş zamanlı biçimde Türkiye'deki Suriyelilere sorulan "*Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?*" sorularına verilen cevaplar oldukça ilginç bir tablo ortaya koymaktadır.¹⁹⁴ Türk toplumu içinde bu soruya "*Kültürel olarak hiç benzemiyorlar+benzemiyorlar*" diyenlerin oranı 4 SB çalışmasında % 80 civarında tespit edilmiştir (SB-2017'de % 80,2, SB-2019'da % 81,9, SB-2020'de % 77,6, SB-2021'de % 81). Bu bağlamda Türk toplumunun görüşünde belirgin bir istikrar dikkat çekmektedir. Daha da ilginç olan çoğunlukla Suriye sınırına yakın bölgelerdeki illerde "benzemiyoruz" değerlendirmesinin Türkiye ortalamasının üzerine çıkmasıdır. Aynı soruya Türkiye'deki Suriyelilerin verdiği cevap ise ciddi bir değişim göstermiştir. Suriyelilerin Türk toplumuna kendilerini kültürel olarak yakın hissettikleri ve bu bağlamda "benziyorlar" ve "çok benziyorlar" seçeneklerine SB-2017'de % 56,8, SB-2019'da % 57,1 destek verdikleri görülmektedir. Ancak SB-2020'de ciddi bir kırılma yaşanmış ve Suriyelilerde "benziyoruz" görüşünde olanların oranı % 41,4'e düşmüş, SB-2021'de ise % 24,7'ye gerilediği gözlenmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Suriyelilerde Türklerle benzer kültüre sahip olduğu görüşünde olanların oranı, zaman içinde istikrarlı biçimde azalmıştır. Bu oran SB-2017'de % 23,9, SB-2019'da % 21,9, SB-2020'de % 24,3, SB-2021'de ise 29,9 oranına ulaşmıştır. SB-2021'de Suriyelilerde benzeriz görüşünde olanların oranı (% 24,7) ile ilk kez "benzer değiliz" görüşünde olanlardan 5.2 puan daha az bir seviyede (% 29,9) kalmıştır. Suriyeliler içinde "ne benziyor, ne benzemiyoruz" seçeneği SB-2017'de % 15,8, SB-2019'da % 19,8, SB-2020'de % 32, SB-2021'de ise rekor bir oranla ve en fazla tercih edilen seçenek olarak % 40,3'e çıkmıştır. Bu durum, süreç içinde bir arada yaşam başladığında "benzerlik" algısının nasıl hızla değişebileceğini de ortaya koymaktadır.

194 SB çalışmalarının öncülü olan 2014'de M.Murat Erdoğan tarafından yapılan "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" araştırmasında "Suriyeliler ile kültürel olarak aynı olduğumuzu düşünüyorum" önermesine % 45,3 "katılmıyorum, % 25,3 ise "kesinlikle katılmıyorum" (toplamda % 70,6) cevabı verilmiş, "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" diyenlerin toplam oranı % 17,2 olarak gerçekleşmişti. Daha da ilginç olan Suriye sınırındaki illerde kültürel benzerliği reddedenlerin oranı Türkiye ortalamasının üzerinde tespit edilmiştir (Sınır Bölgesi: % 75,6 / Diğer İller: % 69,6. Bkz. S.139.)

SB-2021- Tablo 92 (+Grafik): Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?

	2017		2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%	#	%
Hiç benzemiyorlar	71	8,0	51	3,6	91	6,4	103	7,3
Benzemiyorlar	141	15,9	259	18,3	253	17,9	322	22,6
Ne benziyor, ne benzemiyorlar	140	15,8	281	19,8	452	32,0	573	40,3
Benziyorlar	417	47,0	669	47,2	527	37,3	302	21,2
Çok benziyorlar	87	9,8	141	9,9	58	4,1	50	3,5
Fikrim yok/ cevap yok	31	3,5	17	1,2	33	2,3	73	5,1
Toplam	887	100,0	1418	100,0	1414	100,0	1423	100,0

Türk toplumuna “Türkiye’deki Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?”, Türkiye’de Suriyelilere ise “Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?” şeklinde sorulan sorularda “Benziyorlar” cevabı “benziyorlar” ve “çok benziyorlar” toplamını; “benzemiyorlar” cevabı ise “hiç benzemiyorlar” ve “benzemiyorlar” cevaplarının toplamı olarak grafiğe yansıtılmıştır. Türk toplumunun görüşleri dikdörtgen, Suriyeliler yuvarlak içinde verilmiştir.

Suriyeliler içinde kadınlar, 18-24 yaş arasındakiler, daha az eğitimliler ve sınır illerinde yaşayanların Türklerle kültürel bakımdan daha uzak olduğuna daha çok inandıkları anlaşılmaktadır. Kültürel benzerliğe en çok inanan Suriyeliler ise erkekler, 25-34 yaş arasındakiler, üniversiteliler ve metropol olmayan ya da sınır bölgesindeki illerde olmayan diğer illerde yaşayanlardır.

SB-2021- Tablo 93: Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz? (%)

	Hiç benzemiyorlar	Benzemiyorlar	Benzemiyor	Ne benziyor, ne benzemiyorlar	Benziyorlar	Çok benziyorlar	Benziyor	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	6,0	32,1	38,1	37,8	16,2	2,2	18,4	5,7
Erkek	8,1	16,1	24,2	42,0	24,7	4,4	29,1	4,7
Yaş								
18-24 arası	6,0	29,5	35,5	34,0	22,0	2,5	24,5	6,0
25-34 arası	9,1	22,8	31,9	38,3	23,8	2,4	26,2	3,6
35-44 arası	6,8	22,5	29,3	40,2	18,9	5,3	24,2	6,3
45-54 arası	7,1	19,7	26,8	44,4	19,7	4,0	23,7	5,1
55-64 arası	2,4	15,5	17,9	52,4	21,4	3,6	25,0	4,7
65 ve üzeri	4,2	12,5	16,7	58,3	12,5	-	12,5	12,5
Öğrenim Durumu								
Okuma yazma bilmiyor	8,5	24,6	33,1	36,9	20,8	2,3	23,1	6,9
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	7,8	25,6	33,4	33,3	23,3	5,6	28,9	4,4
İlkokul	8,6	25,4	34,0	39,2	16,6	3,4	20,0	6,8
İlköğretim/ortaokul	6,0	21,6	27,6	41,5	24,1	2,3	26,4	4,5
Lise ve dengi okul	5,2	20,5	25,7	42,4	24,3	4,3	28,6	3,3
Ön lisans/MESYO	6,2	14,6	20,8	39,6	31,2	4,2	35,4	4,2
Lisans	7,2	11,4	18,6	51,4	22,9	7,1	30,0	-
Bölge								
Sınır iller	8,6	25,9	34,5	37,9	20,2	3,9	24,1	3,5
Diğer iller*	5,0	17,3	22,3	44,1	22,9	3,0	25,9	7,7
Metropol iller	5,0	16,1	21,1	50,1	18,8	1,2	20,0	8,8
Metropol olmayan iller	5,0	19,4	24,4	33,8	29,8	6,0	35,8	6,0
Genel	7,3	22,6	29,9	40,3	21,2	3,5	24,7	5,1

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

“Kültürel benzerlik”, uyum politikalarının en çok önemsenen alanlarından birisidir. Genelde kültürel yakınlığı olan toplumların bir arada yaşamak konusunda çok az sorun yaşayacağına dair bir algı söz konusudur. Ancak Türkiye’deki Suriyeliler konusunda yapılan derinlemesine analizlerde, kültürel yakınlığın başlangıçta olumlu bir rol oynamasına rağmen, süreler uzadıkça ve kalıcılık durumu ortaya çıkınca, olumlu etkisinin azaldığı gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle toplumlar zor durumda kalan ve muhtaç haldeki topluluklara destek vermekte kültürel yakınlığı önemseseler de söz konusu ortak bir gelecek olduğunda etnisite, din, kültür vb. bağlar arka plana düşmektedir. Özellikle yeni gelenlerden dolayı iş kayıpları yaşanır, kamu hizmetleri aksar, suç oranları yükselir ve kimlik kaybı endişesi ortaya çıkarsa, kültürel benzerlik algısı karşılık bulamamaktadır. Burada asıl belirleyici olan “kalıcılık” ve daha da önemlisi sayısal büyüklükler olmaktadır. SB çalışmaları Suriyelilerin Türk toplumunu her geçen gün daha “yabancı” gördüğünü de ortaya koymaktadır. Bu durum sosyal mesafe ölçeklerine de yansımaktadır. Yani benzer kültürlerden gelmiş ve uzun süre bir arada yaşanmış olsa da sosyal mesafe açılabilen, yeni kimlik arayışları kendini ortaya koyabilmektedir. Bütün bunlar, son derece duygusal ve değişken bir yapısı olan ve “kültürel yakınlık” üzerine bina edilecek uyum politikalarının zaman içinde tıkanma riskini de ortaya koymaktadır.

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Kültürel benzerlik konusunda Suriyelilerin görüşlerini anlayabilmek için bu soru OGG'lerde de ele alınmış ve katılımcıların görüşlerini olabildiğince detaylı aktarmaları ve gerekçelendirmeleri, yani hangi anlamda benzediklerini, benzemediklerini veya kısmen benzediklerini düşündüklerini örneklendirmeleri istenmiştir.

Anket bulgularında da görüldüğü gibi OGG'lerde de benzer biçimde katılımcıların büyük çoğunluğu Suriyeliler ile Türk toplumunun kültürel açıdan birbirlerine benzer olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Böyle düşünen katılımcılara göre Türkler ve Suriyeliler pek çok gelenek ve göreneği paylaştığı gibi din ve dilde önemli ortaklıklara sahiptir. Bu kültürel benzerliğin ortak tarihi ve coğrafi yakınlıktan kaynaklandığı dile getirilmiştir.

- *"Çok benziyoruz tabi ki. Biz Ürdün halkıyla o kadar benzemiyoruz mesela ve diğer Arap ülkelerin de o kadar benzemiyoruz." (Hatay - SR - Kadın)*
- *"Bence çok benzerlikler var. Suriye ile Türkiye arasındaki mesafe çok yakın ve iki toplum arasında zaten ilişkiler ve akrabalık bağları çok var." (Gaziantep - SR - STK Çalışanları)*
- *"Biz sadece dilde farklıyız ama iki dil bile birbirine çok benziyor." (İstanbul - SR - Öğrenci)*
- *"Geleneklerimiz, yemeklerimiz ve alışkanlarımız çok çok yakın hatta aynı diyebilirim." (Ankara - SR - Kadın)*

5. Suriyelilerin Türklerle Sosyal Mesafesi

Ortak yaşam ve olası geleceği paylaşmak konusunda Türk ve Suriyeli toplumun birbirine "sosyal mesafe"lerinin tespit edilmesi, toplumsal sorunların azaltılması ya da giderilmesinde oldukça önemli bir katkı sunmaktadır. SB-2017, SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 çalışmalarında ortaya çıkan veriler, Türk toplumu için Suriyeliler ile kültürel yakınlık tezinin çok da kabul görmediğini, sosyal mesafe konusunda da Türk toplumunda oldukça yüksek bir direncin varlığını ortaya koymaktadır. Türk toplumunun Suriyelilere karşı normalin çok üstünde bir "sosyal mesafe" koyduğu, bu mesafenin SB-2021'de biraz azalmış olsa da yine de oldukça yüksek seviyede gerçekleştiği görülmektedir. +1 (en yakın) ile -1 (en uzak) arasında değerlendirilen sosyal mesafe SB-2017'de "- 0,36" iken SB-2019'da bu oran "- 0,51", SB-2020'de -0,42, SB-2021'de de yine -0,42 olarak tespit edilmiştir. Bu durum "uzak" mesafe anlamına gelmektedir.

Türkiye'deki Suriyelilerin Türk toplumuna olan sosyal mesafesi ise SB-2019'dan itibaren azalan bir eğilimde olsa da tam tersine bir tablo ortaya koymaktadır. SB-2017'de yakın + çok yakın= %73,5, mesafe değeri ise 0,51 iken, SB-2019'da "yakın" "çok yakın" toplamı % 85,7, mesafe değeri 0,74, SB-2020'de ise "yakın + çok yakın" toplamı % 85,6, mesafe değeri ise 0,71, SB-2021'de ise "yakın + çok yakın" toplamı % 74,3 mesafe değeri ise 0,55 olarak tespit edilmiştir. Her dört araştırmada da bulgular "çok yakın" kategorisine girmektedir. Türk toplumunun araştırmaya yansıyan gayet net "mesafe" tavrına rağmen, Suriyelilerin azalma eğiliminde olsa da ortaya koydukları "yakınlık" yaklaşımı dikkat çekicidir.

SB-2021- Tablo 94: Sosyal Mesafe Grupları¹⁹⁵

	2017			2019			2020			2021		
	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı
Çok uzak	13	1,5	-0,87	13	0,9	-0,85	50	3,6	-0,99	32	2,3	-0,90
Uzak	35	4,0	-0,21	32	2,3	-0,29	26	1,9	-0,22	51	3,6	-0,31
Ne uzak, ne yakın	186	21,0	0,16	156	11,1	0,18	125	8,9	0,17	282	19,8	0,16
Yakın	359	40,6	0,53	328	23,2	0,53	309	22,0	0,54	454	31,9	0,50
Çok yakın	291	32,9	0,91	882	62,5	0,97	893	63,6	0,97	602	42,4	0,92
Genel	884	100,0	0,53	1411	100,0	0,74	1403	100,0	0,71	1421	100,0	0,55

-1,0 ; -0,80 Puan:
Çok Uzak

-0,79 ; -0,10 Puan:
Uzak

-0,09 ; 0,39 Puan:
Ne uzak, ne yakın

0,40 ; 0,79 Puan:
Yakın

0,80 ; 1,0 Puan:
Çok Yakın

SB-2021'deki sosyal mesafe bulgularına soru bazlı oranlar çerçevesinde bakıldığında, Türkiye'deki Suriyelinin kendisinin, çocuklarının ya da kardeşlerinin bir Türk ile evlenmesi konusunda kısmi tereddütler dışında, son derece yüksek değerlere ulaşıldığı gözlenmektedir. Bu veriler ışığında Suriyeliler, Türk toplumu ile birlikte yaşamaya, birlikte çalışmaya, komşuluk yapmaya, arkadaşlığa, ortaklığa son derece olumlu bakmaktadırlar.

SB-2021-Tablo 95: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile ilgili duygularınızı yansıtmaları açısından aşağıdaki ifadelerle ne kadar katıldığınızı lütfen belirtiniz. (%)

Sıra No.		Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/ cevap yok
1	Bir Türk ile aynı apartmanda yaşamaktan rahatsız olmam	3,7	2,5	93,2	0,6
2	Türk çocukların benim çocuğumun okulunda eğitim görmesinden rahatsız olmam	2,7	3,7	92,8	0,8
3	Oturduğum mahallede bazı Türk ailelerin de yerleşmesinden rahatsız olmam	3,6	2,7	92,7	1,0
4	Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bir mahalleye yerleşmekten rahatsız olmam	4,5	2,8	91,5	1,2
5	Bir Türk ile aynı işyerinde çalışmaktan rahatsız olmam	4,6	3,4	90,9	1,1
6	Bir Türk ile arkadaş olabilirim	8,0	6,0	83,8	2,2
7	Bir Türk ile iş için ortaklık kurabilirim	22,8	6,2	64,6	6,4
8	Çocuğumun Türk biriyle evlenmesine izin veririm	37,8	5,9	48,3	8,0
9	Erkek ya da kız kardeşimin bir Türk ile evlenmesinden rahatsız olmam	36,8	6,3	48,0	8,9
10	Bir Türk ile evlenebilirim	60,4	5,0	30,1	4,5

Sosyal mesafede demografik ayrışma çok belirgin olmamakla birlikte, bazı sosyal gruplarda ilginç veriler ortaya çıkmıştır. Özellikle erkeklerin, 65 yaş üzerindeki, üniversite okuyan ya da mezunların ve metropol olmayan illerde yaşayan Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik sosyal mesafelerinin daha da olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bunlar, "kültürel benzerlik/yakınlık" ile sosyal uyum arasındaki ilişkinin de her zaman doğrusal olmadığını da ortaya koymaktadır. Bu konuda asıl önemli olan hususun "kültürel yakınlıklar" değil, sayısal büyüklükler olduğu iddia edilebilir.

Sosyal mesafe ile Türkçe bilme arasındaki bağlantıyı anlamak için yapılan çapraz analiz bazı ilginç verileri ortaya koymaktadır. Burada anadil düzeyinde Türkçe bilenlerin Türk toplumuna sosyal yakınlığı genel ortalama olan % 73,3'ün 5 puan kadar üzerinde % 78,1 olarak çıkmaktadır. Türkçesi "ileri ve orta düzeyde" olanların sosyal mesafesi ise genel ortalamaya

uygun biçimde 0,78 ve 0,79 olarak tespit edilmiştir. Bu durum, her ne kadar OGG'lerde bazı farklı görüşler de dile getirilmiş olsa da, anadili Türkçe olanların -hatta vatandaşlık almanın-toplumla kendiliğinden kolay bir ilişki kurmaya yetmeyebileceğini göstermektedir.¹⁹⁶

SB-2021- Tablo 96: Sosyal Mesafe Grupları (%)

	Çok uzak	Uzak	Ne uzak, ne yakın	Yakın	Çok yakın
Cinsiyet					
Kadın	2,6	2,6	26,6	34,4	33,8
Erkek	2,0	4,3	15,1	30,3	48,3
Yaş					
18-24 arası	3,5	4,0	26,5	26,5	39,5
25-34 arası	2,4	3,0	19,0	31,2	44,4
35-44 arası	2,2	3,9	18,9	32,5	42,5
45-54 arası	2,0	3,6	19,7	33,3	41,4
55-64 arası	-	6,0	14,5	41,0	38,5
65 ve üzeri	-	-	16,6	41,7	41,7
Öğrenim Durumu					
Okuma yazma bilmiyor	4,6	3,9	26,9	32,3	32,3
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	1,1	6,7	18,9	33,3	40,0
İlkokul	2,5	4,2	22,6	31,0	39,7
İlköğretim/ortaokul	2,0	2,8	17,7	35,0	42,5
Lise ve dengi okul	1,4	2,9	15,8	28,7	51,2
Ön lisans/MESYO	-	2,1	20,8	33,3	43,8
Lisans	2,9	1,4	10,0	30,0	55,7
Bölge					
Sınır iller	3,2	4,2	20,8	31,2	40,6
Diğer iller*	0,7	2,6	18,4	33,1	45,2
<i>Metropol iller</i>	0,6	2,9	22,7	36,9	36,9
<i>Metropol olmayan iller</i>	1,0	2,0	10,9	26,9	59,2
Genel	2,3	3,6	19,8	31,9	42,4

196 Türkiye'deki Suriyeli üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, öğrenciler arasında vatandaşlığa alınmışların sosyal mesafesi, henüz alınmamış olanlara göre daha yüksek çıkmıştı. Bkz. M.M.Erdoğan, A.Erdoğan, B.Yavçan, T.H.Mohamad (2019) Elite Dialogue-II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye'de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog, Yayınlanmamış araştırma, Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi-TAGU&HOPES.

SB-2021- Tablo 97: Sosyal Mesafe Grupları (**Türkçe bilenler %)

	Çok uzak	Uzak	Ne uzak, ne yakın	Yakın	Çok yakın
Cinsiyet					
Kadın	2,6	2,6	21,5	28,8	44,5
Erkek	1,9	4,7	13,5	30,2	49,7
Yaş					
18-24 arası	5,1	5,9	22,1	23,7	43,2
25-34 arası	1,9	1,9	16,0	30,5	49,7
35-44 arası	1,1	5,4	13,0	32,4	48,1
45-54 arası	1,5	7,6	12,1	30,3	48,5
55 ve üzeri**	-	5,9	5,9	29,4	58,8
Öğrenim Durumu					
Okuma yazma bilmiyor	5,3	5,3	21,0	23,7	44,7
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	2,4	9,8	14,6	29,3	43,9
İlkokul	3,5	5,3	19,5	25,2	46,5
İlköğretim/ortaokul	1,1	3,2	15,4	35,1	45,2
Lise ve dengi okul	0,7	2,3	10,6	30,3	56,1
Ön lisans/MESYO	-	3,3	20,0	33,4	43,3
Lisans	2,0	2,0	6,2	32,7	57,1
Bölge					
Sınır iller	3,7	5,2	15,8	28,2	47,1
Diğer iller***	0,3	2,8	15,4	31,8	49,7
Metropol iller	-	2,4	17,2	37,3	43,1
Metropol olmayan iller	0,9	3,5	12,2	21,7	61,7
Genel	2,2	4,1	15,6	29,8	48,3

* Diğer iller, metropol ve metropol olmayan illeri kapsamaktadır.

** Türkçeyi bilme seviyesi "Anadil", "İleri", "Orta" seviyede olduğunu ifade eden 704 kişiye ait sonuçlardır.

*** '55 ve üzeri' 17 kişiye ait sonuçlardır.

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Suriyelilerle Türk toplumu arasındaki sosyal mesafenin ölçülmesi ve anlaşılması OGG'lerin de temel amaçlarından birisi olmuştur. Bunun için ilk olarak kültürel benzerlik üzerine algılar ölçülmeye çalışılmış ve ardından hipotetik sorularla Suriyelilerin Türklerle "iş kurma", "evlenme", "komşu olma", "arkadaşlık kurma" vb. konularda görüşleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu ilişki türleri içinde OGG katılımcılarının neredeyse tamamı için en derin ve mahrem olarak görülecek olanı evliliğdir. Zira diğer ilişki türlerinde neredeyse hiç itiraz gelmemiş, başka bir ifadeyle katılımcıların genelde tamamı Türklerle arkadaş/dost olmak, birlikte iş yapmak, komşu olmak ve çocuklarının aynı sınıfta olmasında hiçbir mahsur görmediklerini ifade etmişlerdir. Hatta bu alanların pek çoğunda böyle olmasından mutluluk duyacaklarını ve Türk toplumunun bu konularda kendilerine açık kapı bırakması durumunda bu ilişkileri kurmaya yöneleceklerini ifade etmişlerdir. Bu grup içerisinde yalnızca 'birlikte iş yapma' sorusunda az sayıda katılımcı çok istekli olmayabileceklerini dile getirmişlerdir. Ancak bu soruda da büyük çoğunluğun yine olumlu görüş bildirdiği vurgulanmalıdır.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi konu **evliliğe** geldiğinde durum değişmektedir. Öyle ki, bu soruda katılımcıların neredeyse eşit iki gruba ayrıldığı ve 'bir Türk ile evlenmek isterim' veya 'bu benim için sorun olmaz' diyenlerle böyle bir evliliği istemediğini ya da bunun kendileri için önemli bir sorun teşkil edeceğini söyleyenlerin sayılarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Bu tartışmanın hipotetik yönünün vurgulanmasına rağmen cevap verme konusunda kararsız kalan katılımcıları da tartışmaya dahil etme amacıyla soru 'çocuğunuz bir Türk ile evlenmek istese bu sizin için sorun olur muydu' şeklinde de sorulmuştur. Bu soruya 'evet isterdim / bu benim için sorun olmazdı' diyen katılımcılar genelde evliliğin kişilerin karakterleriyle ilgili olduğunu, milliyet veya etnik kökenin önemli olmaması gerektiğini, iki kişi birbirini sever ve birbiriyle iyi anlaşır evlenebileceklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Öte yandan, zaten bir Türk ile evli olduğunu veya Türklerle evlilik yapan yakınlarının bu konuda sıkıntı yaşamadıklarını söyleyen katılımcılar da olmuştur. Bunu özel olarak istediğini veya tercih edebileceğini belirten katılımcılar da vardır.

Diğer taraftan katılımcıların büyük bir kısmı ise böyle bir evlilik yapmayı tercih etmeyeceklerini veya daha sert bir ifadeyle bunu kesinlikle istemediklerini dile getirmiştir. Böyle düşünen katılımcıların öne sürdüğü en önemli iki gerekçe ortaya çıkmaktadır. Birincisi kültürel olarak Suriyelilerle Türkler arasında var olduğu düşünülen farklılığın evlilikte önemli sorunlar çıkarabileceği beklentisidir. Buna göre çok farklı gelenek ve göreneklere sahip olan bu iki kişinin evlilikte iyi anlaşması oldukça güç olacaktır. İkinci gerekçe olarak ise dil farkının evlilikte önemli bir bariyer oluşturması beklentisi ifade edilmiştir. Buna göre aynı dili konuşmayan iki kişi birbiriyle yeterince anlaşamayacak, yeterli derinlikte iletişim kuramayacak ve birbirini anlayamayacaktır. Katılımcılardan birinin örnek olarak verdiği 'kavga ederken bile aynı dili konuştuğu birini aramak' oldukça çarpıcıdır. Ancak soruya çocukları üzerinden cevap veren katılımcıların, kendileri böyle bir evliliği istemeseler bile, çocuklarına bu konuda baskı yapmayacaklarını ve onların kararlarına saygı duyacaklarını belirtmeleri gelecek açısından olumlu bir ayrıntı olarak görülebilir.

6. Suriyelilerin Sosyal İlişki Düzeyleri

Türkiye’de ortalama 6-6,5 yıldır yaşayan Suriyelilerin, Türk toplumu ile olan “sosyal yakınlık” ya da “sosyal mesafe”lerini daha iyi analiz edebilmek ve SB çalışmalarında sosyal ilişki türleri ile yoğunluğunu ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Sosyal ilişkiler sıradan, zorunlu, olumlu ya da olumsuz olabilir. Bunlardan hangileri ön plana çıkıyor ve zaman içinde nasıl evriliyor, bunu tespit etmek, sosyal uyum bakımından büyük önem taşımaktadır.

“Bugüne kadar herhangi bir Türk vatandaşı ile (sohbet/ alışveriş/kavg/sohbet/...) oldu mu?” sorusu ile “sohbet” gibi yoğunluğu çok düşük ilişki biçiminden, “evlilik” gibi çok yakın birlikteliğe kadar pek çok alan sorgulanmıştır. Bütün sosyal ilişkiler arasında “sohbet”, alışveriş”, “arkadaşlık”, “iş ilişkisi” ön plana çıkmaktadır. Bekleneceği üzere ilişki modelleri içinde en yüksek oran SB-2017’de % 75,5, SB-2019’da % 81,7, SB-2020’de % 78,7 ve SB-2021’de % 75,8 ile “sohbet” olmuştur. İkinci sırada “Alışveriş” (SB-2017’de % 72,9, SB-2019’da %74,8, SB-2020’de % 75,3, SB-2021’de % 73,8), üçüncü sırada ise sürekli bir artış eğiliminde olan ancak SB-2021’de dördüncü sıraya düşen “iş ilişkisi” (SB-2017’de %62,5, SB-2019’da % 68,1, SB-2020’de % 70,9, SB-2021’de % 64,5,) gelmektedir. Bu ilişki biçimleri, aslında Türk toplumundaki mesafeli duruşa rağmen, hem sosyal mesafe ölçekleri hem de sosyal ilişki yoğunlukları bakımından Suriyelilerin Türk toplumuna belirgin biçimde daha da yakınlaştıklarını ve bunun için çaba gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Suriyelilerin Türkler ile “kavgaları” ise düşük düzeyde olsa ve muhtemelen pandemi etkisiyle SB-2020’de azalmış görünse de temelde artış eğilimine girmiş görünmektedir (SB-2017’de %6,5, SB-2019’da % 6,8, SB-2020’de % 4,1, SB-2021’de % 9,3).

SB-2021- Tablo 98: Şimdiye kadar herhangi bir Türk vatandaşı ile aşağıdaki sosyal ilişkileriniz hiç oldu mu?

Sıra No.	(%)	2017			2019			2020			2021		
		Evet	Hayır	Hatırla-mıyorum	Evet	Hayır	Hatırla-mıyorum/ cevap yok	Evet	Hayır	Hatırla-mıyorum/ cevap yok	Evet	Hayır	Hatırla-mıyorum/ cevap yok
1	Sohbetiniz	75,5	24,1	0,4	81,7	18,1	0,2	78,7	20,7	0,6	75,8	23,3	0,9
2	Alışverişiniz	72,9	26,6	0,5	74,8	24,6	0,6	75,3	23,7	1,0	73,8	25,4	0,8
3	Arkadaşlık	56,9	41,7	1,4	73,8	25,4	0,8	70,7	27,9	1,4	71,2	28,0	0,8
4	İş ilişkiniz	65,6	33,9	0,5	68,1	31,2	0,7	70,9	27,6	1,5	64,5	34,7	0,8
5	Destek/ yardımlaşma	-	-	-	-	-	-	13,2	76,5	10,3	16,1	81,4	2,5
6	Kavganız - *Kavga etmek/ tartışmak	6,5	92,4	1,1	6,8	91,0	2,2	4,1	87,4	8,5	9,3	86,6	4,1
7	Flört/ *duygusal ilişki	5,2	93,2	1,6	3,1	95,7	1,2	1,7	89,6	8,7	5,0	90,5	4,5
8	Evlilik	3,4	94,3	2,3	2,8	96,3	0,9	5,7	85,6	8,7	3,4	92,2	4,4
9	Sorununuz	10,6	87,7	1,7	6,7	91,0	2,3	4,0	87,6	8,4	-	-	-

* SB-2021'de "Kavga etmek/tartışmak" ve "Duygusal ilişki" kelimeleri maddelerin sonuna eklenmiştir.

* Geçmiş dönemde "Kavganız" ifadesi "Kavga etmek/tartışmak" şeklinde güncellenmiştir.

7. Suriyelilerin Türkiye'deki Yaşama, Türk ve Suriyeli Toplumuna Yönelik Algıları

SB çalışmalarında 5'li likert ile yönlendirilen 11 farklı önerme ile "Suriyelilerin Türkiye'deki Yaşama, Türk ve Suriyeli Toplumuna Yönelik Algıları" konusunda bir durum tespiti yapılmaya çalışılmaktadır. SB-2019'da % 63,4 ve ciddi bir azalışla SB-2020'de % 49 ile "Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor" önermesi "çok katılıyorum+katılıyorum" toplamında destek almıştı. SB-2021'de ise % 64,2 ile "Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor" seçeneği ön plana çıkmış, "Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor" önermesi üçüncü sıraya düşerek % 44,4'e gerilemiştir.

SB-2021'de hem anket hem de özellikle OGG'lerde Türkiye'deki Suriyelilerin oldukça karamsarlaştığı; sosyal ilişkiler, Türkiye'deki gelecek beklentileri ve üçüncü bir ülkeye gitme konularında daha önceki çalışmalara göre ciddi farklılıklar yaşandığı anlaşılmaktadır. Bunda Türkiye'de son yıllarda yoğunlaşarak devam eden konunun siyasileşmesi sürecinin ve yaklaşan 2023 seçiminin önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

SB-2021'de ilk kez önermeler arasında yer alan "Suriyelilere Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor" görüşü ikinci sırada yer almaktadır. SB-2021 verilerine göre Suriyelilerin %41,8'i Suriye toplumunun Türk toplumuna "minnet duydukları", Türk toplumunu "çok sevdikleri" (%41,6) ve "saygılı davrandıkları" (%35,9) görüşündedir.

SB-2021- Tablo 99: Türkiye'deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan)

Sıra No.		SB-2017	SB-2019	SB-2020	SB-2021	Ortalama
1	Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor	2,6	2,8	2,7	3,6	2,92
2	Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	-	-	-	3,4	3,40
3	Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	3,0	3,2	3,0	3,2	3,10
4	Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor	3,5	3,4	3,1	3,2	3,30
5	Suriyeliler sömürülüyor/ *Türkler Suriyelileri sömürüyor	2,8	2,3	2,2	2,9	2,55
Ortalama Puan		2,7	2,7	2,5	2,9	2,70
6	Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor	2,7	3,1	2,8	2,7	2,82
7	Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor	2,5	2,3	2,3	2,7	2,45
8	Suriyeliler Türkiye'de mutlu	2,7	3,0	2,7	2,6	2,75
9	Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor	2,2	2,6	2,1	2,5	2,35
10	Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor	2,2	2,6	2,2	2,4	2,35
11	Suriyeliler Türkleri sevmiyor	2,3	2,0	1,9	2,2	2,10

*Daha önce kullanılan "Suriyeliler sömürülüyor" önermesi, SB-2021'de "Türkler Suriyelileri sömürüyor" şeklinde güncellenmiştir.

YENİ SB-2021- Tablo 100: Türkiye'deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)

Sıra No.		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyor, ne katılmıyorum	Katılıyorum	Çok katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok/ cevap yok
1	Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor	1,7	4,1	5,8	21,9	39,0	25,2	64,2	8,1
2	Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	3,1	5,8	8,9	21,7	47,9	13,3	61,2	8,2
3	Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	2,1	11,2	13,3	31,7	40,2	7,4	47,6	7,4
4	Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor	1,5	10,5	12,0	34,6	32,7	11,7	44,4	9,0
5	Suriyeliler sömürülüyor	4,9	16,1	21,0	27,3	32,0	9,5	41,5	10,2
6	Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor	3,4	20,9	24,3	35,9	22,8	5,2	28,0	11,8
7	Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor	5,4	20,9	26,3	34,9	24,2	3,6	27,8	11,0
8	Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor	11,5	35,2	46,7	25,9	20,4	1,6	22,0	5,4
9	Suriyeliler Türkiye'de mutlu	7,0	22,1	29,1	42,7	18,1	2,6	20,7	7,5
10	Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor	12,9	42,9	55,8	20,2	18,1	2,4	20,5	3,5
11	Suriyeliler Türkleri sevmiyor	16,0	35,5	51,5	26,1	12,0	2,3	14,3	8,1

Burada trendleri takip etmek bakımından aşağıda da paylaşılan tablolar ve grafikler önemli ipuçları vermektedir. Ancak burada önemli bir hususun altının çizilmesi gerekmektedir. SB çalışmalarında özel yeri olan bu önermeler konusunda değerlendirmeler yaparken, "ne katılıyor, ne katılmıyor" ile "fikrim yok/cevap yok" seçeneklerinin oldukça yüksek seviyede gerçekleşmesi mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu iki seçeneğin toplamı ortalamada % 40,2 olarak tespit edilmiştir. En düşük % 27,4, en yüksek ise % 44,1 olan bu tereddüt ve/veya kararsızlık, analizlerde güçlü görüş vermeyi ve değerlendirmeyi törpülemekte ve daha ihtiyatlı analizler yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu açık, OGG'ler ile giderilmeye çalışılmaktadır.

SB-2021- Tablo 101 (+Grafik): Türkiye’deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (%)

(+:"Çok katılıyorum" ve "Katılıyorum" toplamı, - "katılmıyorum" ve "hiç katılmıyorum" toplamı; "ne katılıyor, ne katılmıyor" + "fikrim yok/cevap yok" toplamı)

Sıra No.*	ÖNERME	SB-2017**		SB-2019		SB-2020		SB-2021		Ortalama		"ne katılıyor, ne katılmıyor" + "fikrim yok/cevap yok"
		+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	
1	Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor	65,6	12,4	63,4	5,7	49,0	3,8	44,4	12,0	55,6	8,47	36,0
2	Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	42,6	20,8	54,9	8,4	45,3	4,8	47,6	13,3	47,6	11,8	40,4
3	Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor	31,9	30,3	40,4	24,1	33,6	9,1	64,2	5,8	42,5	17,3	40,2
4	Suriyeliler Türkiye’de kalmak istiyor	32,4	29,6	54	8,0	39,3	8,2	28,0	24,3	38,4	17,5	44,1
5	Suriyeliler Türkiye’de mutlu	30,1	31,4	48,1	16,4	31,8	12,6	20,7	29,1	32,6	22,3	45,0
6	Suriyeliler sömürülüyor/ *Türkler Suriyelileri sömürüyor	40,0	32,7	20,0	43,0	19,6	22,7	41,5	21,4	30,2	29,9	40,0
7	Suriyeliler Türkiye’de dışlanıyor	23,9	40,4	19,2	44,5	18,4	23,4	26,3	27,8	21,9	34,0	44,1
8	Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor	16,2	64,2	29,1	43,4	17,3	38,1	22,0	46,7	21,1	48,1	30,8
9	Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor	19,7	63,2	26,3	46,3	17,2	41,7	20,5	55,8	20,9	51,7	27,4
10	Suriyeliler Türkleri sevmiyor	15,9	53,9	11,2	57,4	8,0	49,2	14,3	51,5	12,3	53,0	34,7
11	Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	-	-	-	-	-	-	61,2	8,9	61,2	8,9	29,9

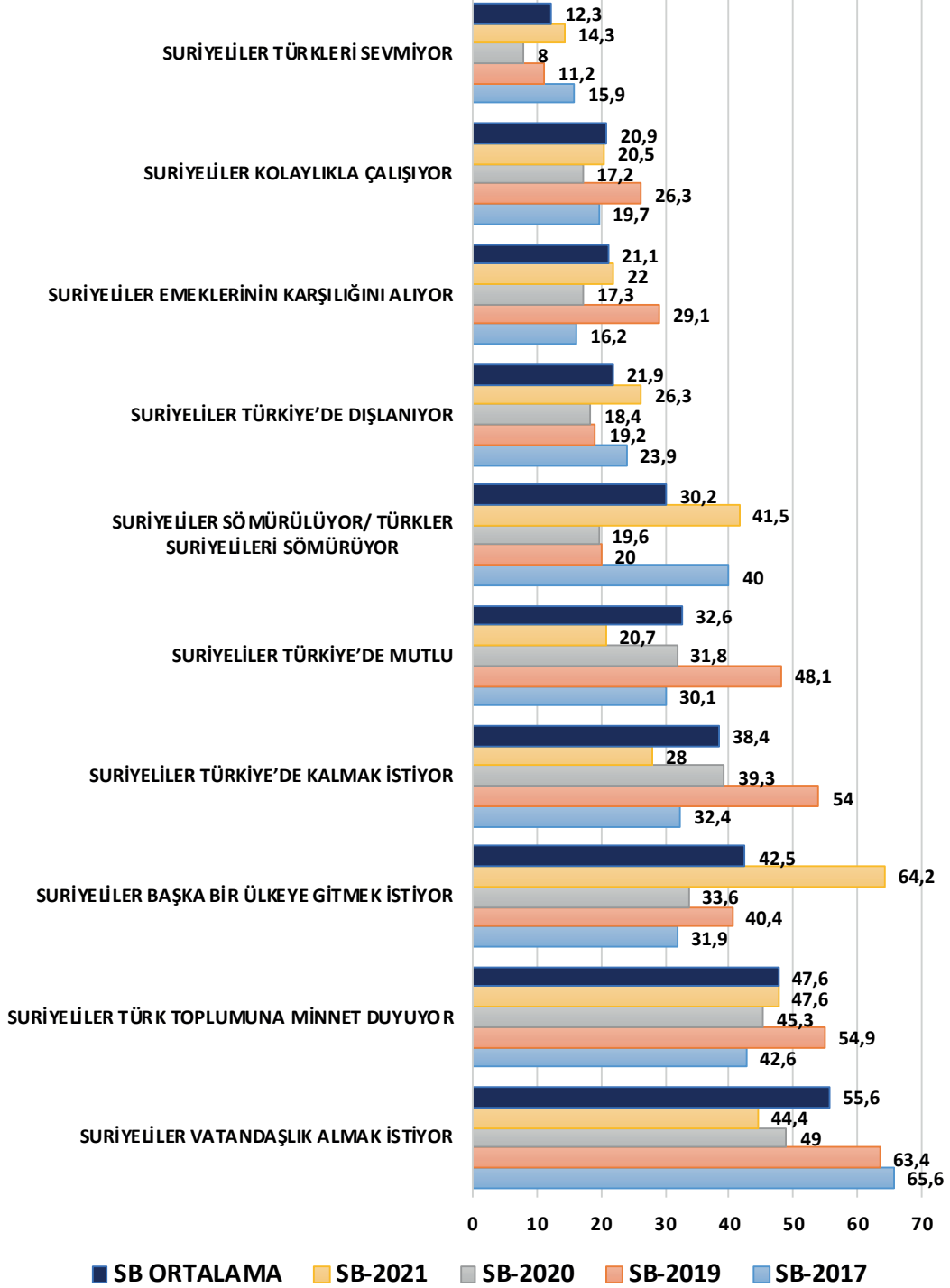
* Sıralamada dört SB’deki genel ortalama en yüksek destek verilen önermeden, en az destek verilene göre yapılmıştır. SB-2021’de ilk kez sorulan 11 nolu önerme, istatistiksel bakımdan anlamlı olmayacağı için değerlendirme dışı bırakılmış, ortalamaya da dahil edilmemiştir.

**SB-2017 verileri "kamp dışında yaşayan Suriyelilere aittir"

Not: Mavi ile işaretlenen yerler, her bir barometrede en yüksek çıkan önermelerdir. Ortalama değerlendirmede ise ilk üç en yüksek seviyedeki önermeler işaretlemiştir.

SB-2017, SB-2019, SB-2020, SB-2021
Önermelere «Katılan+Çok Katılan» Toplam Oranları (%)

SB-2021'in en dikkat çekici bulgusu ilk kez ve % 64,2 gibi oldukça güçlü bir biçimde "*Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor*" önermesinin birinci sıraya çıkmasıdır. Bu husus SB-2017, SB-2019 ve SB-2020 çalışmalarında Suriyelilerin 4. sırada tercih ettikleri bir önerme olurken, bütün zamanlar içinde SB-2017'de çalışmasında % 65,6'lık "*Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor*" önermesi sonrasında ikinci yüksek seviyedeki görüş olarak yansımaktadır. Buna itiraz edenlerin oranı sadece % 5,8'de kalmıştır. Suriyelilerin Türk toplumuna minnettar oldukları ve vatandaşlık almak istedikleri hususu istikrarlı biçimde en yüksek destek alan önermeler olarak görülmektedir. "Ne katılıyor, ne katılmıyor" ve "Fikrim yok/Cevap yok" seçeneğinin ortalamada en yüksek olduğu seçenekler ise %44,1 ile "*Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor*" ve "*Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor*"; % 40,4 ile "*Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor*" ve % 40,2 ile "*Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor*" olması dikkat çekicidir. Bu konuda en düşük seviyedeki tereddüt "*Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor*" (% 27,4), "*Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor*" (% 30,8) ve "*Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor*" (% 36) seçenekleridir. Genel tabloda dikkat çeken bir diğer husus ise Suriyelilerin en şiddetle reddettikleri üç önermenin "*Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor*", "*Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor*", "*Suriyeliler Türkleri sevmiyor*" önermeleri olmasıdır.

Dört SB ortalamasında "*Çok katılıyorum*" ve "*Katılıyorum*" toplamı dikkate alındığında % 55,6 ile "*Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor*" en üst sırada yer almaya devam etmektedir. Bunu "*Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor*" (% 47,6) ve ciddi bir yükselen trend ile "*Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor*" (% 42,5) takip etmektedir. Suriyelilerin "katılmıyorum" ve "hiç katılmıyorum" toplamı ile en yüksek seviyede reddettikleri önermeler ise şunlardır: "*Suriyeliler Türkleri sevmiyor*" (% 53), "*Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor*" (% 51,7) "*Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor*" (%46,7). Burada "katılıyorum" diyenler ile "katılmıyorum" diyenler arasında bir hiyerarşi olmadığı için, önermelere gelen tepki yoğunluğunda ilk sırada "*Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor*", ikinci sırada "*Suriyeliler Türkleri sevmiyor*", üçüncü sırada ise "*Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor*"un geldiği söylenebilir.

8.a-Suriyelilerin Gelecek Perspektifi

Türkiye'deki Suriyelilerin gelecek/kalıcılık perspektifleri konusunda "*Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor*", "*Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor*" ve "*Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor*" önermelerinin topluca analiz edilmesinin anlamlı olacağı düşünülmektedir. SB-2017, SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 ortalamasında her ne kadar Suriyelilerin vatandaşlık olmak istemeleri ilk sırada yer alsada SB-2021'de olağanüstü bir artış ile "*Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor*" (% 64,2) önermesi ön plana çıkmıştır. Bu durumun Türkiye'de son yıllarda Suriyeliler konusunun politikleşmesi ile yakından ilişkili olduğu, ülkelerine dönme umutları ve istekleri büyük ölçüde ortadan kalkan Suriyelilerin Türkiye'de orta ve uzun vadede sorunlar yaşayacağına dair bir kaygı nedeniyle de üçüncü ülkeye gitme arzularının arttığını söylemek mümkündür. Üçüncü bir ülkeye gitme isteğinde, artık sorun alanlarının başında yer olan çalışma yaşamındaki sorunların da etkili olduğu değerlendirilmektedir. OGG'lerde de Suriyelilerin Türkiye'deki gelecekleri konusundaki tedirginlikleri ve üçüncü ülke arayışları sıklıkla dile gelmiştir.

8.b-Türk Toplumuna ile İlişki/Hissiyat

Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik duygu, düşünce ve algıları bakımından sorulan önermeler *"Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor"*, *"Suriyeliler Türkleri sevmiyor"*, *"Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor"* ve SB-2021'de eklenen Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor önermeleri Suriyeliler bakımından net biçimde "olumlu" bir algıya işaret etmektedir. "Minnet duyma" önermesine destek verenlerin oranı SB-2020'den biraz daha yüksek seviyede % 47,6 ile çok güçlü destek alırken, *"Suriyeliler Türkleri sevmiyor"* önermesi SB-2020'ye göre 2 puanlık bir artış ile % 51,5 ile en yüksek seviyede reddediliyor. Ancak bu önermeye destek verenlerin oranı da artmış ve % 14,3 olmuştur. Toplumsal kabulün seviyesini anlamak bakımından önemli bir önerme de "dışlanma" seviyesine yönelik önermedir. Suriyeliler *"Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor"* önermesine 10 önerme içinde bu sefer de 7. sırada önem atfeden Suriyelilerin % 27,8 gibi bir oranla bu önermeye "katılmadıklarını" gözlenmektedir. Bu önermeye katılanların oranı % 26,3'tür. Dört SB dikkate alındığında bu önermeyi kabul edenlerin oranı % 21,9, reddedenlerin oranı ise % 34 olarak tespit edilmektedir. Ancak bu önermeye katılanların oranı, katılmayanların üzerinde gerçekleşmiştir. Yani bu konuda önceki Barometre çalışmalarına göre bir artış dikkat çekmektedir. "Uyum konusunda çaba göstermek" seçeneği ise SB-2021'de çok yüksek derecede destek almıştır.

Suriyeliler ile yapılan OGG çalışmalarında sıklıkla karşılaşıldığı üzere, anket sonuçlarından farklılaşan bulgulara ulaşılmaktadır. Özel olarak da Türk toplumu ile ilişkiler bağlamında Suriyelilerin pek çok sorun yaşadıkları ve şikayetlerinin arttığı gözlenmektedir. Anketlere yansımada Suriyelilerin dışlanmaktan, ayrımcılıktan ve Türk toplumunun kendilerine yönelik her geçen gün daha da belirgin hale gelen olumsuz tavrından rahatsızlıklarını dile getirdiği gözlenmektedir.

8.c-Çalışma Hayatı

Suriyelilerin Türkiye'de en fazla sorun yaşadıkları alanın çalışma hayatı olduğu SB çalışmalarına yansımaktadır. Bu durum pek çok önerme ya da soruda net biçimde ortaya çıkmaktadır. 10 önerme içinde yer verilen *"Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor"* % 46,7, *"Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor"* %55,8, ile reddedilirken, *"Türkler Suriyelileri sömürüyor"* önermesine gelen destek % 41,5'a çıkmıştır. Bütün bunlar çalışma hayatında Suriyelilerin yüksek seviyede olumsuzluklar yaşadıklarını göstermektedir.

8.d-Mutluluk Algısı

Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarından "ne kadar mutlu oldukları" hususu, her ne kadar tamamen bir algı sorusu olsa da SB araştırmasının özel ilgi duyduğu alanlardan birisidir. Daha da önemlisi bu duygudaki değişim eğilimidir. SB-2017'de "Suriyeliler Türkiye'de mutlu" önermesine *"katılıyorum"* ve *"çok katılıyorum"* şeklinde cevap verenlerin toplam oranı %30,1 olarak belirlenmişken; SB-2019'da bu oran %48,1'e yükselmiştir. Ancak SB-2020'de bu önermeye katılan Suriyelilerin oranı % 31,8'e, SB-2021'de ise ciddi bir azalma ile % 20,7'ye gerilemiştir. "Suriyeliler mutlu" önermesine "katılmayan" ve "hiç katılmayanların" toplam oranı SB-2017'de % 31,4 iken bu oran SB-2019'da %16,4, SB-2020'de 12,6'ya düşmüş ancak SB-2021'de % 29,1'e yükselmiştir. Özetle Suriyelilerin Türkiye'de mutlu olma hallerinde dört

SB'nin ortalamasında hala % 32,6-%22,3 gibi olumlu bir tablo olsa da hem % 45'lik kararsız ve cevap vermeyen alan hem de SB-2021'deki olumsuz görünüm, Suriyelilerin sorununa işaret etmektedir.

8.e- Demografik Değerlendirme

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere, seçilmiş bazı konularda kendi kategorilerinde üçüncü bir ülkeye gitmeyi daha fazla tercih eden Suriyeliler 25-44 yaş arasındakiler, okur-yazar olmayanlar, sınır bölgesinde yaşayanlar; Türk vatandaşlığını en fazla isteyenlerin erkekler, 45-54 yaş arasındakiler, yüksek öğrenim görenler ve metropol / sınır illerde yaşamayanlar; mutlu olduklarına inananların ise erkekler, 45-54 yaş arasındakiler, metropol/sınır illerde yaşamayanlar; "Suriyeliler sömürülüyor" önermesine destek verenlerin ise erkekler, 18-34 yaş arasındakiler, ilkokul ve üstü eğitim seviyesinde olanlar ve sınır bölgesi illerinde yaşayanlar oldukları anlaşılmaktadır.

SB-2021- Tablo 102: Türkiye'deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz? (Puan)

	Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor	Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor	Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor	Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor	Suriyeliler sömürülüyor	Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor	Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor	Suriyeliler Türkiye'de mutlu	Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor	Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor	Suriyeliler Türkleri sevmiyor	Ortalama Puan
Cinsiyet												
Kadın	3,6	3,5	3,0	2,9	2,9	2,6	2,6	2,6	2,4	2,3	2,2	2,8
Erkek	3,6	3,3	3,3	3,3	3,0	2,8	2,7	2,7	2,6	2,6	2,3	2,9
Yaş												
18-24 arası	3,4	3,4	3,0	3,0	3,0	2,7	2,6	2,6	2,4	2,3	2,2	2,8
25-34 arası	3,7	3,4	3,2	3,2	3,0	2,6	2,7	2,6	2,6	2,4	2,4	2,9
35-44 arası	3,6	3,3	3,2	3,1	2,9	2,7	2,7	2,6	2,4	2,5	2,2	2,8
45-54 arası	3,4	3,4	3,3	3,3	2,9	2,9	2,6	2,8	2,6	2,6	2,2	2,9
55-64 arası	3,4	3,2	3,3	3,2	2,9	2,9	2,6	2,6	2,5	2,3	2,1	2,8
65 ve üzeri	3,3	3,5	2,8	2,8	2,8	2,3	2,8	2,5	2,4	2,7	2,2	2,7
Öğrenim Durumu												
Okuma yazma bilmiyor	3,7	3,2	3,1	2,9	2,8	2,5	2,8	2,6	2,5	2,5	2,2	2,8
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	3,4	3,2	3,3	3,3	2,8	2,9	2,4	2,7	2,6	2,5	1,9	2,8
İlkokul	3,6	3,3	3,1	3,2	2,9	2,7	2,5	2,6	2,5	2,4	2,3	2,8
İlköğretim/ortaokul	3,6	3,4	3,2	3,0	3,0	2,7	2,7	2,7	2,6	2,4	2,3	2,9
Lise ve dengi okul	3,5	3,5	3,1	3,3	3,1	2,6	2,9	2,7	2,5	2,4	2,3	2,9
Ön lisans/MESYO	3,5	3,6	3,3	3,6	3,1	3,0	2,9	2,7	2,4	2,2	2,3	3,0
Lisans	3,6	3,6	3,4	3,6	3,2	2,8	2,8	2,8	2,4	2,5	2,2	3,0
Bölge												
Sınır iller	3,8	3,4	3,2	3,1	3,0	2,7	2,7	2,6	2,5	2,4	2,3	2,9
Diğer iller*	3,2	3,4	3,1	3,2	2,8	2,7	2,7	2,7	2,5	2,5	2,2	2,8
Metropol iller	3,5	3,2	2,9	3,0	2,8	2,6	2,7	2,6	2,5	2,5	2,3	2,8
Metropol olmayan iller	2,8	3,8	3,5	3,7	2,9	2,9	2,7	2,8	2,5	2,5	2,1	2,9
Genel	3,6	3,4	3,2	3,2	2,9	2,7	2,7	2,6	2,5	2,4	2,2	2,9

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Suriyeliler Türkiye’de Mutlu mu?

Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde Suriyeli OGG katılımcılarının çoğunluğunun, SB-2017, SB-2019 ve SB-2020 OGG’lerinden farklı olarak, Türkiye’de yaşamaktan mutlu olmadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Çoğu katılımcı son yılda yaşanan sorunlar/kavgalar ve baskılar nedeni ile Türkiye’de artık mutlu bir şekilde yaşamadıklarını ve her an Türkiye’den “kovulacaklarını” düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların önemli bir kısmı, Suriyelilerin ülkelerini terk etmek zorunda kaldıklarını ve burada kendi ülkeleri olmadığı için mutlu olmadıklarını da söylemişlerdir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar Türkiye’deki kötü ekonomik şartların ve COVID 19 pandemisinin etkilerinin Suriyelilerin mutlu olmasını engellediğini de belirtmişlerdir. Ayrıca Türkiye’deki istikrarsızlık ve gelecek vizyonlarının net olmamasından şikâyet eden çok sayıda Suriyeli katılımcı, yaşanan olaylardan ve medyanın haberleri ele alış biçiminden de olumsuz anlamda etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

- *“Mutlu değiliz ama burada yaşamaya ve buraya alışmaya mecburuz.” (Ankara- SR- Öğrenci)*
- *“Mutlu olmak için istikrarlı bir şekilde yaşanması gerekiyor ve tabi ki onurlu bir şekilde para kazanılması gerekiyor. Onun için bütün Suriyeliler mutlu değiller.” (İstanbul- SR- Esnaf)*
- *“Ailesi ile görüşmek için birinin izin alması gerekiyorsa bu insan mutlu olamaz. Başka illerde okuyan çocuklarımızı istediğimiz zaman göremiyoruz. Nasıl mutlu olalım ki?” (Gaziantep- SR- Kadın)*
- *“Mutlu olmak için her gün sokakta ayrımcılığa maruz kalmaman gerekiyor. Biz evimizden çıktığımızda ve son zamanlarda evlerimizden çıkmadan bile bize zarar veriyorlar ve laf atıyorlar.” (Ankara- SR- Kadın)*
- *“Eskiden tabi ki mutluyduk ama şu an değiliz. Siyasi söylemler ve sosyal medya yayınları Suriyelilerin Türkiye’deki mutluluğunu çok çok etkiledi.” (Ankara - SR- Öğrenci)*

Görüşmelerde yer alan katılımcıların büyük bölümü yukarıda belirtilen nedenlerle Türkiye’de mutlu olmadıklarını belirtirken, katılımcıların küçük bir bölümü kısmen mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. Buna gerekçe olarak da Suriyelilerin mutluluğunun maddi durumlarıyla yakından ilgili olduğunu ve ekonomik mali durumlarının geçimlerini büyük ölçüde kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise, Türkiye’ye geldikten sonra yaşam koşullarındaki iyileşme nedeniyle kendilerini tatmin ve mutlu hisseden çok sayıda Suriyeli de olduğunu belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise kendi kişisel deneyimlerine veya çevrelerindeki Suriyelilerin deneyimlerine dayanarak Türkiye’yi Ürdün veya Lübnan gibi ülkelerle kıyaslayarak, buranın Suriyeliler açısından en yaşanması ülke olduğu fikirlerini paylaşmışlardır.

9. Suriyelilere Göre Türk Toplumunun Suriyeliler Konusundaki Kaygıları

Kitlesel insani hareketliliklerde, yerel toplumu kaygılandıran unsurlar evrensel bir özellik taşımaktadır. Burada öncelikle yeni gelenlerden dolayı işini kaybetme endişesi, suçların artacağına, kamu hizmetlerinin bozulacağına, demografik değişim ile toplumsal/ulusal kimliğin kaybedileceğine dair kaygılar ön plana çıkmaktadır. Yine yeni gelenlerin o toplumun siyasi geleceğine hâkim olma endişesi de (seçimlere katılma, vatandaş olma vb) önemli kaygılar arasında yer almaktadır. SB çalışmasında Türkiye'deki Suriyelilere, Türk toplumunun bu konudaki kaygılarını ne kadar doğru ve anlamlı bulduklarına yönelik bir soru yöneltilmiştir. Burada "Suriyeliler Türk toplumu ile ne kadar empati kurulabiliyor" sorusuna da cevap aranmaktadır.

Biri SB-2021'de eklenmiş olan toplam 7 temel kaygı alanının hatırlatıldığı soruda Suriyelilere "Sizce Türk Toplumunu Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyor?" sorusuna gelen cevaplarda Suriyelilerin SB-2019 ve SB-2020'ye göre SB-2021'de Türk toplumundaki kaygıları çok daha yüksek düzeyde gördüğü anlaşılmaktadır. Genelde "kaygılı değil" ve "hiç kaygılı değil" toplamı % 21,7 iken, "kaygılılar" ve "çok kaygılılar" toplamı olan % 45,8'e yükselmiştir. Bu durum SB-2019 ve SB-2020'den neredeyse bütünüyle değişen bir trendi ortaya koymaktadır. İlginç olan, Suriyelilere göre Türk toplumunun en önemli kaygısının "Türkiye'deki Suriyeli nüfusun artması"dır. Buna % 59 gibi son derece yüksek bir destek veren Suriyeliler için Türk toplumunun ikinci önemli kaygısı "iş kaybetme", üçüncüsü ise Suriyelilerin seçimlere katılma/oy kullanma kaygısıdır. Son üç çalışmada ortaya çıkan bu radikal değişim, Suriyelilerin Türkiye'deki tartışmalardan haberdar olduklarını da ortaya koymaktadır.

SB-2021- Tablo 103: Türk Toplumunu Suriyeliler ile ilgili aşağıdaki konularda ne ölçüde kaygılı olduklarını lütfen belirtiniz. (%)

Sıra No.		Hiç kaygılı değil	Kaygılı değil	Kaygılı değil	Ne kaygılı ne de kaygısızlar	Kaygılılar	Çok kaygılılar	Kaygılı	Fikrim yok/ cevap yok
1	Türkiye'de Suriyeli nüfusunun sayısının artması	4,3	8,0	12,3	11,1	45,0	14,0	59,0	17,6
2	Suriyelilerden dolayı işlerini kaybetme	8,1	9,3	17,4	12,3	41,1	15,3	56,4	13,9
3	Suriyelilerin siyasete (seçim) katılmalarına dâhil endişesi	5,6	14,8	20,4	9,6	31,1	12,3	43,4	26,6
4	Suriyelilerden dolayı kamu hizmetlerinde azalma ya da eksilme	9,3	15,7	25,0	11,2	31,1	11,8	42,9	20,9
5	Suriyelilerin vatandaşlık olarak Türkiye'nin kaderine, geleceğine karar vermeleri	6,8	15,2	22,0	9,0	31,1	11,8	42,9	26,1
6	Suriyelilerin yaratacağı güvenlik sorunları	9,7	16,7	26,4	11,2	30,1	10,9	41,0	21,4
7	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğine zarar verme endişesi	7,5	21,5	29,0	8,5	24,9	10,5	35,4	27,1

"Türkiye'de Suriyeli nüfusunun sayısının artması" seçeneği SB-2021'de eklenmiştir.

Suriyelilerin Türk toplumundaki kaygıları konusundaki değerlendirmelerine SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 çalışmalarının puanlandırılmış tablosunda da görüleceği üzere, bütün alanlarda artış söz konusudur. Ortalama SB-2019'da 2.14, SB-2020'de 2.02 olan kaygı tanımlama SB-2021'de 2.57'ye yükselmiştir. Bu gelişme, Suriyelilerin empati ve bilgilenme süreçlerine ışık tutmaktadır. "Suriyelilerden dolayı işlerini kaybetme" ve "Türkiye'de Suriyeli nüfusunun sayısının artması" seçenekleri Suriyelilerin bütün demografik gruplarında en yüksek derecede onaylanan iki seçenek olmuştur.

SB-2021- Tablo 104: Türk Toplumunu Suriyeliler ile ilgili aşağıdaki konularda ne ölçüde kaygılı olduklarını lütfen belirtiniz (Puan)

Sıra No.		2019*	2020	2021
1	Suriyelilerden dolayı işlerini kaybetme	2,6	2,6	3,0
2	Türkiye'de Suriyeli nüfusunun sayısının artması	-	-	3,0
Ortalama Puan		2,1	2,0	2,6
3	Suriyelilerden dolayı kamu hizmetlerinde azalma ya da eksilme	2,3	2,2	2,6
4	Suriyelilerin yaratacağı güvenlik sorunları	2,4	2,1	2,5
5	Suriyelilerin siyasete (seçim) katılmalarına dâhil endişesi	2,0	1,8	2,5
6	Suriyelilerin vatandaşlık alarak Türkiye'nin kaderine, geleceğine karar vermeleri	1,8	1,8	2,5
7	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğine zarar verme endişesi/ **Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozma endişesi	1,8	1,7	2,3
ORTALAMA*		2,14	2,02	2,57

SB-2019'da soru "Türk Toplumunu Suriyeliler nedeniyle aşağıdaki kaygıları ne ölçüde hissediyor?" şeklinde sorulmuştur.

**SB-2019 ve SB-2020'de yer alan "Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğine zarar verme endişesi" seçeneği, SB-2021'de "Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozma endişesi" şeklinde güncellenmiştir.

"Türkiye'de Suriyeli nüfusunun sayısının artması" seçeneği SB-2021'de eklenmiştir.

* Ortalamalara 2021'de 2 nolu seçenek ilave edilmemiştir.

OGG Bulguları (SB-2021-S)

SB çalışmalarının istikrarlı bulgularından birisi Türk toplumu içinde Suriyelilerden ötürü belirli kaygıların oluştuğu ve bu kaygıların zaman içinde büyüme eğiliminde olduklarıdır. Ekonomik, siyasal, kültürel ve güvenlikle ilgili alanlarda gözlenebilen bu kaygıların yeterince iyi yönetilememesi ve bazılarının giderilememesi durumunda birlikte huzur içinde yaşama konusunda önemli sorunların yaşanması olasıdır. Bu nedenle Türk katılımcılara sorulduğu gibi Suriyeli katılımcılara da Türk toplumunun Suriyeliler ile ilgili kaygılarını nasıl algıladıkları ve bunun ne ölçüde farkında oldukları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda katılımcılara öncelikle Türk toplumunun Suriyelilerle ilgili hangi kaygılara sahip olduğunu düşündükleri sorulmuştur. Katılımcılara göre Türk toplumu Suriyelileri kendilerine özellikle çalışma hayatında ve ekonomide rakip olarak görmekte ve Suriyelilerden dolayı bu alanlarda zarara uğradıklarını hissetmektedir. Katılımcıların çoğuna göre, bu alanlar arasında en başta ekonomi gelmektedir ve Türkler Suriyelilerin işlerini çaldığını ve bu nedenle işsizliğin yükseldiğini düşünmektedir. Çoğunluk, gerçekleri resmi kanallarla ortaya koymanın ve doğru bilinen yanlışları düzeltmenin Türk hükümetinin ve tarafsız medyanın görevi olduğunu vurgulamıştır. Bu sorunun ardından katılımcılara Türk toplumunun bu tür kaygılara sahip olmasını haklı bulup bulmadıkları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında, kaygılara hak verenler bulunsa da katılımcıların büyük çoğunluğunun bu kaygıları yersiz buldukları görülmektedir. Kaygılara hak veren katılımcılar empati yaptıklarında Türk toplumunda beliren bazı rahatsızlıkları ve kaygıları anlayabildiklerini ifade etmiş ve bunları kısa bir süre içinde çok sayıda mültecinin ülkeye girmiş olmasına bağlamışlardır. Diğer katılımcılar ise Türk toplumunda gözlemedikleri kaygıların yersiz olduğunu düşünmektedir. Bu görüştekilere göre kaygılar medya ve sosyal medya kanallarından yayılan yanlış bilgilere dayanmakta ve önyargılardan kaynaklanmaktadır.

Son olarak katılımcılara Türk toplumunun kaygılarının nasıl giderilebileceğini düşündükleri sorulmuştur. Bu konuda katılımcıların çoğunluğunun iyimser bir profil sergiledikleri söylenebilir. Buna göre kaygıların sayısı fazla olsa da "içleri boş" olduğu için yok edilmeleri de zor değildir. Kaygıların giderilmesi konusunda bazı katılımcılara göre daha büyük sorumluluk Suriyelilere düşmektedir. Bazı katılımcılara göre ise bu kaygıların giderilmesi için asıl sorumluluğun devlete, medyaya veya topluma düştüğünü belirtmektedir.

- *"Ekonomik sıkıntılardan dolayı eskiden empati kuran Türkler şimdi bizi sevmemeye başladılar." (İstanbul - SR -Çalışan)*
- *"Türkiye'de 3.5 milyon Suriyeli var bu çok büyük bir rakam. Bu rakam ülkeleri ve hükümetleri yoran ve hatta hükümetleri yıkan bir rakamdır. İlk iki yılda 2 milyon Suriyeli ülkeye giriş yaptı onu unutmamamız gerekiyor, onun için uyum baştan beri çok zor oldu. Ben onun için Türk toplumun kaygılarını anlayabiliyorum." (Hatay - SR - Avukat)*

10. Suriyelilere Göre Türk Toplumunu Suriyelilere Nasıl Davranıyor?

Sosyal uyum bakımından hukuki, fiziki altyapı kadar önemli olan belki de duygusal ilişki zeminidir. Türkiye'deki onbir yıllarını geride bırakan Suriyeliler Türkiye'ye geldikleri ilk yıllarda Türk toplumundan olağanüstü destek ve dayanışma gördüler. Aradan geçen zamana, Suriyelilerin sayısının 3,7 milyonu aşması, ciddi kaygılara ve sürecin politikleşerek gündemi belirlemesine rağmen Türk toplumu hala bu dayanışmasını büyük ölçüde sürdürmektedir. Ancak "kabul" den "tahammüle giden bir eğilim belirginleşmektedir.

Suriyelilerden "çoklu cevap" sistemi ile cevaplanması istenilen 3 "olumlu" 3 "olumsuz" önerme, "Sizce Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor?" ana başlığı altında yöneltilmiştir. SB-2019'da iki olumlu önerme ilk iki sırada, olumsuz önerme ise üçüncü sırada iken, SB-2020'de sıralama değişmiştir. SB-2019'da % 63,3'ü, SB-2020'de % 62,3'üne göre "Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır". Bu oran SB-2021'de ciddi bir azalma ile % 45'e düşmüştür. "Türk toplumu Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir" önermesi SB-2020'de SB-2019' ile neredeyse aynı oranda olsa da % 34,7 ile ikinci sırada yer alırken, SB-2021'de 43,3'e çıkmıştır. Beşinci sıraya SB-2019'da % 42,7 ile ikinci sırada yer alan ancak SB-2020'de % 32,7'ye, SB-2021'de ise % 11,4'e gerileyen "Türk toplumu Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır" takip etmektedir. Olumsuz seçenek yani "Türk toplumu Suriyelilere kötü davranmaktadır" SB-2019'da % 8,3 iken SB-2020'de % 3,3'e düşmüş, ama SB-2021'de % 14,1'e yükselmiştir. Bir başka çarpıcı değişim ise "Türk toplumu Suriyelileri aşağılamaktadır" önermesinde gözlenmektedir. Bu önermeye SB-2019'da destek verenlerin oranı % 3,8 iken, bu SB-2020'de % 2'ye gerilemiştir. Ancak SB-2021'de bu oran olağanüstü bir artış ile %9,1 gibi bir seviyeye çıkmıştır. Bu durum, Suriyeliler ile Türk toplumu arasında önemli bir uzaklaşma ve suçlama ve hatta buna bağlı çatışmalar için 2020 sonrasında oldukça önemli bir kırılma süreci yarattığını göstermektedir.

SB-2021- Tablo 105: Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%
1	Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır	898	63,3	881	62,3	640	45,0
2	Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir/ *Türk toplumu Suriyelileri ucuz işçi olarak kullanmaktadır*	500	35,3	491	34,7	616	43,3
3	Türk toplumu Suriyelilere hoşgörülü davranmaktadır**	-	-	-	-	526	37,0
4	Türk toplumu Suriyelilere kötü davranmaktadır	117	8,3	46	3,3	200	14,1
5	Türk toplumu Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır	605	42,7	463	32,7	162	11,4
6	Türk toplumu Suriyelileri aşağılamaktadır	54	3,8	28	2,0	129	9,1
	Fikrim yok/cevap yok	110	7,8	83	5,9	143	10,0

*SB-2019 ve SB-2020'de "Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir" seçeneği, SB-2021'de "Türk toplumu Suriyelileri ucuz işçi olarak kullanmaktadır" şeklinde güncellenmiştir.

** "Türk toplumu Suriyelilere hoşgörülü davranmaktadır**" seçeneği ilk kez SB-2021'de eklenmiştir. Böylece 3 "olumlu" 3 "olumsuz" önerme oluşturulmuştur.

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Suriyeli OGG katılımcılarına da Türk toplumunun kendilerine nasıl davrandığı sorulmuştur. Katılımcılar arasında Türk toplumunun kendilerine kötü ve ayrımcı bir şekilde davrandığı algısı yaygındır. Ayrıca Suriyelilere bakışın ve Türk toplumunun davranışlarının zaman geçtikçe olumsuzla döndüğü, daha önceki yıllarda olumlu davranışlar gösterenlerin bile zamanla tavır değiştirdiği dile getirilmiştir. Bazı katılımcılar Türk toplumunun Suriyelilere 'tepeden bakan' ve 'aşağılayan' bir tavırla yaklaştığını ifade etmiştir.

- *"Ben de Suriyeli kelimesinden nefret ediyorum. Her zaman olumsuz bir cümle geliyor Suriyelinin yanında." (Ankara-SR-Öğrenci)*
- ***"Eskiden Türkler empati kuruyorlardı ama o empati bitti. Biz şu an sadece tahammül ediyorlar." (Hatay - SR- Kadın)***
- *"Geçmişte birçok olay çok basit bir şekilde hal oluyorken şu an Türk toplumu basit veya küçük olayları tahammül edemiyor artık. Bir Suriyeli eğer bir hata yaparsa hemen genelleme yapıyor." (Hatay - SR - Avukatlar)*
- *"Ben Türkçe konuşmama rağmen - bazıları bana iyi davranıyor ama- çoğu Türk bana karşı önyargılı." (Ankara-SR- Öğrenci)*
- ***"Bir şey satın almak istediğimizde kardeş oluyoruz ama biz bir şeyi satmak istediğimizde Suriyeli oluyoruz." (Ankara - SR- Öğrenci)***
- ***"Sosyal medyada asılsız iddialar yayıldığı için bence bize kötü davranıyorlar." (İstanbul-SR- Öğrenci)***
- ***"Ayrımcılık vakaları artan sorunlardan ve olaylardan sonra çok fazla arttı." (İstanbul-SR-Çalışan)***

Bu soruya ilişkin olarak katılımcıların bir diğer kısmı ise Türk toplumunun Suriyelilere nasıl davrandığıyla ilgili genel bir yargıya varmanın mümkün olamayacağını belirtmiştir. Bu kişilere göre 'Türk toplumu' ve 'Suriyeliler' kavramları homojen topluluklara işaret etmemektedir. Dolayısıyla kişilerin eğitim seviyeleri, sosyo-ekonomik statüleri, meslekleri, yaşanan bölgede Suriyelilerin hangi yoğunlukta yaşadığı vb. değişkenler Suriyelilere nasıl davranıldığını belirlemektedir. Bu bağlamda katılımcılara göre Suriyelilere nasıl davranılacağını belirleyen en önemli etkenlerden biri Türkçe dil seviyeleri olmaktadır. Buna göre, Türkçeyi iyi konuşan Suriyeliler Türk toplumu tarafından daha fazla uyum göstermiş olarak algılanmakta ve daha iyi bir muameleyle karşılaşmaktadır.

11. "Uyum" / "Sosyal Uyum"

SB çalışmalarında "uyum" ve "sosyal uyum" kavramları UNHCR'nin "kalıcı çözümler" yaklaşımı ve terminolojisi çerçevesinde değerlendirilmektedir.¹⁹⁷ Bilindiği üzere UNHCR, mülteciler için üç "kalıcı çözüm"den söz etmektedir.¹⁹⁸ Bunlardan birincisi mültecilerin ülkelerine "gönüllü geri dönüşü", ikincisi "üçüncü ülkelere yerleştirilmesi" ve üçüncüsü -eğer ilk iki seçenek gerçekleşmez ya da yeterince etkili olmaz ise- "yerel uyum"dur. Türkiye'de "yerel uyum" aynı zamanda yerel yönetimlerin yerel uyum süreçleri şeklinde de kullanılmaktadır.

Türkiye'deki Suriyelilerin geleceği hususunda ("gidecekler"/"kalacaklar" türünde) net bir ifade kullanmak doğru olmayabilir. Ancak hem aradan geçen on yılda inşa edilen hayatlar, hem de Suriye'deki kronikleşen savaş ortamı ve ülkenin uğradığı tahribat dikkate alındığında Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe yönelik ilgilerinin son derece azaldığı da gözlenmektedir. Bu bağlamda Suriyelilerin uyum konusundaki görüşlerinin ve çabalarının ortaya konulması SB çalışmalarının önemli bir alanı olarak belirlenmiştir.

Türkiye'deki Suriyelilerin uyum süreçlerini takip ve tespit etmek, konun doğası gereği oldukça zordur. SB çalışmalarındaki sorular ya da önermelerin hemen hepsi bu çerçevede değerlendirilebilir. Bu bağlamda "Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor", "Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor", "Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor", "Suriyeliler Türkiye'de kalmak istiyor", "Suriyeliler Türkiye'de mutlu", "Suriyeliler sömürülüyor/ Türkler Suriyelileri sömürüyor", "Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor", "Suriyeliler emeklerinin karşılığını alıyor", "Suriyeliler kolaylıkla çalışıyor", "Suriyeliler Türkleri sevmiyor", "Suriyeliler Türk toplumuna uyum sağlamak için çaba gösteriyor", Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır", "Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir/Türk toplumu Suriyelileri ucuz işçi olarak kullanmaktadır", "Türk toplumu Suriyelilere hoşgörülü davranmaktadır", "Türk toplumu Suriyelilere kötü davranmaktadır", "Türk toplumu Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır", "Türk toplumu Suriyelileri aşağılamaktadır" gibi bütün soru ve önermeler olumlu ve olumsuz uyum süreçleri bakımından değerlendirmeye açıktır. Burada Suriyelilerin hemen her konuda süreç içinde daha karamsar ve olumsuz bir görüşe sahip oldukları gözlenmektedir. Örneğin "Türk toplumu Suriyeliler için elinden geleni yapmaktadır" önermesine SB-2019'da verilen destek % 42,7, SB-2020'de % 32,7 iken bu SB-2021'de % 11,4'e gerilemiştir. Benzer biçimde "Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır" önermesine verilen destekte de ciddi bir azalış gözlenmektedir (Verilen destek SB-2019: % 42,7, SB-2020:% 32,7, SB-2021: % 11,4). Her ne kadar ilk kez SB-2021'de çalışmaya dahil edilen "Türk toplumu Suriyelilere hoşgörülü davranmaktadır" önermesi % 37 destek alsa da "Türk toplumu Suriyelilere kötü davranmaktadır" önermesine verilen destek artış eğilimindedir (SB-2019: % 8,3, SB-2020: % 3,3, SB-2021: % 14,1) Bu önerme gibi, Türk toplumunun toplumsal kabul düzeyini analiz etmek bakımından önem taşıyan bir başka önerme olan "Türk toplumu Suriyelileri aşağılamaktadır"a verilen destek de oranlar hala küçük olsa da ciddi bir yükseliş eğilimindedir (SB-2019: % 3,8, SB-2020: % 2,0, SB-2021: % 9,1). "Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor" önermesine verilen destek de istikrarlı biçimde artmaktadır (SB-2019: % 30,3, SB-2020: % 33,6, SB-2021: % 64,2). Her ne kadar T.C. Vatandaşlığı almak isteyenlerin oranı hala en yüksek seviyede olsa da burada da

197 Bu konuda kavramsal tartışmalar için Bkz.: Suriyeliler Barometresi-2020: Türkçesi: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/SB-2020-turkce-son.pdf> (sayfa: 37-53); English: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/SB-2020-Ingilizce-son.pdf> (Pages: 37-53)

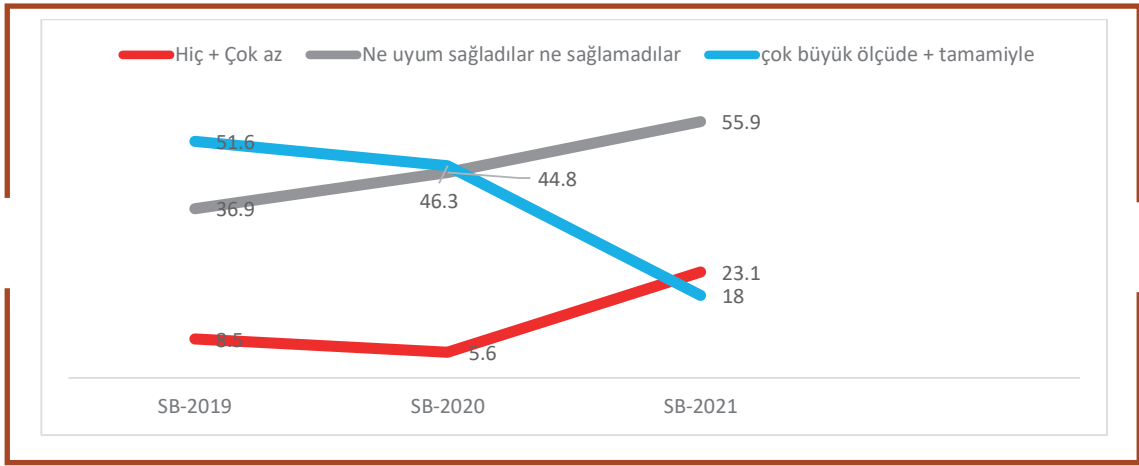
198 UNHCR (2021) Kalıcı Çözümler: <https://www.unhcr.org/tr/kalici-cozumler> (Erişim: 03.02.2021)

istikrarlı bir düşüş gözlemlenmektedir (SB-2017: % 65,6, SB-2019: % 63,4, SB-2020: % 49, SB-2021: % 44,4). Bütün bunlar uyum süreçlerinde hem Suriyelilerin Türkiye'deki şikayetleri hem de Türk toplumunun toplumsal kabul düzeyindeki aşınmanın dikkat çekici bir değişim içinde olduğunu göstermektedir.

Yukarıda kısaca değerlendirilen hususlar, ilgili bölümler içinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ancak bu bölümde uyum süreçlerinin ne kadar tatminkar ve başarılı olduğu hususu Suriyelilerin bakışı ile değerlendirmeye çalışılacaktır.

SB-2021- Tablo 106 (+Grafik): Suriyeliler Türk toplumuna ne ölçüde uyum sağladı?

	2019*		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%
Hiç sağlamadı	25	1,8	17	1,2	121	8,5
Çok az sağladı	95	6,7	62	4,4	208	14,6
Kısmen sağladı/az sağladı- **Ne sağladı ne sağlamadı	523	36,9	634	44,8	796	55,9
Büyük ölçüde sağladı	613	43,2	566	40,0	230	16,2
Bütünüyle sağladı	119	8,4	88	6,3	26	1,8
Fikrim yok/cevap yok	43	3,0	47	3,3	42	3,0
Toplam	1418	100,0	1414	100,0	1423	100,0

*SB-2019'da soru "Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı?" şeklinde sorulmuştur.

** SB-2019 ve SB-2020'de "Kısmen sağladı/az sağladı" seçeneği, SB-2021'de "Ne sağladı ne sağlamadı" şeklinde güncellenmiştir.

Bilindiği üzere “sosyal uyum” konusu, kavramın kendisinden başlamak üzere oldukça karmaşıktır ve herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanımı bulunmamaktadır. Uyum konusunda yerleşik/ev sahibi toplumun görüşleri ve yaklaşımı yani “toplumsal kabul düzeyi”¹⁹⁹nin asıl belirleyici olduğu söylenebilir. Kuşku yok ki toplumun kapasitesi, mevcut kırılğanlıkları, sonradan gelenlerin yarattığı kamusal sorunlar ve sayısal büyüklükler uyum süreçlerinde etkili hususlardır. Uyum konusunda sonradan gelenlerin, ele aldığımız konu itibarı ile Suriyelilerin kendilerine bakışı da önemli bir husustur. “Suriyeliler Türkiye’ye uyum sağladı mı/sağlayacak mı?” sorusunun muhatabı sadece Türk toplumu değil, aynı zamanda Türkiye nüfusunun %5’ine yaklaşan 3,6 milyonu aşkın Suriyeli’dir. Bu nedenle Suriyelilere “Sizce Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı?” sorusu yöneltilmiştir. Türk toplumundaki genel yaklaşımın aksine, Suriyelilerin SB-2019’da %51,6’ı, SB-2020’de %46,3’ü, SB-2021’de ise çok ciddi bir azalma ile %18’i Suriyelilerin Türk toplumuna “bütünüyle” ve “büyük ölçüde” uyum sağladığına inanmaktadır. SB-2019’da %36,9, SB-2020’de ise % 44,8’i, SB-2021’de ise % 55,9’u “az/kısmen” uyum sağladığına inanmaktadır. Suriyelilerin “çok az uyum sağladığına” ya da “hiç uyum sağlayamadığı”na inanan Suriyelilerin toplam oranı ise SB-2019’da %8,5, SB-2020’de % 5,6, iken, SB-2021’de çok yüksek bir artış ile % 23,1’e çıkmıştır. Bu durum aslında, on yılı bulan ortak yaşam için uyum süreçlerindeki karamsarlığa işaret etmektedir. SB-2017, SB-2019 ve SB-2020 çalışmalarında Türk toplumundaki yaygın olumsuz söylemin aksine, Suriyelilerin yaklaşık yarısı Türk toplumuna uyum sağladıklarına inandıklarını ifade ederken, bunun SB-2021’deki radikal düşüşü, konunun siyasallaşma süreci ile ilişkilendirilebilir. Bu tablo, aynı zamanda ortak yaşam pratiklerinin varlığının kendiliğinden olumlu bir yakınlaşma ve sosyal uyuma yeterli olmayacağını da ortaya koymaktadır.

Suriyeli erkekler, 34-44 yaş arasındakiler ile sınır bölgesi ve metropollerde yaşamayanlar “bütünüyle ve büyük ölçüde uyum sağlandığı” görüşüne daha çok destek vermişlerdir. Kadınlar, sınır bölgesinde yaşayanlar, 18-24 yaş arasındakiler, eğitim durumları güçlü olmayanlar uyum konusunda daha karamsar görünmektedir.

SB-2021- Tablo 107: Suriyeliler Türk toplumuna ne ölçüde uyum sağladı? (%)

	Hiç sağlamadı	Çok az sağladı	Ne sağladı ne sağlamadı	Büyük ölçüde sağladı	Bütünüyle sağladı	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	11,3	16,8	54,7	12,7	0,9	3,6
Erkek	6,5	13,1	56,9	18,5	2,5	2,5
Yaş						
18-24 arası	10,5	11,0	53,0	16,0	3,0	6,5
25-34 arası	8,9	16,1	56,5	14,5	1,6	2,4
35-44 arası	8,7	13,3	54,5	18,6	2,2	2,7
45-54 arası	6,1	17,2	57,1	16,7	1,5	1,4
55-64 arası	6,0	14,3	63,1	13,1	-	3,5
65 ve üzeri	8,3	16,7	58,3	16,7	-	-
Öğrenim Durumu						
Okuma yazma bilmiyor	10,0	13,1	54,6	16,9	0,8	4,6
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	11,1	14,5	52,2	17,8	1,1	3,3
İlkokul	9,4	14,0	55,8	14,9	1,7	4,2
İlköğretim/ortaokul	7,4	16,2	57,4	14,2	2,6	2,2
Lise ve dengi okul	7,1	14,8	58,6	17,1	1,4	1,0
Ön lisans/MESYO	4,2	12,5	58,3	22,9	2,1	-
Lisans	8,6	15,7	47,1	24,3	2,9	1,4
Bölge						
Sınır iller	12,4	17,6	52,5	13,6	1,4	2,5
Diğer iller*	2,2	9,8	61,4	20,3	2,6	3,7
<i>Metropol iller</i>	1,4	10,0	66,6	16,1	2,1	3,8
<i>Metropol olmayan iller</i>	3,5	9,5	52,7	27,3	3,5	3,5
Genel	8,5	14,6	55,9	16,2	1,8	3,0

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Toplumsal kabul ve sosyal uyum konusu SB araştırmasının başından beri en temel sorularından birisi olmuştur. Bu bağlamda, Türk toplumundan OGG katılımcılarına sorulduğu gibi, Suriyeli katılımcılara da öncelikle 'uyum' kavramından ne anladıkları, sonrasında da kendi düşüncelerine göre Türkiye'deki Suriyelilerin ülkeye ne ölçüde uyum sağlamış oldukları sorulmuştur. Tartışmalarda bu bölümün sonunda ise katılımcıların uyum sürecinin nasıl bir doğrultuda devam etmesi gerektiğini değerlendirmeleri istenmiştir. Daha net olarak sıralamak gerekirse, bu bölümde tartışmalara yön vermesi için bazı sorular yöneltilmiştir.

Katılımcıların "uyum" kavramından ne anladıkları sorusuna verdikleri yanıtlarına bakıldığında üç temanın öne çıktığı söylenebilir. 1.Toplumun gelenek ve göreneklerine uyum sağlama, 2.bir arada yaşayabilmek ve 3. herkesin birbirine saygı göstermesi ve her iki tarafın da (ev sahibi toplum ve Suriyelilerin de) bu süreci birlikte ve iş birliği içinde yürütmesi gerektiği. Katılımcıların büyük bölümünün uyum için dil bilmenin önemli olduğunu vurgulaması da dikkat çekicidir.

- *"Uyum birbirimizi tanımak demektir. Suriyeliler burada kendilerini yabancı hissettikleri için uyum sağlamadı, onun için tanıdıkları diğer Suriyelilerin mahallerine yerleşmeye başladılar ve gettolaşmaya başladılar." (Ankara- SYR- Öğrenci)*
- *"Ülkedeki bulunan kanunları bilmek ve saygı göstermek demek ve aynı zamanda mevcut gelenekleri paylaşmak demektir." (Ankara- SR- Öğrenci)*
- *"Uyum iki taraflıdır. İki taraf arasındaki iş birliği sürecidir ancak her iki tarafın birlikte iş birliği ile başarılı olabilir." (İstanbul- SR- Esnaf)*
- *"Türkiye'deki uyum Türkçe konuşmak demektir." (İstanbul-SR-Öğrenci)*

İkinci olarak ise katılımcıların bazıları uyumu daha çok yerli halkın yaşayacağı bir dönüşüm üzerinden tanımlamaktadır. Buna göre uyum yerli halkın yeni gelenleri "kabul etmesidir". Bu görüşte olan katılımcılara göre uyum ancak Türk toplumu Suriyelileri yabancı olarak görmemeye başladığında ve onları toplumun doğal bir üyesi olarak gördüğünde, onları 'garipsemediklerinde' gerçekleşmiş olacaktır.

- *"Eskiden yani Suriye'de yaşadığımız aynı hayatı yaşamak demektir." (Ankara- SR- Öğrenci)*
- *"Uyum mültecilere hoş bir gözle bakmak, zarar vermemek ve onları kabul etmek demektir." (Ankara- SR- Kadın)*
- *Bize daha hoşgörülü bir şekilde davranırlarsa o zaman uyum olur. Uyum halkın diğer tarafı yani mültecileri yabancı ve hırsız gözıyla bakılmadığında gerçekleştirir." (Gaziantep - SR- Esnaf ve Çalışan)*

Suriyeliler, Türkiye'deki Suriyelilerin Ne Ölçüde Uyum Sağladıklarını Düşünüyor?

SB çalışmalarının istikrarlı bulgularından bir tanesi Suriyelilerin Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladığı konusunda iki toplum arasında önemli derecede farklılık gözlemlenmiştir. Suriyeli katılımcılar genelde büyük ölçüde uyumun sağlandığını düşündüklerini ifade etmektedir. Bu bulgunun daha derinlemesine irdelenebilmesi için bu soru OGG'lerde tartışılmıştır. Önceki yıllardaki SB çalışmaları anket bulgularıyla paralel bir şekilde Suriyeli OGG katılımcılarının ekseriyetle Suriyelilerin Türkiye'ye önemli ölçüde uyum sağladıklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Ancak hem SB-2021 anketlerinde hem de OGG'lerinde bu konuda bir karamsarlığın hakim olduğu gözlemlenmiştir. Buna rağmen katılımcıların büyük çoğunluğu Suriyelilerin Türk halkıyla uyum arayışında olduğuna inandığını belirtmiş ve bunu Türk vatandaşlığı alma, finansal istikrar ve çevredeki sorunlardan etkilenmeme gibi çeşitli yardımcı faktörler sayesinde başardıklarını ifade etmişlerdir.

- *"Bence tabii ki uyum sağladık. Çoğumuz burada çalışıyor ve çocuklarımız Türk okullarda okuyorlar."* (Hatay- SR- Kadın)
- *"Türk vatandaşlığı alan Suriyeliler uyum sağlamaya başladılar. Bence hatta uyum sağlamak için daha hevesli oldular çünkü artık burada istikrarlı bir şekilde yaşıyorlar."* (Gaziantep- SR- Esnaf ve Çalışan)
- *"Büyük bir bölüm uyum sağladı, her gün Suriyeliler Türklerden alışveriş yapıyorlar, onlarla birlikte çalışıyorlar ve aynı yerlerde yaşıyorlar. Bence Suriyelilerin çoğu Türkiye'ye uyum sağladı."* (Gaziantep- SR- Kadın)
- *"Biz uyum konusunda zorlanmadık çünkü çoğumuz Türkçe öğrendi ve Türk arkadaşlarımız var. Bir de çoğumuz öğrenci olduğu için vatandaşlık aldı onun için uyumlu bir şekilde yaşıyoruz Türklerle."* (Mardin- SR- Öğrenci)
- *"Bence biz uyum sağladık bir sürü olay oldu ama Suriyeliler hala Türkiye'yi ve Türk halkını seviyor mesela Altındağ olaylarında birçok Türk bizi savunduğu için biz onu görmezden gelemez ve tabii ki o iyi insanlarla uyum sağlamak istiyoruz."* (Ankara- SR- Kadın)

Suriyeliler içinde bazı grupların diğerlerinden daha yüksek derecede ve kolaylıkla uyum sağladığı konusunda geniş bir konsensüs bulunduğu görülmektedir. Buna göre, özellikle Türk okullarında okuyan Suriyeli çocuklar ve Türkiye'de üniversite okuyan Suriyeli gençler Türkiye'ye erken yaşta geldikleri, burada okula gittikleri ve Türkçeyi yetişkinlere oranla daha erken, daha kolay ve daha iyi öğrenebildikleri için Türkiye'ye ve Türk toplumuna son derece uyum sağladıklarını düşünmektedirler. Hatta bazı katılımcılara göre artık Suriyeli gençleri Türk gençlerden ayırt etmek mümkün değildir. Öte yandan İstanbul ve Ankara'da görüşülen katılımcılardan birkaçının çocuklarının uyum sağladığına gösterge olarak Türk İstiklal Marşını öğrendiklerini söylemeleri dikkat çekicidir. Sonuç olarak tüm Suriyeliler konusunda fikir ayrılıkları olsa da Suriyeli çocukların ve gençlerin uyum sağlamaları konusunda katılımcıların büyük bir çoğunluğu fikir birliğine varmış görünmektedir.

- *"Tabi ki uyum sağladık. Çocuklarımız evde birbirleriyle Türkçe konuşuyorlar ve bize her şeyi tercüme ediyorlar. Benim çocuklarımı görseniz kesinlikle bunlar Suriyeli değil Türk dersiniz" (Ankara- SR- Kadın)*
- *"Suriye toplumunun Türk toplumuna en fazla entegre olabilen kesimi üniversite öğrencileridir, çünkü onlar için çeşitli yardımcı faktörler var, mesela Türkçeyi yeterli derecede konuşabiliyorlar ve iletişim kurabiliyorlar." (Gaziantep- SR- STK Çalışanları)*
- *"Üniversite öğrencilerimiz Türk toplumunun eğitilmiş insanlarıyla iletişim kurdukları için, onlar daha hızlı bir şekilde Türklerle uyum sağlayabildiler. Ve bence bu uyumu yardım eden olan büyük bir etkidir." (İstanbul- SR- Esnaf ve Çalışanlar)*
- *"Tabi ki uyum sağladık artık çocuklarımız Arapçayı unuttu, konuşan da Arapçayı doğru konuşmuyor. Türk tarihi ve Türk marşı okuyorlar. Çoğu artık Türkiye siyasi durumuna da yorum yapıyor. Açıkçası çocuklarımız bence sadece uyum sağlamadı. Çocuklarımız vatandaşlığı almadan Türk vatandaşları oldular ve bizden tamamen farklı bir hayat ve farklı bir düşünceyle Türkiye'de yaşıyorlar." (Ankara- SR- Kadın)*
- *"Okula giden çocuklar istiklal marşı ve tarihi öğrendikleri için uyum sağladı. İkinci nesil uyum sağlıyor her yerde." (İstanbul - SR - Esnaf ve Çalışanlar)*

Ayrıca bazı katılımcılar toplumsal kabulün ve uyumun eksik olmasında her iki toplumun da sorumluluğu olduğunu ifade etmektedir. Bazı katılımcılara göre, birçok Suriyeli Türkler tarafından kabul edilmemekte ve bu durum da Suriyelilerin izole olmasına yol açmaktadır.

"Bence şu an uyum diye bir şey yok, Türk toplumu bizi sadece kabul ediyor ama uyum yok." (Hatay- SR- Kadın)

- *"Bize alıştılar bence ama kesinlikle bizimle uyumlu bir şekilde yaşamak istemiyorlar." (Gaziantep- SR- Kadın)*
- *"Yanlış bilgiler yayıldığı için Türk toplumu bizimle uyumlu bir şekilde yaşamak istemiyor." (Ankara- SR- Öğrenci)*
- *"Uyum diye bir şey yok bence. Uyum olsaydı bu kadar olay ve kavga olmazdı." (İstanbul- SYR- Öğrenci)*

Suriyelilere Göre Uyum Konusunda Durum İyiye mi Kötüye mi Gidiyor?

OGG'lerde azımsanamayacak sayıda Suriyeli katılımcı karamsar bir gelecek beklentisini paylaşmıştır. Bu görüştekilere göre Türk toplumunda Suriyelilere karşı artmakta olan olumsuz algı, tutum ve tavırlar bulunmakta, Suriyeliler giderek artan bir şekilde ayrımcı ve ırkçı davranışlara ve olumsuz olaylara maruz kalmaktadır. Bu durumun nedeni olarak Suriyelilerin artan sayıları ve Türkiye'de kalış sürelerinin uzamasının yanı sıra en önemli etken olarak medyanın Suriyeliler hakkındaki yanıltıcı ve provoke edici haberlerinin artması gösterilmektedir.

- *“Türkiye’de uyum ufukta görünmüyor. Neden? Irkçılıktan dolayı tabii ki. Şu an medyada her gün olumsuz bir şey çıkıyor, çünkü maalesef bazı muhalif partiler seçimleri kazanmak için ırkçılığa teşvik ediyorlar. İlk geldiğimizde durumlar daha iyiydi ama şimdi algılar ve davranışlar kötüye gidiyor.” (İstanbul- SR- Öğrenci)*
- *“Misafirlik uzadığı için ve söyledikleri gibi her yerde bizi gördükleri için ve onlar bizden gittikçe rahatsız oldukları için maalesef bence çok daha kötü olacak yani uyum hiç olmayacak ve tam tersi seçimler yaklaştığında olaylar daha da artacak.” (Hatay- SR- Kadın)*

Tartışmanın bu kısmında en büyük çoğunluğu ise uyum konusunda durumun iyiye veya kötüye gitmesinin bazı faktörlere bağlı olduğunu ifade edenler oluşturmuştur. Bu görüşteki kişiler üç ana gruba ayrılmaktadır. İlk gruptakilere göre Suriyelilerin Türkiye’ye uyumunun daha fazla artabilmesi temelde Türk devleti ve toplumunun ayrımcılığı önleyen kanunları yürürlüğe geçirmesi gibi atacağı adımlara bağlıdır.

- *“Daha iyi bir şekilde gitmesi için bence hükümetin bir şey yapması gerekiyor. Çünkü artık uyum çok gerekli bir şey oldu özellikle artan kavga ve olaylardan sonra.” (Hatay- SR- Kadın)*
- *“Suriyeliler uyum için elinden geleni yaptı fakat Türk toplumu onları kabul etmiyor. Bence bu durumu çözmek için STK’ların ve en önemlisi devletin çalışmalar yapması gerekiyor. Ya da en azından ayrımcılığı önlemek için kanunlar olması gerekiyor.” (İstanbul- SR- Çalışanlar)*
- *“Biz bu şartlar altında elimizden geleni yapıyoruz ama biz ev sahibi değiliz. Onlar da devlet de uyum konusunda bir adım atmalı.” (Ankara- SR -Kadın)*

Suriyelilerinin uyumunun daha ileri seviyelere gelmesini belli şartlara bağlı gören ikinci gruba göre ise bu konudaki temel sorumluluk ve görevler Suriyelilerin kendilerine düşmektedir. Bu bağlamda Suriyelilerin uyum sağlama konusunda daha fazla çaba sarf etmesi gerektiği dile getirilmiştir. Buna göre Suriyeliler Türkçe öğrenerek ve Türkiye’deki kültürel normlara adapte olarak bu konuda Türk toplumunun gözünde daha iyi bir noktaya gelebilecekler ve bu da uyum konusundaki bazı engellerin aşılmasını sağlayacaktır.

- *“Bizim de biraz çaba göstermemiz gerekiyor. Çoğumuz Türkçe bilmiyor ama bu ülkede özellikle Türkiye gibi bir ülkede yaşamak istiyorsak dili öğrenmemiz gerekiyor.” (Gaziantep- SR- Çalışanlar)*
- *“Türklerle Türkçe konuştuğumuzda kendimizi daha net bir şekilde anlatabiliyoruz. Bütün Suriyeliler Türkçe öğrenseydi o kadar sorun olmayacaktı.” (İstanbul- SR- Öğrenci)*
- *“Dili ve kültürü çocuklarımız gibi öğrenirsek, işlerimiz daha kolay bir şekilde çözümler bence. Mesela kamu kurumlarının çalışanlarıyla daha az problemler yaşayabiliriz.” (İstanbul-SR -Gazeteciler)*
- *“Uyumun gerçekleşmesi için herkesin çalışması gerekiyor ve herkesin birbiri ile koordinasyonlu bir şekilde çalışması gerekiyor. Uyumun sağlanması için herkese bir rol düşüyor. STK, devlet, toplum ve Suriyeliler.” (Hatay- SR - Avukatlar)*

Bazı katılımcılar da "misafirlik" kavramı çerçevesinde uyum süreçlerindeki sorunlara dikkat çekmiştir:

- *"Bizi misafir olarak görüyorlar, misafire üç gün misafirperver bir şekilde davranırsın sonra o misafir tekrar evinizden çıkar ve gider ama 'Suriyeliler neden hala burada kalıyor' diyorlar. Suriyeliler misafir yerine mülteci olarak gösterilse daha iyi olurdu "(Ankara- SR- Öğrenci)*
- *"Biz güveni aradığımız için Türkiye'ye geldik. Misafir olmak için değil. Misafir bir yıl en fazla oturur ama biz artık burada yaşıyoruz. "(Gaziantep- SR- Kadın)*
- *"Onlar bize misafir dediler ve misafirlik uzadı onu biliyoruz ama biz Türkçe dilini bilmediğimiz için ve bizim uyumumuzu kolaylaştırmadıkları için şu an bu sorunları yaşıyoruz. "(Hatay- SR- Kadın)*

Sizce Türk vatandaşlığı alanlar uyum sağladı mı? Neden?

Katılımcıların çoğunluğu Türk vatandaşlığı alan Suriyelilerin de Türk toplumu ile uyum sağlamadıklarını düşünmektedir. Bu durum iki nedene bağlı olarak açıklanmıştır: İlk olarak, bazı Suriyelilerin Türk vatandaşlığını aldıkları halde Türkçe bilmiyor olmaları, ikinci olarak ise Türk vatandaşları olmalarına rağmen Türklerin onları "Suriyeli" olarak görmeye devam etmeleri yönünde olmuştur.

- *"Sosyal olarak benim için hiçbir şey değişmedi Türkler bana herhangi bir Suriyeli gibi bakıyorlar." (İstanbul - SR - Gazeteciler)*
- *"Seyahat izninden ve çalışma izninden kurtuluyorlar sadece. Ama Türkçe bilmedikleri için herkes onları Suriyeli olarak biliyor. "(İstanbul - SR- Esnaf)*
- *"Kamu kurumlarında ve yasal düzeyde, mesela mülkiyet ve seyahat konusunda herhangi bir Türk vatandaşı gibi haklarım var ve üzerimden pek çok psikolojik baskı kalktı. Ama sosyal hayatımda hiçbir şey değişmedi, Türklere göre ben hala Suriyeliyim. "(İstanbul - SR- Gazeteciler)*

OGG katılımcılarının büyük çoğunluğunun Suriyelilerin önemli bir kısmının Türkiye'de kalıcı olacağını düşündüklerini göz önünde bulundurarak, gelecekte Türk toplumuyla Suriyelilerin huzur içinde bir arada yaşayabilip yaşayamayacakları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevapların genellikle iyimser beklentiler içinde olmadıklarını söylenebilir ve bunun da önceki çalışmalardan farklı bir çıktı olduğu belirtilmelidir. Öte yandan, 'evet huzur içinde yaşarlar' cevabını vermiş az sayıda katılımcı olduğu da belirtilmelidir. Bu katılımcılara göre huzur içinde bir arada yaşamının koşulları ayrımcılık, yaşadıkları istikrarsızlık ve güvensizliktir gibi birçok unsura bağlıdır. Huzur içinde yaşamak için katılımcılara göre en önemli belirleyicilerinden biri de siyasi yönetimde kimlerin olacağıdır. Toplumun çeşitli kesimlerinden edindikleri izlenimlere de dayanarak, bu katılımcılar mevcut hükümetin değişmesi durumunda Türk toplumuyla Suriyeliler arasında huzurlu bir birlikte yaşamın risk altına gireceğini düşündüklerini dile getirmişlerdir.

Bu soruya olumsuz cevap vermemiş olsalar da bazı katılımcıların Suriyelilerin Türkiye’de daha huzurlu bir hayat yaşamaları için daha fazla çaba sarf etmeleri gerektiğini vurgulamaları önemlidir. Başka bir ifadeyle bu katılımcılara göre ileride huzur içinde bir arada yaşanıp yaşanamayacağıın en büyük sorumluluğu Suriyelilerdir.

- *“Devlet elinden geleni yaptı. Bizim de dili öğrenerek birkaç adım atmamız gerekiyor o zaman huzurlu bir şekilde Türklerle yaşarız.” (İstanbul - SR - Esnaf)*
- *“Bütün sorumluluğu Türk halkına ve Türk devletine atmamız gerekiyor. Daha huzurlu bir hayat yaşamak için hem devletle hem de Türk STK’lar la daha sık ve uyumlu bir şekilde çalışmamız gerekiyor.” (İstanbul- SR - Gazeteciler)*
- *“Bence Türkiye devleti elinden geleni yaptı. Hassasiyet var ama bizim de çaba sarf etmemiz gerekiyor.” (Mardin - SR - Öğrenci)*

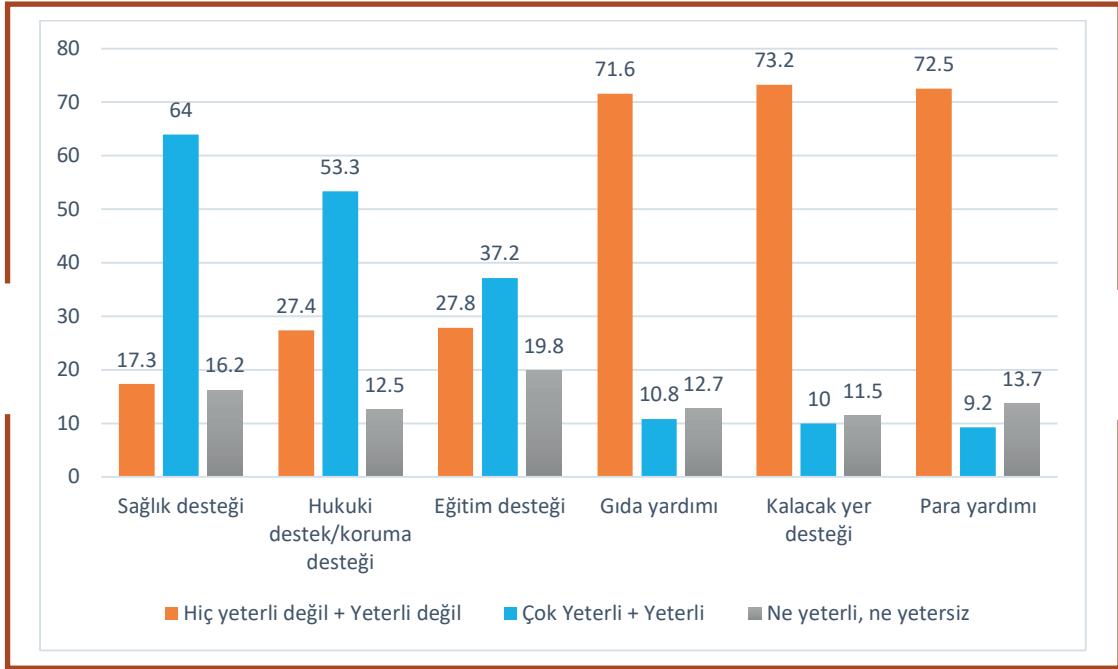
Suriyelilerin uyum konusuna bakışı, SB-2017 ve SB-2019 çalışmalarında olduğu gibi SB-2020’de de oldukça olumlu bir inancı ortaya koymaktaydı. Ancak SB-2021’de pek çok alanda olduğu gibi uyum süreçleri konusunda da Suriyelilerin hem anket bulguları hem de OGG Bulguları daha önceki SB çalışmalarından ciddi bir farklılaşma göstermektedir. Suriyelilerde umutsuzluk, hayal kırıklığı, endişe ve kendilerine bakışta da ciddi eleştiriler dikkat çekmektedir. SB-2021 öncesindeki çalışmalarda Suriyelilerin uyum konusundaki olumlu yaklaşımlarına “kendi kendine uyum” (“self-integration”) kavramı çerçevesinde yaklaşmıştır. Ancak bunun sınırlarına dayanıldığı, tedirginliklerinin arttığı, Türkiye’de bir gelecek görme eğilimlerinin de azalması ile uyum çabalarından da uzaklaşma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır.

12. Türk Devletinin Suriyelilere Verdiği Destekler

Türk devletinin verdiği hizmetler konusunda Suriyelilerin görüşleri ve algılarını ölçmek, günlük yaşamlarının idamesi için gerekli olan hizmetlere ne ölçüde ulaşıldığı ve bundan ne kadar memnun kaldığını öğrenmek, sürecin yönetimi bakımından da gereklidir. Bu çerçevede Türkiye'deki Suriyelilerin, Türk devletinin sunduğu 6 temel alandaki (sağlık, koruma/hukuki destek, eğitim, barınma (kalacak yer), gıda temini ve parasal/mali) hizmet ve yardımları ne kadar yeterli bulduklarına ilişkin *"Türkiye'de Devletin Aşağıdaki Konularda Suriyelilere Verdiği Yardım ve Destekleri Ne Ölçüde Yeterli Buluyorsunuz?"* sorusuna "yeterli", "çok yeterli" diyenlerin toplamı dikkate alındığında SB-2017'de %28,62, SB-2020'de % 31,5, SB-2021'de ise % 30,7 ortalamasına ulaşılmıştır. Son iki yılda memnuniyet trendinde azalma söz konusudur.

SB-2021- Tablo 108 (+Grafik): Türkiye’de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (SB-2021) (%)

Sıra No.		Hiç yeterli değil	Yeterli değil	Yeterli değil	Ne yeterli, ne yetersiz	Yeterli	Çok yeterli	Yeterli	Fikrim yok/cevap yok
1	Sağlık desteği	3,7	13,6	17,3	16,2	51,2	12,8	64,0	2,5
2	Hukuki destek/koruma desteği	14,1	13,3	27,4	12,5	43,8	9,5	53,3	6,8
3	Eğitim desteği	5,8	22,0	27,8	19,8	30,4	6,8	37,2	15,2
4	Gıda yardımı	28,7	42,9	71,6	12,7	9,7	1,1	10,8	4,9
5	Kalacak yer desteği	28,8	44,4	73,2	11,5	7,8	2,2	10,0	5,3
6	Para yardımı	28,8	43,7	72,5	13,7	8,3	0,9	9,2	4,6

SB-2017’de %72, SB-2019’da %71,8, SB-2020’de % 61,9, SB-2021’de ise % 64 ile en yüksek memnuniyetin “sağlık” alanında olduğu görülmektedir. SB-2020’de ilk kez seçenekler arasında yer alan “Koruma desteği/ hukuki destek” seçeneği SB-2020’de % 47,8, SB-2021’de ise % 53,3 oranında “çok yeterli ve yeterli” kategorisinde destek almıştır. Üçüncü olumlu kamusal hizmet alanı ise “eğitim” olarak görülmektedir. SB-2017’de %58 olan memnuniyet, SB-2019’da %64,6’ya yükselmiş, ancak SB-2020’de % 47’ye, SB-2021’de ise % 37,2’ye inmiştir. Bu düşüşte pandemiye bağlı uzaktan eğitimin önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir.

Kamusal hizmetler konusunda demografik analizin en önemli ayrışma alanı, Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı sınır illeri ile diğer bölgeler arasında gözlenmektedir.²⁰⁰ Altı temel alanın 2'sinde ortalama ile aynı, ancak 4 alanda ortalamanın altında bir memnuniyet söz konusudur.

SB-2021- Tablo 109: Türkiye'de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (Puan)

	Sağlık desteği	Hukuki destek/koruma desteği	Eğitim desteği	Gıda yardımı	Para yardımı	Kalacak yer desteği	Ortalama Puan
Cinsiyet							
Kadın	3,3	3,0	2,4	2,1	1,9	2,0	2,5
Erkek	3,6	3,0	2,8	1,9	2,0	1,9	2,5
Yaş							
18-24 arası	3,5	3,0	2,4	2,0	2,0	2,0	2,5
25-34 arası	3,5	3,0	2,5	2,0	1,9	1,9	2,5
35-44 arası	3,5	3,0	2,8	1,9	1,9	1,9	2,5
45-54 arası	3,5	3,2	3,0	2,0	2,1	2,1	2,6
55-64 arası	3,4	3,1	2,6	2,1	2,0	2,0	2,5
65 ve üzeri	3,3	3,3	2,4	2,2	2,0	2,3	2,6
Öğrenim Durumu							
Okuma yazma bilmiyor	3,4	3,0	2,6	2,0	1,8	1,9	2,4
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	3,5	3,1	2,4	2,0	2,0	2,1	2,5
İlkokul	3,5	3,0	2,5	2,0	2,0	2,0	2,5
İlköğretim/ortaokul	3,5	3,1	2,8	2,0	2,0	2,0	2,6
Lise ve dengi okul	3,5	3,0	2,7	1,9	1,9	1,9	2,5
Ön lisans/MESYO	3,4	2,9	2,8	1,8	1,8	1,6	2,4
Lisans	3,7	3,0	2,9	2,0	2,0	2,0	2,6
Bölge							
Sınır iller	3,5	2,9	2,6	1,9	1,9	1,9	2,4
Diğer iller*	3,4	3,3	2,7	2,1	2,1	2,0	2,6
Metropol iller	3,3	3,1	2,8	2,2	2,2	2,2	2,6
Metropol olmayan iller	3,6	3,5	2,6	2,0	1,8	1,7	2,5
Genel	3,5	3,0	2,7	2,0	2,0	1,9	2,5

200 For a study on social cohesion in the border region, see: Sınır bölgesindeki sosyal uyum konusundaki bir çalışma için Bkz.: M.N.Gültekin (2021) Gaziantep Monitörü 2020 Uyum / Gaziantep Monitor 2020 Cohesion, Sosyal Hizmetler Araştırma, Belgeleme, Eğitim Vakfı Yayınları.

SB çalışmasında 5'li likert soru yapısında elde edilen puanlama çerçevesinde SB-2017, SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 karşılaştırıldığında, ortalamada memnuniyet puanının SB-2020'ye göre az da olsa azaldığı gözlenmektedir. Ancak sağlık ve hukuki koruma dışındaki alanlarda ortalamanın altında bir memnuniyet olduğu da vurgulanmalıdır.

SB-2021- Tablo 110: Türkiye'de devletin aşağıdaki konularda Suriyelilere verdiği yardım ve destekleri ne ölçüde yeterli buluyorsunuz? (Puan)

Sıra No.		2017	2019	2020	2021
1	Sağlık desteği	3,6	3,6	3,5	3,5
2	Hukuki destek/koruma desteği	-	-	3,0	3,0
3	Eğitim desteği	2,9	3,3	2,9	2,7
Ortalama Puan		2,2	2,5	2,6	2,5
4	Gıda yardımı	1,6	1,8	2,0	2,0
5	Para yardımı	1,4	1,8	2,0	2,0
6	Kalacak yer desteği	1,5	1,8	1,9	1,9

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Türk Devletinin Suriyelilere yönelik verdiği hizmetler konusu OGG'lerde de Suriyelilerle ele alınmıştır. Suriyeliler anketlerde olduğu gibi, özellikle sağlık alanındaki düzenlemelerden memnuniyet duyulduğu ağırlıkta olarak ifade edilmiştir. Eğitim konusunda da genel bir memnuniyetten söz edilse de son dönemde okullara kayıt yaptırama, akran zorbalığı ve ayrımcılık konularında sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Suriyeli öğrenciler diploma denklik sorununu gündeme getirmiş ve üniversite mezuniyeti sonrası sürece ilişkin kaygılarını belirtmişlerdir.

Suriyeli öğrenci ve akademisyenlerle yapılan OGG'lerde sıklıkla ifade edilen konu, Suriye'den alınan sertifikaların/diplomaların denkliğinin sağlanmasındaki zorluklar olmuştur. Bu hususta en çok vurgulanan ise, denklik sürecinin çok uzun sürmesi ve prosedürlerin pek bilinmemesi ve/veya Suriyelilere makul/anlaşılır gelmemesidir.

Suriyeli üniversite öğrencilerinin en temel sorunlarından bir diğeri ise mezuniyet sonrası iş bulmadaki zorluklarıdır. Hem sınır illerinde hem de metropollerde görüşülen öğrencilerin devletten gelen maddi yardımların ötesinde mezunlara iş bulunmasının daha öncelikli olduğunu belirtmeleri dikkat çekicidir. Mezunların kendi eğitim seviyelerine mesleklerine uygun iş aradıkları, daha ucuza ve niteliksiz işlerde çalışmayı tercih etmedikleri de görüşmelerde ortaya çıkan önemli bir diğer husustur.

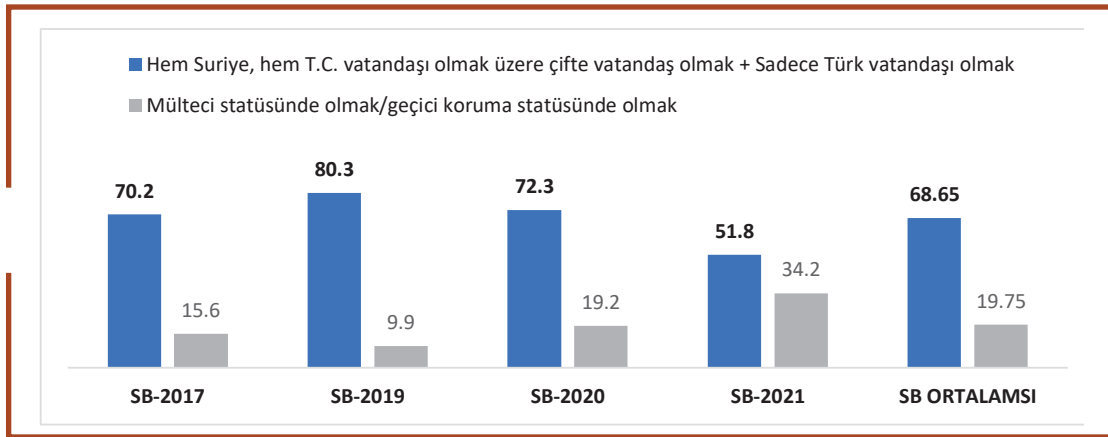
- *"Suriyeli öğrenciler mezun olduktan sonra iş bulamıyorlar ve kimse onlara destek vermiyor. Yardım yapmak yerine keşke Kızılay ve diğer sivil toplum kuruluşları Suriyelilere iş bulma imkanları sunsa."* (Mardin - SR- Akademisyen)
- *"Suriyeli mezunlar mesleklerini yapamıyorlar, düşük maaş ve ücret karşılığında niteliklerine uygun olmayan işlere gidiyorlar. Biz artık yardım değil, çalışmak istiyoruz."* (Gaziantep- SR- STK Çalışanları)
- *"Biz artık açıkçası geçmişe değil geleceğe bakmamız gerekiyor şu aşamada. Yardım yerine Türkiye'de aktif bireyler olmamız gerekiyor ve bu konuda bize destek vermeleri gerekiyor."* (Ankara- SR- Kadın)

13. Suriyelilerin Türkiye’de Tercih Edecekleri Statü

Ortalamada Türkiye’de 6-6,5 yıl civarında bir yaşam tecrübeleri oluşan Suriyelilerin gelecekleri kadar “geçici koruma” statüleri de sıklıkla dile gelen tartışma konularından birisidir. Bu konuyu bizzat Suriyelilerin nasıl değerlendirdikleri ve taleplerinin ne yönde olduğu hususu SB çalışmasının önemli alanlarından birisi olarak belirlenmiştir. Suriyelilerin Türkiye’de nasıl bir statüde olmak istediğine dair yöneltilen soruya verilen cevaplar, 2021’de ciddi bir azalmaya rağmen, Suriyelilerin statü olarak “vatandaşlık” istediğini göstermektedir.

SB-2021- Tablo 111 (+Grafik): Türkiye’de nasıl bir statüde olmak isterdiniz?

Sıra No.		2017*		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%	#	%
1	Hem Suriye, hem T.C. vatandaşı olmak üzere çifte vatandaş olmak	376	61,8	818	57,7	911	64,4	652	45,8
2	Mülteci statüsünde olmak/geçici koruma statüsünde olmak	95	15,6	140	9,9	-	-	-	-
	Mülteci statüsünde olmak	-	-	-	-	19	1,3	343	24,1
	Şimdiki gibi yani geçici koruma statüsünde olmaya devam etmek	-	-	-	-	253	17,9	200	14,1
3	Sadece Türk vatandaşı olmak	51	8,4	320	22,6	111	7,9	86	6,0
4	Uzun süreli/süresiz ikamet (oturma) izni almak	21	3,5	9	0,6	8	0,6	30	2,1
5	Şimdi nasılsam o şekilde olmak	35	5,8	45	3,2	-	-	-	-
6	Çalışma izni almak	13	2,1	-	-	-	-	-	-
	Fikrim yok/cevap yok	17	2,8	86	6,0	112	7,9	112	7,9
Toplam		608	100,0	1418	100,0	1414	100,0	1423	100,0

Türkiye'deki Suriyelilerin SB-2017'de %70,2'si, SB-2019'da %80,3'ü, SB-2020'de %72,3'ü, SB-2021'de ise % 51,8'i "hem Suriye hem T.C. olmak üzere çifte vatandaş olmak" ve "sadece Türk vatandaşı olmak" seçeneklerini tercih etmişlerdir. Daha önce birlikte sorulan "Mülteci statüsünde olmak/Geçici Koruma statüsünde olmak" seçeneği SB-2020'de iki ayrı seçeneğe dönüştürülmüştür. SB-2020'de "Geçici koruma statüsünde olmaya devam etmek" seçeneğindeki %17,9'luk yükseliştir. Buna "mülteci statüsünde olmak" da eklendiğinde toplam oran %19,2'ye çıkmaktadır. Ancak bu iki seçeneğin SB-2021'de toplamında SB-2020'ye göre neredeyse % 100 lük bir artış söz konusudur ve toplam oran % 38,2'ye yükselmiştir. Burada dikkat çekici gelişme, bu artışın aslında daha çok Türkiye'de yaşanan tartışmalarla ilişkili olmasıdır. Türkiye'de Suriyeliler konusundaki tartışmaların yoğunlaşması ve gittikçe siyasileşmesi , Suriyeliler içinde hem uluslararası korumayla bağlantılı statü talepleri hem de üçüncü ülkeye gitme talepleri yükselmektedir.

Çifte vatandaşlık konusunda erkeklerin, 45-54 yaş grubunun, üniversitelilerin, lise ve üzerinde eğitime sahip olanların ve sınır-metropol iller dışında yaşayan Suriyelilerin ilgisinin ortalamadan daha yüksek olduğu görülmektedir. Sadece T.C. vatandaşlığı seçeneğine ise erkekler, 55-64 yaş üzerindeki, okur-yazar seviyede eğitimi olanlar ile metropol olmayan illerde yaşayanların daha istekli oldukları gözlenmektedir. Mültecilik ya da Geçici Koruma talebinde bulunanların ise erkekler, 25-34 yaş arasındaki, okur yazar olmayanlar ve sınır illerinde yaşayanlarda daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Bu veriler çok açık bir biçimde Suriyelilerde son dönemde biraz azalsa da yine de yüksek düzeydeki vatandaşlık talebini ortaya koymaktadır. Suriyeliler içinde vatandaşlık talep edenlerin dört Barometre çalışmasına da yansıyan ortalama oranı % 68,65 iken, uluslararası koruma temelli bir statü isteyenlerin ortalaması % 19,75 seviyesinde kalmaktadır.

SB-2021- Tablo 112: Türkiye’de nasıl bir statüde olmak isterdiniz? (%)

	Hem Suriye, hem T.C. vatandaşı olmak üzere çifte vatan daş olmak	Mülteci statüsünde olmak	Şimdiki gibi yani geçici koruma statüsünde olmaya devam etmek	Sadece Türk Vatandaşı olmak	Uzun süreli/süresiz ikamet (oturma) izni almak	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet						
Kadın	40,0	28,4	13,7	5,5	1,5	10,9
Erkek	49,8	21,2	14,3	6,4	2,5	5,8
Yaş						
18-24 arası	45,0	29,5	10,5	6,0	2,0	7,0
25-34 arası	43,7	23,8	15,9	6,7	2,2	7,7
35-44 arası	46,7	22,8	15,7	4,8	0,7	9,3
45-54 arası	51,0	25,3	10,1	5,6	3,0	5,0
55-64 arası	44,0	19,0	15,5	9,5	2,4	9,6
65 ve üzeri	45,8	16,7	4,2	4,2	16,7	12,4
Öğrenim Durumu						
Okuma yazma bilmiyor	38,5	22,3	21,5	5,4	3,1	9,2
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	46,7	26,7	7,8	8,9	2,2	7,7
İlkokul	40,5	26,4	15,5	7,3	1,5	8,8
İlköğretim/ortaokul	44,3	27,0	14,5	4,5	2,8	6,9
Lise ve dengi okul	55,7	20,5	11,0	4,3	1,0	7,5
Ön lisans/MESYO	56,3	18,8	8,3	8,3	-	8,3
Lisans	68,6	7,1	8,6	5,7	5,7	4,3
Bölge						
Sınır iller	40,5	37,3	10,9	4,5	1,5	5,3
Diğer iller*	54,4	2,6	19,2	8,5	3,1	12,2
Metropol iller	45,2	2,3	26,1	5,6	4,7	16,1
Metropol olmayan iller	70,1	3,0	7,5	13,4	0,5	5,5
Genel	45,8	24,1	14,1	6,0	2,1	7,9

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Suriyeli OGG katılımcıların önemli bir bölümü **“Geçici Koruma Statüsüne” yönelik eleştiriler getirmiş ve** bunun Suriyelilerin geleceğinin **belirsiz** olmasına yol açtığını belirtmişlerdir. Önemli oranda katılımcıya göre Türkiye’deki Suriyelilerin büyük çoğunluğu hangi haklara sahip olduklarını bilmedikleri gibi, kanunları ve bu kanunlar karşısındaki yükümlülüklerini de yeterince bilmemektedir. Bu bağlamda devletin Suriyelileri hem Türkiye’deki hukuksal düzen ve sistem hakkında daha fazla bilgilendirmesi, hem de kendilerini koruyabilmelerini sağlamak için sahip oldukları haklar bakımından bilincin artırılması gerekmektedir.

- *“11 yıl geçti ve biz hala geçici koruma altındayız. Avrupa’daki akrabalarımız vatandaşlığı aldılar ama bizi buradan sınır dışı ediyorlar. Geçici korumanın 11 yıl için verilmemesi gerekiyor.” (İstanbul-SR-Çalışan)*
- *“Statü ve kanunları düzeltmezsek uyum olmayacak. En azından mülteci haklarını ve görevlerini bildirmemiz gerekiyor. Geçici koruma ne demek hangi şartlar altında geçici koruma verilir ya da kaldırılır onları bilmesi gerekiyor.” (Hatay -SR- Avukat)*
- *Vatandaşlık almış Türkçe bilmeyen Suriyeliler bile ayrımcılığa maruz kalıyor. ” (Gaziantep- SR- STK Çalışanı)*

14. Suriye'ye Geri Dönmek?

SB çalışmalarının en hassas konularından birisi Türkiye'deki Suriyelilerin ülkelerine gönüllü geri dönüşü konusundaki düşünce ve eğilimlerini tespit etmektir. Suriyelilerin Türkiye'deki kalıcılığı hususu iki yönlü ele alınmalıdır. Bunlardan ilki herhangi bir gerekçe ile Türkiye'de kalma arzusu/durumu, ikincisi ise Suriye'ye "dönmememe isteği" ya da "dönememe durumu". Bu nedenle geri dönüş konusunda Suriyelilerin görüşleri, sosyal uyum özelinde yapılan bir çalışma olan SB çalışmaları için büyük önem taşımaktadır.

Olağanüstü belirsizliklerin yaşandığı süreçte Suriyelilerin geri dönmek konusunda ortaya koydukları görüşlerin de oldukça görece olacağı açıktır. Zira bu konuda Türkiye'deki Suriyelilerin arzuları kadar Suriye'deki gelişmeler ve ev sahibi Türkiye'nin devlet ve toplum bağlamındaki tavrı da önemli rol oynayacaktır. İster göçmenlik, ister ise mültecilik hallerinde, sonradan gelenlere "dönecek misiniz" sorusunun sorulması genelde rahatsızlık verici algılanabilir. Bu nedenle Suriyelilere geri dönüş konusunda genel olarak dolaylı sorular yöneltilerek, Suriyelilerin istekleri ve tereddütleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

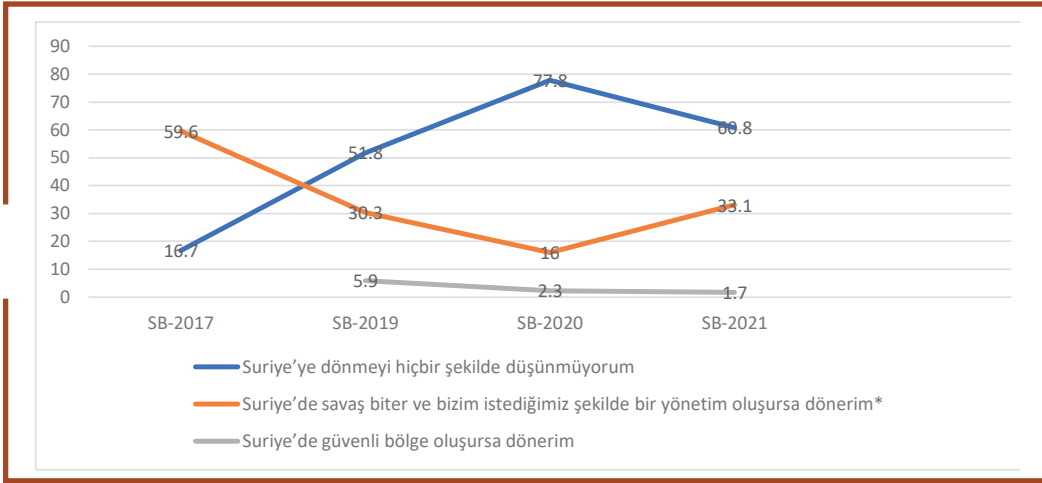
Özellikle son yıllarda Türkiye'de Suriyelilerin geri dönüşü konusu her geçen gün yoğunluğu artan bir biçimde kamuoyunun gündeminde yer almaktadır. Bu konuda en kapsamlı çalışmalardan birisi olan SB'nin de bu tartışmalarda zaman zaman referans kaynağı olduğu gözlenmektedir. Ancak bu çalışma içinde sıklıkla ifade edildiği üzere, her ne kadar SB çalışmaları temsili bir örnekleme yapılan son derece kapsamlı ve güvenilirlik oranı oldukça yüksek bir çalışma olsa da, konunun hassasiyeti ve dinamikliği nedeni ile ortaya çıkan bulgular mutlak gerçeklik olarak nitelendirilemez. SB çalışmasında ortaya çıkarılan bulgular, neticede Türkiye'deki bütün Suriyelilerin değil, SB araştırmasına dahil olan kitlenin görüşlerini yansıtmaktadır.

14-a. Türkiye'deki Suriyelilerin Genel Olarak Suriye'ye Dönme Konusundaki Görüşleri

SB araştırmasında "*Genel olarak, Suriye'ye dönme konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar?*" temel sorusu çerçevesinde geri dönüş eğilimi konusunda ipuçlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Burada en çarpıcı bulgu, SB-2017'da bu soruya "Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum" diyenlerin % 16,7 olan oranının SB-2019'da % 51,8'e, SB-2020'de ise % 77,8'e çıkmasıdır. Ancak SB-2021'de önemli bir değişim dikkat çekmektedir. Suriyelilerin içinde "*Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum*" diyenlerin oranı 2020'ye göre 17 puan azalarak % 60,8'e gerilemiştir. Bu 17 puanlık azalış, neredeyse blok halinde ikinci seçeneğe olan "*Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim*" seçeneğine yönelmiştir. Oysa SB çalışmalarında savaşın bitmesinden bağımsız bir biçimde Suriye'ye dönmemeye eğiliminde istikrarlı bir yükselme, savaş bitince dönmek isteyenlerin oranında ise azalma söz konusuydu.

SB-2021- Tablo 113 (+Grafik): Genel olarak Suriye'ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar?

	2017		2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%	#	%
Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum	148	16,7	735	51,8	1059	77,8	813	60,8
Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim olursa dönerim*	529	59,6	429	30,3	218	16,0	442	33,1
Suriye'de güvenli bölge olursa dönerim	-	-	83	5,9	32	2,3	23	1,7
Suriye'de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim**	114	12,9	78	5,5	9	0,7	9	0,7
Türkiye'de ekonomik koşullar zorlaşmaya devam ederse dönerim	-	-	-	-	-	-	3	0,2
Suriye'de savaş devam etse bile dönerim	19	2,1	3	0,2	-	-	2	0,1
Fikrim yok/bilmiyorum	46	5,2	64	4,5	38	2,7	39	2,9
Cevap yok	31	3,5	26	1,8	6	0,5	6	0,5
Toplam	887	100,0	1418	100,0	1362	100,0	1337	100,0

* 2017 yılında "Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim olursa dönerim" ifadesi "Suriye'de savaş biter ve iyi bir yönetim olursa dönerim" şeklinde sorulmuştur.

** 2017 yılında "Suriye'de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim" ifadesi "Suriye'de savaş biterse, iyi bir yönetim oluşmasa da dönerim" şeklinde sorulmuştur.

Not-1: "Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilişkin planlarınız nedir?" sorusuna 'Geri dönmeyi planlamıyorum', 'Kararsızım', 'Fikrim yok/bilmiyorum', 'Cevap yok' cevabını verenlere ait sonuçlardır.

Not-2: SB-2019'da sorulan ancak yeterince anlamlı sonuçlar alınamayan "Hangi koşullar sağlarsa geri dönmeyi düşünürsünüz belirtiniz" sorusu SB-2020 ve SB-2021'de sorulmamıştır. Bu konu daha çok odak gruplardaki görüşmelerde aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Suriyeliler arasında *"Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim"* seçeneğindeki çekiciliğin SB-2017, SB-2019 ve SB-2020'de istikrarlı olarak azalması ama SB-2021'de yükselmesi, Türkiye'deki gündemle ilgili görünmektedir. Bu seçeneğe destek verenlerin oranı SB-2017'de % 59,9 iken, SB-2019'da % 30,3'e, SB-2021'de ise % 16'ya düşmüş, SB-2021'de ise % 33,1'e çıkmıştır. *"Suriye'de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim"* diyenlerin oranı SB-2017'de % 12,9'dan SB-2019'da % 5,5'a, SB-2020'de % 0,7'ye düşmüş, SB-2021'de de yine % 0,7 oranında kalmıştır. SB-2019'a eklenen *"Suriye'de güvenli bölge oluşursa dönerim"* seçeneği, istikrarlı biçimde azalan bir destek görmektedir. Buna destek verenlerin oranı SB-2019'da % 5,9, SB-2020'de % 2,3'e, SB-2021'de ise % 1,7'ye düşmüştür.

Suriyelilerin geri dönüş eğilimleri konusunda SB-2021'de *"Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum"* seçeneğinde 17 puanlık azalma, *"Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim"* seçeneğinde ise % 17'lik artış dikkate alınması gereken bir husustur. Bu değişimin önümüzdeki süreçte ne yöne evrileceği kolaylıkla kestirilemeyecek bir döneme girilmiştir. Suriyelilerin üçüncü ülkelere gitme eğilimlerindeki artış da aslında Türkiye'deki tedirginliklerini ve gelecek beklentilerindeki kırılmayı ortaya koymaktadır. Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarındaki gelişmeler, siyasal tartışmalar, ekonomideki gelişmeler, geri dönüş konusundaki görüşlerini etkilemektedir. Ancak bütün bunlara rağmen Suriyeliler arasında iki net olan husus % 60'ın üzerinde katılımcının *"hiçbir şekilde dönmek istememe"*, ve *"güvenli bölgelere"* dönmeyi neredeyse hiç istememe konusudur. Bunlar Suriyelilerin *"gönüllü geri dönüş"* eğilimlerinin hala yeterince ve ciddi bir değişim sağlayacak kadar önemli oranda güçlü olmadığını göstermektedir.

Suriyeliler içinde *"Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum"* diyenlerin genel olarak kadınlar, 35-44 yaş grubundakiler, okur-yazar olmayalar ve metropol ya da sınır illerinde olmayanlar olduğu anlaşılmaktadır. *"Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim"* seçeneğinde destek verenlerin ise daha çok erkekler, 45-54 yaş arasındakiler, yüksek okul mezunları ve sınır illerinde yaşayanlar olduğu anlaşılmaktadır.

SB-2021- Tablo 114: Genel olarak Suriye'ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar? (%)

	Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum	Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim	Suriye'de güvenli bölge oluşursa dönerim	Diğer	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet					
Kadın	62,9	31,5	1,4	0,9	3,3
Erkek	59,3	34,2	1,9	1,1	3,5
Yaş					
18-24 arası	61,6	32,1	2,1	1,6	2,6
25-34 arası	59,5	33,7	1,9	0,6	4,3
35-44 arası	65,6	29,7	1,5	0,8	2,4
45-54 arası	55,3	38,9	1,1	1,6	3,1
55-64 arası	55,7	35,4	2,5	-	6,4
65 ve üzeri*	63,2	26,3	-	10,5	-
Öğrenim Durumu					
Okuma yazma bilmiyor	65,0	30,0	1,7	1,7	1,6
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	60,0	31,8	2,4	1,2	4,6
İlkokul	62,9	31,6	0,8	0,8	3,9
İlköğretim/ortaokul	56,5	37,5	2,1	0,9	3,0
Lise ve dengi okul	61,5	31,8	1,5	1,5	3,7
Ön lisans/MESYO	55,3	38,3	4,3	-	2,1
Lisans	62,1	28,8	4,5	1,5	3,1
Bölge					
Sınır iller	59,5	34,6	2,1	0,8	3,0
Diğer iller**	63,1	30,4	1,0	1,4	4,1
Metropol iller	63,1	31,9	0,6	1,3	3,1
Metropol olmayan iller	63,1	27,8	1,7	1,7	5,7
Genel	60,8	33,1	1,7	1,0	3,4

Not: «Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlanınız nedir?» sorusuna 'Geri dönmeyi planlamıyorum', 'Kararsızım', 'Fikrim yok/bilmiyorum', 'Cevap yok' cevabını veren 1337 kişiye ait sonuçlardır.

14-b. 12 Ay İçinde Geri Dönme Planı Var mı?

Geri dönme eğilimleri konusunda ipuçları yakalamak bakımından Türkiye'deki Suriyelilere yöneltilen "Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlanınız nedir?" sorusuna "geri dönmeyi planlamıyorum" diyenlerin oranı SB-2019'da % 56,1 iken, bu oran SB-2020'de % 89'a çıkmış, ancak SB-2021'de % 80,7'ye gerilemiştir. Bu oran bir önceki bölümde yöneltilen "Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum" seçeneğine gelen % 60,8'lik oranın oldukça üzerindedir. "Önümüzdeki 12 ay içinde geri dönmeyi planlıyorum" diyenlerin oranı ise SB-2019'da % 6,8'den SB-2020'de % 3,7'ye inmiş, SB-2021'de ise % 6,1'e yükselmiştir. Beklenileceği üzere somut bir plan ve zamanlama ortaya konulduğunda Suriyeliler içinde geri dönme konusundaki endişeler ve isteksizlik yükselmektedir.

SB-2021- Tablo 115: Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeye ilgili planlanınız nedir?

	2019		2020		2021	
	#	%	#	%	#	%
Geri dönmeyi planlamıyorum	795	56,1	1259	89,0	1149	80,7
Kararsızım	266	18,8	75	5,3	152	10,7
Geri dönmeyi planlıyorum	96	6,8	52	3,7	86	6,1
Fikrim yok/bilmiyorum	261	18,3	28	2,0	36	2,5
Toplam	1418	100,0	1414	100,0	1423	100,0

14-c. Geri Dönme Gereçleri²⁰¹

Türkiye'deki Suriyelilerin geri dönmeyi **planlamamasının** nedenleri önemli ipuçları vermektedir. Çoklu yanıt sistemi ile "Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebini belirtiniz" denildiğinde ilk sırayı "güvenli bir yer olmadığı için" (SB-2019: % 42,9, SB-2020: %69,9, SB-2021: % 64) cevabı almaktadır. İkinci sırada, SB-2020 ile eklenen bir seçenek olan "Türkiye'de vatandaşlık almak istediğim için" çıkmaktadır. Bu seçeneğe gösterilen ilgi aslında gelecek perspektifi ve geri dönme eğilimi bakımından oldukça önemli ipuçları vermektedir. İkinci sırada, ilk seçenek ile çok benzer olan "savaş devam ettiği için" (SB-2019: % 31,2, SB-2020: %25,3, SB-2021: % 57,7) cevabı gelmektedir. SB-2021'de üçüncü sıraya "Suriye'de bize ait olan bir şey kalmadığı için" seçeneği yerleşmiştir (SB-2019: % 14,6, SB-2020: % 18, SB-2021: % 30,8). Burada dikkat çekici olan iki husus bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, SB-2020'de 2. sırada yer alan ve % 30,4 destek alan "Türkiye'de vatandaşlık almak istediğim için" seçeneğinin SB-2021'de % 8,5 destek ile 7. sıraya gerilemesidir. İkinci önemli değişim de % 17,4 destek alan "Başka bir ülkeye gitmek için" seçeneğinin tercih edilmesidir. Bütün bulgular Suriyelilerin Türkiye'de gelecek konusunda tereddütler içinde olduğunu ve başta üçüncü ülkeye gitmek üzere, bazı alternatiflerin arayışında olduğunu ortaya koymaktadır.

SB-2021'de geri dönmeme gereçleri ile 5 ve devamındaki sıralamayı takip ettiğimizde, "Türkiye'de yeni bir hayat kurduğumuz için" (% 14,3), "Çocuklarıma daha iyi bir gelecek temin etmek için" (% 11,2) "Türkiye'de çalıştığım için" (%9,1), "Türkiye'de vatandaşlık almak istediğim için" (% 8,5) "Türkiye'deki eğitim daha iyi olduğu için" (%5,3), "Mevcut Suriye hükümeti tarafından arandığım için" (% 4,9), "Suriye'nin geleceğine dair ciddi endişelerim olduğu için" (% 4,7), "Suriye'deki kötü ekonomik durumundan dolayı" (% 4,2), "Burada mutlu olduğum için" (% 3,7), "Askere gitmemek için/Suriye'ye dönersek askere alınmaktan çekindiğimiz için- *Suriye'ye dönersek kendimin ya da ailemizdeki erkeklerin askere alınmasından çekindiğimiz için" (% 3) gereçleri görülmektedir.

Suriyelilerin kısa, orta ve uzun vadede "geri dönmeme" gereçleri içinde Suriye'deki güvenlik kaygısı ön planda iken, her geçen gün, Türkiye'de kurulan hayata tutunma çabasının da görünür hale geldiği söylenebilir. Suriyelilerin geri dönüş konusunu geleneksel göç tartışmalarında sıklıkla başvurulan "itme-çekme" etkenleri bakımından ele aldığımızda, 14 gerekçenin 7'sinin Suriye'deki olumsuz koşullar ve riskler üzerinden "itici", 7 gerekçenin ise Türkiye'de kurulan yaşam ve hayat standartları bağlamında "çekici" unsur olarak nitelenebileceği söylenebilir.²⁰² Bu bağlamda 7 itici, 7 çekici faktör Suriyelilerin geri dönüş istememe tavırlarını belirlemektedir denilebilir. Kaba bir hesaplama ile SB-2021'de 7 "itici" faktörün toplam ortalamasının % 24,1, 7 "çekici" faktörün toplam ortalamasının ise % 9,9 olduğu söylenebilir. Bu da aslında Suriyelilerin geri dönüşünün önündeki temel engelin Suriye'deki durum olduğunu çarpıcı biçimde bize göstermektedir. Bu durum Lübnan ve Ürdün gibi ülkelerde yaşayan Suriyeliler için de kısmen geçerlidir.

201 SB çalışmasında geri dönme-dönmeme eğilimleri için katılımcılara mümkün olduğunca çok sayıda seçenek verilmesine çalışılmıştır. SB-2020'de toplam seçenek sayısı 17, SB-2021'de ise 23 olmasına rağmen, % 3'ün üzerinde destek alan seçenekler dikkate alınmıştır.

202 "Başka ülkeye gitmek için" gerekçesi "Türkiye'de kalmanın yaratacağı bir avantaj" olarak nitelendirildiği için, çekici faktörler arasında alınmıştır.

SB-2021- Tablo 116: Suriye'ye geri dönmeyi planlamamanızın (dönmek istememenizin) nedenlerini lütfen belirtiniz. (Çoklu yanıt) (%)

(Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye'ye geri dönmeyi planlamayan 1259 kişiye ait sonuçlardır.)

Sıra No.		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%
1	Güvenli bir yer olmadığı için	341	42,9	880	69,9	735	64,0
2	Savaş orada devam ettiği için	248	31,2	318	25,3	663	57,7
3	Suriye'de bize ait olan bir şey kalmadığı için	116	14,6	226	18,0	354	30,8
4	Başka bir ülkeye gitmek için	-	-	203	16,1	199	17,3
5	Türkiye'de yeni bir hayat kurduğumuz için	-	-	132	10,5	164	14,3
6	Çocuklarıma daha iyi bir gelecek temin etmek için	33	4,2	149	11,8	129	11,2
7	Türkiye'de çalıştığım için	164	20,6	53	4,2	105	9,1
8	Türkiye'de vatandaşlık almak istediğim için	-	-	383	30,4	98	8,5
9	Türkiye'deki eğitim daha iyi olduğu için	67	8,4	61	4,8	61	5,3
10	Mevcut Suriye hükümeti tarafından arandığım için	21	2,6	44	3,5	56	4,9
11	Suriye'nin geleceğine dair ciddi endişelerim olduğu için	-	-	-	-	54	4,7
12	Suriye'deki kötü ekonomik durumundan dolayı	-	-	245	19,5	48	4,2
13	Burada mutlu olduğum için	82	10,3	38	3,0	42	3,7
14	Askere gitmemek için/Suriye'ye dönersek askere alınmaktan çekindiğimiz için-*Suriye'ye dönersek kendimin ya da ailemizdeki erkeklerin askere alınmasından çekindiğimiz için	10	1,3	34	2,7	34	3,0
15	Diğer	27	3,4	19	1,5	29	2,5
	Fikrim yok/cevap yok	31	3,9	3	0,2	2	0,2

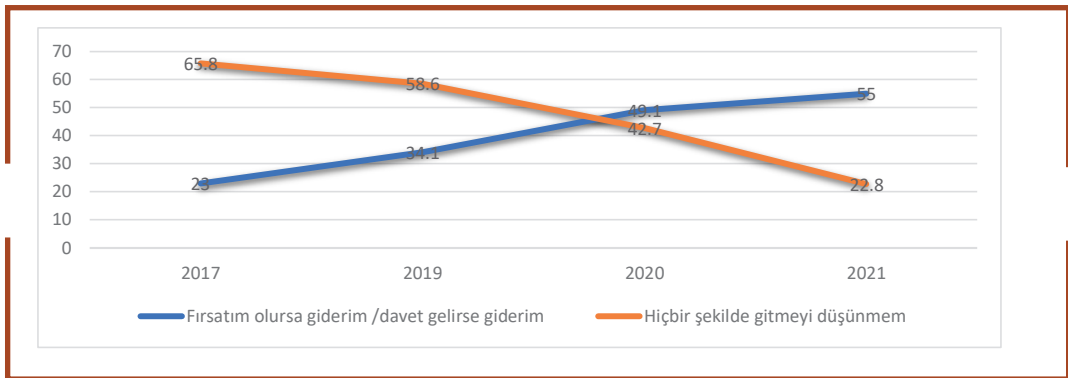
* SB-2019 ve SB-2020'de "Askere gitmemek için", "Suriye'ye dönersek askere alınmaktan çekindiğimiz için" seçenekleri, 2021 döneminde "Suriye'ye dönersek kendimin ya da ailemizdeki erkeklerin askere alınmasından çekindiğimiz için" şeklinde güncellenmiştir.

14-c. Üçüncü bir ülkeye (Türkiye ve Suriye dışında) gitmek ve oraya yerleşmek

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin üçüncü bir ülkeye gitme eğilimleri *“Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz?”* sorusu ile anlaşılmaya çalışılmıştır. SB-2020 ve SB-2021 bulguları, SB-2017 ve SB-2019’dan oldukça farklı biçimde, Türkiye’deki Suriyelilerin üçüncü bir ülkeye gitme niyetlerinin güçlendiğini ortaya koymaktadır. “Fırsatım olsa giderim” seçeneği SB-2020’de % 49,1, SB-2021’de ise % 55 ile ilk sıraya yerleşmiştir. Oysa bu seçenek SB-2017’de % 23, SB-2019’da ise % 34,1 ile ikinci sırada gelmekteydi. Bu durum, imkân yaratabilirse gitmek isteyenlerin oranının yükseldiğini göstermektedir. Çoklu yanıt imkânı ile cevaplanan bu soruya gelen cevaplarda SB-2017’de % 65,8, SB-2019’da ise % 58,6 oranı ile ilk sırasında yer alan *“Hiçbir şekilde gitmeyi düşünmem”* cevabı, SB-2020’de % 42,7 ile ikinci, SB-2021’de ise % 22,8 ile 4. sıraya gerilemiştir. Diğer seçeneklerde ortaya çıkan “koşullu gitme” fikri de yaygınlaşmıştır.

SB-2021- Tablo 117 (+Grafik): Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz?* (Çoklu yanıt)

Sıra No.		2017		2019		2020		2021	
		#	%	#	%	#	%	#	%
1	Fırsatım olursa giderim - **Bana davet gelir/izin vize verilirse giderim	204	23,0	483	34,1	694	49,1	783	55,0
2	Türkiye’de iş bulamazsam giderim	24	2,7	64	4,5	27	1,9	355	24,9
3	Bana iş imkânı sağlanırsa giderim	36	4,1	202	14,2	72	5,1	327	23,0
4	Hiçbir şekilde gitmeyi düşünmem	584	65,8	831	58,6	604	42,7	324	22,8
5	Ayrımcılığa uğrarsam giderim	-	-	-	-	-	-	181	12,7
6	Türkiye’de eğitim alamazsam giderim	4	0,5	23	1,6	8	0,5	156	11,0
7	İşte emeğimin karşılığı parayı alamazsam giderim/ ***Türkiye’de emeğimin karşılığı parayı alamazsam giderim	8	0,9	19	1,3	3	0,2	144	10,1
8	Orada bana yardımcı olacak bir yakınım olursa giderim	3	0,3	196	13,8	99	7,0	143	10,0
9	T.C. vatandaşı olamazsam giderim	-	-	71	5,0	123	8,7	129	9,1
10	Avrupa’daki aile üyelerimle birleşmek için yasal yollar tıkanırsa giderim	-	-	-	-	-	-	58	4,1
11	T.C. vatandaşı olduktan sonra yurtdışına gidip orada yerleşmek isterim	-	-	43	3,0	14	1,0	31	2,2
12	Diğer	-	-	-	-	-	-	58	4,1
13	Çocuğumuza sağlık desteği sağlanırsa giderim	-	-	-	-	1	0,1	-	-
	Fikrim yok/cevap yok	24	2,7	23	1,6	18	1,3	19	1,3

* 2017 ve 2019 döneminde soru “Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz?” şeklinde, 2020 döneminde “Türkiye ve Suriye dışında 3. bir ülkeye gitmeyi düşünüyor musun?” şeklinde, 2021 döneminde “Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz?” şeklinde güncellenmiştir. ** Geçmiş dönemde cevap “Fırsatım olursa giderim” seçeneği, 2021 döneminde “Bana davet gelir/izin vize verilirse giderim” şeklinde güncellenmiştir. *** Geçmiş dönemde cevap “İşte emeğimin karşılığı parayı alamazsam giderim” seçeneği, 2021 döneminde “Türkiye’de emeğimin karşılığı parayı alamazsam giderim” şeklinde güncellenmiştir.

OGG Bulguları (SB-2021-S)

OGG Katılımcılarının çoğunluğu, Suriyelilerin büyük bir kısmının Suriye'ye dönmeyeceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Oldukça sarsıcı cevapların da verildiği OGG'lerde katılımcıların bu görüşlerini üç temel üzerinde ifade ettiklerini söylemek mümkündür.

Birinci olarak Suriye'de hala güvenliğin sağlanmadığı ve sağlanabileceğine inancın olmadığı dile getirilmiştir. Diğer bir ifadeyle, pek çok katılımcı dönmeleri durumunda Suriyelilerin cezalandırılacağı veya yeniden kendilerini şiddet olaylarının içinde bulacağı korkusunu yaşayacaklarını düşünmektedir.

- *"Kesinlikle Suriye'ye dönemezler. 11 yıl geçti ve Suriye'nin durumu hala çok kötü. Artık Şam'ın ve Halep'in durumu İdlib'den ve özgür bölgelerden daha zor ve daha çok kötü."* (Ankara-SR-Kadın)
- *"Rejim değişse bile dönemezler. Suriye'de artık bir sürü grup ve militan var. Ben açıkçası orada yaşayamam artık, Suriye benim için yabancı bir ülke oldu, Halep tamamen değişti, oradaki tanıdıklarımızın psikolojileri ve hayatları çok değişti."* (Ankara - SR -Kadın)
- *"Suriye'de bir milyar liram olsaydı ve Suriye rejimi Suriye'yi kontrol ettiği sürece paramı geri almak için bile geri dönmezdim, geri dönüp buna dayanacak gücüm yok."* (İstanbul - SR - Gazeteci)
- *"Suriyeliler şu an Suriye'ye tekrar dönerlerse belki onları öldürürler. Herkesin dönmek konusunda korkuları ve kaygıları var."* (İstanbul - SR - Gazeteciler)

İkinci olarak, bazı katılımcılar Suriye'de artık hiçbir şeyleri kalmadığını, oradaki tüm varlıklarını ya savaşta kaybettiklerini ya da Türkiye'ye gelirken sattıklarını söylemişlerdir. Dolayısıyla Suriye'de geri dönecekleri bir varlıkları ya da tanıdıkları olmadığını düşünmektedirler.

- *"Suriyeliler Türkiye'deki gelişmelerin ve tartışmaların farkındalar. Bunun için Avrupa'ya gitmeyi düşünmeye başladılar. Ama kesinlikle Suriye'ye geri dönmek istemiyorlar ve düşünmüyorlar çünkü orada onlara ait bir şey kalmadı."* (Gaziantep - SR - STK Çalışanları)
- *"Bize ait bir şey kalmadı orada. Ne evim ne ailem var. Çoğu Suriyeli de aynı durumda bence büyük bölümü ya burada kalır ya da başka bir ülkeye gider."* (Gaziantep - SR - Kadın)
- *"Açıkçası Türkiye'de kalmak için bizi teşvik eden herhangi bir şey yok. Ama Suriye'de bizi korkutan bir sürü şey var, burada kalmaya hevesli değiliz ve bize Avrupa'ya göç kapısı açılırsa hemen gideriz."* (İstanbul - SR - Gazeteciler)

Üçüncü ve son olarak ise katılımcılar Suriyelilerin artık **Türkiye’de yeni bir hayat** kurduklarını, yalnızca burada geçerli olabilecek diplomalar aldıklarını ve bütün birikimleriyle burada mülk edinip, iş kurduklarını ifade etmişlerdir. Bu katılımcılara göre Suriyelilerin sıfırdan kurmuş oldukları bu hayatlardan vazgeçip geri dönmeyi istemeleri pek olası değildir.

- *“Kimse dönmek istemez çoğu burada hayatını kurdu. Çocuklar artık Arapça konuşmuyor Türkçe konuşuyorlar onlar nasıl dönecekler, gençlerimiz orada ne iş yapacak.” (Ankara-SR-Kadın)*
- *“Bizim çocuklarımız artık Türk oldu, oraya gitmek istemiyorlar, Suriye’yi hatırlamıyorlar ve hiç oraya ait hissetmiyorlar.” (İstanbul- SR - Esnaf ve Çalışanlar)*
- *“Açıkçası Türkiye’de işlerini kurduktan sonra ve burada çalıştıktan sonra geri dönmeleri zor.” (İstanbul - SR - Esnaf ve Çalışanlar)*

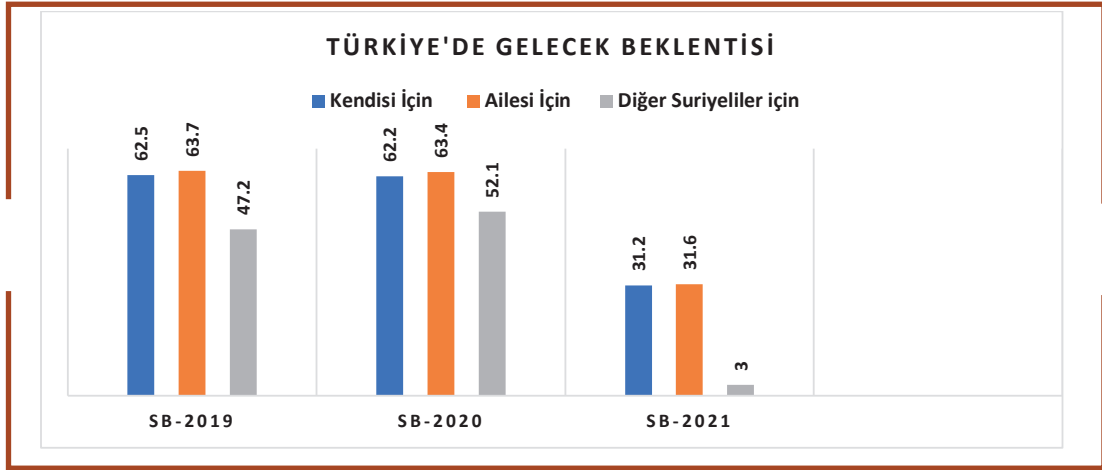
15. Suriyeliler İçin Türkiye’de Gelecek Beklentisi

Suriyelilerin Türkiye’de kendilerine bir gelecek görüp görmemeleri hem kalıcılık eğilimleri hem de uyum süreçleri için son derece önemli ipuçları vermektedir. Bu erevede Suriyelilere üç farklı aktör bağlamında “Kendiniz”, “aileniz” ve “diğer Suriyeliler” için Türkiye’de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

SB-2021- Tablo 118 (+Grafik): Kendiniz, aileniz ve Türkiye’deki diğer Suriyeliler için Türkiye’de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz? (%)

(Tablonun apraz versiyonları için Bkz.: EK Tablolar)

		Evet	Hayır	Fikrim yok/ cevap yok
Kendiniz için	2019	62,5	30,1	7,4
	2020	62,2	30,8	7,0
	2021	31,2	59,2	9,6
Aileniz için	2019	63,7	28,9	7,4
	2020	63,4	29,7	6,9
	2021	31,6	58,6	9,8
Türkiye’deki diğer Suriyeliler için	2019*	47,2	21,7	31,1
	2020	52,1	24,4	23,5
	2021	22,3	37,7	40,0

SB-2021’de ortaya çıkan tablo, Suriyelilerin “kendileri”, “aileleri” ve genel olarak Suriyeliler için Türkiye’deki gelecek beklentilerinin ciddi bir değişime uğradığını ortaya koymaktadır. SB-2019 ve SB-2020’de % 62’den fazla bir oranda Türkiye’de kendileri için bir gelecek olduğuna inanan Suriyelilerde bu oran SB-2021’de yarı yarıya azalarak % 31,2’ye gerilemiştir. Aynı tablo “aileleri için” de geçerlidir. SB-2019 ve SB-2020’de % 63’den fazla bir oranda Tür-

kiye’de aileleri için bir gelecek olduğuna inanan Suriyelilerde bu oran SB-2021’de % 31,2’ye gerilemiştir. “Türkiye’deki Suriyeliler için” bir gelecek beklentisi de SB-2019’da % 47,2, SB-2020’de % 52,1 iken bu da SB-2021’de % 22,3’e düşmüştür.²⁰³

Kendilerine ve ailelerine Türkiye’de gelecek gören Suriyeliler içinde buna en güçlü şekilde inananlar/vurgulayanlar sınır illerde yaşayanlardır. “Kendim için bir gelecek bekliyorum” diyenlerin genel ortalaması % 62,2 iken, sınır illerinde bu oran % 72,9’a çıkmaktadır. Bu oranların en düşük seviyede metropol illerde çıkması dikkat çekicidir.

Türkiye’deki Suriyelilerin genel durumları, umutları ve gelecek beklentileri konusunda SB-2021’de ciddi bir kırılma dikkat çekmektedir. Bunun pek çok farklı nedeni olduğu öngörülmektedir. Ancak bunların başında Türkiye’deki statülerinin belirsizliği, sürecin her geçen gün daha da siyasileşmesi, iktidar değişikliği olması halinde Türkiye’den gitmek zorunda kalacaklarına dair inanış, Avrupa’daki mültecilerin daha iyi koşullar altında olmaları hakkında bilgi sahibi olmaları, Türk toplumundan eskisi kadar dayanışma görmemeleri, çalışma koşullarının ağırlığı, Türkiye’deki ekonomik durum, gündelik hayatta ve özellikle sosyal medyada ortaya çıkan eleştiri ve saldırılar gelmektedir. Bütün bunlardan dolayı Türkiye’de huzursuz ve gelecek konusunda karamsar olanların neredeyse tek çözüm alanı üçüncü ülkelere gitmek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak bunun da artık istisnai durumlarda gerçekleştiği de bilinmektedir. Bu arada Suriyelilerin üzerinde en az durdukları seçeneğin ülkelerine geri dönmek olduğu da çarpıcı biçimde ortaya çıkmaktadır.

203 Bu soru SB-2017’de “Kendiniz ve aileniz için Türkiye’de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz? (%)” şeklinde ve “evet”, “hayır”, “Türkiye’de bir geleceğim olsun istemem fikrim yok/ bilmiyorum”, “Cevap yok” seçenekleri ile sorulmuştur. Bu soruya kamp dışındaki yaşayan Suriyeliler içinde “evet” cevabı verenlerin oranı % 49,7 olarak gerçekleşmiştir.

OGG Bulguları (SB-2021-S)

OGG katılımcılarına bu konuda ilk olarak Suriyelilerin Türkiye’de bir gelecekleri olduğuna inanıp inanmadıkları sorulmuştur. Alınan cevaplar dört ana kategori içinde gruplandırılabilir: (1) ‘evet, Suriyeliler Türkiye’de bir gelecekleri olduğuna inanıyor’, (2) ‘hayır, buna inanmıyorlar’ ve (3) ‘Suriyelilerin buna inanıp inanmaması bazı etkenlere göre değişiyor’. (4) 2023 seçimlerin etkisi.

Suriyelilerin Türkiye’de bir gelecekleri olduğuna inandıklarını belirtenler Suriyelilerin artık Türkiye’de bir hayat kurduklarını ve başka bir ülkede yaşamayı düşünmediklerini ifade etmiştir. Buna göre, Türkiye’de eğitim gören, çocukları burada okuyan, iş kuran, vatandaşlık alan pek çok Suriyeli vardır ve bunlar doğal olarak geleceklerini de bu ülkede görmektedir. Ayrıca Suriyeliler ve Türkler arasında karşılıklı evliliklerin de artmasının iki toplumun birbirine karışması ve birleşmesi olarak görülmesi gerektiği dile getirilmiştir.

- *“Ben inanıyorum, birçok arkadaşım Türk ile evli. Bence geleceğimiz var burada ama maalesef sorunlar yaşıyoruz bu son iki yılda.” (Gaziantep - SR -STK Çalışanları)*
- *“Biz burada iş kurduk ve ev aldık tabii ki inanıyoruz. Zorlansak bile biz burada yaşamak istiyoruz.” (İstanbul - SR - Esnaf ve Çalışanlar)*

Soruya olumsuz cevap veren katılımcılara göre ise Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu vatandaşlık alamadıkları ve hala geçici koruma statüsüne sahip oldukları için Türkiye’de bir gelecekleri olduğuna inanmamaktadır. Bu görüşteki katılımcıların bir diğer vurguladıkları nokta ise Suriyelilerin Türkiye’de yaşamakta oldukları ayrımcılık, sınırdışı olayları ve baskılar.

- *“Burada uzun saatler çalışan ve geçici koruma altında olan insanlar ne Türkiye’de mutlu, ne de burada gelecekle ilgili herhangi bir hayal kurabiliyorlar.” (Gaziantep -SR - STK Çalışanlar)*
- *“Şu an açıkçası bir geleceğimiz olduğunu düşünmüyorum. Bir sorun veya olay çıkmasın diye artık Suriyeliler Türklerle iletişime geçmiyorlar.” (Hatay - SR- Kadın)*
- *“Biz buraya mecbur kaldığımız için geldik. Biz bir gelecek hayal ediyoruz tek sorumuz ayrımcılık.” (Gaziantep - SR -Çalışanlar)*
- *“Bence öyle bir şey hissetmiyorlar çünkü geçici koruma altındalar ve son zamanlarda bütün Suriyeliler korkmaya başladığı için hepimiz böyle bir şey düşünmüyoruz. Eskiden belki hepimizin burada hayali bir planı vardı ama son zamanlarda öyle düşünmemeye başladık.” (Gaziantep-SR - Esnaf ve Çalışanlar)*
- *“Ankara olaylarından sonra ayrımcılık vakaların arttığını görüyoruz ve durumlar daha kötü olmaya devam ediyor maalesef.” (Gaziantep - SR- STK Çalışanları)*

Bu konuda bir genelleme yapmaktan kaçınan katılımcılar da bulunmaktadır. Bu katılımcılara göre Suriyelilerin Türkiye’deki gelecek tahayyülleri iki temel unsura bağlıdır. Bunlardan ilki, diğer cevaplarda da ipucu verilmiş olan Suriyelilerin profili, ekonomik durumu ve yasal statüsüdür. Bu bağlamda daha eğitilmiş ve nitelik olanlar, daha varlıklı

olanlar ve vatandaşlık alabilmiş olanlar kendilerine Türkiye’de bir gelecek hayal etmektedir. Öte yandan, eğitimsiz ve nitelsiz olanlar, maddi olanakları sınırlı olanlar ve vatandaşlık alamayanlar geleceklerini Türkiye’de hayal edememektedirler. Bu konuda belirleyici olacağı ifade edilen bir diğer unsur ise Türkiye’deki siyasi yönetimdir.

- “Birçok Suriyeli burada ev aldı ve iş kurdu onların tabii ki gelecekleri var ama düşük ücretle çalışanların gelecekleri yok Türkiye’de.” (İstanbul - SR -Esnaf ve Çalışanlar)
- “Çocuklarımız burada okuyor ve tabii ki gelecekleri olduğuna inanıyorum ama bizim Türkiye’deki geleceğimiz ne kadar iyi olur bilemiyorum.” (Kadın - SR- Hatay)
- Vatandaşlık:

Katılımcıların büyük bölümü Türk vatandaşlığının kazanılması için belirli kriterlerin ve şartların bulunmadığını, bu konuda şeffaf bir bilgi akışı olmadığını ve bu nedenle de Suriyelilerin Türkiye’deki geleceklerinin belirsiz olduğunu vurgulamış ve bundan kaynaklı olarak Suriyelilerin gelecek planları yap-a-madıklarını söylemişlerdir. Özellikle görüşülen öğrenciler vatandaşlık sürecinin çok uzun sürmesinden ve kriterlerin çok belirsiz olmasından yakınmışlardır.

- *“Birçok Suriyeli arkadaşımız vatandaşlığı aldı ama birçok öğrenci üç yıl bekledikten sonra vatandaşlık alamadı ve birçok öğrenci vatandaşlık listesine giremedi, (...) Nasıl bir sistem var onu hala anlamış değiliz, süreç çok gizemli ve kimse bu konu hakkında bir şey bilmiyor” (Mardin- SR- Öğrenci)*

Öte yandan birkaç katılımcının Suriyelilerin en önemli sorununun vatandaşlık olmadığını belirtmesi, hatta vatandaş olsalar bile sorunların çözülmeyeceğini düşünmeleri dikkat çekicidir. Öyle ki vatandaşlığa geçtiğini belirten katılımcılardan birisi, Türklerin kendisini yine “Suriyeli” olarak görmeye devam ettiğini vurgulamıştır. Bu durum Suriyelilerde, vatandaşlığa geçince kendilerine yönelik negatif algıların ve “Suriyeli” genellemesinin ortadan kalkacağına dair inancın hâkim olduğunu, ancak bu karşılanmayınca bir hayal kırıklığı ortaya çıktığını da göstermektedir.

- *“Ben vatandaşlığı aldım ve bana herkes hala Suriyeli gibi davranıyor. Sadece seyahat izni benim için iyi oldu ama çok bir şey değişmedi açıkçası. Bütün Suriyeliler vatandaşlık alsa da problemler ve sorunlar devam edecek.” (Hatay - SR- Kadın)*
- *“Bence vatandaşlık Suriyelilerin en büyük sorunu değil. Ayrımcılık, seyahat izni ve geçici koruma bizim en büyük sorunumuz.” (Gaziantep- SR- Esnaf ve Çalışanlar)*

16. Size imkân/izin verilse Türkiye’de başka bir şehre taşınmak ve orada yaşamak ister misiniz?

Suriyeliler Türkiye’de özellikle 2013-2018 arasında çok büyük ölçüde kendi istedikleri yerlere yerleşip yaşamaya başlamışlardır. Ancak 2018 sonrasında Geçici Koruma Yönetmeliği düzenlemesi uygulanmaya başlanmış ve Suriyelilerin başka illere geçişi düzenlenmeye çalışılmış, böylece iller arasındaki geçişler zorlaşmıştır. Suriyeliler bir yere yerleştiklerinde, o bölgede tanıdıkların akrabaların olmasını; iş bulma ve çalışma imkanlarını, kamu hizmet ve yardımlarından daha iyi yararlanabilmeyi mümkün kılacak yerleri tercih etmektedirler. Ancak ilk olarak 2019’da IOM-GİB tarafından yapılan “göçmen²⁰⁴ mevcudiyeti araştırması”, yine aynı yıl İstanbul Valiliği tarafından uygulamaya konulan politikalar, Suriyelilerin özellikle sınır bölgesindeki yaşayan ve oraya kayıtlı bir bölümünün Türkiye’nin Batı illerinde yaşadıklarını ortaya koymuştur. “Göçün Yönetilmesi” çerçevesinde Göç İdaresi Başkanlığı’nın 2019 sonrasındaki politikalarında kayıtlı olunan illerde olmayanlar ile ciddi bir mücadele yapıldığı, bu bağlamda bizzat GİB tarafından yapılan saha kontrolleri ile bu sorunun çözülmeye çalışıldığı bilinmektedir. Mevzuat gereğince halen Türkiye’de Geçici Koruma altındaki Suriyeliler, kendi kayıtlı oldukları ilden seyahat ya da yerleşme amacıyla ancak izin alarak ayrılabilirler. SB-2020’de sorulan “Size imkân/izin verilse Türkiye’de başka bir şehre taşınmak ve orada yaşamak ister misiniz?” sorusuna gelen cevaplarda, Suriyelilerin buldukları yerlerden genelde memnun olduklarını, il değiştirmeye sıcak bakanların toplam oranının SB-2020’de % 11,5, SB-2021’de ise % 17,2 olduğu gözlenmektedir. Bu artışa rağmen, Suriyelilerin aslında genel olarak kendi arzu ettikleri illerde yaşadıkları, bu nedenle de değişiklik yapma iradesini oldukça az gösterdikleri söylenebilir.

SB-2021- Tablo 119: Size imkân/izin verilse Türkiye’de başka bir şehre taşınmak ve orada yaşamak ister misiniz?

	2020		2021	
	#	%	#	%
Kesinlikle istemem	877	62,0	508	35,7
İstemem	307	21,7	582	40,9
Kararsızım	35	2,5	68	4,8
İsterim	138	9,8	166	11,7
Kesinlikle isterim	38	2,7	79	5,5
Fikrim yok/cevap yok	19	1,3	20	1,4
Toplam	1414	100,0	1423	100,0

204 Burada ikamet sahipleri, geçici koruma altında olan ya da olmayan Suriyeliler, uluslararası koruma sahibi ya da başvurusu kabul edilenler ve düzensiz göçmenlerin tamamı “göçmen” kavramı içinde değerlendirilmiştir.

SB-2021- Tablo 120: Size imkân/izin verilse Türkiye’de başka bir şehre taşınmak ve orada yaşamak ister misiniz? (%)

	Kesinlikle istemem	istemem	istemem	Kararsızım	isterim	Kesinlikle isterim	isterim	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	29,0	48,8	77,8	4,1	9,8	5,8	15,6	2,5
Erkek	40,3	35,4	75,7	5,2	13,0	5,4	18,4	0,7
Yaş								
18-24 arası	33,0	40,0	73,0	5,0	10,5	10,5	21,0	1,0
25-34 arası	35,7	39,9	75,6	4,6	12,7	5,6	18,3	1,5
35-44 arası	36,3	40,4	76,7	4,1	13,1	4,6	17,7	1,5
45-54 arası	38,4	38,9	77,3	5,6	10,1	5,1	15,2	1,9
55-64 arası	32,1	53,6	85,7	4,8	8,3	1,2	9,5	-
65 ve üzeri	37,5	50,0	87,5	12,5	-	-	-	-
Öğrenim Durumu								
Okuma yazma bilmiyor	37,7	43,1	80,8	6,2	6,9	4,6	11,5	1,5
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	37,8	41,1	78,9	2,2	6,7	10,0	16,7	2,2
İlkokul	38,2	40,7	78,9	4,0	11,1	4,6	15,7	1,4
İlköğretim/ortaokul	36,7	44,0	80,7	3,1	10,2	4,9	15,1	1,1
Lise ve dengi okul	25,7	42,9	68,6	7,1	16,7	6,2	22,9	1,4
Ön lisans/MESYO	33,3	27,1	60,4	8,3	18,8	12,5	31,3	-
Lisans	37,1	25,7	62,8	10,0	18,6	5,7	24,3	2,9
Bölge								
Sınır iller	32,2	41,7	73,9	4,9	13,3	6,2	19,5	1,7
Diğer iller*	41,3	39,7	81,0	4,6	9,0	4,4	13,4	1,0
<i>Metropol iller</i>	34,6	54,0	88,6	4,7	5,6	0,6	6,2	0,5
<i>Metropol olmayan iller</i>	52,7	15,4	68,1	4,5	14,9	10,9	25,8	1,6
Genel	35,7	40,9	76,6	4,8	11,7	5,5	17,2	1,4

İl değiştirme isteklerini dile getirenlerin en çok arzu ettikleri 5 il SB-2020’de de SB-2021’de de aynı kalmıştır. SB-2020’de değişiklik isteyenlerin % 46’sı, SB-2021’de ise % 47,8’i İstanbul’da yerleşmek istediğini ifade etmektedir.

SB-2021- Tablo 121: Hangi ile gitmek istersiniz? (Çoklu yanıt)

SB-2020-SB-2021

SB-2020			SB-2021		
İL	SAYI	%	İL	SAYI	%
İstanbul	81	46,0	İstanbul	117	47,8
Gaziantep	12	6,8	Gaziantep	20	8,2
Mersin	10	5,7	Bursa	19	7,8
Bursa	10	5,7	Ankara	13	5,3
Ankara	10	5,7	Mersin	8	3,3

Not: “Size imkân/izin verilse Türkiye’de başka bir şehre taşınmak ve orada yaşamak ister misiniz?” sorusuna ‘İsterim’ ve ‘Kesinlikle isterim’ cevabını veren SB-2020’deki 176, SB-2021’deki 245 kişiye ait sonuçlardır.

17. Seyahat İzni/Yol İzni

Türkiye’de Geçici Koruma altındaki Suriyeliler kayıtlı oldukları iller dışındaki yerlere gitmeleri gerektiğinde yol izin belgesi almak zorundadırlar. Bu durum sadece Suriyeliler için değil, uluslararası koruma başvurusu yapmış ya da statü almış diğer yabancılar için de geçerlidir. Genel olarak görüşme yapılan kişiler tarafından “seyahat kısıtı” olarak adlandırılan bu konu, Suriyelilerin özellikle OGG’lerde sıklıkla dile getirdiği sorunlardan birisi olarak karşımıza çıktığı için, bu soru SB-2020’de anket çalışmasına da aktarılmıştır.

Çoklu yanıt imkânı verilerek sorulan “Seyahat/yol izni alma zorunluluğu hayatınızı nasıl etkiliyor?” sorusuna her ikisinde de ilk sırada olmak üzere SB-2020% 45,3 ve SB-2021’de % 59,6 ile “Özgürlüğümün kısıtlandığını hissediyorum” cevabı gelirken, ikinci sırada SB-2020’de % 44,3 ile “etkilemiyor”, SB-2021’de ise “Aile/akrabalık ilişkilerimize zarar veriyor” cevabı gelmektedir. SB-2021’in üçüncü en çok destek alan seçeneği de % 25,7 ile “etkilemiyor”dur. Buradaki “etkilemiyor” cevabı, ya stabil yaşamdan ve ihtiyaç olmamasından ya da “zaten kontrol yapılmıyor” şeklinde yorumlanabilir. Bu üç seçeneği SB-2021’de % 30,1 ile “iş bulma fırsatlarımızı azaltıyor”, % 19,5 ile “Seyahat izni alma süreçlerinde yaşadığımız olumsuzluklardan kurtulmak istiyorum”, % 12,7 ile psikolojim bozuluyor” seçenekleri takip etmektedir. Genel tabloda, “etkilemiyor” diyenlerin oranında ciddi bir azalma, şikayet olarak dile getirilen hususlarda ise ciddi artışların söz konusu olduğu gözlemlenmektedir.

SB-2021- Tablo 122: Seyahat/yol izin alma zorunluluğu hayatınızı nasıl etkiliyor? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		2020		2021	
		#	%	#	%
1	Özgürlüğümün kısıtlandığını hissediyorum	641	45,3	848	59,6
2	Aile/akrabalık ilişkilerimize zarar veriyor	240	17,0	384	27,0
3	Etkilemiyor	627	44,3	366	25,7
4	İş bulma fırsatlarımızı azaltıyor	426	30,1	310	21,8
5	Seyahat izni alma süreçlerinde yaşadığımız olumsuzluklardan kurtulmak istiyorum	175	12,4	277	19,5
6	Psikolojim bozuluyor	137	9,7	181	12,7
7	Kamu hizmetlerine daha iyi ulaşma imkânım azalıyor	15	1,1	50	3,5
8	Sağlık hizmetine erişimimi kısıtlıyor	13	0,9	43	3,0
9	Diğer	5	0,4	16	1,1
	Fikrim yok/cevap yok	49	3,5	48	3,4

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Her ne kadar anket sonuçlarında "etkilemiyor" diyenlerin oranı SB-2020'de % 44 ile ikinci sırada, SB-2021'de % 25,7 ile üçüncü sırada yer alsa da OGG'lerde neredeyse bütün Suriyeli katılımcılar, şehirlerarası seyahat izinlerinin alınmasında çok zorlandıklarını söylemişlerdir.

- *"Anneannem vefat etti, annem sekiz yıl onu ziyaret edemedi. Bu olay benim ailemin başına geldi ve tüm Suriyeli aileler bu şekilde yaşıyor."* (İstanbul- SR- Gazeteciler)
- *"Seyahat izninden dolayı artık sosyal medya üzerinden evleniyoruz. "* (İstanbul - SR- Öğrenci)
- *"Suriyelilerin çoğu, sadece seyahat edebilmek için oldukça büyük meblağlar ödeyerek kimliği turistik ikamete dönüştürüyorlar205"* (İstanbul - SR- Gazeteciler)

Seyahat ve yerleşim kısıtlamalarına ilişkin olarak, özellikle son getirilen düzenlemeyle bazı ilçelerin yeni kayda kapanmasının doğru bir uygulama olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Suriyelilere yönelik devam etmekte olan seyahat izni uygulamasının ve kısıtlamalarının özellikle başka illerde yaşayan aile üyelerini görememeleri, hatta hasta oldukları zamanlarda bile onlara yardım etmeye gidememelerine neden olduğu belirtilmiştir. Birçok katılımcının bu belirtilen nedenlerle sorun yaşamalarından kaynaklı olarak - mecbur kaldıklarında yasa dışı yollara yöneldiklerini belirtmeleri ise dikkat çekicidir.

- *"Birçok Suriyeli aile, her bir üyesine Geçici Koruma kimliği almak için birkaç farklı şehir arasında taşınmak zorunda kaldı. Daha sonra aile fertleri hizmet alamadıkları için şehirler arasında geçiş yapmanın zorluğundan çile çekmeye başladılar çünkü seyahat izni almaları gerekiyor. Şu an bir aile üyesi eğer kimliği başka bir şehirde kayıtlıysa artık sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanmıyor."* (İstanbul - SR - Gazeteciler)

205 Türkiye'de geçici koruma altındaki bir Suriyelinin geçerli bir pasaportu varsa, ülkeye giriş-çıkış şartlarını yerine getirdiyse ve kısa dönem ikamet vs aldıysa bunu devam ettirme imkanı prensip olarak mümkündür. Özellikle çalışma izni ile ikamet sahibi olanlar için bu yol daha fazla açıktır. Ancak bu yoldan ikamet alanların sayısı genel içinde oldukça küçüktür.

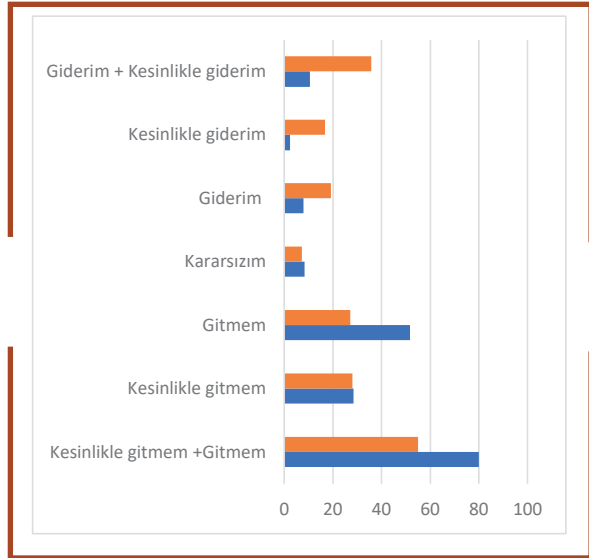
18. Sınır Kapılarında Mültecilerin Geçişlerinin Engellenmemesi Kararı²⁰⁶

27 Şubat 2020 günü İdlib'de TSK mensuplarına yönelik gerçekleştirilen saldırı sonucu 33 askerin hayatını kaybetmesiyle başlayan gelişmeler sonrasında "Türkiye'nin Suriyeli ve diğer mültecilerin Avrupa'ya geçişini engellememe kararı aldığı" duyuruldu.²⁰⁷ 27 Şubat 2020 ile 27 Mart 2020 arasında yaşanan ve merkezinde Suriyeli mültecilerin olduğu gelişmelerin SB araştırmasında da ele alınmasının önemli olduğu düşünülerek SB-2020'de bazı ilave sorular geliştirilmiştir.

Bu konudaki ilk soru "Şubat ayında Türkiye Pazarkule/Yunanistan sınırını kontrol etmeme (sınırları açma) kararı aldığımda gitmeyi düşündünüz mü?" şeklindedir. SB-2020 çalışmasına katılan Suriyelilerin çok büyük bölümü, yani % 83'ü gitmeyi planlamadıklarını ve sınıra gitmediklerini ifade etmişlerdir. Suriyelilerin % 2,5'u sınıra gittiğini ama geçemediğini, % 13,9'u ise gitmeyi düşündüğünü ama gitmediğini ifade etmiştir.

SB-2021- Tablo 123 (+Grafik): Türkiye Avrupa sınırlarını yeniden kontrol etmeme kararı alırsa (sınırları açarsa) gider misiniz?

	2020		2021	
	#	%	#	%
Kesinlikle gitmem	402	28,4	399	28,0
Gitmem	731	51,7	385	27,1
Kararsızım	118	8,3	103	7,2
Giderim	113	8,0	273	19,2
Kesinlikle giderim	35	2,5	238	16,7
Fikrim yok/ cevap yok	15	1,1	25	1,8
Toplam	1414	100,0	1423	100,0

SB-2020'de "Türkiye sınırları tekrar kontrol etmekten vazgeçerse (açarsa) gider misiniz?" şeklindeki soru, SB-2021'de "Türkiye Avrupa sınırlarını yeniden kontrol etmeme kararı alırsa (sınırları açarsa) gider misiniz?" şeklinde güncellenmiştir.

Gelecek konusunda bir perspektif sağlayabilmek için Suriyelilere "Türkiye sınırları tekrar

206 Bu konudaki gelişmeler için Bkz.: Göç Araştırmaları Derneği-GAR (2020) Türkiye-Yunanistan Sınırında Neler Oldu? (<https://gocaras-tirmalaridernegi.org/attachments/article/160/turkiye-yunanistan-sinirinda-neler-oldu..pdf>) (Erişim: 12.04.2021)

207 Hürriyet Gazetesi (29.02.2020) Cumhurbaşkanı R.T.Erdoğan: "Kapıları açtık, bu sabah itibarıyla 18 bin oldu. Bugün herhalde 25 bin 30 bini bulabilir. Biz bu kapıları bundan sonraki süreçte de kapatmayacağız. Biz bu kadar mülteciyi beslemek durumunda değiliz." (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-kapilari-actik-bundan-sonraki-surecte-de-kapatmayacagiz-41458102>) (Erişim: 12.04.2021)

kontrol etmekten vazgeçerse (açarsa) gider misiniz?" sorusu da yöneltilmiştir. SB-2020'de bu soruya % 8 "Giderim", % 2,5 ise "kesinlikle giderim" cevabı vermiştir. Ancak "gitmem" (% 51,7) ve "kesinlikle gitmem" (% 28,4) cevaplarının toplamı olan Suriyelilerin % 80,1'i gitmeyeceklerini beyan etmiştir. SB-2021'de ise "giderim" oranı % 19,2'ye, "kesinlikle giderim ise % 16,7'ye çıkmıştır.

"Türkiye Avrupa sınırlarını yeniden kontrol etmeme kararı alırsa (sınırları açarsa) gider misiniz?" sorusuna genel olarak "gitmem" diyenlerin kadınlar, 65 yaş üzerindeki, eğitim seviyesi az olanlar ve metropol ile sınır illeri dışındaki illerde yaşayanlar olduğu söylenebilir. "Giderim" diyenler ise en fazla erkeklerde, 25-34 yaş grubunda, yüksek eğitimlilerde ve sınır bölgesi illerinde yaşayanlarda görülmektedir.

SB-2021- Tablo 124: Türkiye Avrupa sınırlarını yeniden kontrol etmeme kararı alırsa (sınırları açarsa) gider misiniz? (%)

	Kesinlikle gitmem	Gitmem	Gitmem	Kararsızım	Giderim	Kesinlikle giderim	Giderim	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	23,5	34,4	57,9	5,8	17,7	16,7	34,4	1,9
Erkek	31,1	22,0	53,1	8,2	20,2	16,8	37,0	1,7
Yaş								
18-24 arası	30,0	26,0	56,0	7,0	22,5	11,5	34,0	3,0
25-34 arası	26,2	26,0	52,2	7,3	20,8	18,3	39,1	1,4
35-44 arası	27,6	26,4	54,0	9,2	16,7	17,9	34,6	2,2
45-54 arası	31,8	29,3	61,1	4,5	19,7	13,6	33,3	1,1
55-64 arası	29,8	27,4	57,2	4,8	16,7	20,2	36,9	1,1
65 ve üzeri	20,8	50,0	70,8	4,2	4,2	20,8	25,0	-
Öğrenim Durumu								
Okuma yazma bilmiyor	30,8	24,6	55,4	3,1	21,5	20,0	41,5	-
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	32,2	26,7	58,9	6,7	16,7	14,4	31,1	3,3
İlkokul	29,1	27,5	56,6	6,5	21,0	14,5	35,5	1,4
İlköğretim/ortaokul	25,6	28,7	54,3	7,1	17,3	19,6	36,9	1,7
Lise ve dengi okul	24,3	30,0	54,3	11,0	18,1	15,7	33,8	0,9
Ön lisans/MESYO	29,2	14,6	43,8	8,3	27,1	20,8	47,9	-
Lisans	32,9	20,0	52,9	10,0	11,4	15,7	27,1	10,0
Bölge								
Sınır iller	22,2	28,1	50,3	8,3	22,9	17,0	39,9	1,5
Diğer iller*	37,5	25,3	62,8	5,5	13,1	16,2	29,3	2,4
Metropol iller	22,9	32,6	55,5	6,2	13,2	22,3	35,5	2,8
Metropol olmayan iller	62,2	12,9	75,1	4,5	12,9	6,0	18,9	1,5
Genel	28,0	27,1	55,1	7,2	19,2	16,7	35,9	1,8

19. Pandemi

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020'de ilan edilen Covid-19 Pandemisi, bütün dünyada önemli sağlık, sosyal ve ekonomik sorunlar yaratmıştır. Bu süreç, doğal olarak günlük çalışma ile hayatlarını idame ettirmek zorunda olan yoksul kitleler ve mülteciler üzerinde daha fazla olumsuz etkiler yaratmıştır. Sürecin yarattığı ekonomik zorluklar ve yoksullaşmanın, toplumlarda yabancılara, göçmenlere ve mültecilere yönelik yaklaşımların daha da olumsuzlaştırma riski olduğu sıklıkla ifade edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'deki Suriyelilerin bakımından pandemi sürecinin en önemli olumsuz etkisinin sağlıklarının bozulmasından da etkili biçimde iş kayıpları ve yoksullaşma şeklinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. SB-2019'da çalışan Suriyeli oranının % 37,9'dan SB-2020'de % 29,4'e, SB-2021'de ise % 33,6 ile kısmen artsa da SB-2019'un gerisinde kalmasının en önemli nedeninin de pandemi süreci olduğu anlaşılmaktadır. Bunu destekleyen diğer bir husus da SB-2019'da, çalışanlar içinde "düzenli işlerde" çalıştığını ifade edenlerinin oranı % 50,2 iken bunun SB-2020'de % 35,8'e, SB-2021'de ise % 25'e gerilemesi, tam tersine gündelik işlerde çalışanların oranının SB-2019'da 33,6 iken SB-2020'de 44,2'ye, SB-2021'de ise % 60,5'e çıkmasıdır.

Pandemi döneminde Suriyelilerin ne gibi sorunlarla karşılaştıkları, sağlık hizmetlerine ne ölçüde ulaştıkları, ne gibi destekler aldıkları ve Türk toplumu ile ilişkilerinde ne gibi değişimler olduğu hususunda bazı sorular yöneltilmiştir.

Pandeminin Suriyelilerin Türkiye'deki yaşantılarını genelde olumsuz etkilediği hem SB-2020 hem de SB-2021 çalışmalarında gözlenmektedir. "Pandemi yaşamımızı hiç etkilemedi" diyenlerin oranı SB-2020'de % 11,3, SB-2021'de ise % 10,2'dir. Ancak Suriyelilerin her iki çalışmada da ilk sırada ortaya koydukları husus "Maddi durumumu olumsuz etkiledi" olmuştur (SB-2020: % 64,2, SB-2021: % 56,5). Bunu "Duygusal/psikolojik durumumu olumsuz etkiledi" (SB-2020: % 63,8, SB-2021: % 55,3); ve "İşimi kaybettim" (SB-2020: % 47,9, SB-2021: % 50,2) takip etmektedir. Burada maddi durumun bozulması ve iş kaybına yapılan vurgu pandeminin kırılgan gruplar üzerindeki yıkıcı etkisini de açık biçimde ortaya koymaktadır.

SB-2021- Tablo 125: Pandemi dönemi Türkiye’deki yaşantınızı ne yönde etkiledi? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		2020		2021	
		#	%	#	%
1	Maddi durumumu olumsuz etkiledi	908	64,2	804	56,5
2	Duygusal/psikolojik durumumu olumsuz etkiledi	902	63,8	787	55,3
3	İşimi kaybettim	678	47,9	714	50,2
4	Hiç etkilemedi	160	11,3	145	10,2
5	Sağlığım bozuldu	156	11,0	131	9,2
6	Ben/ailemden birileri eğitime erişemedi/ çok zor erişim sağladı	85	6,0	64	4,5
7	Planlarımı gerçekleştiremedim (3. ülkeye seyahat/Suriye’ye dönme planları/iş kurma/eğitim vb.)	30	2,1	48	3,4
8	Türk komşu/arkadaş ve çalıştığımız kişilerle diyalogumuz azaldı/bozuldu	223	15,8	44	3,1
	Fikrim yok/cevap yok	13	0,9	14	1,0

SB-2021’de Suriyeliler içinde pandeminin etkisinin hiç olmadığını ifade edenlerin kendi demografik grupları içinde en yüksek seviyede olduğu gruplar; erkekler, 18-24 yaş arasındakiler, okur-yazar seviyesindeki eğitimliler ve sınır bölgesindeki illerde yaşayanlar olduğu görülmektedir.

SB-2021- Tablo 126: Pandemi dönemi Türkiye'deki yaşantınızı ne yönde etkiledi? (Çoklu yanıt)

	Maddi durumumu olumsuz etkiledi	Duygusal/ psikolojik durumumu olumsuz etkiledi	İşimi kaybettim	Hiç etkilemedi	Sağlığım bozuldu	Ben/ailemden birileri eğitime erişemedi/ çok zor erişim sağladı	Planlarımı gerçekleştiremedim (3. ülkeye seyahat/ Suriye'ye dönme planları/ iş kurma/ eğitim vb.)	Türk komşu/ arkadaş ve çalıştığımız kişilerle diyalogumuz azaldı/bozuldu	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet									
Kadın	57,6	67,7	50,0	8,8	10,7	6,0	4,1	2,4	1,2
Erkek	55,8	46,7	50,3	11,2	8,2	3,4	2,9	3,6	0,8
Yaş									
18-24 arası	54,5	52,0	46,0	14,5	9,5	2,0	4,5	2,5	3,5
25-34 arası	57,3	58,9	53,2	8,5	7,5	4,2	4,0	2,8	0,2
35-44 arası	59,3	53,3	54,5	9,2	10,4	6,5	3,4	3,1	0,7
45-54 arası	56,6	50,0	45,5	11,6	11,1	3,5	1,5	4,5	1,0
55-64 arası	46,4	60,7	36,9	10,7	9,5	1,2	1,2	2,4	1,2
65 ve üzeri	41,7	66,7	33,3	12,5	4,2	16,7	4,2	4,2	-
Öğrenim Durumu									
Okuma yazma bilmiyor	54,6	56,9	57,7	8,5	10,8	4,6	3,1	1,5	-
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	62,2	50,0	47,8	12,2	6,7	3,3	2,2	1,1	1,1
İlkokul	54,3	54,7	50,7	10,9	6,7	3,8	3,4	2,9	1,9
İlköğretim/ortaokul	56,8	54,3	50,0	9,4	11,1	4,3	0,6	2,8	0,3
Lise ve dengi okul	61,4	57,6	45,2	11,4	9,0	4,8	5,7	3,3	1,0
Ön lisans/MESYO	54,2	62,5	56,3	6,3	16,7	6,3	4,2	6,3	-
Lisans	54,3	57,1	47,1	8,6	14,3	10,0	11,4	8,6	-
Bölge									
Sınır iller	63,3	54,5	53,2	11,9	10,2	4,4	4,3	3,7	1,1
Diğer iller*	45,4	56,6	45,2	7,4	7,6	4,6	1,8	2,0	0,7
Metropol iller	44,6	74,8	42,2	5,3	8,5	2,3	0,6	0,6	1,2
Metropol olmayan iller	46,8	25,9	50,2	10,9	6,0	8,5	4,0	4,5	-
Genel	56,5	55,3	50,2	10,2	9,2	4,5	3,4	3,1	1,0

Covid-19 pandemisi ile mücadele özellikle de aşı konusunda Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimi bağlamında anlaşılmaya çalışılmıştır. "COVİD aşısı oldunuz mu?" sorusuna, oldukça yüksek bir seviyede, yani % 71,7 oranında "evet" cevabı alınmıştır. Erkeklerin 65 yaş üzerindeki, yüksek eğitimlilerin ve sınır bölgesindeki illerde yaşayanların aşı olma oranları ortalamadan üzerinde görünmektedir.

SB-2021- Tablo 127: COVİD aşısı oldunuz mu? (%)

	Evete, oldum	Hayır, olmadım	Cevap yok
Cinsiyet			
Kadın	66,5	32,3	1,2
Erkek	75,4	23,4	1,2
Yaş			
18-24 arası	58,5	41,0	0,5
25-34 arası	66,9	31,9	1,2
35-44 arası	79,7	18,6	1,7
45-54 arası	78,3	20,7	1,0
55-64 arası	72,6	26,2	1,2
65 ve üzeri	91,7	8,3	-
Öğrenim Durumu			
Okuma yazma bilmiyor	72,3	27,7	-
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	63,3	32,2	4,5
İlkokul	73,8	25,4	0,8
İlköğretim/ortaokul	69,6	28,1	2,3
Lise ve dengi okul	72,8	26,7	0,5
Ön lisans/MESYO	66,7	33,3	-
Lisans	77,1	22,9	-
Bölge			
Sınır iller	73,7	25,1	1,2
Diğer iller*	68,6	30,3	1,1
<i>Metropol iller</i>	68,9	29,6	1,5
<i>Metropol olmayan iller</i>	68,2	31,3	0,5
Genel	71,7	27,1	1,2

SB-2021'de Covid-19 aşısı olanlar kaç doz aşı oldukları sorulmuş ve 1 doz olanların % 18,2, 2 doz % 76,9, 3 doz aşı oranının da % 4,2 olduğu görülmüştür. Yani Suriyelilerin geneli Aralık 2021 itibarı ile 2 doz aşı yaptırmıştır.

SB-2021- Tablo 128: Kaç doz olduğunuzu belirtir misiniz?

	#	%
1 doz aşı oldum	192	18,8
2 doz aşı oldum	785	76,9
3 doz aşı oldum	43	4,2
4 doz aşı oldum	1	0,1
Toplam	1021	100,0

Not: "COVID aşısı oldunuz mu?" sorusuna "Evet, oldum" cevabını verenlere ait sonuçlardır.

Aşı olmayanlara ise neden aşı olmadığı sorulduğunda, bunun genelde farklı gerekçelerle kendi kararları ile gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Suriyeliler için % 15,3 "aşı bana çıkmadı" derken, % 14, "aşı olmak istemiyorum" demektedir.

SB-2021- Tablo 129: Aşı olmama nedeninizi belirtir misiniz?

Sıra No.		#	%
1	Aşı olmak konusunda kararsızım	185	48,1
2	Aşı bana çıkmadı	59	15,3
3	Aşı olmak istemiyorum	54	14,0
4	Hamile olduğum için/çocuk emzirdiğim için	39	10,1
5	Zaman bulamadım/olacağım	26	6,8
6	Sağlık sıkıntım olduğu için	14	3,6
7	Diğer	8	2,1
Toplam		385	100,0

Not: "COVID aşısı oldunuz mu?" sorusuna "Hayır, olmadım" cevabını verenlere ait sonuçlardır.

Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişiminde özellikle de Pandemi döneminde ne gibi sorunlar yaşadığını anlamaya yönelik olarak yöneltilen “*Son bir yılda hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşadınız mı? / *Pandemi sürecinde hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerle erişim konusunda sorun yaşadınız mı?*” sorularına gelen cevaplar oldukça önemli bir başarıyı ortaya koymaktadır. SB-2020’de Suriyelilerin % 88,3’ü, SB-2021’de ise % 72,7’si, Pandemi döneminde sağlık hizmetlerine ulaşmakta hiçbir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. SB-2021’de % 9,6, tercüman eksikliğinden söz ederken, % 4,3 “hastane beni kabul etmedi”, % 3,2 ise hastanenin dolu olduğundan söz etmektedir. Bütün bu göstergeler, Suriyeliler için Pandemi sürecinde de sağlık hizmetlerinin oldukça yüksek standartta ve büyük ölçüde sorunsuz devam ettiğini göstermektedir.

SB-2021- Tablo 130: Son bir yılda hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşadınız mı?

*Pandemi sürecinde hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerle erişim konusunda sorun yaşadınız mı?

	2020		2021	
	#	%	#	%
Hayır, hiçbir sorun yaşamadım	1248	88,3	1034	72,7
Evet, hastalandım tercüman yoktu	31	2,2	137	9,6
Evet, hastalandım ama hastane beni kabul etmedi	50	3,5	61	4,3
Evet, hastalandım ama hastane doluydu	25	1,8	45	3,2
Evet, hastalandım ama hastaneye gidemedim	30	2,1	38	2,7
Evet, hastalandım ama başka bir şehirde kayıtlı olduğum için hastane beni kabul etmedi	-	-	27	1,9
Diğer	10	0,7	59	4,1
Fikrim yok/cevap yok	20	1,4	22	1,5
Toplam	1414	100,0	1423	100,0

* SB-2020’de “Pandemi sürecinde hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerle erişim konusunda sorun yaşadınız mı?” şeklindeki soru, SB-2021’de “Son bir yılda hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşadınız mı?” şeklinde güncellenmiştir.

20. Bazı Güncel Konulardaki Görüşler

SB-2021’de Suriyelilere bazı güncel konular hakkında sorular yöneltilmiştir. Son derece dinamik ve farklı aktörlerin rol oynadığı bu süreçte, hem Suriyeli hem de Türk toplumunun ilgisini çeken hususların değerlendirilmesinin sosyal uyumun durumunu tespit etmek ve sorun alanlarını belirlemek bakımından önemli olacağı düşünülmüştür.

20-a- Uyum Faaliyetlerine İlgili ve Katılım

Türkiye’deki Suriyeliler konusunda yapılacak olan uyum çalışmalarındaki en önemli eksikliklerden birisi Suriyelileri bu konudaki çalışmaların içine çekebilmedir. Bu bağlamda Suriyelilere “Bugüne kadar herhangi bir sosyal uyum faaliyetine katıldınız mı?” sorusu yöneltilmiştir. Suriyelilerin % 21,8’i bu soruya evet cevabı vermiştir. Çalışmalara en yoğun katılanların kadınlar, 18-24 yaş arasındakiler, eğitim seviyesi yüksek olanlar ve metropol illerde yaşayanlar olduğu görülmektedir.

SB-2021- Tablo 131: Bugüne kadar herhangi bir sosyal uyum faaliyetine katıldınız mı? (%)

	Evet, katıldım	Hayır katılmadım	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet			
Kadın	26,7	72,3	1,0
Erkek	18,4	81,1	0,5
Yaş			
18-24 arası	26,0	73,5	0,5
25-34 arası	20,8	78,6	0,6
35-44 arası	21,3	77,7	1,0
45-54 arası	21,2	78,8	-
55-64 arası	22,6	76,2	1,2
65 ve üzeri	16,7	79,2	4,1
Öğrenim Durumu			
Okuma yazma bilmiyor	13,8	84,6	1,6
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	10,0	88,9	1,1
İlkokul	17,8	81,5	0,7
İlköğretim/ortaokul	23,3	76,1	0,6
Lise ve dengi okul	34,8	64,8	0,4
Ön lisans/MESYO	25,0	75,0	-
Lisans	32,9	67,1	-
Bölge			
Sınır iller	18,4	80,7	0,9
Diğer iller*	27,3	72,3	0,4
<i>Metropol iller</i>	29,6	70,1	0,3
<i>Metropol olmayan iller</i>	23,4	76,1	0,5
Genel	21,8	77,5	0,7

Sosyal uyum faaliyetlerine katıldığını söyleyenlere sorulan “Hangi sosyal uyum faaliyetlerine katıldınız?” sorusuna gelen cevaplarda ise üç husus (Toplum merkezlerinde sosyal uyum faaliyetlerine katıldım (%34,5), “Dil kursuna katıldım” (%31), “Halk eğitim merkezlerine gittim” (%26,5) ön plana çıkmaktadır. Yine “Gezilere katıldım”,

“Farkındalık artırıcı eğitimlere katıldım”, “Mesleki eğitim kursuna katıldım”, “Ücretli mesleki eğitim kursuna katıldım” ve “Kooperatif aktivitelere katıldım” seçenekleri de % 5'in üzerinde ilgi görmüştür.

SB-2021- Tablo 132: Hangi sosyal uyum faaliyetlerine katıldınız? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		#	%
1	Toplum merkezlerinde sosyal uyum faaliyetlerine katıldım	107	34,5
2	Dil kursuna katıldım	96	31,0
3	Halk eğitim merkezlerine gittim	82	26,5
4	Gezilere katıldım	32	10,3
5	Farkındalık artırıcı eğitimlere katıldım	30	9,7
6	Mesleki eğitim kursuna katıldım	29	9,4
7	Ücretli mesleki eğitim kursuna katıldım	26	8,4
8	Kooperatif aktivitelere katıldım	16	5,2
9	Online etkinliklere katıldım	14	4,5
10	Atölye çalışmaları	13	4,2
11	Kültür sanat faaliyetleri	13	4,2
12	Psikososyal destek faaliyetlerine katıldım	10	3,2
13	Spor aktivitelere katıldım	5	1,6
14	Diğer	16	5,2

* Bugüne kadar herhangi bir sosyal uyum faaliyetine katıldığını belirten 310 kişiye ait sonuçlardır.

20-b- Eğitimdeki Yaşanan Sorunlar

SB çalışmalarında Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin en fazla memnun olduğu üç kamu hizmetinden birisinin “eğitim” olduğu bilinmektedir. 2016’dan itibaren Suriyeli çocukların Türk devlet okullarına alınması ve kendilerine Türkçe eğitim verilmesi politikası sayesinde bugün 700 binin üzerinde bir öğrenci sayısına ulaşılmıştır. Toplam zorunlu okul çağındaki çocukların (5-17) % 65’ine denk gelen bu sayı büyük bir başarı olsa da okullaşamayan 500 bini aşkın çocuk olduğu da bilinmektedir.

Son dönemde genel gözlemler ve akademik çalışmalar ile SB çerçevesine yapılan OGG’lerde Suriyelilerin eğitim alanındaki ciddi sorunlar yaşadığını ortaya koymaktadır. Bunların içinde okula kayıt yaptıramama, akran zorbalığı ve hatta ayrımcılığa varan uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede Suriyelilere SB-2021’de “Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimle ilgili karşılaştığı sorunlar nelerdir?” sorusu yöneltilerek, sorun alanlarının tespit edilmesine çalışılmıştır. Çoklu yanıt imkanı verilen bu soruya gelen en yüksek cevap % 31,5 ile “Suriyeli çocuklar her hangi bir sorunla karşılaşmıyor”dur. Ancak bunun dışındaki bütün seçeneklerde hem eğitim için karşılaşılan maddi sorunlar, “Suriyeli aileler çocukların eğitim masraflarını karşılayamıyorlar” % 30, “Suriyeli çocuklar çalışmaları gerektiği için okula gitmiyorlar” % 14,7 hem de okulda karşılaşılan olumsuzluklar ifade edilmiştir. Buna konuda Suriyelilerin % 24,2’sine göre “Suriyeli çocuklar okullarda ayrımcılığa uğruyorlar”, % 11,8’ine göre “Suriyeli çocuklara akranları kötü davranıyor.” Eğitim alanında yaşanan sorunlar ankete yansımamakla birlikte, OGG’lerde de belirgin biçimde konuşulmakta ve eleştirilmektedir. OGG’lerde, çocukların kayıtlarının zorlaştığına dair pek çok eleştiri dile getirilmiştir.

SB-2021- Tablo 133: Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimle ilgili karşılaştığı sorunlar nelerdir? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		#	%
1	Suriyeli çocuklar her hangi bir sorunla karşılaşmıyor	448	31,5
2	Suriyeli aileler çocukların eğitim masraflarını karşılayamıyorlar	429	30,1
3	Suriyeli çocuklar okullarda ayrımcılığa uğruyorlar	344	24,2
4	Suriyeli çocuklar çalışmaları gerektiği için okula gitmiyorlar	209	14,7
5	Suriyeli çocuklara akranları kötü davranıyor	168	11,8
6	Suriyeli çocukların eğitim için elektronik cihazları (tablet/bilgisayar/telefon) yok	132	9,3
7	Suriyeli çocuklar sadece Türkçe eğitim alıyorlar, kendi kimliklerini kaybediyorlar	103	7,2
8	Suriyeli çocuklara öğretmenler kötü davranıyorlar	99	7,0
9	Suriyeli çocukları okullar kabul etmiyorlar	52	3,7
10	Diğer	36	2,5
	Fikrim yok/cevap yok	249	17,5

20-c- Sağlık Hizmetlerinde Son Dönemde Sorunlar Yaşanıyor mu?

Türkiye'deki Suriyelilerin kamu hizmetleri içinde başından beri en yüksek seviyede memnuniyet duydukları alan "sağlık hizmetleri"dir. Ancak son bir yılda hem Pandemi etkisi hem de toplumdaki karışıklığın yükselmesi ile Suriyelilerin sağlık alanında son bir yıldaki durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için sorulan "Son bir yılda hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşadınız mı?/ *Pandemi sürecinde hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetleriyle erişim konusunda sorun yaşadınız mı?" sorusuna gelen cevaplarda "hiçbir sorun yaşamadım" diyenlerin oranında % 88,3'den % 15'den fazla bir farkla % 72,7'ye gerileme gözlemlenmektedir. SB-2021'de sağlık hizmetlerinde "tercüman eksikliği" önemli bir yer tutmaktadır. Demografik analizde, sorun yaşayanların daha çok sınır bölgesindeki illerde yaşayan Suriyeliler olduğu anlaşılmaktadır.

SB-2021- Tablo 134: Son bir yılda hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşadınız mı?

*Pandemi sürecinde hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetleriyle erişim konusunda sorun yaşadınız mı?

	2020		2021	
	#	%	#	%
Hayır, hiçbir sorun yaşamadım	1248	88,3	1034	72,7
Evet, hastalandım tercüman yoktu	31	2,2	137	9,6
Evet, hastalandım ama hastane beni kabul etmedi	50	3,5	61	4,3
Evet, hastalandım ama hastane doluydu	25	1,8	45	3,2
Evet, hastalandım ama hastaneye gidemedim	30	2,1	38	2,7
Evet, hastalandım ama başka bir şehirde kayıtlı olduğum için hastane beni kabul etmedi	-	-	27	1,9
Diğer	10	0,7	59	4,1
Fikrim yok/cevap yok	20	1,4	22	1,5
Toplam	1414	100,0	1423	100,0

SB-2020'de soru "Pandemi sürecinde hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetleriyle erişim konusunda sorun yaşadınız mı?" şeklinde, SB-2021'de "Son bir yılda hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşadınız mı?" şeklinde güncellenmiştir.

20-d- Yaşanılan Yer/Mekan Değişikliği

Türkiye'deki Suriyeliler konusunda son dönemde bazı önemli politika değişiklikleri ve sorunlar dikkat çekmektedir. Bazı Suriyeliler, "mekânsal yoğunlaşma ile mücadele projesi" çerçevesinde, bazı Suriyeliler ise ev sahipleri, komşular ya da kayıt olmadıkları ilde yaşamalarına artık izin verilmediği için evlerini ve bazen de şehirlerini değiştirmek zorunda kalabilmektedir. SB-2021'de "Son 6 ayda **şehirlerarası ya da kendi şehrinizde yer değiştirdiniz/taşındınız mı?**" sorusu ile bu konudaki değişimler konusunda bazı ipuçları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu soruya "evet" diyenlerin oranı % 14,3'tür. Bu son altı ay için oldukça yüksek bir sayıya işaret etmektedir.

SB-2021- Tablo 135: Son 6 ayda şehirlerarasında ya da kendi şehrinizde yer değiştirdiniz/taşındınız mı?

	#	%
Hayır, yer değiştirmedim/taşınmadım	1218	85,6
Evet, yer değiştirdim/taşındım	203	14,3
Cevap yok	2	0,1
Toplam	1423	100,0

Suriyelilerin "yer değiştirme/taşınma sebepleri" içinde ev sahibine bağlı nedenler toplamda % 61,6'ya ulaşmaktadır ("ev sahibi çıkardı" % 36,5, "kira artışı" (% 25,1). Sıralanan gerekçeler içinde "Daha sağlıklı bir yaşam alanı için", "İş bulmak için", "Ailevi nedenler", "Kendimi daha güvende hissetmek için" sıralanmaktadır. Bu durum da işin doğasına uygundur. Burada doğal olarak bilinmeyen husus, ev sahiplerinin Suriyelileri evden çıkarma gerekçeleridir.

SB-2021- Tablo 136: Yer değiştirme/taşınma sebepleriniz nedir? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		#	%
1	Ev sahibi bizi çıkardığı için	74	36,5
2	Kira artışından dolayı	51	25,1
3	Daha sağlıklı bir yaşam alanı için	28	13,8
4	İş bulmak için	24	11,8
5	Ailevi nedenler	20	9,9
6	Kendimi daha güvende hissetmek için	10	4,9
7	Komşularla yaşanan sorunlardan dolayı	6	3,0
8	Geçici koruma kimliği çıkartmak için	5	2,5
9	Eğitim için	5	2,5
10	Ailemin diğer fertleri ile bir arada olmak için	5	2,5
11	Evim kentsel dönüşümden dolayı yıkıldığı için	4	2,0
12	Mecbur kaldığım için/bulduğum yerden gönderildiğim için	4	2,0
13	Diğer	5	2,5

Not: "Son 6 ayda şehirlerarasında ya da kendi şehrinizde yer değiştirdiniz/taşındınız mı?" sorusuna "Evet, yer değiştirdim/taşındım" cevabını veren 203 kişiye ait sonuçlardır.

20-e- Türk Toplumunda Tavrı Değişikliği

Türkiye’de ortalama 6-6,5 yıldır yaşayan ve bu yaşamlarının büyük bölümünü de kentsel alanlarda Türk toplumu ile iç içe gerçekleştiren Suriyelilere “Türkiye’de yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı Türk toplumunun Suriyelilere yönelik tavrında bir değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Suriyelilerin % 43,6’sı buna “evet”, % 12,4’ü “kısmen”, % 32’si ise “hayır” cevabı vermiştir. Kadınlar,

SB-2021- Tablo 137: Türkiye’de yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı Türk toplumunun Suriyelilere yönelik tavrında bir değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz?

	#	%
Evet	620	43,6
Kısmen	176	12,4
Hayır	463	32,5
Fikrim yok/cevap yok	164	11,5
Toplam	1423	100,0

Tavrı değişikliğini en fazla vurgulayanlar kadınlar, 25-34 yaş arasındaki grup, yüksek eğitimliler ve sınır bölgesindeki olmuştur.

SB-2021- Tablo 138: Türkiye’de yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı Türk toplumunun Suriyelilere yönelik tavrında bir değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz? (%)

	Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet				
Kadın	49,5	23,9	10,8	15,8
Erkek	39,5	38,5	13,4	8,6
Yaş				
18-24 arası	44,5	33,5	7,0	15,0
25-34 arası	46,2	29,2	13,7	10,9
35-44 arası	42,9	35,4	12,1	9,6
45-54 arası	43,9	35,4	12,6	8,1
55-64 arası	34,5	26,2	19,1	20,2
65 ve üzeri	20,8	45,9	8,3	25,0
Öğrenim Durumu				
Okuma yazma bilmiyor	50,0	30,0	6,9	13,1
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	36,7	33,3	5,6	24,4
İlkokul	40,0	35,9	12,4	11,7
İlköğretim/ortaokul	42,0	35,5	13,6	8,9
Lise ve dengi okul	51,4	23,8	13,8	11,0
Ön lisans/MESYO	54,2	27,1	14,6	4,1
Lisans	44,3	25,7	18,6	11,4
Bölge				
Sınır iller	47,4	32,5	7,6	12,5
Diğer iller*	37,3	32,6	20,1	10,0
<i>Metropol iller</i>	41,9	29,9	18,2	10,0
<i>Metropol olmayan iller</i>	29,3	37,3	23,4	10,0
Genel	43,6	32,5	12,4	11,5

Algıların bütünüyle ya da kısmen değiştiğini belirten Suriyelilere “Algıların ne yönde değiştiğini düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Suriyelilerin % 63,9’u değişimin “olumludan olumsuz doğru değiştiği” görüşündedir.

SB-2021- Tablo 139: Algıların ne yönde değiştiğini düşünüyorsunuz?

	#	%
Olumludan olumsuz doğru değişti	509	63,9
Olumsuzdan olumluya doğru değişti	34	4,3
Hem olumlu hem olumsuz yönde değişti	168	21,1
Fikrim yok/cevap yok	85	10,7
Toplam	796	100,0

Not: “Türkiye’de yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı Türk toplumunun Suriyelilere yönelik tavrında bir değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna “Evet” ve “Kısmen” cevabını verenlere ait sonuçlardır.

Bu konuda diğer bir takip sorusu da “olumsuz yönde değişim” olduğunu ifade edenlere, bunun nedenini sormak şeklinde yöneltilmiştir. Suriyelilere göre bu değişimin en önemli nedeni % 69,9 ile ekonomik sıkıntıların artmasıdır. Bunu takip eden seçenekler ise iletişim stratejisindeki hatalar ve sürecin siyasallaşmasına yönelik olmuştur.

SB-2021- Tablo 140: Olumsuz yöndeki bu değişimin sebepleri nelerdir? (Çoklu yanıt)

Sıra No.		#	%
1	Son yıllarda artan ekonomik sıkıntıların sorumlusu olarak görüldük	356	69,9
2	Türkiye’nin Suriyeliler için yaptığı söylenen harcamalar toplumda bize karşı tepki yarattı	190	37,3
3	Bazı siyasal partilerin ya da üyelerinin Suriyelilerle ilgili yaptığı açıklamalar	137	26,9
4	Sağlık ve diğer kamu hizmetlere erişim konusunda Suriyelilere öncelik verilmesi etkiledi	117	23,0
5	Suriyelilerle ilgili sosyal medya üzerinden yapılan provakatif/kışkırtıcı yayınlar etkiledi	73	14,3
6	Diğer	2	0,4
	Fikrim yok/cevap yok	34	6,7

Not: “Algıların ne yönde değiştiğini düşünüyorsunuz?” sorusuna “Olumludan olumsuz doğru değişti “ cevabını veren 509 kişiye ait sonuçlardır.

20-f- Sosyal Gerginlik, Altındağ Olayları ve Karamsarlık

Suriyelilerin Türk toplumu ile son dönemde yaşadığı gerginlikleri tespit ve analiz etmek için Suriyelilere SB-2020 ve SB-2021’de sorulan “Siz, aileniz ve Türkiye’deki diğer Suriyeliler son 12 ayda/bir yılda mahallenizde ya da çalıştığınız yerlerde size göre Türk toplumu ile ne ölçüde sosyal gerginlik yaşadığınızı 1-Hiç yaşamadım ile 5-Çok fazla yaşadım arasında puanlarsanız kaç veririrsiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Şahsi bakımdan (kendim) “Sorun yaşamadım” diyenlerin oranı SB-2020’de % 79,2 iken bu SB-2021’de 35,8’e düşmüş, “sorun yaşadım” diyenlerin oranı ise % 10,7’den % 27,2’ye yükselmiştir. Aileler söz konusu olduğunda sorun yaşamama hali SB-2020’de % 79,5 iken bu SB-2021’de % 72’ye gerilemiş; sorun yaşama hali ise % 10,4’den % 19,3’e yükselmiştir. “Türkiye’deki Suriyeliler” sekmesinde ise “sorun yaşamadılar” % 59,6’dan % 72,5’a “sorun yaşadılar” diyenlerin oranı ise % 13,4’den % 17,7’ye yükselmiştir. Yani SB-2020 ile SB-2021 arasındaki bütün düzeylerde sorun yaşamama oranları azalmış, sorun yaşama yükselmiştir. Bir yıl içindeki bu değişim ciddi bir kırılmaya da işaret etmektedir. Özellikle şahsi sorun yaşama sekmesinin % 79,2’den % 35,8’e düşmesi sorun yaşamamanın da % 10,7’den % 27,2’ye yükselmesi, aynı zamanda fikrim yok/cevap yok sekmesinin % 26,3’e yükselmesi dikkat çekiçi ve kaygı vericidir.

SB-2021- Tablo 141: Siz, aileniz ve Türkiye’deki diğer Suriyeliler son 12 ayda/bir yılda mahallenizde ya da çalıştığınız yerlerde size göre Türk toplumu ile ne ölçüde sosyal gerginlik yaşadığınızı

1-Hiç yaşamadım ile 5-Çok fazla yaşadım arasında puanlarsanız kaç veririrsiniz? (%)

		Hiç yaşamadım	Yaşamadım	Yaşamayan	Kısmen yaşadım	Yaşadım	Çok fazla yaşadım	Yaşayan	Fikrim yok/cevap yok
SB-2020	Kendiniz	49,4	29,8	79,2	9,5	8,1	2,6	10,7	0,6
SB-2021		17,3	18,5	35,8	10,7	19,1	8,1	27,2	26,3
SB-2020	Aileniz	49,5	30,0	79,5	9,3	7,9	2,5	10,4	0,8
SB-2021		32,1	39,9	72,0	7,7	14,4	4,9	19,3	1,0
SB-2020	Türkiye’deki Suriyeliler	32,5	27,1	59,6	13,7	9,6	3,8	13,4	13,3
SB-2021		31,5	41,0	72,5	8,4	14,0	3,9	17,9	1,2

OGG Bulguları

Türk toplumuyla herhangi bir çatışma, gerilim veya sorun yaşayıp yaşamadıkları Suriyeli OGG katılımcılarına da sorulmuştur. Verilen cevaplar arasında üç husus öne çıkmıştır: (i) toplumun çeşitli kesimlerden Suriyelilere yönelen ayrımcılık, ırkçı tavırlar ve olumsuz davranışlar; (ii) devlet kurumlarında ve devlet hastanelerinde yaşanan sorunlar ve görülen olumsuz muamele; (iii) kitlesel boyutta saldırıya uğrama.

Toplumun bazı kesimlerinde Suriyelilere yönelik ayrımcılık ve ırkçılık konusunda ortaya konulan ifadeler aşağıda gibidir.

- *"Gaziantep'te ayrımcılık Türkiye'nin diğer illerine göre biraz daha az olmakla birlikte, genellikle fakir bölgelerde yaygındır ve Türkçe bilmeyen Suriyeliler, bir kısmı Türk vatandaşlığına geçmiş olmalarına rağmen ayrımcılığa maruz kalıyorlar."* (Gaziantep- SR- STK Çalışanları)
- *"Ben artık Suriyeli kelimesinden nefret ediyorum. Her gün bize nasıl baktıklarını ve kadınlarımıza, çocuklarımıza ve yaşlılarımıza nasıl saygısızca davrandıklarını görebiliyorum."* (İstanbul- SR- Öğrenci)
- **"Çocuğuma okulda ""Sizi Suriye'ye göndereceğiz' diyorlar "**. (Gaziantep- SR- Esnaf ve Çalışan)
- *"Biz ayrımcılığa tahammül edebiliriz ve ediyoruz bir şekilde ama basındaki yayınlar ve sosyal medyadaki paylaşımlar ayrımcılığı çok artırıyor ve bu durum okullara yansıyor. Çocukların psikolojileri etkileniyor ve bu durum gelecekleri ve karakterlerini etkileyecek mutlaka."* (Ankara - SR- Kadın)

Bazı kamu kurumlarında yaşanan sıkıntılar ve bazı kamu temsilcilerinin olumsuz tavır ve muameleleri üzerine hem metropol illerdeki hem de sınır illerindeki katılımcıların benzer görüşlerde bulunması dikkat çekicidir.

- *"Altındağ olaylarında saldırganlara nasıl izin verdiğini hepimiz gördük. İnsanların evleri, işleri ve arabaları gitti!"* (Ankara- SR- Kadın)
- *"Artık her yerde ayrımcılık ve kötü davranışlara şahit oluyoruz. Bir devlette eğer kamu kurumlarında çalışanlar ayrımcılık yapıyorsa o zaman herkes ayrımcılık yapabilir."* (İstanbul- SR- Esnaf ve Çalışan)

Kitlesel boyutta saldırıya uğrama konusunda özellikle Altındağ olaylarının ardından tansiyonun arttığı, görüşmelerde verilen örneklerden rahatlıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca görüşülen katılımcıların kendilerine yönelik tepki ve saldırı seviyesinin her geçen gün daha da arttığını ve fiziksel sataşma, kavgaya dönüştüğünü söylemeleri dikkat çekicidir. Bir iki katılımcının, diğer Arap ülkelerinden gelen kişilerin de Suriyeli zannedilerek yerel halk tarafından tepkiyle karşılandığını belirtmeleri toplumda "Suriyeli" tanımının ve algısının hangi boyutlarda genellendiğini görmek açısından önemlidir.

- *“Ben Altındağ’da yaşıyorum, söylememe gerek yok ama her gün bir şeye şahit oluyorum. Son saldırıda evimizin camlarını kırdılar ve bir hafta ben, kocam ve çocuklarım evden çıkmadık. Kocamın maaşı kesildi ama tabii ki Türk komşularımız bize yardım ettiler ve bize ekmek ve yemek getirdiler ama yaşadığım mahallede her gün bir şey oluyor.” (Ankara- SR- Kadın)*
- *“Altındağ olaylarında eşim patronun arabasını almıştı ve o gün Türkler bize saldırdığında arabaya da saldırdılar, arabanın plakası Türkiye plakası olmasına rağmen saldırdılar. Çocukların arasında da her gün bir kavga oluyor. Ben artık oğlumun sokağa çıkmasına izin vermiyorum. Çok önemli olmadıkça ben de artık sokağa çıkmıyorum ve eşim bütün alışverişi yapıyor.” (Ankara- SR- Öğrenci)*

SB-2021’de görüşülen OGG katılımcılarının uyum konusunda daha karamsar bir çerçeve çizdikleri ve uyumun gerçekleşmediği düşüncesini ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcılara göre uyuma yönelik birçok olumlu adımın Altındağ olaylarından sonra olumsuz yönde değiştiğini belirtmeleri dikkat çekicidir. Hatta sadece Ankara’daki Suriyelilerin değil sınır illeri başta olmak üzere birçok ilde bu olayın etkilerinin görüldüğü, Suriyelilerin korkudan günlerce evlerinden çıkmadıkları da belirtilmiştir.

- *“Benim de bulunduğum bir olayda 60 bin Suriyeli Altındağ’da mahsur kaldı, o zaman 4 milyon Suriyeli de kendilerini orada mahsur kalmış hissetti.” (İstanbul - SR- Gazeteciler)*
- *“Altındağ olaylarında Suriyeliler o iki gecede hiç uyumadılar. Sadece Ankara’da yaşayanlar değil, Türkiye’deki bütün Suriyeliler bu olaydan dolayı etkilendi. Vatandaşlığı alanlar bile çok güvensiz hissetti. Bu olaylar olunca ve bence ileride daha da artacak, Suriyeliler artık uyum için herhangi bir çaba göstermeyecekler.” (Gaziantep- SR- Esnaf ve Çalışanlar)*
- *“Uyum sağlayanlar çok az sayıda. İstikrar olmadığı için ve sorunlar yaşadığımız için aramızda ciddi bir mesafe var, biz hala uyumdan çok uzağız.” (Gaziantep - SR- STK Çalışanları)*
- *“Bu Altındağ olaylarından sonra Suriyeliler kendi içlerine çok kapandılar ve korunmaya ihtiyaçları olduğunu hissettiler. Onun için uyum süreci yavaşladı.” (Gaziantep- SR- STK Çalışanları)*
- *“Altındağ olayları bence uyum sağlayanı bile etkiledi. Eğer bir yerde nefretle ve korkuyla yaşıyorsanız, uyum sağlamak aklınıza gelmez. Birçok Suriyeli artık uyum sağlamak istemiyor.” (İstanbul- SR- Öğrenci)*
- *“Her gün sokakta Suriyeli kelimesini duyuyoruz ve onunla birlikte mutlaka negatif bir bakış ya da negatif bir yorum oluyor. Bence kimse kimseye uyum sağlamadı. Herkes yaşamaya mecbur kaldığı için birbirine tahammül ediyor.” (Gaziantep- SR- Çalışanlar)*
- *“Ayrımcılık varsa uyuma yer kalmaz, ayrımcılık olduğu için birçok Suriyeli Türklerle iletişim bile kurmak istemiyorlar ve korkuyorlar artık.” (İstanbul- SYR- Öğrenci)*

20-g-Afgan ve Diğer Mülteciler, Düzensiz Göçmenler

Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesi ile birlikte, özellikle 2013 sonrasında başta Afganistan, Pakistan, Irak ve İran olmak üzere pek çok ülkeden Türkiye'ye hem sığınmacı hem de düzensiz göçmen akını da başladı. Son verilere göre, Suriyeli olmayan (uluslararası koruma başvurusu ve statü sahibi) 321 bin civarındadır.²⁰⁸ Bunların içinde Afganlar ilk sırada yer almaktadır. GİB tarafından verilen bilgilere göre, düzensiz göç hareketliliği de son yıllarda olağanüstü bir artış göstermiştir. 2015 ile Aralık 2021 arasında Türkiye'deki yakalanan düzensiz göçmen, yani sınır aşarak Türkiye'ye düzensiz giren, Türkiye'den düzensiz çıkmaya çalışan ya da vize ihlali yapan kişilerin sayısı 1.6 milyonun üzerindedir.²⁰⁹ GİB yetkilileri ile yapılan görüşmelerde, anılan sayının yaklaşık % 55'inin sınırı izinsiz geçenlerden, % 30'unun vize ihlali yapanlardan, % 15'inin ise "özel durumda" olan Suriyelilerden oluştuğu ifade edilmiştir. Türkiye'ye özellikle İran sınırından gerçekleşen geçişler Türk kamuoyunun en önemli tartışma konularından birisi olmuştur. Özellikle son iki yılda İran üzerinden Türkiye'ye giren kişiler olarak sosyal medyaya yansıyan düzensiz göçmen görüntüleri, Türkiye'nin izni ile ülkeye gelen ve kendilerine geçici koruma verilen Suriyelilerin de varlıklarının tartışılmasında ve zaman zaman hedefleştirilmesinde etkili olmuştur.

SB-2021 çerçevesinde Suriyelilere yöneltilen "*Türkiye'ye son dönemde gelen Afganlar ve diğer mültecilerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi/hangileri görüşünüzü yansıtmaktadır?*" sorusuna gelen cevaplar ilginç biçimde iki özellik göstermektedir. Bunlardan birincisi Suriyelilerin % 47,7'sinin "Fikrim yok/cevap yok" seçeneğini tercih etmeleridir. İkinci dikkat çeken husus ise görüş bildirenlerin % 44'ünün "*Onların da koruma ihtiyacı var gelmeleri normal*" cevabını vermeleridir. Bunu % 6,3 ile "*Gelmeleri bizi daha zor duruma sokuyor, Türk toplumu onlar yüzünden bize kızıyor*" seçeneği takip etmektedir. Diğer seçenekler son derece düşük seviyede yani % 3,5 ile % 1 arasında destek almıştır. Ancak vurgulamak gerekir ki, çoklu seçenek olmasına rağmen, ankete katılanların yarısının fikir belirtmemesi ve % 44 ile tek bir seçeneğe yoğunlaşması, ortaya çıkan tablonun değerlendirmesini zorlaştırmaktadır. Burada dikkat çeken bir başka husus da metropollerde ve diğer illerde yaşayan Suriyelilerin sınır bölgesindeki illerde yaşayanlara göre çok daha yüksek seviyede "*Onların da koruma ihtiyacı var gelmeleri normal*" seçeneğine sahip çıkmalarıdır.

208 Haber7com (07.10.2022) <https://www.haber7.com/guncel/haber/3266086-son-dakika-bakan-soylyu-turkiyedeki-suriyeli-sayisini-acikladi>

209 Göç İdaresi Başkanlığı (2022) Düzensiz Göçmen (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>) (Erişim: 07.07.2022)

SB-2021- Tablo 142: Türkiye'ye son dönemde gelen Afganlar ve diğer mültecilerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi/hangileri görüşünüzü yansıtmaktadır? (Çoklu yanıt %)

Sıra No.		Sınır iller	Diğer iller			Genel
			Metropol iller	Metropol olmayan iller	Genel*	
1	Onların da koruma ihtiyacı var gelmeleri normal	33,3	63,3	58,2	61,4	44,0
2	Gelmeleri bizi daha zor duruma sokuyor, Türk toplumu onlar yüzünden bize kızıyor	4,8	8,2	9,5	8,7	6,3
3	Onların gelmesi ile devletin yükü artıyor bu da bizi olumsuz etkiliyor	2,6	3,5	7,5	5,0	3,5
4	Ev kiralari artması	2,0	4,4	5,0	4,6	3,0
5	Görünürlüğümüz artıyor ve olumsuz haberleri/algıları artırıyor	1,7	2,9	8,5	5,0	3,0
6	Daha az iş fırsatı olacağından endişelendim	2,0	4,4	2,0	3,5	2,6
7	Kültürel yapıları bize benzemediği için onların gelmesini istemedim	1,8	0,9	2,5	1,5	1,7
8	Ev kira fiyatlarının artacağından endişelendim	1,5	0,9	1,5	1,1	1,3
9	Yardımların azalmasına neden oluyorlar	1,4	0,6	-	0,4	1,0
	Fikrim yok/cevap yok	60,4	24,9	30,8	27,1	47,7

20-h- Sosyal Medyada “Muz Videoları” ve Sınırdışı Tartışmaları

Ekim 2021’de bir televizyon programında İzmir’de kendisi ile röportaj yapılan bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının “Türkiye’deki Suriyelilerin ekonomik durumu Türk vatandaşlarından daha iyi” dedikten sonra “Ben muz yiyemiyorum, onlar kilolarca muz alıyor” sözleri üzerine, Türkiye’deki bazı Suriyeliler sosyal medyada muz yeme videoları paylaştılar. Konu bir politikacının suç duyurusu ile yargıya intikal etti ve hemen ardından 45 Suriyeli “provokatif muz görüntüsü paylaşımı yapmak” gerekçesi ile gözaltına alındı ve sınır dışı edilecekleri ifade edildi.²¹⁰ Nisan 2011’den bu yana Türkiye’de bulunan Suriyelilerin ilk kez bu tür ve oldukça da ses getiren toplu eylemleri uzun süre tartışıldı. Emniyetin konuyu “Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Etme veya Aşağılama” şeklinde değerlendirmesi ve bu nedenle bu videoları paylaşanların bir bölümü için sınır dışı işlemlerinin yapıldığı/yapılacağına dair açıklanması da önemli tartışmalar yaratmıştır. SB-2021’de bu konu Suriyelilere sorularak, hem “eylemi” hem de uygulanan yaptırımların nasıl değerlendirdikleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

“Bazı Suriyelilerin sosyal medyada muz ile yaptıkları yayınları ne derece doğru buluyorsunuz?” sorusuna Suriyelilerin % 79,8 gibi çok büyük bölümü “Hiç doğru bulmadım” ve “Doğru bulmadım” cevabını vermiştir. “Eylemi” doğru bulanların oranı sadece % 0,7’dir. % 16,3 ise “fikrim yok ya da cevap yok” demıştır.

SB-2021- Tablo 143: Bazı Suriyelilerin sosyal medyada muz ile yaptıkları yayınları ne derece doğru buluyorsunuz?

	#	%	
Hiç doğru bulmadım	851	59,8	79,8
Doğru bulmadım	285	20,0	
Ne doğru ne yanlış	46	3,2	3,2
Doğru buldum	9	0,6	0,7
Çok doğru buldum	1	0,1	
Fikrim yok/cevap yok	231	16,3	16,3
Toplam	1423	100,0	

210 Göç İdaresi Başkanlığı 27 Ekim 2021’de şu açıklamayı yapmıştır: “Bir sokak röportajında yer alan “Ben muz yiyemiyorum, siz kilolarca muz alıyorsunuz...” söylemi sonrası yabancı uyruklu olduğu değerlendirilen kişilerce muhtelif sosyal medya platformlarından provokatif amaçlı “muz yeme” eylemi içerikli video ve paylaşımın dolaşıma sokulduğu görülmüştür. Emniyet Genel Müdürlüğü’nün ilgili birimleri tarafından bahse konu provokatif paylaşımlara ilişkin yürütülen çalışmalar sonucunda elde edilen ilk bulgular doğrultusunda yabancı uyruklu 7 şahıs yakalanmış olup adli işlemlerinin tamamlanmasının ardından haklarında sınır dışı etme işlemleri başlatılacaktır.” Başkanlık 12 Kasım 2022’de yaptığı diğer açıklamasında ise “Sosyal medyada provokatif muz görüntüsü paylaşımı yapan 45 yabancı uyruklu şahıs tespit edilmiş, bu şahıslar adli işlemlerin ardından sınır dışı edilmek üzere geri gönderme merkezlerine sevk edilmiştir” ifadesini kullanılmıştır.

SB-2021-Tablo 144: Bazı Suriyelilerin sosyal medyada muz ile yaptıkları yayınları ne derece doğru buluyorsunuz? (%)

	Hiç doğru bulmadım	Doğru bulmadım	Doğru bulmadım	Ne doğru ne yanlış	Doğru buldum	Çok doğru buldum	Doğru buldum	Fikrim yok/ cevap yok
Cinsiyet								
Kadın	51,5	26,3	77,8	2,4	0,5	-	0,5	19,3
Erkek	65,5	15,7	81,2	3,8	0,7	0,1	0,8	14,2
Yaş								
18-24 arası	52,0	25,0	77,0	1,5	0,5	0,5	1,0	20,5
25-34 arası	62,1	22,4	84,5	2,8	0,4	-	0,4	12,3
35-44 arası	63,0	17,2	80,2	4,4	1,0	-	1,0	14,4
45-54 arası	59,6	14,6	74,2	4,5	0,5	-	0,5	20,8
55-64 arası	52,4	21,4	73,8	2,4	-	-	-	23,8
65 ve üzeri	50,0	16,7	66,7	-	4,2	-	4,2	29,1
Öğrenim Durumu								
Okuma yazma bilmiyor	60,8	16,2	77,0	0,8	0,8	-	0,8	21,4
Okuma yazma biliyor ama bir okul bitirmedi	63,3	15,6	78,9	2,2	-	-	-	18,9
İlkokul	59,1	18,9	78,0	4,6	0,8	-	0,8	16,6
İlköğretim/ortaokul	59,4	23,0	82,4	2,0	0,9	0,3	1,2	14,4
Lise ve dengi okul	61,0	22,4	83,4	1,0	-	-	-	15,6
Ön lisans/MESYO	43,8	27,1	70,9	12,5	2,1	-	2,1	14,5
Lisans	68,6	14,3	82,9	5,7	-	-	-	11,4
Bölge								
Sınır iller	57,3	20,7	78,0	3,6	0,9	-	0,9	17,5
Diğer iller*	63,8	19,0	82,8	2,6	0,2	0,2	0,4	14,2
<i>Metropol iller</i>	54,8	24,3	79,1	1,8	-	0,3	0,3	18,8
<i>Metropol olmayan iller</i>	79,1	10,0	89,1	4,0	0,5	-	0,5	6,4
Genel	59,8	20,0	79,8	3,2	0,6	0,1	0,7	16,3

Bu konuyu takip eden ikinci soru ise yaptırımlar konusundadır. *“Türkiye’deki Suriyelilerin sosyal medyada yaptıkları yayınlardan dolayı sınır dışı edilme kararı hakkında size okuyacağım ifadelerden hangisi görüşünüzü en iyi yansıtmaktadır?”* sorusuna verilen cevaplar, genelde bu kararın haksız bulunduğunu, Suriyelilerin bundan huzursuz olduklarını ve kendilerini güvensiz hissettiklerini ortaya koymaktadır. Suriyelilerin % 10,8’lik bir bölümü “bu kararı haklı buldum” derken, geri kalanın *“Bu kararı haksız buldum”, “Kendimi güvensiz ve huzursuz hissettim”, “Türkiye’deki geleceğim konusunda kaygı oluşturdu”* görüşlerini dile getirmeleri dikkat çekmektedir.

SB-2021- Tablo 145: Türkiye’deki Suriyelilerin sosyal medyada yaptıkları yayınlardan dolayı sınır dışı edilme kararı hakkında aşağıdaki ifadelerden hangisi görüşünüzü en iyi yansıtmaktadır?

Sıra No.		#	%
1	Bu kararı haksız buldum	428	30,1
2	Kendimi güvensiz ve huzursuz hissettim	284	19,9
3	Bu kararı haklı buldum	154	10,8
4	Türkiye’deki geleceğim konusunda kaygı oluşturdu	100	7,0
5	Sosyal Medya üzerinden paylaşım yapmaktan çekindim	38	2,7
6	Evden çıkmaktan korktum	22	1,5
7	Sınır dışı kararları yaşadığım mahallede/ çalıştığım yerde Türklerle ilişkiyi kötüleştirdi	18	1,3
8	Diğer	15	1,1
	Fikrim yok/cevap yok	364	25,6
	Toplam	1423	100,0

OGG Bulguları (SB-2021-S)

Suriyelilerin "muz yeme" olayına karşı tepki olarak sosyal medyada muz yeme akımı başlatması konusunda görüşülen katılımcıların büyük bölümü Suriyelilerin bu akıma katılmalarını yanlış olduğunu ve kendilerinin bu tür görüntü ve sözleri paylaşmaya motive etmek için özel olarak tasarlanmış bir propagandaya sürüklendiklerini ifade etmiştir.

- "Ben baştan beri bu tür paylaşımları yanlış buluyordum. Hatta bu paylaşımları durdurmak için başka bir meslektaşımınla makale yazdık ve röportaj yaptık." (İstanbul-SR-Gazeteciler)
- "Paylaşımlar çok abartılıydı hem Türkler hem de Suriyeliler bu konuyu kullanıp çok kindar bir şekilde paylaşımlar yaptılar." (İstanbul - SR - Esnaf)
- "Suriyelilerin Türklerle ilişkisini olumsuz etkileyen ve nefreti artıran bu tür paylaşımları Suriyelilerin paylaşmamaları gerekiyordu." (Gaziantep - SR - STK Çalışanları)
- "İlk başta paylaşımları gördük ve güldük hiç ciddiye alamadık ama sonra Türk bayrağına paylaşımları gördüğümüzde karşı durduk." (Ankara - SR - Kadın)

Öte yandan hatırı sayılır sayıda bir katılımcı grubun ise bu paylaşımların Türklerin yaptığı ayrımcılığa tepki olarak ortaya çıktığını ve anlaşılır olduğunu belirttiğini ifade etmek gerekir. Bu bağlamda bazı katılımcılar, bu olaydan sonra alınan kararların şok edici olduğunu, Suriyelilerin Türklerden de ayrımcılığa veya şiddete maruz kaldığında devletin daha sert kararlar alması gerektiğini belirtmişlerdir.

- "Muz olayı başlatan kişi (Türk) ayrımcılık yaptığı için ve böyle bir videoyu sosyal medyada paylaştıkları için Suriyeliler böyle paylaşımlar yaptılar." (Hatay - SR - Kadın)
- "Twitter'ı her açtığımda Suriyeliler için bir başlık buluyorum. Onlar bu olayı başlattılar ama sonra olan Suriyelilere oldu." (İstanbul - SR - Öğrenci)
- "Sorunun muzla ilgisi yok. Suriyelilerin çoğunun geliri genelde ya ortalamanın üstünde ya da ortalamanın altında ama yaşam tarzları zengin sınıftan olduklarını düşündüren bir imajı yansıtıyor. Tüketim alışkanlıkları bazen yanlış anlaşılmasına yol açıyor, bence muz olayı bir tepkiydi." (İstanbul - SR- Gazeteci)

Muz olayının ardından alınan kararlara ilişkin olarak katılımcıların değerlendirmeleri sorulduğunda ise, katılımcıların birçoğunun sınır dışı kararını yanlış buldukları anlaşılmiştir.

- "Türkiye bir hukuk devletidir. Muz hikayesinden sonra alınan sınır dışı kararları tamamen idari kararlardır. Suriye medyasının etkisi ile bazı sınır dışı kararlarının önüne geçebildi ve o kararlar durduruldu. Ancak bunu her gün yapamayız." (Hatay - SR-Avukatlar)
- "Sınır dışı etme kararları bizi şok etti, bu kadar küçük bir olaydan bu kadar büyük bir ceza vermeleri çok kötüydü. O kararlar alındığında sadece o Suriyeliler etkilenmedi Türkiye'deki bütün Suriye toplumu etkilendi." (İstanbul - SR- Öğrenci)

- “Suriyelilerin evlerini yıkmak ya da onlara vurmak muz paylaşımlarından çok daha büyük bir şeydir bence. Neden aynı cezayı Altındağ olaylarını yapan insanlara vermediler? ” (Ankara - SR- Kadın)
- “Suriyeliler artık güvensiz hissediyorlar. Her olayda yeni kararlar çıkıyor ve bu kararların hepsi Suriyelilere karşı alınan kararlar. ” (Gaziantep - SR - Esnaf)

Sınır dışı kararlarına yönelik olarak ise, pek çok katılımcı, Türkiye’de Suriyelilere sağlanan geçici koruma kavramıyla bağdaşmayan idari kanunların değiştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca sınır dışı kararlarının genellikle keyfi ve aslında hukuka uygun olmayan şekilde, daha açık bir ifadeyle çok basit hatalar ve suçlardan kaynaklı olarak bile rahatlıkla verilen bir karar olduğunu ve bunun Suriyeliler zor duruma soktuğunu belirtmişlerdir.²¹¹

- “Kanunların geliştirilmesi gerekiyor, sınır dışı etme kararlarının o kadar kolay olmaması gerekiyor. Eğer bir kişi bir suç işlemişse onun mahkemesi bitene kadar sınır dışı edilmemesi gerekiyor.” (Hatay- SR- Avukatlar)
- “Bir insanı Türkiye’den sınır dışı ettiğinizde siz sadece o kişiyi sınır dışı edemiyorsunuz, bütün bir ailenin hayatı bitiyor. Çocuklar okullara gidiyor ve aile fertlerinin çoğu çalışıyor.” (Kadın- SR- Ankara)
- “Sınır dışı etme kararlarına gelince, bu konuyu bir cümleyle özetleyebilirim size: Türkiye’deki Suriyeliler, masumiyetlerini ispatlayana kadar suçlular. Çoğu avukat tutamadıkları için ve Türkçe bilmedikleri için maalesef hiçbir şey ispatlayamıyorlar ve sınır dışı ediliyorlar” (Gaziantep- SR- Çalışanlar)

211 Sınır dışı kararına itiraz olmaz ise, işlem gerçekleşebilir. Ancak İdare Mahkemesine usulü ile itiraz yapılırsa, o zaman mahkeme sonucu beklenmelidir.

SURİYELİLER BAROMETRESİ
2021

7

ARAŞTIRMA
BULGULARI

V. SURIYELİLER BAROMETRESİ- 2021 ARAŞTIRMA BULGULARI

V-A: GENEL BULGULAR

- » **“Kırılgan toplumsal kabul” un, “tahammül” seviyesine dönüştüğü gözlenmektedir.** SB-2017, SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 çalışmalarında Türk toplumunun genel yaklaşımında ve Suriyelilere yönelik tutumunda genel bir istikrar ve kararlılık dikkat çekmektedir. Türk toplumu Suriyelilerin kalıcı olacağını düşünmekte, gönüllü geri dönmeyeceklerine inanmakta, bunu kaygı ile karşılamakta, birlikte yaşam iradesi ortaya koymamakta, ve bunların sonucu olarak da ortak bir gelecek tasavvurunu büyük ölçüde reddetme eğilimindedir. Bu bağlamda Türk toplumunda özellikle 2016 sonrasında Suriyelilere yönelik “toplumsal kabul” düzeyinde ciddi aşınma gözlenmektedir. Türk toplumunun tavrının artık “toplumsal kabul”den daha ziyade “tahammül” düzeyinde gerçekleştiği gözlenmektedir.
- » **Türk toplumunun talebi ve beklentisi %75-80 bandında Suriyelilerin ülkelerine geri gönderilmeleri şeklindedir.** Türk toplumunda Suriyelilerin Türkiye’nin koruması altındaki “güvenli bölgelere” ya da Suriye’nin diğer bölgelerine, yani genel olarak Suriye’ye gönderilmesi hususu genel ve ortak bir talep olarak ortaya konulmaktadır.
- » **Suriyelilerin Türkiye’deki yaşamları ve gelecekleri konusundaki görüşlerinde ciddi değişimler gözlenmektedir:** SB-2011’in anket ve OGG çalışmalarında en dikkat çeken genel bulgu, Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki genel kaygı ve Türkiye’den “gönderilmeleri” şeklinde tekrarlanan görüşlerinde istikrarın devam ettiği; ancak Suriyelilerin algı ve görüşlerinde ise ciddi değişimlerin olduğudur. SB-2017, SB-2019 ve SB-2020’nin aksine SB-2021’de Suriyelilerin Türkiye’deki gelecekleri konusunda kaygılandıkları ve üçüncü ülkeye gitme arayışlarının güçlendiği gözlenmektedir.
- » SB çalışmasında hem Türk hem de Suriyelilere yönelik ortaya çıkan genel bulgular cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek gibi demografik değişkenler ile test edildiğinde, genelde çok anlamlı değişiklikler gözlenmemektedir. Bütün özellikler içinde en ciddi ayrım **sınır bölgesindeki illerde yaşayanlar ile diğer bölgelerde yaşayan TC vatandaşları arasında ciddi görüş farklılığıdır.** Genel olarak sınır bölgelerinde yaşayan Türklerin Suriyelilere yönelik kaygı ve şikayetlerinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir.
- » SB çalışmalarında, kültürel yakınlık ve dayanışma söyleminin toplumsal uyumdaki yeri anlaşılmalı çalışılmıştır. Bu bağlamda her iki toplum için de uygulanan “sosyal mesafe ölçekleri” ile “kültürel olarak benzer miyiz?” sorularına gelen cevaplar üzerinden genel bir değerlendirme yapmak mümkün olmaktadır. Türk toplumunun SB çalışmalarındaki oldukça yüksek seviyedeki sosyal mesafesi ve “kültürel olarak benzer değiliz” yaklaşımı SB-2021’de de tekrarlanmıştır. Ancak SB-2021’in Suriyeliler bakımından belki de en dikkat çekici hususlarından birisi, Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik sosyal mesafelerin **her geçen gün açıldığı,** daha da dikkat çekici bir biçimde Suriyelilerin Türk toplumu ile kültürel benzerlik söylemine de artık daha az destek vermesidir. Bütün bunlar, son derece duygusal ve değişken bir yapısı olan ve “kültürel yakınlık” üzerine bina edilecek uyum politikalarının zaman içinde tıkanma riskini de ortaya koymaktadır.

- » **Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki süreç hızla siyasileşmektedir:** Türkiye'deki Suriyeliler ve diğer mülteciler konusu çok belirgin bir biçimde siyasallaşmaktadır. Ancak topluma dair her konuda olduğu gibi, insani hareketlilik ister göç ister iltica şeklinde olsun, siyasetten bağımsız düşünülemez. Bilindiği üzere insani hareketlilik konusu, özel olarak da göç (ekonomik göç) bir kalkınma politikası aracı olarak algılanmaktadır. Zorunlu göç mağdurları yani sığınmacı ve mülteciler konusu ise genelde güvenlik ve politik düzlemde ele alınmaktadır. Türkiye'ye Suriyelilerin ilk geldiği 29 Nisan 2011'de toplam uluslararası koruma başvuru/statü sahibi olan yabancıların (sığınmacıların) sayısı 58 bin civarındayken, bu sayı kısa zamanda milyonları aşmış ve hatta Türkiye 2014'ten bu yana dünyada en fazla mülteci barındıran ülke haline gelmiştir. 2021 itibarı ile Türkiye'de 3.7 milyonu Suriyeli olmak üzere en az 6 milyon yabancıdan söz edilmektedir. Bu durumun Türk toplumunun günlük hayatında yer aldığı gibi siyasetinde de yer alması kaçınılmazdır. Hatta bu bağlamda konunun siyasallaşmasının geç kaldığı bile söylenebilir. Türk toplumunun son birkaç yıla kadar bu konuyu arka planda tuttuğu, özellikle de siyasal kararlarına yansıtmadığı gözlenmiştir.
- » **Sürecin siyasi bir araca dönüşmesi özellikle son iki yılda belirginleşmiştir.** Bu durum sayıları 3.7 milyonun üzerinde olan Suriyelilerin neredeyse tamamının kentsel alanlarda Türk toplumu ile bir arada yaşıyor olması, Türk toplumunda Suriyelilerin ülkelerine geri dön-e-meyeceklerine dair algıların güçlenmesi, Pandemi ile daha da artan ekonomik sorunlar, Türkiye'deki 2023 seçim süreci ve popülizmin egemen olduğu siyasi üslupla ilişkilendirilebilir. Bu sürecin son iki yılda toplumda daha ciddi bir duyarlılık yaratmasında, başta Afgan ve Pakistanlı olmak üzere düzensiz göçmenlerin sayılarının ve görüntülerinin yarattığı güven kırılmasının da etkili olduğu açıktır. Toplumun yeterince ciddiye alınmayan kaygı ve tepkileri, siyaseten çok kullanışlı bir alan açmış görünmektedir. Bütün bu süreçlerde göç alanında sıklıkla ifade edilen bir "tepeden güvenikleştirme" yaklaşımından ziyade, toplumdan, yani tabandan gelen bir güvenikleştirmenin daha belirgin bir rol oynadığı ve politikacıları bu alana sürüklediği söylenebilir. Başka bir ifade ile Türk toplumunun endişe ve kaygılarının yeterince ciddiye alınmaması ve tatmin edici bir iletişim stratejisinin uygulanamamasının da önemli katkısı ile Suriyeliler konusu Türkiye'nin en önemli siyasi tartışma konularından birisi haline gelmiştir.
- » **Türkiye'de 2023'te yapılacak olan seçimlerin sürecin siyasallaşmasının önemli bir faktörü olduğu söylenebilir.** Muhalefet partileri için mülteciler konusundaki genel politika ve uygulamaların toplumdaki kaygılar dikkate alınarak hükümete yönelik eleştiriye dönüşmesi, toplumda ciddi bir karşılık görmektedir. Türk toplumunun Suriyeliler ve düzensiz göçmenler konusunu Türkiye'nin ilk üç en önemli sorunu arasında görmesi, muhalefetin konuya daha fazla ilgi göstermesinde etkili olmuştur.
- » **Uyum süreçleri bakımından sorunlu bir sürece doğru ilerlendiği gözlenmektedir.** Hem Suriyelilerin mekânsal yoğunlaşmanın getirdiği yaşam pratikleri hem de Türk toplumunun Suriyelilere yönelik ortaya koyduğu sosyal mesafe ve sürecin siyasallaşması, ilişkilerin niceliksel ve niteliksel gelişimi, genel olarak uyum süreçlerini sınırlandırmakta hatta zorlaştırmaktadır.

- » Geçici Koruma altındaki Suriyeliler Aralık 2021 itibarı ile Türkiye nüfusunun %4,38'ine ulaşmış, kamp nüfusu toplam Suriyeli nüfus içinde %1,36'ya düşmüştür. Ancak Türkiye'deki Suriyeliler merkezi bir planlama dahilinde yerleştirilmedikleri için bölgeler, kentler, ilçeler, semtler ya da mahalleler arasındaki ciddi yoğunluk farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. Son dönemde hem ülke içinde makul yük paylaşımını gerçekleştirerek süreç yönetimini kolaylaştırmak hem de gettolaşmaların önüne geçmek için uygulamaya konulan "**Mekansal Yoğunlaşma İle Mücadele Planı**", toplumun kaygılarının devlette de karşılık bulunduğu şeklinde değerlendirilebilir.
- » Suriyeliler ile yapılan **OGG çalışmalarında sıklıkla karşılaşıldığı üzere, anket sonuçlarından farklılaşan** bulgulara ulaşılmaktadır. Özel olarak da Türk toplumu ile ilişkiler bağlamında Suriyelilerin pek çok sorun yaşadıkları ve memnuniyetsizliklerinin arttığı gözlenmektedir. Anketlere yansımaya da Suriyeliler "dışlanmaktan", "ayrımcılıktan" ve Türk toplumunun kendilerine yönelik her geçen gün daha da belirgin hale gelen olumsuz tavırdan rahatsızlıklarını dile getirmektedir.
- » **Suriyelilerin kendi ülkelerine gönüllü geri dönüşü** hususunda ciddi bir isteksizlik ve tedirginlik yaşadıkları anlaşılmaktadır. Ancak öte taraftan Suriyelilerin kendilerine Türkiye'de gelecek görme düşünce ve umudunda son bir yılda ciddi bir dönüşüm yaşandığı bütün araştırmaya ve OGG'lerde gözlenmiştir. Örneğin "*Suriye'ye hiçbir şekilde geri dönmeyi düşünmüyorum*" diyenler hala ilk sırada olmasına rağmen, 2020'ye göre % 17'lik bir azalma dikkat çekmektedir. Suriyelilerin ön plana çıkardığı husus her geçen gün daha yüksek bir seviyede üçüncü bir ülkeye gitmedir. "**Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor**" önermesi % 64,2 gibi rekor seviyede gerçekleşmektedir. Daha da önemlisi Suriyeliler içinde "gerekirse yasal olmayan yollardan da gitmeyi deneyebilirim" diyenlerin oranı da ciddi bir artış göstermektedir. "*Türkiye sınırları tekrar açar ya da kontrol etmekten vazgeçerse gider misiniz?*" şeklinde sorulan soruya SB-2020'de % 8 "giderim", % 2,5 ise "kesinlikle giderim" (toplamda % 10,5) cevabı vermiştir. SB-2021'de ise "giderim" oranı % 19,2'ye, "kesinlikle giderim" ise % 16,7'ye (toplamda % 35,9'a) çıkmıştır. Bu anlamda SB-2020 ile SB-2021 arasında, Suriyelilerin üçüncü ülkeye gitme eğilimleri arasında önemli bir ilgi farkı gözlenmektedir. Bu çerçevede daha fazla Suriyelilerin Türkiye'nin Batı sınırları üzerinden Avrupa'ya geçmek için harekete geçme teşebbüsleri sürpriz olmayacaktır.
- » Dünya Sağlık Örgütü'nün 11 Mart 2020'de ilan ettiği COVID-19 Pandemisi, hem sosyal uyum hem de sağlık hizmetleri bakımından önemli bir tecrübenin yaşanmasına neden olmuştur. **Pandemi** etkisinin Türk toplumunun Suriyelilere yönelik endişe ve kaygılarını özellikle 2020'de bir ölçüde "törpülediği" ya da "ertelediği", ancak Pandemi etkisinin azalması, ekonomik sorunlar ve sürecin siyasallaşması ile rahatsızlıkların yeniden güçlenerek ifade edildiği gözlenmektedir.
- » **Pandeminin** Suriyeliler için ciddi iş ve mali kayıplara neden olduğu görünmektedir. Ancak pandemi sürecinde Türkiye'de Suriyelilerin sağlık hizmetlerine ve aşıya ulaşma konusunda Türk toplumundan çok farklı bir sorunla karşılaşmadığı anlaşılmaktadır. SB-2021'de Suriyelilerin, Türk toplumunun aşı oranlarına çok yakın bir seviyede aşı olduğunu ve sağlık hizmetlerinde ilave sorunlar yaşamadığını ortaya koymaktadır.

V-A-1: SB-2021 Temel Bulguları: Türk Toplumunu

Suriyeliler Türk Toplumunu ile özellikle de kentsel alanlarda bir arada yaşamaktadır. Türkiye’de geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerin özellikle 2014 sonrasında kentsel alanlara yöneldikleri ve kamplarda yaşayanların sayısının toplam içinde % 1’e düştüğü bilinmektedir. SB çalışmalarında Türk toplumunun Suriyeliler ile aynı mekânsal alanlarda yaşayıp yaşamadıkları özel olarak sorgulanmıştır. Bu sorgulama, yoğun Suriyeli nüfusun olduğu yerler ile diğer bölgeler arasındaki toplumsal uyum, toplumsal kabul süreçlerini daha iyi analiz etmekte de önem taşımaktadır. Bir “farkındalık” sorusu olan “Yaşadığınız mahallede/semtte/bölgede Suriyeli var mı?” sorusuna dört SB çalışmasında da “evet var”, “evet az var” ya da “evet çok var” cevabını verenlerin toplam oranı % 80 civarındadır.

Türk toplumunun Suriyelileri tanımlamasında kaygıları vurgulayan kavramların ön plana çıktığı değişiklikler yaşanmaktadır. Suriyelileri uzunca bir süre “mazlum, mağdur, savaştan, zulümden kaçan insanlar” olarak tanımlayan Türk toplumu, son yıllarda Suriyelileri daha çok “kaygı” ifadeleri ile tanımlamayı tercih etmektedir. SB-2021’de de Türk toplumu için Suriyeliler denilince akla gelen ilk üç ifade “ileride sorun açacak tehlikeli insanlardır”, “bize yük olan insanlar” ve “kendi ülkelerini korumayan insanlar”dır. Daha önceki çalışmalarda ilk sırada çıkan ve Suriyelileri “Savaştan, zulümden kaçan insanlar” olarak tanımlama dördüncü sıraya gerilemiştir. Bu konudaki radikal değişim, son yıllarda sürecin siyasileşmesi ile daha da güçlenmektedir. Suriyelileri tanımlamakla ilgili önermelere, yaşadıkları bölgede Suriyelilerin olup olmadığına dair soru ile birlikte bakıldığında, SB-2020 ile de benzerlik gösterecek şekilde yakınlarında Suriyeli olmadığını ifade edenlerin Suriyelileri “Zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlar” şeklinde tanımlamasının daha güçlü olduğu gözlemlenmektedir. Suriyelileri “sorun, tehdit, endişe kaynağı” vb. olarak görenler ise yoğun Suriyeli nüfus ile birlikte yaşayanlardır.

Türk Toplumunun Suriyeliler konusundaki endişeleri, Suriyelilere uygun görülen sıfatlara da yansımaktadır. Türk toplumundaki ciddi mesafe ve önyargının SB-2017, SB-2019 ve SB-2020’dekinden daha da güçlü bir biçimde devam ettiği anlaşılmaktadır. Araştırma, Türk toplumunun Suriyelileri olumlu sıfatlarla tanımlamaktan kaçındığını, olumsuz nitelikleri daha güçlü bir biçimde Suriyeliler için uygun gördüğünü ortaya koymaktadır.

SB çalışmalarının önemli bir parçası olan sosyal uyum süreçlerinde **kültürel benzerlik algısı** konusundaki bulgular, Türk toplumunun kararlı bir biçimde Suriyelilere hem sosyal hem de kültürel mesafe koyduğunu ortaya koymaktadır. Her ne kadar siyaset dilinde “din kardeşliği”, “komşuluk”, “mezhepsel benzerlik”, “ortak geçmiş” vs. vurguları olsa da toplumda bunun karşılığının azaldığı ve hatta tepkisel olarak “reddedildiği” anlaşılmaktadır. “Türkiye’deki Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?” sorusuna “hiç benzemiyorlar” ve “benzemiyorlar” şeklinde cevap verenlerin toplam oranı da SB-2021’de % 81 gibi oldukça **yüksek bir seviyede tespit edilmektedir. Suriye sınırına yakın illerdeki “kültürel olarak benzer değiliz”** yanıtının Türkiye ortalaması ile aynı ya da daha yüksek seviyede gerçekleşmesi de dikkat çekici bir tepki ifadesi olarak değerlendirilmektedir.

Kültürel benzerlik kadar, **kültürel çeşitliliğe** katkı da önemli bir tartışma alanıdır. “Suriyeliler kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir” önermesine katılmayan, bunu reddeden TC vatandaşlarının oranı olağanüstü yüksek (SB-2020: % 87,5, SB-2021: % 88,2) olarak tespit

edilmektedir. Bu bağlamda Türk toplumunun Suriyelilerin Türkiye'deki kültüre katkıları olacağına dair neredeyse hiçbir beklentileri/umutları olmadığı anlaşılmaktadır.

Türk toplumunun **Suriyelilere aktif destek** verip vermediğine yönelik olarak yöneltilen "*Bugüne kadar hiç Suriyelilere (dilencilere para verme dışında) aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?*" sorusuna genelde % 40 bandında "evet" cevabı gelmektedir. Bu oldukça yüksek bir dayanışmayı ortaya koymaktadır. Yardım yapanlara sorulan "*Son 1 yılda Suriyelilere aynı veya nakdi yardım yaptınız mı?*" sorusuna gelen yanıtlarda, yardım yapanların son bir yılda yardım yapma oranının % 80'e yakın yani oldukça yüksek seviyede gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Türk toplumu içinde Suriyelilere aynı ya da nakdi yardım yapmayanlara sorulan takip sorusu da bazı önemli ipuçları vermektedir. "Yardım yapmadım" cevabını verenlere sorulan "*Suriyelilere neden yardım yapmadınız?*" sorusuna gelen cevaplarda "*Mali imkânlarım yardım etmeye elverişli değil*" gibi nötr bir cevabın dışındaki en yüksek 4 cevapta, bilinçli bir biçimde yardım yapmamayı tercih etmenin etkili olduğu gözlenmektedir.

Suriyelilerle ilişki / iletişim konusunda Türk toplumu Suriyelilere yardım yapsa da iletişim içinde olmayı tercih etmediği anlaşılmaktadır. En basit sosyal ilişki biçimlerinden birisi olan "sohbet etmek" konusunda SB-2017'de % 46,1 olan oranın aradan 5 sene geçtikten sonra SB-2021'de sadece % 47,7 olması, sürecin ne kadar yavaş işlediğini göstermektedir. Diğer ilişki biçimlerinde ise gerileme gözlenmektedir. Suriyelilerin özellikle ortak mekan paylaşımlarının artması, kısıtlı da olsa artık Türkçe konuşabilmeleri ve iş hayatı içinde yer almaları, ilişki yoğunluğunu neredeyse hiç etkilememiş ve hatta geriletmiş görünmektedir. Konu sosyal uyum bakımından ele alındığında, Suriyelilerin mekânsal yoğunlaşmanın getirdiği yaşam pratikleri, Covid-19 Pandemisinin özellikle ekonomik alanda yarattığı tahribat, Türk toplumunun Suriyelilere yönelik ortaya koyduğu sosyal mesafenin, ilişkilerin niceliksel ve niteliksel gelişimini, yani genel olarak uyum süreçlerini sınırlandırdığını ve hatta zorlaştırdığını söylemek mümkündür.

Sosyal mesafe: Sayıları 3,7 milyonu aşan ve %98'inden fazlası kampların dışında yaşayan Suriyeliler konusunda Emory S. Bogardus'un 1925'de geliştirdiği "**Sosyal Mesafe**" (*social distance*) ölçümü, SB çalışmasının önemli hedeflerinden birisi olarak belirlenmiştir. SB çalışmasının düzenli olarak uyguladığı "sosyal mesafe" ölçekleri özellikle ortak yaşam pratikleri bakımından büyük önem taşımaktadır. On farklı önerme ile anlaşılmasına çalışılan "sosyal mesafe" konusundaki bulgular, bize Türk toplumunun Suriyelilere yönelik ortaya koyduğu son derece yüksek düzeydeki sosyal mesafenin SB-2021'de de devam ettiğini göstermektedir. Burada dikkat çeken husus Suriyelilerin Türklere yönelik sosyal mesafesinin hala çok yakın olsa da ciddi bir değişim sürecinde olduğu ve sosyal mesafenin Suriyeliler tarafında da açıldığının gözlenmesidir. Sınır illerindeki nüfusun Suriyeliler ile olan göreceli kültürel yakınlığının sosyal mesafeyi azaltmadığı, aksine artırmış olması son derece dikkat çekicidir. Bu bağlamda "tanımla empati kurmak ve yakınlaşmak" arasında her zaman doğru bir orantı olmadığı da ortaya çıkmaktadır.

Sosyal uyum konusunda yapılan çalışmalarda sıklıkla ev sahibi toplumun sonradan gelenlere itirazının önemli bir bölümünün, onların yarattığı ya da yarattığına inanılan "mali yükler" olduğu bilinmektedir. **Türkiye'deki Suriyelilerin mali yükü** konusundaki algının tespiti için "çoklu yanıt" tekniği ile "*Türkiye'deki Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyorlar*" sorusuna gelen cevaplar, toplumun %80'inden fazlasının (SB-2017:%86,2, SB-2019:%84,5, SB-2020:

% 80,6, SB-2021:% 82,5) Suriyelilerin "Türk devletinin yardımı ile" yaşadıklarına inandığını göstermektedir. Bunu "dilenerek" ve "çalışarak" seçenekleri takip etmektedir. Ancak ilk kez SB-2021'de "çalışarak" seçeneği ikinci sıraya çıkmıştır. SB çalışmalarına göre Türk toplumu, her ne kadar açık ara Suriyelilerin Türk devletinin desteği ile yaşadığına inansa da onların çalıştıklarının her geçen gün daha da farkında olduğunu göstermektedir.

Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki kaygıları bütün SB çalışmalarında oldukça yüksek seviyede tespit edilmektedir. SB-2017 ve SB- 2019'da da ifade edildiği üzere "yüksek ama kırılğan kabul", endişe ve kaygılarla birlikte bir "tahammül" şekline dönüşmektedir. Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki kaygılarının nedenleri ve derinliği, kitlesel insani hareketliliklerde ortaya çıkan dört temel kaygı olan "işini kaybetme", "suç oranlarının artması", "kamu hizmetlerinin aksaması" ve "kimlik/demografik bozulma" hususları çerçevesinde değerlendirilmeye çalışmıştır. Bütün veriler, Türk toplumundaki kaygıların azaltılması ya da ortadan kaldırılması konusunda, kamu kurumlarınca hala tatmin edici bir karşılık verilemediğini de ortaya koymaktadır. Bu durum sürecin siyasileşmesinde de etkili olmaktadır. Toplumun yeterince ciddiye alınmayan kaygı ve tepkileri, siyaseten çok kullanışlı bir alan açmış görünmektedir.

SB-2021'de Türk toplumunda Suriyelilerden kaynaklı **en ciddi endişenin/kaygının** % 70,3 ile (3.7 puan) "ülkemizin ekonomisine zarar verecekleri" şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu kaygı son üç barometre çalışmasında da ilk sırada yer almaktadır. "Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum" önermesi % 67,4 ile ikinci sırada yer alırken, bunu % 67,1 ile "Suriyelilerin Türkiye'nin sosyal-kültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum", % 65,9 ile de "Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal huzuru bozduklarını düşünüyorum" takip etmektedir. Türkiye'de son iki yılda sıklıkla gündeme gelen "demografik değişim ve kimlik bozulması" kaygısı da yine % 64,2 gibi yüksek bir oranda temsil edilmektedir. Suriyeliler vesilesi ile yaşanan kaygılar için demografik analiz yapıldığında çarpıcı bir biçimde, bütün kaygı alanlarında da neredeyse bütün SB çalışmalarında da Suriye'ye sınır olan bölgelerde yoğun Suriyeli nüfusu ile birlikte yaşayanların, Türkiye ortalamasının çok daha üzerinde yüksek seviyede kaygılı olduğu gözlenmektedir.

Suriyelilerden "kişisel zarar" görme ve "kaygılar" arasındaki ilişkiyi gözlemlemek için Türk toplumuna Suriyelilerden kendileri, aileleri ya da çevrelerinin zarar görüp görmedikleri sorusu yöneltilmektedir. Zaman ve eylem belirlenerek somutlaştırılmaya çalışılan soru "Son 5 yıl içinde bir Suriyeliden zarar gördünüz mü?" şeklinde yöneltilmiş, katılımcıların kendilerinin, ailelerinin ya da çevrelerinin zarar görüp görmediği anlaşılmaya çalışılmıştır. SB-2021 araştırmasına göre son 5 yıl içinde Suriyelilerden bizzat zarar gördüğünü ifade edenlerin oranı % 11,7, "ailesinde zarar gören" olduğunu ifade edenlerin oranı % 7,1, ve "çevrenizde zarar gören var mı" sorusuna ise % 32,2'dir. SB çalışmalarında bu konuda yaklaşık aynı oranlara ulaşılmaktadır. Suriyelilerden zarar görme konusundaki demografik incelemede, yoğun Suriyeli nüfusun yaşadığı sınır bölgesinde bütün değerlerin Türkiye ortalamasının belirgin biçimde üzerinde olduğu gözlenmektedir.

SB çalışmalarında, Suriyelilerden doğrudan ya da ailesinin zarar gördüğünü ifade eden % 18,8'lik gruba "ne tür zarar gördünüz" sorusu da sorulmaktadır. Bu gruptakiler, SB-2021'de gördükleri zararı sırasıyla "sataşma/taciz"; "şiddet"; "hırsızlık"; "huzursuzluk/gürültü" olarak

sıralanmaktadır. Zarar görme maddeleri arasında “işimi kaybettim” seçeneğinin (SB-2019: % 6,4, SB-2020:% 5,6, SB-2021: % 3,5) en altlarda çıkması dikkat çekicidir.

Çalışma hakları ve işini kaybetme kaygısı çok yüksek seviyede olsa da, Türk toplumunda diğer kaygılara göre biraz daha arka planda kalmaktadır. Bunun yaşanan tecrübe ile ilişkili olduğu, bu konuda beklenen olumsuz senaryoların toplumu endişelendirecek boyutlara ulaşmadığı söylenebilir. “Suriyelilerin Türkiye’de çalışmalarıyla ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?” sorusuna “Kesinlikle çalışma izni verilmemelidir” cevabı veren, yani Suriyelilerin çalışmasına karşı çıkanların oranı (SB-2019 istisnası dışında) düzenli bir biçimde azalmaktadır. SB-2021’de çalışma iznine karşı çıkanların oranı % 43’e gerilemiştir. Bu oran, Türk toplumunun yine de yüksek kaygılara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Suriyelilerin işyeri açmasına gelen tepki ise daha yüksek seviyededir. Ancak bu konuda da tepkilerin azalan eğilimde olduğu gözlenmektedir. “Suriyeliler hangi durumlarda işyeri açabilmeliler?” sorusundaki seçenekler içinde “kesinlikle açamamalılar” cevabı SB-2021’de ise % 54,2’dir. Bu konularda sınır bölgesindeki illerde yaşayanların itirazları Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir.

Türk toplumu **Suriyelilerin ülkelerine geri dönüşü** konusunda talepkâr olsa da umutlu değildir. Türkiye’deki Suriyeliler konusunda Türk toplumunun tavrında, Suriyelilerin kalıcı olacağına dair algı güçlendikçe, endişelerin, karamsarlığın ve itirazların arttığı gözlenmektedir. “Türkiye’deki Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri dönmeleri konusundaki düşünceniz nedir?” başlıklı soruya gelen cevaplar, Türk toplumunun yaklaşık % 80’inin Suriyelilerin tamamının ya da büyük bölümünün Türkiye’de kalacaklarına inandıklarını göstermektedir. Türk toplumu içinde Suriyelilerin tamamının ya da çok büyük bölümünün geri döneceğine olan inanç SB çalışmalarında azalma eğilimindedir. SB-2021’de bu oran sadece % 2,4’tür. Türk toplumunun % 90’ının Suriyelilerin savaş bitse bile en az yarısının Türkiye’de kalacağına inandığını gözlemlemekteyiz.

“Suriyeliler ile bir arada huzur içinde yaşayabilir miyiz” konusu SB çalışmalarının en çok analiz etmeye çalışıldığı konu başlıkları arasında yer almaktadır. Türk toplumunun Suriyelilerin kalıcılığını bir vakia olarak görmelerine rağmen birlikte yaşam iradesinin son derece zayıf olduğu, yani Türk toplumunda Suriyelileri “gönülsüz (kerhen) bir kabullenme” durumu olduğunu söylemek mümkündür. “Suriyeliler ile huzur içinde bir arada yaşayabiliriz” önermesine katılmayanların oranı SB-2017’de % 75,0, SB-2019’da %82,6, SB-2020’de % 77,9, SB-2021’de ise % 78,5 gibi olağanüstü yüksek bir seviyede çıkmaktadır. Bu kaygı ve umutsuzluk hali, siyaseti de baskı altına alacak son derece güçlü bir irade beyanı olarak yorumlanabilir. Suriyelilerin Türkiye’de kalıcı olduklarını düşünen Türk toplumuna “Suriyeliler nerede yaşamalı” sorusu yöneltildiğinde, toplumun ortak yaşama beklentisini ret ettiği ve temelde de Suriyelilerin geri gönderilmesini talep ettiğini gözlemlemekteyiz. SB-2021’de Suriyeliler konusundaki öneriler içinde “her halükârda geri gönderilmeliler” (2017: % 11,5, 2019: % 25, SB-2020: % 48, SB-2021: % 49,7) ve “Suriye’de güvenli bölgelerde yaşamalılar” (SB-2017: %37,4, SB-2019: %44,8, SB-2020:% 32,5; SB-2021:% 32,3) seçenekleri toplamı SB-2017’de: % 48,9, SB-2019’da %69,8, SB-2020’de % 80,5 ve SB-2021’de % 82’ye ulaşmıştır.

Ortak toplumsal yaşama bakış konusunda SB içinde kontrol için bir başka soru seti daha kullanılmıştır. Burada Suriyelilerin Türkiye’de olmasının “olası olumlu etkilerinin” varlığı ölçülmeye çalışılmıştır. Ancak bütün önermelerde Türk toplumunun karamsarlığı ve kaygıları açık biçimde tekrar ortaya çıkmıştır. Türk toplumu içinde “Suriyeli sığınmacıları ka-

bul ederek dünyaya güçlü devlet olduğumuzu gösterdik" önermesine "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" görüşü verenlerin oranı düzenli bir düşüş ile SB-2017'de % 30,7 iken SB-2021'de ise % 15,3'e inmiş; "Suriyeli sığınmacılar ülkemizin ekonomisi için yararlıdır", "Suriyeli sığınmacılar kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir" önermelerine de çok yüksek seviyede itiraz gelmiştir.

SB çalışması, temelde sosyal uyum konusundaki durumu ortaya koymaya çalışan bir çalışmadır. Türk toplumuna yöneltilen "**Suriyeliler Türk Toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı?**" sorusuna gelen cevaplar, Türk toplumunun Suriyelilerin uyumu konusunda da oldukça karamsar olduklarını göstermektedir. Dikkat çekici bir biçimde Türk toplumu Suriyelilerin uyum sağlama süreçlerini her yıl daha da az "başarılı" bulmaktadır. Yani, ortak yaşam süresi uzadığı halde, Türk toplumunun Suriyelilerin uyum sağlamadığına dair yaklaşımı güçlenmektedir. SB-2021'de Suriyelilerin Türk toplumuna "bütünüyle" ya da "büyük ölçüde uyum sağladığını" ifade edenlerin oranı % 13,5 iken, "çok az" ya da "hiç uyum sağlayamadı" diyenlerin toplam oranı % 74,1'dir.

Türk toplumuna göre, Türkiye'deki Suriyeliler ülkedeki en önemli **ilk üç sorun** arasında yer almaktadır. SB-2019 çalışmasında Suriyeliler konusunu Türkiye'nin "en önemli", "ikinci en önemli" ve "üçüncü en önemli" sorunu olarak görenlerin toplam oranı SB-2019'da % 60, SB-2020'de % 52,3, SB-2021'de ise % 60,4 olarak tespit edilmiştir. Hesaplama puanlama şeklinde yapıldığında, Türk toplumu için Suriyeliler konusu Türkiye'nin SB-2019'da 3.3, SB-2020'de 3.8, **SB-2021'de ise 3.3 sıradaki sorunu** olarak algılanmaktadır. Yani Türk toplumu her halükârda Suriyeliler konusunu Türkiye'nin ilk üç-dört sorunundan birisi olarak gördüğünü ifade etmektedir. Bu konunun Türk toplumu nezdinde 2022 içinde siyasallaşarak daha da öncelikli bir sorun alanına dönüştüğü de gözlenmektedir.

SB çalışmalarına göre **siyasal haklar ve vatandaşlık** konusu Türk toplumunun Suriyeliler konusunda yaşadığı en ciddi kaygılar arasında yer almaktadır. SB araştırmalarında toplumun % 90'nına yakını, Suriyelilerin en az yarısının Türkiye'de kalacağı düşüncesini ifade ediyor olmasına rağmen, Türk toplumunun Suriyelilere siyasal haklar verilmesi ve vatandaşlık konusunda ciddi itirazları olduğu dikkat çekmektedir. "Suriyelilere siyasal hakları ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?" sorusuna Türk toplumu çok net bir biçimde "hiçbir siyasal hak verilmemelidir" (SB-2017: % 85,6, SB-2019: % 87,1, SB-2020: % 83,8) demektedir. "Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili nasıl bir düzenleme yapılmalıdır?" sorusuna "hiçbiri vatandaşlığa alınmamalı" cevabı da oldukça yüksektedir.

Suriyeli çocuklara eğitim verilmesi konusunda Türk toplumunda genelde bir uzlaşma olduğu söylenebilir. Ancak özellikle eğitim sistemindeki kapasitenin zorlanmasından kaynaklı olarak sınır bölgesi illerinde yaşayan Türklerin Suriyelilerin eğitime entegre edilmesi hususunda Türkiye genelinden daha üst düzeyde bir itiraz ortaya koydukları gözlenmektedir.

Türk toplumun Türk Devletinin Suriyeliler politikasına bakışını anlamak için sorulan "Devletin Suriyelilerle ilgili politikalarını nasıl buluyorsunuz? (Genel olarak Suriyeli politikası)" sorusuna, devletin politikalarını "doğru" ve "çok doğru" bulanların toplam oranı önceki SB çalışmaları ile benzer biçimde SB-2021'de ise % 12,2 olarak gerçekleşmiştir. Devletin politikalarını "çok yanlış" ve "yanlış" bulanların oranı ise dört araştırmada da % 70 civarındadır. Bu durum, toplumun çok büyük bir bölümünün devletin Suriyeliler politikasından memnun

olmadığını ortaya koymaktadır. “Çok yanlış” bulanların oranında sürekli bir artış dikkat çekmektedir.

Türk toplumunun **politika/uygulama alanları** bakımından konuya nasıl baktığının anlaşılması için SB-2021’de “Devletin Suriyelilerle ilgili (okuyacağımız) politika alanlarında yaptıklarını ne derece doğru buluyorsunuz?” sorusuna gelen cevaplarda, genel ortalamada % 69,3 olarak “çok yanlış” ve “yanlış” bulunan politika ve en çok rahatsızlık yaratanın Türkiye içinde Suriyelilerin yerleşim/dağıtım politikası (% 68,5) olduğu, bunu “mali destek politikası”nın izlediği anlaşılmaktadır. Türk toplumunun sınırlı düzeyde olsa da en fazla doğru bulduğu politika devletin Suriyelilere yönelik “sağlık” politikası (% 23,9), ardından da eğitim (% 20,9) politikasıdır. Devletin uyum politikalarını doğru bulanlar toplamda % 13,7, yanlış bulanlar ise % 66,3’tür.

Türkiye’de Suriyeliler ve diğer mülteciler konusunun son yıllarda **siyasallaşma sürecine** Türk toplumunun bakışını anlayabilmek için “Bazı **belediyelerin** Türkiye’deki mültecilerden su, elektrik, doğal gaz, resmi işlem gibi hizmetlerden daha yüksek ücret talep etmesini ne derece doğru buluyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Suriyeliler ve bütün mültecilerden kaynaklanan kaygılara ve onların ülkelerine geri gönderilmesi taleplerine rağmen Türk toplumunun % 61,3’ünün bu tür açıklama ya da uygulamalarından memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Bunu “çok doğru” ve “doğru” bulanların oranı ise % 27,6’dır.

Sosyal medyanın Türkiye’deki Suriyeliler konusundaki rolü “Sosyal medyada yer alan/çıkan mülteciler konusundaki haberlerle ilgili size okuyacağım ifadelerden hangisi düşüncenizi yansıtmaktadır?” sorusu ile açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu sorunun somut öznesi ise “**muz yeme eylemi**” olarak bilinen sosyal medya paylaşımları olmuştur. Türk toplumu bu “eylemi” en% 20,6 ile birinci sırada “provakatif/kışkırtıcı” olarak görmüştür. Ama daha ilginç olan bu eylemin yaptırımı konusundaki tartışmalarda Türk toplumunun tavrıdır. Türk toplumuna “Sizce bu ve benzeri paylaşımlar yapanlar için yaptırım uygulanmalı mıdır?” sorusu yöneltildiğinde ilk sırada % 39,1 ile “Sınır dışı edilmeleri gerektiğini düşünüyorum” ikinci sırada ise % 16,3 ile “Kesinlikle yaptırımı/cezası olması gerektiğini düşünüyorum” cevapları gelmiştir.

V-A-2: SB-2021 Temel Bulguları: Suriyeliler (GK)

SB-2021 kamuoyu araştırması ve odak grup görüşmeleri çerçevesinde Türkiye’de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeliler konusundaki bulgular şu şekilde özetlenebilir:

Türkiye’deki **Suriyelilerin yaşamlarını ne şekilde idame ettirdikleri** konusu sıklıkla tartışılan ve toplumsal uyumu önemli ölçüde etkileyen konulardan birisidir. Türk toplumunun % 80’inden fazlası Barometre çalışmalarında Suriyelilerin birinci derecede Türk devletinin yardımları ile yaşadıklarına inanmaktadır. Ancak Suriyelilere “*Son 12 ayda/bir yılda herhangi bir kurum veya kişiden yardım aldınız mı?*” sorusu yöneltildiğinde buna evet diyenlerin oranı SB-2017’de % 22, SB-2019’da % 36,3, SB-2020’de % 46,2, SB-2021’de ise % 31,8’dir. SB-2021 verisi dikkate alınır, 3.7 milyon Suriyelinin yaklaşık 1.4 milyonunun yardımlara ulaştığı söylenebilir. Bu yardımların % 73’ünden fazlası AB fonları ile yürütülen SUY yardımları ile sağlanmaktadır. Ancak yardıma ulaşmayan genel olarak da kentsel alanlarda yaşayan 2.3 milyon Suriyelinin nasıl hayatlarını idame ettirdikleri konusunda yine Suriyelilerin verdiği cevaplar oldukça açıklayıcıdır. SB çalışmalarında hane halkı anketinin verdiği avantaj ile çalışma durumu konusunda sınırlı da olsa bazı ipuçlarına ulaşılmaktadır. Buna göre Suriyelilere sorulan “**gelir getirici bir işte çalışıyor musunuz?**” sorusu çerçevesinde toplanan verilere göre, 12 ve üstü yaş kategorisinde hane halkının SB-2021’de ise % 33,6’sı “çalışıyor” görünmektedir. Bu durumda Türkiye’de 2021’de 12 yaş ve üzerindeki çalışan Suriyeli sayısının 800 bin ile 1.1 milyon arası olduğu tahmin edilmektedir. ILO Türkiye’nin “Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler” çalışmasında da 2017 için bu sayı 940 olarak tahmin edilmiştir. Her ne kadar kayıtlı çalışma sayıları 60 bin bandında kalsa da Suriyelilerin kayıtdışı olarak çalıştıkları son dönemde hükümet yetkililerince de ifade edilen bir gerçektir.

Türkiye’deki Suriyeliler içinde **cinsiyete göre çalışma durumu** oldukça dengesiz bir duruma işaret etmektedir. Toplam çalışan Suriyeliler içinde kadınların oranı SB-2020’de % 7,8 iken SB-2021’de % 6,3 olarak tespit edilmiştir. Aktif çalışma yaş grubu dikkate alındığında ise erkeklerde % 65,4 olan oran kadınlarda % 4,4’e düşmektedir.

Çalışan Suriyelilerin nasıl işlerde, ne tür işlerde çalıştıklarına dair veriler de oldukça dikkat çekicidir. Buna göre çalışan Suriyelilerin düzenli ücret getiren işlerde çalışma oranları azalmaktadır. Bu oran SB-2021’de % 25’e düşmüştür. Buna karşın günlük/yevmiye ile çalışanların sayısı artış eğilimindedir. SB-2019’da %33,6 olan “yevmiyeli (gündelik) işlerde çalışma”, SB-2021’de % 44,2’ye, SB-2021’de ise % 60,5’e yükselmiştir. Yani zaten güvenceli çalışmak konusunda sorun yaşayan Suriyelilerin gündelik işlerle daha da güvencesiz hale geldiği anlaşılmaktadır.

SB-2021 verileri Türkiye’deki **Suriyelilerin sekiz konu başlığı içinde en çok çalışma koşullarından rahatsız/şikayetçi olduğunu** görülmektedir. Bunu gıda temini yani günlük gıda ihtiyacına ulaşma konusundaki sorunlar, hayat pahalılığının ve barınmanın izlediği görülmektedir. Suriyelilerin, sorunlar kataloğunda dikkat çeken değişim “ayrımcılık” konusundaki şikayetlerinin artış eğilimidir. Bu konu OGG’lerde çalışma koşulları ile birlikte en fazla şikayet edilen konuya dönüşmüştür. Her geçen ön plana çıkan bir başka sorun alanının da çocukların eğitimi olduğu özellikle OGG’lerde gözlenmektedir.

Türkiye'deki Suriyelilerin sorun alanlarına bakıldığında en fazla "çalışma koşulları"ndan şikâyet edildiği görülmektedir. Ancak oransal olarak gözlem yapıldığında, 2017'ye göre 2019'da yaşanan sorunlarda sınırlı da olsa azalmalar olduğu, yani iyimserliğin hakim olduğu görülürken, SB-2020 ve SB-2021'de sorunların yeniden arttığı gözlenmektedir. SB-2020'de Pandemi, SB-2021'de ise sürecin siyasileşmesinin bu bakımdan önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Çalışma hayatı konusundaki şikâyetler, ayrımcılık konusu ile birlikte odak grup görüşmelerinde de Suriyelilerin üzerinde en fazla durdukları konulardan olmaktadır.

SB çalışmaları "uyum", "sosyal uyum" ya da "entegrasyon" tartışmalarında, kültürel yakınlık ile uyum süreçleri arasındaki ilişki bakımından göç literatürünü de yakından etkileyecek oldukça önemli bir test imkanı vermektedir. Bilindiği üzere "kültürel benzerlik", uyum politikalarının en çok önemsenen alanlarından birisidir. Genelde kültürel yakınlığı olan toplumların bir arada yaşamak konusunda çok az sorun yaşayacağına dair bir algı söz konusudur. Ancak Türkiye'deki Suriyeliler konusunda yapılan derinlemesine analizlerde, kültürel yakınlığın başlangıçta olumlu bir rol oynamasına rağmen, süreler uzadıkça ve kalıcılık durumu ortaya çıkınca, olumlu etkisinin azaldığı gözlenmektedir. Burada pek çok faktör arasında en belirleyici olan hususlardan birisinin, belki de en önemlisinin sonradan gelenlerin "sayısal büyüklükleri" olduğu iddia edilebilir. Aslında sayısal büyüklük, kendini fark etme, yeni kimlik inşası çerçevesinde ayrıştırıcı olmakta etkili olmaktadır. Bu da uyum süreçleri için önemli bir engele dönüşebilmektedir.

Suriyelilerle Türklerin kültürel benzerliği konusu, SB çalışmalarında Türk toplumuna sorulan "*Türkiye'deki Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?*" sorusu ile eş zamanlı biçimde Türkiye'deki Suriyelilere sorulan "*Suriyelilerin kültürel açıdan Türklere ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?*" sorusuna verilen cevaplar ile anlaşılmaya çalışılmış ve oldukça ilginç bir tablo ortaya çıkmıştır. Türk toplumu içinde bu soruya "*Kültürel olarak hiç benzemiyorlar+benzemiyorlar*" diyenlerin oranı 4 SB çalışmasında % 80 civarında tespit edilmiştir Aynı soruya Türkiye'deki Suriyelilerin verdiği cevap ise ciddi bir değişim göstermektedir. Suriyelilerin Türk toplumuna kendilerini kültürel olarak yakın hissettikleri ve bu bağlamda "benziyorlar" ve "çok benziyorlar" seçeneklerine SB-2017'de % 56,8, SB-2019'da % 57,1 destek verdikleri görülmektedir. Ancak SB-2020'de ciddi bir kırılma yaşanmış ve Suriyelilerde "benziyoruz" görüşünde olanların oranı % 41,4'e, SB-2021'de ise bu oranın yine ciddi bir azalma ile % 24,7'ye gerilediği gözlenmiştir. Suriyelilerde Türklerle benzer kültüre sahip **olmadığı** görüşünde olanların oranı, zaman içinde istikrarlı biçimde artmıştır. Bu oran SB-2017'de % 23,9, SB-2019'da % 21,9, SB-2020'de % 24,3, SB-2021'de ise 29,9 oranına ulaşmıştır. SB-2021'de "Benziyoruz" diyenlerin oranı (%24,7), ilk kez benzemiyoruz" (% 29,9) diyenlerin oranının üzerinde gerçekleşmiştir. Bu durum, süreç içinde bir arada yaşam başladığında "benzerlik" algısının nasıl hızla değişebileceğini de ortaya koymaktadır.

Sosyal mesafe konusu SB çalışmalarında karşılıklı olarak ele alınmaktadır. SB-2017, SB-2019, SB-2020 ve SB-2021 çalışmalarında ortaya çıkan veriler, Türk toplumu için Suriyeliler ile kültürel yakınlık tezinin çok da kabul görmediğini, sosyal mesafe konusunda da Türk toplumunda oldukça yüksek bir direncin varlığını ortaya koymaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin Türk toplumuna olan sosyal mesafesi ise SB-2019'dan itibaren azalan bir eğilimde olsa da Türk toplumunun tam tersine bir tablo ortaya koymaktadır. SB-2017'de "yakın" ve "çok ya-

kın" toplamı % 73,5, SB-2019'da % 85,7, SB-2020'de % 85,6, SB-2021'de ise % 74,3 olarak tespit edilmiştir. Her dört araştırmada da bulgular "çok yakın" kategorisine girmektedir. Türk toplumunun araştırmaya yansıyan gayet net "mesafe" tavrına rağmen, Suriyelilerin ortaya koydukları "yakınlık" yaklaşımının azalma eğiliminde olması dikkat çekicidir.

Suriyelilere Türk toplumu ile sosyal ilişki düzeyleri konusunda yöneltilen sorularda ilişki yoğunlukları anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre bütün sosyal ilişkiler arasında "sohbet", alışveriş", "arkadaşlık", "iş ilişkisi" ön plana çıkmaktadır. Bu ilişki biçimleri, aslında Türk toplumundaki mesafeli duruşa rağmen hem sosyal mesafe ölçekleri hem de sosyal ilişki yoğunlukları bakımından Suriyelilerin Türk toplumuna belirgin biçimde daha da yakınlaştıklarını ve bunun için çaba gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Suriyelilerin Türkiye'deki yaşama, Türk ve Suriyeli toplumuna yönelik algıları hususu SB çalışmalarında 11 farklı önerme ile anlaşılmaya çalışılmaktadır. Dört SB ortalamasında "Çok katılıyorum" ve "Katılıyorum" toplamı dikkate alındığında % 55,6 ile "*Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor*" en üst sırada yer almaya devam etmektedir. Bunu "*Suriyeliler Türk toplumuna minnet duyuyor*" (% 47,6) ve ciddi bir yükselen trend ile "*Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor*" (% 42,5) takip etmektedir.

Türkiye'deki Suriyelilerin gelecek/kalıcılık perspektifleri konusunda SB-2021'de olağanüstü bir değişim dikkat çekmekte ve "*Suriyeliler başka bir ülkeye gitmek istiyor*" (% 64,2) önermesi ön plana çıkmaktadır. Bu durumun Türkiye'de son yıllarda Suriyeliler konusunun siyasileşmesi ile yakından ilişkili olduğu, ülkelerine dönme umutları ve istekleri büyük ölçüde ortadan kalkan Suriyelilerin Türkiye'de orta ve uzun vadede sorunlar yaşayacağına dair bir kaygı nedeniyle de üçüncü ülkeye gitme arzularının arttığını söylemek mümkündür.

Türkiye'deki Suriyelilerin Türk Toplumunu ile ilişkileri ve hissiyatlarının anlaşılmaya çalışıldığı önermeler içinde yer alan "*Suriyeliler Türkiye'de dışlanıyor*" önermesine katılanların oranı % 26,3'tür. Bu önermeye katılanların oranı, katılmayanların üzerinde gerçekleşmiştir. Yani Suriyelilerde dışlandıklarına dair algı güçlenme eğiliminde görünmektedir.

Suriyelilerin Türkiye'deki mutluluk algısı konusunda da SB-2017 ve SB-2019'a göre ciddi bir değişim gözlenmektedir. SB-2017'de "Suriyeliler Türkiye'de mutlu" önermesine "*katılıyorum*" ve "*çok katılıyorum*" şeklinde cevap verenlerin toplam oranı %30,1 olarak belirlenmiş, bu oran SB-2019'da %48,1'e yükselmisti. Ancak SB-2020'de bu önermeye katılan Suriyelilerin oranı % 31,8'e, SB-2021'de ise ciddi bir azalma ile % 20,7'ye gerilemiştir.

Suriyelilere göre Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki önemli kaygısı "*Türkiye'deki Suriyeli nüfusun artması*"dır. Suriyeliler için Türk toplumunun ikinci önemli kaygısı "iş kaybetme" , üçüncüsü ise Suriyelilerin "*seçimlere katılma/oy kullanma*" kaygısıdır.

Türk toplumunun Suriyelilere davranış biçiminin Suriyeliler tarafındaki algısı SB çalışmasında sosyal uyum bağlamında araştırılmaktadır. Suriyelilerden "çoklu cevap" sistemi ile cevaplanması istenilen 3 "olumlu" 3 "olumsuz" önerme, "*Sizce Türk toplumu Suriyelilere nasıl davranıyor?*" ana başlığı altında yöneltilmiştir. Suriyelilerin "*Türk toplumu Suriyelilere kucak açmıştır*" önermesine SB-2019: % 63,3, SB-2020'de % 62,3 destek verirken, bu oran SB-2021'de ciddi bir azalma ile % 45'e düşmüştür. Olumsuz önermelerden olan "*Türk*

toplumu Suriyelileri ucuz işçi olarak sömürmektedir" önermesinde ise % 34,7'den % 43,3'e yükseliş yaşanmıştır. Olumsuz seçeneklerden *"Türk toplumu Suriyelilere kötü davranmaktadır"* SB-2020'de % 3,3 olan oran SB-2021'de % 14,1'e; *"Türk toplumu Suriyelileri aşağılamaktadır"* önermesinde ise SB-2020'de % 2 olan oran SB-2021'de %9,1 gibi bir seviyeye çıkmıştır. Bu durum, Suriyeliler ile Türk toplumu arasında önemli bir uzaklaşma ve suçlama ve hatta buna bağlı çatışmalar için 2020 sonrasının oldukça önemli bir kırılma süreci yarattığını göstermektedir.

SB çalışmalarında **"uyum" ve "sosyal uyum"** kavramları UNHCR'nin "kalıcı çözümler" yaklaşımı ve terminolojisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ancak Türkiye'deki Suriyelilerin uyum süreçlerini takip ve tespit etmek, konunun doğası gereği oldukça zordur. Suriyelilere *"Sizce Suriyeliler Türk toplumuna/Türkiye'ye ne ölçüde uyum sağladı?"* sorusu yöneltildiğinde Türk toplumundaki genel yaklaşımın aksine, Suriyelilerin SB-2019'da %51,6'ı, SB-2020'de %46,3'ü Türk toplumuna *"bütünüyle"* ve *"büyük ölçüde"* uyum sağladığına inanmaktadır. Ancak SB-2021'de bu konuda çok ciddi bir kırılma yaşanmış ve Suriyelilerin sadece %18'i bu önermeyi desteklemiştir. Benzer biçimde Suriyelilerin *"çok az uyum sağladığına"* ya da *"hiç uyum sağlayamadığına"* inanan Suriyelilerin toplam oranı ise SB-2019'da %8,5, SB-2020'de % 5,6, iken, SB-2021'de çok yüksek bir artış ile % 23,1'e çıkmıştır. Bu oran sınır bölgesindeki illerde yaşayan Suriyelilerde daha da yükselerek % 30'a çıkmaktadır. Bu durum aslında, on yılı bulan ortak yaşam için uyum süreçlerindeki karamsarlığına işaret etmektedir.

Türk devletinin Suriyelilere verdiği destekler konusunda Suriyelilerin 6 temel alandaki (sağlık, koruma/ hukuki destek, eğitim, barınma (kalacak yer), gıda temini ve parasal/mali) hizmet ve yardımları ne kadar yeterli bulduklarına ilişkin *"Türkiye'de Devletin Aşağıdaki Konularda Suriyelilere Verdiği Yardım ve Destekleri Ne Ölçüde Yeterli Buluyorsunuz?"* sorusuna *"yeterli"*, *"çok yeterli"* diyenlerin toplamı dikkate alındığında SB-2017'de %28,62, SB-2020'de % 31,5, SB-2021'de ise % 30,7 ortalamasına ulaşılmıştır. Pek çok alanda olduğu gibi bu alanda da 2020'deki olumlu havanın 2021'de azaldığı gözlenmektedir.

Suriyelilerin Türkiye'de tercih edebilecekleri statü konusu sosyal uyum süreçleri ve Suriyelilerin gelecek perspektiflerini anlamak bakımından son derece önemlidir. Suriyelilerin Türkiye'de nasıl bir statüde olmak istediğine dair yöneltilen soru oldukça çarpıcı bir biçimde **"vatandaşlık"** seçeneğinin ilk sırada çıktığını göstermektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin SB-2017'de %70,2'si, SB-2019'da %80,3'ü, SB-2020'de %72,3'ü, SB-2021'de ise % 51,8'i *T.C. vatandaşı olmak ama aynı zamanda çifte vatandaş olmayı"* ya da *"sadece Türk vatandaşı olmayı"* istediklerini ifade etmişlerdir. Her ne kadar bu seçenek hala ilk sırada olsa da SB-2021'de bu tercihteki azalma dikkat çekicidir. SB-2020'de % 19,2 olan *"Mülteci statüsünde olmak / geçici koruma statüsünde olmak / Şimdiki gibi"* seçeneği ise neredeyse % 100 lük bir artışla % 38,2'ye yükselmiştir. Türkiye'de Suriyeliler konusundaki tartışmalar arttıkça ve konu siyasileştikçe, Suriyeliler içinde hem uluslararası korumayla bağlantılı statü talepleri hem de üçüncü ülkeye gitme talepleri yükselmektedir.

Suriyeliler için Türkiye'de gelecek beklentisi konusu hem kalıcılık eğilimleri hem de uyum süreçleri için son derece önemli ipuçları vermektedir. Bu çerçevede Suriyelilere üç farklı aktör bağlamında *"kendiniz"*, *"aileniz"* ve *"diğer Suriyeliler"* için *Türkiye'de bir gelecek olduğuna inanıyor musunuz?"* sorusu yöneltilmiştir. SB-2021'de ortaya çıkan tablo, Suriyelilerin *"kendileri"*, *"aileleri"* ve genel olarak Suriyeliler için Türkiye'deki gelecek beklentilerinin

ciddi bir değişime uğradığını ortaya koymaktadır. SB-2019 ve SB-2020’de % 62’den fazla bir oranda Türkiye’de kendileri için bir gelecek olduğuna inanan Suriyelilerde bu oran SB-2021’de yarı yarıya azalarak % 31,2’ye gerilemiştir. Aynı tablo “aileleri için” de geçerlidir. SB-2019 ve SB-2020’de % 63’den fazla bir oranda Türkiye’de aileleri için bir gelecek olduğuna inanan Suriyelilerde bu oran SB-2021’de % 31,2’ye gerilemiştir.

“Suriye’ye geri dönmek” konusunda SB-2019 ve SB-2020’de olduğu gibi “Suriye’de ne olursa olsun asla dönmeyi düşünmüyorum” diyenlerin oranı SB-2021’de de ilk sırada yer almıştır. Ancak SB-2017’de % 16,7, SB-2019’da % 51,8, SB-2020’de ise % 77,8’ye yükselen oran SB-2021’de diğer bulgularla da benzer biçimde ciddi bir azalma ile 2020’ye göre % 17 azalarak % 60,8’e gerilemiş; bu % 17’lik azalış, neredeyse blok halinde ikinci seçenek olan “Suriye’de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim” seçeneğine yönelmiştir. Bu değişimin önümüzdeki süreçte ne yöne evrileceği kolaylıkla kestirilemeyecek bir döneme girilmiştir. Suriyelilerin üçüncü ülkelere gitme eğilimlerindeki artış da aslında Türkiye’deki tedirginliklerini ve gelecek beklentilerindeki kırılmayı ortaya koymaktadır. Suriyelilerin Türkiye’deki yaşamlarındaki gelişmeler, hükümetin değişebileceğine dair siyasal tartışmalar, ekonomideki gelişmeler, geri dönüş konusundaki görüşlerini etkilemektedir. Ancak bütün bunlara rağmen Suriyelilerin içinde iki husus gayet nettir: % 60’ın üzerinde “hiçbir şekilde dönmek istememe” ve “güvenli bölgelere” dönmeyi neredeyse hiç istememe. Bunlar Suriyelilerin “gönüllü geri dönüş” eğilimlerinin hala yeterince ve ciddi bir değişim sağlayacak kadar önemli oranda güçlü olmadığını göstermektedir.

Suriyelilere daha **somut bir zaman aralığında Suriye’ye geri dönme planı** olup olmadığı “Önümüzdeki 12 ay içinde Suriye’ye geri dönmeye ilgili planlarınız nedir?” şeklinde sorulduğunda “geri dönmeyi planlamıyorum” diyenlerin oranı SB-2019’da % 56,1 iken, bu oran SB-2020’de % 89’a **çıkılmış**, SB-2021’de biraz azalarak ama yine de çok yüksek seviyede % 80,7 olarak gerçekleşmiştir. Beklenileceği üzere somut bir plan ve zamanlama ortaya konulduğunda Suriyeliler için de geri dönme konusundaki endişeler ve isteksizlik yükselmektedir.

Suriyelilerin geri dönmeme gerekçeleri “Suriye’ye geri dönmeyi planlamamanızın en önemli 3 sebebinin belirtiniz” sorusu ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Suriyelilerin buna verdiği temel cevap “güvenli bir yer olmadığı için” (SB-2019: % 42,9, SB-2020: %69,9, SB-2021: % 64) şeklindedir. İkinci sırada, SB-2020 ile eklenen bir seçenek olan “Türkiye’de vatandaşlık almak istediğim için” çıkmaktadır. Bu seçeneğe gösterilen ilgi aslında gelecek perspektifi ve geri dönme eğilimi bakımından oldukça önemli ipuçları vermektedir. Üçüncü sırada, ilk seçenek ile çok benzer “savaş devam ettiği için” cevabı gelmektedir. Burada dikkat çekici olan iki husus bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, SB-2020’de 2. sırada yer alan ve % 30,4 destek alan “Türkiye’de vatandaşlık almak istediğim için” seçeneğinin SB-2021’de % 8,5 destek ile 7. sıraya gerilemesidir. İkinci önemli değişim de % 17,4 destek alan “Başka bir ülkeye gitmek için” seçeneğinin daha yüksek seviyede tercih edilmesidir. Bütün bulgular Suriyelilerin Türkiye’de gelecek konusunda tereddütler içinde olduğunu ve başta üçüncü ülkeye gitmek olmak üzere, bazı alternatiflerin arayışında olduğunu ortaya koymaktadır.

Suriyelilerin kısa, orta ve uzun vadede “**geri dönmeyi istememe gerekçeleri**” içinde Suriye’deki güvenlik kaygısı ön planda iken, her geçen gün, Türkiye’de kurulan hayata tutunma çabasının da görünür hale geldiği söylenebilir. Suriyelilerin geri dönüş konusunu geleneksel göç tartışmalarında sıklıkla başvurulan “itme-çekme” etkenleri bakımından ele aldığımızda,

14 gerekçenin 7'sinin Suriye'deki olumsuz koşullar ve riskler üzerinden "itici", 7 gerekçenin ise Türkiye'de kurulan yaşam ve hayat standartları bağlamında "çekici" unsur olarak nitelenebileceği söylenebilir.²¹² Kaba bir hesaplama ile SB-2021'de 7 "itici" faktörün toplam ortalamasının % 24,1; 7 "çekici" faktörün toplam ortalamasının ise % 9,9 olduğu, yani "itici" faktörlerin karar sürecinde daha etkili olduğu belirtilebilir.

Suriyelilerin üçüncü bir ülkeye (Türkiye ve Suriye dışında) gitmek ve oraya yerleşmek eğilimleri konusundaki SB-2021'de çok çarpıcı bulgulara ulaşılmıştır. *"Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek ve oraya yerleşmek ister miydiniz?"* sorusuna gelen cevaplar Türkiye'deki Suriyelilerin üçüncü bir ülkeye gitme niyetlerinin güçlendiğini ortaya koymaktadır. *"Fırsatım olsa giderim"* seçeneği SB-2020'de % 49,1, SB-2021'de ise % 55 ile ilk sıraya yerleşmiştir. Oysa bu seçenek SB-2017'da % 23, SB-2019'da ise % 34,1 ile ikinci sırada gelmekteydi. SB-2017'de % 65,8, SB-2019'da ise % 58,6 oranı ile ilk sırasında yer alan *"Hiçbir şekilde gitmeyi düşünmem"* cevabı, SB-2020'de % 42,7 ile ikinci, SB-2021'de ise % 22,8 ile 4. sıraya gerilemiştir. Bu durum genel bulgular çerçevesinde çok şaşırtıcı değildir. Suriyelilerin son iki yılda Türkiye'den başka ülkelere gitme istekleri ciddi bir artış göstermektedir.

Üçüncü ülkeye gitme isteği konusundaki istek konusu, bir başka soru ile de test edilmiştir. Bilindiği üzere Türkiye'deki Suriyelilerin Yunan adaları ya da kara sınırları üzerinden Avrupa'ya geçişleri Nisan 2016'dan itibaren büyük ölçüde durdurulmuştu. Ancak 27 Şubat 2020 günü İdlib'de TSK mensuplarına yönelik gerçekleştirilen saldırı sonucu 33 askerin hayatını kaybetmesiyle başlayan gelişmeler sonrasında **"Türkiye'nin Suriyeli ve diğer mültecilerin Avrupa'ya geçişini engellememe kararı aldığı"** duyuruldu. Özel olarak **Pazarkule** sınır bölgesinde yaşanan bu durum Türkiye'de ve Avrupa'da çok yoğun bir tartışmaya da neden oldu. Suriyelilerin bu konuya bakışını anlamak ve dahası Türkiye'nin bu uygulamasını tekrarlaması durumunda Suriyelilerin yaklaşımının nasıl olacağını anlamak için SB-2020'de ve SB-2021'de yeni sorular geliştirilmiştir. SB-2020'de *"Şubat ayında Türkiye Pazarkule/Yunanistan sınırını kontrol etmeme (sınırları açma) kararı aldığımda gitmeyi düşündünüz mü?"* sorusuna gelen cevaplarda Suriyelilerin % 2,5'u sınıra gittiğini ama geçemediğini, % 13,9'u ise gitmeyi düşündüğünü ama gitmediğini ifade etmişti. SB-2020'de yöneltilen *"Türkiye sınırları tekrar kontrol etmekten vazgeçerse (açarsa) gider misiniz?"* sorusuna SB-2020'de % 8 "Giderim", % 2,5 ise "kesinlikle giderim" (toplamda % 10,5) cevabı vermiştir. SB-2021'de ise "giderim" oranı % 19,2'ye, "kesinlikle giderim ise % 16,7'ye (toplamda % 35,9'a) çıkmıştır. Suriyelilerin, gerekirse yasal olmayan yollarla da üçüncü ülkelere gitmeye her geçen gün daha fazla ilgi göstermeleri, yakın gelecekte ciddi bir siyasi tartışma ve hatta fiili gelişmelerin yaşanması potansiyelini de artırmaktadır.

"Size imkân/izin verilse Türkiye'de başka bir şehre taşınmak ve orada yaşamak ister misiniz?" sorusuna gelen "isterim" ve "kesinlikle isterim" şeklindeki cevaplarda SB-2020'ye (% 11,5) göre SB-2021'de (% 17,2) bir artış gözlenmiş olsa da, bu soruya "istemem" ve "kesinlikle istemem" diyenlerin oranı toplamda SB-2020'de % 83,7, SB-2021'de ise % 76,6 oranındadır. Bu değişimlere rağmen Suriyelilerin aslında genel olarak kendi arzu ettikleri illerde yaşadıkları, bu nedenle de değişiklik yapma iradesini oldukça az gösterdikleri söylenebilir.

Türkiye’de Geçici Koruma altındaki Suriyeliler kayıtlı oldukları iller dışındaki yerlere gitmeleri gerektiğinde **yol izin belgesi almak zorundadırlar**. Bu uygulamaya özellikle odak grup görüşmelerinde Suriyelilerden ciddi itirazlar gelmektedir. Anket çalışmasında SB-2020% 45,3 ve SB-2021’de % 59,6 ile “özgürlüğümün kısıtlandığını hissediyorum” cevabı gelirken, “hayatımızı etkilemiyor” şeklinde cevap verenler SB-2020’de % 44,3, SB-2021’de ise % 25,7 oranında gerçekleşmiştir. Ancak özellikle OGG çalışmalarında bu konudaki şikayetler daha da belirgin biçimde ifade edilmiştir. Yol izin belgeleri almanın zorluklarını ifade eden katılımcılar, bu konudaki engeli bazen yasa dışına çıkarak aşmaya çalıştıklarını ya da araçlardan destek aldıklarını ifade etmektedirler.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020’de ilan edilen **Covid-19 Pandemisi**, bütün dünyada önemli sağlık, sosyal ve ekonomik sorunlar yaratmıştır. Bu bağlamda Türkiye’deki Suriyelilerin bakımından pandemi sürecinin en önemli olumsuz etkisinin sağlıklarının bozulmasından da etkili biçimde iş kayıpları ve yoksullaşma şeklinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Pandemi döneminde Suriyelilerin ne gibi sorunlarla karşılaştıkları, sağlık hizmetlerine ne ölçüde ulaştıkları, ne gibi destekler aldıkları ve Türk toplumu ile ilişkilerinde ne gibi değişimler olduğu hususunda bazı sorular yöneltilmiştir. Pandeminin Suriyelilerin Türkiye’deki yaşantılarını genelde olumsuz etkilediği hem SB-2020 hem de SB-2021 çalışmalarında gözlenmektedir. Suriyelilerin her iki çalışmada da ilk sırada olumsuz etkilendiğini söyledikleri husus “*Maddi durumumu olumsuz etkiledi*”dir (SB-2020: % 64,2, SB-2021: % 56,5). Bunu “*Duygusal/psikolojik durumumu olumsuz etkiledi*” (SB-2020: % 63,8, SB-2021: % 55,3); ve “*İşimi kaybettim*” (SB-2020: % 47,9, SB-2021: % 50,2) takip etmektedir. Burada altı çizilen hem maddi durumun bozulması hem de iş kaybı, aslında pandeminin **kırılgan gruplar üzerindeki yıkıcı etkisini de açık biçimde ortaya koymaktadır**.

Covid-19 pandemisi sürecinde Türkiye’deki Suriyelilerin sağlık hizmetlerine ulaşmakta sorun yaşayıp yaşamadıkları konusunda sorulan ve özellikle de **aşı** konusundaki durumu anlamaya çalışan “*Covid-19 aşısı oldunuz mu?*” sorusuna, oldukça yüksek bir seviyede, yani % 71,7 oranında “evet” cevabı alınmıştır. SB-2021’de Covid-19 aşısı olanlar kaç doz aşı oldukları sorulmuş ve 1 doz olanların % 18,2, 2 doz % 76,9, 3 doz aşır oranının da % 4,2 olduğu görülmüştür. Bu durum Türkiye’de Suriyelilerin sağlık hizmetlerine ulaşımı konusunda oldukça başarılı bir tabloya işaret etmektedir. “*Pandemi sürecinde hastanelere gitmeniz/sağlık hizmetlerle erişim konusunda sorun yaşadınız mı?*” sorularına gelen cevaplar oldukça önemli bir başarıyı ortaya koymaktadır. SB-2020’de Suriyelilerin % 88,3’ü, SB-2021’de ise % 72,7’si, Pandemi döneminde sağlık hizmetlerine ulaşmakta hiçbir sorun yaşamadıklarını ifade etmişleridir.

Uyum Faaliyetlerine İlişi ve Katılım: Türkiye’deki Suriyeliler konusunda yapılacak olan uyum çalışmalarındaki en önemli eksikliklerden birisi Suriyelileri bu konudaki çalışmaların içine çekebilmedir. Bu bağlamda Suriyelilere “*Bugüne kadar herhangi bir sosyal uyum faaliyetine katıldınız mı?*” sorusu yöneltilmiştir. Suriyelilerin % 21,8’i bu soruya evet cevabı vermiştir. Çalışmalara en yoğun katılanların kadınlar, 18-24 yaş arasındakiler, eğitim seviyesi yüksek olanlar ve metropol illerde yaşayanlar olduğu görülmektedir.

Eğitimdeki Sorunlar: Son dönemde genel gözlemler ve akademik çalışmalar ile SB çerçevesine yapılan OGG’lerde Suriyelilerin eğitim alanındaki ciddi bir “*akran zorbalığı*” ve hatı ayrımcılığa varan uygulamalardan sıklıkla şikayetçi olduğu gözlenmiştir. Bu çerçevede

Suriyelilere SB-2021'de "Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimle ilgili karşılaştığı sorunlar nelerdir?" sorusu yöneltilerek, sorun alanlarının tespit edilmesine çalışılmıştır. Çoklu yanıt imkanı verilen bu soruya gelen en yüksek cevap % 31,5 ile "Suriyeli çocuklar her hangi bir sorunla karşılaşmıyor"dur. Ancak bunun dışındaki bütün seçeneklerde ya eğitim için karşılaşılan maddi sorunlar Suriyeli aileler çocukların eğitim masrafını karşılayamıyorlar: % 30,1), "Suriyeli çocuklar çalışmaları gerektiği için okula gitmiyorlar": % 14,7) hem de okulda karşılaşılan olumsuzluklar ifade edilmiştir. Suriyelilerin % 24,2'sine göre "Suriyeli çocuklar okullarda ayrımcılığa uğruyorlar", % 11,8'ine göre "Suriyeli çocuklara akranları kötü davranıyor" cevapları gelmiştir. Bu sorunlardan kaynaklı olarak okulu terk eden çocuklar konusu sıklıkla ifade edilmiştir. OGG'lerde Suriyelilerin çocukları için okul kaydı yapma konusunda ciddi sorunlarla karşılaştıkları da sıklıkla ifade edilmiştir.

Ekonomik sorunlar, Pandemi ve Türk toplumunda tavır değişikliği konusunda Suriyelilere "Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı Türk toplumunun Suriyelilere yönelik tavrında bir değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Suriyelilerin % 43,6'sı buna "evet" cevabı vermiştir. Algıların bütünüyle ya da kısmen değiştiğini belirten Suriyelilere "Algıların ne yönde değiştiğini düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Suriyelilerin % 63,9'u değişimin "**olumludan olumsuz**a doğru değiştiği" görüşündedir. "Olumsuz yönde değişim" olduğunu ifade edenler, bu değişimin en önemli nedenini % 69,9 ile ekonomik sıkıntılara bağlamaktadır.

Suriyelilerin Türk toplumu ile **son dönemde yaşadığı sosyal gerginlikleri** tespit ve analiz etmek için Suriyelilere SB-2020 ve SB-2021'de sorulan "Siz, aileniz ve Türkiye'deki diğer Suriyeliler son 12 ayda/bir yılda mahallenizde ya da çalıştığınız yerlerde size göre Türk toplumu ile ne ölçüde sosyal gerginlik yaşadığınızı 1-Hiç yaşamadım ile 5-Çok fazla yaşadım arasında puanlarsanız kaç verirsiniz?" sorusu yöneltilmiştir. Şahsi bakımdan (kendiniz) "sorun yaşamadım" diyenlerin oranı SB-2020'de % 79,2 iken bu SB-2021'de 35,8'e düşmüş, "sorun yaşadım" diyenlerin oranı ise % 10,7'den % 27,2'ye yükselmiştir. SB-2020 ile SB-2021 arasındaki bütün düzeylerde "sorun yaşamama" oranları azalmış, "sorun yaşama" oranları yükselmiştir. Bir yıl içindeki bu değişim ciddi bir kırılmaya da işaret etmektedir. Özellikle şahsi sorun yaşama yaşamam sekmesinin % 79,2'den % 35,8'e düşmesi sorun yaşamamanın da % 10,7'den % 27,2'ye yükselmesi, aynı zamanda fikrim yok/cevap yok sekmesinin % 26,3'e yükselmesi dikkat çekici ve kaygı vericidir.

SURİYELİLER BAROMETRESİ
2021

8

POLİTİKA
ÖNERİLERİ

V.B: POLİTİKA ÖNERİLERİ

Suriyeliler Barometresi çalışması, Türkiye tarihinde gelişimi, sayısal ve zamansal boyutları itibarı ile “sosyal bir şok” olarak da nitelenebilecek Suriyeli sığınmacılar konusunda bilimsel çerçevede bir fotoğraf çekmeyi amaçlamaktadır. Çekilen bu fotoğrafa dayanarak, çalışmayı yürüten ekip, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurumları ya da UNHCR başta olmak üzere BM kurumlarının görüşlerini değil, kendi özgün akademik katkısını sunmaya çalışmaktadır.

Türkiye’deki Suriyelilerin geleceklere konusu son derece dinamik ve muğlak bir süreç içinden geçmektedir. Her ne kadar Türk toplumu onların büyük bölümünün Türkiye’de kalacağına inanıyor ve Suriyeliler gönüllü geri dönüşe ilgi göstermiyor olsa da, yakın ve orta vadede nasıl gelişmeler olacağı konusunda çok net ifadeler kullanmak oldukça zordur. Bu durum Türkiye’de son yıllarda sürecin siyasileşmesi ile daha da karmaşık bir hal almıştır. Ancak Türk toplumunun kaygıları ve itirazları açık olsa da evrensel göç trendleri, Suriye’nin içinde bulunduğu durum ve son 11 yılda Türkiye’de yaşanan tecrübe, Suriyelilerin çok ciddi bir bölümünün Türkiye’de kalacaklarına dair bir görüntü ortaya koymaktadır. Çok gerçekçi bir senaryo olmasa da Suriyelilerin yakın gelecekte ülkelerine geri dönmeleri ya da üçüncü bir ülkeye gitmeleri gerçekleşirse, o zaman Türkiye’de toplumsal uyum konusundaki tartışma ve çabalar da sona erebilir. Ancak bu senaryo gerçekleşmez ve sayıları 4 milyonu aşan Suriyelilerin büyük bölümünün Türkiye’de kalması söz konusu olursa, o zaman hem Türk toplumunun hem de Suriyelilerin bu ortak yaşama hazırlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Toplumsal uyum çalışmaları, genelde güvenlikçi bir motivasyon ile “sonradan gelenler” için değil, yerel halkın huzuru ve sonradan gelenlerin o topluma ilave katkı sağlaması için planlanır ve uygulanır. Bu bağlamda aşağıda yer alan politika önerilerinin genel bir “kalıcılık” beklentisini dikkate aldığı söylenebilir. Buradaki temel amaç, 2011’de 58 bin olan mülteci sayısının bir anda milyonları bulduğu, üzerine ilaveten düzensiz göç hareketlerinin yoğunlaştığı bir süreç içinde yaşanan toplumsal şok, yaygın kaygılar ve sürecin siyasallaşmasının getirdiği gerginliğin anlaşılması ve neler yapılabileceğine dair fikirlerin paylaşılmasıdır. Başka bir anlatımla yaşanan “**sosyal şok**”un travmaya **dönüşmesini ve kronikleşmesini, böylece toplumsal kopuş ve gerilimlere yol açmasını engellemek, huzurlu ve onurlu bir ortak yaşam için çerçeve çizmek, politika önerilerinin amacını oluşturmaktadır.**

SB çalışmalarında “sosyal uyum” kavramı hiyerarşik ya da ideolojik bir söylemden bağımsız biçimde hak ve birey temelli yaklaşımla “huzur ve barış içinde, onurlu bir yaşam” anlamında kullanılmaktadır. En genel anlamda bu çalışmada sosyal uyumdan, “kendiliğinden, isteyerek ya da zorunlu olarak bir araya gelen toplulukların, çoğulculuğun kabul gördüğü ortak bir aidiyet zemininde karşılıklı kabul ve saygı çerçevesinde huzur içinde bir arada olabildiği duygu ve yaşam biçimi” olarak tanımlanmaktadır.

SB çalışmalarında SB-2021’in diğer çalışmalardan daha farklı bulgulara ulaştığı gözlemlenmektedir. Bunun en önemli nedeninin, Türkiye’deki Suriyeliler konusunun siyasileşmesi ve ekonomide yaşanan olumsuz etkiler olduğu söylenebilir. Aslında Türk toplumundaki “kaygı” ve “tahammül” temelli yaklaşım SB-2021’de de devam etmektedir. Ancak asıl kırılmanın Suriyeliler tarafında yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda politika önerilerinde Suriyelilere yönelik olanların daha özgün olacağı da açıktır.

Aşağıda yer alan politika önerileri, SB-2021 çalışmalarında ortaya çıkan bulguların, SB-2017, SB-2019, SB-2020 bulguları ile birlikte değerlendirilmesi ile geliştirilmiştir. SB-2021’de ortaya çıkan yeni bulgular ve Türkiye’deki, bölgedeki gündem dikkate alınarak ortaya konulan politika önerileri, doğal olarak bu çalışmada da yer almaktadır. Aslında bu durum, aynı zamanda bazı konularda değişim yaşanmadığının ya da politika değişikliklerinin yapılmadığı/yapılamadığı gerçeğini de ortaya koymaktadır.

» TÜRK TOPLUMUNUN SEBEBİ ALGI DA OLSA GERÇEK DE OLSA YÜKSEK SEVİYEDEKİ KAYGILARININ CİDDİYE ALINMASI GEREKMEKTEDİR:

Türk toplumu 2011’den bu yana dünya tarihindeki en önemli insani hareketliliklerden birisine hem de hiçbir hazırlık olmaksızın ev sahipliği yapmaktadır. 11 yılı aşan süre içinde yüksek seviyede dayanışma ve kabul gösteren Türk toplumunda son yıllarda artan seviyede kaygılar oluşmuştur. Bu kaygılarda sayıları 3,7 milyon civarında olan Suriyelilerin geri döneceklerine dair inançların zayıflaması, Suriyelilerin şehir merkezlerinde Türk toplumu ile birlikte yaşamalarından kaynaklanan fiziki yakınlık, yeterince tatmin edici olmayan iletişim stratejisi, ülkenin ekonomik zorlukları, Pandemi süreci ve özellikle düzensiz göçmenlerin de tetiklediği “kontROLSÜZLÜK”, “yönetememezlik” algısı önemli rol oynamaktadır. Toplumun kaygılarının sebepleri her zaman gerçek bilgilere de dayanmayabilir. Ama netice itibarı ile 2011 ile karşılaştırılmayacak derecede yüksek sayıda sığınmacı ve düzensiz göçmenin Türkiye’deki varlığı, kaygı duymaya anlaşılabilir bir zemin hazırlamaktadır. Toplumun kaygılarının ciddiye alınmaması, küçümsenmesi ve toplumu tatmin edici cevapların verilmemesi, hem toplumdaki kaygıları artırmakta, hem de süreci kısa vadeli siyasi çıkarlar için araçsallaştıracak siyasi oluşumlara da zemin yaratmaktadır.

Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılar konusu, düzenlenmiş, öngörülmüş, planlanmış bir göç süreci değildir. Açık kapı politikasının ve zorunlu göçün doğası gereği Türk toplumu çok kısa zaman içinde milyonlarca Suriyeli ile bir arada yaşamak durumunda kalmıştır. Süreç yönetiminin de oldukça zor olduğu bu durum, toplumda başından itibaren “işini kaybetme”, “suç oranlarının artması”, “kamu hizmetlerinde bozulma” gibi endişeler de yaratmıştır. Buna karşılık Türkiye’de süreç yönetenlerin, toplumun kaygılarına karşı temelde sürecin “geçici” olduğuna dair bir “vizyon” ve “kardeşlik dayanışması” gibi duygusal söylemler ile cevap vermeye çalıştıkları bilinmektedir. Bu durum toplumun kaygılarının yeterince ciddiye alınmadığını göstermektedir. İşte tam da bu nedenle, yani ciddiye alınmayan toplumsal kaygıların açtığı politik alan, popülist ve daha da spesifik olarak “Suriyelilerin gönderilmesi” söylemleri üzerine siyaset yapılmasına imkan sağlamıştır. Süreç yönetiminden sorumlu olanların toplumun kaygılarını ciddiye alması, düzenli ve sürekli bir biçimde güvenilir bilgiler ile toplumu aydınlatması gerekmektedir. Bunun yapılmaması, hem toplumdaki kaygıların artmasına hem de popülist söylemlere alan yaratmaktadır. Zengin/gelişmiş ülkeler düzenli göç yönetiminde bile zorlanırken ve aşırı sağcı, ırkçı partiler sistemlere egemen olurken, düzensiz ve karma göç hareketlerinin, yani belirsizliğin hâkim olduğu kontROLSÜZ insani hareketliliğin sorunsuz yaşanması beklenmemelidir. Toplumdan gelen güvenlik kaygısı ciddiye alınmaz ve toplumu ikna edecek açıklama ve politikalar uygulanmaz ise, konunun hızla popülist biçimde araçsallaşması ve çatışma ortamına dönüşmesi

potansiyeli yükselebilir. Bütün bunlardan dolayı Türk devleti ve toplumunun karşı karşıya kaldığı sorunun büyüklüğünün farkında olan ve Türk toplumunun dayanıklılığının güçlendirilmesine yönelik gerçekçi ve şeffaf politikalara ihtiyaç bulunmaktadır.²¹³

» **TÜRKİYE’DEKİ SURIYELİ SİĞINMACILAR KONUSUNUN DAHA ÇOK SİYASİLEŞMESİ MEŞRU VE ANLAŞILIR BİR DURUMDUR. ANCAK POPÜLİST SÖYLEMLERİN SÜRECİ ARAÇSALLAŞTIRMASI, MAKUL TARTIŞMA VE ÇÖZÜM YOLLARININ ÖNÜNE İLAVE ENGELLER GETİRMEKTEDİR:**

Aradan geçen 11 yılın sonunda Türkiye’deki Suriyeliler konusunun siyasetin ilgi alanına girmesi anlaşılabilir ve hatta gecikmiş olarak da nitelendirilebilecek bir durumdur. Topluma ait her konunun tartışma yeri de çözüm yeri de siyasettir. Hatta bu bağlamda Suriyeli sığınmacılar konusunun uzunca süre siyaset gündemi dışında kalması eleştirilebilir. Ancak buradaki sorun konunun siyasallaşması değildir. Zira toplumu bu kadar yakından ilgilendiren bir konuda siyasetin, yani çözüm kurumunun devreye girmesi kaçınılmazdır. Ancak konunun siyaset üzerinden araçsallaştırılması, ilave sorunları da beraberinde getirecek son derece kontrolsüz bir popülist zemin yaratmaktadır. Yani Türkiye’de konunun, çözüm yollarının tartışılması değil, tartışmanın niteliği önem taşımaktadır. Son dönemde temelde “Suriyelilerin Suriye’ye geri gönderilmesi” yönündeki söylemlerin toplumda bir karşılık bulduğu, bunun da seçim sürecinde etkili olacağına dair beklentilere yol açtığı gözlenmektedir. Burada temel sorun, popülist söylemlerin yarattığı beklentilerin, sosyolojik ve siyasi gerçekliklerle ne ölçüde örtüştüğüdür. Ülke yönetiminde olan ya da yönetime talip olan siyasi kurumların ya da liderlerin, sadece kısa vadedeki çıkarlarını değil, ülkenin orta ve uzun vadedeki ihtiyaçlarını göz önüne alması, olumlu ya da olumsuz duygusal söylemler yerine, topluma gerçekçi çözüm önerileri sunmaları gerekmektedir. Yaşanan dinamik ve çok boyutlu, çok aktörlü sürecin sosyal ve siyasal maliyet hesapları dikkate alınmalıdır. Siyasi kurum ya da liderlerin, çoğunlukla kısa vadeyi dikkate alan vaatlerinin, hem toplumdaki gerilimi daha da artırması, hem de ülkede yaşayan Suriyelilerin Türk toplumuna ve devletine yönelik duygularını olumsuz etkileme risklerinin dikkate alınması gerekmektedir.

» **SURIYELİLER KONUSUNDA 11 YILIN SONUNDA ORTAYA ÇIKAN SOSYOLOJİK GERÇEKLIK TÜRK TOPLUMUNDA MEMNUNİYET YARATMASA DA SURIYELİLERİN KALICILIĞININ GÜÇLENMESİ HUSUSU DA BİR GERÇEKLIK OLARAK GÖZLENMEKTEDİR:**

Türkiye’ye 29 Nisan 2011’de Suriye’den gelen sığınmacılar ile başlayan süreç, uzunca bir süre “geçicilik” algısı ve temelde duygusal söylemlerin ön planda olduğupolitikalarla karşılanmıştır. Ancak süreç içinde Türk toplumunun Suriyeli sığınmacılara bakışı Suriyelilerin yaşam pratikleri ve kendileri ile ilgili gelecek perspektiflerinde de

çok ciddi değişimlere uğramış görünmektedir. Sayıları 3,7 milyonu aşan Suriyeliler, Türkiye'nin her yerinde ve çoğunlukla da kentsel alanlarda yaşamakta ve hayatın bütün alanlarında varlıklarını hissettirmektedir. Sürecin başından beri Suriye'deki dönüşüme bağlı olarak inşa edilmesi planlanan **Suriyeliler politikasının, hem 11 yılı aşan sürede gelişen sosyolojik gerçeklikler hem de Suriye'de huzur ve istikrarın yakın ve orta vadede sağlanması oldukça zor olduğu dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmesi** gerekecektir. Aradan geçen süre ve Suriye'deki farklı güç odaklarının varlığının yarattığı potansiyel çatışma ortamı dikkate alındığında, bugünden sonra Suriye'de gerçekleşecek siyasi değişimlerin, Türkiye'deki Suriyelilerin kararlarını daha az etkileyeceği söylenebilir. 2022 Suriye'si, Suriye'deki mevcut iktidarı aşan, çok farklı güç odaklarının varlığının yaşandığı bir duruma dönüşmüştür. Her ne kadar siyasi bir çözüm genel beklenti olsa da, sosyolojik bağlamda Suriye'deki savaş ortamının sona ermesi ve istikrarın sağlanması hususu ile Türkiye'deki Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesi konuları her geçen gün birbirinden uzaklaşan iki konu olmaktadır. Bu nedenle daha gerçekçi politikalara ihtiyaç bulunduğu açıktır. Politikalar **"geçicilik"** ve kısa vadeli **"sorun çözme"** üzerine bina edilirse, bunun hem Suriyeliler hem de Türk toplumunda yaratacağı ciddi sosyal maliyetlerin ortaya çıkması riski dikkate alınmalıdır.

» **TÜRKİYE'DE ON YILLIK GEÇMİŞLERİ OLAN SURIYELİLER İÇİN "GEÇİCİ KORUMA" STATÜSÜNÜN YANI SIRA DİĞER ALTERNATİF STATÜLER DE TARTIŞILMALIDIR:**

Türkiye'de ortalama kalış süreleri 5,5-6 yıldan fazla olan Suriyelilerin **"Geçici Koruma Statüsü"** yeniden gözden geçirilmesi, özellikle de geri dönüş eğilimlerinin çok azalması ve bu statünün on yıllık bir geçmişi olması nedeni ile tartışılmalıdır. Her ne kadar ilgili yönetmelik geçici koruma sona erdiğinde başka statü ihtimal ve imkanlarından (ikamet, vatandaşlık ya da uluslararası koruma) söz etse de özellikle temel haklar ve sosyal uyum süreçleri bakımından geçici korumaya alternatif statülerin değerlendirilmesi sürece katkı sağlayacaktır.

» **"İSTİSNAİ VATANDAŞLIK" YERİNE SÜREÇLERİ BELİRLENMİŞ VATANDAŞLIK KANALLARI TARTIŞILMALIDIR:**

SB çalışmaları Türk toplumunun Suriyeliler konusunda en büyük kaygılarından birinin "vatandaş olmaları" geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan Türkiye'de "istisnai vatandaşlık" müessesinin gerçek anlamda "istisnai" bir uygulamaya dönüşmesi, hem vatandaşlığa alınacak kişiler hem de Türk toplumunun hassasiyetleri bakımından önem taşımaktadır. İstisnai vatandaşlık sürecinin önemli bir eksikliği ise şeffaflıktır. Bu bağlamda, Türkiye'de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilere eğer vatandaşlık yolu açılacak ise burada da "istisnai vatandaşlık" dışında alternatif süreçlerin tartışılması gerekmektedir. Bilindiğı üzere Türkiye'de 5 yıl boyunca kesintisiz ikamet izni ile yaşayanların vatandaşlığa başvurma hakkı doğmaktadır. Ancak Geçici Koruma Yönetmeliğı Suriyelilerin Türkiye'de bulunmalarını ikamet olarak düzenlemediğı için süreye bağlı biçimde vatandaşlığa başvuru hakkının doğması da söz konusu değildir.

Yeni durum dikkate alınarak, örneğin 5 yıl boyunca Türkiye’de geçici koruma statüsünde kalanların “uzun süreli ikamet” alabilmeleri, ardından 5 yıl boyunca ikamet statüsü ile Türkiye’de kalan Suriyelilerin, bu beş yılın sonunda vatandaşlığa başvuru yolunun açılması değerlendirilebilir. Böylece en az 10 yıllık bir süre içinde vatandaşlık başvuru hakkı ortaya çıkmış olur. Doğal olarak son kararı da belirli kriterler ve ihtiyaçlar çerçevesinde Türk makamları verebilir. Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin statülerinin ikamete dönüştürülmesinde özel yasal düzenleme yapılabilir. Bilindiği üzere Cenevre Sözleşmesinin 34. maddesi de mülteciler için vatandaşlık süreçlerini teşvik etmektedir. Ancak mevcut vatandaşlığa alma süreçleri, hem kriterlerin bilinmemesi, hem şeffaflıktan uzak olması hem de toplumun bu konuda ikna edilememesi bakımından bir sorun alanı olarak görülmekte, sosyal uyum süreçlerine de olumsuz etkide bulunmaktadır. Dikkat çekici bir biçimde sürecin şeffaf ve herkesin bildiği kriterlere bağlı biçimde yürütülmemesi sadece Türk toplumunda değil, Suriyelilerde de tedirginlik yaratmaktadır.

» “KALKINMACI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR SÜREÇ YÖNETİMİ” YOL GÖSTERİCİ OLMALIDIR:

Arzu edilse de edilmese de yaşanması ihtimali güçlü görünen ortak yaşamın kalkınmacı bir yaklaşımla toplumun her kesimine katkı verecek şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Kalkınmaya dayalı bir göç ve sığınmacı politikası, huzurlu ve ortak bir yaşam için ciddi bir alan sağlayabilme potansiyeline sahiptir. T.C. 11. Kalkınma Planında da vurgulandığı üzere bu politikanın önemli başlangıç noktası ise uyum politikalarıdır. Ancak burada göçmenler ile mülteciler arasında önemli bir farklılık olduğu, bu bağlamda kalkınma odaklı göç politikasının uygulanmasında mülteciliğin hem mülteciler hem de onu kabul eden toplumda yarattığı farklılıklar göz ardı edilmemelidir. Kalkınma temelli bir süreç yönetimi için, Suriyelilerin çalışma izni alma süreçlerinin yeniden gözden geçirilmesi, Türkiye’de sektörel ve bölgesel analizler ile Suriyelilerin mesleki vasıflarının örtüştürüleceği planlamaların yapılması gerekmektedir.

» SUY YARDIMLARININ ACİL İHTİYAÇ SAHIPLERİ VE EĞİTİM AMAÇLI DEVAMI DEĞERLİDİR. ANCAK KAYNAKLARIN DAHA FAZLA “KALKINMA” ÖNCELİKLİ OLARAK YENİDEN YAPILANDIRILMASI GEREKMEKTEDİR:

AB tarafından maliyeti karşılanan SUY/ESSN programı üzerinden 1 milyar € civarında kaynak yaklaşık % 90’ı Suriyeliler olmak üzere Türkiye’deki ihtiyaç sahibi sığınmacılara aktarılmaktadır. Toplamda 239 bin haneye ulaştırılan bu yardımdan, yılda ortalama 1.6 milyon kişi yararlanmaktadır. Bu yardım kişi başına ayda 155 TL (2022’de 230 TL) olsa da sığınmacılar için son derece önemlidir. SUY yardımları gibi 2021’de başlayan Tamamlayıcı Sosyal Uyum Yardımı (350 TL) ve Şartlı Eğitim Yardımları da önemli bir kitleye ulaşmaktadır. Bu yardımlar aynı zamanda yerel ekonomiye de kaynak olmaktadır. SUY için kullanılan kaynağın başta acil ihtiyaç sahipleri ve daha kırılgan grupları kapsamak üzere, daha çok eğitim, kalkınma/yatırım çalışmalarına dönüştürülmesi, orta ve uzun vadeli politikalara yönlendirilmesi gerekmektedir. SUY programına dahil edileceklerin kriterlerin güncellenmesinde kalkınma ilkelerinin dikkate alınması son

derece önemlidir. Programın temelde aile bazlı olması özellikle vatandaşlığa geçenler ve kayıtlı çalışanlar nedeni ile sorunlar yaşanmasına neden olabilmektedir. Benzer biçimde çok çocuklu ailelere destek verilmesinin, çocuk doğumlarını artırmayı teşvik ettiği yönündeki eleştiriler dikkate alınmalıdır.

» **SURİYELİLERİN YOL İZİNİ ALMA GEREKLİLİĞİ YENİDEN DÜZENLENMELİDİR:**

Türkiye'deki Suriyelilerin aradan geçen 11 yıl sonrasında en fazla **şikayetçi** oldukları iki konudan birisi çalışma koşulları, diğeri ise daha çok odak grup görüşmelerinde ortaya çıktığı üzere- seyahat sınırlılığıdır. Dünyadaki genel uygulamalarda olduğu gibi Türkiye'de de geçici koruma altındakiler ya da uluslararası koruma başvuru sahibi ya da uluslararası koruma statü sahiplerinin yaşayacakları yerler devlet tarafından belirlenir ve ilgili kişilerin bu il sınırları içinde kalması, ancak makul bir gerekçe ve izin ile ilini terk etmesine izin verilmektedir. Ancak Suriyeliler konusunun özel bir durum olduğu açıktır. Öncelikle bilindiği üzere Suriyeliler için bir yerleştirme planlaması yapılmamış, kayıtlamalar yapıldıktan sonra, Suriyelilerin kayıtlı oldukları ilde kalmaları kuralı uygulanmaya çalışılmıştır. Bu da iller, ilçeler, semtler ve hatta mahalleler arasında çok ciddi yoğunluk farklılığı oluşturmuş, dahası sayının da çok büyük olmasından dolayı mobilite engellenememiştir. 3.7 milyon civarındaki Suriyelinin her geçen gün farklı ilişki ağlarının geliştiği, örneğin çalışmak için başka bir yere gittiği ya da üniversite öğrenimi için ailenin bölünebildiği rutin haline gelmiştir. Sayıların büyüklüğü ve kontrolün zorluğu bir yana, yaşanan tecrübe seyahat - izni uygulanmasının hem çok zor olduğu hem de gerekliliğinin anlamını yitirdiğini göstermektedir. Suriyelilerin seyahat kısıtlılığının mutlaka yeniden düzenlenmesi ve bunun gerekçelerinin de Türk toplumu ile paylaşılması ihtiyacı olduğu açıktır.

» **TÜRK EKONOMİSİNİN ÖNEMLİ VE YAYGIN BİR SORUNU OLAN "KAYITDIŞILIK", GÖÇ KAYNAKLI BİR SORUN OLMADIĞI TOPLUMA ANLATILMALIDIR**

Kayıtdışı ekonomik faaliyetler doğru ve sürdürülebilir değildir, ancak kısa ve orta vadede Türkiye'deki Suriyeliler için yeterli düzenli/kayıtlı istihdam kapasitesi geliştirmek gerçekçi görünmemektedir. Bununla birlikte her ne kadar kısa vadede kayıt dışı çalışma imkânı Suriyelilerin Türkiye'de kendi ayakları üzerinde durmalarına imkân sağlasa da bunun hem riskler, kayıplar yarattığı hem de ciddi bir emek sömürsüne yol açtığı bilinmektedir. Türkiye'nin ekonomik kapasitesi ve ihtiyaçları dikkate alınarak bu alanda düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Ancak Türk ekonomisinin %32'sinden fazlasının kayıt dışı olduğu, Türkiye'de yaklaşık 10 milyon T.C. vatandaşının da kayıtdışı çalıştığı unutulmamalı, kayıt dışılığın sadece Suriyelilerin bir sorunu ve alanı olmadığı da toplumla paylaşılmalıdır. Kayıt dışılık kabul edilemez ve sürdürülemez olsa da Suriyeliler için orta ve hatta uzun vadede bu sorunun çözülmesi oldukça zor görünmektedir. Ancak kayıtdışılık, hem çalışanların emeklerinin karşılığını alabilmeleri ve güvenceli hale gelmeleri, yani "*onurlu uygun iş*" (decent job) ilkesi; hem de devletin vergi kaybı başta olmak üzere diğer yüklerinin azalması, ekonomiye

katkının artırılması bakımlarından göz ardı edilemez. Bu bağlamda devletin kayıtdışılıkla **mücadelede kararlı olması**, kayıtdışılığı azaltacak kısa, orta ve uzun vadeli projeler geliştirmesi gerekmektedir. Ancak bu sürecin zor ve zaman alıcı olacağı bilindiği için fiili duruma uygun bazı geçici düzenlemeler ve destekler, en azından çalışanların bireysel güvenlikleri ve güvenceleri bakımından değerlidir. Devletin hem düzenlemeler yapması hem de gerekli mali ihtiyacı da başta AB olmak üzere dış kaynakla karşılamak için çaba sarf etmesi gerekmektedir.

» **SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ GELİŞTİRİLMELİDİR:**

Türkiye'deki Suriyeliler konusu, sivil toplumun ne kadar önemli rol oynadığının anlaşılması bakımından önemli bir tecrübe imkânı yaratmıştır. Başlangıçta uluslararası kurumlar ve uluslararası STK'ların işbirliğinde gelişen kapasite, aradan geçen sürede çok ciddi bir kapasitenin gelişmesine de imkan sağlamıştır. Türkiye'de STK'ların kapasitesinin gelişmesi, uluslararası işbirliği konusunda son derece önemli bir gelişimi de sağlamıştır. Kamu kurumları ile STK'lar arasındaki işbirliği de etkileyici bir noktaya gelmiştir. Süreç içinde Türk ya da Suriyelilerin yeni STK oluşumları desteklenmelidir. Ancak şeffaf bir STK haritalandırması ile hem işbirlikleri ve destek olanakları hem de yapılan faaliyetlerin etki analizinin takip edilebileceği mekanizmalar da kurulabilmektedir.

» **KALICILIK EĞİLİMİ GÜÇLÜ İSE UYUM POLİTİKALARINI ERTELEME/ UYGULAMAMA RİSKLERİ ARTIRIR VE TELAFİ ZOR SORUNLAR YARATABİLİR**

Göçmen ve özellikle de mülteciler konusunda buldukları ülkelerde uyum politikaları uygulamak genelde durumun belirsizliği ve daha da önemlisi "kalıcılığı özendirmesi" gerekçesi ile çok tercih edilmemektedir. Ancak Suriyelilerin Türkiye'deki kalıcılıkları hususunun da siyasi beklentilerin dışında geliştiği bilinmektedir. 2021 sonu itibarı ile Türkiye'de 0-18 yaş arasında 1.7 milyondan fazla Suriyeli çocuk ve genç bulunmaktadır. Suriyeliler sınır bölgelerinden daha fazla Türkiye'nin gelişmiş bölgelerinde hayatlarına devam etmektedirler. Geri dönüş ihtimalleri de hem Suriye'deki koşullar hem de Türkiye'de yıllar boyunca inşa ettikleri hayat nedeni ile azalmaktadır. Yani ortak yaşam ve gelecek bir tercih olmasa da kaçınılmaz görünmektedir. Eğer SB çalışmasında da olduğu gibi konuyla ilgili analizler ve gelişmeler milyonlarca Suriyelinin Türkiye'de sürekli kalacağına dair güçlü emareler sunuyorsa, bu zorunluluktan kaynaklı ortak yaşamın onurlu ve huzur içinde gerçekleşmesi, ileride yaşanacak pek çok toplumsal ve siyasal sorunun önlenmesi için uyum politikaları bir tercih değil, zorunluluk olduğunu göstermektedir.

» **UYUMUN SONRADAN GELENLER İÇİN DEĞİL, TEMELDE EV SAHİBİ TOPLUMUN HUZURU KONUSUNDAKİ RİSKLERİ AZALTMAK İÇİN YAPILDIĞI GERÇEĞİ TOPLUMA ANLATILMALIDIR:**

Bilindiği üzere uyum konusu son derece karmaşıktır ve ilkelere söz edilse de her

yerde geçerli bir modelden söz etmek mümkün değildir. Her ne kadar “uyum” ve “uyum modeli” konusunda ortak bir tanımlama yapmak zor olsa da temelde uyum politikalarından kast edilenin, statülerinden bağımsız olarak “sonradan gelenlerin” kaldıkları süre içinde insan onuruna yakışan bir hayat yaşamaları konusunda gerekli adımların hepsinin bir arada ve bütün paydaşlarla atılması olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda önemli bir husus olan uyum konusu sadece “göçmenler” için değil, statülerinden bağımsız, ülkede yaşayan bütün yabancılar için de gerekli olmasıdır. Burada pek çok aktör yer almaktadır. Ancak karar alıcı ve uygulayıcı olarak “devlet”, kabul gösterme bakımından “yerel toplum” ve “sonradan gelenler” üç önemli aktör olarak süreci belirlemektedir. Sığınmacılar, geçici koruma altındakiler ve düzensiz göçmenler konusundaki -hatta zaman zaman göçmenler konusunda da yaşanan- geçicilik algısı, uyum politikaları konusunda en önemli handikaplardan birisidir. Devletin süreç içindeki rolü daha çok temel haklara dayalı korumayı herkes için sağlama, statü belirleme, stratejik karar alma, uygulama ve kamusal alandaki süreç yönetimidir. Ancak devletin uyum politikasının, tek başına toplumsal kabul ve destek olmaksızın başarılı olması beklenemez. Yerel toplumun sonradan gelenlere yönelik tavrı, huzurlu ve onurlu ortak bir yaşam için en önemli unsurlardan birisidir. Yani asıl sürecin toplumda ve yerel düzeyde gerçekleşeceği unutulmamalıdır. Burada ne sadece toplumu tatmin etmek için evrensel hukuk ilkelerini göz ardı eden politikalar ama ne de evrensel hukuk ilkelerine atıf yapılan ama toplumun asgari düzeyde de olsa desteğini almayan uygulamaların işlevsel olması beklenemez.

» **YEREL UYUM SÜREÇLERİ GÜÇLENDİRİLMELİDİR:**

Uyum süreçleri toplum ve yerel merkezli yürümektedir. Türkiye’deki Suriyeliler bağlamında bu durum daha da önem kazanmaktadır. Zira hem Suriyelilerin geliş biçimi ve sayısal büyüklükler hem de Türkiye’de Suriyeliler için bir **yerleştirme politikası** uygulanmaması, kentler, ilçeler ve hatta mahalleler arasında çok dengesiz dağılıma yol açmış, bu da yerel uyumu daha da zorunlu hale getirmiştir. Bilindiği üzere Türkiye’de uluslararası koruma alanlarının hangi illerde hangi sayılarda yerleşecekleri konusunda bir yerleştirme sistemi mevcuttur. Ancak bu sistem Suriyeliler için uygulan-a-mamıştır. Bunun hem olumlu hem de olumsuz etkileri gözlenmektedir. Aradan geçen zaman, Suriyelilerin bölgelere, illere, ilçelere dengeli bir biçimde dağıtımının yapılabileceği yeni bir yerleşim politikasını da neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Bu nedenle, özellikle **yerel uyum süreçlerinin belediyeler ve sivil toplum üzerinden teşvik edilmesi** gerekmektedir. Bu bağlamda yerel yönetimlere sadece yasal alan açmak değil, aynı zamanda sınırları içinde yaşayan her türlü yabancı kişi için de kaynak aktarılması gerekmektedir.

» **BELEDİYELERİN SIĞINMACILAR/GÖÇMENLER İÇİN YAPACAKLARI ÇALIŞMALAR İÇİN BELEDİYE YASASI ACİLEN DEĞİŞTİRİLMELİ, YETKİ VE MALİ DESTEK PROGRAMLARI GELİŞTİRİLMELİDİR:**

Türkiye’de başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimlerin, kendi sınırları içindeki yabancılar hizmet sunması hemşerilik hukuku çerçevesinde değerlendirilmekte,

ancak özel yetki ve daha da önemlisi yapacakları faaliyetlere yönelik ilave bir mali kaynak verilmemektedir. Yerel hizmetlerin aksamaması, yerel uyum süreçlerinin güçlendirilmesi ve sosyal uyumun bozulmaması belediyelere sınırları içinde kayıtlı olan bütün yabancılar da dikkate alınarak mali kaynak aktarılması ciddi bir ihtiyaçtır. Bilindiği üzere bazı belediyeler kendi nüfuslarının tamamına ya da yarısına yakın sayıda yabancı barındırmaktadır. Bu bağlamda Belediye Yasasının değiştirilmesi belediyelere hem bu konudaki çalışmalarını için yetkiler hem de verilen merkezi kaynağın, T.C. vatandaşları sayısı ile değil, o belediye sınırları içinde ikamet eden herkes için aktarılması gerçekleştirilmelidir.

» BELEDİYELER İÇİN AB İLE İŞBİRLİĞİNDE MALİ DESTEK PROGRAMI ("BEL-SUY") GELİŞTİRİLMELİDİR:

Belediyelerin sınırları içinde yer alan Suriyeliler ve diğer uluslararası koruma başvuru sahipleri için vereceği hizmetlerde kullanılmak üzere kısa vadede ise AB'nin Türkiye'ye FRIT çerçevesinde aktardığı kaynaklardan bir bölümünün doğrudan yerel yönetimlere aktarılması değerlendirilmelidir. Halen uygulamada olan SUY modeline benzer bir planlama ile örneğin "Belediye Sosyal Uyum Yardımı" ("BEL-SUY") gibi bir destek, belediyelere proje bazlı ama doğrudan aktarılabilir. Burada örneğin mülteci başına ayda 10 € bir kaynak aktararak belediyelerin sığınmacılara proje bazlı ve denetimli hizmet vermelerinin kaynağı hazırlanabilir. Bu tür bir yardım, sadece Suriyeliler dikkate alınırsa aylık 37, yıllık 450 milyon €, diğer sığınmacılar da dikkate alınırsa (yani 4 milyon) aylık 40, yıllık 480 milyon € gibi bir meblağa mal olacaktır. Bu tür bir kaynak aktarımının, yerel uyum süreçlerindeki kaynak ihtiyacının karşılanması, "bize gelen kaynak sığınmacılar için kullanılıyor, mağdur oluyoruz" türündeki şikayetlerin azaltılması, konunun siyaset üzerine yaptığı baskının hafifletilmesi ve toplumsal uyum süreçlerine katkı vermesi bakımından değerli olacağı düşünülmektedir. Ancak bu çözümün, kısa vadeli ve geçici bir çözüm olacağı da unutulmamalıdır.

» KALICI ÇÖZÜMLERİN UYGULAMA SINIRLILIKLARI

UNHCR tarafından da ifade edildiği üzere, mültecilik olaylarının ardından üç temel kalıcı çözüm alternatifi ortaya çıkmaktadır. Bunlar "gönüllü geri dönüş", "üçüncü ülkeye yerleştirme" ve "yerel entegrasyon politikalarının uygulanması"dır. Bu üç kalıcı çözüm yolu içinde tek bir seçenekten söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle durumun özelliklerine göre her üç politika da farklı ağırlıklarda eşzamanlı gerçekleşmelidir. Ancak dünyadaki genel eğilimler, mültecilerin gönüllü geri dönüşlerinin de yeniden yerleştirmenin de son derece sınırlı kaldığını göstermektedir. Suriye'de yaşanan on yıllık savaş ortamı ve Suriye'nin geleceğine yönelik belirsizlikler, Suriye'ye gönüllü dönüş imkanını **kısa ve orta vadede ortadan kaldırmaktadır. Üçüncü ülkeye yerleştirme, dünya genelinde binde üçer düzeyinde gerçekleşmekte ve her geçen gün mülteci kotaları daha da azaltılmaktadır. 2011'den bu yana Türkiye'den AB ülkelerine "1-1" kuralı gereği 30 Ağustos 2022 itibarı ile 34.584, UNHCR tarafından yerleştirme yolu ile ise 19.502 yani toplamda 54.086 Suriyeli üçüncü ülkelere yerleştirilmiştir. Bu Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyeli sayısının %**

1'i civarındadır. Her ne kadar küresel sorumluluk ve yük paylaşımı söylemi gündemde olsa da ve Türkiye haklı olarak bu konuda dayanışma beklentisi içine girse de ne yazık ki bu konuda zorlayıcı bir hüküm olmadığından, sistem işlememektedir. Bu bağlamda Suriyelilerin üçüncü ülkeye yerleştirme alternatifinin milyonlarca mülteci için mevcut durumu değiştirebilecek güçte etkili bir alternatif olmadığı, yeniden yerleştirmenin çok sınırlı bir katkısı olacağı genel kabul görmektedir. Suriyelilerin evlerine gönüllü dönüşü ve üçüncü ülkeye yerleştirilmeleri konusundaki sınırlılık, zorunlu olarak üçüncü alternatif olan "uyum" (yerel uyum) politikalarının devreye sokulmasını gerektirmektedir. Ancak uyumdan ne anlaşıldığı bir tarafa, uyum süreçlerinin özellikle de sayıları milyonları bulan, önceden herhangi bir hazırlık yapma şansı olmayan, son derece dinamik bir sürecin yaşandığı ve konunun her geçen gün daha da politize olduğu ortamlarda oldukça zor gerçekleştiği, bir taraftan da kalıcılığı özendirdiği de bir gerçekliktir. Uyum süreçlerinde en belirleyici olanın sayısal büyüklükler olduğundan hareketle, mevcut sayıların süreci zorlaştırdığı, Suriyelilerin kendi içlerine kapanma ve yerel halkın da daha fazla endişelenme risklerinin var olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda hem devletin hem de toplumun ve yeni gelenlerin farklı yükümlülükleri ve çabaları belirleyici olmaktadır. Ancak bunların içinde belki de en önemli olan, bir yerel toplumun "kabul" düzeyi ve sonradan gelenlerin, geldikleri toplumun zaten mevcut olan endişelerini haklı çıkaracak davranışlardan kaçınmalarıdır. Bu çerçevede herkese görev düşmektedir.

» **ULUSLARARASI TOPLUMUN DAHA FAZLA YÜK VE SORUMLULUK PAYLAŞIMI YAPMASI KONUSUNDA ÖZEL ÇABA GÖSTERİLMELİDİR:**

Mülteciler konusunda uluslararası toplumun tavrı büyük bir hayal kırıklığı yaratmaktadır. Mevcut mültecilerin sadece % 17'nin ulaşabildiği gelişmiş ülkeler, hem mülteci yerleştirmeleri yapmak hem de mali destek vermek konusundaki yükümlülüklerini her geçen gün daha az yerine getirmekte ve sınır tanımaz "dışsallama" politikaları izlemektedirler. Bu konuda Birleşik Krallığın Ruanda ile yaptığı anlaşma oldukça çarpıcı ve endişe yaratacak bir uygulama olmuştur. Mülteciler ile ilgili politika üreten ülkelerin çoğunlukla kendilerini koruma refleksiyle hareket ettikleri de bilinmektedir. Türkiye gibi yoğun mülteci barındıran ülkelere verilmesi gereken ve içinde yeniden yerleştirme ve güçlü mali yardımların da olacağı desteklerin gerçekleşmemesi, hem açık kapı politikası uygulayan ülkelerin hem de mültecilerin cezalandırılması, aynı zamanda mülteciliğe neden olan otoriter rejimlerin cesaret bulmaları anlamına gelmektedir. Küresel bir sorumluluk ve yük paylaşımının gerçekleştirilmesi nedeniyle açık kapı politikasının, krizin yaşandığı ülkeye komşu ülkeleri kurban haline getirdiği gözlenmektedir. Suriye'de 2011'de ortaya çıkan kriz nedeni ile insanların canlarını kurtarmak için "açık kapı politikası" uygulayan Türkiye, Lübnan ve Ürdün, aradan geçen zaman içinde sürecin kurbanları haline dönüşmüş, ilave yükler ve riskler almışlardır. Sorumluluk paylaşımının etkili olmadığı bir dünyada yaşanacak krizlerde "açık kapı politikası" uygulayacak ülkelerin azalacağı, bunun da mültecilerin insanlık onuruna aykırı uygulamalar ve hatta işkence ve öldürülmeye varacak uygulamalarla baş başa kalmasına neden olacağı unutulmamalıdır. Zengin/gelişmiş ülkelerin sorumluluktan kaçınmaları ve dışsallama politikası, diktatoryal sistemlerin kendi halkına eziyet etmesini kolaylaştıracak riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu konularda dünyada

en fazla mülteci barındıran ülke olan Türkiye, BM kurumları ile yakın işbirliği içinde daha aktif bir rol üstlenerek, dünya kamuoyunun konuya duyarlılığını artırma yolunda somut projeler üretebilir. “Gönüllü geri dönüş” ve “yerel uyum” kadar, üçüncü ülkelere “yeniden yerleştirme” konusunun da gündemde olması gerekmektedir.

» **AB'DEN VE DİĞER DIŞ KAYNAKLARDAN GELEN MALİ DESTEK BİLGİLERİNİN TOPLUMLA PAYLAŞILMASI, DEVLET ÜZERİNDEKİ BASKIYI DA TOPLUMSAL TEPKİLERİ DE AZALTMADA ETKİLİ OLABİLİR:**

Türkiye'ye dışarıdan gelen mali kaynaklar, gerçek ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Küresel Mutabakat ve sorumluluk/yük paylaşımı söylemlerine rağmen, uluslararası toplumun dayanışma eksikliği her geçen gün derinleşmektedir. 2011 sonrasında Suriyeliler için Türkiye'ye gelen en ciddi mali destek AB kaynaklıdır. 18 Mart 2016 AB-Türkiye Mütabakatı (EU-Turkey Statement) ile 6 milyar € (3+3 milyar €) destek üzerinde anlaşma yapılmış, bu kaynağın 4,5 milyar € civarındaki bölümü 2021 yılı sonuna kadar Türkiye'deki projelere aktarılmıştır. Geri kalan bölüm de, projelerin gelişimine paralel biçimde Türkiye'ye aktarılacaktır. AB ya da AB üyesi ülkeler tarafından Türkiye'ye son iki yılda özellikle Pandeminin etkisini azaltmak için ilave bazı kaynakların da aktarıldığı bilinmektedir. 2021-2024 arasında AB'nin Türkiye'ye mülteciler için yapılacak çalışmalarda kullanılmak üzere ilave 3 milyar € kaynak da uygulanmaya başlanmıştır. Her ne kadar AB Türkiye'ye bu süreç içinde en büyük desteği veren kurum olsa da, sağlanan desteğin ihtiyacın oldukça altında kaldığı da bilinmektedir. Ancak asıl görünen ya da görünmeyen yükler T.C. Vatandaşları yani Türk vergi ödeyicileri üzerinde olsa da, dışarıdan gelen dış mali kaynakların toplumla paylaşılması hem şeffaflık hem de uyum süreçleri bakımından önemlidir. Türk toplumunun % 80'inden fazlasına göre Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarını idame ettirmeleri Türk devletinin verdiği destekle sağlanmaktadır. Gerçeklikle çok örtüşmeyen bu algı, toplumsal uyum için de bir handikaptır. Dışarıdan hiç kaynak gelmediği ve Suriyeliler için çok yüksek seviyede kaynak aktarıldığına dair iddia ve açıklamalar, hem Türk toplumunda hem de bizzat sığınmacılar arasında tepkilere ve yanlış anlamalara neden olmaktadır. Yetersiz de olsa dış kaynakların sürece katkısının Türk toplumu ile paylaşılması, pek çok alandaki toplumsal baskının ve tepkilerin azalmasını sağlayabilir. AB'den ve diğer dış kaynaklardan gelen mali desteklerin Türkiye'deki mültecilerin ihtiyaçlarının bir bölümünün karşılanması için önemi büyük olsa da bu desteklerde dışsallama yaklaşımının Türk toplumunda yarattığı olumsuz etkinin giderilmesi için mali işbirliğinin ötesinde özellikle yeniden yerleştirmelerde AB'nin sorumluluk üstlenmesi, sosyal uyum bakımından da oldukça büyük önem taşımaktadır.

TARIM-HAYVANCILIK, SANAYİ, ARAŞTIRMA, TEKNOLOJİ SEKTÖRLERİ SURİYELİLER İÇİN İSTİHDAM YARATMADA İMKAN SAĞLAYABİLİR:

Türkiye'deki Suriyelilerin çok büyük bölümü hizmet, inşaat, üretim sektörlerinde, bir bölümünün ise mevsimlik tarım işlerinde çalıştığı bilinmektedir. Türkiye'deki Suriyeliler, Türkiye'nin oldukça geniş ve yatırıma açık tarım ve hayvancılık sektörü; İstanbul, Kayseri, Bursa, İzmir, Gaziantep, Mersin gibi bazı bölgelerde ise sanayi sektörü yeni

gelenlerin istihdamı için iyi bir imkân sağlayabilir. Bugüne kadar edinilen tecrübe, tarım sektörünün aynı zamanda yerel toplumda Suriyeliler konusunda daha az endişe yaratan bir alan olması bakımından da elverişli görünmektedir. Bu konuda AB ile yakın iş birliği ve projelerin geliştirilmesi, vergi indirimleri dahil olmak üzere teşvik politikalarının geliştirilmesi kısa zamanda sonuçlar elde etmeye imkân verebilir.

» TÜRKİYE KISA, ORTA VE UZUN VADELİ UYUM STRATEJİLERİNİ VE UYGULAMA YÖNERGELERİNİ GELİŞTİRMELİDİR:

2011 sonrasında Türkiye’de süreç konusunda çok etkili olan uluslararası kurum ve kuruluşların özellikle koruma, kapasite ve mali kaynak sağlama ve işbirliği konularındaki katkıları yadsınamaz. Ancak Türkiye’de Suriyeliler konusunda en ciddi sorunlardan birisi özellikle uluslararası kurumlar ve uluslararası STK’lar tarafından üretilen projelerin bütünlükten uzak bir biçimde sahada uygulanmaya çalışılmasıdır. Bu projelerin daha verimli gerçekleşmesi, ancak kapsamlı bir planın ya da stratejinin parçası olmaları ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle **“projelerin egemen olduğu kısa vadeli çözümler süreci” yerine, “stratejinin çerçevesini Türkiye’nin belirlediği ihtiyaç alanlarında uygulanan projeler”** dönemine geçilmesi gerekmektedir. Bu nedenle **Türkiye kendi öncelikleri ve kapasitesi çerçevesinde kendi stratejisini geliştirerek, dış kaynakları bu strateji içinde değerlendirmelidir. Böylece birbirinden kopuk “projeler” karmaşasından çıkılarak, genel strateji ile çerçevesi çizilen uyumlu projelerle hem daha çok kaynağın çekilmesi hem de kaynakların verimli kullanılması imkânı sağlanacaktır.**

» AB VE DİĞER ULUSLARARASI FONLARIN KULLANIMI VE VERİMLİLİĞİ HUSUSUNDA TÜRKİYE’DEKİ KURUMLARIN VE STK’LARIN DAHA FAZLA İNİSİYATİF ÜSTLENMESİ GEREKMEKTEDİR:

Başta AB kaynakları olmak üzere, mülteciler için kullanılmak üzere Türkiye’ye aktarılan uluslararası kaynakların planlanması ve verimliliği hususunda, Türkiye’deki kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK’ların daha aktif rol oynayacakları yeni bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Kaynakların proje bazlı ve kontrollü biçimde dağıtılması anlaşılır bir şey olsa da, gerçek ihtiyaçların verimli biçimde kullanılabilmesi için yerel inisiyatifin göz ardı edilmesi, ihtiyaç ve etki analizlerinin yeterince etkin yapılmaması, aynı zamanda bir kaynak israfı riski yaratmaktadır. **Bu bağlamda AB ile yapılacak mali işbirliği anlaşmaları başta olmak üzere, bütün dış kaynakların planlama ve uygulama süreçlerinde Türkiye’deki kurumların daha fazla söz sahibi olması gerekmektedir. Türkiye’de son on yılda gerek kamu kurumları, yerel yönetimler ve gerekse de sivil toplum örgütleri önemli bir tecrübe ve kapasite gelişimi sağlamıştır. Türkiye’deki kurumların daha fazla söz sahibi olması, kaynakların verimli ve yerinde kullanımı bakımından elzemdir.**

» İNSANİ YARDIM ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN STK VE ULUSLARARASI KURUMLARDA ÇALIŞANLARIN SÜREÇ YÖNETİMİNE KATILIMLARI SAĞLANMALIDIR:

2011 sonrasında Türkiye’de insani yardım alanında çalışan pek çok STK güçlenmiş, büyümüş ya da yeni kurulmuştur. Benzer biçimde BM kurumları, uluslararası örgütler, yabancı ülke temsilcilikleri de personel sayılarını ve etkinliklerini artırmıştır. Bu durum Türkiye’de insani yardım, koruma, süreç yönetimi vb. alanlarda yetişkin yeni bir sektörün ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır. Bu sektörde halen elli bin civarında Türk, binlerce de yabancı uzman görev yapmaktadır. Anılan grup, süreçte karşılaşılan sorunları da yapılması gerekenleri de zaman için çok iyi kavramış ve uluslararası iş birlikleri sayesinde önemli bir kapasite artışı ortaya çıkmıştır. Bu kitlenin süreç yönetiminde etkisi daha da güçlendirilmelidir. Aynı zamanda Türkiye’deki kamu kurumlarının bu tür STK ve uluslararası kurumlar ile çalışma imkanlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

» **SÜREÇ YÖNETİMİNDE VE UYUM POLİTİKALARINDA KÜLTÜREL/DİNSEL YAKINLIĞA DAYALI DUYGUSAL YAKLAŞIM, SÜRECİN BAŞINDA OLDUĞU KADAR ETKİLİ OLAMAMAKTADIR. BU KONUDA ÖZGÜN DURUMLAR DİKKATE ALINARAK GERÇEKÇİ POLİTİKALARIN ÜRETİLMESİNE VE TOPLUMLA PAYLAŞILMASINA İHTİYAÇ DUYULMAKTADIR:**

Kitlesel insani hareketliliklerde kültürel yakınlık başlangıçta dayanışma için önemli bir rol oynasa da süre uzadığında belirleyici olan sayısal büyüklük olmaktadır. Her ne kadar Türk toplumu ile Suriyeliler arasında dini ve kültürel yakınlık bir gerçeklik olsa da toplumun bu konudaki algısı sayısal büyüklük ve yaşanan ya da yaşanması olası olumsuzluklara bağlı olarak değişebilmektedir. Bu nedenle Türk toplumunun, özel olarak da sınır bölgesindeki kentlerde yaşayanların Suriyelileri “bizden çok farklı bir kültürel grup” olarak nitelemesi aslında bilinçli bir tepki olarak da anlaşılabilir. “Kültürel yabancılık” algısının, Suriyeliler ile dil, akrabalık, gelenek vd. yakınlığı olan sınır bölgesindeki illerde yaşayanlarda daha da güçlü tespit edilmesi, duygusal değil, gerçekçi politikalar konusunda önemli bir ipucu vermektedir. Burada asıl belirleyici olan, kontrol edilebilirliğin üzerinde olan sayısal büyüklüklerdir. Sayısal büyüklük, yerel toplumu çok yönlü tedirgin ederken, sonradan gelenlerin kendilerine güven duymalarını ve hatta kendi toplumsal ağları içinde, yerel topluma ihtiyaç duymadan yaşamalarını da mümkün kılmaktadır. Bu da mesafeleri açmakta ve “paralel toplum” yapılarına zemin hazırlayabilmektedir. Bu nedenle kültürel yakınlık üzerine uyum politikalarının inşa edilmesi hem gerçekçi olmayabilir hem de bu duygusal açıklama her iki toplum için de tatmin edici olmayabilir. SB-2021’de Türkiye’deki Suriyelilerin, daha önceki araştırmalara göre kendilerini Türk toplumuna kültürel olarak daha az benzer bulma trendi de aslında yeni bir kimlik oluşumunun işareti olarak görülebilir. Yani sadece Türk toplumu için değil, Suriyeliler için de duygusallığı aşan gerçekçi politikalara ihtiyaç büyümektedir.

» **PANDEMİNİN SAĞLIK VE SOSYO EKONOMİK ETKİLERİ DİKKATLİCE İZLENMELİ VE İLAVE SORUNLAR YARATMASI ENGELLENMELİDİR:**

Pandemi süreci ile birlikte toplumda yaşanan genel yoksullaşma, toplumdaki gerginliği artırmakta ve mültecilerin daha fazla hedef haline gelmesine yol açabilmektedir. Pandemi aynı zamanda Suriyelilerin işlerini kaybetmelerine ve daha güvencesiz or-

taamlarda daha az para alarak çalışmalarına neden olmaktadır. Pandeminin Suriyelilere sağlık alanında verdiği zarar Türkiye ortalaması ile benzer görünmektedir. Ancak yoksullaşma çok daha belirgin bir hale gelmiştir. Bunun da ileride çok yönlü olumsuz etkileri olması şaşırtıcı olmayacaktır. Bu nedenle sağlık ve ekonomik kriz zamanlarında artan mülteci/göçmen karşıtı sylemlerin artışını engellemek ve aynı zamanda mültecilerin de bu zor süreçten olumsuz etkilenmesini en aza indirecek politikalar uygulamak son derece değerlidir.

» **KAPSAMLI VE GERÇEK VERİLERE DAYALI BİR İLETİŞİM STRATEJİSİ GELİŞTİRİLMELİDİR:**

SB alışmaları, Türk toplumundaki Suriyelilere yönelik olumsuz görüşlerin çok büyük bölümünde yanlış ya da eksik bilgilendirme kaynaklı olduğunu ortaya koymaktadır. Türk toplumunun ve Suriyelilerin süreç hakkında gerçekçi, güvenilir ve düzenli olarak bilgilendirilmesi gerekmektedir. Suriyeliler konusunda acil ve **kapsamlı bir iletişim stratejisi** hem toplumdaki endişelerin önemli bölümünü ortadan kaldırabilir, hem de Suriyelilerin de toplumun bir parçası olma çabalarını teşvik edebilir. İŞleyen ve gerçek verilere dayalı bir iletişim stratejisi, çok hızla ve çoğunlukla da sosyal medya üzerinden yayılan dedikoduların azaltılmasını da sağlayacaktır. **İletişim stratejisinin konuyla ilgili bir şeffaflığa** da imkân sağlaması nemslenmelidir. Benzer biçimde mevzuat ve yasal süreçlerin de şeffaf ve anlaşılır şekilde toplumla paylaşılması ve anlatılması sosyal uyuma katkı bakımından önem taşımaktadır. Toplumun kaygılarını göz ardı eden ve duygusal temelli sylemlerle yetinilen yaklaşım hızla terk edilmelidir. Toplumun ister gerçeklerden ister algılardan kaynaklanan kaygıları ciddiye alınmaz ve toplum bu konularda tatmin edici bilgi ve açıklamalara ulaşamaz ise, popülist sylemler kendilerine gayet elverişli alanlar bulacaktır. Ancak sürecin sadece iletişim stratejisinin araçlarıyla zlmesinin de mümkün olmadığı, iletişim stratejisi çerçevesinde ortaya konular bilgiler ile toplumun yaşadıklarının arasında ayrışma olduğunda, devletin daha da güven kaybedeceği, bunun da uyum süreçlerine yansıyacağı unutulmamalıdır.

» **KAMU KURUMLARI SAĞLIKLI VERİ TOPLAMALI VE BU VERİLERİ MÜMKÜN OLDUĞUNCA AKADEMİSYEN VE ARAŞTIRMACILARIN KULLANIMINA SUNMALIDIR**

Konu uzmanlarının en ciddi sorunu sağlıklı resmi verilere ulaşmaktır. Oysa sağlıklı bir g yönetiminin ilk adımı sağlam verilerdir. İkinci önemli olan kısım ise akademisyen ve araŐtırmacılar ile bu resmi verilerin paylaşılmasıdır. Bu veriler paylaşılmadan konu uzmanı akademisyen ve diğer araştırmacıların sağlıklı tespitlerde bulunup politika önerilerinde bulunması mümkün olamaz. Milyonları aşan sayıdaki göçmen ya da mülteci konusunda yapılacak planlama ve projeksiyonların bürokrat ve siyasetçiler kadar konu uzmanlarının da katkısına ihtiyaç duyduğu unutulmamalıdır. Kuşku yok ki veri üretimi ve veri paylaşımı, kişisel verilerin korunması konusunda özel bir hassasiyet gerektirmektedir. Ancak en basit toplulaştırılmış verilerin bile toplumla paylaşılması, spekulasyona açık olan bu konuda, toplumun tedirginliğini daha da artırmaktadır.

» **SURIYELİLERİN YAŞAMLARINI DIŞ KAYNAK VE YARDIMLARLA DEĞİL, KENDİ ÇABALARI İLE GERÇEKLEŞTİRMELERİNE HEM DESTEK SAĞLANMALI HEM DE BU DURUM TOPLUMLA DA PAYLAŞILMALIDIR:**

Türkiye’de neredeyse tamamına yakını Türk toplumu ile birlikte kentsel alanlarda yaşayan Suriyelilerin çok önemli bölümü kendi yaşamlarını kendi çabaları ile idame ettirmektedirler. Halen Türkiye’de 1 milyonun üzerinde Suriyelinin çalıştığı, müteşebbis olarak da oldukça aktif oldukları bilinmektedir. Literatürde “self-reliance” yani “kendi kendine yeterlilik” olarak da geçen bu çabaların desteklenmesi, teşvik edilmesi hem ülke ekonomisine katkı, hem de sosyal uyum ve onurlu bir yaşam için son derece değerlidir.

Bu bağlamda çalışma izinleri konusunda da farklı alternatiflerin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Çalışan haklarını dikkate alan bir hukuk devletinde çalışma izni alınmadan çalışma konusuna devletin müsamaha göstermesi beklenemez. 2016’dan itibaren başlayan ve 1.4 milyon Suriyeliye ulaşan SUY yardımları dışında, çok istisnai durumlarda Suriyelilerin düzenli sürekli destek alabildiği bilinmektedir. Yani Türkiye’deki Suriyelilerin % 60’ından fazlasının hiçbir mali desteğe ulaşamadığı, bunun için çalışmak zorunda olduğu bilinmektedir. Suriyelilerin çalışma izni alması işadamlarının talebine bağlı olduğu için, yıllık izin sayıları 60 binlerde kalmıştır. Ancak Suriyelilerin çalışmaması halinde, devletin en az 2,5 milyon kişiye hayatlarını idame ettirecek kaynak aktarması gerektiği, bunun da yapılmasının neredeyse imkansız olduğu açıktır. Ancak yaşanan krizin büyüklüğü, Türk ekonomisinin içinde bulunduğu koşullar ve kayıtdışı konusundaki fiili durumlar dikkate alınarak, kısa, orta ve uzun vadede alternatiflerin geliştirilmesi gerekmektedir.

» **SURIYELİLERİN OKULLAŞMASI, OKUR-YAZARLIĞI VE TÜRKÇE ÖĞRENME KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI GEREKMEKTEDİR:**

Eğitim konusu sadece eğitim çağındaki çocukların okullaştırılmasından ibaret olmadığı bilinmektedir. Okullaştırma konusunda 700 bin yıllık öğrenci sayıları nedeni ile büyük bir başarının ortaya konulduğu açıktır. Ama halen 5-17 yaş grubunda % 40’a yakın çocuk ve gencin “kayıp kuşaklar” olarak eğitim sistemi dışında kaldığı da bir gerçektir. Bu konudaki çabalar bir yana, Türkiye’deki Suriyelilerin genel eğitim seviyesi konusundaki durum, yetişkinlerin okur yazarlığı ve Türkçe öğrenmelerinin sağlanmasına yönelik imkanların artırılmasının da çok ciddi bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

» **SURIYELİLERİN DİPLOMALARI, MESLEKLERİ VE EĞİTİMLERİNİN DENKLİĞİ HUSUSUNDA POLİTİKALARIN GELİŞTİRİLMESİ GEREKMEKTEDİR:**

Suriyelilerin kendilerini geliştirmeleri ve aynı zamanda Türk toplumuna katkılarının artırılması için, eğitim standartlarından taviz verilmeksizin diploma, meslek ve eğitim denklikleri konusunda mekanizmaların daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

» **GETTOLAŞMANIN ENGELLENMESİ VE TOPLUMSAL HUZUR İÇİN GELİŞTİRİLEN “MEKANSAL YOĞUNLAŞMA İLE MÜCADELE (SEYREKLEŞTİRME) PROJESİ” EĞİTİM, ÇALIŞMA VE BARINMA KONULARINDA YENİ MAĞDURİYETLER YARATABİLİR:**

Hükümet tarafından “seyrekleştirme” politikası olarak açıklanan ve bir mahallede yabancı nüfusun yerel nüfusun % 20’sinden fazlasına ulaşması halinde o mahalle- nin yeni kayıtlara kapatılması, bu oranı aşan yerlerde ise gönüllülük esasına göre Suriyelilerin başka yerlere gönderilmesi politikası 2021’de uygulamaya başlanmış ve binden fazla mahalle yeni kayda kapatılmıştır. Bu uygulamanın geç kalırsa da yerel toplumun huzursuzluğunun daha da artmaması için ve sürecin yönetilebilme- si için önemli olduğu açıktır. Ancak projenin ikinci bölümü, yani yoğunluğun olduğu yerlerden Suriyelilerin başka yerlere aktarılması hususu oldukça önemli problemlere neden olabilir. Her ne kadar bu uygulamanın “gönüllülük” esasına göre yapılacağı ifade edilse de pek çok ailenin geçen uzunca sürelerin getirdiği yerleşiklik nedeni tedirgin olduğu açıktır. Bu konu aynı zamanda çocukların okullara kaydı, iş bulmak ve yaşayacak ev bulmak konusunda çok somut sorunları da beraberinde getirebilir. Bu bakımdan seyrekleştirme uygulamasında gerçekten gönüllülük ve gerekirse teşvik uygulamaları devreye sokulmalıdır.

» **KAMU KURUMLARININ TÜRK TOPLUMUNA VERDİĞİ HİZMETLERDE SİĞİNMACILAR/GÖÇMENLERDEN KAYNAKLANABİLECEK KAYNAK VE KAPASİTE SORUNLARININ ÖNÜNE GEÇİLMELİ, FİZİKİ VE İNSANİ KAPASİTE GÜÇLENDİRİLMELİDİR:**

Toplumda “sonradan gelenlere” yönelik ortalama şikâyet ve rahatsızlıkların siyasileş- mesi ve nefret söylemine dönüşmemesinde, kamu hizmetlerinde “sonradan gelen- lerden” kaynaklı aksamaların yaşanması önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle kamu kurumlarında ve hizmetlerde özellikle de sağlık, eğitim ve belediye hizmetlerinde yeni ihtiyaç çerçevesinde kapasite artışı gerçekleştirmek, sürecin yönetiminde de sosyal uyumda da son derece önemlidir. Bunun yapılmaması, yerel toplumun mağ- duriyetinin artmasına ve toplumsal kabulün zarar görmesine yol açabilir. Toplumun daha önce yaşadığı standartların gerisine gitmesine itiraz etmesi gayet anlaşılır bir durumdur. Bu bağlamda dile gelen itirazların göz ardı edilmesi ya da daha kötüsü “Suriyeli karşıtlığı”, “ırkçılık”, “nefret söylemi” şeklinde etiketlenmesi, sosyal uyum sü- recini daha da zorlaştırabilir.

» **SURİYELİLER POLİTİKA YAPIM VE SOSYAL UYUM SÜREÇLERİNE DAHİL EDİLMELİDİR:**

Türkiye’deki **Suriyelilerin politika yapım süreçlerine daha etkin** biçimde katı- lımları sağlanmalıdır. Bu konuda Türkiye’de bulunan **Suriyeli akademisyenler, üni- versite öğrencileri**, STK temsilcileri önemli rol oynama potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda Kent Konseylerinin de süreçte daha etkin yer alması için özel çaba sarf edilmelidir.

» SURIYELİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ UYUM SÜRECİNİN STRATEJİK AKTÖRLERİ OLARAK DEĞERLENDİRİLMELİDİR

Suriyeliler içinde özel bir grup olan **Türk üniversitelerindeki 45 bini aşkın öğrenci ve mezunlar stratejik çözüm ortakları olarak tanımlanmalı** ve bu kitlenin Suriyeliler ile Türk toplumu arasındaki iletişimi ve etkileşimi güçlendirmesine imkân sağlanmalıdır. Üniversite öğrencilerinin rol modeller, **sosyal köprüler olarak uyum süreçlerinde önemli bir rol üstlenmesi** sağlanmalıdır. Suriyeli üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrasında iş bulma imkanları ve kişisel tercihleri de dikkatle izlenmeli, Türkiye’de öğrenim gören bu gençlerin Türkiye’den ayrılmaması için özel çaba sarf edilmelidir. Ancak Türkiye’deki üniversitelerde kayıtlı Suriyeli öğrencilerin sayısal artışı önemli olsa da niteliksel bir artışının hem sosyal uyum süreçleri hem de Suriyeli toplumun kendi gelişimi için daha değerli olduğu unutulmamalıdır. İlk yıllardan farklı bir biçimde Suriyeli öğrencilerin artık üniversite harçlarını ödemek durumunda kalmaları, Suriyelilerin üniversiteye devamını güçleştirecek bir durumdur. Bu konuda devletin stratejik değerlendirmeler yapması gerekmektedir.

» ÇOK AMAÇLI TOPLUM MERKEZLERİ GELİŞTİRİLMELİDİR:

Çok amaçlı **toplum merkezlerinin** sayısı ve nitelikleri artırılmalı, buralarda hem eğitim ve istihdam alanında çalışmalar için bilgilendirme ve yönlendirmeler yapılmalı hem de hukuki haklar ve sosyal uyum konusunda destek verilmelidir. Merkezlerin mümkün olduğunca yerel halk ile Suriyelilerin birlikte hizmet aldıkları yerler şeklinde tasarlanması ve proje uygulamalarının da sosyal uyum amaçlı yapılması öncelik olmalıdır.

» SURIYELİ KADINLARIN KENDİNİLERİNİ GELİŞTİRMESİ VE UYUM SÜREÇLERİNDE AKTİF ROL ÜSTLENMELERİ SAĞLANMALIDIR:

Türkiye’deki Suriyelilerin % 46’sı kadınlardan oluşmaktadır. Suriyeli kadınlar, sorunun sadece şahsi değil, aynı zamanda aile boyutunda da temel muhataplardır. Türkiye’deki Suriyeliler içinde Türkiye ortalamasının oldukça altında kalan eğitim seviyesinde kadınlar daha da olumsuz bir göstergeye sahiptirler. Bu nedenle yetişkin kadınların okur-yazarlık, dil öğrenimi, meslek öğrenimi, çalışma hayatına katılım, girişimcilik vb. konularda güçlendirilmesi, hem kendilerini geliştirmeleri hem de kendi toplumlarına katkı vermeleri bakımından son derece önemlidir.

» SURIYELİ ÇOCUKLARIN “KAYIP KUŞAKLAR”A DÖNÜŞMEMESİ İÇİN ZORUNLU EĞİTİM ALANINDA DAHA FAZLA ÇABA GEREKMEKTEDİR:

Türkiye’nin olağanüstü çabası ve 700 bini aşan sayıda Suriyeli çocuğun okullaştırılması başarısına rağmen, zorunlu okul çağındaki Suriyeli çocukların yaklaşık % 40’i okullaştırılamamıştır. Bunun önde gelen nedenleri arasında Suriye ile Türkiye’nin zorunlu eğitim modellerinin farklı olması, dil engeli, ailelerin Türkiye’deki geleceklerine yönelik planlamalarını olumsuz etkileyen “geçicilik” durumu, belirli bir yaşın üstündeki erkek çocukların çalışıyor, kız çocukların ise ailelerince okula gönderilmesine

sıcak bakılmıyor olması, okullardaki kapasite sorunları sayılabilir. Ancak Suriyeli okul çağındaki çocukların okullaşmasında yeni bir atılıma ihtiyaç olduğu açıktır. Bunun özellikle Suriyeli nüfusun yoğun olduğu bölgelerdeki yerel halkı da mağdur etmeyecek şekilde gelişebilmesi için acilen okul, derslik, öğretmen ve diğer eğitim araç ve gereçlerinde kapasitenin güçlendirilmesi gerekmektedir. Okullardaki akran zorbalığı konusunda yaşanan sorunlar, okulu terkleri ve son dönemde Pandemi nedeni ile verilen aranın yarattığı ciddi hasarın giderilmesi için ilave tedbirlerin alınması, hem kayıp kuşakların azaltılması hem de uyum süreçleri için özel önem taşımaktadır. Son yıllarda Suriyeli çocukların okul kayıtlarında ortaya çıkan sorunların ya da okula kayıt olsalar da yaşanan olumsuzluklardan dolayı okula gitmekten vazgeçenlerin ileride önemli sorunlara neden olacak bir durum olduğunun bilinciyle politikalar geliştirilmelidir.

» **ÖĞRETMENLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE SAYILARININ ARTIRILMASI GEREKMEKTEDİR:**

Hem Suriyeli çocukların kayıp kuşaklara dönüşmemesi ve aydınlık bir geleceğe yönelmesi, hem de Türk toplumunun huzuru ve uyumlu ortak bir yaşam için eğitimin son derece hayati olduğu açıktır. Ancak bu alanda ciddi bir kapasite sorunu olduğu da bilinmektedir. Türkiye’de son birkaç sene içinde 770 bini aşkın Suriyeli çocuk Türk devlet okullarına yerleştirilmiştir. Ancak bu yerleştirmenin en önemli yükünü çeken, yabancılara başta alfabe ve dil öğrettikten sonra eğitim vermeye çalışan, bunun için de olağanüstü bir fedakârlık ile çalışan öğretmenlerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi bütün sürecin en önemli stratejik hamlelerinden birisi olacaktır.

» **SURİYELİLERE YÖNELİK MESLEK EĞİTİMİ VE MESLEK KURLARI GÜÇLENDİRİLMELİDİR:**

Suriyeli gençlerin ve yetişkinlerin meslek eğitimlerine yönlendirilmesi son derece değerli ve gereklidir. Ancak Türkiye’de genel olarak meslek eğitimine ilginin azalması bu konuda önemli bir handikap yaratmaktadır. Yine de meslek okulları Suriyeli gençler ve aileleri için oldukça cazip bir alternatif olarak görülmektedir. Hatta bu okullara Suriyeli gençler tarafından ilgi gösterilmesi, Türk gençlerinin ve ailelerinin teşvik edilmesinde etkili olabilir.

» **MESLEK EDİNDİRME KURLARI İŞLEVSEL VE İHTİYAÇ TEMELLİ GELİŞTİRİLMELİDİR:**

Türkiye’deki Suriyeliler için hem MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Belediyeler, hem de uluslararası kurumlar ve STK’lar tarafından meslek edindirme kursları düzenlenmektedir. Ancak özellikle uluslararası kurumların fonları ile gerçekleşen ve STK’lar tarafından yönetilen meslek edindirme kurslarının verimliliği ve gerekliliği **sorgulanmalıdır**. Gerçek ekonomik ihtiyaçlar ile bağlantısı kurulamayan ve sonrasında iş temin edilemeyen meslek kurslarının, bu alandaki çalışmalarını değersizleştirdiği gözlenmektedir. Bazı meslek kursları, katılımcıların kısa vadeli ve kısıtlı da olsa sadece mali destek alma isteği ile yürütülmektedir. Sanayi, ticaret, esnaf odaları ile

işbirliği olmayan meslek eğitimleri gereksiz bir sertifika enflasyonundan başka bir şey yaratmamaktadır. Bu nedenle daha planlama aşamasında meslek odaları, MEB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve İŞKUR'un öncü olduğu merkezi bir yapının devreye girmesi, sertifikalandırma sürecinin ciddiyeti ve sonrasında da iş bulma kanallarının açılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

» **MÜLTECİLERE İLİŞKİN KÜRESEL MUTABAKATA AKTİF KATILIM VE ORTAYA KONULAN KONSEPTİN UYGULANMASI ÖNEMLİ KATKILAR GETİREBİLİR:**

Türkiye'nin sığınmacı politikasını BM tarafından 2018'de kabul edilen "Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat" temelinde, sözü edilen dayanışma unsurlarını devreye sokacak şekilde gözden geçirmesi son derece önemlidir. Türkiye'nin sayısı 4 milyonu aşan sığınmacıya kendi kısıtlı imkanları ile verdiği desteğin ve üstlendiği yüksek risklerin farkında olunması gerekmektedir. Türkiye'nin bu konuda liderlik yapması hem dünyaya örnek olmak hem de kendi içinde uluslararası kapasiteyi değerlendirerek politikalarını geliştirme imkanı yaratması bakımından önemlidir.

» **TÜRK TOPLUMUNUN KENDİ İÇİNDEKİ SOSYAL VE SİYASAL KIRILGANLIK VE ÇATIŞMA ALANLARI, "SONRADAN GELENLERİN" ÖNÜNDEKİ TEMEL ENGEL OLACAKTIR:**

Bir toplumun toplumsal sorunlarla mücadelesinin en önemli engeli, kendi içinde yaşadığı toplumsal kırılmalıklar ve çatışmalardır. Eğer bir toplum kendi içinde gerilimli ve kırılmalı bir yapıya ve buna bağlı bir nefret söylemine varan bir sertliğe sahip ise sonradan gelenlere yönelik tavır daha da sorunlu olmaktadır. Yani birbirini sevmeyen, birbirinden nefret edenlerin yaşadığı bir toplumsal yapı içinde "sonradan gelenlere" yönelik nefret söyleminin daha güçlü biçimde var olması şaşırtıcı olmayacaktır. Bu nedenle sadece mülteciler bağlamında değil, genelde toplumsal gerginlik ve çatışma alanlarının ortadan kaldırılması konusunda da çaba göstermek önem taşımaktadır.

» **TÜRK TOPLUMUNDA ÖZELLİKLE SON YILLARDAKİ DÜZENSİZ GÖÇ TRAFİĞİ İLE ARTAN KAYGILAR, GÜVENİLİR PAYLAŞIMLARLA ORTADAN KALDIRILMALIDIR:**

Toplumun en önemli kaygı alanlarından birisi, sürece devletin yeterince hakim olmadığına dair algısıdır. Bu durum Suriyeliler konusundaki endişeleri daha da körüklemektedir. Bunu giderecek olan sağlıklı iletişim kanallarının açık olmasıdır. 2015 sonrasında Türkiye'ye yönelik yaşanan yoğun düzensiz göçmen akını, Suriyeliler konusundaki politikaları da Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Toplumun çaresizlik ve endişelere kapılması, her türlü uyum politikasının daha da zorlaşmasına neden olacaktır.

» **UYUM ÇALIŞMALARINDA HEDEF KİTLE AYNI ZAMANDA TÜRK TOPLUMU OLMALIDIR**

Uyum çalışmaları genelde sonradan gelenlere yönelik uygulanır. Türkiye’de de geçen süre içinde genelde uyum çalışmalarının muhatabı Suriyeliler ve diğer yabancı gruplar olmuştur. Ancak uyumun tek yönlü bir etkileşim olmadığından hareketle, toplumsal kabulün güçlendirilmesi ve uyum süreçlerine yerel toplumun desteğinin sağlanabilmesi için, uyum çalışmalarında Türk toplumunun da bir hedef kitle olarak belirlenmesi gerekmektedir. Türk toplumunun Suriyelilerin kalıcı olmasından dolayı ne kadar kaygılı olduğu ve Suriyelilerin Türkiye’den ayrılmalarını istedikleri bir gerçektir. Kalıcılığı bir ölçüde teşvik edecek olan uyum politikalarına da toplumun mesafe ile yaklaşması şaşırtıcı olmayacaktır. Onun için Türk toplumunun dayanıklılığının artırılması ve uyum çalışmalarının amaçlarını iyi anlamasına gayret gösterilmelidir. Ayrıca uyum çalışmalarının sonradan gelenlerin onurlu bir yaşama ulaşması, kendilerini geliştirme imkanlarına kavuşturulması ve geldikleri topluma da katkı vermeleri için geliştirildiği bilirse de temelde bir güvenlik kaygısından kaynaklandığı da inkar edilemez. Bu bağlamda Suriyeliler için yapılacak olan bir uyum politikasının aslında Türk toplumunun fazladan sorunlarla karşılaşmasını engellemenin, risklerin ve zararların azaltılmasının ve toplumsal gerginlik ve çatışmaların oluşumunun engellenmesine yönelik olarak yapıldığının Türk toplumuna iyi anlatılması gerekmektedir.

» **MERKEZDE VE YERELDE KOORDİNASYON SORUNLARININ GİDERİLMESİ ve İŞBİRLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ İÇİN ÇABA GÖSTERİLMELİDİR:**

Kurumlar arasında ve hatta kamu kurumlarının kendi içinde yaşanan **koordinasyon sorununun** ciddiye alınması ve çözümü için politikalar üretilmesi gerekmektedir. Aksi halde hem hizmetlerin gecikmesi ve verimliliğin azalması hem de toplumdaki kaygıların daha da artması söz konusu olmaktadır.

» **KURUMSAL KAPASİTENİN GÜÇLENDİRİLMESİ:**

Türkiye’de göçmenler ve mülteciler konusunda ilk önemli yasal düzenleme 2013 yılında çıkarılan YUKK’tur. YUKK aynı zamanda GİGM’nin kurulmasını da düzenleyen yasadır. GİGM, 2021 yılında Göç İdaresi Başkanlığı’na dönüştürülerek, bürokratik anlamda güçlendirilmiştir. Ancak dünyada en fazla mülteci barındıran ve 2014’ten bu yana olağanüstü sayılarda düzensiz göçmen akınına maruz kalan Türkiye’nin daha fazla kapasiteye ve uzmana ihtiyacı olduğu açıktır. Büyük bir fedakarlık ile çaba gösteren başta GİB personeli olmak üzere, Sağlık, Eğitim, Aile bakanlıklarının merkez ve saha personelinin daha iyi özlük haklara kavuşması ve hizmet içi eğitimlere alınması gerekmektedir.

» **SÜRECİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI POPÜLİST POLİTİKACILAR İÇİN YENİ BİR ALAN AÇMIŞ GÖRÜNMEKTEDİR. TOPLUMUN KAYGILARININ DİKKATE ALINACAĞI, AMA HUKUK DEVLETİ VE TEMEL İNSAN HAKLARINDAN TAVİZ VERİLMEDİĞİ GERÇEKÇİ YAKLAŞIMLARA İHTİYAÇ DUYULMAKTADIR:**

Türkiye’de son yıllarda artarak devam eden sürecin siyasallaşması konusu yeni bir

sorumluluk getirmektedir. Her bir politik akım ya da politikacı, ülkesinin çıkarlarını düşünerek bazı öneri ya da uygulamalarda bulunabilir. Ancak unutmamalıyız ki hem gerçekçilikten uzak duygusal politik süreçler hem de abartılı yanlış veriler üzerinden toplumun korkutulması üzerine bina edilen politikalar huzurlu bir yaşamı zorlaştırmaktadır. Her türlü ayrımcılıkla mücadeleye yönelik kurumsal ve hukuki çerçevenin güçlendirilmesi; ayrımcılıkla mücadele farkındalık faaliyetlerinin arttırılması, sadece sığınmacılar/göçmenler değil, Türk toplumu için de bir ihtiyaçtır.

» **SURIYELİLER KONUSUNDAKİ SİYASİ GELİŞMELER, AVRUPA'YA DOĞRU YENİ BİR HAREKETLENMEYE YOL AÇABİLİR.**

Türkiye'deki Suriyelilerin ülkelerine dönme konusundaki isteksizlikleri son derece güçlüdür. Türkiye'deki geleceği konusunda da son dönemde ciddi tedirginlikleri olan Suriyelilerin üçüncü ülkelere gitme arzuları radikal bir biçimde artmaktadır. Daha önceki yıllarda sadece yasal yollardan AB'ye geçmek isteyen Suriyeliler içinde çok ciddi bir grup, gerekirse yasal olmayan yollarla da geçmeye hazır olduklarını ifade etmektedirler. Kuşku yok ki Suriyelilerin bu arzuları, başta AB ülkeleri olmak üzere diğer ülkeleri kaygılandırmakta, özellikle Türkiye-Yunanistan ve Türkiye-Bulgaristan sınırlarının güvenliği için her geçen gün daha kapsamlı önlemler gündeme gelmektedir. Buna rağmen yakın zamanda Suriyelilerin Türkiye'nin Batı sınırlarından AB'ye geçme konusunda sınıra kitleler halinde hareket etmeleri ihtimali yükselmektedir. Bu durumda AB ülkeleri ile Türkiye arasında ciddi bir işbirliği yapılamaması halinde, çatışma potansiyelinin olduğu da açıktır. AB'nin hem sorumluluk paylaşımı konusunda samimi adımlar atması hem de Türkiye'yi yönetenler üzerindeki siyasi baskıyı azaltmak için politikalar üretmesi gerekecektir.

Suriyeliler Barometresi çalışmalarının amacı, Türkiye'deki Suriyeliler konusunda hem Türk toplumu hem de Suriyelilerin görüşleri çerçevesinde mümkün olduğunca gerçekçi bir resim çekmektedir. Bu resim, sosyal uyum, özellikle de bu sürecin en kritik yönü olan ev sahibi toplumdaki "kabul"ün analizine imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda SB'nin amacı uyum konusunda bir kavram geliştirmek olmasa da, çok genel anlamda uyumu **"kendiliğinden, isteyerek ya da zorunlu olarak bir araya gelen toplulukların, çoğulculuğun kabul gördüğü ortak bir aidiyet zemininde karşılıklı kabul ve saygı çerçevesinde huzur içinde bir arada olabildiği duygu ve yaşam biçimi"** olarak tanımlamaktadır. Bu tanım çerçevesinde pek çok aktörün, politik ve sosyal yapının, önceliklerin, kapasitenin ve en önemlisi toplumsal kabulün önemli rol oynadığı/oynayacağı açıktır. Mülteciler için uyum politikalarının fazladan pek çok handikabı olduğu da açıktır. Daha da önemlisi sürecin dinamikliği, değişkenliği ve belirsizliğinden kaynaklanan güçlükler söz konusudur.

Türkiye'de 2011'de yaşanan yeni durumun son derece önemli ve kalıcılık yönünde ilerleyen bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin sayısal büyüklüğü hem Türk toplumunda endişe yaratmakta hem de Suriyelilerde kendi içine kapanma/gettolaşma ya da kendi toplumsal alanları kendilerinin yaratması riskini güçlendirmektedir. Bu riskler ciddiye alınarak ama bir taraftan da Suriyelilerin gönüllü geri dönüş ihtimalinin ne ölçüde olduğu düşünülerek politikalar geliştirilmelidir. Uyum

politikalarının **dinamik, modüler** ve temelde **yerel uyumu** ön plana çıkaran bir yapıda; hak ve birey temelli olması mevcut ve gelecekteki sorunların en aza indirilmesi konusunda katkı sağlayacaktır. Yeni sosyolojik gerçeklikler ve Suriye'nin kısa ve orta vadede düzelmesinin çok da beklenmeyen bir durum olduğu dikkate alınarak uyum politikalarının bir tercih değil, Türk toplumunun huzuru için de bir zorunluluk olduğu gerçeği toplumla paylaşılmalıdır.

Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN**Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi****Mülkiye Göç Araştırmaları Merkezi & CATS / SWP-Berlin Bursiyeri (2022)**

Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Mülkiye Göç Araştırmaları Merkezi Direktörü ve 2022 yılı içinde CATS (Türkiye Araştırmaları Merkezi) / SWP-(Almanya Bilim ve Siyaset Vakfı) Berlin Bursiyeridir. Prof. Erdoğan, Uluslararası Metropolis Yönetim Kurulu Üyesi, UNESCO-Türkiye İletişim Komitesi üyesi ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Derneği Başkan Yardımcısı, IGAM-ACADEMY Başkanıdır.

Prof. Erdoğan, 1987-2017 yılları arasında Hacettepe Üniversitesinde çalışmış, 2009 yılında Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezini (HUGO) kurmuş ve 2017'ye kadar müdürlüğünü yapmıştır. 2017-2022 yıllarında Türk-Alman Üniversitesi'nde görev yapan ve burada Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanlığı ve kurucusu olduğu Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi (TAGU) Müdürlüğünü yapan Erdoğan, Mart 2022'den bu yana Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Mülkiye Göç Araştırmaları Merkezi'nin kurucu müdürü olarak görev yapmaktadır.

Siyaset bilimci, göç ve AB uzmanı olan Prof. Erdoğan, 1982-1986 yıllarında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde lisans derecesini aldıktan sonra yine aynı üniversitede yüksek lisans ve doktora derecelerini almıştır. Ankara Üniversitesi'nde yürüttüğü "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri: 1990-2005" başlıklı doktora çalışmasının araştırmasını Konrad Adenauer Vakfı Bursiyeri olarak 1994-1999 yılları arasında Almanya'da Freiburg ve Bonn Üniversitelerinde gerçekleştiren Erdoğan, 2000-2003 yılları arasında Berlin Büyükelçiliği Basın Müşavirliğinde çalışmış, ardından TBMM AB Uyum Komisyonu Danışmanlığı (2004), YÖK Başkan Danışmanlığı (2011-2012), Hacettepe Üniversitesi Rektör Danışmanı (2012-2016) görevlerinde bulundu. Prof. Erdoğan, Duisburg-Essen (2007), Berlin-Humboldt (2010), Oxford (2012) ve Johns Hopkins Üniversitesi Almanya Araştırmaları Merkezi AICGS'de (2014) ve Humboldt Üniversitesinde (2019) ve CATS/SWP-Berlin'de (2022) farklı burslarla misafir araştırmacı olarak çalışmalar yürütmüştür.

Akademik ilgi alanları iradi ve zorunlu göçler, mülteciler, yurtdışındaki Türkiye kökenliler, AB, siyasi karikatürler, siyasi davranışlar, İslamofobi, Almanya ve Türk dış politikası olan Prof. Erdoğan, Avrupa'daki Türk diasporası konusunda "Euro-Turks-Barometre", Türkiye'deki Suriyeliler konusunda ise "Suriyeliler Barometresi" başlıklı kapsamlı ve düzenli kamuoyu araştırmalarını da yürütmektedir.

Prof. Erdoğan'ın son kitapları şunlardır:

- Suriyeliler Barometresi-2020: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi (2022)
- Marmaranın Kent Mülteciler: Belediyelerin Süreç Yönetimi (2022)
- Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi (2020)
- Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri (&Metin Çorabatır) (2019)
- Göç Uyum ve Yerel Yönetimler (2019)
- Suriyeliler Barometresi-2017: "Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" (2018)
- Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği (2017)
- Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri (2015)
- Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler (A.Kaya ile) (2015)
- Türkiye'deki Suriyeliler, Toplumsal Kabul ve Uyum (2015)
- 50 Yıl 50 Karikatür: Alman Karikatüristler Gözüyle Türkler (2012)
- Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum (2010)